ARISTOTELES

NIKOMAKHOS'A ETİK
ΗΘΙΚΑ ΝΙΚΟΜΑΧΕΙΑ



AYRAÇ
KLASİK METİNLER

NIKOMAKHOS'A ETİK

ΗΘΙΚΑ ΝΙΚΟΜΑΧΕΙ

ARISTOTELES

Klasik Metinler / 01

AYRAÇ YAYINEVİ
Konur Sokak 14-2 06650/Kızılay-Ankara
Tel-Fax: (0.312) 418 22 63

NIKOMAKHOS'A ETİK • ARISTOTELES • Çeviren: Saffet Babür • Klasik Metinler / 01 •© AYRAÇ YAYINEVİ Bu çevirinin tüm hakları saklıdır •ISBN 975-8087-19-3 •Birinci Baskı: Ayraç Yayınevi/Temmuz'97 •Kapak Tasarımı: Replik Ajans •Dizgi: Mesut Seven •Baskı: Şafak Ofset

NIKOMAKHOS'A ETİK

HΘIKA NIKOMAXEIA

ARISTOTELES

Çeviren:
Saffet Babür



Ankara-1997

ÇEVİRENİN NOTU

Aristoteles'in *Nikomakhos'a Etik*'ini, burada karşılıklı basımda kullanılan Yunanca metinden, I. Bywater'in saptayıp 1890 da yayımladığı metinden çevirdim. Çevirimi Armando Plebe'nin İtalyanca (Editori Laterza 1979), Olof Gigon'un Almanca (Deutscher Taschenbuch Verlag 1972) çevirileriyle karşılaştırarak yürüttüm.

İlk beş kitabın çevirisi sırasında; yayımcının önsözü çevirisinde Necdet Sumer'in, Türkçe metnin gözden geçirilmesinde Abdullah Kaygı'nın katkıları oldu. Bu arkadaşlarıma; özellikle de bana Aristoteles'i tanıtan, bu çeviri çalışmamı 1979 yılında başlatan, karşılaştığım güçlüklerde yol göstererek, yanlışlarımı düzelterek, çevirimi Yunanca metinle yeniden karşılaştırarak 1987 yılında ilk beş kitabı yayımlayan İoanna Kuçuradi'ye teşekkür ederim.

Saffet Babür
Beytepe Nisan 1997

SIGLA

H^a	=	cod. Marcianus 214
K^b	=	cod. Laurentianus LXXXI, 11
L^b	=	cod. Parisiensis 1854
M^b	=	cod. Marcianus 213
N^b	=	cod. Marcianus append. iv. 53
O^b	=	cod. Riccardianus 46
Γ	=	antiqua traductio (ed. Paris. a. 1497)
vulg.	=	codices plerique
Asp.	=	Aspasii commentaria (ed. Berol.)

PRAEFATIO.

ETHICA Nicomachea relegenti illud tantum mihi initio propositum fuerat ut Bekkeri textum retractarem et, sicubi videretur, ad scripturam codicis Laurentiani (K^b) propius reducerem. Quae nostra aetate natae sunt quaestiones de primordiis libri, de fide et auctoritate partium, de dispositione eorum quae in codicibus leguntur, harum rationem habere supersedi, non quod inutiles eas aut parvi momenti esse existimarem, sed quia velut lex huius editionis erat ut liber ipse qualis fere iam antiquitus in codicibus extat vel extitisse videtur, quoad fieri posset, integer intactusque servaretur.

Optimum esse codicem K^b locupletissimumque veri testem ut mihi cum aliis persuasum est, ita non neglegere potui testimonia cum libri aetate proximi (L^b) tum versionis antiquae (Γ), quae hodie nobis instar Graeci codicis habenda est. Etenim a prima usque memoria is fuit textus Aristotelici habitus, ut passim diversae scripturae agnoscerentur, atque in L^b et Γ non pauca, si quid video, satis certam vetustatis notam gerunt nec vere hominis Byzantini ingenio adscribuntur. Adde quod et ipsum K^b vitia manifesta deformant, sive de exemplo vitioso tralata sive inter

ÖNSÖZ

Ethika Nikomakheia'yı yeniden okurken, başlangıçta yalnızca Bekker'in metnini ele almayı ve yeri geldiğinde, Laurentianus kodeksinin yazımına (K^b) yaklaştırmayı tasarlamıştım. Bir kitabın ilk nüshalarına, bölümlerin güvenirliğine ve dayanağına, kodekslerde toplanan şeylerin düzene konulmasına ilişkin sorunlar çağımızda ortaya çıkmış bulunuyor. Bunları hesap etmeyi bir yana bıraktım. Yararsız ya da önemsiz olduklarını düşündüğümden değil, ama neredeyse ta başından beri kodekslerde bulunan ya da bulunmuş görünen türden bir kitap olan sözkonusu kitabın olabildiğince temiz ve el değmemiş olarak korunması bana sanki bu edisyonun bir yasası gibi geldiğinden.

K^b kodeksinin çok iyi bir kodeks ve gerçeğin çok güvenilir bir tanığı olduğuna başkaları gibi ben de inandım. Böylece, gerek ona en yakın kitabın çağı bakımından (L^b), gerekse bugün Grek kodeksi saymamız gereken eski versiyonun (Γ) çağı bakımından kanıtlara ilgisiz kalamadım. Gerçekten, ilk gördüğümden bu yana metin Aristoteles'in metni imiş gibi geldi bana; L^b ve Γ'da da, gördüğüm kadarıyla, eskiliğinin yeterince kesin göstergeleri az değil; ayrıca bu durum, doğrusu, Bizanslı'nın dehasına da bağlanamaz. K^b kodeksini de açıkça görülebilen hataların bozduğunu eklemek gerekir; bunlar ya hatalı örneklemeden ileri gelen, ya da,

scribendum orta, omissa homoeoteleuta et cetera quae oscitantium scriptorum sunt; nam quae corrigentium malae sedulitati imputes, habet profecto pauca. Sed de universa condicione Laurentiani codicis in libello mox edendo curatius institui disserere; interim his velim adquiescas, si cui videbor parum constanter optimum codicem secutus esse. His subsidiis accessere nuper vera ac sincera Aspasii commentaria anno demum 1889 Gustavi Heylbut studio edita, unde ad historiam textus illustrandam priscamque scripturam dispiciendam haud paucis libri locis nova lux atque insperata adfulsit.

In adferendo codicum testimonio praescriptam legem huius editionis sic observavi ut potissima tantum scripturae varietas in adnotatione commemoraretur, omissis scilicet eis quae temere et casu seriores librarii intulerunt. Itaque ne ipsius quidem K^b integram varietatem adposui, ac rarius L^b et Γ citavi, reliquorum paene incuriosus nisi quod Marcianum 213 (M^b), utpote patronos nactum non ignobiles, eodem silentio praetermittere nolui. Ceterum quamquam multa brevitatis gratia omisi, memoravi tamen scripturas etiam deteriorum codicum, quascumque in textum vidi a Bekkero receptas.

Ad Bekkeri collationes codicum adhibui quae recentiores addiderunt, Iacksonis ad Librum quintum supellectilem criticam, et ea quae de Laurentiani scriptura ex collatione Schoellii Rassovius et Susemihlius dederunt, nec neglexi quae apud Stewartum nostrum (*The English MSS. of the Nicomachean Ethics*) ab Hieronymo Vitelli relata inveni; in qui-

takıların atlanması ve dikkatsiz yazıcıların yaptığı benzer türden şeyler olarak yazma sırasında ortaya çıkan hatalardır. Çünkü, gerçekten, bu kodekste düzelticilerin işgüzarlığına verilebilecek az şey bulunmaktadır. Fakat, yakında çıkacak olan kitapçıkta Laurentianus kodeksinin genel durumu üzerinde daha ayrıntılı durmayı düşündüm; bu arada beni, en iyi kodeksi izlediğim konusunda pek tutarlı görmeyenlerin şimdilik bunlarla yetinmelerini isterim. Gustav Heylbut'ın çabasıyla Aspasius'un nihayet 1889'da yayınlanmış olan özgün ve sağlam kommentarları yakın zaman önce bu açıklamalara destek sağladı; bunun üzerine, metnin tarihini aydınlatma ve eski yazımı kavrama yönünde kitabın birçok yerinde yeni ve beklenmedik bir ışık parladı.

Kodekslere kanıt getirirken, bu edisyonda yalnızca önemli yazım farklılığının not düşülerek belirtildiği bir düzen bulunduğunu gözledim, elbette ciddî kopistlerin bilmeden ve kazara getirdikleri şeyler ayrı tutulmak koşuluyla. Bu nedenle K^{b_1}'nin kendisinin bile taşıdığı farklılığı bütünüyle koymadım; L^b ve Γ'dan arada bir sözettim; ünlü destekleyiciler bulduğunu görerek 213 (M^b) Marcianus'u aynı sessizlikle geçiştirmeyi istememem dışında, geri kalanlara ilgi göstermedim, diyebilirim. Ayrıca, birçok şeyi kısalık hatırına gözardı ettimse de, yine de, metnin içinde Bekker tarafından alınmış olduğunu gördüğümde, kötü durumdaki kodekslerin bile yazımlarından sözettim.

Yeni araştırmacıların ekledikleri şeyleri de Bekker'in kodeks kolleksiyonlarına kattım, örneğin, beşinci Kitap'a Jackson'un eleştirilerini, ayrıca Laurentianus yazımı üzerine Schoellius'un kolleksiyonundan Rassovius ve Susemihl'in sağladıklarını. Bizim Stewart'ta *(Ethika Nikomakheia'nın İngilizce MSS.'i)* bulduğum ve Hieronimus tarafından söylenmiş şeyleri de gözardı etmedim. Nihayet bazı yerler-

busdam denique locis, quo de scriptura certior fierem, et ipse codicem inspexi.

Cum coniecturarum libertas ab instituto huius editionis abhorreret, parce et non nisi necessitate quadam coactus emendationes in ipsum textum admisi. Interpunctionem liberius immutavi, partim meo Marte partim auctore Susemihlio, qui veram verborum distinctionem reperire saepius occupavit. Cuius quoniam mentio facta est, grato animo fateor non solum in hac parte sed etiam in universo labore tanto mihi usui fuisse Susemihlii editionem, ut vix dici possit quantum copiis ab eo collectis debuerim.

Iuvat eos quoque honoris causa nominare qui ad plagulas perlegendas tam sedulam operam contulerunt, I. M. Schulhof et I. Burnet; et hunc quidem in duobus locis (1099^{b} 23, 1144^{a} 26) in eandem mecum incidisse emendationem laetus intellexi. Sed est cui prae omnibus grates agam atque habeam, virum dico si quis alius Ἀριστοτελικώτατον, I. C. Wilson: quem ut socium mihi in hac editione paranda futurum speraveram, ita postquam instantiora eum negotia alio averterant, alienum opus adiuvare et, quantum potuit, amico suppetiari non recusavit; haud exiguam enim libri partem una relegimus, crebrisque colloquiis collato studio difficillima quaeque excussimus.

I. BYWATER.

Scribebam Londini mense Iulio a. 1890.

de, yazım konusunda emin olmak için, kodekse kendim de baktım.

Tasarım özgürlüğü bu edisyonun düzenine uygun düşmediği için, bir zorunluk olmadıkça, düzeltmeleri metin içine almadım. Noktalamayı özgürce değiştirdim, kimi yerde dostum Mars'a, kimi yerde, sözlerin doğru ayrımlarını bulmak için sık sık uğraşmış olan Susemihl ustaya dayanarak. Söz ondan açılmışken, yalnız bu bakımdan değil, çalışmanın bütününde Susemihl'in edisyonunun bana çok yararlı olduğunu şükranla açıklarım; öyle ki onun topladığı kaynaklara ne denli borçlu olduğumu sözle anlatmak güçtür.

Bu sayfaları baştan sona okumak için onca emek vermiş olan I.M. Schulhof ve I. Burnet'in adlarını saygıyla anmaktan kıvanç duyarım. Burnet'in de iki yerde benimle aynı düzeltmeyi yapmış olduğunu sevinerek gördüm. Ama, herkesin önünde teşekkür edeceğim ve şükran duyacağım birisi var, büyük Aristoteles'çi I.C. Wilson'dan başkası değil sözünü ettiğim: Bu edisyonun hazırlanmasında bana arkadaş olacağını ummuştum; umduğum gibi oldu; kendi acil işlerini başkasına devrettikten sonra, başkasının yapıtına yardım etmeye, olanak bulduğunca, dostunun yardımına koşmaya hayır demedi. Kitabın hayli büyük bir bölümünü birlikte yeniden okuduk; karşılıklı uzun konuşmalarımızda en çetin problemleri ortak çabamızla hallettik.

I. Bywater

Londra, Temmuz 1890.

ΗΘΙΚΩΝ ΝΙΚΟΜΑΧΕΙΩΝ

Α.

Πᾶσα τέχνη καὶ πᾶσα μέθοδος, ὁμοίως δὲ πρᾶξίς τε καὶ 1094ᵃ
προαίρεσις, ἀγαθοῦ τινὸς ἐφίεσθαι δοκεῖ· διὸ καλῶς ἀπεφή-
2 ναντο τἀγαθόν, οὗ πάντ' ἐφίεται. διαφορὰ δέ τις φαίνεται
τῶν τελῶν· τὰ μὲν γὰρ εἰσιν ἐνέργειαι, τὰ δὲ παρ' αὐτὰς
ἔργα τινά. ὧν δ' εἰσὶ τέλη τινὰ παρὰ τὰς πράξεις, ἐν τού- 5
3 τοις βελτίω πέφυκε τῶν ἐνεργειῶν τὰ ἔργα. πολλῶν δὲ
πράξεων οὐσῶν καὶ τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν πολλὰ γίνεται
καὶ τὰ τέλη· ἰατρικῆς μὲν γὰρ ὑγίεια, ναυπηγικῆς δὲ
4 πλοῖον, στρατηγικῆς δὲ νίκη, οἰκονομικῆς δὲ πλοῦτος. ὅσαι
δ' εἰσὶ τῶν τοιούτων ὑπὸ μίαν τινὰ δύναμιν, καθάπερ ὑπὸ 10
τὴν ἱππικὴν χαλινοποιικὴ καὶ ὅσαι ἄλλαι τῶν ἱππικῶν
ὀργάνων εἰσίν, αὕτη δὲ καὶ πᾶσα πολεμικὴ πρᾶξις ὑπὸ
τὴν στρατηγικήν, κατὰ τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον ἄλλαι ὑφ'
ἑτέρας· ἐν ἁπάσαις δὲ τὰ τῶν ἀρχιτεκτονικῶν τέλη πάν-
των ἐστὶν αἱρετώτερα τῶν ὑπ' αὐτά· τούτων γὰρ χάριν 15
5 κἀκεῖνα διώκεται. διαφέρει δ' οὐδὲν τὰς ἐνεργείας αὐτὰς
εἶναι τὰ τέλη τῶν πράξεων ἢ παρὰ ταύτας ἄλλο τι, καθά-

1094ᵃ 8. καὶ om. K^b M^b Asp. 11. ante χαλινοποιικὴ add. ἡ L^b χαλινοποιητικὴ L^b M^b 13. κατὰ add. K^b M^b δὲ Aldina 14. δὴ M^b Γ 15. ὑφ' αὑτά L^b M^b Asp.

NIKOMAKHOS'A ETİK

BİRİNCİ KİTAP

Her sanat ve her araştırmanın, aynı şekilde her eylem 1094a
ve tercihin de bir iyiyi arzuladığı düşünülür; bu nedenle
iyiyi "her şeyin arzuladığı şey" diye yerinde dile getirdiler.
Gene de amaçlarda kimi farklar var gibi görünüyor; çünkü
kimi amaçlar etkinliklerin kendileridir, kimi amaçlar da bun-
lardan ayrı bazı eserlerdir. Amaçları eylemlerden ayrı eserler 5
olanlarda, eserler doğal olarak etkinliklerden daha iyidirler.
Eylemler, sanatlar ve bilimler pek çok olduğu için amaçlar
da pek çoktur; tıbbın amacı sağlık, gemiciliğin gemi, asker-
liğin utku, ekonominin zenginliktir. Bu tür olanların hepsi ise
belirli bir olanak altında yer alır, nasıl gem sanatı ile binicilik 10
araçlarına ilişkin sanatlar biniciliğin altında, binicilik ile as-
kerliğe ilişkin tüm eylemler de askerliğin altında yer alırsa,
aynı şekilde diğerleri altında başkaları yer alır; hepsinde ise
baş sanat olanların amaçları, onların altında olanlarınkine
tercih edilecek amaçlardır, çünkü o amaçların uğruna bun- 15
ların peşine gidilir. Etkinliklerin kendilerinin eylemlerin
amaçları olması ya da amaçların etkinliklerden ayrı, başka

περ ἐπὶ τῶν λεχθεισῶν ἐπιστημῶν. Εἰ δή τι τέλος ἐστὶ τῶν II.
πρακτῶν ὃ δι' αὐτὸ βουλόμεθα, τἆλλα δὲ διὰ τοῦτο, καὶ μὴ
πάντα δι' ἕτερον αἱρούμεθα (πρόεισι γὰρ οὕτω γ' εἰς ἄπειρον,
ὥστ' εἶναι κενὴν καὶ ματαίαν τὴν ὄρεξιν), δῆλον ὡς τοῦτ' ἂν
εἴη τἀγαθὸν καὶ τὸ ἄριστον. ἆρ' οὖν καὶ πρὸς τὸν βίον ἡ 2
γνῶσις αὐτοῦ μεγάλην ἔχει ῥοπήν, καὶ καθάπερ τοξόται
σκοπὸν ἔχοντες μᾶλλον ἂν τυγχάνοιμεν τοῦ δέοντος; εἰ δ' 3
οὕτω, πειρατέον τύπῳ γε περιλαβεῖν αὐτό τί ποτ' ἐστὶ καὶ
τίνος τῶν ἐπιστημῶν ἢ δυνάμεων. δόξειε δ' ἂν τῆς κυριω- 4
τάτης καὶ μάλιστα ἀρχιτεκτονικῆς. τοιαύτη δ' ἡ πολιτικὴ 5
φαίνεται· τίνας γὰρ εἶναι χρεὼν τῶν ἐπιστημῶν ἐν ταῖς πό- 6
1094b λεσι, καὶ ποίας ἑκάστους μανθάνειν καὶ μέχρι τίνος, αὕτη
διατάσσει· ὁρῶμεν δὲ καὶ τὰς ἐντιμοτάτας τῶν δυνάμεων
ὑπὸ ταύτην οὔσας, οἷον στρατηγικὴν οἰκονομικὴν ῥητορικήν·
χρωμένης δὲ ταύτης ταῖς λοιπαῖς [πρακτικαῖς] τῶν ἐπιστη- 7
μῶν, ἔτι δὲ νομοθετούσης τί δεῖ πράττειν καὶ τίνων ἀπέχε-
σθαι, τὸ ταύτης τέλος περιέχοι ἂν τὰ τῶν ἄλλων, ὥστε τοῦτ'
ἂν εἴη τἀνθρώπινον ἀγαθόν. εἰ γὰρ καὶ ταὐτόν ἐστιν ἑνὶ 8
καὶ πόλει, μεῖζόν γε καὶ τελειότερον τὸ τῆς πόλεως φαίνε-
ται καὶ λαβεῖν καὶ σῴζειν· ἀγαπητὸν μὲν γὰρ καὶ ἑνὶ
μόνῳ, κάλλιον δὲ καὶ θειότερον ἔθνει καὶ πόλεσιν. ἡ μὲν
οὖν μέθοδος τούτων ἐφίεται, πολιτική τις οὖσα. Λέγοιτο δ' ἂν III.
ἱκανῶς, εἰ κατὰ τὴν ὑποκειμένην ὕλην διασαφηθείη· τὸ γὰρ
ἀκριβὲς οὐχ ὁμοίως ἐν ἅπασι τοῖς λόγοις ἐπιζητητέον, ὥσπερ
οὐδ' ἐν τοῖς δημιουργουμένοις. τὰ δὲ καλὰ καὶ τὰ δίκαια, 2
περὶ ὧν ἡ πολιτικὴ σκοπεῖται, πολλὴν ἔχει διαφορὰν καὶ
πλάνην, ὥστε δοκεῖν νόμῳ μόνον εἶναι, φύσει δὲ μή. τοιαύ- 3

---

20. οὕτω γ' K^b: οὕτως vulg. 27. δ' ἡ] δὲ καὶ ἡ L^b: δὴ καὶ ἡ Γ
1094b 4. λοιπαῖς om. K^b πρακτικαῖς seclusi 8. γε] τε K^b M^b Γ
9. γὰρ om. K^b Γ 15. πολλὴν Asp. (v. etiam infra ad v. 17): τοσαύτην K^b L^b Γ

şeyler olması hiç fark yaratmaz– sözünü ettiğimiz bilimlerde olduğu gibi. Yapılanlarda kendisi için istediğimiz, başka şeyleri de onun için istediğimiz bir amaç varsa ve her şeyi bir başka şey için tercih etmiyorsak (çünkü bu şekilde bu sonsuza gider, dolayısıyla arzumuz boş ve boşuna olur), bunun iyi ve en iyi olacağı açık. O halde bunun bilgisi yaşam için büyük bir önem taşımaz mı ve okçular gibi hedefimiz olunca, gerekene daha çok isabet ettirmez miyiz? Bu böyle ise, onun ne olduğunu, hangi bilim ya da olanağın işi olduğunu biçimsel olarak dile getirmeyi denemeli. En önemli olanın ve en başta geleninkinin olsa gerek. Siyaset böyle bir bilim olarak görünüyor, çünkü kentler için hangi bilimlerin gerekli olduğunu, hangilerini, kimlerin, ne kadar öğrenmesi gerektiğini belirleyen odur. Askerlik, ekonomi, retorik gibi en değer verilen olanakların da onun altında yer aldığını görüyoruz; diğer [pratik] bilimleri kullandığına, ayrıca da neler yapmak ve nelerden kaçınmak gerektiği konusunda yasalar koyduğuna bakılırsa, onun amacı ötekilerin amacını da kapsamalı, öyle ki bu amaç "insan için iyi" olan olsa gerek. Bu bir kişi için ve bir kent için aynı şeyse, kent için olanını hem elde etmek hem de korumak daha önemli ve amaca daha uygun gibi görünüyor; çünkü o bir tek kişi için de istenen bir şeydir, ama bir budun için ve kentler için olursa daha güzel ve daha tanrısal olur. O halde bir siyaset araştırması olan bu araştırma bunlara varmayı arzuluyor. Konu edilenin özelliğine uygun şekilde açıklık getirilebilirse, yeterince söz edilmiş olacak; çünkü kesinlik yapılmış şeylerde aranmaması gerektiği gibi tüm temellendirmelerde aynı şekilde aranmamalı. Siyasetin uğraştığı güzel ve adaletli şeyler arasında ise büyük farklar vardır, büyük yanılgılar da vardır; öyle ki bunların yapıları gereği değil, yalnızca yasa gereği öyle

την δέ τινα πλάνην ἔχει καὶ τἀγαθὰ διὰ τὸ πολλοῖς συμβαίνειν βλάβας ἀπ' αὐτῶν· ἤδη γάρ τινες ἀπώλοντο διὰ πλοῦτον, ἕτεροι δὲ δι' ἀνδρείαν. ἀγαπητὸν οὖν περὶ τοιούτων καὶ ἐκ τοιούτων λέγοντας παχυλῶς καὶ τύπῳ τἀληθὲς ἐνδείκνυσθαι, καὶ περὶ τῶν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ καὶ ἐκ τοιούτων λέγοντας τοιαῦτα καὶ συμπεραίνεσθαι. τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ ἀποδέχεσθαι χρεὼν ἕκαστα τῶν λεγομένων· πεπαιδευμένου γάρ ἐστιν ἐπὶ τοσοῦτον τἀκριβὲς ἐπιζητεῖν καθ' ἕκαστον γένος, ἐφ' ὅσον ἡ τοῦ πράγματος φύσις ἐπιδέχεται· παραπλήσιον γὰρ φαίνεται μαθηματικοῦ τε πιθανολογοῦντος ἀποδέχεσθαι καὶ ῥητορικὸν ἀποδείξεις ἀπαιτεῖν. ἕκαστος δὲ κρίνει καλῶς ἃ γινώσκει, καὶ τούτων ἐστὶν ἀγαθὸς κριτής. καθ' ἕκαστον μὲν ἄρα ὁ πεπαιδευμένος, ἁπλῶς δ' ὁ περὶ πᾶν πεπαιδευμένος. διὸ τῆς πολιτικῆς οὐκ ἔστιν οἰκεῖος ἀκροατὴς ὁ νέος· ἄπειρος γὰρ τῶν κατὰ τὸν βίον πράξεων, οἱ λόγοι δ' ἐκ τούτων καὶ περὶ τούτων· ἔτι δὲ τοῖς πάθεσιν ἀκολουθητικὸς ὢν ματαίως ἀκούσεται καὶ ἀνωφελῶς, ἐπειδὴ τὸ τέλος ἐστὶν οὐ γνῶσις ἀλλὰ πρᾶξις. διαφέρει δ' οὐδὲν νέος τὴν ἡλικίαν ἢ τὸ ἦθος νεαρός· οὐ γὰρ παρὰ τὸν χρόνον ἡ ἔλλειψις, ἀλλὰ διὰ τὸ κατὰ πάθος ζῆν καὶ διώκειν ἕκαστα. τοῖς γὰρ τοιούτοις ἀνόνητος ἡ γνῶσις γίνεται, καθάπερ τοῖς ἀκρατέσιν· τοῖς δὲ κατὰ λόγον τὰς ὀρέξεις ποιουμένοις καὶ πράττουσι πολυωφελὲς ἂν εἴη τὸ περὶ τούτων εἰδέναι. καὶ περὶ μὲν ἀκροατοῦ, καὶ πῶς ἀποδεκτέον, καὶ τί προτιθέμεθα, πεφροιμιάσθω ταῦτα.

IV. Λέγωμεν δ' ἀναλαβόντες, ἐπειδὴ πᾶσα γνῶσις καὶ προαίρεσις ἀγαθοῦ τινὸς ὀρέγεται, τί ἐστὶν οὗ λέγομεν τὴν **2**

---

17. τινα πλάνην ἔχει] τινὰ πολλὴν ἔχει διαφορὰν καὶ πλάνην ὥστε δοκεῖν ἔχειν pr. K^b ἀγαθὰ pr. K^b 22. δὲ O^b 23. ἕκαστον L^b Γ

1095ª 1. μὲν om. L^b Γ 12. προοιμιάσθω pr. K^b 13. ταῦτα K^b: τοσαῦτα vulg.

oldukları düşünülür. Pek çok kişi onlardan zarar gördüğü için, iyi şeyler konusunda da böyle bir yanılgı vardır; nitekim kimi zenginlik, kimi de yüreklilik yüzünden yitip gitmiş. O halde bunlar üzerinde ve bunlara dayanarak konuşanların, doğruyu kabataslak ve biçimsel olarak göstermeleri; çoğu zaman öyle olanlar hakkında ve onlara dayanarak konuşanların bu tür sonuçlara ulaşmaları yetmeli. Söylenenlerin herbiri de bu şekilde kabul edilmeli; çünkü herbir alanda ancak konunun doğal yapısı izin verdiği ölçüde kesinlik aramak eğitim görmüş kişinin özelliğidir; nitekim bir matematikçinin olası şeyler söylediğini kabul etmek, bir söylev ustasından kanıtlar göstermesini istemeye benzer. Kişi bildiği şeylerde iyi yargıda bulunur, bunlarda iyi bir yargıç olur. O halde bir konuda onda eğitim görmüş olan, genel olarak da genel eğitim görmüş olan iyi yargıç olur. Bu nedenle genç bir insan siyaset için uygun bir dinleyici değildir; çünkü o, yaşamda yapılanlar konusunda deneyimsizdir, oysa bizim temellendirmelerimiz bunlara dayanmakta ve bunlara ilişkindir. Ayrıca o, tutkuların peşine gittiğinden, boşuboşuna ve yararlanmadan dinleyecektir; çünkü bu temellendirmelerin amacı bilme değil, eylemdir. Yaşça genç olmakla, karakterce toy olmak arasında da bir fark yoktur; çünkü bu eksiklik zamandan ileri gelmiyor, tutkuya göre yaşamaktan ve bu tür şeylerin peşinden koşmaktan ileri geliyor. Kendine egemen olamayan kişiler için olduğu gibi, böyleleri için de bu bilgi yararsız olur; buna karşı akla uygun istek duyanlar ve eylemde bulunanların bunları bilmesi çok yararlı olsa gerek. Dinleyici ve nasıl dinlemesi gerektiği konusunda, ayrıca da ne yapmayı tasarladığımız konusunda bu kadar yeter.

Konuyu baştan alalım: Her bilgi ve her tercih bir iyiyi arzuladığına göre, siyasetin arzuladığını söylediğimiz

πολιτικὴν ἐφίεσθαι καὶ τί τὸ πάντων ἀκρότατον τῶν πρακτῶν ἀγαθῶν. ὀνόματι μὲν οὖν σχεδὸν ὑπὸ τῶν πλείστων ὁμολο- 2
γεῖται· τὴν γὰρ εὐδαιμονίαν καὶ οἱ πολλοὶ καὶ οἱ χαρίεν-
τες λέγουσιν, τὸ δ' εὖ ζῆν καὶ τὸ εὖ πράττειν ταὐτὸν ὑπο-
λαμβάνουσι τῷ εὐδαιμονεῖν· περὶ δὲ τῆς εὐδαιμονίας, τί
ἐστιν, ἀμφισβητοῦσι καὶ οὐχ ὁμοίως οἱ πολλοὶ τοῖς σοφοῖς
ἀποδιδόασιν. οἱ μὲν γὰρ τῶν ἐναργῶν τι καὶ φανερῶν, οἷον 3
ἡδονὴν ἢ πλοῦτον ἢ τιμήν, ἄλλοι δ' ἄλλο—πολλάκις δὲ
καὶ ὁ αὐτὸς ἕτερον· νοσήσας μὲν γὰρ ὑγίειαν, πενόμενος δὲ
πλοῦτον· συνειδότες δ' ἑαυτοῖς ἄγνοιαν τοὺς μέγα τι καὶ
ὑπὲρ αὐτοὺς λέγοντας θαυμάζουσιν. ἔνιοι δ' ᾠοντο παρὰ τὰ
πολλὰ ταῦτα ἀγαθὰ ἄλλο τι καθ' αὑτὸ εἶναι, ὃ καὶ τούτοις
πᾶσιν αἴτιόν ἐστι τοῦ εἶναι ἀγαθά. ἁπάσας μὲν οὖν ἐξετάζειν 4
τὰς δόξας ματαιότερον ἴσως ἐστίν, ἱκανὸν δὲ τὰς μάλιστα
ἐπιπολαζούσας ἢ δοκούσας ἔχειν τινὰ λόγον. μὴ λανθανέτω δ' 5
ἡμᾶς ὅτι διαφέρουσιν οἱ ἀπὸ τῶν ἀρχῶν λόγοι καὶ οἱ ἐπὶ
τὰς ἀρχάς. εὖ γὰρ καὶ ὁ Πλάτων ἠπόρει τοῦτο καὶ ἐζήτει, πότε-
ρον ἀπὸ τῶν ἀρχῶν ἢ ἐπὶ τὰς ἀρχάς ἐστιν ἡ ὁδός, ὥσπερ
1095b ἐν τῷ σταδίῳ ἀπὸ τῶν ἀθλοθετῶν ἐπὶ τὸ πέρας ἢ ἀνάπαλιν.
ἀρκτέον μὲν γὰρ ἀπὸ τῶν γνωρίμων, ταῦτα δὲ διττῶς· τὰ
μὲν γὰρ ἡμῖν τὰ δ' ἁπλῶς. ἴσως οὖν ἡμῖν γε ἀρκτέον ἀπὸ
τῶν ἡμῖν γνωρίμων. διὸ δεῖ τοῖς ἔθεσιν ἦχθαι καλῶς τὸν 6
περὶ καλῶν καὶ δικαίων καὶ ὅλως τῶν πολιτικῶν ἀκουσόμε-
νον ἱκανῶς. ἀρχὴ γὰρ τὸ ὅτι, καὶ εἰ τοῦτο φαίνοιτο ἀρ- 7
κούντως, οὐδὲν προσδεήσει τοῦ διότι· ὁ δὲ τοιοῦτος ἔχει ἢ
λάβοι ἂν ἀρχὰς ῥᾳδίως. ᾧ δὲ μηδέτερον ὑπάρχει τούτων,
ἀκουσάτω τῶν Ἡσιόδου·

---

17. ἀγαθόν Mb Γ 27. τοῖσδε Lb 28. πᾶσι τοῦ εἶναι ἀγαθὰ αἴτιόν ἐστιν Kb Mb 32. ὁ om. Lb 1095b 1. ἐπὶ τῶν σταδίων Lb Γ
2. γὰρ Kb Mb: οὖν Lb Γ 3. γε om. Lb Γ 4. ἤθεσιν Lb Mb Asp.
6. εἰ τοῦτο] ἐν τούτοις pr. Kb 7. ἔχει] ἔχοι Lb: ἢ ἔχοι Mb

şey ve tüm yapılabilecek iyilerin en ucundaki şey nedir? Adı konusunda pek çok kişi anlaşıyor, hem sıradan kişiler hem de seçkin insanlar ona mutluluk diyorlar, iyi yaşamayı ve iyi durumda olmayı da mutlu olmakla bir tutuyorlar. Ama mutluluğun ne olduğu tartışma konusudur, çoğunluğun ondan anladığı da bilge kişilerinkiyle aynı değil. Kimi apaçık, belli şeyleri, sözgelişi haz, zenginlik, onuru anlıyor, kimi de bir başka şeyi; çok kez aynı kişi bile başka başka şeyleri anlıyor, örneğin hasta olunca sağlığı, yoksul düşünce zenginliği; kendi bilgisizliklerini bilenlerse, büyük ve onları aşan şeyler söyleyenlere hayran kalıyorlar. Kimi, pek çok olan bu iyi şeyler yanında kendisi iyi olan bir şeyin olduğunu, bunun da bunların iyi olmasının nedeni olduğunu düşünmüştür. Öyleyse bu kanıların tümünü sınamak belki boşuna olur, en yaygın olanları ya da bir temeli var gibi görünenleri sınamak yeterlidir. Ayrıca ilklerden yola çıkan ve ilklere doğru giden temellendirmeler arasında bir fark olduğu da gözümüzden kaçmamalı; stadyumda yol hakemden sona doğru mu yoksa tersine mi gitmeli sorunu gibi. Platon da yolun ilklerden mi yoksa ilklere doğru mu gittiğini pek yerinde sorun edinmiş ve soruşturmaya çalışmıştı. Bilinenlerden yola çıkmak gerek, bilinenler ise iki türlüdür: Bizim bildiklerimiz ve genel olarak bilinenler, Belki de bizim bildiklerimizden yola çıkmak gerekir. Bundan dolayı güzel, adil şeyleri ve genellikle siyaset konularını yeterince yararlanarak dinleyecek olanın ahlâkça iyi eğitilmiş olması gerekir. İlk ise, olandır; bu da yeterince görünürse, nedenini göstermeye gerek kalmaz. Böyle biri de zaten ilklere sahiptir ya da onları kolayca edinebilir. Bunlardan hiçbiri bir insanda yoksa, o Hesiodos'a kulak versin:

οὗτος μὲν πανίριστος ὃς αὐτὸς πάντα νοήσῃ, 10
ἐσθλὸς δ' αὖ κἀκεῖνος ὃς εὖ εἰπόντι πίθηται.
ὃς δέ κε μήτ' αὐτὸς νοέῃ μήτ' ἄλλου ἀκούων
ἐν θυμῷ βάλληται, ὁ δ' αὖτ' ἀχρήιος ἀνήρ.

V. Ἡμεῖς δὲ λέγωμεν ὅθεν παρεξέβημεν. τὸ γὰρ ἀγαθὸν 3
καὶ τὴν εὐδαιμονίαν οὐκ ἀλόγως ἐοίκασιν ἐκ τῶν βίων 15
2 ὑπολαμβάνειν οἱ μὲν πολλοὶ καὶ φορτικώτατοι τὴν ἡδονήν· διὸ καὶ τὸν βίον ἀγαπῶσι τον ἀπολαυστικόν. τρεῖς γάρ εἰσι μάλιστα οἱ προύχοντες, ὅ τε νῦν εἰρημένος καὶ ὁ πολιτικὸς
3 καὶ τρίτος ὁ θεωρητικός. οἱ μὲν οὖν πολλοὶ παντελῶς ἀνδραποδώδεις φαίνονται βοσκημάτων βίον προαιρούμενοι, 20
τυγχάνουσι δὲ λόγου διὰ τὸ πολλοὺς τῶν ἐν ταῖς ἐξουσίαις
4 ὁμοιοπαθεῖν Σαρδαναπάλλῳ. οἱ δὲ χαρίεντες καὶ πρακτικοὶ τιμήν· τοῦ γὰρ πολιτικοῦ βίου σχεδὸν τοῦτο τέλος. φαίνεται δ' ἐπιπολαιότερον εἶναι τοῦ ζητουμένου· δοκεῖ γὰρ ἐν τοῖς τιμῶσι μᾶλλον εἶναι ἢ ἐν τῷ τιμωμένῳ, τἀγαθὸν δὲ 25
5 οἰκεῖόν τι καὶ δυσαφαίρετον εἶναι μαντευόμεθα. ἔτι δ' ἐοίκασι τὴν τιμὴν διώκειν ἵνα πιστεύσωσιν ἑαυτοὺς ἀγαθοὺς εἶναι· ζητοῦσι γοῦν ὑπὸ τῶν φρονίμων τιμᾶσθαι, καὶ παρ' οἷς γινώσκονται, καὶ ἐπ' ἀρετῇ· δῆλον οὖν ὅτι κατά γε
6 τούτους ἡ ἀρετὴ κρείττων. τάχα δὲ καὶ μᾶλλον ἄν τις 30
τέλος τοῦ πολιτικοῦ βίου ταύτην ὑπολάβοι. φαίνεται δὲ ἀτελεστέρα καὶ αὕτη· δοκεῖ γὰρ ἐνδέχεσθαι καὶ καθεύδειν ἔχοντα τὴν ἀρετὴν ἢ ἀπρακτεῖν διὰ βίου, καὶ πρὸς τούτοις κακοπαθεῖν καὶ ἀτυχεῖν τὰ μέγιστα· τὸν δ' οὕτω ζῶντα 1096ᵃ
οὐδεὶς ἂν εὐδαιμονίσειεν, εἰ μὴ θέσιν διαφυλάττων. καὶ περὶ μὲν τούτων ἅλις· ἱκανῶς γὰρ καὶ ἐν τοῖς ἐγκυκλίοις

---

18. *προέχοντες* K^b 22. *ὁμοπαθεῖν* pr. K^h 26. *εἶναι* om. L^b Γ 27. *πιστεύωσιν* L^b Asp. *εἶναι ἀγαθούς* $K^b M^b$ 31. *δὲ*] *δὴ* L^b: *γὰρ* pr. K^b 32. *καὶ* ante *καθεύδειν* om. K^b 1096ᵃ 3. *καὶ* om. $L^b M^b$ Γ

"Kim ki her şeyi kendi anlar, en iyi kişidir.
Kim ki doğru sözle ikna olur, o da iyidir.
Kim ki ne kendi anlar ne de kulak verir başkasına,
işe yaramaz bir adamdır o."[1]

Şimdi konudan ayrıldığımız yere dönelim. İyinin ve mutluluğun yaşam biçimlerinden sayılması pek akla aykırı görünmüyor; çoğunluk ve kaba saba insanlar bunların hazda olduğunu düşünürler; bundan dolayı da haz yaşamını severler. Çünkü belli başlı yaşam biçimleri üç tanedir: Bu sözünü ettiğim yaşam ve siyaset yaşamı, üçüncüsü de *teoria* yaşamı. Çoğunluk evcil hayvanların yaşamını seçmekle büsbütün kölç gibi görünürler; böylelerinden söz edilmesi ise, iktidarda bulunan birçok kimsenin durumunun Sardanapallos'[2]unkine benzemesinden ileri gelir. Seçkinler ve eylem adamları ise onurda olduğunu düşünürler; çünkü siyaset yaşamının amacı aşağı yukarı budur. Ama bu da aradığımız şeyden daha yüzeysel gözüküyor; çünkü onur, onurlandırılandan çok onurlandıranlara bağlı görünüyor, oysa iyiyi kişiye özgü ve kolayca ondan alınamayacak bir şey olarak tasarlıyoruz. Ayrıca kendilerini iyi olduklarına inandırmak için onur peşinde koşar görünüyorlar; aklı başında kişiler tarafından, hem de onları tanıyanların önünde ve erdemleri için onurlandırılmayı isterler; erdemin onlara göre daha iyi bir şey olduğu açık. Hatta belki siyaset yaşamının amacı olarak daha çok erdemi sayan çıkabilir. Ama o da pek amaç gibi görünmüyor; çünkü erdem sahibi birinin uyuması da, yaşam boyu eylemsiz kalması, üstelik başına felâketler gelmesi ve büyük talihsizliklere uğraması da olanaklı görünüyor; böyle bir yaşam süren birini hiç kimse— bir tezi[3] sonuna dek savunmadığı takdirde— mutlu saymaz. Bu konular için bu kadar yeter; herkese açık derslerimizde

εἴρηται περὶ αὐτῶν. τρίτος δ' ἐστὶν ὁ θεωρητικός, ὑπὲρ οὗ 7
τὴν ἐπίσκεψιν ἐν τοῖς ἑπομένοις ποιησόμεθα. ὁ δὲ χρημα- 8
τιστὴς βίαιός τις ἐστίν, καὶ ὁ πλοῦτος δῆλον ὅτι οὐ τὸ ζητούμενον ἀγαθόν· χρήσιμον γὰρ καὶ ἄλλου χάριν. διὸ μᾶλλον τὰ πρότερον λεχθέντα τέλη τις ἂν ὑπολάβοι· δι' αὐτὰ γὰρ ἀγαπᾶται. φαίνεται δ' οὐδ' ἐκεῖνα· καίτοι πολλοὶ λόγοι πρὸς αὐτὰ καταβέβληνται. ταῦτα μὲν οὖν ἀφείσθω.

4 Τὸ δὲ καθόλου βέλτιον ἴσως ἐπισκέψασθαι καὶ διαπο- VI.
ρῆσαι πῶς λέγεται, καίπερ προσάντους τῆς τοιαύτης ζητήσεως γινομένης διὰ τὸ φίλους ἄνδρας εἰσαγαγεῖν τὰ εἴδη. δόξειε δ' ἂν ἴσως βέλτιον εἶναι καὶ δεῖν ἐπὶ σωτηρίᾳ γε τῆς ἀληθείας καὶ τὰ οἰκεῖα ἀναιρεῖν, ἄλλως τε καὶ φιλοσόφους ὄντας· ἀμφοῖν γὰρ ὄντοιν φίλοιν ὅσιον προτιμᾶν τὴν ἀλήθειαν. οἱ δὴ κομίσαντες τὴν δόξαν ταύτην οὐκ ἐποίουν ἰδέας 2
ἐν οἷς τὸ πρότερον καὶ ὕστερον ἔλεγον, διόπερ οὐδὲ τῶν ἀριθμῶν ἰδέαν κατεσκεύαζον· τὸ δ' ἀγαθὸν λέγεται καὶ ἐν τῷ τί ἐστι καὶ ἐν τῷ ποιῷ καὶ ἐν τῷ πρός τι, τὸ δὲ καθ' αὐτὸ καὶ ἡ οὐσία πρότερον τῇ φύσει τοῦ πρός τι (παραφυάδι γὰρ τοῦτ' ἔοικε καὶ συμβεβηκότι τοῦ ὄντος)· ὥστ' οὐκ ἂν εἴη κοινή τις ἐπὶ τούτοις ἰδέα. ἔτι δ' ἐπεὶ τἀγαθὸν ἰσαχῶς 3
λέγεται τῷ ὄντι (καὶ γὰρ ἐν τῷ τί λέγεται, οἷον ὁ θεὸς καὶ ὁ νοῦς, καὶ ἐν τῷ ποιῷ αἱ ἀρεταί, καὶ ἐν τῷ ποσῷ τὸ μέτριον, καὶ ἐν τῷ πρός τι τὸ χρήσιμον, καὶ ἐν χρόνῳ καιρός, καὶ ἐν τόπῳ δίαιτα καὶ ἕτερα τοιαῦτα), δῆλον ὡς οὐκ ἂν εἴη κοινόν τι καθόλου καὶ ἕν· οὐ γὰρ ἂν ἐλέγετ' ἐν πάσαις ταῖς κατηγορίαις, ἀλλ' ἐν μιᾷ μόνῃ. ἔτι δ' ἐπεὶ τῶν 4
κατὰ μίαν ἰδέαν μία καὶ ἐπιστήμη, καὶ τῶν ἀγαθῶν ἁπάντων ἦν ἂν μία τις ἐπιστήμη· νῦν δ' εἰσὶ πολλαὶ καὶ τῶν

---

5. ἐχομένοις K^b 9. καίτοι] καὶ K^b M^b 17. δὴ codices Morelii: δὲ vulg. 18. ante ὕστερον add. τὸ M^b ἐλέγομεν K^b 20. ἐστι om. K^b M^b 23. τούτων L^b δ' om. L^b 31. ἦν] εἴη K^b

bunlardan yeterince söz edilmiştir. Üçüncü yaşam şekli *teoria* yaşamıdır, bunu da daha ileride ele alacağız. Ticaret yaşamı ise oldukça zorlu bir yaşamdır, zenginliğin de bizim aradığımız iyi olmadığı açık; çünkü o başka şeylere yarar. Bunun için daha önce söylediklerimizi amaçlar saymak daha uygun olur; onlar kendileri için sevilirler. Ama onlar da uygun görünmüyor, her ne kadar onlar üzerinde çok tartışılıyorsa da. Bunları burada bırakalım.

Geneli araştırmak ve nasıl anlaşıldığını soruşturmak belki daha iyi olacak —her ne kadar böyle bir araştırma yapmak dostlarımız türler dediklerini ileri sürdükleri için güçleşmişse de. Hakikati korumak için alışkın olduklarımızı bir yana bırakmak daha iyi, hatta gerekli görünüyor, filozof olduğumuza göre; her ikisini de sevsek bile, hakikate öncelik tanımak yerinde olur. Bu kanıyı getirmiş olanlar önce ve sonra geldiklerini söyledikleri idealar ortaya koymadılar, bu nedenle sayı ideasını da kuramadılar; iyi ise hem nelik, hem nitelik, hem de görelik bakımından dile getirilir, oysa bir şeyin kendisi ve varlığı doğal olarak göreliğinden öncedir (çünkü görelik bir filize benzer, varlık için rastlantısaldır); o halde bunların üstünde ortak bir idea olamaz. Ayrıca varolan kaç şekilde dile getiriliyorsa, iyi de o kadar şekilde dile getirildiği için (nitekim ne olduğu olarak, sözgelişi Tanrı ve us şeklinde; nitelik olarak, erdemlerin niteliği şeklinde; nicelik olarak doğru ölçü, görelik olarak yararlı olan, zaman olarak uygun zaman, yer olarak yaşanan çevre şeklinde ve bu gibi başka şekillerde dile getiriliyor), iyinin, ortak olan bir geneli bulunamayacağı ve bir tek olamayacağı açıktır; yoksa bütün kategoriler bakımından değil, bir tek kategori bakımından dile getirilirdi. Öte yandan bir tek ideaya göre olanların bir tek bilimi olduğu için, bütün

ὑπὸ μίαν κατηγορίαν, οἷον καιροῦ, ἐν πολέμῳ μὲν γὰρ στρατηγικὴ ἐν νόσῳ δ' ἰατρική, καὶ τοῦ μετρίου ἐν τροφῇ μὲν ἰατρικὴ ἐν πόνοις δὲ γυμναστική. ἀπορήσειε δ' ἄν τις τί ποτε καὶ βούλονται λέγειν αὐτοέκαστον, εἴπερ ἔν τε αὐτοανθρώπῳ καὶ ἐν ἀνθρώπῳ εἷς καὶ ὁ αὐτὸς λόγος ἐστὶν ὁ τοῦ 1096ᵇ ἀνθρώπου. ᾗ γὰρ ἄνθρωποι, οὐδὲν διοίσουσιν· εἰ δ' οὕτως, οὐδ' ᾗ ἀγαθόν. ἀλλὰ μὴν οὐδὲ τῷ ἀίδιον εἶναι μᾶλλον ἀγαθὸν ἔσται, εἴπερ μηδὲ λευκότερον τὸ πολυχρόνιον τοῦ ἐφημέρου. πιθανώτερον δ' ἐοίκασιν οἱ Πυθαγόρειοι λέγειν περὶ αὐτοῦ, τιθέντες ἐν τῇ τῶν ἀγαθῶν συστοιχίᾳ τὸ ἕν· οἷς δὴ καὶ Σπεύσιππος ἐπακολουθῆσαι δοκεῖ. ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων ἄλλος ἔστω λόγος· τοῖς δὲ λεχθεῖσιν ἀμφισβήτησίς τις ὑποφαίνεται διὰ τὸ μὴ περὶ παντὸς ἀγαθοῦ τοὺς λόγους εἰρῆσθαι, λέγεσθαι δὲ καθ' ἓν εἶδος τὰ καθ' αὑτὰ διωκόμενα καὶ ἀγαπώμενα, τὰ δὲ ποιητικὰ τούτων ἢ φυλακτικά πως ἢ τῶν ἐναντίων κωλυτικὰ διὰ ταῦτα λέγεσθαι καὶ τρόπον ἄλλον. δῆλον οὖν ὅτι διττῶς λέγοιτ' ἂν τἀγαθά, καὶ τὰ μὲν καθ' αὑτά, θάτερα δὲ διὰ ταῦτα. χωρίσαντες οὖν ἀπὸ τῶν ὠφελίμων τὰ καθ' αὑτὰ σκεψώμεθα εἰ λέγεται κατὰ μίαν ἰδέαν. καθ' αὑτὰ δὲ ποῖα θείη τις ἄν; ἢ ὅσα καὶ μονούμενα διώκεται, οἷον τὸ φρονεῖν καὶ ὁρᾶν καὶ ἡδοναί τινες καὶ τιμαί; ταῦτα γὰρ εἰ καὶ δι' ἄλλο τι διώκομεν, ὅμως τῶν καθ' αὑτὰ ἀγαθῶν θείη τις ἄν. ἢ οὐδ' ἄλλο οὐδὲν πλὴν τῆς ἰδέας; ὥστε μάταιον ἔσται τὸ εἶδος. εἰ δὲ καὶ ταῦτ' ἐστὶ τῶν καθ' αὑτά, τὸν τἀγαθοῦ λόγον ἐν ἅπασιν αὐτοῖς τὸν αὐτὸν ἐμφαίνεσθαι δεήσει, καθάπερ ἐν χιόνι καὶ ψιμυθίῳ τὸν τῆς λευκότητος. τιμῆς δὲ καὶ

---

32. γὰρ om. L' 33. αὐτὸ ἕκαστον pr. K^b L^{a_1} αὐτῷ ἀνθρώπῳ pr. K^b 1096ᵇ 1. ἐν om. L^b 4. πολυχρονιώτερον L^b Γ 6. ἔσται K^b M^b 10. εἰρῆσθαι L^b Asp.: ποιεῖσθαι $K^b M^b$: εἰρῆσθαι καὶ ποιεῖσθαι Γ 13. τἀγαθόν L^{a_1} Γ 19. ἄν τις L^b

iyilerin de bir tek bilimi olurdu; oysa şimdi pek çokturlar, hatta bir tek kategori altında olanlarda bile: Örneğin uygun zamanı belirleme konusunda savaşta askerlik, hastalıkta tıp; doğru ölçüyü bulma konusunda, beslenmede tıp, dayanıklılıkta ise beden eğitimi var. "Bir şeyin kendisinden sözederken, acaba ne demek istiyorlar?" diye hayretle soran olabilir. Elbette, insanı insan yapan neden 'insanın kendisi'nde ve 'insan'da bir ve aynı ise, insan olduklarına göre aralarında hiç fark olmayacaktır; bu böyle ise, 'iyinin kendisi' ile 'iyi' arasında —iyi olduklarına göre— bir fark olmayacaktır. Ayrıca eğer yıllarca dayanan beyaz, bir günlük beyazdan daha beyaz değilse, ebedî olmakla iyi, daha çok iyi olmayacaktır. Biri [bir sayısını] iyilerle aynı diziye koyan Pythagorasçılar bu konuda daha inandırıcı konuşur görünüyorlar; sanırım Speusippos da bunları izliyor. Ancak bunlardan başka zaman sözedelim. Söylenenlerin şüphe götürür görünmesi, her iyiyi iyi yapan nedenleri dile getirmemelerinden ileri geliyor: Kendileri için arananlara ve sevilenlere bir türe göre iyi denir; bunları meydana getirenlere veya bir şekilde koruyanlara, ya da karşıtlarını engelleyenlere de onlardan ötürü başka bir anlamda iyi denir. Açıktır ki, iyi olanlara iki anlamda iyi denmiş oluyor: Bazılarının kendilerine bazılarına da bunlardan ötürü deniyor. Şimdi kendi başına olanları, yararlı olanlardan ayırarak, bir tek ideaya göre bunların dile getirilip getirilemeyeceğini düşünelim. Kendileri için iyi olanlar tarafına neler konacak? Tek başlarına ayırdığımız zaman bile aranan şeyler mi, sözgelişi düşünmek, görmek, kimi belli hazlar ve onurlar mı? Bunları bir başka şeyden ötürü arasak bile, gene de kendileri için iyi olanlar tarafına konabilirler. Yoksa ideadan başka bir şey konmayacak mı? Bu durumda da tür diye bir şey boşuna olur. Eğer bunlar da kendileri iyi olanlardan ise, iyiyi iyi yapan nedenin bütün bunlarda aynı gözükmesi gerekecektir, tıpkı kardaki ve tebeşirdeki beyazlığın aynı gözükmesi gibi.

35 1096b

5 10 15 20

φρονήσεως καὶ ἡδονῆς ἕτεροι καὶ διαφέροντες οἱ λόγοι ταύτῃ
25 ᾗ ἀγαθά. οὐκ ἔστιν ἄρα τὸ ἀγαθὸν κοινόν τι κατὰ μίαν
ἰδέαν. ἀλλὰ πῶς δὴ λέγεται; οὐ γὰρ ἔοικε τοῖς γε ἀπὸ 12
τύχης ὁμωνύμοις. ἀλλ' ἆρά γε τῷ ἀφ' ἑνὸς εἶναι ἢ πρὸς
ἓν ἅπαντα συντελεῖν, ἢ μᾶλλον κατ' ἀναλογίαν; ὡς γὰρ
ἐν σώματι ὄψις, ἐν ψυχῇ νοῦς, καὶ ἄλλο δὴ ἐν ἄλλῳ.
30 ἀλλ' ἴσως ταῦτα μὲν ἀφετέον τὸ νῦν· ἐξακριβοῦν γὰρ ὑπὲρ 13
αὐτῶν ἄλλης ἂν εἴη φιλοσοφίας οἰκειότερον. ὁμοίως δὲ καὶ
περὶ τῆς ἰδέας· εἰ γὰρ καὶ ἔστιν ἕν τι τὸ κοινῇ κατηγορού-
μενον ἀγαθὸν ἢ χωριστὸν αὐτό τι καθ' αὑτό, δῆλον ὡς οὐκ
ἂν εἴη πρακτὸν οὐδὲ κτητὸν ἀνθρώπῳ· νῦν δὲ τοιοῦτόν τι
35 ζητεῖται. τάχα δέ τῳ δόξειεν ἂν βέλτιον εἶναι γνωρίζειν 14
1097ᵃ αὐτὸ πρὸς τὰ κτητὰ καὶ πρακτὰ τῶν ἀγαθῶν· οἷον γὰρ
παράδειγμα τοῦτ' ἔχοντες μᾶλλον εἰσόμεθα καὶ τὰ ἡμῖν
ἀγαθά, κἂν εἰδῶμεν, ἐπιτευξόμεθα αὐτῶν. πιθανότητα μὲν 15
οὖν τινα ἔχει ὁ λόγος, ἔοικε δὲ ταῖς ἐπιστήμαις διαφωνεῖν·
5 πᾶσαι γὰρ ἀγαθοῦ τινὸς ἐφιέμεναι καὶ τὸ ἐνδεὲς ἐπιζητοῦ-
σαι παραλείπουσι τὴν γνῶσιν αὐτοῦ. καίτοι βοήθημα τηλι-
κοῦτον τοὺς τεχνίτας ἅπαντας ἀγνοεῖν καὶ μηδ' ἐπιζητεῖν
οὐκ εὔλογον. ἄπορον δὲ καὶ τί ὠφεληθήσεται ὑφάντης ἢ 16
τέκτων πρὸς τὴν αὐτοῦ τέχνην εἰδὼς τὸ αὐτὸ τοῦτο ἀγαθόν,
10 ἢ πῶς ἰατρικώτερος ἢ στρατηγικώτερος ἔσται ὁ τὴν ἰδέαν
αὐτὴν τεθεαμένος. φαίνεται μὲν γὰρ οὐδὲ τὴν ὑγίειαν
οὕτως ἐπισκοπεῖν ὁ ἰατρός, ἀλλὰ τὴν ἀνθρώπου, μᾶλλον δ'
ἴσως τὴν τοῦδε· καθ' ἕκαστον γὰρ ἰατρεύει. καὶ περὶ μὲν
τούτων ἐπὶ τοσοῦτον εἰρήσθω.

5 Πάλιν δ' ἐπανέλθωμεν ἐπὶ τὸ ζητούμενον ἀγαθόν, τί VII.

---

26. γε om. K^bM^b Γ 30. τὰ νῦν K^b 32. καὶ om. K^b M^b ´ τὸ] καὶ K^bM^b 33. τι αὐτὸ L^b 1097ᵃ 4. ἔχει τινὰ L^b 7. ἅπαντας τοὺς τεχνίτας L^b Γ 9. τὸ αὐτὸ τοῦτο ἀγαθόν K^b: αὐτὸ τἀγαθόν L^b Γ: τὸ αὐτοαγαθόν M^b

Oysa onuru, aklı başındalığı, hazzı iyi yapan nedenler başka başka ve ayrıdır. Öyleyse iyi bir tek ideaya göre olan ortak bir şey değildir. Ama bunlara nasıl oluyor da iyi deniyor? Rastlantısal olarak adaş gibi görünmüyorlar. Acaba hepsinin bir tek şeyden gelmesinden ya da bir tek şeye götürmesinden ötürü mü, yoksa bir oranlamadan ötürü mü? Bedende görme, ruhta us, bir başka şeyde bir başka şey için söylendiği gibi. Belki de bunları şimdilik bir yana bırakmak gerekiyor; çünkü bunları incelemek bir başka felsefe dalına daha uygun olsa gerek. İdea konusunda da durum böyle; çünkü eğer ortak olarak yüklenen bir tek iyi ya da iyinin kendisi olan ayrı bir iyi varsa, bunun insanın yapacağı ya da elde edeceği bir şey olmayacağı açık; bizim şimdi aradığımız ise böyle bir şeydir. Çünkü elde edilecek ya da yapılacak iyilerle ilişkisinde iyiyi tanımanın daha yerinde olduğu; böyle bir örnek elimizde olursa, bizim için iyi olanları daha iyi bileceğimiz, bilince de onları daha iyi gerçekleştirebileceğimiz düşünülebilir belki. Bu temellendirmenin gerçi inandırıcı bir yanı var, ama bilimlere aykırı düşer gibi görünüyor; hepsi iyi bir şey arzuladığı ve eksik olanı aradığı halde, onun bilgisini bir yana bırakıyor. Böyle bir yardım olduğu halde, bütün sanatçıların bundan habersiz olmaları ve onu aramamaları pek akla yatmıyor. Bir dokumacının ya da bir marangozun ise, iyinin kendisini bilmekle kendi sanatı için ne yarar sağlayacağı, ya da bu ideayı görmüş olan bir kumandanın nasıl daha çok kumandan olacağı, bir doktorun nasıl daha çok doktor olacağı da bir sorundur. Nitekim doktorun, sağlığı böyle ele almadığı, insanın sağlığını, daha da çok belirli bir insanın sağlığını ele aldığı görünüyor; çünkü o tek tek kişileri iyileştirir. Bunlar üzerine bu kadar söz etmek yeter.

Yeniden aradığımız iyiye dönelim; acaba bu iyi ne olabilir?

ποτ' ἂν εἴη. φαίνεται μὲν γὰρ ἄλλο ἐν ἄλλῃ πράξει καὶ τέχνῃ· ἄλλο γὰρ ἐν ἰατρικῇ καὶ στρατηγικῇ καὶ ταῖς λοιπαῖς ὁμοίως. τί οὖν ἑκάστης τἀγαθόν; ἢ οὗ χάριν τὰ λοιπὰ πράττεται; τοῦτο δ' ἐν ἰατρικῇ μὲν ὑγίεια, ἐν στρατηγικῇ δὲ νίκη, ἐν οἰκοδομικῇ δ' οἰκία, ἐν ἄλλῳ δ' ἄλλο, ἐν ἁπάσῃ δὲ πράξει καὶ προαιρέσει τὸ τέλος· τούτου γὰρ ἕνεκα τὰ λοιπὰ πράττουσι πάντες. ὥστ' εἴ τι τῶν πρακτῶν ἁπάντων ἐστὶ τέλος, τοῦτ' ἂν εἴη τὸ πρακτὸν ἀγαθόν, εἰ δὲ πλείω, ταῦτα. μεταβαίνων δὴ ὁ λόγος εἰς ταὐτὸν ἀφῖκται· τοῦτο δ' ἔτι μᾶλλον διασαφῆσαι πειρατέον. ἐπεὶ δὲ πλείω φαίνεται τὰ τέλη, τούτων δ' αἱρούμεθά τινα δι' ἕτερον, οἷον πλοῦτον αὐλοὺς καὶ ὅλως τὰ ὄργανα, δῆλον ὡς οὐκ ἔστι πάντα τέλεια· τὸ δ' ἄριστον τέλειόν τι φαίνεται. ὥστ' εἰ μέν ἐστιν ἕν τι μόνον τέλειον, τοῦτ' ἂν εἴη τὸ ζητούμενον, εἰ δὲ πλείω, τὸ τελειότατον τούτων. τελειότερον δὲ λέγομεν τὸ καθ' αὑτὸ διωκτὸν τοῦ δι' ἕτερον καὶ τὸ μηδέποτε δι' ἄλλο αἱρετὸν τῶν ⟨καὶ⟩ καθ' αὑτὰ καὶ δι' αὐτὸ αἱρετῶν, καὶ ἁπλῶς δὴ τέλειον τὸ καθ' αὑτὸ αἱρετὸν ἀεὶ καὶ μηδέποτε δι' ἄλλο. τοιοῦτον δ' ἡ εὐδαιμονία μάλιστ' εἶναι δοκεῖ· ταύτην γὰρ αἱρούμεθα ἀεὶ δι' αὐτὴν καὶ οὐδέποτε δι' ἄλλο, τιμὴν δὲ καὶ ἡδονὴν καὶ νοῦν καὶ πᾶσαν ἀρετὴν αἱρούμεθα μὲν καὶ δι' αὐτά (μηθενὸς γὰρ ἀποβαίνοντος ἐλοίμεθ' ἂν ἕκαστον αὐτῶν), αἱρούμεθα δὲ καὶ τῆς εὐδαιμονίας χάριν, διὰ τούτων ὑπολαμβάνοντες εὐδαιμονήσειν. τὴν δ' εὐδαιμονίαν οὐδεὶς αἱρεῖται τούτων χάριν, οὐδ' ὅλως δι' ἄλλο. φαίνεται δὲ καὶ ἐκ τῆς αὐταρκείας τὸ αὐτὸ συμβαίνειν· τὸ γὰρ τέλειον ἀγαθὸν αὔταρκες εἶναι δοκεῖ. τὸ δ' αὔταρκες λέγομεν οὐκ αὐτῷ μόνῳ, τῷ ζῶντι βίον μονώτην, ἀλλὰ καὶ γο-

---

25. δὲ] δὴ Heliodorus . 26. ἕτερα L^b 32. καὶ add. Felicianus (cum Aspasio, ut videtur) δι' αὐτὸ Asp.: δι' αὐτὰ K^b: δι' ἄλλο Γ: διὰ τοῦθ' L^b M^b 34. δ'] δὴ K^b Γ 1097^b 5. τὴν εὐδαιμονίαν δ' K^b

Değişik eylem ve sanatlarda değişik bir şey gibi görünüyor; tıpta ve askerlikte başka başka şeydir, öteki alanlarda da. O halde her birinin iyisi nedir? Acaba öteki şeylerin onun uğruna yapıldığı şey mi? Bu da tıpta sağlık, askerlikte utku, mimarlıkta ev, her birinde de bir başka şeydir, her eylem ve tercihte ise amaçtır; çünkü herkes öteki şeyleri onun için yapıyor. O halde bütün yapılanların **bir** amacı varsa, bu, **yapılan** iyi olur; amaçları daha çoksa, iyi bunlar olur. Böylece temellendirme döndü dolaştı aynı yere vardı; bu noktayı daha açık hale getirmeye çalışalım: Amaçlar çok göründüğünden, bunlardan da bazılarını bir başka şeyden ötürü tercih ettiğimizden — örneğin zenginliği, flütleri ve genellikle araçları—, bunların hepsinin kendileri amaç olmadığı açık; oysa en iyi, kendisi amaç olan bir şey olarak görünüyor. Demek ki kendisi amaç olan yalnızca bir tek şey varsa, aradığımız bu olur; daha çok şey varsa, bunların arasında en çok kendisi amaç olanı. Kendisi için aranan, başka bir şey için arananlardan; hiçbir zaman bir başka şey için tercih edilmeyen de, hem kendileri için hem de onun için tercih edilenlerden daha amaçtır diyoruz; hiçbir zaman bir başka şey için tercih edilmeyip, hep kendisi için tercih edilene ise sadece kendisi amaçtır diyoruz. En çok mutluluğun böyle bir şey olduğu düşünülüyor, çünkü onu hiçbir zaman başka bir şey için değil, hep kendisi için tercih ediyoruz; ama onuru, hazzı, usu ve her erdemi hem kendileri için tercih ediyoruz (çünkü hiçbir yere götürmese bile onların her birini yine tercih ederdik) hem de mutluluk uğruna, onlar aracılığıyla mutlu olacağımızı düşündüğümüz için tercih ediyoruz. Oysa hiç kimse mutluluğu onlar uğruna ya da genel olarak başka bir şey uğruna tercih etmiyor. Bunun böyle olduğu kendine yeterliğinden de görünüyor, çünkü kendisi amaç olan iyi kendine yeter düşünülüyor. 'Kendine yeter'den kastettiğimiz, kişinin tek başına olması, yalnız bir yaşam sürmesi değil,

νεῦσι καὶ τέκνοις καὶ γυναικὶ καὶ ὅλως τοῖς φίλοις καὶ πολίταις, ἐπειδὴ φύσει πολιτικὸν ὁ ἄνθρωπος. τούτων δὲ ληπτέος 7
ὅρος τις· ἐπεκτείνοντι γὰρ ἐπὶ τοὺς γονεῖς καὶ τοὺς ἀπογόνους καὶ τῶν φίλων τοὺς φίλους εἰς ἄπειρον πρόεισιν. ἀλλὰ τοῦτο μὲν εἰσαῦθις ἐπισκεπτέον· τὸ δ' αὔταρκες τίθεμεν ὃ μονούμενον αἱρετὸν ποιεῖ τὸν βίον καὶ μηδενὸς ἐνδεᾶ· τοιοῦτον δὲ τὴν εὐδαιμονίαν οἰόμεθα εἶναι· ἔτι δὲ πάντων αἱρετωτάτην 8
μὴ συναριθμουμένην—συναριθμουμένην δὲ δῆλον ὡς αἱρετωτέραν μετὰ τοῦ ἐλαχίστου τῶν ἀγαθῶν· ὑπεροχὴ γὰρ ἀγαθῶν γίνεται τὸ προστιθέμενον, ἀγαθῶν δὲ τὸ μεῖζον αἱρετώτερον ἀεί. τέλειον δή τι φαίνεται καὶ αὔταρκες ἡ εὐδαιμονία, τῶν πρακτῶν οὖσα τέλος.

6 Ἀλλ' ἴσως τὴν μὲν εὐδαιμονίαν τὸ ἄριστον λέγειν ὁμο- 9
λογούμενόν τι φαίνεται, ποθεῖται δ' ἐναργέστερον τί ἐστιν ἔτι λεχθῆναι. τάχα δὴ γένοιτ' ἂν τοῦτ', εἰ ληφθείη τὸ ἔργον 10
τοῦ ἀνθρώπου. ὥσπερ γὰρ αὐλητῇ καὶ ἀγαλματοποιῷ καὶ παντὶ τεχνίτῃ, καί ὅλως ὧν ἔστιν ἔργον τι καὶ πρᾶξις, ἐν τῷ ἔργῳ δοκεῖ τἀγαθὸν εἶναι καὶ τὸ εὖ, οὕτω δόξειεν ἂν καὶ ἀνθρώπῳ, εἴπερ ἔστι τι ἔργον αὐτοῦ. πότερον οὖν τέκτονος 11
μὲν καὶ σκυτέως ἔστιν ἔργα τινὰ καὶ πράξεις, ἀνθρώπου δ' οὐδέν ἐστιν, ἀλλ' ἀργὸν πέφυκεν; ἢ καθάπερ ὀφθαλμοῦ καὶ χειρὸς καὶ ποδὸς καὶ ὅλως ἑκάστου τῶν μορίων φαίνεταί τι ἔργου, οὕτω καὶ ἀνθρώπου παρὰ πάντα ταῦτα θείη τις ἂν ἔργον τι; τί οὖν δὴ τοῦτ' ἂν εἴη ποτέ; τὸ μὲν γὰρ ζῆν κοινὸν 12
εἶναι φαίνεται καὶ τοῖς φυτοῖς, ζητεῖται δὲ τὸ ἴδιον. ἀφορι-
1098ᵃ στέον ἄρα τὴν τε θρεπτικὴν καὶ τὴν αὐξητικὴν ζωήν. ἑπομένη

---

10. γυναιξὶ K^b M^b 11. πολιτικὸς L^b M^b ὁ om. L^b 15. αἱρετὸν K^b Asp.: ἄρκιον καὶ αἱρετὸν L^b Γ: αἱρετὸν καὶ ἄρκιον M^b 17. συναριθμουμένη δὲ δῆλον ὡς αἱρετωτέρα Γ 23. ποθεῖ K^b 24. δὴ] δὲ M^b Heliodorus 31. ποδὸς καὶ χειρὸς K^b Asp. 1098ᵃ 1. τε add. K^b ---λν add. K^b

ana-babası, çocukları, karısı, dostları ve yurttaşlarıyla birlikte olmasıdır, çünkü insan doğal yapısı gereği toplumsaldır. Ancak bunlara da bir sınır koymalı; nitekim bunu kişinin ana-babasının ve torunlarının ötesine ve dostlarının dostlarına kadar uzatırsak, sonsuza dek gider. Bunu da daha sonra ele almak gerek. Kendine yeter olmayı ise, tek başına alındığında yaşamı tercih edilecek kılan ve hiçbir eksiği bulunmayan şey diye kabul ediyoruz; mutluluğun da böyle bir şey olduğunu, üstelik her şeyden çok tercih edilir olduğunu ve başka şeyler arasında sayılamayacağını düşünüyoruz —sayılabilseydi, açık ki, iyi şeylerin en küçüğünün eklenmesiyle daha tercih edilir olurdu; çünkü eklenen, iyi şeylere üstünlük sağlar, daha büyük iyiler de hep daha çok tercih edilir. Demek ki yapılanların amacı olarak mutluluk, kendisi amaç ve kendine yeter bir şey olarak görünüyor.

Mutluluğun en iyi şey olduğunu söylemede anlaşma var gibi görünüyor, ama bundan öte onun daha açık olarak ne olduğunun söylenmesi arzu ediliyor. Belki insanın işinin ne olduğunu kavrarsak, bu gerçekleşebilir. Çünkü nasıl bir flütçünün, bir heykeltraşın ve her ustanın, genellikle de bir işi ve bir yaptığı olanların iyi olması, onların işiyle ilgili görünüyorsa, insan için de böyle düşünülebilir; onun olan bir işi varsa elbette! Marangozun, ayakkabıcının belli işleri ve yaptıkları vardır da, insanın bir işi yok mudur? Yani doğal olarak işsiz mi? Yoksa gözün, elin, ayağın ve genellikle parçaların her birinin bir işi olduğu göründüğü gibi, insanın da bunların ötesinde bir işinin olduğu ileri sürülebilir mi? Bu acaba ne olabilir? Yaşamak bitkilerle ortak görünüyor, biz ise insana özgü olanı arıyoruz. Öyleyse beslenme ve büyümeyle ilgili yaşamı da bir yana bırakmalı. Bunun arkasından duyulara sahip

δὲ αἰσθητική τις ἂν εἴη, φαίνεται δὲ καὶ αὐτὴ κοινὴ καὶ ἵππῳ
13 καὶ βοὶ καὶ παντὶ ζῴῳ. λείπεται δὴ πρακτική τις τοῦ λόγον
ἔχοντος· τούτου δὲ τὸ μὲν ὡς ἐπιπειθὲς λόγῳ, τὸ δ' ὡς
ἔχον καὶ διανοούμενον. διττῶς δὲ καὶ ταύτης λεγομένης 5
τὴν κατ' ἐνέργειαν θετέον· κυριώτερον γὰρ αὕτη δοκεῖ λέγε-
14 σθαι. εἰ δ' ἐστὶν ἔργον ἀνθρώπου ψυχῆς ἐνέργεια κατὰ λόγον
ἢ μὴ ἄνευ λόγου, τὸ δ' αὐτό φαμεν ἔργον εἶναι τῷ γένει
τοῦδε καὶ τοῦδε σπουδαίου, ὥσπερ κιθαριστοῦ καὶ σπουδαίου
κιθαριστοῦ, καὶ ἁπλῶς δὴ τοῦτ' ἐπὶ πάντων, προστιθεμένης 10
τῆς κατὰ τὴν ἀρετὴν ὑπεροχῆς πρὸς τὸ ἔργον· κιθαριστοῦ
μὲν γὰρ κιθαρίζειν, σπουδαίου δὲ τὸ εὖ· εἰ δ' οὕτως, [ἀνθρώ-
που δὲ τίθεμεν ἔργον ζωήν τινα, ταύτην δὲ ψυχῆς ἐνέργειαν
καὶ πράξεις μετὰ λόγου, σπουδαίου δ' ἀνδρὸς εὖ ταῦτα καὶ
15 καλῶς, ἕκαστον δ' εὖ κατὰ τὴν οἰκείαν ἀρετὴν ἀποτελεῖται· 15
εἰ δ' οὕτω.] τὸ ἀνθρώπινον ἀγαθὸν ψυχῆς ἐνέργεια γίνεται
κατ' ἀρετήν, εἰ δὲ πλείους αἱ ἀρεταί, κατὰ τὴν ἀρίστην καὶ
16 τελειοτάτην. ἔτι δ' ἐν βίῳ τελείῳ. μία γὰρ χελιδὼν ἔαρ οὐ
ποιεῖ, οὐδὲ μία ἡμέρα· οὕτω δὲ οὐδὲ μακάριον καὶ εὐδαίμονα
17 μία ἡμέρα οὐδ' ὀλίγος χρόνος. Περιεγεγράφθω μὲν οὖν τἀγα- 7
θὸν ταύτῃ· δεῖ γὰρ ἴσως ὑποτυπῶσαι πρῶτον, εἶθ' ὕστερον
ἀναγράψαι. δόξειε δ' ἂν παντὸς εἶναι προαγαγεῖν καὶ διαρ-
θρῶσαι τὰ καλῶς ἔχοντα τῇ περιγραφῇ, καὶ ὁ χρόνος τῶν
τοιούτων εὑρετὴς ἢ συνεργὸς ἀγαθὸς εἶναι· ὅθεν καὶ τῶν τεχ- 25
νῶν γεγόνασιν αἱ ἐπιδόσεις· παντὸς γὰρ προσθεῖναι τὸ ἐλ-
18 λεῖπον. μεμνῆσθαι δὲ καὶ τῶν προειρημένων χρή, καὶ τὴν
ἀκρίβειαν μὴ ὁμοίως ἐν ἅπασιν ἐπιζητεῖν, ἀλλ' ἐν ἑκά-
στοις κατὰ τὴν ὑποκειμένην ὕλην καὶ ἐπὶ τοσοῦτον ἐφ' ὅσον

---

2. αὐτὴ K^b: αὕτη vulg. 3. δὲ $K^b M^b$ Asp. 11. κατὰ τὴν K^b: κατ' vulg. 12. ἀνθρώπου—16. οὕτω repetitio esse videtur eorum quae praecedunt 19. οὐδὲ μία ἡμέρα secludenda esse coni. Susemihl 25. αἱ add. K^b Asp.

yaşam geliyor, ama bu da at, öküz ve bütün hayvanlarla ortak görünüyor. O halde geriye akıl sahibi olanın —bunun da akla boyun eğen olarak, bir de akla sahip olan ve düşünen olarak— bir tür eylem yaşamı kalıyor. Eylem yaşamından da iki türlü söz edildiğinden, bunun etkinlik halinde olan yaşam olduğu belirtilmeli; çünkü 'daha önemli' diye ona dendiği düşünülüyor. Eğer insanın işi ruhun akla uygun ya da akıldan yoksun olmayan etkinliği ise ve belirli bir işin ve bu işte yetkin olanın işinin aynı olduğunu söylüyorsak (örneğin gitarcının işi ile erdemli[4] gitarcının işinin aynı olduğunu söylüyorsak, bunu da genel olarak her iş konusunda söylüyorsak —buna o işteki erdemde üstün olmayı eklemek koşuluyla; çünkü gitarcının işi gitar çalmak, erdemli gitarcının ise iyi gitar çalmaktır); eğer bu böyle ise [ayrıca insanın işinin belli bir yaşam olduğunu, bu yaşamın da ruhun akla uygun etkinliği ve böyle eylemler olduğunu; erdemli insana yakışanın bunları iyi ve güzel bir biçimde yapması olduğunu; her şeyin ise kendine özgü erdeme göre iyi yapılırsa, iyi gerçekleştirilmiş olduğunu da ileri sürüyoruz], insansal iyi, ruhun erdeme uygun etkinliği olur— üstelik yaşamın sonuna kadar etkinliği. Çünkü bir tek kırlangıç baharı getirmez, ne de bir tek gün; aynı şekilde bir tek gün ya da kısa bir süre insanı kutlu ve mutlu kılmaz. İyi, ana çizgileriyle bu şekilde betimlenmiş olsun. Belki de önce onun ana çizgilerini çizmek, sonra da içini tamamlamak gerek. Ana çizgileri iyi çizilmiş şeyleri işleyip ayrıntılarını düzenlemek herkesin yapabileceği bir iş gibi görünüyor; zaman böylelerini bulur ya da onlara iyi bir yardımcı olur. Sanatların gelişmesi de böyle olmuştur; çünkü eksik olanı tamamlamak herkesin yapabileceği bir iş. Daha önce söylenenleri de anımsamak ve kesinliği her şeyde aynı şekilde aramamak, her bir şeyde konu edinilenin özelliğine göre ve o araştırmaya uygun düştüğü kadarıyla aramak gerekir.

οἰκεῖον τῇ μεθόδῳ. καὶ γὰρ τέκτων καὶ γεωμέτρης διαφε- 19
ρόντως ἐπιζητοῦσι τὴν ὀρθήν· ὁ μὲν γὰρ ἐφ' ὅσον χρησίμη
πρὸς τὸ ἔργον, ὁ δὲ τί ἐστιν ἢ ποιόν τι· θεατὴς γὰρ ἀλη-
θοῦς. τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις ποιητέον, ὅπως
μὴ τὰ πάρεργα τῶν ἔργων πλείω γίνηται. οὐκ ἀπαιτητέον 20
1098 b δ' οὐδὲ τὴν αἰτίαν ἐν ἅπασιν ὁμοίως, ἀλλ' ἱκανὸν ἔν τισι τὸ
ὅτι δειχθῆναι καλῶς, οἷον καὶ περὶ τὰς ἀρχάς· τὸ δ' ὅτι πρῶ-
τον καὶ ἀρχή. τῶν ἀρχῶν δ' αἱ μὲν ἐπαγωγῇ θεωροῦνται, 21
αἱ δ' αἰσθήσει, αἱ δ' ἐθισμῷ τινί, καὶ ἄλλαι δ' ἄλλως. μετιέ- 22
ναι δὲ πειρατέον ἑκάστας ἧ πεφύκασιν, καὶ σπουδαστέον
ὅπως διορισθῶσι καλῶς· μεγάλην γὰρ ἔχουσι ῥοπὴν πρὸς τὰ 23
ἑπόμενα. δοκεῖ γὰρ πλεῖον ἢ ἥμισυ τοῦ παντὸς εἶναι ἡ ἀρχή,
καὶ πολλὰ συμφανῆ γίνεσθαι δι' αὐτῆς τῶν ζητουμένων.

8 Σκεπτέον δὲ περὶ αὐτῆς οὐ μόνον ἐκ τοῦ συμπεράσμα- VIII.
τος καὶ ἐξ ὧν ὁ λόγος, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν λεγομένων περὶ
αὐτῆς· τῷ μὲν γὰρ ἀληθεῖ πάντα συῳδεῖ τὰ ὑπάρχοντα,
τῷ δὲ ψευδεῖ ταχὺ διαφωνεῖ τἀληθές. νενεμημένων δὴ τῶν 2
ἀγαθῶν τριχῇ, καὶ τῶν μὲν ἐκτὸς λεγομένων τῶν δὲ περὶ
ψυχὴν καὶ σῶμα, τὰ περὶ ψυχὴν κυριώτατα λέγομεν καὶ
μάλιστα ἀγαθά, τὰς δὲ πράξεις καὶ τὰς ἐνεργείας τὰς
ψυχικὰς περὶ ψυχὴν τίθεμεν. ὥστε καλῶς ἂν λέγοιτο κατά
γε ταύτην τὴν δόξαν παλαιὰν οὖσαν καὶ ὁμολογουμένην ὑπὸ
τῶν φιλοσοφούντων. ὀρθῶς δὲ καὶ ὅτι πράξεις τινὲς λέγον- 3
ται καὶ ἐνέργειαι τὸ τέλος· οὕτω γὰρ τῶν περὶ ψυχὴν ἀγα-
θῶν γίνεται καὶ οὐ τῶν ἐκτός. συνᾴδει δὲ τῷ λόγῳ καὶ τὸ 4
εὖ ζῆν καὶ τὸ εὖ πράττειν τὸν εὐδαίμονα· σχεδὸν γὰρ εὐζωία
τις εἴρηται καὶ εὐπραξία. Φαίνεται δὲ καὶ τὰ ἐπιζητούμενα 5
τὰ περὶ τὴν εὐδαιμονίαν ἅπανθ' ὑπάρχειν τῷ λεχθέντι. τοῖς 6

---

31. τι om. K^b 1098 b 6. διορισθῶσι K^b: ὁρισθῶσι vulg. 7. γὰρ $K^b\Gamma$: οὖν $L^b M^b$ 9. δὴ $M^b\Gamma$: δὴ καὶ L^b 23. τὰ add. K^b

Nitekim marangoz ve geometrici dik açıyı farklı biçimde ırarlar: İlki yalnızca işi için yararlı olduğu kadarıyla ona bakar; ötekisi ise onun ne olduğunu ya da özelliğinin ne olduğunu arar; çünkü hakikat olanı seyreder. Öteki konularda da böyle yapmalı, yapmalı ki yan işler işlerin kendilerinden daha önemli hale gelmesin. Aynı şekilde her şeyde nedeni istememeli, bazı konularda bir şeyin öyle olduğunu yice göstermek yetmeli; sözgelişi ilkler konusunda; bir şeyin olduğu gibi olması önce geliyor ve ilktir; kimi ilkler induksiyonla, kimi duyu ile, kimi bir alıştırmayla, başkaları da başka şekilde görülür. Her birine doğal yapısına uygun olarak muamele etmeye çaba göstermeli ve bunları iyi belirlemeye özen göstermeli; çünkü bunlar, onlardan sonra gelenler için büyük önem taşırlar. Nitekim başlangıç bütünün yarısından çoktur, diye düşünülür ve aranan ların birçoğu onunla birlikte görünür hale gelir.

Başlangıç konusunda, yalnızca çıkan sonuca ve temellendirmenin hareket noktalarına dayanarak değil, onun üzerine söylenenlere de dayanarak düşünmek gerekir; çünkü doğru olana, olanların hepsi uygun düşer, yanlış olana ise doğru hemen aykırı düşer. İyiler üç kısma ayrılmış olduklarına ve bazılarına dış iyiler, bazılarına ruhla ve bedenle ilgili iyiler dendiğine göre, ruhla ilgili olanlara en başta ve tam anlamda iyiler diyoruz; eylemleri ve ruh etkinliklerini de ruhla ilgili iyiler tarafına koyuyoruz. Böylece söylediğimiz, filozoflar tarafından kabul edilen bu eski kanıya da uygun olur. Amacın bazı eylemler ve etkinliklerden oluştuğunu söylemek de doğrudur; çünkü bu şekilde bunlar dış iyilerden değil, ruhla ilgili iyilerden oluyorlar. Mutlu kişinin iyi yaşaması ve iyi durumda olması da bu söze uyuyor; çünkü aşağı yukarı bir tür iyi yaşamdan ve iyi durumda olmadan sözetmiştik. Ayrıca, mutlulukla ilgili arananların tümü bizim söylediğimizde var görünüyor·

μὲν γὰρ ἀρετὴ τοῖς δὲ φρόνησις ἄλλοις δὲ σοφία τις εἶναι δοκεῖ, τοῖς δὲ ταῦτα ἢ τούτων τι μεθ' ἡδονῆς ἢ οὐκ ἄνευ ἡδονῆς· ἕτεροι δὲ καὶ τὴν ἐκτὸς εὐετηρίαν συμπαραλαμβάνουσιν.
7 τούτων δὲ τὰ μὲν πολλοὶ καὶ παλαιοὶ λέγουσιν, τὰ δὲ ὀλίγοι καὶ ἔνδοξοι ἄνδρες· οὐδετέρους δὲ τούτων εὔλογον διαμαρτάνειν τοῖς ὅλοις, ἀλλ' ἔν γέ τι ἢ καὶ τὰ πλεῖστα κατορθοῦν.
8 τοῖς μὲν οὖν λέγουσι τὴν ἀρετὴν ἢ ἀρετήν τινα συνῳδός ἐστιν
9 ὁ λόγος· ταύτης γάρ ἐστιν ἡ κατ' αὐτὴν ἐνέργεια. διαφέρει δὲ ἴσως οὐ μικρὸν ἐν κτήσει ἢ χρήσει τὸ ἄριστον ὑπολαμβάνειν, καὶ ἐν ἕξει ἢ ἐνεργείᾳ. τὴν μὲν γὰρ ἕξιν ἐνδέχεται μηδὲν ἀγαθὸν ἀποτελεῖν ὑπάρχουσαν, οἷον τῷ καθεύδοντι ἢ 1099ᵃ
καὶ ἄλλως πως ἐξηργηκότι, τὴν δ' ἐνέργειαν οὐχ οἷόν τε· πράξει γὰρ ἐξ ἀνάγκης, καὶ εὖ πράξει. ὥσπερ δ' Ὀλυμπίασιν οὐχ οἱ κάλλιστοι καὶ ἰσχυρότατοι στεφανοῦνται ἀλλ' οἱ ἀγωνιζόμενοι (τούτων γάρ τινες νικῶσιν), οὕτω καὶ τῶν ἐν τῷ βίῳ καλῶν κἀγαθῶν οἱ πράττοντες ὀρθῶς ἐπήβολοι
10 γίνονται. ἔστι δὲ καὶ ὁ βίος αὐτῶν καθ' αὑτὸν ἡδύς. τὸ μὲν γὰρ ἥδεσθαι τῶν ψυχικῶν, ἑκάστῳ δ' ἐστὶν ἡδὺ πρὸς ὃ λέγεται φιλοτοιοῦτος, οἷον ἵππος μὲν τῷ φιλίππῳ, θέαμα δὲ τῷ φιλοθεώρῳ· τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ τὰ δίκαια τῷ
11 φιλοδικαίῳ καὶ ὅλως τὰ κατ' ἀρετὴν τῷ φιλαρέτῳ. τοῖς μὲν οὖν πολλοῖς τὰ ἡδέα μάχεται διὰ τὸ μὴ φύσει τοιαῦτ' εἶναι, τοῖς δὲ φιλοκάλοις ἐστὶν ἡδέα τὰ φύσει ἡδέα· τοιαῦται δ' αἱ κατ' ἀρετὴν πράξεις, ὥστε καὶ τούτοις εἰσὶν ἡδεῖαι καὶ
12 καθ' αὑτάς. οὐδὲν δὴ προσδεῖται τῆς ἡδονῆς ὁ βίος αὐτῶν ὥσπερ περιάπτου τινός, ἀλλ' ἔχει τὴν ἡδονὴν ἐν ἑαυτῷ. πρὸς τοῖς εἰρημένοις γὰρ οὐδ' ἐστὶν ἀγαθὸς ὁ μὴ χαίρων ταῖς καλαῖς πράξεσιν· οὔτε γὰρ δίκαιον οὐθεὶς ἂν εἴποι τὸν μὴ

---

28. δὴ K^b 29. καὶ om. K^b Γ 30. σύνορός K^b 1099ᵃ 13. τοιαῦτα Sylburg 15. δὲ L^b Γ

çünkü mutluluğun, kimi erdem, kimi aklı başındalık, kimi bir tür bilgelik olduğunu, kimi de hazla birlikte ya da haz olmaksızın bunlar ya da bunlardan biri olduğunu düşünüyor; başkaları ise dış iyi koşulları da hesaba katıyor. Bunlardan bazısını insanların çoğu ve eskiler söylüyor, bazısını ise sayılı birkaç ünlü kişi; hepsinin tümüyle yanılmış olması akla yatmıyor, bir noktada, hatta çoğunda haklı olsalar gerek. Demek ki bu söz, mutluluğun erdem ya da herhangi bir erdem olduğunu söyleyenlere de uygun düşüyor, çünkü erdeme uygun etkinlikte bulunma erdemin özelliğidir. En iyinin, erdeme sahip olmada bulunduğunu düşünmek ile onun kullanmada bulunduğunu düşünmek, yani onun huyda bulunduğunu düşünmek ile etkinlikte bulunduğunu düşünmek arasında büyük fark vardır. Çünkü bir huy bulunduğu halde, hiçbir iyiyi meydana getirmeyebilir, örneğin uyuyan ya da bir başka şekilde eylemden alıkonanlarda olduğu gibi; oysa etkinlikte bu olanaksızdır, çünkü kişi zorunlu olarak eylemde bulunacak ve iyi eylemde bulunacaktır. Nasıl Olimpiyatlarda en güzellere ve güçlülere değil, yarışanlara taç giydiriliyorsa (çünkü onların arasından çıkar kazananlar), aynı şekilde yaşamdaki iyi ve güzel insanlardan ancak doğru olarak eylemde bulunanlar başarılı olurlar. Bunların yaşamı da kendi başına hoştur. Hoşlanmak ruhta olup bitenlerdendir, her bir kişi için de hoş, onun sevdiği söylenen şeydir: Örneğin atsever için at, oyunsever için oyun hoştur; aynı şekilde haksever için hak, genelde erdemsever için erdem hoştur. İnsanların çoğunda hoş şeyler çatışma halindedir, çünkü bunlar doğal yapıları gereği hoş değildirler, oysa güzeli sevenler için doğal yapıları gereği hoş olan şeyler hoştur. Erdeme uygun eylemler böyle eylemlerdir, hem erdemi sevenler için hem de kendileri hoşturlar. Erdemi sevenlerin yaşamı, bir takı gibi hazza ayrıca gereksinim duymaz, hazzı kendi içinde taşır. Bu söylediklerimiz bir yana, güzel eylemlerden hoşlanmayanın, iyi de olmadığı söylenebilir; çünkü hiç kimse haklı iş görmekten zevk duymayana adil,

χαίροντα τῷ δικαιοπραγεῖν, οὔτ' ἐλευθέριον τὸν μὴ χαίροντα
ταῖς ἐλευθερίοις πράξεσιν· ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων.
εἰ δ' οὕτω, καθ' αὑτὰς ἂν εἶεν αἱ κατ' ἀρετὴν πράξεις ἡδεῖαι. 13
ἀλλὰ μὴν καὶ ἀγαθαί γε καὶ καλαί, καὶ μάλιστα τούτων
ἕκαστον, εἴπερ καλῶς κρίνει περὶ αὐτῶν ὁ σπουδαῖος· κρίνει
δ' ὡς εἴπομεν. ἄριστον ἄρα καὶ κάλλιστον καὶ ἥδιστον ἡ 14
εὐδαιμονία, καὶ οὐ διώρισται ταῦτα κατὰ τὸ Δηλιακὸν ἐπί-
γραμμα·

κάλλιστον τὸ δικαιότατον, λῷστον δ' ὑγιαίνειν·
ἥδιστον δὲ πέφυχ' οὗ τις ἐρᾷ τὸ τυχεῖν.

ἅπαντα γὰρ ὑπάρχει ταῦτα ταῖς ἀρίσταις ἐνεργείαις· ταύ-
τας δέ, ἢ μίαν τούτων τὴν ἀρίστην, φαμὲν εἶναι τὴν εὐδαι-
μονίαν. φαίνεται δ' ὅμως καὶ τῶν ἐκτὸς ἀγαθῶν προσδεο- 15
μένη, καθάπερ εἴπομεν· ἀδύνατον γὰρ ἢ οὐ ῥᾴδιον τὰ καλὰ
πράττειν ἀχορήγητον ὄντα. πολλὰ μὲν γὰρ πράττεται,
1099 b καθάπερ δι' ὀργάνων, διὰ φίλων καὶ πλούτου καὶ πολιτικῆς
δυνάμεως· ἐνίων δὲ τητώμενοι ῥυπαίνουσι τὸ μακάριον, οἷον 16
εὐγενείας εὐτεκνίας κάλλους· οὐ πάνυ γὰρ εὐδαιμονικὸς ὁ
τὴν ἰδέαν παναίσχης ἢ δυσγενὴς ἢ μονώτης καὶ ἄτεκνος,
ἔτι δ' ἴσως ἧττον, εἴ τῳ πάγκακοι παῖδες εἶεν ἢ φίλοι, ἢ
ἀγαθοὶ ὄντες τεθνᾶσιν. καθάπερ οὖν εἴπομεν, ἔοικε προσδεῖ- 17
σθαι καὶ τῆς τοιαύτης εὐημερίας· ὅθεν εἰς ταὐτὸ τάττουσιν
ἔνιοι τὴν εὐτυχίαν τῇ εὐδαιμονίᾳ, ἕτεροι δὲ τὴν ἀρετήν.

Ι 10 Ὅθεν καὶ ἀπορεῖται πότερόν ἐστι μαθητὸν ἢ ἐθιστὸν ἢ καὶ
ἄλλως πως ἀσκητόν, ἢ κατά τινα θείαν μοῖραν ἢ καὶ διὰ τύχην 2
παραγίνεται. εἰ μὲν οὖν καὶ ἄλλο τί ἐστι θεῶν δώρημα ἀν-
θρώποις, εὔλογον καὶ τὴν εὐδαιμονίαν θεόσδοτον εἶναι, καὶ
μάλιστα τῶν ἀνθρωπίνων ὅσῳ βέλτιστον. ἀλλὰ τοῦτο μὲν 3

22. καλαί γε καὶ ἀγαθαί L^b 1099^b 1. διὰ] καὶ διὰ K^b M^b 3. οὐ πάνυ] οὐδαμῶς K^b 5. ἢ post φίλοι om. K^b 9. καὶ post ἢ om. L^b Γ

cömertçe eylemlerden zevk almayana da cömert diyemez; öteki erdemler konusunda da durum aynıdır. Bu böyle ise, erdeme uygun eylemlerin kendileri hoş olsa gerek. Bu eylemler ayrıca iyi de güzel de olur, hem de en üst derecede olur, elbette eğer erdemli kişi iyi yargıda bulunuyorsa; o ise daha önce dediğimiz şekilde yargıda bulunur. O halde mutluluk en iyi, en güzel ve en hoş şeydir; bunlar da birbirinden ayrılmaz, Dēlos yazıtında söylendiği gibi:

"En güzel şey en adil olandır, en iyi şey sağlıklı olmak;
En hoş şey ise, kişinin arzuladığı şeye kavuşması olur."[5]

Bunların hepsi en iyi etkinliklerde bulunur. Mutluluk bunlardır ya da bunlardan biri en iyisidir diyoruz. Ama daha önce söylediğimiz gibi, dış iyileri de gerektirdiği görünüyor; çünkü yaşamak için yeterli bazı destekler olmadan, iyi eylemlerde bulunmak olanaksızdır ya da pek kolay değil. Dostlarla, zenginlikle, siyasal güçle pek çok şey yapılır, aletlerle yapıldığı gibi; bazı şeylerden —sözgelişi soyluluktan, iyi çocuklardan, güzellikten— yoksun olmak ise kutluluğu lekeler. Nitekim çok çirkin olan, iyi soydan gelmeyen, ya da sipsivri olan çocuksuz biri pek mutlu olmaz; çok kötü çocukları ya da dostları olan ise ya da iyi dostları olduğu halde onların ölümlerini gören, daha da az mutlu olur herhalde. Öyleyse mutluluk, dediğimiz gibi, ayrıca böyle koşulları da gerektirir gibi görünüyor. Bundan ötürü mutluluğu kimi talihlilikle, kimi ise erdemle aynı yere koyuyor.

Bundan da şu sorun ortaya çıkıyor: Mutluluk acaba öğrenilebilir ya da alışılabilir veya başka bir şekilde gerçekleştirilebilir bir şey midir? Yoksa bir tanrı vergisi olarak mı ya da bir rastlantı sonucu mu gelir? Tanrıların insanlara verdiği başka bir armağan eğer varsa, mutluluğun da tanrıların vergisi olması akla yatkın, özellikle insansal şeylerin en iyisi olduğuna göre. Ancak bu

ἴσως ἄλλης ἂν εἴη σκέψεως οἰκειότερον, φαίνεται δὲ κἂν εἰ
μὴ θεόπεμπτός ἐστιν ἀλλὰ δι' ἀρετὴν καί τινα μάθησιν ἢ
ἄσκησιν παραγίνεται, τῶν θειοτάτων εἶναι· τὸ γὰρ τῆς ἀρε-
τῆς ἆθλον καὶ τέλος ἄριστον εἶναι φαίνεται καὶ θεῖόν τι καὶ
4 μακάριον. εἴη δ' ἂν καὶ πολύκοινον· δυνατὸν γὰρ ὑπάρξαι
πᾶσι τοῖς μὴ πεπηρωμένοις πρὸς ἀρετὴν διά τινος μαθήσεως
5 καὶ ἐπιμελείας. εἰ δ' ἐστὶν οὕτω βέλτιον ἢ τὸ διὰ τύχην εὐ-
δαιμονεῖν, εὔλογον ἔχειν οὕτως, εἴπερ τὰ κατὰ φύσιν, ὡς
6 οἷόν τε κάλλιστα ἔχειν, οὕτω πέφυκεν, ὁμοίως δὲ καὶ τὰ κατὰ
τέχνην καὶ πᾶσαν αἰτίαν, καὶ μάλιστα ⟨τὰ⟩ κατὰ τὴν ἀρίστην.
τὸ δὲ μέγιστον καὶ κάλλιστον ἐπιτρέψαι τύχῃ λίαν πλημ-
7 μελὲς ἂν εἴη. συμφανὲς δ' ἐστὶ καὶ ἐκ τοῦ λόγου τὸ ζητού-
μενον· εἴρηται γὰρ ψυχῆς ἐνέργεια κατ' ἀρετὴν ποιά τις.
τῶν δὲ λοιπῶν ἀγαθῶν τὰ μὲν ὑπάρχειν ἀναγκαῖον, τὰ δὲ
8 συνεργὰ καὶ χρήσιμα πέφυκεν ὀργανικῶς. ὁμολογούμενα
δὲ ταῦτ' ἂν εἴη καὶ τοῖς ἐν ἀρχῇ· τὸ γὰρ τῆς πολιτικῆς
τέλος ἄριστον ἐτίθεμεν, αὕτη δὲ πλείστην ἐπιμέλειαν ποιεῖται
τοῦ ποιούς τινας καὶ ἀγαθοὺς τοὺς πολίτας ποιῆσαι καὶ πρακ-
9 τικοὺς τῶν καλῶν. εἰκότως οὖν οὔτε βοῦν οὔτε ἵππον οὔτε
ἄλλο τῶν ζῴων οὐδὲν εὔδαιμον λέγομεν· οὐδὲν γὰρ αὐτῶν
10 οἷόν τε κοινωνῆσαι τοιαύτης ἐνεργείας. διὰ ταύτην δὲ τὴν 1100ᵃ
αἰτίαν οὐδὲ παῖς εὐδαίμων ἐστίν· οὔπω γὰρ πρακτικὸς τῶν
τοιούτων διὰ τὴν ἡλικίαν· οἱ δὲ λεγόμενοι διὰ τὴν ἐλπίδα
μακαρίζονται. δεῖ γάρ, ὥσπερ εἴπομεν, καὶ ἀρετῆς τελείας
11 καὶ βίου τελείου. πολλαὶ γὰρ μεταβολαὶ γίνονται καὶ παν- 5
τοῖαι τύχαι κατὰ τὸν βίον, καὶ ἐνδέχεται τὸν μάλιστ' εὐθη-
νοῦντα μεγάλαις συμφοραῖς περιπεσεῖν ἐπὶ γήρως, καθάπερ ἐν
τοῖς Τρωικοῖς περὶ Πριάμου μυθεύεται· τὸν δὲ τοιαύταις χρησά-
μενον τύχαις καὶ τελευτήσαντα ἀθλίως οὐδεὶς εὐδαιμονίζει.

---

20. τὸ add. $K^b M^b$ 23. τὰ add. Wilson 1100ᵃ 8. ἡρωικοῖς L^b Γ

galiba başka bir araştırma alanının konusuna daha uygun olsa gerek; nitekim mutluluk tanrı vergisi olmayıp da erdemle ya da belirli bir öğretim ya da eğitimle gelse bile, en tanrısal şeylerden görünüyor; çünkü o, erdemin ödülü ve en iyi amaç olarak görünüyor, tanrısal bir şey ve kutlu. Herkeste olabilecek bir şey de olsa gerek; çünkü erdemce sakat olmayan herkes belirli bir öğretim ve çabayla ona sahip olabilir. Rastlantıyla değil, bu şekilde mutlu olmak daha iyi ise, bunun böyle olması akla yakın; tabiî ki eğer doğal olarak olanlar olabilecek en iyi şekilde olmuşlarsa; ustalık ürünü olan ve başka herhangi bir nedenin —özellikle en iyisinin— ürünleri olan şeylerle de bu böyle. En büyük ve en güzel şeyi rastlantıya bırakmak pek yanlış olurdu. Ayrıca aradığımız şey sözümüzden de apaçık ortaya çıkıyor; çünkü mutluluğun, ruhun erdeme uygun bir tür etkinliği olduğunu söyledik. Öteki iyilere gelince: Bir kısmının bulunması zorunludur; bir kısmı ise mutluluğa katkıda bulunur ve araç olarak yararlı olur. Bunlar başta söylediklerimize de uygun olsa gerek: Siyasetin amacının en iyi olduğunu kabul etmiştik; siyaset ise yurttaşları nitelikli ve iyi insan kılmaya, insanların iyi eylemlerde bulunmasına çaba gösterir. Öyleyse bir öküze, bir ata ya da başka bir hayvana mutlu dememiz doğaldır; çünkü onlardan hiçbiri böyle bir etkinlikte bulunamaz. Aynı nedenden dolayı bir çocuk da mutlu değildir; çünkü yaşından ötürü böyle eylemlerde bulunamaz, mutlu denilenler ise mutlu olmaları umulduğu için kutlu görülürler. Dediğiniz gibi, [bir insana mutlu diyebilmek için] hem erdemin tamı hem de yaşamın tamı gerekli. Nitekim yaşamda pek çok değişiklik oluyor, talihin her türlü cilveleriyle karşılaşılıyor ve olabiliyor ki, en parlak durumda olan kişi bile yaşlılığında büyük bir felâkete uğruyor —Troia efsanelerinde Priamos[6] için anlatıldığı gibi; böylesi bir talihsizlikle karşılaşmış ve acınacak şekilde ölmüş birini hiç kimse mutlu saymaz.

11 Πότερον οὖν οὐδ' ἄλλον οὐδένα ἀνθρώπων εὐδαιμονιστέον X.
ἕως ἂν ζῇ, κατὰ Σόλωνα δὲ χρεὼν τέλος ὁρᾶν; εἰ δὲ δὴ καὶ 2
θετέον οὕτως, ἆρά γε καὶ ἔστιν εὐδαίμων τότε ἐπειδὰν ἀπο-
θάνῃ; ἢ τοῦτό γε παντελῶς ἄτοπον, ἄλλως τε καὶ τοῖς λέ-
γουσιν ἡμῖν ἐνέργειάν τινα τὴν εὐδαιμονίαν; εἰ δὲ μὴ λέγο- 3
μεν τὸν τεθνεῶτα εὐδαίμονα, μηδὲ Σόλων τοῦτο βούλεται,
ἀλλ' ὅτι τηνικαῦτα ἄν τις ἀσφαλῶς μακαρίσειεν ἄνθρωπον
ὡς ἐκτὸς ἤδη τῶν κακῶν ὄντα καὶ τῶν δυστυχημάτων, ἔχει
μὲν καὶ τοῦτ' ἀμφισβήτησίν τινα· δοκεῖ γὰρ εἶναί τι τῷ
τεθνεῶτι καὶ κακὸν καὶ ἀγαθόν, εἴπερ καὶ τῷ ζῶντι μὴ
αἰσθανομένῳ δέ, οἷον τιμαὶ καὶ ἀτιμίαι καὶ τέκνων καὶ
ὅλως ἀπογόνων εὐπραξίαι τε καὶ δυστυχίαι. ἀπορίαν δὲ 4
καὶ ταῦτα παρέχει· τῷ γὰρ μακαρίως βεβιωκότι μέχρι
γήρως καὶ τελευτήσαντι κατὰ λόγον ἐνδέχεται πολλὰς με-
ταβολὰς συμβαίνειν περὶ τοὺς ἐκγόνους, καὶ τοὺς μὲν αὐτῶν
ἀγαθοὺς εἶναι καὶ τυχεῖν βίου τοῦ κατ' ἀξίαν, τοὺς δ' ἐξ ἐν-
αντίας· δῆλον δ' ὅτι καὶ τοῖς ἀποστήμασι πρὸς τοὺς γονεῖς
παντοδαπῶς ἔχειν αὐτοὺς ἐνδέχεται. ἄτοπον δὴ γίνοιτ' ἄν,
εἰ συμμεταβάλλοι καὶ ὁ τεθνεὼς καὶ γίνοιτο ὁτὲ μὲν εὐδαί-
μων πάλιν δ' ἄθλιος· ἄτοπον δὲ καὶ τὸ μηδὲν μηδ' ἐπί 5
τινα χρόνον συνικνεῖσθαι τὰ τῶν ἐκγόνων τοῖς γονεῦσιν.
ἀλλ' ἐπανιτέον ἐπὶ τὸ πρότερον ἀπορηθέν· τάχα γὰρ ἂν θεω- 6
ρηθείη καὶ τὸ νῦν ἐπιζητούμενον ἐξ ἐκείνου. εἰ δὴ τὸ τέλος 7
ὁρᾶν δεῖ καὶ τότε μακαρίζειν ἕκαστον οὐχ ὡς ὄντα μακάριον
ἀλλ' ὅτι πρότερον ἦν, πῶς οὐκ ἄτοπον, εἰ ὅτ' ἔστιν εὐδαί-
μων, μὴ ἀληθεύσεται κατ' αὐτοῦ τὸ ὑπάρχον διὰ τὸ μὴ
1100 b βούλεσθαι τοὺς ζῶντας εὐδαιμονίζειν διὰ τὰς μεταβολάς,
καὶ διὰ τὸ μόνιμόν τι τὴν εὐδαιμονίαν ὑπειληφέναι καὶ
μηδαμῶς εὐμετάβολον, τὰς δὲ τύχας πολλάκις ἀνακυ-

---

18. τι om. K^b 32. τὸ post δὴ add. K^b

O halde acaba yaşadığı sürece hiçbir insanı mutlu saymayacak mıyız? Solon'un dediği gibi sonunu mu görmek gerekir? Bunu eğer böyle kabul edeceksek, acaba insan ölünce mi mutludur? Yoksa bu, özellikle mutluluk bir tür etkinliktir diyen bizler için, tamamen saçma mıdır? Yok eğer ölmüş olanın mutlu olduğunu söylemiyorsak — ki Solon da bunu demek istemiyor, artık felâketlerin ve talihsizliklerin dışında olduğu için, bir insan ancak o zaman emin bir şekilde kutlu sayılabilir demek istiyor—, bu da tartışma konusudur; bir ölü için de, yaşayıp da farkında olmayan biri için olduğu gibi, iyi ve kötü şeyler olduğu düşünülür, örneğin onurlar, onursuzluklar; çocuklarının ya da torunlarının iyi durumda olmaları ve talihsizlikleri gibi. Burada da bir sorun var: Bu söze göre yaşlılığına değin kutluca yaşamış ve ölmüş birinde, torunlarıyla ilgili olarak bir sürü değişiklikler olabilir; torunlarının kimi iyi olabilir ve lâyık olduğu bir yaşam ona düşebilir, kimi için de bunun tersi olabilir; oysa açıktır ki bunların ana-babalarından zamanca uzaklıkları da farklı farklı olabilir. Onlarla birlikte ölü de değişseydi ve kâh sefil kâh mutlu olsaydı, saçma olurdu. Ama torunların durumunun ana-babaları belli bir süre için hiç etkilememesi de saçma olurdu. Ama biz önce ele aldığımız soruna dönelim; çünkü ondan hareket edersek, şimdi aradığımız da daha çabuk görülebilir. Eğer bir insanı kutlu saymak için sonunu görmek gerekiyorsa, yani o anda kutlu olduğundan değil, daha önce kutlu olduğundan kutlu demek gerekiyorsa; eğer sık sık talih değişiklikleri olduğundan yaşayanlara mutlu demek istemediğimiz için, bir insan hakkında mutlu olduğu sırada "mutludur" diyemeyeceksek, böyle bir şey saçma olmaz mı?

κλεῖσθαι περὶ τοὺς αὐτούς; δῆλον γὰρ ὡς εἰ συνακολουθοίημεν ταῖς τύχαις, τὸν αὐτὸν εὐδαίμονα καὶ πάλιν ἄθλιον ἐροῦμεν πολλάκις, χαμαιλέοντά τινα τὸν εὐδαίμονα ἀποφαίνοντες καὶ σαθρῶς ἱδρυμένον. ἢ τὸ μὲν ταῖς τύχαις ἐπακολουθεῖν οὐδαμῶς ὀρθόν; οὐ γὰρ ἐν ταύταις τὸ εὖ ἢ κακῶς, ἀλλὰ προσδεῖται τούτων ὁ ἀνθρώπινος βίος, καθάπερ εἴπομεν, κύριαι δ' εἰσὶν αἱ κατ' ἀρετὴν ἐνέργειαι τῆς εὐδαιμονίας, αἱ δ' ἐναντίαι τοῦ ἐναντίου. μαρτυρεῖ δὲ τῷ λόγῳ καὶ τὸ νῦν διαπορηθέν. περὶ οὐδὲν γὰρ οὕτως ὑπάρχει τῶν ἀνθρωπίνων ἔργων βεβαιότης ὡς περὶ τὰς ἐνεργείας τὰς κατ' ἀρετήν· μονιμώτεραι γὰρ καὶ τῶν ἐπιστημῶν αὗται δοκοῦσιν εἶναι· τούτων δ' αὐτῶν αἱ τιμιώταται μονιμώτεραι διὰ τὸ μάλιστα καὶ συνεχέστατα καταζῆν ἐν αὐταῖς τοὺς μακαρίους· τοῦτο γὰρ ἔοικεν αἰτίῳ τοῦ μὴ γίνεσθαι περὶ αὐτὰς λήθην. ὑπάρξει δὴ τὸ ζητούμενον τῷ εὐδαίμονι, καὶ ἔσται διὰ βίου τοιοῦτος· ἀεὶ γὰρ ἢ μάλιστα πάντων πράξει καὶ θεωρήσει τὰ κατ' ἀρετήν, καὶ τὰς τύχας οἴσει κάλλιστα καὶ πάντῃ πάντως ἐμμελῶς ὅ γ' ὡς ἀληθῶς ἀγαθὸς καὶ τετράγωνος ἄνευ ψόγου. πολλῶν δὲ γινομένων κατὰ τύχην καὶ διαφερόντων μεγέθει καὶ μικρότητι, τὰ μὲν μικρὰ τῶν εὐτυχημάτων, ὁμοίως δὲ καὶ τῶν ἀντικειμένων, δῆλον ὡς οὐ ποιεῖ ῥοπὴν τῆς ζωῆς, τὰ δὲ μεγάλα καὶ πολλὰ γινόμενα μὲν εὖ μακαριώτερον τὸν βίον ποιήσει (καὶ γὰρ αὐτὰ συνεπικοσμεῖν πέφυκεν, καὶ ἡ χρῆσις αὐτῶν καλὴ καὶ σπουδαία γίνεται), ἀνάπαλιν δὲ συμβαίνοντα θλίβει καὶ λυμαίνεται τὸ μακάριον· λύπας τε γὰρ ἐπιφέρει καὶ ἐμποδίζει πολλαῖς ἐνεργείαις. ὅμως δὲ καὶ ἐν τούτοις διαλάμπει τὸ καλόν, ἐπειδὰν φέρῃ τις εὐκόλως πολλὰς καὶ μεγάλας ἀτυ-

---

1100^{b} 12. ὑπάρχει post 13 ἔργων K^{b} 15. τιμιώταται om. pr. K^{b} μονιμώτεραι O^{b} 16. ταύταις K^{b} 18. δὲ M^{b}: δὲ δὴ Γ 27. σπουδαία] βεβαία K^{b}

Açıktır ki talihin cilvelerine uyarsak, aynı insana sık sık bir mutlu bir mutsuz diyeceğiz; mutlu kişiyi bir bukalemun gibi, temelleri çürük bir yapı gibi göstereceğiz. Yoksa talihin cilvelerini izlemek hiçbir şekilde doğru olmaz mı? Çünkü mutlu ya da mutsuz olmak bunlara bağlı değildir, ama daha önce dediğimiz gibi, insanın yaşamı bunları da gerektirir; mutluluk için önemli olan, erdeme uygun etkinliklerdir, erdeme aykırı etkinlikler ise mutluluğun tersini yaratır. Şimdi yapmış olduğumuz soruşturma da bu sözü destekliyor. Nitekim insansal işlerin hiçbiri konusunda, erdeme uygun etkinlikler konusunda olduğu kadar hiç kimse emin değildir; bilimlerden bile daha kalıcı sayılırlar; bunların en değerlileri ise daha da kalıcı sayılırlar, çünkü kutlu kişiler en çok ve en sürekli şekilde bu etkinlikler içinde yaşarlar. Bunların unutulmamasının nedeni de bu görünüyor. Demek ki aradığımız şey mutlu kişide bulunacak ve o, yaşam boyu böyle olacak; hep ve herkesten çok erdeme uygun olan şeyleri yapacak ve görecek, talihin cilvelerine de en iyi ve en uygun şekilde katlanacak, gerçekten iyi ve pürüzsüz, dört dörtlük bir kişi olacak. Talihin getirdikleri de önemli-önemsiz pek çok şey olduğuna göre, açıktır ki, küçük talihsizlikler yaşamın yönünü değiştirmeyecek, birçok büyük talihlilikler ise yaşamını daha kutlu kılacaktır (çünkü bunlar doğaları gereği yaşama tuz-biber katarlar, güzel ve erdemli bir şekilde kullanılabilirler), talihsizlikler ise kutluluğu bozar, yok eder; çünkü acılar getirir ve pek çok etkinliğe engel olur. Ne var ki, bu durumda bile kişi, vurdumduymazlıktan değil,

χίας, μὴ δι' ἀναλγησίαν, ἀλλὰ γενναδας ὢν καὶ μεγαλόψυχος. εἰ δ' εἰσὶν αἱ ἐνέργειαι κύριαι τῆς ζωῆς, καθάπερ 13
εἴπομεν, οὐδεὶς ἂν γένοιτο τῶν μακαρίων ἄθλιος· οὐδέποτε
γὰρ πράξει τὰ μισητὰ καὶ τὰ φαῦλα. τὸν γὰρ ὡς ἀληθῶς
1101ᵃ ἀγαθὸν καὶ ἔμφρονα πάσας οἰόμεθα τὰς τύχας εὐσχημόνως φέρειν καὶ ἐκ τῶν ὑπαρχόντων ἀεὶ τὰ κάλλιστα πράττειν, καθάπερ καὶ στρατηγὸν ἀγαθὸν τῷ παρόντι στρατοπέδῳ χρῆσθαι πολεμικώτατα καὶ σκυτοτόμον ἐκ τῶν δοθέντων
σκυτῶν κάλλιστον ὑπόδημα ποιεῖν· τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον
καὶ τοὺς ἄλλους τεχνίτας ἅπαντας. εἰ δ' οὕτως, ἄθλιος μὲν 14
οὐδέποτε γένοιτ' ἂν ὁ εὐδαίμων, οὐ μὴν μακάριός γε, ἂν
Πριαμικαῖς τύχαις περιπέσῃ. οὐδὲ δὴ ποικίλος γε καὶ
εὐμετάβολος· οὔτε γὰρ ἐκ τῆς εὐδαιμονίας κινηθήσεται ῥᾳδίως, οὐδ' ὑπὸ τῶν τυχόντων ἀτυχημάτων ἀλλ' ὑπὸ μεγάλων καὶ πολλῶν, ἔκ τε τῶν τοιούτων οὐκ ἂν γένοιτο πάλιν
εὐδαίμων ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ, ἀλλ' εἴπερ, ἐν πολλῷ τινὶ καὶ
τελείῳ, μεγάλων καὶ καλῶν ἐν αὐτῷ γενόμενος ἐπήβολος.
τί οὖν κωλύει λέγειν εὐδαίμονα τὸν κατ' ἀρετὴν τελείαν 15
ἐνεργοῦντα καὶ τοῖς ἐκτὸς ἀγαθοῖς ἱκανῶς κεχορηγημένον
μὴ τὸν τυχόντα χρόνον ἀλλὰ τέλειον βίον; ἢ προσθετέον
καὶ βιωσόμενον οὕτω καὶ τελευτήσοντα κατὰ λόγον; ἐπειδὴ
τὸ μέλλον ἀφανὲς ἡμῖν ἐστίν, τὴν εὐδαιμονίαν δὲ τέλος καὶ
τέλειον τίθεμεν πάντῃ πάντως. εἰ δ' οὕτω, μακαρίους ἐροῦμεν 16
τῶν ζώντων οἷς ὑπάρχει καὶ ὑπάρξει τὰ λεχθέντα, μακαρίους
δ' ἀνθρώπους. καὶ περὶ μὲν τούτων ἐπὶ τοσοῦτον διωρίσθω.

Τὰς δὲ τῶν ἀπογόνων τύχας καὶ τῶν φίλων ἁπάντων τὸ XI.
μὲν μηδοτιοῦν συμβάλλεσθαι λίαν ἄφιλον φαίνεται καὶ
ταῖς δόξαις ἐναντίον· πολλῶν δὲ καὶ παντοίας ἐχόντων δια- 2

33. *αἱ* om. K^b 35. *τὰ* ante *φαῦλα* om. L^b 1101ᵃ 8. *γε*] *τε* K^b: om. L^b 10. *οὐδ'*] *οὔθ'* L^b: *οὔτε* K^b 18. *ἐστιν* add. K' 21. *δ'*] *δ' ὡς* Γ et fort. Asp.

soylu ve yüce gönüllü olduğundan pek çok önemli talihsizliklere göğüs gerdiği için, güzellikleri parıldar. O halde dediğimiz gibi, yaşamda önemli olan etkinliklerse, kutlu kişilerden hiçbiri sefil olmaz; çünkü hiçbir zaman nefret uyandıran, kötü bir şey yapmayacaktır. Çünkü gerçekten iyi ve aklı başında kişinin, talihinin cilvelerine onurlu bir şekilde katlanacağını ve elindekileriyle hep en iyi şekilde davranacağını düşünüyoruz, tıpkı iyi kumandanın, bulunduğu ordugâhı savaşa en uygun şekilde kullanması, iyi ayakkabıcının da ona verilen derilerden en iyi ayakkabıyı yapması gibi, tüm öteki sanatçıların da. Bu böyle ise, mutlu kişi hiçbir zaman sefil olamaz, ama Priamos'un başına gelen başına gelirse kutlu da olamaz. Ayrıca mutlu kişi kılıktan kılığa giren, kolay değişen bir kişi de değildir; ne mutluluk ne de başına gelebilen talihsizlikler durumunu değiştirebilir, ancak çok ve büyük talihsizlikler bunu yapabilir; böyle olunca da kısa zamanda değişip yeniden mutlu olamaz; olabilse bile, bu uzun bir zamanda büyük ve güzel şeyler başarması sonucu olur. O halde gelişigüzel bir süre için değil, yaşam boyu amacını kendinde taşıyan erdeme göre etkinlikte bulunan ve dış iyilere de yeterince sahip olan kişiye mutlu dememize engel olan bir şey var mı? Yoksa, gelecek bizim için belirsiz olduğundan, mutluluğu da her şey için her bakımdan amaç olarak ve kendisi amaç olarak koymuş olduğumuzdan; buna "ve böyle yaşayacak ve söylediğimiz şekilde ölecek olana" diye eklememiz mi gerekiyor? Bu böyle ise, yaşayanlardan bu söylediklerimize sahip olanlara ya da sahip olacak olanlara kutlu diyeceğiz; ancak onlara kutlu insanlar diyeceğiz! Bunlar üzerinde de bu kadar yeter. Torunların ve dostların tümünün talihlerinin hiç etkisi olmadığı da pek uygunsuz ve kanılara ters görünüyor; ama olan bitenler öylesine çok ve çeşitli

35
1101a
5
10
15
20

φορὰς τῶν συμβαινόντων, καὶ τῶν μὲν μᾶλλον συνικνουμέ- 25
νων τῶν δ' ἧττον, καθ' ἕκαστον μὲν διαιρεῖν μακρὸν καὶ ἀπέ-
ραντον φαίνεται, καθόλου δὲ λεχθὲν καὶ τύπῳ τάχ' ἂν
3 ἱκανῶς ἔχοι. εἰ δή, καθάπερ καὶ τῶν περὶ αὐτὸν ἀτυχη-
μάτων τὰ μὲν ἔχει τι βρῖθος καὶ ῥοπὴν πρὸς τὸν βίον τὰ
δ' ἐλαφροτέροις ἔοικεν, οὕτω καὶ τὰ περὶ τοὺς φίλους ὁμοίως 30
4 ἅπαντας, διαφέρει δὲ τῶν παθῶν ἕκαστον περὶ ζῶντας ἢ
τελευτήσαντας συμβαίνειν πολὺ μᾶλλον ἢ τὰ παράνομα
καὶ δεινὰ προϋπάρχειν ἐν ταῖς τραγῳδίαις ἢ πράττεσθαι,
5 συλλογιστέον δὴ καὶ ταύτην τὴν διαφοράν, μᾶλλον δ' ἴσως
τὸ διαπορεῖσθαι περὶ τοὺς κεκμηκότας εἴ τινος ἀγαθοῦ κοινω- 35
νοῦσιν ἢ τῶν ἀντικειμένων. ἔοικε γὰρ ἐκ τούτων εἰ καὶ διικνεῖ- 1101 b
ται πρὸς αὐτοὺς ὁτιοῦν, εἴτ' ἀγαθὸν εἴτε τοὐναντίον, ἀφαυρόν
τι καὶ μικρὸν ἢ ἁπλῶς ἢ ἐκείνοις εἶναι, εἰ δὲ μή, τοσοῦτόν
γε καὶ τοιοῦτον ὥστε μὴ ποιεῖν εὐδαίμονας τοὺς μὴ ὄντας
6 μηδὲ τοὺς ὄντας ἀφαιρεῖσθαι τὸ μακάριον. συμβάλλεσθαι 5
μὲν οὖν τι φαίνονται τοῖς κεκμηκόσιν αἱ εὐπραξίαι τῶν φί-
λων, ὁμοίως δὲ καὶ αἱ δυσπραξίαι, τοιαῦτα δὲ καὶ τηλι-
καῦτα ὥστε μήτε τοὺς εὐδαίμονας μὴ εὐδαίμονας ποιεῖν μήτ'
ἄλλο τῶν τοιούτων μηδέν.

XII. Διωρισμένων δὲ τούτων ἐπισκεψώμεθα περὶ τῆς εὐδαι- 12
μονίας πότερα τῶν ἐπαινετῶν ἐστὶν ἢ μᾶλλον τῶν τιμίων·
2 δῆλον γὰρ ὅτι τῶν γε δυνάμεων οὐκ ἔστιν. φαίνεται δὴ πᾶν
τὸ ἐπαινετὸν τῷ ποιόν τι εἶναι καὶ πρός τι πῶς ἔχειν ἐπαι-
νεῖσθαι· τὸν γὰρ δίκαιον καὶ τὸν ἀνδρεῖον καὶ ὅλως τὸν
ἀγαθόν τε καὶ τὴν ἀρετὴν ἐπαινοῦμεν διὰ τὰς πράξεις καὶ τὰ 15
ἔργα, καὶ τὸν ἰσχυρὸν δὲ καὶ τὸν δρομικὸν καὶ τῶν ἄλλων
ἕκαστον τῷ ποιόν τινα πεφυκέναι καὶ ἔχειν πως πρὸς ἀγα-
3 θόν τι καὶ σπουδαῖον. δῆλον δὲ τοῦτο καὶ ἐκ τῶν περὶ τοὺς

---

34. ταύτῃ L^b Γ 1101 b 2. φλαῦρόν K^b: fort. ἀμαυρόν 15. τε add. K^b τὰ ἔργα καὶ τὰς πράξεις L^b M^b Γ 16. δὲ add. K^b

olduğuna göre, bazılarının da daha çok, bazılarının ise daha az başa geldiğine bakılırsa, bunları teker teker ayırmak uzun, sonu olmayan bir iş olarak görünüyor; ana çizgileriyle genel olarak dile getirilmeleri galiba yeterli olur. Eğer başa gelenlerde yaşayanların ya da ölülerin başına gelmesi arasındaki fark, trajedilerde suçların ve felâketlerin daha önce ya da o sırada işlenmesi arasındaki farktan daha büyükse —tıpkı kişinin başına gelen talihsizliklerden kiminin ağır basıp yaşamının yönünü değiştirdiği, kiminin ise daha hafif göründüğü gibi; ki bütün dostların başına gelen talihsizliklerde de bu böyle oluyor—, bu farkı da düşünmeli; belki de daha çok ölülerin iyi ya da tersi bir şeyden pay alıp almadıkları soruşturulmalı. Söylediklerimizden öyle görünüyor ki, onlara ulaşan bir şey varsa, bu, ister iyi ister tersi olsun, ya kendi başına ya da onlar için önemsiz ve küçük bir şey olurdu; öyle değilse bile, mutlu olmayanları mutlu kılacak, mutlu olanların ise bu mutluluklarını ellerinden alacak derecede ve nitelikte olmazdı. Dostlarının iyi ya da kötü durumda olmalarından ölülerinin de bir dereceye kadar etkilendiği görünüyor; ama bu etkilenme, mutlu olanları mutlu olmaktan çıkaracak ya da böyle bir etki yaratacak nitelikte ve derecede değil.

Bunlar belirlendiğine göre, mutluluğun övülür şeylerden biri mi, yoksa daha çok değerli şeylerden biri mi olduğunu araştıralım; olanaklardan biri olmadığı açık. Övülür her şeyin, belirli bir özelliği olduğu için ve bir şeyle ilgisi bulunduğu için övüldüğü görünüyor; adil insanı, yürekliyi ve genel olarak iyi insanı eylemlerinden, erdemi de eserlerinden dolayı; güçlü kişiyi, hızlı koşanı ve bu gibi her kişiyi ise, doğuştan böyle olduğu için ve iyi ile erdemli bir şeyle belirli bir ilgisi olduğu için övüyoruz. Bu, tanrılara dizilen

θεοὺς ἐπαίνων· γελοῖοι γὰρ φαίνονται πρὸς ἡμᾶς ἀναφερό-
μενοι, τοῦτο δὲ συμβαίνει διὰ τὸ γίνεσθαι τοὺς ἐπαίνους δι' 4
ἀναφορᾶς, ὥσπερ εἴπομεν. εἰ δ' ἐστὶν ὁ ἔπαινος τῶν τοιού-
των, δῆλον ὅτι τῶν ἀρίστων οὐκ ἔστιν ἔπαινος, ἀλλὰ μεῖζόν
τι καὶ βέλτιον, καθάπερ καὶ φαίνεται· τούς τε γὰρ θεοὺς
μακαρίζομεν καὶ εὐδαιμονίζομεν καὶ τῶν ἀνδρῶν τοὺς θειο-
τάτους [μακαρίζομεν]. ὁμοίως δὲ καὶ τῶν ἀγαθῶν· οὐδεὶς
γὰρ τὴν εὐδαιμονίαν ἐπαινεῖ καθάπερ τὸ δίκαιον, ἀλλ' ὡς
θειότερόν τι καὶ βέλτιον μακαρίζει. δοκεῖ δὲ καὶ Εὔδοξος 5
καλῶς συνηγορῆσαι περὶ τῶν ἀριστείων τῇ ἡδονῇ· τὸ γὰρ μὴ
ἐπαινεῖσθαι τῶν ἀγαθῶν οὖσαν μηνύειν ᾧετο ὅτι κρεῖττόν ἐστι
τῶν ἐπαινετῶν, τοιοῦτον δ' εἶναι τὸν θεὸν καὶ τἀγαθόν· πρὸς
ταῦτα γὰρ καὶ τἆλλα ἀναφέρεσθαι. ὁ μὲν γὰρ ἔπαινος 6
τῆς ἀρετῆς· πρακτικοὶ γὰρ τῶν καλῶν ἀπὸ ταύτης· τὰ δ'
ἐγκώμια τῶν ἔργων ὁμοίως καὶ τῶν σωματικῶν καὶ τῶν
ψυχικῶν. ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἴσως οἰκειότερον ἐξακριβοῦν 7
τοῖς περὶ τὰ ἐγκώμια πεπονημένοις· ἡμῖν δὲ δῆλον ἐκ τῶν
1102ᵃ εἰρημένων ὅτι ἐστὶν ἡ εὐδαιμονία τῶν τιμίων καὶ τελείων.
ἔοικε δ' οὕτως ἔχειν καὶ διὰ τὸ εἶναι ἀρχή· ταύτης γὰρ 8
χάριν τὰ λοιπὰ πάντα πάντες πράττομεν, τὴν ἀρχὴν δὲ
καὶ τὸ αἴτιον τῶν ἀγαθῶν τίμιόν τι καὶ θεῖον τίθεμεν.

13 Ἐπεὶ δ' ἐστὶν ἡ εὐδαιμονία ψυχῆς ἐνέργειά τις κατ' XIII.
ἀρετὴν τελείαν, περὶ ἀρετῆς ἐπισκεπτέον ἂν εἴη· τάχα γὰρ
οὕτως ἂν βέλτιον καὶ περὶ τῆς εὐδαιμονίας θεωρήσαιμεν. δοκεῖ 2
δὲ καὶ ὁ κατ' ἀλήθειαν πολιτικὸς περὶ ταύτην μάλιστα πεπο-
νῆσθαι· βούλεται γὰρ τοὺς πολίτας ἀγαθοὺς ποιεῖν καὶ τῶν
νόμων ὑπηκόους. παράδειγμα δὲ τούτων ἔχομεν τοὺς Κρητῶν 3
καὶ Λακεδαιμονίων νομοθέτας, καὶ εἴ τινες ἕτεροι τοιοῦτοι

---

25. μακαρίζομεν seclusi (auctore Susemihlio)
29. κρείττων K^b M^b 1102ᵃ 5. εἰ L^b Γ
9. ἀγαθοὺς τοὺς πολίτας K^b
26. τὸ om. pr. K^b
6. ἂν εἴη add. K^b Asp.

övgülerden de belli; bunlar bizle ilgi kurularak dizildiğinde gülünç görünür ve bu da, dediğimiz gibi, övgülerin bir şeyle ilgi kurularak yapılmasından ileri geliyor. Övgü böyle şeylerle yapılıyorsa, açıktır ki en iyi şeylerin övgüsü olmaz, onlara daha önemli ve daha üstün bir şey yapmak uygun düşer, öyle de oluyor; nitekim tanrıları kutlu ve mutlu sayıyoruz, insanlardan da en tanrısal olanları. İyi şeyler konusunda da böyle yapıyoruz; nitekim hiç kimse mutluluğu adil olmayı övdüğü gibi övmez, daha tanrısal ve daha iyi bir şey olarak onu kutlu sayar. Eudoksos[7]'un da, birincilik ödülünü hazza vermeyi savunması yerinde görünüyor; çünkü o, hazzın iyi şeylerden olduğu halde övülmemesinin, övülen şeylerden daha iyi bir şey olduğuna işaret ettiğini düşünüyordu, tanrı ve iyi ise böyle şeylerdir; çünkü diğer şeyler bunlarla ilgi içine sokulup övülüyor. Övgüsü yapılan erdemdir; iyi eylemler de ondan kaynaklanır; övgü şiirleri işler için söylenir —gerek bedensel gerek ruhsal işler için. Ama bunların böyle olup olmadığını araştırmak belki övgü konusuyla uğraşmış olanlara daha uygun düşer. Daha önce söylediklerimizden bizim için açıktır ki, mutluluk değerli ve kendisi amaç olan şeylerdendir. Bunun böyle olduğu, mutluluğun ilk şey olmasından da görünüyor; çünkü hepimiz bütün öteki şeyleri onun uğruna yapıyoruz; iyi şeylerin başını ve nedenini de değerli ve tanrısal bir şey olarak kabul ediyoruz.

Madem mutluluk, ruhun, kendisi amaç olan erdeme uygun bir etkinliği, erdem konusunu araştırmalı; bu şekilde belki mutluluk konusuna da daha iyi bakmış oluruz. Ayrıca, gerçekten siyaset adamı olan kişinin, mutluluk konusuyla özellikle uğraştığı düşünülür; çünkü o, yurttaşları iyi kılmak, yasalara uyan kişiler yapmak ister; bunun örneği Giritli ve Lakedaimonialı yasa koyucular ve varsa benzeri başkaları

γεγένηνται. εἰ δὲ τῆς πολιτικῆς ἐστὶν ἡ σκέψις αὕτη, δῆλον
ὅτι γίνοιτ' ἂν ἡ ζήτησις κατὰ τὴν ἐξ ἀρχῆς προαίρεσιν. περὶ
ἀρετῆς δὲ ἐπισκεπτέον ἀνθρωπίνης δῆλον ὅτι· καὶ γὰρ τἀγα-
θὸν ἀνθρώπινον ἐζητοῦμεν καὶ τὴν εὐδαιμονίαν ἀνθρωπίνην. 15
ἀρετὴν δὲ λέγομεν ἀνθρωπίνην οὐ τὴν τοῦ σώματος ἀλλὰ τὴν
τῆς ψυχῆς· καὶ τὴν εὐδαιμονίαν δὲ ψυχῆς ἐνέργειαν λέ-
γομεν. εἰ δὲ ταῦθ' οὕτως ἔχει, δῆλον ὅτι δεῖ τὸν πολιτικὸν
εἰδέναι πως τὰ περὶ ψυχῆς, ὥσπερ καὶ τὸν ὑφθαλμοὺς θε-
ραπεύσοντα καὶ πᾶν ⟨τὸ⟩ σῶμα, καὶ μᾶλλον ὅσῳ τιμιωτέρα 20
καὶ βελτίων ἡ πολιτικὴ τῆς ἰατρικῆς· τῶν δ' ἰατρῶν οἱ χα-
ρίεντες πολλὰ πραγματεύονται περὶ τὴν τοῦ σώματος γνῶ-
σιν. θεωρητέον δὴ καὶ τῷ πολιτικῷ περὶ ψυχῆς, θεωρητέον
δὲ τούτων χάριν, καὶ ἐφ' ὅσον ἱκανῶς ἔχει πρὸς τὰ ζητού-
μενα· τὸ γὰρ ἐπὶ πλεῖον ἐξακριβοῦν ἐργωδέστερον ἴσως ἐστὶ 25
τῶν προκειμένων. λέγεται δὲ περὶ αὐτῆς καὶ ἐν τοῖς ἐξω-
τερικοῖς λόγοις ἀρκούντως ἔνια, καὶ χρηστέον αὐτοῖς· οἷον τὸ
μὲν ἄλογον αὐτῆς εἶναι, τὸ δὲ λόγον ἔχον. ταῦτα δὲ πό-
τερον διώρισται καθάπερ τὰ τοῦ σώματος μόρια καὶ πᾶν τὸ
μεριστόν, ἢ τῷ λόγῳ δύο ἐστὶν ἀχώριστα πεφυκότα καθάπερ 30
ἐν τῇ περιφερείᾳ τὸ κυρτὸν καὶ τὸ κοῖλον, οὐθὲν διαφέρει
πρὸς τὸ παρόν. τοῦ ἀλόγου δὲ τὸ μὲν ἔοικε κοινῷ καὶ φυ-
τικῷ, λέγω δὲ τὸ αἴτιον τοῦ τρέφεσθαι καὶ αὔξεσθαι· τὴν
τοιαύτην γὰρ δύναμιν τῆς ψυχῆς ἐν ἅπασι τοῖς τρεφομέ-
νοις θείη τις ἂν καὶ ἐν τοῖς ἐμβρύοις, τὴν αὐτὴν δὲ ταύτην 1102 b
καὶ ἐν τοῖς τελείοις· εὐλογώτερον γὰρ ἢ ἄλλην τινά. ταύ-
της μὲν οὖν κοινή τις ἀρετὴ καὶ οὐκ ἀνθρωπίνη φαίνεται· δο-
κεῖ γὰρ ἐν τοῖς ὕπνοις ἐνεργεῖν μάλ⟨ι⟩στα τὸ μόριον τοῦτο καὶ

---

13. γίνοιτ' K^b: γένοιτ' vulg. 16. ἀλλὰ] ἀλλὰ καὶ K^b 19. ψυχῆς K^b: ψυχὴν vulg. θεραπεύοντα K^b Γ 20. τὸ add. Ramsauer
21. τῶν δ' ἰατρῶν] καὶ τῶν ἰατρῶν δ' L^b Γ 26. δὲ] δὲ καὶ K^b
1102 b 3. ἀνθρωπικὴ $I.^b$ M^b

olabilir. Ve eğer bu araştırmayı yapmak siyasete düşüyorsa, açıktır ki, soruşturmamız baştaki tercihimize uygundur. İnsansal erdemi araştırmamız gerektiği açık; gerçekten de insansal iyiyi ve insansal mutluluğu soruşturuyorduk. İnsansal dediğimiz erdem ise bedenin değil, ruhun erdemidir; mutluluk da ruhun bir etkinliğidir, dedik. Bunlar böyle ise, nasıl göz doktoru gözleri tedavi etmek için tüm bedeni bilmek zorundaysa, siyaset adamı da ruh konusunu bilmeli, hele siyasetin tıptan daha değerli ve daha iyi olduğuna bakılırsa, daha da çok bilmeli; doktorların yol yordam bilenleri ise bedenin bilgisini edinmek için pek çok uğraşırlar. O halde siyaset adamı ruh konusunu ele almalı, üstelik bunlar uğruna ele almalı, hem de soruşturduklarımız için yeterli olacak kadar. Bunları daha fazla araştırmak, şu anda yapmayı düşündüklerimizden galiba daha fazla iş gerektiriyor. Ruh konusunda, herkese açık derslerimizde bazı şeylerden yeterince söz ettik; bunları da kullanmak gerekir: Sözgelişi ruhun bir yanının akıldan yoksun, bir yanının da akıl sahibi olduğunu. Bu iki yan, acaba bedenin öğeleri ve bölünebilir olan her şey gibi bir sınırla ayrılıyor mu, yoksa, dairedeki içbükey ve dışbükeyde olduğu gibi doğal olarak ayrılamaz olup, yalnızca sözel olarak mı ikidir? Bu nokta şu anda konumuz için önemli değil. Akıldan yoksun yanın bir kısmı bitkilerle ortak görünüyor, bundan da beslenme ve büyüme nedenini kastediyorum; ruhun böyle bir olanağının bütün beslenenlerde, ceninlerde bile bulunduğu, ama bu aynı olanağın, gelişmesini tamamlamış canlılarda olduğu kabul edilebilir; başka bir olanak değil de bunun olması daha akla yakın. Bu olanağın ortak bir erdemi, insansal olmayan bir erdemi olduğu görünüyor. Nitekim uykuda bu yanın ve bu olanağın en çok etkin olduğu

ἡ δύναμις αὕτη, ὁ δ' ἀγαθὸς καὶ κακὸς ἥκιστα διάδηλοι καθ' ὕπνον (ὅθεν φασὶν οὐδὲν διαφέρειν τὸ ἥμισυ τοῦ βίου τοὺς εὐδαίμονας τῶν ἀθλίων· συμβαίνει δὲ τοῦτο εἰκότως· ἀργία 13
γάρ ἐστιν ὁ ὕπνος τῆς ψυχῆς ᾗ λέγεται σπουδαία καὶ φαύλη), πλὴν εἰ μὴ κατὰ μικρὸν καὶ διικνοῦνταί τινες τῶν κινήσεων, καὶ ταύτῃ βελτίω γίνεται τὰ φαντάσματα τῶν ἐπιεικῶν ἢ τῶν τυχόντων. ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων ἅλις, καὶ τὸ θρεπτικὸν 14
ἐατέον, ἐπειδὴ τῆς ἀνθρωπικῆς ἀρετῆς ἄμοιρον πέφυκεν. ἔοικε δὲ καὶ ἄλλη τις φύσις τῆς ψυχῆς ἄλογος εἶναι, με- 15
τέχουσα μέντοι πῃ λόγου. τοῦ γὰρ ἐγκρατοῦς καὶ ἀκρατοῦς τὸν λόγον καὶ τῆς ψυχῆς τὸ λόγον ἔχον ἐπαινοῦμεν· ὀρθῶς γὰρ καὶ ἐπὶ τὰ βέλτιστα παρακαλεῖ· φαίνεται δ' ἐν αὐτοῖς καὶ ἄλλο τι παρὰ τὸν λόγον πεφυκός, ὃ μάχεται καὶ ἀντιτείνει τῷ λόγῳ. ἀτεχνῶς γὰρ καθάπερ τὰ παραλελυμένα τοῦ σώματος μόρια εἰς τὰ δεξιὰ προαιρουμένων κινῆσαι τοὐναντίον εἰς τὰ ἀριστερὰ παραφέρεται, καὶ ἐπὶ τῆς ψυχῆς οὕτως· ἐπὶ τἀναντία γὰρ αἱ ὁρμαὶ τῶν ἀκρατῶν. ἀλλ' ἐν 16
τοῖς σώμασι μὲν ὁρῶμεν τὸ παραφερόμενον, ἐπὶ δὲ τῆς ψυχῆς οὐχ ὁρῶμεν. ἴσως δ' οὐδὲν ἧττον καὶ ἐν τῇ ψυχῇ νομιστέον εἶναί τι παρὰ τὸν λόγον, ἐναντιούμενον τούτῳ καὶ ἀντιβαῖνον. πῶς δ' ἕτερον, οὐδὲν διαφέρει. λόγου δὲ καὶ τοῦτο 17
φαίνεται μετέχειν, ὥσπερ εἴπομεν· πειθαρχεῖ γοῦν τῷ λόγῳ τὸ τοῦ ἐγκρατοῦς—ἔτι δ' ἴσως εὐηκοώτερόν ἐστι τὸ τοῦ σώφρονος καὶ ἀνδρείου· πάντα γὰρ ὁμοφωνεῖ τῷ λόγῳ. φαίνεται 18
δὴ καὶ τὸ ἄλογον διττόν. τὸ μὲν γὰρ φυτικὸν οὐδαμῶς κοινωνεῖ λόγου, τὸ δ' ἐπιθυμητικὸν καὶ ὅλως ὀρεκτικὸν μετέχει πως, ᾗ κατήκουόν ἐστιν αὐτοῦ καὶ πειθαρχικόν· οὕτω δὴ καὶ τοῦ πατρὸς καὶ τῶν φίλων φαμὲν ἔχειν λόγον, καὶ οὐχ

---

9. εἰ μὴ M^b Asp.: εἴ πῃ vulg. καὶ add. K^b 14. μέντοι] μέν L^b M^b Γ ἀκρατοῦς καὶ ἐγκρατοῦς K^b M^b Γ 17. μάχεται L^b Γ: μάχεταί τε K^b M^b 22. μὲν om. K^b 27. τὸ prius om. K^b

düşünülüyor. İyi ile kötü insan uykuda pek az belli olur (bundan dolayı, yaşamın yarısında mutlu kişiler ile sefiller arasında bir fark yoktur derler; bunun da böyle olması doğaldır, çünkü uyku, ruhun erdemli ya da fena denilmesini sağlayan etkinliğine ara vermesidir), bazı hareketlerin pek az derecede [ruha] ulaşması dışında, ki bu şekilde doğru[8] kişilerin düşleri sıradan kişilerinkinden daha iyi olur. Bu konuda bunlar yeter, besleyen yanı bir yana bırakalım; çünkü onun, doğal yapısı gereği, insansal erdemde payı yoktur. Ruhun akıl sahibi olmayan ama bir şekilde de akıldan pay alan bir başka doğal yanı var görünüyor. Nitekim kendine egemen olan ve egemen olmayan kişinin aklını, ruhun akıl sahibi yanını överiz; çünkü o, doğru bir şekilde en iyi şeyleri teşvik eder. Ruhun kısımları arasında bir de doğal olarak akla aykırı olan, akılla çatışan ve akla karşı çıkan bir başka yan da var görünüyor. Tıpkı, nasıl sağa doğru hareket ettirmek istendiğinde, bedenin felç olmuş öğeleri, tersine sola doğru yönelirse, ruhta da böyle olur. Nitekim kendine egemen olmayan kişilerin itilimleri onları ters yöne doğru yöneltir. Ne var ki bedende bu ters yöne gitmeyi görebiliyoruz, ama ruhla ilgili olarak göremiyoruz. Yine de belki ruhta da akla aykırı olan bir şeyin, akla karşı çıkan ve ona ters yönde giden bir şeyin olduğunu düşünmek gerek; bunun ne şekilde farklı olduğu ise önemli değil. Bunun da dediğimiz gibi, akıldan pay aldığı görünüyor. Kendine egemen olanınki hiç olmazsa akla boyun eğer, yiğit ya da ölçülü kişininki ise daha çok aklın sözünü dinler belki; çünkü bunlarda her şey akılla uyum içindedir. Demek ki akıldan yoksun yan da ikili görünüyor: Bitkisel olan, akıldan hiçbir şekilde pay almaz; arzulayan ya da genel olarak iştah duyan yan ise, aklın sözünü dinlediği ve ona boğun eğdiği zaman, akla bir şekilde katılır; babamızın ya da dostlarımızın bize akıl vermesinden söz ederken böyle bir şey kastediyoruz,

ὥσπερ τῶν μαθηματικῶν. ὅτι δὲ πεισθεταί πως ὑπὸ λόγου τὸ ἄλογον, μηνύει καὶ ἡ νουθέτησις καὶ πᾶσα ἐπιτίμησίς τε
19 καὶ παράκλησις. εἰ δὲ χρὴ καὶ τοῦτο φάναι λόγον ἔχειν, 1103ᵃ διττὸν ἔσται καὶ τὸ λόγον ἔχον, τὸ μὲν κυρίως καὶ ἐν αὐτῷ, τὸ δ' ὥσπερ τοῦ πατρὸς ἀκουστικόν τι. διορίζεται δὲ καὶ ἡ ἀρετὴ κατὰ τὴν διαφορὰν ταύτην· λέγομεν γὰρ αὐτῶν τὰς μὲν διανοητικὰς τὰς δὲ ἠθικάς, σοφίαν μὲν καὶ σύνεσιν 5 καὶ φρόνησιν διανοητικάς, ἐλευθεριότητα δὲ καὶ σωφροσύνην ἠθικάς. λέγοντες γὰρ περὶ τοῦ ἤθους οὐ λέγομεν ὅτι σοφὸς ἢ συνετὸς ἀλλ' ὅτι πρᾶος ἢ σώφρων· ἐπαινοῦμεν δὲ καὶ τὸν σοφὸν κατὰ τὴν ἕξιν· τῶν ἕξεων δὲ τὰς ἐπαινετὰς ἀρετὰς λέγομεν. 10

B.

Διττῆς δὴ τῆς ἀρετῆς οὔσης, τῆς μὲν διανοητικῆς τῆς δὲ ἠθικῆς, ἡ μὲν διανοητικὴ τὸ πλεῖον ἐκ διδασκαλίας ἔχει 15 καὶ τὴν γένεσιν καὶ τὴν αὔξησιν, διόπερ ἐμπειρίας δεῖται καὶ χρόνου, ἡ δ' ἠθικὴ ἐξ ἔθους περιγίνεται, ὅθεν καὶ τοὔνομα
2 ἔσχηκε μικρὸν παρεκκλῖνον ἀπὸ τοῦ ἔθους. ἐξ οὗ καὶ δῆλον ὅτι οὐδεμία τῶν ἠθικῶν ἀρετῶν φύσει ἡμῖν ἐγγίνεται· οὐθὲν γὰρ τῶν φύσει ὄντων ἄλλως ἐθίζεται, οἷον ὁ λίθος φύσει 20 κάτω φερόμενος οὐκ ἂν ἐθισθείη ἄνω φέρεσθαι, οὐδ' ἂν μυριάκις αὐτὸν ἐθίζῃ τις ἄνω ῥιπτῶν, οὐδὲ τὸ πῦρ κάτω, οὐδ'
3 ἄλλο οὐδὲν τῶν ἄλλως πεφυκότων ἄλλως ἂν ἐθισθείη. οὔτ' ἄρα φύσει οὔτε παρὰ φύσιν ἐγγίνονται αἱ ἀρεταί, ἀλλὰ πεφυκόσι μὲν ἡμῖν δέξασθαι αὐτάς, τελειουμένοις δὲ διὰ τοῦ 25
4 ἔθους. ἔτι ὅσα μὲν φύσει ἡμῖν παραγίνεται, τὰς δυνάμεις

---

34. πᾶσα] πᾶσα ἡ K^b 1103ᵃ 3. τι om. K^b 7. ἢ] καὶ K^b Γ 14. δὴ Susemihl: δὲ codd. 15. πλεῖστον M^b Γ 18. παρεγκλῖνον K^b 22. αὐτὸν om. K^b M^b Γ

matematikçilerin kanıt vermesini değil. Öğüt verme, her türlü yerme ve teşvik etme de akıldan yoksun yanın bir şekilde akıl tarafından ikna edildiğini belirtmektedir. Eğer buna da akla sahip demek gerekiyorsa, akla sahip olan yan da ikili olacaktır: Biri asıl ve kendisi akıl sahibi olan, öteki ise babanın sözünü dinleyen [akıl alan] yan anlamında. Erdem de bu ayırıma göre belirlenmektedir: Kimi erdemlere düşünce erdemleri, kimine de karakter erdemleri diyoruz, bilgelik, doğru yargılama, aklı başındalığa düşünce erdemleri; cömertliğe, ölçülülüğe ise karakter erdemleri diyoruz. Nitekim birinin karakterinden söz ederken, onun için bilgedir ya da doğru yargılama gücüne sahiptir demiyoruz, sakindir ya da ölçülüdür diyoruz. Ama bilgeyi de sahip olduğu huy bakımından övüyoruz; huylardan övülenlere ise erdemler diyoruz. 1103a

İKİNCİ KİTAP

Biri düşünce erdemi, diğeri ise karakter erdemi olmak üzere iki tür erdem vardır. Bunlardan, düşünce erdemi daha çok eğitimle oluşur ve gelişir, bu nedenle de deneyim ve zaman gerektirir; karakter erdemi ise alışkanlıkla edinilir, adı da bu nedenle küçük bir değişiklikle alışkanlıktan ['ethos'tan] gelir. Bundan apaçıktır ki karakter erdemlerinden hiçbiri bizde doğa vergisi bulunmaz; çünkü doğal olarak bir özelliğe sahip olan hiçbir şey başka türlü bir alışkanlık edinemez, örneğin doğal olarak aşağı doğru giden taşı, biri onu binlerce kez yukarı doğru atarak alıştırmaya çalışsa bile, taş yukarı doğru gitmeğe alışamaz, ne de alev aşağı doğru gitmeğe alışabilir, doğal yapısı gereği başka türlü olan hiçbir şey de başka türlü bir alışkanlık edinemez. Demek ki erdemler ne doğal olarak ne de doğaya aykırı olarak edinilir; onları edinebilecek bir doğal yapımız vardır, alışkanlıkla da onları tam olarak geliştiririz. Bunların olanaklarını

τούτων πρότερον κομιζόμεθα, ὕστερον δὲ τὰς ἐνεργείας ἀποδίδομεν (ὅπερ ἐπὶ τῶν αἰσθήσεων δῆλον· οὐ γὰρ ἐκ τοῦ πολλάκις ἰδεῖν ἢ πολλάκις ἀκοῦσαι τὰς αἰσθήσεις ἐλάβομεν, ἀλλ' ἀνάπαλιν ἔχοντες ἐχρησάμεθα, οὐ χρησάμενοι ἔσχομεν)· τὰς δ' ἀρετὰς λαμβάνομεν ἐνεργήσαντες πρότερον, ὥσπερ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων τεχνῶν· ἃ γὰρ δεῖ μαθόντας ποιεῖν, ταῦτα ποιοῦντες μανθάνομεν, οἷον οἰκοδομοῦντες οἰκοδόμοι γίνονται καὶ κιθαρίζοντες κιθαρισταί· οὕτω δὴ καὶ τὰ 1103b μὲν δίκαια πράττοντες δίκαιοι γινόμεθα, τὰ δὲ σώφρονα σώφρονες, τὰ δ' ἀνδρεῖα ἀνδρεῖοι. μαρτυρεῖ δὲ καὶ τὸ γινόμενον ἐν ταῖς πόλεσιν· οἱ γὰρ νομοθέται τοὺς πολίτας ἐθίζοντες ποιοῦσιν ἀγαθούς, καὶ τὸ μὲν βούλημα παντὸς νομοθέτου τοῦτ' ἐστίν, ὅσοι δὲ μὴ εὖ αὐτὸ ποιοῦσιν ἁμαρτάνουσιν, καὶ διαφέρει τούτῳ πολιτεία πολιτείας ἀγαθῆ φαύλης. ἔτι ἐκ τῶν αὐτῶν καὶ διὰ τῶν αὐτῶν καὶ γίνεται πᾶσα ἀρετὴ καὶ φθείρεται, ὁμοίως δὲ καὶ τέχνη· ἐκ γὰρ τοῦ κιθαρίζειν καὶ οἱ ἀγαθοὶ καὶ κακοὶ γίνονται κιθαρισταί. ἀνάλογον δὲ καὶ οἰκοδόμοι καὶ οἱ λοιποὶ πάντες· ἐκ μὲν γὰρ τοῦ εὖ οἰκοδομεῖν ἀγαθοὶ οἰκοδόμοι ἔσονται, ἐκ δὲ τοῦ κακῶς κακοί. εἰ γὰρ μὴ οὕτως εἶχεν, οὐδὲν ἂν ἔδει τοῦ διδάξοντος, ἀλλὰ πάντες ἂν ἐγίνοντο ἀγαθοὶ ἢ κακοί. οὕτω δὴ καὶ ἐπὶ τῶν ἀρετῶν ἔχει· πράττοντες γὰρ τὰ ἐν τοῖς συναλλάγμασι τοῖς πρὸς τοὺς ἀνθρώπους γινόμεθα οἱ μὲν δίκαιοι οἱ δὲ ἄδικοι, πράττοντες δὲ τὰ ἐν τοῖς δεινοῖς καὶ ἐθιζόμενοι φοβεῖσθαι ἢ θαρρεῖν οἱ μὲν ἀνδρεῖοι οἱ δὲ δειλοί. ὁμοίως δὲ καὶ τὰ περὶ τὰς ἐπιθυμίας ἔχει καὶ τὰ περὶ τὰς ὀργάς· οἱ μὲν γὰρ σώφρονες καὶ πρᾶοι γίνονται, οἱ δ' ἀκόλαστοι καὶ ὀργίλοι, οἱ μὲν ἐκ τοῦ οὕτωσὶ ἐν αὐτοῖς ἀναστρέφεσθαι, οἱ δὲ

---

34. δὴ L^b: δὲ vulg. 1103b 5. αὐτὰ K^b Γ 7. καὶ ante γίνεται om. K^b Asp. 9. οἱ fort. secludendum κακοὶ K^b: οἱ κακοὶ vulg. 17. ἢ om. K^b

daha önce taşıyoruz, daha sonra da etkinlikleri gerçekleştiriyoruz (bu, duyular konusunda açık; biz birçok kez görmekten, birçok kez duymaktan bu duyuları edinmiş değiliz, tersine onlara sahip olarak kullandık, kullanarak sahip olmadık). Erdemleri ise, öteki sanatlarda olduğu gibi, daha önce etkinlikte bulunarak ediniriz; çünkü öğrenip yapmamız gereken şeyleri biz yapa yapa öğreniriz, örneğin ev yapa yapa mimar, gitar çala çala gitarcı oluyorlar; bunun gibi adil şeyler yapa yapa adil insan, ölçülü davrana davrana ölçülü, yiğitçe davrana davrana da yiğit insanlar oluruz. Kentlerde olan biten de bunu doğruluyor, yasa koyucular yurttaşları alıştırmakla iyi kılarlar, her yasa koyucunun istediği de budur; bunu iyi beceremeyenler amaçlarına ulaşmaz; iyi yönetimlerin kötü yönetimlerden farkı da işte buradadır. Ayrıca, her erdem aynı şeylerin yapılmasıyla ve aynı şeyler aracılığıyla hem oluşur hem yok olur, her sanat da aynı şekilde: Gitar çalanlar gitar çalmakla iyi gitarcı ve kötü gitarcı olur; mimarlar ile öteki bütün sanatçılar için de bu böyledir; iyi ev yapmakla mimar iyi mimar olacak, kötü ev yapmakla ise kötü mimar. Bu böyle olmasaydı bunları öğreteceklere gerek kalmazdı, herkes iyi ya da kötü doğardı. Erdemler konusunda da bu böyledir, insanlarla ilişkilerimizde eylemde bulunurken kimimiz adil kimimiz adaletsiz olur, tehlikeler karşısında şunu ya da bunu yapmakla ve korkmaya ya da yiğit olmaya alışmakla, kimimiz yiğit kimimiz de korkak olur. Arzular ve öfkeler konusunda da durum böyle; çünkü kimi bu konularda şöyle davranmakla kimi de böyle davranmakla ölçülü ve sakin ya da haz düşkünü ve sinirli olur.

30 1103b 5 10 15 20

ἐκ τοῦ οὕτωσί. καὶ ἐπὶ δὴ λόγῳ ἐκ τῶν ὁμοίων ἐνεργειῶν αἱ
8 ἕξεις γίνονται. διὸ δεῖ τὰς ἐνεργείας ποιὰς ἀποδιδόναι· κατὰ γὰρ τὰς τούτων διαφορὰς ἀκολουθοῦσιν αἱ ἕξεις. οὐ μικρὸν οὖν διαφέρει τὸ οὕτως ἢ οὕτως εὐθὺς ἐκ νέων ἐθίζεσθαι, ἀλλὰ πάμπολυ, μᾶλλον δὲ τὸ πᾶν. 25

II. Ἐπεὶ οὖν ἡ παροῦσα πραγματεία οὐ θεωρίας ἕνεκά 2
ἐστιν ὥσπερ αἱ ἄλλαι (οὐ γὰρ ἵνα εἰδῶμεν τί ἐστιν ἡ ἀρετὴ σκεπτόμεθα, ἀλλ' ἵν' ἀγαθοὶ γενώμεθα, ἐπεὶ οὐδὲν ἂν ἦν ὄφελος αὐτῆς), ἀναγκαῖον ἐπισκέψασθαι τὰ περὶ τὰς πράξεις, πῶς πρακτέον αὐτάς· αὗται γάρ εἰσι κύριαι καὶ 30
2 τοῦ ποιὰς γενέσθαι τὰς ἕξεις, καθάπερ εἰρήκαμεν. τὸ μὲν οὖν κατὰ τὸν ὀρθὸν λόγον πράττειν κοινὸν καὶ ὑποκείσθω—ῥηθήσεται δ' ὕστερον περὶ αὐτοῦ, καὶ τί ἐστιν ὁ ὀρθὸς λόγος,
3 καὶ πῶς ἔχει πρὸς τὰς ἄλλας ἀρετάς. ἐκεῖνο δὲ προδιομολογείσθω, ὅτι πᾶς ὁ περὶ τῶν πρακτῶν λόγος τύπῳ 1104ᵃ
καὶ οὐκ ἀκριβῶς ὀφείλει λέγεσθαι, ὥσπερ καὶ κατ' ἀρχὰς εἴπομεν ὅτι κατὰ τὴν ὕλην οἱ λόγοι ἀπαιτητέοι· τὰ δ' ἐν ταῖς πράξεσι καὶ τὰ συμφέροντα οὐδὲν ἑστηκὸς ἔχει, ὥσ-
4 περ οὐδὲ τὰ ὑγιεινά. τοιούτου δ' ὄντος τοῦ καθόλου λόγου, 5
ἔτι μᾶλλον ὁ περὶ τῶν καθ' ἕκαστα λόγος οὐκ ἔχει τἀκριβές· οὔτε γὰρ ὑπὸ τέχνην οὔθ' ὑπὸ παραγγελίαν οὐδεμίαν πίπτει, δεῖ δ' αὐτοὺς ἀεὶ τοὺς πράττοντας τὰ πρὸς τὸν καιρὸν σκοπεῖν, ὥσπερ καὶ ἐπὶ τῆς ἰατρικῆς ἔχει καὶ τῆς
5 κυβερνητικῆς. ἀλλὰ καίπερ ὄντος τοιούτου τοῦ παρόντος 10
6 λόγου πειρατέον βοηθεῖν. πρῶτον οὖν τοῦτο θεωρητέον, ὅτι τὰ τοιαῦτα πέφυκεν ὑπ' ἐνδείας καὶ ὑπερβολῆς φθείρεσθαι, (δεῖ γὰρ ὑπὲρ τῶν ἀφανῶν τοῖς φανεροῖς μαρτυρίοις

---

24. εὐθέως K^b 27. τί ἐστιν ἡ ἀρετὴ] ἡ ἀρετὴ τί K^b 28. γινώμεθα M^b 29. ἐπισκέψασθαι L^b: ἦν σκέψασθαι K^b: ἐστι σκέψασθαι Γ: ἂν εἴη σκέψασθαι M^b 33. ὁ om. K^b L^b 1104ᵃ 1. πρακτέων K^b L^b M^b 8. περὶ K^b

Tek cümleyle söylersek, benzer etkinliklerden huylar oluşur. Bu nedenle etkinlikleri belli bir şekilde gerçekleştirmek gerek; çünkü bunların farklarına göre huylar oluşuyor. Demek taa gençlikten beri şöyle ya da böyle alışmak arasında az değil, çok büyük fark oluyor, daha doğrusu her şey buna bağlı.

Şu anda ele aldığımız konu diğer konular gibi teorik bilgi için olmadığına göre (erdemin ne olduğunu bilmek amacıyla değil, iyi olalım diye araştırma yapıyoruz; yoksa bunu ele almanın bir yararı olmazdı), eylemler konusunda onları nasıl gerçekleştirmek gerektiğini araştırmak zorunlu; çünkü dediğimiz gibi, huylarımızın nasıl olacağını da asıl bunlar belirliyor. Sağ akla göre eylemde bulunmak ortaktır; bu [hareket noktası olarak] kabul edilsin. Sağ aklın ne olduğu ve öteki erdemlerle ilgisinin nasıl olduğu ise daha sonra söylenecek. Şunu da eklemek gerekir ki, başlarda "temellendirmeler eldeki konuya göre istenmeli" dediğimiz gibi eylemlerden kesin olarak değil, biçimsel olarak söz etmeli; eylemler ve yararlı olanlar konusunda ise hiçbir şey sabit değildir — sağlığa yararlı şeyler konusunda olduğu gibi. Genel olan konusunda temellendirme böyle olduğuna göre, tekler konusundaki temellendirme çok daha az kesinlik taşır; çünkü o, ne bir sanat ne de bir talimat konusudur; tıpta ve kaptanlıkta olduğu gibi, eylemde bulunanlar hep duruma bakmalı. Ama şu anda üzerinde durduğumuz sav, her ne kadar böyle bir sav ise de, onu desteklemeyi denemeli. İlkin (görünmeyenler için görünenlerin tanıklığını kullanmak gerektiğine bakılırsa) güç ve sağlık konusunda

χρῆσθαι) ὥσπερ ἐπὶ τῆς ἰσχύος καὶ τῆς ὑγιείας ὁρῶμεν· τά τε γὰρ ὑπερβάλλοντα γυμνάσια καὶ τὰ ἐλλείποντα φθείρει τὴν ἰσχύν, ὁμοίως δὲ καὶ τὰ ποτὰ καὶ τὰ σιτία πλείω καὶ ἐλάττω γινόμενα φθείρει τὴν ὑγίειαν, τὰ δὲ σύμμετρα καὶ ποιεῖ καὶ αὔξει καὶ σῴζει. οὕτως οὖν καὶ 7 ἐπὶ σωφροσύνης καὶ ἀνδρείας ἔχει καὶ τῶν ἄλλων ἀρετῶν. ὅ τε γὰρ πάντα φεύγων καὶ φοβούμενος καὶ μηδὲν ὑπομένων δειλὸς γίνεται, ὅ τε μηδὲν ὅλως φοβούμενος ἀλλὰ πρὸς πάντα βαδίζων θρασύς· ὁμοίως δὲ καὶ ὁ μὲν πάσης ἡδονῆς ἀπολαύων καὶ μηδεμιᾶς ἀπεχόμενος ἀκόλαστος, ὁ δὲ πᾶσαν φεύγων, ὥσπερ οἱ ἄγροικοι, ἀναίσθητός τις· φθείρεται δὴ σωφροσύνη καὶ ἡ ἀνδρεία ὑπὸ τῆς ὑπερβολῆς καὶ τῆς ἐλλείψεως, ὑπὸ δὲ τῆς μεσότητος σῴζεται. ἀλλ' οὐ μόνον αἱ γενέσεις καὶ αὐξήσεις καὶ αἱ 8 φθοραὶ ἐκ τῶν αὐτῶν καὶ ὑπὸ τῶν αὐτῶν γίνονται, ἀλλὰ καὶ αἱ ἐνέργειαι ἐν τοῖς αὐτοῖς ἔσονται· καὶ γὰρ ἐπὶ τῶν ἄλλων τῶν φανερωτέρων οὕτως ἔχει, οἷον ἐπὶ τῆς ἰσχύος· γίνεται γὰρ ἐκ τοῦ πολλὴν τροφὴν λαμβάνειν καὶ πολλοὺς πόνους ὑπομένειν, καὶ μάλιστα ἂν δύναιτ' αὐτὰ ποιεῖν ὁ ἰσχυρός. οὕτω δ' ἔχει καὶ ἐπὶ τῶν ἀρετῶν· ἐκ τε γὰρ 9 τοῦ ἀπέχεσθαι τῶν ἡδονῶν γινόμεθα σώφρονες, καὶ γενόμενοι μάλιστα δυνάμεθα ἀπέχεσθαι αὐτῶν· ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ τῆς ἀνδρείας· ἐθιζόμενοι γὰρ καταφρονεῖν τῶν φοβερῶν καὶ ὑπομένειν αὐτὰ γινόμεθα ἀνδρεῖοι, καὶ γενόμενοι μάλιστα δυνησόμεθα ὑπομένειν τὰ φοβερά. Σημεῖον III. δὲ δεῖ ποιεῖσθαι τῶν ἕξεων τὴν ἐπιγινομένην ἡδονὴν ᾗ λύπην τοῖς ἔργοις· ὁ μὲν γὰρ ἀπεχόμενος τῶν σωματικῶν ἡδονῶν καὶ αὐτῷ τούτῳ χαίρων σώφρων, ὁ δ' ἀχθόμενος

19. ἄλλων om. K^b 24. πᾶσαν K^b: πάσας vulg. 25. δὴ scripsi: δὲ ἡ K^b: γὰρ ἡ vulg. 29. αἱ om. K^b Asp. 32. ἂν δύναιτ' αὐτὰ marg. K^b: ἃ δύναιτ' αὐτὰ pr. K^b: δύναται ταῦτα vulg.

gördüğümüz gibi, "bu tür şeyler doğal yapıları gereği eksiklik ya da aşırılık yüzünden bozulur" savını araştıralım: Nitekim aşırı ve eksik yapılan beden eğitimi gücü yıpratır; aynı şekilde içki ve yemekler çok fazla ya da çok az olduğu zaman sağlığı bozar, dengeli olduğu zaman ise sağlığı meydana getirir, artırır ve korur. Ölçülülük, yiğitlik ve öteki erdemlerde de bu böyledir. Her şeyden kaçan, korkan ve hiçbir şeye dayanamayan korkak; hiçbir şeyden hiçbir şekilde korkmayan, her şeyin üzerine giden cüretli olur. Aynı şekilde her hazzı tadan ve hiçbirinden uzak kalmayan haz düşkünü, yabanî gibi hepsinden kaçan ise duygusuz oluyor. Ölçülülük de yiğitlik de aşırılık ya da eksiklik yüzünden bozulur, orta olma ile korunur. Ne var ki, aynı şeyler ve aynı şeylerin yapılması erdemlerin meydana gelmesini, artmasını ve bozulmasını sağladığı gibi, [gelecekteki] etkinliklerin de aynı şeylerden oluşmasını sağlar. Nitekim daha açık görünen başka durumlarda da bu böyle oluyor, örneğin güç sözkonusu olduğunda: Bol beslenmek ve büyük zahmetlere dayanmakla güç meydana gelir, güçlü kişi de bunları en çok yapabilendir. Erdemlerde de bu böyle; hazlardan uzak kalmakla ölçülü oluyoruz, ölçülü olmakla da onlardan daha çok uzak kalabiliyoruz; yiğitlikte de durum aynıdır; korkutucu şeyleri önlemeye ve onlara karşı dayanmaya alıştıkça yiğit oluyoruz, yiğit olmakla da korkutucu şeyler karşısında daha çok dayanabileceğiz. Yaptıklarımızı izleyen haz ya da acı, huyların belirtisi sayılmalı: Bedensel hazlardan uzak kalan ve bundan hoşnut olan ölçülü, bundan yakınan

ἀκόλαστος, καὶ ὁ μὲν ὑπομένων τὰ δεινὰ καὶ χαίρων ἢ μὴ λυπούμενός γε ἀνδρεῖος, ὁ δὲ λυπούμενος δειλός. περὶ ἡδονὰς γὰρ καὶ λύπας ἐστὶν ἡ ἠθικὴ ἀρετή· διὰ μὲν γὰρ τὴν ἡδονὴν τὰ φαῦλα πράττομεν, διὰ δὲ τὴν λύπην τῶν
2 καλῶν ἀπεχόμεθα. διὸ δεῖ ἦχθαί πως εὐθὺς ἐκ νέων, ὡς ὁ Πλάτων φησίν, ὥστε χαίρειν τε καὶ λυπεῖσθαι οἷς δεῖ·
3 ἡ γὰρ ὀρθὴ παιδεία αὕτη ἐστίν. ἔτι δ' εἰ αἱ ἀρεταί εἰσι περὶ πράξεις καὶ πάθη, παντὶ δὲ πάθει καὶ πάσῃ πράξει ἕπεται ἡδονὴ καὶ λύπη, καὶ διὰ τοῦτ' ἂν εἴη ἡ ἀρετὴ περὶ
4 ἡδονὰς καὶ λύπας. μηνύουσι δὲ καὶ αἱ κολάσεις γινόμεναι διὰ τούτων· ἰατρεῖαι γάρ τινές εἰσιν, αἱ δὲ ἰατρεῖαι
5 διὰ τῶν ἐναντίων πεφύκασι γίνεσθαι. ἔτι, ὡς καὶ πρῴην εἴπομεν, πᾶσα ψυχῆς ἕξις, ὑφ' οἵων πέφυκε γίνεσθαι χείρων καὶ βελτίων, πρὸς ταῦτα καὶ περὶ ταῦτα τὴν φύ-
σιν ἔχει· δι' ἡδονὰς δὲ καὶ λύπας φαῦλοι γίνονται, τῷ διώκειν ταύτας καὶ φεύγειν, ἢ ἃς μὴ δεῖ ἢ ὅτε οὐ δεῖ ἢ ὡς οὐ δεῖ ἢ ὁσαχῶς ἄλλως ὑπὸ τοῦ λόγου διορίζεται τὰ τοιαῦτα. διὸ καὶ ὁρίζονται τὰς ἀρετὰς ἀπαθείας τινὰς καὶ ἠρεμίας· οὐκ εὖ δέ, ὅτι ἁπλῶς λέγουσιν, ἀλλ' οὐχ
ὡς δεῖ καὶ ὡς οὐ δεῖ καὶ ὅτε, καὶ ὅσα ἄλλα προστίθεται.
6 ὑπόκειται ἄρα ἡ ἀρετὴ εἶναι ἡ τοιαύτη περὶ ἡδονὰς καὶ λύπας τῶν βελτίστων πρακτική, ἡ δὲ κακία τοὐναντίον.
7 γένοιτο δ' ἂν ἡμῖν καὶ ἐκ τούτων φανερὸν ὅτι περὶ τῶν αὐτῶν. τριῶν γὰρ ὄντων τῶν εἰς τὰς αἱρέσεις καὶ τριῶν τῶν εἰς τὰς φυγάς, καλοῦ συμφέροντος ἡδέος, καὶ [τριῶν] τῶν ἐναντίων, αἰσχροῦ βλαβεροῦ λυπηροῦ, περὶ ταῦτα μὲν πάντα ὁ ἀγαθὸς κατορθωτικός ἐστιν ὁ δὲ κακὸς ἁμαρτητικός, μάλιστα δὲ περὶ τὴν ἡδονήν· κοινή τε γὰρ αὕτη

1104^{b} 13. δ' εἰ] δὲ K^{b} αἱ add. K^{b} 18. πρώην K^{b}: πρότερον vulg. 21. φαῦλαι O^{b} 29. ὅτι K^{b}: ἔτι vulg. 31. τριῶν seclus. Coraes · 32. βλαβεροῦ K^{b} l': ἀσυμφόρου vulg. 34. δὲ om. K^{b}

ise haz düşkünüdür; tehlikelere dayanan ve bundan hoşnut olan ya da üzülmeyen yiğit, üzülen ise korkaktır. Demek ki karakter erdemi hazlarla ve acılarla ilgilidir; nitekim haz uğruna çirkin şeyler yapıyoruz, acı yüzünden de güzel şeylerden uzak duruyoruz. Bunun için, Platon'un dediği gibi, bu şekilde bir yolunu bulup henüz çocuklukta gerektiği şeylerden haz alacak ve acı duyacak biçimde eğitilmek gerekir; doğru eğitim de budur. Ayrıca erdemlerin eylemlerle ve etkilenimlerle ilgili olduğuna bakılırsa, her eylemi ve her etkilenimi de haz ya da acı izliyorsa, erdem hazlar ve acılarla ilgili olsa gerek. Bunlar aracılığıyla verilen cezalar da bunu gösteriyor; çünkü cezalar bir tür tedavidir, tedaviler de doğal yapılan gereği karşıt şeylerden oluşur. Ayrıca daha önce de dediğimiz gibi, ruhun her huyu, doğal yapısı gereği daha kötü ve daha iyi kılan şeylerle ya da bu konularla ilgilidir. Kişiler hazlar ve acılar yüzünden, bunların peşinden koşmakla veya bunlardan kaçmakla; ya peşinde koşmamaları veya kaçmamaları gerekenlerin ya da gerekmediği zamanda veya gerekmediği şekilde veya aklın bu konularda belirlediği diğer şekillerde peşinde koşmamakla veya kaçmamakla kötü oluyorlar. Bu nedenledir ki erdemleri bir tür etkilenmeme ve dinginlik olarak da tanımlarlar. Bunu genel anlamda söyledikleri için — "gerektiği veya gerekmediği şekilde" veya "gerektiği zaman" diye ya da bu gibi başka şeyleri eklemedikleri için— pek doğru tanımlamıyorlar. Demek ki bu tür olan erdemin hazlar ve acılarla ilgili olarak en iyileri yaptıran, kötülüğün ise tersini yaptıran olduğu [hareket noktası olarak] kabul edilebilir. Aynı şeylerle ilgili olduğunu şunlardan da açıkça görebiliriz: Bir tercihe götüren üç şey, kaçınmaya götüren de üç şey vardır: Güzel, yararlı, haz veren ve bunların karşıtı çirkin, zararlı, acı veren; bütün bunlarda iyi insan başarılı, kötü insan ise başarısız olur, özellikle de haz konusunda; çünkü haz

τοῖς ζῴοις, καὶ πᾶσι τοῖς ὑπὸ τὴν αἵρεσιν παρακολουθεῖ·
1105ᵃ καὶ γὰρ τὸ καλὸν καὶ τὸ συμφέρον ἡδὺ φαίνεται. ἔτι 8
δ' ἐκ νηπίου πᾶσιν ἡμῖν συντέθραπται· διὸ χαλεπὸν ἀπο-
τρίψασθαι τοῦτο τὸ πάθος ἐγκεχρωσμένον τῷ βίῳ. κα-
νονίζομεν δὲ καὶ τὰς πράξεις, οἱ μὲν μᾶλλον οἱ δ' ἧττον,
ἡδονῇ καὶ λύπῃ. διὰ τοῦτ' οὖν ἀναγκαῖον εἶναι περὶ ταῦτα 9
τὴν πᾶσαν πραγματείαν· οὐ γὰρ μικρὸν εἰς τὰς πράξεις
εὖ ἢ κακῶς χαίρειν καὶ λυπεῖσθαι. ἔτι δὲ χαλεπώτερον 10
ἡδονῇ μάχεσθαι ἢ θυμῷ, καθάπερ φησὶν Ἡράκλειτος, περὶ
δὲ τὸ χαλεπώτερον ἀεὶ καὶ τέχνη γίνεται καὶ ἀρετή·
καὶ γὰρ τὸ εὖ βέλτιον ἐν τούτῳ. ὥστε καὶ διὰ τοῦτο περὶ
ἡδονὰς καὶ λύπας πᾶσα ἡ πραγματεία καὶ τῇ ἀρετῇ καὶ
τῇ πολιτικῇ· ὁ μὲν γὰρ εὖ τούτοις χρώμενος ἀγαθὸς ἔσται,
ὁ δὲ κακῶς κακός. ὅτι μὲν οὖν ἐστὶν ἡ ἀρετὴ περὶ ἡδονὰς 11
καὶ λύπας, καὶ ὅτι ἐξ ὧν γίνεται, ὑπὸ τούτων καὶ αὔξε-
ται καὶ φθείρεται μὴ ὡσαύτως γινομένων, καὶ ὅτι ἐξ ὧν
ἐγένετο, περὶ ταῦτα καὶ ἐνεργεῖ, εἰρήσθω.

3 Ἀπορήσειε δ' ἄν τις πῶς λέγομεν ὅτι δεῖ τὰ μὲν IV.
δίκαια πράττοντας δικαίους γίνεσθαι, τὰ δὲ σώφρονα
σώφρονας· εἰ γὰρ πράττουσι τὰ δίκαια καὶ σώφρονα,
ἤδη εἰσὶ δίκαιοι καὶ σώφρονες, ὥσπερ εἰ τὰ γραμματικὰ
καὶ τὰ μουσικά, γραμματικοὶ καὶ μουσικοί. ἢ οὐδ' ἐπὶ 2
τῶν τεχνῶν οὕτως ἔχει; ἐνδέχεται γὰρ γράμματικόν τι
ποιῆσαι καὶ ἀπὸ τύχης καὶ ἄλλου ὑποθεμένου. τότε οὖν
ἔσται γραμματικός, ἐὰν καὶ γραμματικόν τι ποιήσῃ καὶ
γραμματικῶς· τοῦτο δ' ἐστὶ τὸ κατὰ τὴν ἐν αὑτῷ γραμ-
ματικήν. ἔτι οὐδ' ὅμοιόν ἐστιν ἐπί τε τῶν τεχνῶν καὶ τῶν 3
ἀρετῶν· τὰ μὲν γὰρ ὑπὸ τῶν τεχνῶν γινόμενα τὸ εὖ ἔχει

1105ᵃ 2. *συντετράφθαι* K^b 19. *καὶ τὰ σώφρονα* L^b 21. *τὰ* add. K^b 26. *τε* add. K^b

canlılarda ortaktır ve tercih konusu olan her şeyle birlikte bulunur; çünkü güzel de yararlı da hoş görünür. Ayrıca bebeklikten beri hepimizde bizle birlikte beslenir; bundan dolayı yaşamın her yanına sinmiş olan bu etkilenimi tümüyle kazıyabilmek zordur. Eylemlerimizi de —kimimiz daha çok kimimiz daha az— haz ve acıya göre ayarlıyoruz. İşte bu nedenle tüm bu araştırmanın bunlar üzerine olması zorunlu. Eylemlerden iyi ya da kötü bir şekilde haz veya acı duyma önemli bir fark yaratır. Ayrıca Herakleitos'un dediği gibi[9], hazza karşı koymak öfkeye[10] karşı koymaktan daha güçtür; sanat da erdem de hep daha güç olanla ilgilidir; gerçekten de daha zor olanda başarılı olmak daha iyidir. Dolayısıyla da gerek erdem gerekse siyaset konusunda yapılan her araştırma haz ya da acılarla ilgilidir; bunları iyi yönde kullanan iyi, kötü yönde kullanan ise kötü olacak. Demek ki erdemin acılar ve hazlarla ilgili olduğu; onu oluşturanların aynı zamanda onu artırdığı ama başka şekilde gerçekleştirildiklerinde onu yok ettiği; ve onu oluşturmuş olan konularda etkinlikte bulunduğu belirtilmiş oldu.

Kişilerin adil işler yapa yapa adil, ölçülü işler yapa yapa ölçülü olmaları gerektiğini söylememiz sorun yaratabilir; çünkü kişiler adil ve ölçülü işler yapıyorlarsa zaten adil ve ölçülüdürler: Okuyup yazanların ya da müzikle uğraşanların zaten okuryazar ya da müzisyen olduğu gibi. Yoksa bu, sanatlarda böyle değil midir? Bir rastlantı sonucu ya da bir başkasının teşvikiyle bir kişi belki okuyup yazabilir; ama, ancak okuryazarlıkla ilgili bir iş yaparsa ve bunu okuryazarca yaparsa —ki bunu da kendisinde bulunan okuryazarlığa göre yaparsa— okuryazar olacaktır. Ayrıca sanatlarla ilgili durum ile erdemlerle ilgili durum aynı değil; çünkü sanat ürünlerinin iyi olması

ἐν αὐτοῖς· ἀρκεῖ οὖν ταῦτά πως ἔχοντα γενέσθαι· τὰ δὲ κατὰ τὰς ἀρετὰς γινόμενα οὐκ ἐὰν αὐτά πως ἔχῃ, δικαίως ἢ σωφρόνως πράττεται, ἀλλὰ καὶ ἐὰν ὁ πράττων πῶς ἔχων πράττῃ, πρῶτον μὲν ἐὰν εἰδώς, ἔπειτ' ἐὰν προαιρούμενος, καὶ προαιρούμενος δι' αὐτά, τὸ δὲ τρίτον ἐὰν καὶ βεβαίως καὶ ἀμετακινήτως ἔχων πράττῃ. ταῦτα δὲ πρὸς μὲν τὸ τὰς ἄλλας τέχνας ἔχειν οὐ συναριθμεῖται, πλὴν αὐτὸ τὸ εἰδέναι· πρὸς δὲ τὸ τὰς ἀρετὰς τὸ μὲν εἰδέναι οὐδὲν ἢ μικρὸν ἰσχύει, τὰ δ' ἄλλα οὐ μικρὸν ἀλλὰ τὸ πᾶν δύναται, ἅπερ ἐκ τοῦ πολλάκις πράττειν τὰ δίκαια καὶ σώφρονα περιγίνεται. τὰ μὲν οὖν πράγματα δίκαια καὶ σώφρονα λέγεται, ὅταν ᾖ τοιαῦτα οἷα ἂν ὁ δίκαιος ἢ ὁ σώφρων πράξειεν· δίκαιος δὲ καὶ σώφρων ἐστὶν οὐχ ὁ ταῦτα πράττων, ἀλλὰ καὶ [ὁ] οὕτω πράττων ὡς οἱ δίκαιοι καὶ σώφρονες πράττουσιν. εὖ οὖν λέγεται ὅτι ἐκ τοῦ τὰ δίκαια πράττειν ὁ δίκαιος γίνεται καὶ ἐκ τοῦ τὰ σώφρονα ὁ σώφρων· ἐκ δὲ τοῦ μὴ πράττειν ταῦτα οὐδεὶς ἂν οὐδὲ μελλήσειε γίνεσθαι ἀγαθός. ἀλλ' οἱ πολλοὶ ταῦτα μὲν οὐ πράττουσιν, ἐπὶ δὲ τὸν λόγον καταφεύγοντες οἴονται φιλοσοφεῖν καὶ οὕτως ἔσεσθαι σπουδαῖοι, ὅμοιόν τι ποιοῦντες τοῖς κάμνουσιν, οἳ τῶν ἰατρῶν ἀκούουσι μὲν ἐπιμελῶς, ποιοῦσι δ' οὐδὲν τῶν προσταττομένων. ὥσπερ οὖν οὐδ' ἐκεῖνοι εὖ ἕξουσι τὸ σῶμα οὕτω θεραπευόμενοι, οὐδ' οὗτοι τὴν ψυχὴν οὕτω φιλοσοφοῦντες.

V. Μετὰ δὲ ταῦτα τί ἐστιν ἡ ἀρετὴ σκεπτέον. ἐπεὶ οὖν τὰ ἐν τῇ ψυχῇ γινόμενα τρία ἐστί, πάθη δυνάμεις ἕξεις, τούτων ἄν τι εἴη ἡ ἀρετή. λέγω δὲ πάθη μὲν ἐπιθυμίαν

---

28. οὖν] τοῖς K^b αὐτά L^b 32. διὰ ταῦτα K^b ἐὰν καὶ K^b: καὶ ἐὰν vulg. 1105^b 2. τὸ post δὲ om. K^b οὐδὲν ἢ μικρὸν K^b: μικρὸν ἢ οὐδὲν vulg. 3. τὸ om. K^b 4. ἅπερ] fort. εἴπερ 8. ὁ seclusi 12. γενέσθαι codd. 19. τί δ' ἐστὶν ἡ ἀρετὴ ἑξῆς σκεπτέον K^b

kendilerinde bulunan bir özelliktir; demek ki bunların belirli bir özellik taşıyacak şekilde ortaya konması yeter; oysa erdemlere uygun yapılanlar kendileri belirli özellikleri taşımakla adilce veya ölçülü bir şekilde yapılmış olmazlar, ancak onları yapanın belirli özellikler taşımasıyla adilce ve ölçülü bir şekilde yapılmış olurlar: İlkin yapan bilerek yapıyorsa, sonra tercih ederek ve kendileri için tercih ederek yapıyorsa, üçüncü olarak da emin ve sarsılmaz bir şekilde yapıyorsa. Bilerek yapma dışında bunlar öteki sanatlarda gerekli sayılmazlar. Erdemlerle ilgili olarak ise, bilmek hiç önemli değil, ya da çok az önemlidir; oysa ötekiler, çok az şey değil, her şeyi sağlarlar. Çünkü adil ve ölçülü davrana davrana bu özellikler edinilir. Demek ki adil ve ölçülü kişinin yapacağı gibi yapılanlara adil ve ölçülü denir; bunları yapan değil, adil ve ölçülü kişilerin yaptıkları biçimde yapan kişi adil ve ölçülü oluyor. O halde "adil işler yaparak kişi adil, ölçülü işler yaparak kişi ölçülü olur" sözü yerindedir. Bunları yapmayınca da hiç kimsenin hiçbir zaman iyi olması söz konusu olamaz. Ne var ki insanların çoğu bunu yapmıyor, söze sığınıp felsefe yaptıklarını, böylece de erdemli olacaklarını sanıyorlar; doktorları dikkatle dinleyen, ama onların yap dediklerinden hiçbirini yapmayan hastalara benzer bir şey yapıyorlar. Böyle tedavi görmekle nasıl bunların bedeni iyileşmeyecekse, onların ruhları da böyle felsefe yapmakla iyi olmayacaktır.

Bunlardan sonra erdemin ne olduğunu araştıralım. Ruhta olup bitenler üç türlü —etkilenimler, olanaklar ve huylar— olduğuna göre erdem bunlardan birisi olsa gerek. Arzu,

ὀργὴν φόβον θάρσος φθόνον χαρὰν φιλίαν μῖσος πόθον ζῆλον ἔλεον, ὅλως οἷς ἕπεται ἡδονὴ ἢ λύπη· δυνάμεις δὲ καθ' ἃς παθητικοὶ τούτων λεγόμεθα, οἷον καθ' ἃς δυ-
25 νατοὶ ὀργισθῆναι ἢ λυπηθῆναι ἢ ἐλεῆσαι· ἕξεις δὲ καθ' ἃς πρὸς τὰ πάθη ἔχομεν εὖ ἢ κακῶς, οἷον πρὸς τὸ ὀργισθῆναι, εἰ μὲν σφοδρῶς ἢ ἀνειμένως, κακῶς ἔχομεν, εἰ δὲ μέσως, εὖ· ὁμοίως δὲ καὶ πρὸς τἆλλα. πάθη μὲν οὖν 3
οὐκ εἰσὶν οὔθ' αἱ ἀρεταὶ οὔθ' αἱ κακίαι, ὅτι οὐ λεγόμεθα
30 κατὰ τὰ πάθη σπουδαῖοι ἢ φαῦλοι, κατὰ δὲ τὰς ἀρετὰς καὶ τὰς κακίας λεγόμεθα, καὶ ὅτι κατὰ μὲν τὰ πάθη οὔτ' ἐπαινούμεθα οὔτε ψεγόμεθα (οὐ γὰρ ἐπαινεῖται ὁ φοβούμενος οὐδὲ ὁ ὀργιζόμενος, οὐδὲ ψέγεται ὁ ἁπλῶς ὀργι-
1106ᵃ ζόμενος ἀλλ' ὁ πῶς), κατὰ δὲ τὰς ἀρετὰς καὶ τὰς κακίας ἐπαινούμεθα ἢ ψεγόμεθα. ἔτι ὀργιζόμεθα μὲν καὶ φοβού- 4
μεθα ἀπροαιρέτως, αἱ δ' ἀρεταὶ προαιρέσεις τινὲς ἢ οὐκ ἄνευ προαιρέσεως. πρὸς δὲ τούτοις κατὰ μὲν τὰ πάθη
5 κινεῖσθαι λεγόμεθα, κατὰ δὲ τὰς ἀρετὰς καὶ τὰς κακίας οὐ κινεῖσθαι ἀλλὰ διακεῖσθαί πως. διὰ ταῦτα δὲ οὐδὲ 5
δυνάμεις εἰσίν· οὔτε γὰρ ἀγαθοὶ λεγόμεθα τῷ δύνασθαι πάσχειν ἁπλῶς οὔτε κακοί, οὔτ' ἐπαινούμεθα οὔτε ψεγόμεθα· ἔτι δυνατοὶ μέν ἐσμεν φύσει, ἀγαθοὶ δὲ ἢ κακοὶ
10 οὐ γινόμεθα φύσει· εἴπομεν δὲ περὶ τούτου πρότερον. εἰ 6
σὖν μήτε πάθη εἰσὶν αἱ ἀρεταὶ μήτε δυνάμεις, λείπεται ἕξεις αὐτὰς εἶναι. ὅ τι μὲν οὖν ἐστὶ τῷ γένει ἡ ἀρετή, εἴρηται.

5 Δεῖ δὲ μὴ μόνον οὕτως εἰπεῖν, ὅτι ἕξις, ἀλλὰ καὶ VI.
15 ποία τις. ῥητέον οὖν ὅτι πᾶσα ἀρετή, οὗ ἂν ᾖ ἀρετή, 2

---

22. φθόνον θάρσος K^b: θράσος φθόνον vulg. 31. καὶ K^b: ἢ vulg. λεγόμεθα] λεγόμεθα σπουδαῖοι καὶ φαῦλοι K^b μὲν om. K^b 1106ᵃ 8. οὔτ' ἐπαινούμεθα οὔτε ψεγόμεθα fort. secludenda 9. ἔτι K^b: καὶ ἔτι vulg. 15. ποταπὴ K^b

öfke, korku, yüreklilik, kıskançlık, sevinç, sevgi, kin, özlem, hırs ve acımanın, genel olarak da haz ya da acının izlediği şeylere 'etkilenim' diyorum; bunlardan etkilenebilmemizi sağlayanlara, sözgelişi öfkelenebilmemizi, acı duyabilmemizi ya da acıyabilmemizi sağlayanlara 'olanak' adını veriyorum. 'Huylar' diye de etkilenimlerle ilgili olarak iyi ya da kötü durumumuza diyorum, örneğin öfkelenmeyle ilgili olarak, aşırı ya da gerekenden az öfkeleniyorsak kötü, orta şekilde öfkeleniyorsak iyi durumdayız. Öteki etkilenimlerde de bu böyledir. Demek ki erdemler de kötülükler de etkilenim değildir; çünkü erdemler ile kötülüklere göre bize iyi ya da kötü denir ve etkilenimlere göre değil, erdemler ile kötülüklere göre övülür ya da kınanırız (nitekim korkan ya da öfkelenen övülmez; sırf öfkelenen de yerilmez, belli bir şekilde öfkelenen yerilir). Ayrıca kendi tercihimizle öfkelenmez ya da korkmayız, oysa erdemler bazı tercihlerdir ya da tercihsiz olmuyorlar. Üstelik etkilenimlerle ilgili olarak 'harekete getirildiğimiz', oysa erdemlerle ilgili olarak 'harekete getirildiğimiz' değil, belli bir şeye 'yatkın olduğumuz' söylenir. Bu nedenle erdemler olanak da değildir; nitekim sırf etkilenme olanağına sahip olduğumuz için iyi ya da kötü olmayız; övülmeyiz de yerilmeyiz de. Ayrıca olanaklar bizde doğal olarak var, oysa doğal olarak iyi ya da kötü olmayız; bundan ise daha önce söz etmiştik. Öyleyse erdemler etkilenim ya da olanak değilse, geriye onların 'huy' olması kalıyor. Böylece erdemin cins bakımından ne olduğunu ortaya koymuş bulunuyoruz.

Ama bu kadarı, yani bir huy olduğunu söylemek yetmez, nasıl bir huy olduğunu da söylemek gerek. Şöyle diyelim: Her erdem neyin erdemi ise, onun iyi durumda

αὐτό τε εὖ ἔχον ἀποτελεῖ καὶ τὸ ἔργον αὐτοῦ εὖ ἀποδίδωσιν, οἷον ἡ τοῦ ὀφθαλμοῦ ἀρετὴ τόν τε ὀφθαλμὸν σπουδαῖον ποιεῖ καὶ τὸ ἔργον αὐτοῦ· τῇ γὰρ τοῦ ὀφθαλμοῦ ἀρετῇ εὖ ὁρῶμεν. ὁμοίως ἡ τοῦ ἵππου ἀρετὴ ἵππον τε σπουδαῖον ποιεῖ καὶ ἀγαθὸν δραμεῖν καὶ ἐνεγκεῖν τὸν ἐπι- 20
3 βάτην καὶ μεῖναι τοὺς πολεμίους. εἰ δὴ τοῦτ' ἐπὶ πάντων οὕτως ἔχει, καὶ ἡ τοῦ ἀνθρώπου ἀρετὴ εἴη ἂν ἡ ἕξις ἀφ' ἧς ἀγαθὸς ἄνθρωπος γίνεται καὶ ἀφ' ἧς εὖ τὸ ἑαυτοῦ ἔρ-
4 γον ἀποδώσει. πῶς δὲ τοῦτ' ἔσται, ἤδη μὲν εἰρήκαμεν, ἔτι δὲ καὶ ὧδ' ἔσται φανερόν, ἐὰν θεωρήσωμεν ποία τίς ἐστιν 25 ἡ φύσις αὐτῆς. ἐν παντὶ δὴ συνεχεῖ καὶ διαιρετῷ ἔστι λαβεῖν τὸ μὲν πλεῖον τὸ δ' ἔλαττον τὸ δ' ἴσον, καὶ ταῦτα ἢ κατ' αὐτὸ τὸ πρᾶγμα ἢ πρὸς ἡμᾶς· τὸ δ' ἴσον μέσον
5 τι ὑπερβολῆς καὶ ἐλλείψεως. λέγω δὲ τοῦ μὲν πράγματος μέσον τὸ ἴσον ἀπέχον ἀφ' ἑκατέρου τῶν ἄκρων, ὅπερ 30 ἐστὶν ἓν καὶ τὸ αὐτὸ πᾶσιν, πρὸς ἡμᾶς δὲ ὃ μήτε πλεονάζει μήτε ἐλλείπει· τοῦτο δ' οὐχ ἕν, οὐδὲ ταὐτὸν πᾶσιν.
6 οἷον εἰ τὰ δέκα πολλὰ τὰ δὲ δύο ὀλίγα, τὰ ἓξ μέσα λαμβάνουσι κατὰ τὸ πρᾶγμα· ἴσῳ γὰρ ὑπερέχει τε καὶ
7 ὑπερέχεται· τοῦτο δὲ μέσον ἐστὶ κατὰ τὴν ἀριθμητικὴν 35 ἀναλογίαν. τὸ δὲ πρὸς ἡμᾶς οὐχ οὕτω ληπτέον· οὐ γὰρ εἴ τῳ δέκα μναῖ φαγεῖν πολὺ δύο δὲ ὀλίγον, ὁ ἀλεί- 1106ᵇ
πτης ἓξ μνᾶς προστάξει· ἔστι γὰρ ἴσως καὶ τοῦτο πολὺ τῷ ληψομένῳ ἢ ὀλίγον· Μίλωνι μὲν γὰρ ὀλίγον, τῷ δὲ ἀρχομένῳ τῶν γυμνασίων πολύ. ὁμοίως ἐπὶ δρόμου καὶ
8 πάλης. οὕτω δὴ πᾶς ἐπιστήμων τὴν ὑπερβολὴν μὲν καὶ 5
τὴν ἔλλειψιν φεύγει, τὸ δὲ μέσον ζητεῖ καὶ τοῦθ' αἱρεῖται, μέσον δὲ οὐ τὸ τοῦ πράγματος ἀλλὰ τὸ πρὸς ἡμᾶς.
9 εἰ δὴ πᾶσα ἐπιστήμη οὕτω τὸ ἔργον εὖ ἐπιτελεῖ, πρὸς τὸ

---

22. ἡ ante ἕξις add. Kᵇ 24. ὡς Kᵇ 1106ᵇ 1. εἴ τῳ] ὥι Kᵇ

olmasını ve kendi işini iyi gerçekleştirmesini sağlar. Sözgelişi gözün erdemi gözü ve onun işini erdemli kılar; çünkü gözün erdemi sayesinde iyi görürüz. Aynı şekilde atın erdemi atı erdemli kılar; iyi koşmasını, binicisini iyi taşımasını ve düşmanların karşısında kaçmamasını sağlar. Bu her şeyde böyleyse, insanın erdemi insanın iyi olmasını ve kendi işini iyi gerçekleştirmesini sağlayan huy olmalı. Bunun nasıl olacağını söylemiştik, ama bu, erdemin doğal yapısının nasıl olduğunu araştırırsak, başka bir yoldan da açıklığa kavuşur. Sürekli ve bölünebilir olan her şeyi bölüp daha çoğunu, bize göre yapabiliriz; eşit olan ise aşırılık ile eksikliğin bir ortasıdır. Bir şeyin ortası iki ucundan eşit uzaklıkta olana diyorum, ki bu herkes için bir ve aynı şeydir; bize göre orta ise, ne fazla ne de eksik olana diyorum; bu ise tek değildir, herkes için de aynı değil. Örneğin bir şeyin çoğu on, azı iki ise, şeye göre alındığında ortası altı olur; çünkü eşit bir şekilde birini aşıyor, diğeri tarafından aşılıyor; bu ise matematiksel oranlamaya göre ortadır. Oysa bize göre ortayı böyle almamak gerekir; nitekim biri için on beş kilo yemek çok, üç kilo yemek az ise, beden eğitimcisi dokuz kilo yemeği gerekli bulmayacaktır; çünkü bu da bunu yiyecek olan için az da olur çok da. Nitekim Milon[11] için az, beden eğitimine yeni başlayan biri için çok olur. Koşu ve güreşte de bu böyle. Demek her bilen kişi aşırılık ile eksiklikten kaçar, ortayı arar, onu tercih eder; bu orta ise şeyin ortası değil, bize göre orta olandır. Demek ki, eğer her bilim kendi işini ortaya bakarak ve işlerine buna göre yön vererek

μέσον βλέπουσα καὶ εἰς τοῦτο ἄγουσα τὰ ἔργα (ὅθεν εἰώθασιν ἐπιλέγειν τοῖς εὖ ἔχουσιν ἔργοις ὅτι οὔτ' ἀφελεῖν ἔστιν οὔτε προσθεῖναι, ὡς τῆς μὲν ὑπερβολῆς καὶ τῆς ἐλλείψεως φθειρούσης τὸ εὖ, τῆς δὲ μεσότητος σῳζούσης, οἱ δ' ἀγαθοὶ τεχνῖται, ὡς λέγομεν, πρὸς τοῦτο βλέποντες ἐργάζονται)· ἡ δ' ἀρετὴ πάσης τέχνης ἀκριβεστέρα καὶ ἀμείνων ἐστὶν ὥσπερ καὶ ἡ φύσις, τοῦ μέσου ἂν εἴη στοχαστική. λέγω δὲ τὴν ἠθικήν· αὕτη γάρ ἐστι περὶ πάθη καὶ πράξεις, ἐν δὲ τούτοις ἔστιν ὑπερβολὴ καὶ ἔλλειψις καὶ τὸ μέσον. οἷον καὶ φοβηθῆναι καὶ θαρρῆσαι καὶ ἐπιθυμῆσαι καὶ ὀργισθῆναι καὶ ἐλεῆσαι καὶ ὅλως ἡσθῆναι καὶ λυπηθῆναι ἔστι καὶ μᾶλλον καὶ ἧττον, καὶ ἀμφότερα οὐκ εὖ· τὸ δ' ὅτε δεῖ καὶ ἐφ' οἷς καὶ πρὸς οὓς καὶ οὗ ἕνεκα καὶ ὡς δεῖ, μέσον τε καὶ ἄριστον, ὅπερ ἐστὶ τῆς ἀρετῆς. ὁμοίως δὲ καὶ περὶ τὰς πράξεις ἔστιν ὑπερβολὴ καὶ ἔλλειψις καὶ τὸ μέσον. ἡ δ' ἀρετὴ περὶ πάθη καὶ πράξεις ἐστίν, ἐν οἷς ἡ μὲν ὑπερβολὴ ἁμαρτάνεται καὶ ἡ ἔλλειψις [ψέγεται], τὸ δὲ μέσον ἐπαινεῖται καὶ κατορθοῦται· ταῦτα δ' ἀμφω τῆς ἀρετῆς. μεσότης τις ἄρα ἐστὶν ἡ ἀρετή, στοχαστική γε οὖσα τοῦ μέσου. ἔτι τὸ μὲν ἁμαρτάνειν πολλαχῶς ἔστιν (τὸ γὰρ κακὸν τοῦ ἀπείρου, ὡς οἱ Πυθαγόρειοι εἶκαζον, τὸ δ' ἀγαθὸν τοῦ πεπερασμένου), τὸ δὲ κατορθοῦν μοναχῶς (διὸ καὶ τὸ μὲν ῥᾴδιον τὸ δὲ χαλεπόν, ῥᾴδιον μὲν τὸ ἀποτυχεῖν τοῦ σκοποῦ, χαλεπὸν δὲ τὸ ἐπιτυχεῖν)· καὶ διὰ ταῦτ' οὖν τῆς μὲν κακίας ἡ ὑπερβολὴ καὶ ἡ ἔλλειψις, τῆς δ' ἀρετῆς ἡ μεσότης·

ἐσθλοὶ μὲν γὰρ ἁπλῶς, παντοδαπῶς δὲ κακοί.

6 Ἔστιν ἄρα ἡ ἀρετὴ ἕξις προαιρετική, ἐν μεσότητι οὖσα

13. οἱ δ'] εἰ δ' οἱ K^b 21. οἷς] οἷς δεῖ K^b 22. ἐστὶ] ἐστὶν ἐπὶ K^b
26. ψέγεται seclusi 28. γε om. K^b

iyi biçimde gerçekleştiriyorsa (bu nedenle, aşırılık ve eksiklik olumluyu bozduğu, 'orta olma' ise onu koruduğu için, kendilerine eklenecek ya da onlardan alınacak bir şey olmayan işlere iyi işler deriz; dediğimiz gibi iyi sanatçılar bunu gözeterek çalışır), erdem de, eğer doğa gibi her sanattan daha kesin ve iyi ise, ortayı hedef edinmek olsa gerek. Kastettiğim karakter erdemidir, çünkü o etkilenimlerle ve eylemlerle ilgili; aşırılık, eksiklik ve orta ise bunlarda olur:Örneğin korkma, cesaret etme, arzu etme, öfkelenme, acıma ve genelde haz alma ya da acı duymada daha az ve daha çok olur; her ikisi de iyi değil. Oysa gerektiği zaman, gereken şeylere, gereken kişilere karşı, gerektiği için, gerektiği gibi bunları yapmak orta olandır ve en iyidir, bu da erdeme özgüdür. Aynı biçimde eylemlerde de aşırılık, eksiklik ve orta söz konusudur. Erdem ise aşırılığı yanlış olan, eksikliği yerilen, ortası övülen ve isabetli olan etkilenimlerle ve eylemlerle ilgili; övülmek ve isabetli olmak da erdeme özgü. Demek erdem bir tür orta olmadır; ortayı amaç edinir. Ayrıca yanlışa düşmek pek çok biçimde (Pythagorasçıların düşündüğü gibi, kötü sınırsızın, iyiyse sınırlının özelliğidir), isabetli olmak ise tek biçimde olur (dolayısıyla ilki kolay ikincisi zordur; hedefe isabet etmemek kolay, isabet etmek ise zordur); bu nedenle de aşırılık ile eksiklik kötülüğe, orta olma ise erdeme özgüdür:

"İyiler bir çeşittir, kötüler ise çeşit çeşit."[12]

O halde erdem, tercihlere ilişkin bir huy: Akıl tarafından ve aklı başında insanın belirleyeceğiyle belirlenen, bizle ilgili olarak orta olanda bulunma huyudur.

τῇ πρὸς ἡμᾶς, ὡρισμένῃ λόγῳ καὶ ᾧ ἂν ὁ φρόνιμος 1107
ὁρίσειεν. μεσότης δὲ δύο κακιῶν, τῆς μὲν καθ' ὑπερβο-
16 λὴν τῆς δὲ κατ' ἔλλειψιν· καὶ ἔτι τῷ τὰς μὲν ἐλλείπειν
τὰς δ' ὑπερβάλλειν τοῦ δέοντος ἔν τε τοῖς πάθεσι καὶ ἐν
ταῖς πράξεσι, τὴν δ' ἀρετὴν τὸ μέσον καὶ εὑρίσκειν καὶ 5
17 αἱρεῖσθαι. διὸ κατὰ μὲν τὴν οὐσίαν καὶ τὸν λόγον τὸν τὸ
τί ἦν εἶναι λέγοντα μεσότης ἐστὶν ἡ ἀρετή, κατὰ δὲ τὸ
18 ἄριστον καὶ τὸ εὖ ἀκρότης. οὐ πᾶσα δ' ἐπιδέχεται πρᾶξις
οὐδὲ πᾶν πάθος τὴν μεσότητα· ἔνια γὰρ εὐθὺς ὠνόμασται
συνειλημμένα μετὰ τῆς φαυλότητος, οἷον ἐπιχαιρεκακία 10
ἀναισχυντία φθόνος, καὶ ἐπὶ τῶν πράξεων μοιχεία κλοπὴ
ἀνδροφονία· πάντα γὰρ ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα λέγεται
τῷ αὐτὰ φαῦλα εἶναι, ἀλλ' οὐχ αἱ ὑπερβολαὶ αὐτῶν
οὐδ' αἱ ἐλλείψεις. οὐκ ἔστιν οὖν οὐδέποτε περὶ αὐτὰ κατ-
ορθοῦν, ἀλλ' ἀεὶ ἁμαρτάνειν· οὐδ' ἔστι τὸ εὖ ἢ μὴ εὖ 15
περὶ τὰ τοιαῦτα ἐν τῷ ἧν δεῖ καὶ ὅτε καὶ ὡς μοιχεύειν,
ἀλλ' ἁπλῶς τὸ ποιεῖν· ὁτιοῦν τούτων ἁμαρτάνειν ἐστίν.
19 ὅμοιον οὖν τὸ ἀξιοῦν καὶ περὶ τὸ ἀδικεῖν καὶ δειλαίνειν
καὶ ἀκολασταίνειν εἶναι μεσότητα καὶ ὑπερβολὴν καὶ ἔλ-
λειψιν· ἔσται γὰρ οὕτω γε ὑπερβολῆς καὶ ἐλλείψεως με- 20
σότης καὶ ὑπερβολῆς ὑπερβολὴ καὶ ἔλλειψις ἐλλείψεως.
20 ὥσπερ δὲ σωφροσύνης καὶ ἀνδρείας οὐκ ἔστιν ὑπερβολὴ καὶ
ἔλλειψις διὰ τὸ τὸ μέσον εἶναί πως ἄκρον, οὕτως οὐδ'
ἐκείνων μεσότης οὐδ' ὑπερβολὴ καὶ ἔλλειψις, ἀλλ' ὡς ἂν
πράττηται ἁμαρτάνεται· ὅλως γὰρ οὔθ' ὑπερβολῆς καὶ 25
ἐλλείψεως μεσότης ἔστιν, οὔτε μεσότητος ὑπερβολὴ καὶ
ἔλλειψις.

1107ª 1. ὡρισμένῃ Γ Asp. Alexander Aphrod..: ὡρισμένη codd. ᾧ Asp. (et fort. Alex.): ὡς codd. 2. δυεῖν K^b 4. ἐν om. K^b Asp. 5. τὸ om. K^b 6. τὸ add. K^b Asp. 12. ψέγεται M^b 13. αὐτὰ om. K^b Alex. 14. αὐτὰς K^b 20. οὕτω γε] οὕτως K^b Γ Asp. 21. ἐλλείψεως] ἐλλείψεως ταῦτα K^b

Bu, biri aşırılık, öteki eksiklik olan iki kötülüğün ortasıdır; 1107a
kötülük etkilenimlerde ve eylemlerde gerekenden aşırısı ya da
eksiğidir, erdem ise ortayı bulma ve tercih etmedir. Bunun
için varlığı bakımından ve ne olduğunu dile getiren söz bakı- 5
mından erdem orta olmadır; en iyi ile iyi bakımından ise uçta
olmadır. Ama her eylem ile her etkilenimin orta olması söz
konusu değildir; nitekim bunlardan kimi adlarında kötü-
lüğü içerir: Sözgelişi hasetlik, arsızlık, kıskançlık; eylemler 10
içinde de zina, hırsızlık, adam öldürme. Çünkü bütün bun-
ların ve bu gibi şeylerin aşırılıklarının, eksikliklerinin değil,
kendilerinin kötü olduğu söylenir. O halde bunlarda isabetli
olmak olanaklı değildir, hep yanlışa düşmek söz konusu.
Bunların iyi olması-olmaması, zina konusunda olduğu gibi, 15
kimle, ne zaman yapmak gerektiği söz konusu değildir; bun-
lardan birini yalnızca yapmak yanlış yapmak olur. Aynı
şekilde haksızlık yapmak, korkak olmak, haz peşinde koş-
mak konusunda da orta olma ve aşırılık-eksiklik olduğunu
ileri sürmek söz konusu değildir; çünkü bu şekilde aşırılığın 20
ve eksikliğin ortası diye aşırılığın aşırılığı ile eksikliğin eksik-
liği olacak. Buna karşın orta, bir bakıma uç olduğu için, öl-
çülülük ile yiğitlikte nasıl aşırılık ya da eksiklik yoksa onla-
rın da ortası, aşırılığı-eksikliği yok; nasıl yapılırsa yapılsın
yanlışa düşülür. Genel olarak söylenirse, ne aşırılığın, eksik- 25
liğin bir ortası, ne de ortanın eksikliği ya da aşırılığı vardır.

7 Δεῖ δὲ τοῦτο μὴ μόνον καθόλου λέγεσθαι, ἀλλὰ καὶ VII.
τοῖς καθ' ἕκαστα ἐφαρμόττειν. ἐν γὰρ τοῖς περὶ τὰς
30 πράξεις λόγοις οἱ μὲν καθόλου κοινότεροί εἰσιν, οἱ δ' ἐπὶ
μέρους ἀληθινώτεροι· περὶ γὰρ τὰ καθ' ἕκαστα αἱ πράξεις,
δέον δ' ἐπὶ τούτων συμφωνεῖν. ληπτέον οὖν ταῦτα ἐκ τῆς
διαγραφῆς. περὶ μὲν οὖν φόβους καὶ θάρρη ἀνδρεία μεσό- 2
1107 b της· τῶν δ' ὑπερβαλλόντων ὁ μὲν τῇ ἀφοβίᾳ ἀνώνυμος
(πολλὰ δ' ἐστὶν ἀνώνυμα), ὁ δ' ἐν τῷ θαρρεῖν ὑπερβάλ-
λων θρασύς, ὁ δ' ἐν τῷ μὲν φοβεῖσθαι ὑπερβάλλων τῷ δὲ
θαρρεῖν ἐλλείπων δειλός. περὶ ἡδονὰς δὲ καὶ λύπας—οὐ 3
5 πάσας, ἧττον δὲ †καὶ† περὶ τὰς λύπας—μεσότης μὲν σω-
φροσύνη, ὑπερβολὴ δὲ ἀκολασία. ἐλλείποντες δὲ περὶ τὰς
ἡδονὰς οὐ πάνυ γίνονται· διόπερ οὐδ' ὀνόματος τετυχήκασιν οὐδ' οἱ τοιοῦτοι, ἔστωσαν δὲ ἀναίσθητοι. περὶ δὲ δό- 4
σιν χρημάτων καὶ λῆψιν μεσότης μὲν ἐλευθεριότης, ὑπερ-
10 βολὴ δὲ καὶ ἔλλειψις ἀσωτία καὶ ἀνελευθερία. ἐναντίως
δ' ἐν αὐταῖς ὑπερβάλλουσι καὶ ἐλλείπουσιν· ὁ μὲν γὰρ
ἄσωτος ἐν μὲν προέσει ὑπερβάλλει ἐν δὲ λήψει ἐλλείπει,
ὁ δ' ἀνελεύθερος ἐν μὲν λήψει ὑπερβάλλει ἐν δὲ προέσει
ἐλλείπει. νῦν μὲν οὖν τύπῳ καὶ ἐπὶ κεφαλαίου λέγομεν, 5
15 ἀρκούμενοι αὐτῷ τούτῳ· ὕστερον δὲ ἀκριβέστερον περὶ αὐ-
τῶν διορισθήσεται. περὶ δὲ χρήματα καὶ ἄλλαι διαθέσεις 6
εἰσί, μεσότης μὲν μεγαλοπρέπεια (ὁ γὰρ μεγαλοπρεπὴς
διαφέρει ἐλευθερίου· ὁ μὲν γὰρ περὶ μεγάλα, ὁ δὲ περὶ
μικρά), ὑπερβολὴ δὲ ἀπειροκαλία καὶ βαναυσία, ἔλλει-
20 ψις δὲ μικροπρέπεια· διαφέρουσι δ' αὗται τῶν περὶ τὴν

---

28. τοῦτο μὴ] μὴ τὸ αὐτὸ K^b: μὴ L^b Γ 30. κενότεροί Γ 32. οὖν om. K^b 1107 b 3. δ' ἐν K^b M^b: δὲ L^b 5. καὶ om. Asp.: fort. καὶ ⟨οὐχ ὁμοίως⟩ 8. ἔστω δὲ ἀναίσθητος K^b 11. δ' ἐν αὐταῖς scripsi: δ' ἑαυταῖς L^b: δὲ αὐταῖς M^b: δὲ K^b 14. κεφαλαίῳ L^b M^b 16. δὲ K^b: δὲ τὰ vulg.

Bunu yalnız genel anlamda söylememek, tek tek durumlarda da uygulamak gerekli; çünkü eylemlerle ilgili söylenen sözlerden genel konusunda olanlar daha yaygın, özel konusunda söylenenler ise daha doğrudur; çünkü eylemler tek tek durumlarla ilgilidir ve söylenenler bunlara uymalıdır. Bunları ana çizgileriyle ele alalım: Yiğitlik korkular ve cüretlerle ilgili orta olmadır, korkusuzlukta aşırıya kaçanların adı yok (nitekim birçoğu adsızdır), cüretlilikte aşırı olan cüretli, korkmakta aşırıya kaçıp, yüreklilikte yetersiz kalan ise korkaktır. Hazlar ile acılar konusunda (hepsinde, özellikle acıların hepsinde değilse de) orta olma ölçülülük, aşırılık ise kendini tutamamazlıktır. Haz duymada eksiklik gösterenlere pek rastlanmaz, bunun için bunlara ad verilmemiştir, biz 'duygusuz' diyelim. Para alma ile para verme konusunda orta olma cömertlik, aşırılığı ile eksikliği ise savurganlık ile cimriliktir; bunlarda insanlar karşıt yönde aşırılık ile eksiklik gösterir: Savurgan vermekte aşırılık almakta eksiklik, cimri ise almakta aşırılık vermekte eksiklik gösterir. Şimdilik bunlara biçimsel olarak, kısaca değinmekle yetinelim; daha sonra bunlar daha kesin belirlenecektir. Para konusunda başka tutumlar da vardır: ortası, ihtişam (muhteşem cömertten farklıdır, muhteşem büyük şeyler için, cömert daha küçük şeyler için para harcar); aşırılığı gösteriş budalalığı ve kabasabalık, eksikliğiyse eli sıkılık. Bunlar cömertlikle ilgili olanlardan ayrıdır;

7 ἐλευθεριότητα, πῇ δὲ διαφέρουσιν, ὕστερον ῥηθήσεται. περὶ δὲ τιμὴν καὶ ἀτιμίαν μεσότης μὲν μεγαλοψυχία, ὑπερβολὴ δὲ χαυνότης τις λεγομένη, ἔλλειψις δὲ μικροψυχία·
8 ὡς δ' ἐλέγομεν ἔχειν πρὸς τὴν μεγαλοπρέπειαν τὴν ἐλευθεριότητα, ⟨τῷ⟩ περὶ μικρὰ διαφέρουσαν, οὕτως ἔχει τις καὶ πρὸς τὴν μεγαλοψυχίαν, περὶ τιμὴν οὖσαν μεγάλην, αὐτὴ περὶ μικρὰν οὖσα· ἔστι γὰρ ὡς δεῖ ὀρέγεσθαι τιμῆς καὶ μᾶλλον ἢ δεῖ καὶ ἧττον, λέγεται δ' ὁ μὲν ὑπερβάλλων ταῖς ὀρέξεσι φιλότιμος, ὁ δ' ἐλλείπων ἀφιλότιμος, ὁ δὲ μέσος ἀνώνυμος. ἀνώνυμοι δὲ καὶ αἱ διαθέσεις, πλὴν ἡ τοῦ φιλοτίμου φιλοτιμία. ὅθεν ἐπιδικάζονται οἱ ἄκροι τῆς μέσης χώρας· καὶ ἡμεῖς δὲ ἔστι μὲν ὅτε τὸν μέσον φιλότιμον καλοῦμεν ἔστι δ' ὅτε ἀφιλότιμον, καὶ ἔστι μὲν ὅτε
9 ἐπαινοῦμεν τὸν φιλότιμον ἔστι δ' ὅτε τὸν ἀφιλότιμον. διὰ 1108ᵃ τίνα δ' αἰτίαν τοῦτο ποιοῦμεν, ἐν τοῖς ἑξῆς ῥηθήσεται· νῦν δὲ περὶ τῶν λοιπῶν λέγωμεν κατὰ τὸν ὑφηγημένον τρόπον.
10 ἔστι δὲ καὶ περὶ τὴν ὀργὴν ὑπερβολὴ καὶ ἔλλειψις καὶ μεσότης, σχεδὸν δὲ ἀνωνύμων ὄντων αὐτῶν τὸν μέσον πρᾶον λέγοντες τὴν μεσότητα πραότητα καλέσωμεν· τῶν δ' ἄκρων ὁ μὲν ὑπερβάλλων ὀργίλος ἔστω, ἡ δὲ κακία ὀργιλότης, ὁ δ' ἐλλείπων ἀόργητός τις, ἡ δ' ἔλλειψις ἀοργησία.
11 εἰσὶ δὲ καὶ ἄλλαι τρεῖς μεσότητες, ἔχουσαι μέν τινα ὁμοιότητα πρὸς ἀλλήλας, διαφέρουσαι δ' ἀλλήλων· πᾶσαι μὲν γάρ εἰσι περὶ λόγων καὶ πράξεων κοινωνίαν, διαφέρουσι δὲ ὅτι ἡ μέν ἐστι περὶ τἀληθὲς τὸ ἐν αὐτοῖς, αἱ δὲ περὶ τὸ ἡδύ· τούτου δὲ τὸ μὲν ἐν παιδιᾷ τὸ δ' ἐν

---

21. πῇ K^b Γ: ᾧ vulg. 25. τῷ add. Ramsauer 26. τὴν om. K^b 27. μικρὰ K^b L^b 33. ἔστι μὲν ὅτε scripsi: ἔστιν ὅτε K^b Γ: ἔστιν ὅτε μὲν L^b M^b 1108ᵃ 4. τὴν add. K^b 6. καλέσωμεν K^b: καλέσομεν vulg. 7. ἐστὶν K^b 8. δ' ἔλλειψις] δὲ κακία K^b 12. ὅτι ἡ μέν] ἡ μὲν ὅτι K^b

nerede ayrıldıkları daha sonra söylenecek. Onur ile onursuzluk konusunda orta olma yüce gönüllülüktür, aşırılığı kendini büyük görme diye bir şey, eksikliği ise kendini küçük görmedir. Nasıl küçük şeylerle ilgili olan cömertlik ihtişamdan —dediğimiz gibi— ayrıysa, büyük bir onurla ilgili olan yüce gönüllülüğün karşısında, daha küçük onurla ilgili bir özellik var; onuru gerektiği gibi, gerektiğinden çok ve gerektiğinden az arzu etmek olanaklıdır; böyle bir arzuda aşırı olana onur düşkünü, eksik kalana ise onuru umursamaz denir; orta olanın ise adı yok. Bu tutumların —onura düşkün olanınki olan onura düşkünlük dışında— adları yok. Bu nedenle uçta olanlar ortanın yerini alma iddiasındadır. Biz de kimi kez onur düşkününe orta deriz, kimi kez ise onuru umursamayana; kimi kez onur düşkününü överiz, kimi kez de onuru umursamayanı. Hangi nedenle bunu yaptığımız daha sonra söylenecek. Şimdi giriştiğimiz biçimde geri kalanlardan sözedelim. Öfke konusunda da aşırılık, eksiklik, orta olma var; bunlar hemen hemen adsız olmakla birlikte, orta olana sakin diyerek, orta olmayı sakinlik diye adlandıralım; uç noktalardan aşırı olan sinirli olsun —kötülük sinirliliktir—, eksiklik gösteren öfkesiz, eksiklik de öfkesizlik. Biribirlerine benzemelerine karşın, farklı olan üç orta daha var: Hepsi insanlar arasındaki ilişkilerdeki konuşmalar ve eylemlerle ilgilidir; farkları ise, birinin bu konularda samimi olma ile, ötekilerin ise hoşla ilgili olmasıdır. Bunun da bir türü şakada, bir türü de

25 30 1108a 5 10

πᾶσι τοῖς κατὰ τὸν βίον. ῥητέον οὖν καὶ περὶ τούτων, ἵνα
μᾶλλον κατίδωμεν ὅτι ἐν πᾶσιν ἡ μεσότης ἐπαινετόν, τὰ
δ' ἄκρα οὔτ' ἐπαινετὰ οὔτ' ὀρθὰ ἀλλὰ ψεκτά. εἰσὶ μὲν
οὖν καὶ τούτων τὰ πλείω ἀνώνυμα, πειρατέον δ', ὥσπερ
καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων, αὐτοὺς ὀνοματοποιεῖν σαφηνείας ἕνε-
κα καὶ τοῦ εὐπαρακολουθήτου. περὶ μὲν οὖν τὸ ἀληθὲς 12
ὁ μὲν μέσος ἀληθής τις καὶ ἡ μεσότης ἀλήθεια λεγέσθω,
ἡ δὲ προσποίησις ἡ μὲν ἐπὶ τὸ μεῖζον ἀλαζονεία καὶ ὁ
ἔχων αὐτὴν ἀλαζών, ἡ δ' ἐπὶ τὸ ἔλαττον εἰρωνεία καὶ εἴρων
⟨ὁ ἔχων⟩. περὶ δὲ τὸ ἡδὺ τὸ μὲν ἐν παιδιᾷ ὁ μὲν μέσος 13
εὐτράπελος καὶ ἡ διάθεσις εὐτραπελία, ἡ δ' ὑπερβολὴ βω-
μολοχία καὶ ὁ ἔχων αὐτὴν βωμολόχος, ὁ δ' ἐλλείπων
ἄγροικός τις καὶ ἡ ἕξις ἀγροικία· περὶ δὲ τὸ λοιπὸν ἡδὺ
τὸ ἐν τῷ βίῳ ὁ μὲν ὡς δεῖ ἡδὺς ὢν φίλος καὶ ἡ μεσό-
της φιλία, ὁ δ' ὑπερβάλλων, εἰ μὲν οὐδενὸς ἕνεκα, ἄρε-
σκος, εἰ δ' ὠφελείας τῆς αὐτοῦ, κόλαξ, ὁ δ' ἐλλείπων
καὶ ἐν πᾶσιν ἀηδὴς δύσερίς τις καὶ δύσκολος. εἰσὶ δὲ καὶ 14
ἐν τοῖς παθήμασι καὶ περὶ τὰ πάθη μεσότητες· ἡ γὰρ
αἰδὼς ἀρετὴ μὲν οὐκ ἔστιν, ἐπαινεῖται δὲ καὶ ὁ αἰδήμων.
καὶ γὰρ ἐν τούτοις ὁ μὲν λέγεται μέσος, ὁ δ' ὑπερβάλ-
λων, ὡς ὁ καταπλὴξ ὁ πάντα αἰδούμενος ὁ δ' ἐλλείπων
ἢ μηδὲν ὅλως ἀναίσχυντος, ὁ δὲ μέσος αἰδήμων. νέμε- 15
1108ᵇ σις δὲ μεσότης φθόνου καὶ ἐπιχαιρεκακίας, εἰσὶ δὲ περὶ
λύπην καὶ ἡδονὴν τὰς ἐπὶ τοῖς συμβαίνουσι τοῖς πέλας
γινομένας· ὁ μὲν γὰρ νεμεσητικὸς λυπεῖται ἐπὶ τοῖς ἀνα-
ξίως εὖ πράττουσιν, ὁ δὲ φθονερὸς ὑπερβάλλων τοῦτον ἐπὶ
πᾶσι λυπεῖται, ὁ δ' ἐπιχαιρέκακος τοσοῦτον ἐλλείπει τοῦ

---

16. ἐπαινετὰ οὔτ' ὀρθὰ Kᵇ: ὀρθὰ οὔτ' ἐπαινετὰ vulg. εἰσὶ Kᵇ: ἔστι vulg. 23. ὁ ἔχων addendum esse coni. Ramsauer (ante εἴρων) 31. παθήμασι Kᵇ: πάθεσι vulg. περὶ Kᵇ: ἐν τοῖς περὶ vulg. 35. μηδὲν Kᵇ: ὁ μηδὲ vulg.

yaşamın her durumunda söz konusu. Her şeyde orta olmanın övülmesi gerektiğini, uçların ise övülesi, doğru olmadıklarını, yerilmeleri gerektiğini daha iyi görebilmek için bunlardan da söz etmeli. Bunların çoğu adsızdır; ötekilerde de yaptığımız gibi, bunlara da açıklık kazandırmak ve kolay izlenebilir hale getirmek için, bunlara biz ad bulmayı deneyelim. Samimiyet konusunda orta olan insan bir tür samimidir; bu ortaya da samimiyet diyelim. Kendini başka türlü gösterme aşırıya doğru olursa şarlatanlık, buna sahip olana da şarlatan, eksikliğe doğru olursa istihza, buna sahip olana da müstehzi diyelim. Şakadaki hoş konusundaysa orta olana şakacı, tutumun adına şakacılık; aşırılığına şaklabanlık, buna sahip olana da şaklaban; eksiklik gösterene yabanıl, bu huya da yabanıllık diyelim. Yaşamdaki bir başka hoş konusunda, gerektiği gibi hoş olana dost, ortasına dostluk; aşırılık gösterene, bu bir nedenle değilse koltukçu, bir çıkarı varsa dalkavuk; eksiklik gösterene ve hiçbir şeyi beğenmeyene, kavgacı olana çetin adam diyelim. Başa gelenlerle ve etkilenimlerle de ilgili ortalar vardır: Utanma bir erdem değildir, ama utanmayı bilen övülür; çünkü bu konularda orta olma söz konusudur; aşırıya kaçıp her şeyden utanan utangaç, eksiklik gösteren ya da hiçbir şeyden utanmayan yüzsüz; ortası da utanmayı bilendir. İnfial, kıskançlık ile hasetin ortasıdır, bunlar da çevremizdekilerin durumlarına ilişkin duyulan acı ve hazla ilgilidirler; infial duyan, haksız yere iyi durumda olanlar karşısında acı duyar; kıskanç ise bunu aşırıya götürerek iyi durumda olan herkes karşısında acı duyar; haset duyan ise üzülmekten

16 λυπεῖσθαι ὥστε καὶ χαίρειν. ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων καὶ ἄλλοθι καιρὸς ἔσται· περὶ δὲ δικαιοσύνης, ἐπεὶ οὐχ ἁπλῶς λέγεται, μετὰ ταῦτα διελόμενοι περὶ ἑκατέρας ἐροῦμεν πῶς μεσότητές εἰσιν· ὁμοίως δὲ καὶ περὶ τῶν λογικῶν ἀρετῶν.

VIII. Τριῶν δὴ διαθέσεων οὐσῶν, δύο μὲν κακιῶν, τῆς μὲν καθ' ὑπερβολὴν τῆς δὲ κατ' ἔλλειψιν, μιᾶς δ' ἀρετῆς τῆς μεσότητος, πᾶσαι πάσαις ἀντίκεινταί πως· αἱ μὲν γὰρ ἄκραι καὶ τῇ μέσῃ καὶ ἀλλήλαις ἐναντίαι εἰσίν, ἡ δὲ 2 μέση ταῖς ἄκραις· ὥσπερ γὰρ τὸ ἴσον πρὸς μὲν τὸ ἔλαττον μεῖζον πρὸς δὲ τὸ μεῖζον ἔλαττον, οὕτως αἱ μέσαι ἕξεις πρὸς μὲν τὰς ἐλλείψεις ὑπερβάλλουσι πρὸς δὲ τὰς ὑπερβολὰς ἐλλείπουσιν ἔν τε τοῖς πάθεσι καὶ ταῖς πράξεσιν. ὁ γὰρ ἀνδρεῖος πρὸς μὲν τὸν δειλὸν θρασὺς φαίνεται, πρὸς δὲ τὸν θρασὺν δειλός· ὁμοίως δὲ καὶ ὁ σώφρων πρὸς μὲν τὸν ἀναίσθητον ἀκόλαστος, πρὸς δὲ τὸν ἀκόλαστον ἀναίσθητος, ὁ δ' ἐλευθέριος πρὸς μὲν τὸν ἀνελεύθερον ἄσω- 3 τος, πρὸς δὲ τὸν ἄσωτον ἀνελεύθερος. διὸ καὶ ἀπωθοῦνται τὸν μέσον οἱ ἄκροι ἑκάτερος πρὸς ἑκάτερον, καὶ καλοῦσι τὸν ἀνδρεῖον ὁ μὲν δειλὸς θρασὺν ὁ δὲ θρασὺς δειλόν, καὶ 4 ἐπὶ τῶν ἄλλων ἀνάλογον. οὕτω δ' ἀντικειμένων ἀλλήλοις τούτων, πλείστη ἐναντιότης ἐστὶ τοῖς ἄκροις πρὸς ἄλληλα ἢ πρὸς τὸ μέσον· πορρωτέρω γὰρ ταῦτα ἀφέστηκεν ἀλλήλων ἢ τοῦ μέσου, ὥσπερ τὸ μέγα τοῦ μικροῦ καὶ τὸ μικρὸν 5 τοῦ μεγάλου ἢ ἄμφω τοῦ ἴσου. ἔτι πρὸς μὲν τὸ μέσον ἐνίοις ἄκροις ὁμοιότης τις φαίνεται, ὡς τῇ θρασύτητι πρὸς τὴν ἀνδρείαν καὶ τῇ ἀσωτίᾳ πρὸς τὴν ἐλευθεριότητα· τοῖς δὲ ἄκροις πρὸς ἄλληλα πλείστη ἀνομοιότης· τὰ δὲ πλεῖστον ἀπέχοντα ἀπ' ἀλλήλων ἐναντία ὁρίζονται, ὥστε καὶ

1108ᵇ 11. δὴ L^b: δὲ vulg. 27. πλείων Γ 30. μὲν τὸ] τὸν K^b M^b 34. ἀπ' add. K^b

öylesine uzaktır ki, başkasının açı duymasına sevinir. Bunlardan, başka yerde de söz etmek için fırsat olacak. Kendisinden bir tek anlamda söz edilmeyen adalet konusunu da bundan sonra ele alıp, her iki anlamında da ortalar olduğunu söyleyeceğiz. Akıl erdemleriyle ilgili olarak da aynı şeyi yapacağız.

İkisi aşırılık ile eksiklik şeklinde kötülük, biri de orta olma erdemi olmak üzere [sayısı] üç olan tutumların hepsi, belli bir biçimde biribiriyle bir karşıtlık içindedir; uçlar hem ortaya hem biribirlerine, orta ise uçlara karşıttır. Nasıl eşit, daha küçüğe göre daha büyük, daha büyüğe göre daha küçükse, etkilenimlerde ve eylemlerde orta huylar eksikliklere göre aşırı, aşırılıklara göre eksik oluyor. Yiğit korkağa göre cüretli, cüretliye göre korkak görünüyor. Aynı biçimde ölçülü, duygusuza göre haz düşkünü, haz düşkününe göre duygusuz; cömert cimriye göre savurgan, savurgana göre cimri görünür. Bu nedenle uçlarda olanların herbiri orta olanını ötekinin tarafına doğru iter. Korkak yiğite cüretli, cüretli de korkak der. Öteki durumlarda da bu böyle. Bunlar biribirlerine böyle karşıt olduklarından, uçlar biribirlerine, ortaya olan karşıtlıklarından daha karşıttır. Nasıl büyüğün küçükten, küçüğün büyükten uzaklığı, her ikisinin eşitten uzaklığından daha çoksa, bunların da biribirlerine uzaklığı, ortaya olan uzaklıklarından daha çok. Ayrıca yiğitlik ve ataklıkta, cömertlik ve savurganlıkta olduğu gibi; kimi uçlarla ortanın belli bir benzerliği var; oysa biribirlerine göre, uçlar arasında çok büyük benzersizlik var; biribirinden en uzak olanlar karşıt olarak tanımlanır, dolayısıyla

μᾶλλον ἐναντία τὰ πλεῖον ἀπέχοντα. πρὸς δὲ τὸ μέσον 6
1109ᵃ ἀντίκειται μᾶλλον ἐφ' ὧν μὲν ἡ ἔλλειψις ἐφ' ὧν δὲ ἡ ὑπερβολή, οἷον ἀνδρείᾳ μὲν οὐχ ἡ θρασύτης ὑπερβολὴ οὖσα, ἀλλ' ἡ δειλία ἔλλειψις οὖσα, τῇ δὲ σωφροσύνῃ οὐχ ἡ ἀναισθησία ἔνδεια οὖσα, ἀλλ' ἡ ἀκολασία ὑπερβολὴ οὖσα. διὰ δύο δ' αἰτίας τοῦτο συμβαίνει, μίαν 7
μὲν τὴν ἐξ αὐτοῦ τοῦ πράγματος· τῷ γὰρ ἐγγύτερον εἶναι καὶ ὁμοιότερον τὸ ἕτερον ἄκρον τῷ μέσῳ, οὐ τοῦτο ἀλλὰ τοὐναντίον ἀντιτίθεμεν μᾶλλον· οἷον ἐπεὶ ὁμοιότερον εἶναι δοκεῖ τῇ ἀνδρείᾳ ἡ θρασύτης καὶ ἐγγύτερον, ἀνομοιότερον δ' ἡ δειλία, ταύτην μᾶλλον ἀντιτίθεμεν· τὰ γὰρ ἀπέχοντα πλεῖον τοῦ μέσου ἐναντιώτερα δοκεῖ εἶναι. μία μὲν 8
οὖν αἰτία αὕτη, ἐξ αὐτοῦ τοῦ πράγματος· ἑτέρα δὲ ἐξ ἡμῶν αὐτῶν· πρὸς ἃ γὰρ αὐτοὶ μᾶλλον πεφύκαμέν πως, ταῦτα μᾶλλον ἐναντία τῷ μέσῳ φαίνεται. οἷον αὐτοὶ μᾶλλον πεφύκαμεν πρὸς τὰς ἡδονάς, διὸ εὐκαταφορώτεροί ἐσμεν πρὸς ἀκολασίαν ἢ πρὸς κοσμιότητα. ταῦτ' οὖν μᾶλλον ἐναντία λέγομεν, πρὸς ἃ ἡ ἐπίδοσις μᾶλλον γίνεται· καὶ διὰ τοῦτο ἡ ἀκολασία ὑπερβολὴ οὖσα ἐναντιωτέρα ἐστὶ τῇ σωφροσύνῃ.

9 Ὅτι μὲν οὖν ἐστὶν ἡ ἀρετὴ ἡ ἠθικὴ μεσότης, καὶ πῶς, IX.
καὶ ὅτι μεσότης δύο κακιῶν, τῆς μὲν καθ' ὑπερβολὴν τῆς δὲ κατ' ἔλλειψιν, καὶ ὅτι τοιαύτη ἐστὶ διὰ τὸ στοχαστικὴ τοῦ μέσου εἶναι τοῦ ἐν τοῖς πάθεσι καὶ ἐν ταῖς πράξεσιν, ἱκανῶς εἴρηται. διὸ καὶ ἔργον ἐστὶ σπουδαῖον εἶναι. ἐν ἑκάστῳ 2
γὰρ τὸ μέσον λαβεῖν ἔργον, οἷον κύκλου τὸ μέσον οὐ παντὸς ἀλλὰ τοῦ εἰδότος· οὕτω δὲ καὶ τὸ μὲν ὀργισθῆναι παν-

---

1109ᵃ 1. ἡ post δὲ om. Kᵇ 13. ἔχομέν pr. Kᵇ: fort. *βέπομέν* 15. *εὐκαταφορώτεροί ἐσμεν* Γ: *εὐκατάφοροί ἐσμεν* codd.: *εὐκατάφοροί ἐσμεν* ⟨*μᾶλλον*⟩ Turnebus 19. *τῆς σωφροσύνης* Kᵇ 23. *ἐν* post *καὶ* add. Kᵇ

biribirlerine daha uzak olanlar biribirlerine daha karşıttırlar. Orta olan ile karşılaştırıldıklarında kimi şeylerin eksiklikleri kimilerinin ise aşırılıkları daha karşıttır; sözgelimi yiğitliğin karşıtı, aşırılık olan ataklık değil, eksiklik olan korkaklıktır; ölçülülüğün karşıtı eksiklik olan duygusuzluk değil, aşırılık olan haz düşkünlüğüdür. Bunun iki nedeni var: Biri o nesnenin kendisinden kaynaklanıyor: Bir ucun ortaya daha yakın ve daha benzer oluşundan dolayı, ortanın karşısına onu değil, daha çok öteki ucu koyarız; örneğin yiğitliğe ataklık daha benzer ve daha yakın, korkaklık ise daha uzak göründüğü için, yiğitliğin karşısına daha çok korkaklığı koyarız; ortadan daha uzakta olanlar daha karşıt gibi görünür. Demek ki ilk neden bu; nesnenin kendisinden kaynaklanıyor; öteki nedense doğrudan bizim kendimizden kaynaklanıyor. Doğal olan şeyler ortaya daha karşıt gibi görünür; sözgelimi doğal olarak hazlara daha çok meylimiz var, bunun için düzenli bir yaşamdan çok, haz düşkünlüğüne meylederiz. Dolayısıyla da kendimizi daha çok verdiğimiz şeylere daha karşıt deriz; bu nedenle de aşırılık olan haz düşkünlüğü ölçülülüğe daha karşıttır.

O halde karakter erdeminin orta olma olduğu ve ne şekilde orta olduğu: Biri aşırılık öteki eksiklik olan iki kötülüğün ortası olduğu ve etkilenimlerde ve eylemlerde ortayı hedef edinmekle böyle olduğu yeterince belirtilmiş oldu. Bu nedenle erdemli olmak güç iştir. Her şeyde ortayı bulmak zor iştir, sözgelişi bir dairenin ortasını bulmak herkesin değil, bilenin işidir; aynı şekilde öfkelenmek,

τὸς καὶ ῥᾴδιον, καὶ τὸ δοῦναι ἀργύριον καὶ δαπανῆσαι· τὸ δ' ᾧ καὶ ὅσον καὶ ὅτε καὶ οὗ ἕνεκα καὶ ὡς, οὐκέτι παντὸς οὐδὲ ῥᾴδιον· διόπερ τὸ εὖ καὶ σπάνιον καὶ ἐπαινετὸν καὶ
3 καλόν. διὸ δεῖ τὸν στοχαζόμενον τοῦ μέσου πρῶτον μὲν ἀποχωρεῖν τοῦ μᾶλλον ἐναντίου, καθάπερ καὶ ἡ Καλυψὼ παραινεῖ

τούτου μὲν καπνοῦ καὶ κύματος ἐκτὸς ἔεργε
νῆα.

τῶν γὰρ ἄκρων τὸ μέν ἐστιν ἁμαρτωλότερον τὸ δ' ἧττον·
4 ἐπεὶ οὖν τοῦ μέσου τυχεῖν ἄκρως χαλεπόν, κατὰ τὸν δεύτερον, φασί, πλοῦν τὰ ἐλάχιστα ληπτέον τῶν κακῶν· τοῦτο δ' ἔσται μάλιστα τοῦτον τὸν τρόπον ὃν λέγομεν. σκοπεῖν δὲ δεῖ πρὸς ἃ καὶ αὐτοὶ εὐκατάφοροί ἐσμεν· ἄλλοι γὰρ πρὸς ἄλλα πεφύκαμεν· τοῦτο δ' ἔσται γνώριμον ἐκ τῆς
5 ἡδονῆς καὶ τῆς λύπης τῆς γινομένης περὶ ἡμᾶς. εἰς τοὐναντίον δ' ἑαυτοὺς ἀφέλκειν δεῖ· πολὺ γὰρ ἁπάγοντες τοῦ
6 ἁμαρτάνειν εἰς τὸ μέσον ἥξομεν, ὅπερ οἱ τὰ διεστραμμένα τῶν ξύλων ὀρθοῦντες ποιοῦσιν. ἐν παντὶ δὲ μάλιστα φυλακτέον τὸ ἡδὺ καὶ τὴν ἡδονήν· οὐ γὰρ ἀδέκαστοι κρίνομεν αὐτήν. ὅπερ οὖν οἱ δημογέροντες ἔπαθον πρὸς τὴν Ἑλένην, τοῦτο δεῖ παθεῖν καὶ ἡμᾶς πρὸς τὴν ἡδονήν, καὶ ἐν πᾶσι τὴν ἐκείνων ἐπιλέγειν φωνήν· οὕτω γὰρ αὐτὴν ἀποπεμπό-
7 μενοι ἧττον ἁμαρτησόμεθα. ταῦτ' οὖν ποιοῦντες, ὡς ἐν κεφαλαίῳ εἰπεῖν, μάλιστα δυνησόμεθα τοῦ μέσου τυγχάνειν. χαλεπὸν δ' ἴσως τοῦτο, καὶ μάλιστ' ἐν τοῖς καθ' ἕκαστον· οὐ γὰρ ῥᾴδιον διορίσαι καὶ πῶς καὶ τίσι καὶ ἐπὶ ποίοις καὶ πόσον χρόνον ὀργιστέον· καὶ γὰρ ἡμεῖς ὁτὲ μὲν τοὺς ἐλλείποντας ἐπαινοῦμεν καὶ πράους φαμέν, ὁτὲ δὲ τοὺς χαλεπαί-

---

32. παρήνει L^b M^b Γ 34. δεύτερόν φασι edd. (corr. Wilson)
1109^b 1. ἐστι K^b 2. καὶ πρὸς ἃ M^b Γ 5. δ' ἑαυτοὺς om. K^b ἀπαγαγόντες L^b 15. καὶ πῶς K^b L^b: πῶς M^b Γ

para vermek ve harcamak herkesin yapabileceği kolay bir şeydir; ama bunların kime, ne kadar, ne zaman, niçin, nasıl yapılacağı ne herkesin bileceği bir şey ne de kolaydır. Bunları iyi yapmanın ender, övülesi, güzel bir şey olmasının nedeni de bu. Bunun için Kalypso'nun öğütlediği gibi, ortayı arayanın önce ona daha karşıt olandan uzak kalması gerekiyor:

"Bu dumanın, bu dalganın dışında tut gemiyi"[13]

Nitekim uçlardan biri ötekinden daha çok yanlışa götürür; ortayı bulmak ise son derece güç olduğundan, derler ki, ikinci yol olarak en az kötü olanları seçmek gerekir. Bu da tam bizim söylediğimiz biçimde olur. O halde kendimizin de yatkın olduğumuz şeylere bakmak gerekiyor; çünkü herbirimiz bir başka şeye yatkınız. Bu da bizim nelerden haz aldığımızdan, nelerden de acı duyduğumuzdan anlaşılacaktır. Öyleyse kendimizi bunlara ters yöne doğru çekmemiz gerekli; eğri odunları düzeltenlerin yaptığı gibi, isabetsizlikten çok uzaklaşmakla ortaya ulaşacağız. Her şeyde de hoştan ve hazdan sakınmak gerek; çünkü haz konusunda taraflı olmadan yargıda bulunamıyoruz. Troia'nın ileri gelenlerinin Helene'ye duyduklarının[14] aynısını bizim de hazza karşı duymamız ve her durumda onların sözlerini yinelememiz gerekiyor; bu şekilde onu uzaklaştırırsak, daha az isabetsizlik ederiz. Özetle söylersek, bunları yapınca ortaya daha kolay isabet edebileceğiz. Bu belki çok zordur, özellikle de tek tek durumlarda: Çünkü nasıl, kime karşı, neden ve ne kadar süreyle öfkelenmek gerektiğini belirlemek kolay değil; nitekim kimi kez öfkelenmeyenleri övüp, onlara sakin diyoruz, kimi kez de öfkeye

νοντας ἀνδρώδεις ἀποκαλοῦντες. ἀλλ' ὁ μὲν μικρὸν τοῦ εὖ 8
παρεκβαίνων οὐ ψέγεται, οὗτ' ἐπὶ τὸ μᾶλλον οὔτ' ἐπὶ τὸ
ἧττον, ὁ δὲ πλέον· οὗτος γὰρ οὐ λανθάνει. ὁ δὲ μέχρι τίνος
καὶ ἐπὶ πόσον ψεκτὸς οὐ ῥᾴδιον τῷ λόγῳ ἀφορίσαι· οὐδὲ
γὰρ ἄλλο οὐδὲν τῶν αἰσθητῶν· τὰ δὲ τοιαῦτα ἐν τοῖς καθ'
ἕκαστα, καὶ ἐν τῇ αἰσθήσει ἡ κρίσις. τὸ μὲν ἄρα τοσοῦτο 9
δηλοῖ ὅτι ἡ μέση ἕξις ἐν πᾶσιν ἐπαινετή, ἀποκλίνειν δὲ
δεῖ ὁτὲ μὲν ἐπὶ τὴν ὑπερβολὴν ὁτὲ δ' ἐπὶ τὴν ἔλλειψιν·
οὕτω γὰρ ῥᾷστα τοῦ μέσου καὶ τοῦ εὖ τευξόμεθα.

Γ.

Τῆς ἀρετῆς δὴ περὶ πάθη τε καὶ πράξεις οὔσης, καὶ
ἐπὶ μὲν τοῖς ἑκουσίοις ἐπαίνων καὶ ψόγων γινομένων, ἐπὶ
δὲ τοῖς ἀκουσίοις συγγνώμης, ἐνίοτε δὲ καὶ ἐλέου, τὸ ἑκού-
σιον καὶ τὸ ἀκούσιον ἀναγκαῖον ἴσως διορίσαι τοῖς περὶ ἀρετῆς
ἐπισκοποῦσι, χρήσιμον δὲ καὶ τοῖς νομοθετοῦσι πρός τε τὰς 2
τιμὰς καὶ τὰς κολάσεις. δοκεῖ δὴ ἀκούσια εἶναι τὰ βίᾳ 3
1110ᵃ ἢ δι' ἄγνοιαν γινόμενα· βίαιον δὲ οὗ ἡ ἀρχὴ ἔξωθεν, τοι-
αύτη οὖσα ἐν ᾗ μηδὲν συμβάλλεται ὁ πράττων ἢ ὁ πά-
σχων, οἷον εἰ πνεῦμα κομίσαι ποι ἢ ἄνθρωποι κύριοι ὄν-
τες. ὅσα δὲ διὰ φόβον μειζόνων κακῶν πράττεται ἢ διὰ 4
καλόν τι, οἷον εἰ τύραννος προστάττοι αἰσχρόν τι πρᾶξαι
κύριος ὢν γονέων καὶ τέκνων, καὶ πράξαντος μὲν σῴζοιντο
μὴ πράξαντος δ' ἀποθνήσκοιεν, ἀμφισβήτησιν ἔχει πότερον
ἀκούσιά ἐστιν ἢ ἑκούσια. τοιοῦτον δέ τι συμβαίνει καὶ περὶ 5
τὰς ἐν τοῖς χειμῶσιν ἐκβολάς· ἁπλῶς μὲν γὰρ οὐδεὶς ἀπο-
βάλλεται ἑκών, ἐπὶ σωτηρίᾳ δ' αὐτοῦ καὶ τῶν λοιπῶν

---

18. ἀποκαλοῦντες K^b: ἀποκαλοῦμεν L^b Γ 24. δῆλον codices Morelii
33. τὸ add. K^b 35. δὴ codices Morelii: δὲ vulg. 1110ᵃ 8.
τι Γ: om. K^b L^b M^b

kapılanlara 'erkek' diyoruz. Ama uygun olandan —aşırılık ya da eksikliğe doğru— biraz uzaklaşan değil, fazla uzaklaşan kişi yerilir; çünkü bu tür biri göze batar. Ancak bunun nereye kadar ve ne dereceye kadar yerilmesi gerektiğini akılla belirlemek de kolay değil. Duyulara verilen şeylerin herhangi biri için de kolay değildir; çünkü bu tür şeyler tek tek şeyler arasında yer alırlar, bunlara ilişkin yargı da bunları duymada verilir. Bunlardan şu kadarı görülüyor ki, ortanın huyu her şeyde övülen bir huydur ve kimi kez aşırılığa, kimi kez de eksikliğe doğru bir eğilim göstermek gerekir. Ortaya ve uygun olana en kolay da bu şekilde isabet edeceğiz.

ÜÇÜNCÜ KİTAP

Erdemin duygulanımlarla ve eylemlerle ilgili olduğuna ve isteyerek yapılanlarda övgüler ile yergiler, istemeyerek yapılanlarda ise bağışlama, hatta kimi kez acıma söz konusu olduğuna bakılırsa, 'isteyerek' ve 'istemeyerek' yapılanı belirlemek, erdem konusunda araştırma yapanlar için herhalde gereklidir; yasa koyanlar için de ödüllendirme ve ceza verme konusunda yararlıdır. 'Zorla ya da bilgisizlik nedeniyle yapılanlar istemeyerek yapılmış gibi görünüyor. 1110a
Başlangıcı, yapanın ya da maruz kalanın dışında bulunan, böyle olduğundan dolayı da yapanın ya da maruz kalanın hiç payı olmadan yapılan 'zorla yapılan'dır; sözgelimi bir insanın rüzgâr ya da onu elinde tutanlar tarafından bir yere sürüklenmesi gibi. Daha büyük kötülükler korkusundan ya da iyi bir şey için yapılanların ise —örneğin bir tiran çocuklarını ya da ana-babasını elinde tuttuğu birine zorla kötü bir şey yapmasını emrederse ve bunu yaptığı takdirde onlar kurtulacaksa, yapmadığı takdirde de öldürüleceklerse, böyle bir şeyin— isteyerek mi yoksa istemeyerek mi yapıldığı tartışılmalı. Bunun bir benzeri fırtınalarda denize bir şeyler atmada oluyor: Genellikle hiç kimse isteyerek bir şey atmaz;

6 ἅπαντες οἱ νοῦν ἔχοντες. μικταὶ μὲν οὖν εἰσιν αἱ τοιαῦται πράξεις, ἐοίκασι δὲ μᾶλλον ἑκουσίοις· αἱρεταὶ γάρ εἰσι τότε ὅτε πράττονται, τὸ δὲ τέλος τῆς πράξεως κατὰ τὸν καιρόν ἐστιν. καὶ τὸ ἑκούσιον δὴ καὶ τὸ ἀκούσιον, ὅτε πράττει, λεκτέον. πράττει δὲ ἑκών· καὶ γὰρ ἡ ἀρχὴ τοῦ κινεῖν τὰ ὀργανικὰ μέρη ἐν ταῖς τοιαύταις πράξεσιν ἐν αὐτῷ ἐστίν· ὧν δ' ἐν αὐτῷ ἡ ἀρχή, ἐπ' αὐτῷ καὶ τὸ πράττειν καὶ μή. ἑκούσια δὴ τὰ τοιαῦτα, ἁπλῶς δ' ἴσως ἀκούσια· 7 οὐδεὶς γὰρ ἂν ἕλοιτο καθ' αὑτὸ τῶν τοιούτων οὐδέν. ἐπὶ ταῖς πράξεσι δὲ ταῖς τοιαύταις ἐνίοτε καὶ ἐπαινοῦνται, ὅταν αἰσχρόν τι ἢ λυπηρὸν ὑπομένωσιν ἀντὶ μεγάλων καὶ καλῶν· ἂν δ' ἀνάπαλιν, ψέγονται· τὰ γὰρ αἴσχιστ' ὑπομεῖναι ἐπὶ μηδενὶ καλῷ ἢ μετρίῳ φαύλου. ἐπ' ἐνίοις δ' ἔπαινος μὲν οὐ γίνεται, συγγνώμη δ', ὅταν διὰ τοιαῦτα πράξῃ τις ἃ μὴ δεῖ, ἃ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν ὑπερτείνει καὶ μη- 8 δεὶς ἂν ὑπομείναι. ἔνια δ' ἴσως οὐκ ἔστιν ἀναγκασθῆναι, ἀλλὰ μᾶλλον ἀποθανετέον παθόντι τὰ δεινότατα· καὶ γὰρ τὸν Εὐριπίδου Ἀλκμαίωνα γελοῖα φαίνεται τὰ ἀναγ- 9 κάσαντα μητροκτονῆσαι. ἔστι δὲ χαλεπὸν ἐνίοτε διακρῖναι ποῖον ἀντὶ ποίου αἱρετέον καὶ τί ἀντὶ τίνος ὑπομενετέον, ἔτι δὲ χαλεπώτερον ἐμμεῖναι τοῖς γνωσθεῖσιν· ὡς γὰρ ἐπὶ τὸ πολύ ἐστι τὰ μὲν προσδοκώμενα λυπηρά, ἃ δ' ἀναγκάζονται αἰσχρά, ὅθεν ἔπαινοι καὶ ψόγοι γίνονται περὶ τοὺς 10 ἀναγκασθέντας ἢ μή. τὰ δὴ ποῖα φατέον βίαια; ἢ ἁπλῶς 1110ᵇ μέν, ὁπόταν ἡ αἰτία ἐν τοῖς ἐκτὸς ᾖ καὶ ὁ πράττων μηδὲν συμβάλληται; ἃ δὲ καθ' αὑτὰ μὲν ἀκούσιά ἐστι, νῦν δὲ καὶ ἀντὶ τῶνδε αἱρετά, καὶ ἡ ἀρχὴ ἐν τῷ πράττοντι, καθ' αὑτὰ μὲν ἀκούσιά ἐστι, νῦν δὲ καὶ ἀντὶ τῶνδε ἑκούσια. 5

---

11. εἰσὶν om. K^b 21. ἢ] καὶ K^b 27. παθόντα L^b M^b Γ 1110ᵇ 2. τοῖς] τῶι K^b

aklı başında herkes, kendisinin ve ötekilerin kurtulması için atar. Demek böyle eylemler bir karışımdır, ama daha çok isteyerek yapılanlara benzerler; çünkü yapıldıkları anda tercih ediliyorlar, eylemin amacı da duruma uygundur. Eylemlerin isteyerek veya istemeyerek yapıldığı, yapıldığı ana bakılarak söylenmeli. Bu gibi durumlarda isteyerek yapılıyor, çünkü böyle eylemlerde organları harekete geçirmenin başlangıcı yapanın kendisinde bulunuyor; başlangıcı kendisinde olan şeyleri yapmak ya da yapmamak da ona bağlı. O halde bu tür şeyler isteyerek yapılıyor, ama mutlak anlamda herhalde istemeyerek yapılıyor denilebilir. Çünkü hiç kimse böyle bir şeyin kendisini o şey olarak tercih etmez. Kimi kez kişiler, böyle eylemler için, yani daha önemli ve iyi şeylere karşılık çirkin ya da acı veren şeylere katlandıkları için övülürler bile; tersini yaptıklarında ise yerilirler. Karşılığında iyi ya da uygun bir şey olmaksızın en çirkin şeye katlanmaksa kötülerin özelliği. Kimi eylemler de övülmez, ancak bağışlanır, sözgelişi biri yapmaması gereken ama insanın doğal yapısını aşan, hiç kimsenin katlanamayacağı şeyler yaparsa. Ama kimi şeyler vardır ki kişi bunları yapmaya herhalde zorlanamaz, en büyük kötülüklere katlanarak ölmesi bile gerekebilir. Nitekim Euripides'te[15] Alkmaion'u annesini öldürmeye zorlayan nedenler gülünç görünüyor. Kimi zaman da neyi neye tercih etmek ya da ne yerine, neye katlanmak gerektiğini görebilmek güç; bunu gördükten sonra ise bunda ısrar etmek daha da güç. Çünkü, çoğu zaman, beklenenler üzüntü vericidir, kişilerin yapmak zorunda kaldıkları ise kötüdür; bu nedenle övgüler ile yergiler kişilerin bunları yapmak zorunda kalıp kalmadıklarına göre oluyor. O halde nelere zorla yapılanlar demek gerek? Acaba, genel olarak söylenirse, nedeni yapanın dışında olduğu, onun hiç payı olmadığı zaman yapılanlara mı? Kendileri istenmeyen ama yapıldıkları anda başka şeylere tercih edilenler ve başlangıçları yapanda bulunanlar, kendileri istenmeyerek yapılıyor, ama o anda başka şeylere karşılık istenerek. O halde daha çok, isteyerek

μᾶλλον δ' ἔοικεν ἑκουσίοις· αἱ γὰρ πράξεις ἐν τοῖς καθ' ἕκαστα, ταῦτα δ' ἑκούσια. ποῖα δ' ἀντὶ ποίων αἱρετέον, οὐ ῥᾴδιον ἀποδοῦναι· πολλαὶ γὰρ διαφοραὶ εἰσιν ἐν τοῖς καθ' ἕκαστα. εἰ δέ τις τὰ ἡδέα καὶ τὰ καλὰ φαίη βίαια 11
10 εἶναι (ἀναγκάζειν γὰρ ἔξω ὄντα), πάντα ἂν εἴη αὐτῷ βίαια· τούτων γὰρ χάριν πάντες πάντα πράττουσιν. καὶ οἱ μὲν βίᾳ καὶ ἄκοντες λυπηρῶς, οἱ δὲ διὰ τὸ ἡδὺ καὶ καλὸν μεθ' ἡδονῆς· γελοῖον δὲ τὸ αἰτιᾶσθαι τὰ ἐκτός, ἀλλὰ μὴ αὑτὸν εὐθήρατον ὄντα ὑπὸ τῶν τοιούτων, καὶ τῶν μὲν
15 καλῶν ἑαυτόν, τῶν δ' αἰσχρῶν τὰ ἡδέα. ἔοικε δὴ τὸ βί- 2
αιον εἶναι οὗ ἔξωθεν ἡ ἀρχή, μηδὲν συμβαλλομένου τοῦ βιασθέντος.

2 Τὸ δὲ δι' ἄγνοιαν οὐχ ἑκούσιον μὲν ἅπαν ἐστίν, ἀκού- 13
σιον δὲ τὸ ἐπίλυπον καὶ ἐν μεταμελείᾳ· ὁ γὰρ δι' ἄγνοιαν
20 πράξας ὁτιοῦν, μηδέν τι δυσχεραίνων ἐπὶ τῇ πράξει, ἑκὼν μὲν οὐ πέπραχεν, ὅ γε μὴ ᾔδει, οὐδ' αὖ ἄκων, μὴ λυπούμενός γε. τοῦ δὴ δι' ἄγνοιαν ὁ μὲν ἐν μεταμελείᾳ ἄκων δοκεῖ, ὁ δὲ μὴ μεταμελόμενος, ἐπεὶ ἕτερος, ἔστω οὐχ ἑκών· ἐπεὶ γὰρ διαφέρει, βέλτιον ὄνομα ἔχειν ἴδιον. ἕτερον δ' 14
25 ἔοικε καὶ τὸ δι' ἄγνοιαν πράττειν τοῦ ἀγνοοῦντα· ὁ γὰρ μεθύων ἢ ὀργιζόμενος οὐ δοκεῖ δι' ἄγνοιαν πράττειν ἀλλὰ διά τι τῶν εἰρημένων, οὐκ εἰδὼς δὲ ἀλλ' ἀγνοῶν. ἀγνοεῖ μὲν οὖν πᾶς ὁ μοχθηρὸς ἃ δεῖ πράττειν καὶ ὧν ἀφέκτ[illegible]ν, καὶ διὰ τὴν τοιαύτην ἁμαρτίαν ἄδικοι καὶ ὅλως
30 κακοὶ [illegible]νονται· τὸ δ' ἀκούσιον βούλεται λέγεσθαι οὐκ εἴ τις 15
ἀγνοεῖ τὰ συμφέροντα· οὐ γὰρ ἡ ἐν τῇ προαιρέσει ἄγνοια αἰτία τοῦ ἀκουσίου ἀλλὰ τῆς μοχθηρίας, οὐδ' ἡ καθόλου

---

10. ἀναγκάζει K^h Γ οὕτω Γ (et fort. Asp.) 13. δὲ K^b Γ Asp.: δὴ L^b M^b 20. μηδέν τι K^b: μηδὲν M^b Γ: μηδὲν δὲ L^b 25. τοὺς ἀγνοοῦντας pr. K^b post ἀγνοοῦντα add. ποιεῖν Γ 31. τὰ συμφέροντα K^h Asp.: τὸ συμφέρον vulg.

yapılanlara benziyorlar; çünkü eylemler tek tek şeyler arasındadır, bunlar da isteyerek yapılır, ama hangilerini hangilerine tercih etmek gerektiğini belirlemek kolay değildir; çünkü tek tek şeylerdeki farklar pek çoktur. Şayet hoş ve güzel şeylerin zorlayıcı olduklarını söyleyen olursa (nitekim dışardan zorlarlar), onun için her şey zorlayıcı olsa gerek; çünkü herkes her şeyi bunlar uğruna yapıyor. Bir şeyi zorla ve istemeden yapanlar acı çeker; hoş ve güzel bir şey için yapanlarsa haz duyar. Böyle şeyler tarafından kolayca avlandığı için kendini değil, dış etkenleri suçlamak; güzel eylemlerin nedeni olarak kendini, çirkin eylemlerin nedeni olarak ise hoş şeyleri göstermek gülünç olurdu. O halde 'zorla yapılan', zorlanmış kişinin hiç katılmadığı, başlangıcı onun dışında bulunan şey gibi görünüyor.

Bilgisizlikten dolayı yapılan, tümüyle, istenerek yapılan değildir; üzüntü ve pişmanlık getireni istenmeyerek yapılandır. Bilgisizlikten dolayı bir şey yapan ve bundan tedirgin olmayan insan, yaptığını —bilmediğine göre— isteyerek yapmamıştır, ama —üzüntü duymadığına göre— istemeyerek de yapmamıştır. O halde bilgisizlikten dolayı bir şey yapanlardan, pişman olan için "istemeyerek yaptı" denebilir, ama pişman olmayan için —ötekinden farklı olduğundan— "isteyerek yapmadı" ifadesini kullanalım; farklı olduğu için kendine özgü bir adı olması daha iyi. Bilgisizlikten dolayı bir şeyi yapmak ile bilmeden yapmak da biribirinden ayrı görünüyor. Sarhoş ya da öfkelenmiş olan biri yaptığını bilgisizlikten dolayı yapıyor görünmüyor; söylenen nedenlerden birinden dolayı yapıyor, ama bilerek değil, bilmeden. Her kötü kişi yapılması gerekenleri ve uzak durulması gerekenleri bilmez; böyle bir yanılgı yüzünden de insanlar adaletsiz ve genel olarak kötü oluyor. 'İstemeyerek yapmış' ifadesi ise yararlı olanı bilmeyen için kullanılamaz; çünkü istemeyerek yapmanın nedeni tercihe ilişkin bilgisizlik değildir (bu bilgisizlik kötülüğün nedenidir), genele

(ψέγονται γὰρ διά γε ταύτην) ἀλλ' ἡ καθ' ἕκαστα, ἐν
οἷς καὶ περὶ ἃ ἡ πρᾶξις· ἐν τούτοις γὰρ καὶ ἔλεος καὶ 1111ª
συγγνώμη· ὁ γὰρ τούτων τι ἀγνοῶν ἀκουσίως πράττει.
16 ἴσως οὖν οὐ χεῖρον διορίσαι αὐτά, τίνα καὶ πόσα ἐστί, τίς
τε δὴ καὶ τί καὶ περὶ τί ἢ ἐν τίνι πράττει, ἐνίοτε δὲ καὶ
τίνι, οἷον ὀργάνῳ, καὶ ἕνεκα τίνος, οἷον σωτηρίας, καὶ πῶς, 5
17 οἷον ἠρέμα ἢ σφόδρα. ἅπαντα μὲν οὖν ταῦτα οὐδεὶς ἂν
ἀγνοήσειε μὴ μαινόμενος, δῆλον δ' ὡς οὐδὲ τὸν πράττοντα·
πῶς γὰρ ἑαυτόν γε; ὃ δὲ πράττει ἀγνοήσειεν ἄν τις, οἷον
†λέγοντές φασιν ἐκπεσεῖν αὐτούς,† ἢ οὐκ εἰδέναι ὅτι ἀπόρρητα
ἦν, ὥσπερ Αἰσχύλος τὰ μυστικά, ἢ δεῖξαι βουλόμενος 10
ἀφεῖναι, ὡς ὁ τὸν καταπέλτην. οἰηθείη δ' ἄν τις καὶ τὸν
υἱὸν πολέμιον εἶναι ὥσπερ ἡ Μερόπη, καὶ ἐσφαιρῶσθαι
τὸ λελογχωμένον δόρυ, ἢ τὸν λίθον κίσηριν εἶναι· καὶ ἐπὶ
σωτηρίᾳ πίσας ἀποκτείναι ἄν· καὶ θῖξαι βουλόμενος,
18 ὥσπερ οἱ ἀκροχειριζόμενοι, πατάξειεν ἄν. περὶ πάντα δὴ 15
ταῦτα τῆς ἀγνοίας οὔσης, ἐν οἷς ἡ πρᾶξις, ὁ τούτων τι
ἀγνοήσας ἄκων δοκεῖ πεπραχέναι, καὶ μάλιστα ἐν τοῖς
κυριωτάτοις· κυριώτατα δ' εἶναι δοκεῖ ἐν οἷς ἡ πρᾶξις καὶ
19 οὗ ἕνεκα. τοῦ δὴ κατὰ τὴν τοιαύτην ἄγνοιαν ἀκουσίου λε-
γομένου ἔτι δεῖ τὴν πρᾶξιν λυπηρὰν εἶναι καὶ ἐν μετα- 20
μελείᾳ.

20 Ὅντος δ' ἀκουσίου τοῦ βίᾳ καὶ δι' ἄγνοιαν, τὸ ἑκού- 3
σιον δόξειεν ἂν εἶναι οὗ ἡ ἀρχὴ ἐν αὐτῷ εἰδότι τὰ καθ'
21 ἕκαστα ἐν οἷς ἡ πρᾶξις. ἴσως γὰρ οὐ καλῶς λέγεται ἀκού-
22 σια εἶναι τὰ διὰ θυμὸν ἢ ἐπιθυμίαν. πρῶτον μὲν γὰρ 25
οὐδὲν ἔτι τῶν ἄλλων ζῴων ἑκουσίως πράξει, οὐδ' οἱ παῖδες·

1111ª 4. καὶ post τί om. K^b 9. λέγοντάς (ut videtur) Asp. ἐκπέμπειν K^b 14. πίσας Bernays : παίσας codd. θῖξαι codices Morelii : δεῖξαι vulg. 16. ἐν οἷς ἡ πρᾶξις seclus. Ramsauer 19. δὲ Thurot 25. ἐπιθυμίαν K^b Asp. : δι' ἐπιθυμίαν vulg. 26. ἔτι om. K^b

ilişkin bilgisizlik de değildir (bu bilgisizlik yüzünden kişiler yerilir); istemeyerek yapmanın nedeni tek tek şeylere ilişkin 1111a
–eylemin aralarında yer aldığı ve hakkında olduğu şeylere ilişkin– bilgisizliktir; bunlarda acıma ve bağışlama söz konusu, çünkü bunlardan birini bilmeyen yaptığını istemeden yapıyor. O halde bunları da –neler ve kaç tane olduğunu– belirlemek herhalde fena olmayacak. Yani kim, neyi, ne hakkında, hangi durumda yapıyor; kimi kez de ne ile –sözgelimi hangi 5
araçla–, ne için –sözgelimi kurtuluş için–, nasıl –sözgelimi sükunetle mi yoksa sertçe mi yapıyor. Hiç kimse, deli değilse, bunların bütününü bilmemezlik edemez; sözgelimi yapanı bilmemesi olanaksızdır, çünkü kişi kendini bilmeyebilir mi? Oysa kişi yaptığı şeyi bilmeyebilir: Örneğin bir şeyi söylemiş- 10
se "ağzımdan kaçtı" denmesi ya da Aiskhylos'un[16] sırlarla ilgili olarak "söylenmemesi gerektiğini bilmiyordum" demesi gibi; ya da nasıl çalıştığını göstermek isterken –sözgelişi sapanın elinden kaçması gibi. Biri de Merope[17] gibi, oğlunu düşman sanabilir ya da ucu açık mızrağı korumalı sanabilir ve taşı, sünger taşı sanabilir; kurtarmak amacıyla birine ilâç vermekle onu öldürebilir; ya da parmak güreşçilerinin yaptığı gibi, yalnızca dokunmak isterken yaralayabilir. O halde bilgi- 15
sizlik eylemin bütün bu yanlarıyla ilgili olduğuna göre, bunlardan birini –özellikle de en önemlilerini– bilmeden eylemde bulunan, yaptığını istemeyerek yapmış görünüyor; en önemli olanların ise, eylemin içinde yapıldığı koşullar ve eylemin amacı olduğu görünüyor. O halde böyle bir bilgisizliğe göre istemeyerek yapıldığı söylenen eylemin üzüntü vermesi ve 20
pişmanlık getirmesi gerekiyor.

Zorla ya da bilgisizlikten dolayı yapılan 'istemeyerek yapılan' olduğuna göre, 'isteyerek yapılan' —öyle görünüyor ki— başlangıcı eylemin tek tek koşullarını bilen kişide olduğu zaman yapılandır. Belki de tutku ya da arzu yüzünden olan şeylere 'istemeyerek yapılanlar' demek doğru 25
değil. Böyle olsa, öteki canlılardan hiçbiri —çocuklar da—

εἶτα πότερον οὐδὲν ἑκουσίως πράττομεν τῶν δι' ἐπιθυμίαν 23
καὶ θυμόν, ἢ τὰ καλὰ μὲν ἑκουσίως τὰ δ' αἰσχρὰ ἀκου-
σίως; ἢ γελοῖον ἑνός γε αἰτίου ὄντος; ἄτοπον δὲ ἴσως 24
ἀκούσια φάναι ὧν δεῖ ὀρέγεσθαι· δεῖ δὲ καὶ ὀργίζεσθαι
ἐπί τισι καὶ ἐπιθυμεῖν τινῶν, οἷον ὑγιείας καὶ μαθήσεως.
δοκεῖ δὲ καὶ τὰ μὲν ἀκούσια λυπηρὰ εἶναι, τὰ δὲ κατ' ἐπιθυ- 25
μίαν ἡδέα. ἔτι δὲ τί διαφέρει τῷ ἀκούσια εἶναι τὰ κατὰ 26
λογισμὸν ἢ θυμὸν ἁμαρτηθέντα; φευκτὰ μὲν γὰρ ἄμφω,
1111b δοκεῖ δὲ οὐχ ἧττον ἀνθρωπικὰ εἶναι τὰ ἄλογα πάθη, ὥστε 27
καὶ αἱ πράξεις τοῦ ἀνθρώπου ⟨αἱ⟩ ἀπὸ θυμοῦ καὶ ἐπιθυμίας.
ἄτοπον δὴ τὸ τιθέναι ἀκούσια ταῦτα.

4 Διωρισμένων δὲ τοῦ τε ἑκουσίου καὶ τοῦ ἀκουσίου, II.
περὶ προαιρέσεως ἔπεται διελθεῖν· οἰκειότατον γὰρ εἶναι δοκεῖ
τῇ ἀρετῇ καὶ μᾶλλον τὰ ἤθη κρίνειν τῶν πράξεων. ἡ 2
προαίρεσις δὴ ἑκούσιον μὲν φαίνεται, οὐ ταὐτὸν δέ, ἀλλ'
ἐπὶ πλέον τὸ ἑκούσιον· τοῦ μὲν γὰρ ἑκουσίου καὶ παῖδες καὶ
τἆλλα ζῷα κοινωνεῖ, προαιρέσεως δ' οὔ, καὶ τὰ ἐξαίφνης
ἑκούσια μὲν λέγομεν, κατὰ προαίρεσιν δ' οὔ. οἱ δὲ λέγοντες 3
αὐτὴν ἐπιθυμίαν ἢ θυμὸν ἢ βούλησιν ἤ τινα δόξαν οὐκ εἰοί-
κασιν ὀρθῶς λέγειν. οὐ γὰρ κοινὸν ἡ προαίρεσις καὶ τῶν
ἀλόγων, ἐπιθυμία δὲ καὶ θυμός. καὶ ὁ ἀκρατὴς ἐπιθυ-
μῶν μὲν πράττει, προαιρούμενος δ' οὔ· ὁ ἐγκρατὴς δ' ἀνά- 4
παλιν προαιρούμενος μέν, ἐπιθυμῶν δ' οὔ. καὶ προαιρέσει 5
μὲν ἐπιθυμία ἐναντιοῦται, ἐπιθυμία δ' ἐπιθυμίᾳ οὔ. καὶ ἡ
μὲν ἐπιθυμία ἡδέος καὶ ἐπιλύπου, ἡ προαίρεσις δ' οὔτε λυ-

---

30. ἀκούσια K^b: τὸ ἀκούσια vulg. 32. καὶ add. K^b 1111b 1. πάθη om. pr. K^b ὥστε καὶ αἱ K^b Γ: αἱ δὲ vulg. 2. αἱ addendum esse coni. Susemihl ἀπὸ—ἐπιθυμίας om. K^b 6. τῶν πράξεων κρίνειν K^b 7. δὴ K^b Γ: δὲ vulg. 10. δὲ] δὴ K^b 12. καὶ om. K^b 14. δ] καὶ ὁ K^b 16. ἐπιθυμία δ' ἐπιθυμίᾳ K^b Γ Asp.: ἐπιθυμίᾳ δ' ἐπιθυμία vulg.

isteyerek eylemde bulunmayacak, bu bir; ikincisi, acaba arzu ve tutku nedeniyle yaptıklarımızın hiçbirini mi isteyerek yapmıyoruz; yoksa güzel şeyleri isteyerek, kötü şeyleri istemeyerek mi yapıyoruz? Ya da, neden bir ve aynı olduğuna göre, bu gülünç olmaz mı? Kişinin arzulaması gerekli olanlara 'istemeyerek yapılanlar' demek herhalde yersiz olur; kimi şeyler konusunda öfkelenmek, kimi şeyler konusunda da —sağlık ve öğrenme gibi— arzu duymak gerekiyor. İstemeyerek yapılanların üzüntü verici olduğu, arzuya uygun olanlarınsa hoş olduğu görünüyor. Üstelik istemeyerek yapılıp yapılmamaları bakımından, yapılan yanlışların hesaplı ya da öfkeden dolayı yapılması arasında ne fark var? Çünkü her ikisinden de kaçınmalıdır. Akıldan pay almayan duygulanımlar ise, daha az insanca görünmüyor, dolayısıyla öfke ve arzudan kaynaklanan insan eylemleri de. Demek bunları 'istemeyerek yapılanlar' olarak saymak uygun değil.

İsteyerek ve istemeyerek yapılanı belirledikten sonra, sıra tercihi ele almaya geldi; çünkü erdemle çok yakın ilişkili, ve karakterler konusunda eylemlerden daha çok yargıya varmaya yardımcı olduğu düşünülüyor. Tercih, isteyerek yapılan bir şey gibi görünüyor, ama aynı şey değil; 'isteyerek yapılan' daha kapsamlı. Nitekim isteyerek eylemde bulunma çocuklarla hayvanlarda da görülür, ama tercih görülmez. Birdenbire yapılanlara da isteyerek yapılanlar diyoruz, ama tercihe göre değil. Onun arzu, tutku, isteme ya da bir çeşit sanı olduğunu söyleyenler doğru söylemiyorlar; çünkü akıl sahibi olmayanlarda tercih yoktur, ama arzu ile tutku ortaktır. Kendine egemen olmayan kişi tercihle değil, arzuyla davranır; oysa kendine egemen olan kişi tersine, arzuyla değil, tercihle davranır. Arzu tercihe ters düşebilir, oysa arzu arzuya ters düşmez. Ayrıca arzu hoşla ve üzüntü verenle ilgili; tercih ise ne

6 πηροῦ οὔθ' ἡδέος. θυμὸς δ' ἔτι ἧττον· ἥκιστα γὰρ τὰ διὰ θυ-
7 μὸν κατὰ προαίρεσιν εἶναι δοκεῖ. ἀλλὰ μὴν οὐδὲ βούλησίς γε, καίπερ σύνεγγυς φαινόμενον· προαίρεσις μὲν γὰρ οὐκ
8 ἔστι τῶν ἀδυνάτων, καὶ εἴ τις φαίη προαιρεῖσθαι, δοκοίη ἂν ἠλίθιος εἶναι· βούλησις δ' ἐστὶ ⟨καὶ⟩ τῶν ἀδυνάτων, οἷον ἀθανασίας. καὶ ἡ μὲν βούλησίς ἐστι καὶ περὶ τὰ μηδαμῶς δι'
9 αὐτοῦ πραχθέντα ἄν, οἷον ὑποκριτήν τινα νικᾶν ἢ ἀθλητήν· προαιρεῖται δὲ τὰ τοιαῦτα οὐδείς, ἀλλ' ὅσα οἴεται γενέσθαι ἂν δι' αὑτοῦ. ἔτι δ' ἡ μὲν βούλησις τοῦ τέλους ἐστὶ μᾶλλον, ἡ δὲ προαίρεσις τῶν πρὸς τὸ τέλος, οἷον ὑγιαίνειν βουλόμεθα, προαιρούμεθα δὲ δι' ὧν ὑγιανοῦμεν, καὶ εὐδαιμονεῖν βουλόμεθα μὲν καὶ φαμέν, προαιρούμεθα δὲ λέγειν οὐχ ἁρμόζει· ὅλως
10 γὰρ ἔοικεν ἡ προαίρεσις περὶ τὰ ἐφ' ἡμῖν εἶναι. οὐδὲ δὴ δόξα ἂν εἴη· ἡ μὲν γὰρ δόξα δοκεῖ περὶ πάντα εἶναι, καὶ οὐδὲν ἧττον περὶ τὰ ἀίδια καὶ τὰ ἀδύνατα ἢ τὰ ἐφ' ἡμῖν· καὶ τῷ ψευδεῖ καὶ ἀληθεῖ διαιρεῖται, οὐ τῷ κακῷ
11 καὶ ἀγαθῷ, ἡ προαίρεσις δὲ τούτοις μᾶλλον. ὅλως μὲν οὖν δόξῃ ταὐτὸν ἴσως οὐδὲ λέγει οὐδείς. ἀλλ' οὐδὲ τινί· τῷ γὰρ 1112
προαιρεῖσθαι τἀγαθὰ ἢ τὰ κακὰ ποιοί τινές ἐσμεν, τῷ δὲ
12 δοξάζειν οὔ. καὶ προαιρούμεθα μὲν λαβεῖν ἢ φυγεῖν [ἤ] τι τῶν τοιούτων, δοξάζομεν δὲ τί ἐστιν ἢ τίνι συμφέρει ἢ πῶς·
13 λαβεῖν δ' ἢ φυγεῖν οὐ πάνυ δοξάζομεν. καὶ ἡ μὲν προ- 5
αίρεσις ἐπαινεῖται τῷ εἶναι οὗ δεῖ μᾶλλον ἢ τῷ ὀρθῶς, ἡ δὲ δόξα τῷ ὡς ἀληθῶς. καὶ προαιρούμεθα μὲν ἃ μάλιστα
14 ἴσμεν ἀγαθὰ ὄντα, δοξάζομεν δὲ ἃ οὐ πάνυ ἴσμεν· δοκοῦσι δὲ οὐχ οἱ αὐτοὶ προαιρεῖσθαί τε ἄριστα καὶ δοξάζειν, ἀλλ' ἔνιοι δοξάζειν μὲν ἄμεινον, διὰ κακίαν δ' αἱρεῖσθαι οὐχ ἃ 10
15 δεῖ. εἰ δὲ προγίνεται δόξα τῆς προαιρέσεως ἢ παρακολου-

---

18. διὰ corr.[1] K^b Γ: κατὰ pr. K^b L^b M^b Asp. 22. καὶ add. Asp.
28. ὑγιαίνομεν K^b 30. ὀφ' ἡμᾶς K^b 1112[a] 3. ἤ om. K^b 4. τί] ὅτι K^b 8. πάνυ] πάνυ μὲν K^b 9. δὲ K^b: τε vulg.

üzücü olanla ne de hoşla ilgili. Tutku tercihle daha da az ilgilidir, çünkü tutku yüzünden yapılanlar tercihle en az ilgili görünüyor. Biribirlerine yakın görünmelerine karşın, tercih isteme de değildir. Çünkü olanaksızların tercih edilmesi sözkonusu değil; biri olanaksız bir şeyi tercih ettiğini söylerse, aptal olduğu düşünülür, oysa olanaksızların da istenmesi sözkonusudur. Örneğin ölümsüzlüğün. Ayrıca kişi hiçbir zaman kendisinin yapamayacağı şeyleri isteyebilir; örneğin bir oyuncuyu ya da bir sporcuyu yenmeyi; hiç kimse böyle şeyleri tercih etmez, kendisinin yapabileceğini düşündüğü şeyleri tercih eder. İsteme daha çok amaçla, tercih ise amaca götüren şeylerle ilgili; örneğin sağlıklı olmayı isteriz, bizi sağlıklı kılacak şeyleri ise tercih ederiz; mutlu olmak isteriz, istediğimizi söyleriz; onu tercih ettiğimizi söylemek ise uygun değildir. Kısaca, tercih elimizde olan şeylerle ilgili görünüyor. Tercih kanı da olamaz, çünkü kanı her şeyle ilgili görünüyor, öncesiz-sonrasız olanlar ve olanaksız şeylerle ilgisi elimizde olanlarla ilgisinden hiç de daha az değil; kanı doğru ve yanlış diye ayrılır, iyi ya da kötü diye değil; tercihse daha çok iyi ve kötüyle ilgili. Gerçi hiç kimse tercihinin genel olarak kanıyla aynı şey olduğunu herhalde söylemez. Ne var ki belli bir kanıyla da aynı değildir; çünkü biz, şu ya da bu kanıya sahip olmakla değil, iyi ya da kötü şeyleri tercih etmekle belirli nitelikte kişiler oluruz. Nitekim bizler iyi ya da kötü şeyleri edinmeyi ya da onlardan uzak durmayı tercih ederiz; bir şeyin ne olduğu, kime yararlı olduğu ya da nasıl olduğu konusunda ise kanımız olur; bir şeyi edinmek ya da ondan uzak durmak konusunda pek kanımız olmaz. Ayrıca tercih, doğrunun tercihi olmaktan çok gerekenin tercihi olmakla övülür, kanıysa doğruluk derecesiyle. Özellikle iyi olduklarını bildiğimiz şeyleri tercih ederiz; pek iyi bilmediğimiz şeylerde kanımız olur. En iyi şeyleri tercih edenler ile bunlar konusunda kanısı olanların aynı olmadıkları görünüyor; kimilerinin daha iyi kanıları vardır, ama kötülükten dolayı yapılması gerekeni tercih etmezler. Kanının tercihten önce gelmesi ya da onu izlemesi

θεῖ, οὐδὲν διαφέρει· οὐ τοῦτο γὰρ σκοποῦμεν, ἀλλ' εἰ ταὐτόν
ἐστι δόξῃ τινί. τί οὖν ἢ ποῖόν τι ἐστίν, ἐπειδὴ τῶν εἰρημένων 16
οὐθέν; ἐκούσιον μὲν δὴ φαίνεται, τὸ δ' ἐκούσιον οὐ πᾶν προ-
αιρετόν. ἀλλ' ἆρά γε τὸ προβεβουλευμένον; ἡ γὰρ προ- 17
αίρεσις μετὰ λόγου καὶ διανοίας. ὑποσημαίνειν δ' ἔοικε
καὶ τοὔνομα ὡς ὃν πρὸ ἑτέρων αἱρετόν.

Βουλεύονται δὲ πότερον περὶ πάντων, καὶ πᾶν βουλευ- III.
τόν ἐστιν, ἢ περὶ ἐνίων οὐκ ἔστι βουλή; λεκτέον δ' ἴσως βου- 2
λευτὸν οὐχ ὑπὲρ οὗ βουλεύσαιτ' ἄν τις ἠλίθιος ἢ μαινόμενος,
ἀλλ' ὑπὲρ ὧν ὁ νοῦν ἔχων. περὶ δὴ τῶν ἀιδίων οὐδεὶς βου- 3
λεύεται, οἷον περὶ τοῦ κόσμου ἢ τῆς διαμέτρου καὶ τῆς
πλευρᾶς, ὅτι ἀσύμμετροι. ἀλλ' οὐδὲ περὶ τῶν ἐν κινήσει, 4
ἀεὶ δὲ κατὰ ταὐτὰ γινομένων, εἴτ' ἐξ ἀνάγκης εἴτε καὶ
φύσει ἢ διά τινα αἰτίαν ἄλλην, οἷον τροπῶν καὶ ἀνατο-
λῶν. οὐδὲ περὶ τῶν ἄλλοτε ἄλλως, οἷον αὐχμῶν καὶ ὄμ- 5
βρων. οὐδὲ περὶ τῶν ἀπὸ τύχης, οἷον θησαυροῦ εὑρέσεως.
ἀλλ' οὐδὲ περὶ τῶν ἀνθρωπίνων ἁπάντων, οἷον πῶς ἂν Σκύ- 6
θαι ἄριστα πολιτεύοιντο οὐδεὶς Λακεδαιμονίων βουλεύεται.
οὐ γὰρ γένοιτ' ἂν τούτων οὐθὲν δι' ἡμῶν. βουλευόμεθα δὲ περὶ 7
τῶν ἐφ' ἡμῖν καὶ πρακτῶν· ταῦτα δὲ καὶ ἔστι λοιπά. αἰτίαι
γὰρ δοκοῦσιν εἶναι φύσις καὶ ἀνάγκη καὶ τύχη, ἔτι δὲ
νοῦς καὶ πᾶν τὸ δι' ἀνθρώπου. τῶν δ' ἀνθρώπων ἕκαστοι
βουλεύονται περὶ τῶν δι' αὑτῶν πρακτῶν. καὶ περὶ μὲν τὰς 8
1112b ἀκριβεῖς καὶ αὐτάρκεις τῶν ἐπιστημῶν οὐκ ἔστι βουλή, οἷον
περὶ γραμμάτων (οὐ γὰρ διστάζομεν πῶς γραπτέον)· ἀλλ'
ὅσα γίνεται δι' ἡμῶν, μὴ ὡσαύτως δ' ἀεί, περὶ τούτων βου-
λευόμεθα, οἷον περὶ τῶν κατ' ἰατρικὴν καὶ χρηματιστικήν,
καὶ περὶ κυβερνητικὴν μᾶλλον ἢ γυμναστικήν, ὅσῳ ἧττον

---

12. τοῦτο] ταῦτα K^b 21. δὴ Bonitz : δὲ codd. 23. σύμμετροι pr. K^b 24. καὶ add. K^b 28. ἀνθρωπίνων ἁπάντων K^b : ἀνθρωπικῶν πάντων vulg. 31. ἐν K^b καὶ ante πρακτῶν add. K^b Γ αἰτία L^b

arasında bir fark yok; çünkü bunu değil, onun kanıyla aynı şey olup olmadığını araştırıyoruz. Söylenenlerden hiçbiri olmadığına göre, tercih nedir ya da özelliği nedir? İsteyerek yapılana benziyor, ama isteyerek yapılan her şey tercih edilmiş değil. Yoksa o, 'enine boyuna düşünülen' mi? Çünkü tercih akılla ve düşünmeyle yapılır; nitekim adı[18] bile [proairesis] 'başka şeylerden önce seçilmesi gerekliliği' anlamına geliyor.

Her şey konusunda enine boyuna düşünülür mü, her şey düşünme nesnesi midir? Yoksa bazı şeylerin enine boyuna düşünülmesi sözkonusu değil midir? 'Düşünme nesnesi' ise, herhalde aptal ya da deli birinin düşündüğü şeye değil, usa sahip birinin düşündüğü şeye demeli. Hiç kimse öncesiz-sonrasız şeyler hakkında enine boyuna düşünmüyor; sözgelimi evren üzerinde kimse enine boyuna düşünmüyor. Yine hiç kimse hareket halinde olanlar ama hep aynı şekilde –ister zorunlu olarak ister doğal yapılan gereği ya da bir başka nedenle hep aynı şekilde– olup bitenler konusunda enine boyuna düşünmez; örneğin güneşin dönüşleri ve doğuşları konusunda. Değişik zamanlarda değişik biçimde olan biten şeyler konusunda da, sözgelimi kuraklık ile yağış konusunda enine boyuna düşünülmez; ne de bir rastlantı sonucu olanların üzerinde, sözgelimi bir definenin bulunması üzerinde. Hatta insanlarla ilgili her şey konusunda da enine boyuna düşünülmez. Örneğin hiçbir Lakedaimonialı İskitlerin en iyi şekilde nasıl yönetileceği konusunda enine boyuna düşünmez; çünkü bunların hiçbiri bizim aracılığımızla olmaz. Demek biz, elimizde olan ve yapılabilececek şeyler üzerinde enine boyuna düşünürüz; çünkü bunlar kalıyor. Bunların nedenleri olarak'da doğa, zorunluluk, rastlantı, bir de us ve insan aracılığıyla gerçekleştirebilecek her şey görünüyor. Her insan da kendi aracılığıyla gerçekleştirebilecek şeyleri enine boyuna düşünür. Kesin, kendi kendine yeter olan bilimler konusunda da enine boyuna düşünülmez, sözgelimi harfler konusunda (çünkü bunları nasıl yazmamız gerektiği konusunda tereddüt etmiyoruz); ancak bizim aracılığımızla olan ama hep aynı biçimde olmayan şeyler konusunda enine boyuna düşünürüz: Örneğin tıp, ticaret konularında, beden eğitiminden çok daha az kesinliğe ulaşmış kaptanlık

διηκρίβωται, καὶ ἔτι περὶ τῶν λοιπῶν ὁμοίως, μᾶλλον δὲ καὶ περὶ τὰς τέχνας ἢ τὰς ἐπιστήμας· μᾶλλον γὰρ περὶ ταύτας διστάζομεν. τὸ βουλεύεσθαι δὲ ἐν τοῖς ὡς ἐπὶ τὸ πολύ, ἀδήλοις δὲ πῶς ἀποβήσεται, καὶ ἐν οἷς ἀδιόριστον. συμβούλους δὲ παραλαμβάνομεν εἰς τὰ μεγάλα, ἀπιστοῦντες ἡμῖν αὐτοῖς ὡς οὐχ ἱκανοῖς διαγνῶναι. βουλευόμεθα δ' οὐ περὶ τῶν τελῶν ἀλλὰ περὶ τῶν πρὸς τὰ τέλη. οὔτε γὰρ ἰατρὸς βουλεύεται εἰ ὑγιάσει, οὔτε ῥήτωρ εἰ πείσει, οὔτε πολιτικὸς εἰ εὐνομίαν ποιήσει, οὐδὲ τῶν λοιπῶν οὐδεὶς περὶ τοῦ τέλους· ἀλλὰ θέμενοι τὸ τέλος τὸ πῶς καὶ διὰ τίνων ἔσται σκοποῦσι· καὶ διὰ πλειόνων μὲν φαινομένου γίνεσθαι διὰ τίνος ῥᾷστα καὶ κάλλιστα ἐπισκοποῦσι, δι' ἑνὸς δ' ἐπιτελουμένου πῶς διὰ τούτου ἔσται κἀκεῖνο διὰ τίνος, ἕως ἂν ἔλθωσιν ἐπὶ τὸ πρῶτον αἴτιον, ὃ ἐν τῇ εὑρέσει ἔσχατόν ἐστιν. ὁ γὰρ βουλευόμενος ἔοικε ζητεῖν καὶ ἀναλύειν τὸν εἰρημένον τρόπον ὥσπερ διάγραμμα (φαίνεται δ' ἡ μὲν ζήτησις οὐ πᾶσα εἶναι βούλευσις, οἷον αἱ μαθηματικαί, ἡ δὲ βούλευσις πᾶσα ζήτησις), καὶ τὸ ἔσχατον ἐν τῇ ἀνάλυσει πρῶτον εἶναι ἐν τῇ γενέσει. κἂν μὲν ἀδυνάτῳ ἐντύχωσιν, ἀφίστανται, οἷον εἰ χρημάτων δεῖ, ταῦτα δὲ μὴ οἷόν τε πορισθῆναι· ἐὰν δὲ δυνατὸν φαίνηται, ἐγχειροῦσι πράττειν. δυνατὰ δὲ ἃ δι' ἡμῶν γένοιτ' ἄν· τὰ γὰρ διὰ τῶν φίλων δι' ἡμῶν πως ἐστίν· ἡ γὰρ ἀρχὴ ἐν ἡμῖν. ζητεῖται δ' ὁτὲ μὲν τὰ ὄργανα ὁτὲ δ' ἡ χρεία αὐτῶν· ὁμοίως δὲ καὶ ἐν τοῖς λοιποῖς ὁτὲ μὲν δι' οὗ ὁτὲ δὲ πῶς ἢ διὰ τίνος. ἔοικε δή, καθάπερ εἴρηται, ἄνθρωπος εἶναι ἀρχὴ τῶν πράξεων· ἡ δὲ βουλὴ περὶ τῶν αὐτῷ πρακτῶν,

1112b 7. τέχνας] δόξας altera lectio ap. Asp. 8. ταύτας Kb: αὐτὰς vulg. δὴ Asp. 9. ⟨τὸ ὡς δεῖ⟩ ἀδιόριστον Rassow 15. τὸ τέλος Kb Asp.: τέλος τι vulg. τὸ add. Kb 21. εἰρημένον] αὐτὸν K'

konusunda; diğer sanatlarda da durum böyledir; bilimlerden çok sanatlarda enine boyuna düşünürüz, çünkü daha çok bunlarda tereddüt ederiz. O halde enine boyuna düşünme çoğu zaman belirli bir şekilde olanlarda, ama [bir durumda] nasıl olacakları belirsiz olanlarda ve belirlenemeyenlerde sözkonusudur. Önemli konuları kendimizin yeterince kestirebileceğimize güvenemeyerek başkalarına danışınız. Amaçlar üzerinde değil, amaçlara ulaştıran şeyler konusunda enine boyuna düşünürüz; bir doktor iyileştirip iyileştirmemesi, bir konuşmacı ikna edip etmemesi, bir siyaset adamı yasalara göre yönetip yönetmemesi konusunda düşünüp durmaz; öteki mesleklerde de hiç kimse amaçlar konusunda enine boyuna düşünmez; amacı belirleyip nasıl ve hangi araçlarla ona ulaşacağını araştırır ve birçok yoldan ulaşılabilecek gibi görünürse, en kolay, en iyi şekilde gerçekleştirebileceğini; bu yol tekse, onun aracılığıyla nasıl olabileceğini, onun da sırasıyla —bulunması bakımından en son olan ilk nedene varıncaya dek— nasıl olabileceğini araştırır. Düşünüp taşınan kişi, sözünü ettiğimiz şekilde, sanki bir şekli araştırıp çözümlüyor gibidir (her araştırmanın bir enine boyuna düşünme olmadığı —sözgelimi matematikte—, ama her enine boyuna düşünmenin bir araştırma olduğu görünüyor); çözümlemedeki son adımın ise olmada ilk olduğu görünüyor. Olanaksız olan bir şeyle karşılaştıkları takdirde vazgeçiyorlar, sözgelimi para gerekiyorsa ve sağlanamıyorsa; ama olanaklı görünüyorsa, yapmaya girişiyorlar. Olanaklı olanlar ise, bizim aracılığımızla gerçekleşecek olanlardır; dostların aracılığıyla gerçekleşecek olanlar, bir anlamda bizim aracılığımızla gerçekleşebilir sayılır; çünkü başlangıçları bizdedir. Kimi kez araçlar, kimi kez onların kullanılışı araştırılır; öteki durumlarda da bu böyle: Kimi kez hangi araçla, kimi kez nasıl, kimi kez de kimin aracılığıyla bir şeyin nasıl gerçekleşebileceği araştırılır. Demek, dediğimiz gibi, insan, eylemlerin başlangıcı görünüyor; enine boyuna düşünme kişinin kendisinin yapabilecekleri konusundadır,

αἱ δὲ πράξεις ἄλλων ἕνεκα. οὐ γὰρ ἂν εἴη βουλευτὸν τὸ 16
τέλος ἀλλὰ τὰ πρὸς τὰ τέλη· οὐδὲ δὴ τὰ καθ' ἕκαστα,
1113ᵃ οἷον εἰ ἄρτος τοῦτο ἢ πέπεπται ὡς δεῖ· αἰσθήσεως γὰρ
ταῦτα. εἰ δὲ ἀεὶ βουλεύσεται, εἰς ἄπειρον ἥξει. βουλευ- 17
τὸν δὲ καὶ προαιρετὸν τὸ αὐτό, πλὴν ἀφωρισμένου ἤδη τὸ
προαιρετόν· τὸ γὰρ ἐκ τῆς βουλῆς κριθὲν προαιρετόν
5 ἐστιν. παύεται γὰρ ἕκαστος ζητῶν πῶς πράξει, ὅταν εἰς
αὑτὸν ἀναγάγῃ τὴν ἀρχήν, καὶ αὐτοῦ εἰς τὸ ἡγούμενον·
τοῦτο γὰρ τὸ προαιρούμενον. δῆλον δὲ τοῦτο καὶ ἐκ τῶν 18
ἀρχαίων πολιτειῶν, ἃς Ὅμηρος ἐμιμεῖτο· οἱ γὰρ βασι-
λεῖς ἃ προείλοντο ἀνήγγελλον τῷ δήμῳ. ὄντος δὲ τοῦ 19
10 προαιρετοῦ βουλευτοῦ ὀρεκτοῦ τῶν ἐφ' ἡμῖν, καὶ ἡ προαίρεσις
ἂν εἴη βουλευτικὴ ὄρεξις τῶν ἐφ' ἡμῖν· ἐκ τοῦ βουλεύσασθαι
γὰρ κρίναντες ὀρεγόμεθα κατὰ τὴν βούλευσιν. ἡ μὲν οὖν 20
προαίρεσις τύπῳ εἰρήσθω, καὶ περὶ ποιά ἐστι καὶ ὅτι τῶν
πρὸς τὰ τέλη.

6 Ἡ δὲ βούλησις ὅτι μὲν τοῦ τέλους ἐστὶν εἴρηται, δοκεῖ IV.
δὲ τοῖς μὲν τἀγαθοῦ εἶναι, τοῖς δὲ τοῦ φαινομένου ἀγαθοῦ.
συμβαίνει δὲ τοῖς μὲν [τὸ] βουλητὸν τἀγαθὸν λέγουσι μὴ 2
εἶναι βουλητὸν ὃ βούλεται ὁ μὴ ὀρθῶς αἱρούμενος (εἰ γὰρ
ἔσται βουλητόν, καὶ ἀγαθόν· ἦν δ', εἰ οὕτως ἔτυχε, κακόν),
20 τοῖς δ' αὖ τὸ φαινόμενον ἀγαθὸν βουλητὸν λέγουσι μὴ 3
εἶναι φύσει βουλητόν, ἀλλ' ἑκάστῳ τὸ δοκοῦν· ἄλλο δ'
ἄλλῳ φαίνεται, καὶ εἰ οὕτως ἔτυχε, τἀναντία. εἰ δὲ δὴ 4
ταῦτα μὴ ἀρέσκει, ἆρα φατέον ἁπλῶς μὲν καὶ κατ' ἀλή-
θειαν βουλητὸν εἶναι τἀγαθόν, ἑκάστῳ δὲ τὸ φαινόμενον;

---

33. οὐ γὰρ ἂν Kᵇ: οὐκ ἂν οὖν vulg.: οὐκ ἄρ' ἂν Susemihl 1113ᵃ 4. κριθὲν Kᵇ: προκριθὲν vulg. 6. αὐτοῦ] αὐτὸ Kᵇ Γ 9. προείλοιντο Lᵇ 11. τῶν] ἐκ τῶν Kᵇ Mᵇ 12. βούλησιν Mᵇ (et altera lectio ap. Asp.) 16. τἀγαθοῦ Γ Asp.: ἀγαθοῦ codd. 17. τὸ om. Asp. 20. ante βουλητὸν add. τὸ Hᵃ Nᵇ

eylemler de başka şeyler için yapılır. Çünkü hakkında düşünülüp taşınılan, amaç değil, amaca götürenlerdir; tek tek şeyler üzerine de enine boyuna düşünülmez; örneğin "şu bir ekmek mi, ya da gerektiği gibi pişirilmiş mi?" diye düşünülmez; bunlar algılama işidir. Kişi hep enine boyuna düşünecek olsa, bu sonsuza dek gider. Düşünülüp taşınılan ile tercih edilen aynı şeydir, şu farkla ki tercih edilen artık belirlenmiş bulunuyor; çünkü enine boyuna düşünmeyle hakkında karar verilen tercih edilendir. Kişi eylemin başlangıcını kendinde —hem de kendindeki kendisine yol gösterende— arayıp bulunca, nasıl eylemde bulunacağını araştırmaya son verir; çünkü tercihi yapan ondaki bu yol gösterendir. Bu, Homeros'un betimlediği eski yönetimlerden de belli; krallar tercih ettikleri şeyleri halka ilân ederlermiş. O halde 'tercih edilmiş şey', elimizde olan şeyleri düşündükten sonra arzu edilen şey olduğuna göre, 'tercih' de kendi elimizde olan şeylerin enine boyuna düşünülmüş arzusu olur; enine boyuna düşünerek karar verdiğimizde, düşünüp taşınmamıza uygun arzu etmiş oluruz. Böylece tercihi biçimsel olarak belirlemiş ve nelerle ilgili olduğunu —amaçlara götürenlerle ilgili olduğunu— söylemiş olduk. 1113a

İstemenin amaçla ilgili olduğunu daha önce söyledik; istenenin ise, kimi iyi, kimi de iyi gözüken olduğunu düşünür. "İstenen iyidir" diyenlere bakılırsa, doğru tercih yapmayanın istediği şeyin, istenen şey olmadığı sonucu çıkar (çünkü o, istenecek bir şey olacaksa, iyi de olmalı; oysa o durumda kötüydü); diğer yandan "istenen, iyi gözükendir" diyenlere bakılırsa, hiçbir şeyin doğal olarak istenecek bir şey olmadığı, ancak her kişi ona öyle görüneni istediği sonucu çıkar; ne var ki başka başka insanlara başka başka şeyler —ve olabilir ki biribirine karşıt şeyler— öyle görünüyor. Bu sonuçlan beğenmiyorsak, acaba "iyi genel olarak ve doğru olarak istenendir, her bir kişinin isteği ise ona iyi görünendir" mi dememiz gerek?

τῷ μὲν οὖν σπουδαίῳ τὸ κατ' ἀλήθειαν εἶναι, τῷ δὲ φαύλῳ τὸ τυχόν, ὥσπερ καὶ ἐπὶ τῶν σωμάτων τοῖς μὲν εὖ διακειμένοις ὑγιεινά ἐστι τὰ κατ' ἀλήθειαν τοιαῦτα ὄντα, τοῖς δ' ἐπινόσοις ἕτερα, ὁμοίως δὲ καὶ πικρὰ καὶ γλυκέα καὶ θερμὰ καὶ βαρέα καὶ τῶν ἄλλων ἕκαστα· ὁ σπουδαῖος γὰρ ἕκαστα κρίνει ὀρθῶς, καὶ ἐν ἑκάστοις τἀληθὲς αὐτῷ φαίνεται. καθ' ἑκάστην γὰρ ἕξιν ἴδιά ἐστι καλὰ καὶ ἡδέα, καὶ διαφέρει πλεῖστον ἴσως ὁ σπουδαῖος τῷ τἀληθὲς ἐν ἑκάστοις ὁρᾶν, ὥσπερ κανὼν καὶ μέτρον αὐτῶν ὤν. ἐν τοῖς πολλοῖς δὲ ἡ ἀπάτη διὰ τὴν ἡδονὴν ἔοικε γίνεσθαι· οὐ γὰρ οὖσα ἀγαθὸν φαίνεται. αἱροῦνται οὖν τὸ ἡδὺ ὡς ἀγαθόν, τὴν δὲ λύπην ὡς κακὸν φεύγουσιν.

V. Ὄντος δὴ βουλητοῦ μὲν τοῦ τέλους, βουλευτῶν δὲ καὶ προαιρετῶν τῶν πρὸς τὸ τέλος, αἱ περὶ ταῦτα πράξεις κατὰ προαίρεσιν ἂν εἶεν καὶ ἑκούσιοι. αἱ δὲ τῶν ἀρετῶν ἐνέργειαι περὶ ταῦτα. ἐφ' ἡμῖν δὴ καὶ ἡ ἀρετή, ὁμοίως δὲ καὶ ἡ κακία. ἐν οἷς γὰρ ἐφ' ἡμῖν τὸ πράττειν, καὶ τὸ μὴ πράττειν, καὶ ἐν οἷς τὸ μή, καὶ τὸ ναί· ὥστ' εἰ τὸ πράττειν καλὸν ὂν ἐφ' ἡμῖν ἐστί, καὶ τὸ μὴ πράττειν ἐφ' ἡμῖν ἔσται αἰσχρὸν ὄν, καὶ εἰ τὸ μὴ πράττειν καλὸν ὂν ἐφ' ἡμῖν, καὶ τὸ πράττειν αἰσχρὸν ὂν ἐφ' ἡμῖν. εἰ δ' ἐφ' ἡμῖν τὰ καλὰ πράττειν καὶ τὰ αἰσχρά, ὁμοίως δὲ καὶ τὸ μὴ πράττειν, τοῦτο δ' ἦν τὸ ἀγαθοῖς καὶ κακοῖς εἶναι, ἐφ' ἡμῖν ἄρα τὸ ἐπιεικέσι καὶ φαύλοις εἶναι. τὸ δὲ λέγειν ὡς οὐδεὶς ἑκὼν πονηρὸς οὐδ' ἄκων μακάριος ἔοικε τὸ μὲν ψευδεῖ τὸ δ' ἀληθεῖ· μακάριος μὲν γὰρ οὐδεὶς ἄκων, ἡ δὲ μοχθηρία ἑκούσιον. ἢ τοῖς γε νῦν εἰρημένοις ἀμφισβητητέον, καὶ τὸν

---

29. τὸν σπουδαῖον γὰρ ἕκαστα κρίνειν K^b ὤν Γ: ὄν K^b: om. L^b M^b ἐν add. K^b
6. δὴ Heliodorus (et fort. Asp.): δὲ codd.
15. μάκαρ Victorius
32. τὸ σπουδαῖον K^b 33. 1113^b 5. εἶεν ἂν K^b Γ
13. ἄρα] ἔσται L^b M^b Γ

Bu durumda erdemli kişinin istediği doğru olarak istenen, sıradan birinin istediği ise rastlantı sonucu istenen olacak, tıpkı bedenler konusunda olduğu gibi: Sağlam olanlar için gerçekten sağlığı koruyucu şeyler sağlıklıdır, hastalıklı olanlar içinse başka şeyler; acı, tatlı, sıcak, ağır ve benzeri şeyler için de bu böyle, çünkü erdemli kişi tek tek şeyler hakkında doğru yargıda bulunur ve tek tek şeyler konusunda 'doğru' ona görünendir. Her kişinin durumuna göre güzel ve hoş olan şeyler vardır; ve belki de erdemli kişinin başkalarından en büyük farkı, tek tek şeylerde doğruyu görmesinde bulunur: Sanki onların ölçüsü ve ölçütüdür. Çoğu kimsenin ise haz yüzünden yanıldığı görülüyor; çünkü haz, iyi bir şey olmadığı halde, onlara iyi görünüyor. O zaman hoş olanı iyi diye tercih ediyorlar, acıdan da kötü diye kaçıyorlar.

İstenen, amaç olduğuna göre; enine boyuna düşünülen ve tercih edilenler ise amaca götürenler olduğuna göre, bunlarla ilgili eylemler tercihe bağlı ve isteyerek yapılan eylemler olsa gerek. Erdemlerin etkinlikleri de bunlarla ilgili. Demek ki erdem de, aynı şekilde kötülük de elimizdedir. Yapılması elimizde olan şeyleri yapmamak da elimizdedir; hayır demek elimizde olan şeylere evet demek de elimizde. Öyleyse iyi olan bir şeyi yapmak elimizdeyse, çirkin olan bir şeyi yapmamak da elimizde; iyi olan bir şeyi yapmamak elimizdeyse, çirkin olan bir şeyi yapmak da elimizde. İyi ve kötü şeyleri yapmak ve aynı şekilde bunları yapmamak elimizdeyse —iyi olmak ve kötü olmak da bu idiyse— demek ki doğru olmak da kötü olmak da elimizdedir. Hiç kimsenin isteyerek kötü olmadığını ne de istemeyerek kutlu olduğunu söylemek bir bakıma doğru, bir bakıma yanlıştır: Hiç kimse istemeden kutlu olmaz, ama kötülük isteyerek oluyor. Yoksa biraz önce söylediklerimizden şüphe etmek ve

ἄνθρωπον οὐ φατέον ἀρχὴν εἶναι οὐδὲ γεννητὴν τῶν πράξεων ὥσπερ καὶ τέκνων. εἰ δὲ ταῦτα φαίνεται καὶ μὴ ἔχομεν 6
εἰς ἄλλας ἀρχὰς ἀναγαγεῖν παρὰ τὰς ἐν ἡμῖν, ὧν καὶ αἱ ἀρχαὶ ἐν ἡμῖν, καὶ αὐτὰ ἐφ' ἡμῖν καὶ ἑκούσια. τούτοις 7
δ' ἔοικε μαρτυρεῖσθαι καὶ ἰδίᾳ ὑφ' ἑκάστων καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν νομοθετῶν· κολάζουσι γὰρ καὶ τιμωροῦνται τοὺς δρῶντας μοχθηρά, ὅσοι μὴ βίᾳ ἢ δι' ἄγνοιαν ἧς μὴ αὐτοὶ αἴτιοι, τοὺς δὲ τὰ καλὰ πράττοντας τιμῶσιν, ὡς τοὺς μὲν προτρέψοντες τοὺς δὲ κωλύσοντες. καίτοι ὅσα μήτ' ἐφ' ἡμῖν ἐστὶ μήθ' ἑκούσια, οὐδεὶς προτρέπεται πράττειν, ὡς οὐδὲν πρὸ ἔργου ὂν τὸ πεισθῆναι μὴ θερμαίνεσθαι ἢ ἀλγεῖν ἢ πεινῆν ἢ ἄλλ' ὁτιοῦν τῶν τοιούτων· οὐθὲν γὰρ ἧττον πεισόμεθα αὐτά. καὶ γὰρ ἐπ' αὐτῷ τῷ ἀγνοεῖν κολάζουσιν, ἐὰν αἴτιος 8
εἶναι δοκῇ τῆς ἀγνοίας, οἷον τοῖς μεθύουσι διπλᾶ τὰ ἐπιτίμια· ἡ γὰρ ἀρχὴ ἐν αὐτῷ· κύριος γὰρ τοῦ μὴ μεθυσθῆναι, τοῦτο δ' αἴτιον τῆς ἀγνοίας. καὶ τοὺς ἀγνοοῦντάς τι τῶν ἐν τοῖς νόμοις, ἃ δεῖ ἐπίστασθαι καὶ μὴ χαλεπά ἐστι,
1114ᵃ κολάζουσιν, ὁμοίως δὲ καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις, ὅσα δι' ἀμέ- 9
λειαν ἀγνοεῖν δοκοῦσιν, ὡς ἐπ' αὐτοῖς ὂν τὸ μὴ ἀγνοεῖν· τοῦ γὰρ ἐπιμεληθῆναι κύριοι. ἀλλ' ἴσως τοιοῦτός ἐστιν ὥστε 10
μὴ ἐπιμεληθῆναι. ἀλλὰ τοῦ τοιούτους γενέσθαι αὐτοὶ αἴτιοι ζῶντες ἀνειμένως, καὶ τοῦ ἀδίκους ἢ ἀκολάστους εἶναι, οἱ μὲν κακουργοῦντες, οἱ δὲ ἐν πότοις καὶ τοῖς τοιούτοις διάγοντες· αἱ γὰρ περὶ ἕκαστα ἐνέργειαι τοιούτους ποιοῦσιν. τοῦτο δὲ δῆ- 11
λον ἐκ τῶν μελετώντων πρὸς ἡντινοῦν ἀγωνίαν ἢ πρᾶξιν· διατελοῦσι γὰρ ἐνεργοῦντες. τὸ μὲν οὖν ἀγνοεῖν ὅτι ἐκ τοῦ 12
ἐνεργεῖν περὶ ἕκαστα αἱ ἕξεις γίνονται, κομιδῇ ἀναισθήτου. ἔτι δ' ἄλογον τὸν ἀδικοῦντα μὴ βούλεσθαι ἄδικον εἶναι ἢ 13

---

20. *ἐν*] *ἐφ'* L^b M^b *καὶ* om. L^b M^b Asp. 23. *τοὺς* om. K^b 29. *ὁτιοῦν ἄλλο* K^b 31. *τὰ* om. K^b 1114ᵃ 4. *τοιοῦτον* K^b

insanın, çocuklarının olduğu gibi eylemlerinin de başlangıcı ve doğuranı olduğunu söylememek gerekirdi. Bunlar böyle görünüyorsa ve biz [eylemleri] bizde olanlardan başka başlangıçlara götüremiyorsak, başlangıçları bizde olanlar, kendileri de elimizde olanlardır ve isteyerek yapılır. Buna tek tek kişiler de yasa koyucuların kendileri de tanıklık eder gibi görünüyor; nitekim onlar, kötü işler yapanları —bunları zorla ya da nedeni kendileri olmayan bilgisizlikten dolayı yapmadıkları takdirde— cezalandırarak hizaya getiriyorlar; güzel şeyler yapanları ise ödüllendiriyorlar; amaçları da bunları teşvik etmek, ötekileri ise engellemektir. Oysa hiç kimse elinde olmayan ve isteyerek olmayan şeyleri yapmaya teşvik edilemez; sözgelişi hiç kimsenin ısınmamaya, acı ya da açlık duymamaya ya da benzeri başka bir şeye ikna edilmesi olacak iş değildir; çünkü bunları daha az duymaya hiç de ikna olacak değiliz. Bilmemenin kendisi bile —yani kişi kendisi bilmemenin nedeni görünüyorsa— cezalandırılır; sözgelişi sarhoşlar için ceza iki kattır; çünkü yaptığının başlangıcı kendisindedir, sarhoş olmamak ona bağlıdır; sarhoşluk ise [yaptığını] bilmemesinin nedeni. Yasalarda bilinmesi gereken ve bilinmesi zor olmayan bir şeyi bilmeyenleri de cezalandırırlar; bilgisizliklerini gidermek kendi ellerinde olmasına karşın, savsama nedeniyle başka konuları da bilmedikleri düşünülenlere aynı şekilde ceza verilir; çünkü bilmeme durumunda olmamak ellerindeydi. Çünkü buna çaba göstermek onlara bağlı. Belki de "öyle kişilerdir ki, çaba gösteremezler" denebilir; ama böyle kişiler olmalarının nedeni kendileridir; başıboş yaşadıkları için adaletsiz ya da haz düşkünü olmalarının nedeni de kendileridir. Kimileri kötü işler yapmakla, kimileri de içki içip benzeri şeyler yaparak yaşamakla; çünkü tek tek şeyler konusundaki etkinlikler onları böyle yapar. Bu bir yarışma ya da başka bir iş için çalışanlarda da apaçık görünüyor; çünkü onlar sürekli olarak etkin halde yaşıyorlar. Öyleyse huyların tek tek şeyler konusunda etkinlikte bulunmakla meydana geldiğini bilmemek, bütünüyle duyarsız birinin özelliğidir. Ayrıca adaletsizlik yapanın adaletsiz kişi olmak istememesi ya da

τὸν ἀκολασταίνοντα ἀκόλαστον. εἰ δὲ μὴ ἀγνοῶν τις πράτ-
14 τει ἐξ ὧν ἔσται ἄδικος, ἑκὼν ἄδικος ἂν εἴη, οὐ μὴν ἐάν γε
βούληται, ἄδικος ὢν παύσεται καὶ ἔσται δίκαιος. οὐδὲ γὰρ
ὁ νοσῶν ὑγιής. καὶ εἰ οὕτως ἔτυχεν, ἑκὼν νοσεῖ, ἀκρατῶς 15
βιοτεύων καὶ ἀπειθῶν τοῖς ἰατροῖς. τότε μὲν οὖν ἐξῆν αὐτῷ
μὴ νοσεῖν, προεμένῳ δ' οὐκέτι, ὥσπερ οὐδ' ἀφέντι λίθον ἔτ'
αὐτὸν δυνατὸν ἀναλαβεῖν· ἀλλ' ὅμως ἐπ' αὐτῷ τὸ βαλεῖν
[καὶ ῥῖψαι]· ἡ γὰρ ἀρχὴ ἐν αὐτῷ. οὕτω δὲ καὶ τῷ ἀδίκῳ
καὶ τῷ ἀκολάστῳ ἐξ ἀρχῆς μὲν ἐξῆν τοιούτοις μὴ γενέσθαι, 20
15 διὸ ἑκόντες εἰσίν· γενομένοις δ' οὐκέτι ἔστι μὴ εἶναι. οὐ μό-
νον δ' αἱ τῆς ψυχῆς κακίαι ἑκούσιοί εἰσιν, ἀλλ' ἐνίοις καὶ
αἱ τοῦ σώματος, οἷς καὶ ἐπιτιμῶμεν· τοῖς μὲν γὰρ διὰ
φύσιν αἰσχροῖς οὐδεὶς ἐπιτιμᾷ, τοῖς δὲ δι' ἀγυμνασίαν καὶ
ἀμέλειαν. ὁμοίως δὲ καὶ περὶ ἀσθένειαν καὶ πήρωσιν· οὐθεὶς 25
γὰρ ἂν ὀνειδίσειε τυφλῷ φύσει ἢ ἐκ νόσου ἢ ἐκ πληγῆς,
ἀλλὰ μᾶλλον ἐλεήσαι· τῷ δ' ἐξ οἰνοφλυγίας ἢ ἄλλης
16 ἀκολασίας πᾶς ἂν ἐπιτιμήσαι. τῶν δὴ περὶ τὸ σῶμα κα-
κιῶν αἱ ἐφ' ἡμῖν ἐπιτιμῶνται, αἱ δὲ μὴ ἐφ' ἡμῖν οὔ. εἰ
δ' οὕτω, καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων αἱ ἐπιτιμώμεναι τῶν κακιῶν 30
17 ἐφ' ἡμῖν ἂν εἶεν. εἰ δέ τις λέγοι ὅτι πάντες ἐφίενται τοῦ
φαινομένου ἀγαθοῦ, τῆς δὲ φαντασίας οὐ κύριοι, ἀλλ' ὁποῖός
ποθ' ἕκαστός ἐστι, τοιοῦτο καὶ τὸ τέλος φαίνεται αὐτῷ· εἰ 1114ᵇ
μὲν οὖν ἕκαστος ἑαυτῷ τῆς ἕξεώς ἐστί πως αἴτιος, καὶ τῆς
φαντασίας ἔσται πως αὐτὸς αἴτιος· εἰ δὲ μή, οὐθεὶς αὐτῷ
αἴτιος τοῦ κακοποιεῖν, ἀλλὰ δι' ἄγνοιαν τοῦ τέλους ταῦτα
πράττει, διὰ τούτων οἰόμενος αὐτῷ τὸ ἄριστον ἕσεσθαι, ἡ 5
δὲ τοῦ τέλους ἕφεσις οὐκ αὐθαίρετος, ἀλλὰ φῦναι δεῖ ὥσπερ

---

15. καὶ] καίτοι Rassow 16. ἐξὸν K^b 19. καὶ ῥῖψαι seclusi ἐν Rassow : ἐπ' codd. 20. γίνεσθαι L^b 21. οὐκ ἔξεστι L^b : οὐκέτι ἔξεστι Γ 25. post ἀσθένειαν add. καὶ αἶσχος L^b Γ 1114^b 3. μή, οὐθεὶς] μηδεὶς L^b M^b Γ 4. κακὰ ποιεῖν O^b

haz peşinde olanın haz düşkünü bir kişi olmak istememesi akla aykırıdır. Ama eğer biri onu adaletsiz yapacak şeyi bilmeden yapmıyorsa, isteyerek adaletsiz olur; istediği anda da adaletsiz olmaya son vererek adil bir kişi olmayacaktır. Hasta kişi de bu şekilde sağlıklı olmaz; kendini dizginlemeden yaşadığı ve doktorları dinlemediği için isteyerek hastaysa bile. Hasta olmamak bir zamanlar onun için olanaklı iken, bu fırsatı kaçırdı mı, onu yeniden elde edemez; tıpkı bir taşı fırlatanın onu yeniden elde edememesi gibi. Ama atmak ona bağlıydı, çünkü başlangıç onun elindeydi. Aynı şekilde adaletsiz veya haz düşkünü kişi için de böyle olmamak başlangıçta elindedir; bunun için de onlar isteyerek öyle oluyorlar; bir kere olduktan sonra da öyle olmamaları artık olanaksızdır. Yalnız ruhun kötülükleri değil, bedenin kimi kötülükleri de isteyerek edinilir, kınadıklarımız da bunlardır; hiç kimse doğuştan çirkin kişileri ayıplamaz, hareketsizlik ya da özensizlik nedeniyle çirkin olanları kınar. Güçsüzlük ve sakatlık konusunda da bu böyledir; nitekim hiç kimse doğuştan, bir hastalık yüzünden ya da yaralanmadan ötürü kör olan birini kınamaz, daha çok acıma duyar; oysa ayyaşlık yüzünden ya da başka bir şeye düşkünlük yüzünden öyle olan birini herkes kınar. O halde bedenle ilgili kötülüklerden bize bağlı olanlar kınanırlar, elimizde olmayanlar ise kınanmazlar. Eğer bu böyle ise, başka konulardaki kötülüklerden kınananlar da bize bağlı olanlar olacaktır. Ayrıca biri diyebilir ki herkes kendisine iyi görüneni arzu eder, ama hayal gücünün efendisi değildir; her bir kişi nasıl insansa amaç da ona öyle görünür; öyleyse her kişi belli bir şekilde kendi huyunun nedeni ise, hayalinin de nedeni belli bir şekilde kendisi olacaktır; ama değilse, kötü bir şey yapmasının nedeni de kendisi değildir ve bunları amacı bilmemekten dolayı yapar, bunlarla kendisi için en iyinin gerçekleşeceğini sanarak; o amacı arzulaması ise kendi seçimi değildir; eğer iyi yargıda bulunup gerçekten iyi olanı

ὄψιν ἔχοντα, ᾗ κρινεῖ καλῶς καὶ τὸ κατ' ἀλήθειαν ἀγαθὸν αἱρήσεται, καὶ ἔστιν εὐφυὴς ᾧ τοῦτο καλῶς πέφυκεν· τὸ γὰρ μέγιστον καὶ κάλλιστον, καὶ ὃ παρ' ἑτέρου μὴ οἷόν τε λαβεῖν μηδὲ μαθεῖν, ἀλλ' οἷον ἔφυ τοιοῦτον ἕξει, καὶ τὸ εὖ καὶ τὸ καλῶς τοῦτο πεφυκέναι ἡ τελεία καὶ ἀληθινὴ ἂν εἴη εὐφυΐα. εἰ δὴ ταῦτ' ἐστὶν ἀληθῆ, τί μᾶλλον ἡ ἀρετὴ τῆς κακίας ἔσται ἑκούσιον; ἀμφοῖν γὰρ ὁμοίως, τῷ 18 ἀγαθῷ καὶ τῷ κακῷ, τὸ τέλος φύσει ἢ ὁπωσδήποτε φαίνεται καὶ κεῖται, τὰ δὲ λοιπὰ πρὸς τοῦτο ἀναφέροντες πράττουσιν ὁπωσδήποτε. εἴτε δὴ τὸ τέλος μὴ φύσει ἑκάστῳ 19 φαίνεται οἱονδήποτε, ἀλλά τι καὶ παρ' αὐτόν ἐστιν, εἴτε τὸ μὲν τέλος φυσικόν, τῷ δὲ τὰ λοιπὰ πράττειν ἑκουσίως τὸν σπουδαῖον ἡ ἀρετὴ ἑκούσιόν ἐστιν, οὐθὲν ἧττον καὶ ἡ κακία ἑκούσιον ἂν εἴη· ὁμοίως γὰρ καὶ τῷ κακῷ ὑπάρχει τὸ δι' αὐτὸν ἐν ταῖς πράξεσι καὶ εἰ μὴ ἐν τῷ τέλει. εἰ 20 οὖν, ὥσπερ λέγεται, ἑκούσιοί εἰσιν αἱ ἀρεταί (καὶ γὰρ τῶν ἕξεων συναίτιοί πως αὐτοί ἐσμεν, καὶ τῷ ποιοί τινες εἶναι τὸ τέλος τοιόνδε τιθέμεθα), καὶ αἱ κακίαι ἑκούσιοι ἂν εἶεν· ὁμοίως γάρ.

8 Κοινῇ μὲν οὖν περὶ τῶν ἀρετῶν εἴρηται ἡμῖν τό τε 21 γένος τύπῳ, ὅτι μεσότητές εἰσιν καὶ ὅτι ἕξεις, ὑφ' ὧν τε γίνονται, ὅτι τούτων πρακτικαί ⟨καὶ⟩ καθ' αὑτάς, καὶ ὅτι ἐφ' ἡμῖν καὶ ἑκούσιοι, καὶ οὕτως ὡς ἂν ὁ ὀρθὸς λόγος προστάξῃ. οὐχ ὁμοίως δὲ αἱ πράξεις ἑκούσιοί εἰσι καὶ αἱ 22 ἕξεις· τῶν μὲν γὰρ πράξεων ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τοῦ τέλους κύριοί ἐσμεν, εἰδότες τὰ καθ' ἕκαστα, τῶν ἕξεων δὲ τῆς

---

9. καὶ δ] εἰ K^b 10. καὶ τὸ] τὸ δ' L^b M^b 15. τοῦτο Asp.: ταῦτα codd.: fort. αὐτὸ 17. αὐτόν K^b Γ: αὐτῷ vulg. 21. fort. αὐτοῦ 22. τῶν αἰτίων ἕξεων K^b 26. τε om. K^b Asp. 27. μεσότης καὶ ἕξις K^b 28. ὅτι K^b Γ Asp.: καὶ ὅτι L^b M^b καὶ ante καθ' add. Γ Asp.

tercih edecekse, görme gücüyle olduğu gibi, böyle doğmuş olmalı; yetenekli insan da doğuştan bu gücün bulunduğu insandır; çünkü bu, en önemli ve en güzel şeydir —başkasından ne alınabilecek ne de öğrenilebilecek, doğal olarak nasılsa öyle sahip olunacak bir şey. Tam ve gerçek anlamda yeteneklilik bu bakımdan iyi ve güzel bir doğal yapıya sahip olmaktır. İşte bunlar doğruysa, erdem niye kötülükten daha çok isteyerek sahip olunan bir şey oluyor? Çünkü her ikisi —hem iyi hem de kötü kişi—, ister doğal olarak ister başka bir yoldan olsun aynı şekilde amaç ediniyor ve bu amaç karşılarında duruyor, öteki şeyleri ise bu amaçla ilgili olarak herhangi bir şekilde yapıyorlar. Demek ki, ister amacı —bu ne olursa olsun— kişi doğal olarak edinmesin ama edinilmesinde kendi payı olsun, isterse de amaç doğal olsun ama öteki her şeyi erdemli kişi isteyerek yapsın, erdem isteyerek olan bir şeydir; öyleyse kötülük de isteyerek olmaktan geri kalamaz. Çünkü amaç konusunda olmasa bile eylemlerde kişinin aracılığıyla gerçekleşen bir şeyin olması, kötü kişi için de sözkonusudur. O halde eğer, dediğimiz gibi, erdemler isteyerek olan şeylerse (çünkü huylarımızın nedeni belli bir şekilde kendimiziz de ve nasılsak buna göre amacımızı koyuyoruz) kötülükler de isteyerek olan şeyler olur; çünkü durumları aynıdır.

Böylece erdemlerin ortak cinsini biçimsel olarak belirlemiş ve orta olmalar olduklarını, onları oluşturan eylemleri yapmayı sağlayan huylar olduklarını, elimizde olduklarını ve isteyerek edinildiklerini ve sağ aklın buyurduğu şekilde olduklarını söylemiş olduk. Ama eylemler ile huylar aynı anlamda 'isteyerek olan' şeyler değildir; çünkü tek tek durumları bilince, baştan sona kadar eylemlerimize hakimizdir, oysa huylarımızın

ἀρχῆς, καθ' ἕκαστα δὲ ἡ πρόσθεσις οὐ γνώριμος, ὥσπερ 1115
ἐπὶ τῶν ἀρρωστιῶν· ἀλλ' ὅτι ἐφ' ἡμῖν ἦν οὕτως ἢ μὴ οὕτω
χρήσασθαι, διὰ τοῦτο ἑκούσιοι.

23 Ἀναλαβόντες δὲ περὶ ἑκάστης εἴπωμεν τίνες εἰσὶ καὶ 9
περὶ ποῖα καὶ πῶς· ἅμα δ' ἔσται δῆλον καὶ πόσαι εἰσίν. 5

VI. καὶ πρῶτον περὶ ἀνδρείας. Ὅτι μὲν οὖν μεσότης ἐστὶ περὶ
2 φόβους καὶ θάρρη, ἤδη φανερὸν γεγένηται· φοβούμεθα
δὲ δῆλον ὅτι τὰ φοβερά, ταῦτα δ' ἐστὶν ὡς ἁπλῶς εἰπεῖν
κακά· διὸ καὶ τὸν φόβον ὁρίζονται προσδοκίαν κακοῦ.
3 φοβούμεθα μὲν οὖν πάντα τὰ κακά, οἷον ἀδοξίαν πενίαν 10
νόσον ἀφιλίαν θάνατον, ἀλλ' οὐ περὶ πάντα δοκεῖ ὁ ἀν-
δρεῖος εἶναι· ἔνια γὰρ καὶ δεῖ φοβεῖσθαι καὶ καλόν, τὸ
δὲ μὴ αἰσχρόν, οἷον ἀδοξίαν· ὁ μὲν γὰρ φοβούμενος ἐπιει-
κὴς καὶ αἰδήμων, ὁ δὲ μὴ φοβούμενος ἀναίσχυντος. λέ-
γεται δ' ὑπό τινων ἀνδρεῖος κατὰ μεταφοράν· ἔχει γάρ 15
τι ὅμοιον τῷ ἀνδρείῳ· ἄφοβος γάρ τις καὶ ὁ ἀνδρεῖος.
4 πενίαν δ' ἴσως οὐ δεῖ φοβεῖσθαι οὐδὲ νόσον, οὐδ' ὅλως ὅσα
μὴ ἀπὸ κακίας μηδὲ δι' αὐτόν. ἀλλ' οὐδ' ὁ περὶ ταῦτα
ἄφοβος ἀνδρεῖος. λέγομεν δὲ καὶ τοῦτον καθ' ὁμοιότητα·
ἔνιοι γὰρ ἐν τοῖς πολεμικοῖς κινδύνοις δειλοὶ ὄντες ἐλευ- 20
θέριοί εἰσι καὶ πρὸς χρημάτων ἀποβολὴν εὐθαρσῶς ἔχου-
5 σιν. οὐδὲ δὴ εἴ τις ὕβριν περὶ παῖδας καὶ γυναῖκα φοβεῖ-
ται ἢ φθόνον ἤ τι τῶν τοιούτων, δειλός ἐστιν· οὐδ' εἰ θαρρεῖ
6 μέλλων μαστιγοῦσθαι, ἀνδρεῖος. περὶ ποῖα οὖν τῶν φοβερῶν
ὁ ἀνδρεῖος; ἢ περὶ τὰ μέγιστα; οὐθεὶς γὰρ ὑπομενετικώτερος 25
τῶν δεινῶν. φοβερώτατον δ' ὁ θάνατος· πέρας γάρ, καὶ
οὐδὲν ἔτι τῷ τεθνεῶτι δοκεῖ οὔτ' ἀγαθὸν οὔτε κακὸν εἶναι.
7 δόξειε δ' ἂν οὐδὲ περὶ θάνατον τὸν ἐν παντὶ ὁ ἀνδρεῖος

1115ᵃ 3. χρῆσθαι K^b 4. δὲ M^b Γ: δὴ vulg. 7. φανερὸν γεγένηται K^b: καὶ πρότερον εἴρηται L^b M^b Γ 8. ὡς om. K^b M^b 22. γυναῖκας K^b Asp. 24. γοῦν K^b: fort. δ' οὖν 27. ἔτι] ἐν K^b

başlangıcına hakimiz, tek tek durumlarda beklenen ise —tıpkı hastalıklarda olduğu gibi— bilinemez; ama belli bir şekilde davranmak ya da davranmamak elimizde olduğu için, bundan ötürü isteyerek olan şeylerdir. 1115a

Şimdi yeniden her bir erdemi ele alarak, onların neler olduklarını, nelerle ilgili olduklarını ve nasıl olduklarını söyleyelim; böylece ne kadar erdem olduğu da açığa çıkacak. İlk olarak yiğitlikten sözedelim. Korkular ve cüretlerle ilgili bir orta olma olduğu daha önce açığa çıktı; bizim korkutucu şeylerden korktuğumuz açık; bunlarsa genellikle söylenebileceği gibi kötüdürler; bundan ötürü korkuyu kötülüğün beklentisi olarak tanımlarlar. Nitekim biz bütün kötülüklerden korkarız, sözgelişi kötü ünden, yoksulluktan, hastalıktan, dostsuzluktan, ölümden; ama yiğit bunların hepsi ile ilgili görünmüyor; çünkü bunların bazılarından korkmak gerekir ve korkmak güzel bir şeydir, korkmamak ise çirkindir; —sözgelişi kötü ünden korkmamak; nitekim ondan korkan kişi, erdemli ve duyarlı bir kişidir, korkmayansa utanmaz bir kişi. Böyle birine kimileri eğretileme yoluyla yiğit derler, çünkü yiğitle benzer bir yanı vardır; çünkü yiğit kişi de korkusuzdur. Belki de yoksulluktan ve hastalıktan, kısaca bir kötülüğe ya da kişinin kendisine bağlı olmayan böyle şeylerden korkmamak gerekir. Ama bunlar karşısında korkmayan da yiğit değildir, onu bir benzerlikten ötürü böyle adlandırıyoruz; nitekim kimi cömert kişiler savaştaki tehlikelerde korkak oldukları halde, varlıklarını kaybetmeyi yüreklilikle karşılarlar. Çocukları ve karısı karşısında küstahlıktan, kıskançlıktan ya da bu tür şeylerden korkan korkak olmadığı gibi, kırbaçlanmak üzere iken yüreklilik gösteren de yiğit değildir. O halde korkutucu şeylerin hangileri konusunda yiğit olunuyor? Yoksa en önemli olanlarda mı? Çünkü hiç kimse korkunç şeyler karşısında daha dayanıklı olmaz. En korkutucu şey ise ölümdür, çünkü sondur ve ölmüş biri için hiçbir şey artık iyi ya da kötü görünmüyor. Yiğit kişi her durumdaki ölümle de ilgili görünmüyor,

εἶναι, οἷον ἐν θαλάττῃ ἢ νόσοις. εν τίσιν οὖν; ἢ ἐν 8
τοῖς καλλίστοις; τοιοῦτοι δὲ οἱ ἐν πολέμῳ· ἐν μεγίστῳ γὰρ 9
καὶ καλλίστῳ κινδύνῳ. ὁμόλογοι δὲ τούτοις εἰσὶ καὶ αἱ τι- 9
μαὶ αἱ ἐν ταῖς πόλεσι καὶ παρὰ τοῖς μονάρχοις. κυρίως 10
δὴ λέγοιτ' ἂν ἀνδρεῖος ὁ περὶ τὸν καλὸν θάνατον ἀδεής,
καὶ ὅσα θάνατον ἐπιφέρει ὑπόγυια ὄντα· τοιαῦτα δὲ μά-
λιστα τὰ κατὰ πόλεμον. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἐν θαλάττῃ 11
1115 b καὶ ἐν νόσοις ἀδεὴς ὁ ἀνδρεῖος, οὐχ οὕτω δὲ ὡς οἱ θαλάτ-
τιοι· οἱ μὲν γὰρ ἀπεγνώκασι τὴν σωτηρίαν καὶ τὸν θάνα-
τον τὸν τοιοῦτον δυσχεραίνουσιν, οἱ δὲ εὐέλπιδές εἰσι παρὰ
τὴν ἐμπειρίαν. ἅμα δὲ καὶ ἀνδρίζονται ἐν οἷς ἐστὶν ἀλκὴ 12
ἢ καλὸν τὸ ἀποθανεῖν· ἐν ταῖς τοιαύταις δὲ φθοραῖς οὐδέ-
τερον ὑπάρχει.

Τὸ δὲ φοβερὸν οὐ πᾶσι μὲν τὸ αὐτό, λέγομεν δέ τι VII.
καὶ ὑπὲρ ἄνθρωπον. τοῦτο μὲν οὖν παντὶ φοβερὸν τῷ γε
νοῦν ἔχοντι· τὰ δὲ κατ' ἄνθρωπον διαφέρει μεγέθει καὶ τῷ
μᾶλλον καὶ ἧττον· ὁμοίως δὲ καὶ τὰ θαρραλέα. ὁ δὲ 2
ἀνδρεῖος ἀνέκπληκτος ὡς ἄνθρωπος. φοβήσεται μὲν οὖν καὶ
τὰ τοιαῦτα, ὡς δεῖ δὲ καὶ ὡς ὁ λόγος ὑπομενεῖ τοῦ καλοῦ
ἕνεκα· τοῦτο γὰρ τέλος τῆς ἀρετῆς. ἔστι δὲ μᾶλλον καὶ 3
ἧττον ταῦτα φοβεῖσθαι, καὶ ἔτι τὰ μὴ φοβερὰ ὡς τοιαῦτα
φοβεῖσθαι. γίνεται δὲ τῶν ἁμαρτιῶν ἡ μὲν ὅτι ⟨ὃ⟩ οὐ δεῖ, ἡ 4
δὲ ὅτι οὐχ ὡς δεῖ, ἡ δὲ ὅτι οὐχ ὅτε, ἤ τι τῶν τοιούτων· ὁμοίως
δὲ καὶ περὶ τὰ θαρραλέα. ὁ μὲν οὖν ἃ δεῖ καὶ οὗ ἕνεκα 5
ὑπομένων καὶ φοβούμενος, καὶ ὡς δεῖ καὶ ὅτε, ὁμοίως δὲ
καὶ θαρρῶν, ἀνδρεῖος· κατ' ἀξίαν γάρ, καὶ ὡς ἂν ὁ λόγος,
πάσχει καὶ πράττει ὁ ἀνδρεῖος. τέλος δὲ πάσης ἐνεργείας 6
ἐστὶ τὸ κατὰ τὴν ἕξιν. †καὶ τῷ ἀνδρείῳ δὲ ἡ ἀνδρεία καλόν.†

---

29. ἐν K^b Γ: ἢ ἐν L^b M^b ἢ K^b: ἢ ἐν L^b M^b Γ 32. αἱ om. K^b L^b M^b 1115b 8. γε om. K^b Γ 9. τὰ] τὸ K^b Γ 13. ταῖς ἀρε- ταῖς pr. K^b 15. δὴ Muenscher ὃ add. Γ

sözgelişi denizden ya da hastalıklardan olan ölümlerde. Öyleyse hangi durumlardaki ölümlerle? Acaba en güzel durumlardakinde mi? Savaştaki ölümler böyledir; çünkü en büyük ve en güzel tehlike içinde olan ölümler bunlardır. Kent yönetimlerinin ve monarkların böyle ölenleri onurlandırmaları da bunu gösteriyor. O zaman asıl anlamında yiğit kişi, güzel bir ölüm karşısında ve ölümü getirebilecek şeylerle burun buruna geldiğinde korku duymayana denebilir; böyle şeylerse savaşta olur. Elbette yiğit kişi denizde ve hastalıklarda da korku duymaz, ama denizciler gibi değil; çünkü denizci olmayanlar umutlarını kesmişlerdir ve böyle bir ölüm öfkelendiriyor onları; oysa denizciler deneyimlerinden dolayı umut içindedirler. Ayrıca yiğit kişiler karşı koymanın ve ölümün güzel olduğu yerde yiğitçe davranırlar; oysa böyle felâketlerde bunların hiçbiri yoktur.

Korkutucu olan, herkes için aynı değildir; insanı aşan korkutucu bir şeyden de sözederiz. Bu, usa sahip olan herkes için korkulacak bir şeydir; insana göre olan korkutucu şeyler ise, büyüklük bakımından, daha çok ya da daha az korkutucu olmaları bakımından farklılık gösterir. Yüreklendirici şeylerde de bu böyledir. Yiğit kişi insan olarak kendini korkuya kaptırmaz. İnsan için korkutucu olan şeylerden gerektiği gibi korkacak ve güzel bir şey için aklın gerektirdiği şekilde katlanacaktır; çünkü erdemin amacı budur. Bunlardan ise daha az ya da daha çok korkulabilir; ayrıca korkulmayacak şeylerden de sanki korkulacak şeylermiş gibi korkulabilir. Yanılgılardan kimi, korkulması gerekmeyen şeylerden korkmaktan, gerekmediği şekilde korkmaktan, kimi ise gerekmediği zaman ya da bu gibi koşullarda korkmaktan ortaya çıkıyor. Yüreklendiren şeyler konusunda da bu böyledir. O halde korkulması gereken şeylerden ve gerekli nedenlerden dolayı gerektiği şekilde ve gerektiği zaman korkan, cesaret edilmesi gereken şeyleri yapmaya cesaret eden kişi yiğittir; çünkü yiğit kişi yakışan biçimde ve aklın gösterdiği şekilde etkilenir ve eylemde bulunur. Her etkinliğin amacı ise huya göre olan bir amaçtır. Yiğit biri için de yiğitlik güzel bir şeydir;

τοιοῦτον δὴ καὶ τὸ τέλος· ὁρίζεται γὰρ ἕκαστον τῷ τέλει. καλοῦ δὴ ἕνεκα ὁ ἀνδρεῖος ὑπομένει καὶ πράττει τὰ κατὰ
7 τὴν ἀνδρείαν. τῶν δ' ὑπερβαλλόντων ὁ μὲν τῇ ἀφοβίᾳ ἀνώνυμος (εἴρηται δ' ἡμῖν ἐν τοῖς πρότερον ὅτι πολλά ἐστιν ἀνώνυμα), εἴη δ' ἄν τις μαινόμενος ἢ ἀνάλγητος, εἰ μηδὲν φοβοῖτο, μήτε σεισμὸν μήτε κύματα, καθάπερ φασὶ τοὺς Κελτούς· ὁ δὲ τῷ θαρρεῖν ὑπερβάλλων περὶ τὰ
8 φοβερὰ θρασύς. δοκεῖ δὲ καὶ ἀλαζὼν εἶναι ὁ θρασὺς καὶ προσποιητικὸς ἀνδρείας· ὡς γοῦν ἐκεῖνος περὶ τὰ φοβερὰ ἔχει, οὗτος βούλεται φαίνεσθαι· ἐν οἷς οὖν δύναται,
9 μιμεῖται. διὸ καὶ εἰσὶν οἱ πολλοὶ αὐτῶν θρασύδειλοι· ἐν
10 τούτοις γὰρ θρασυνόμενοι τὰ φοβερὰ οὐχ ὑπομένουσιν. ὁ δὲ τῷ φοβεῖσθαι ὑπερβάλλων δειλός· καὶ γὰρ ἃ μὴ δεῖ καὶ ὡς οὐ δεῖ, καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα ἀκολουθεῖ αὐτῷ. ἐλλείπει δὲ καὶ τῷ θαρρεῖν· ἀλλ' ἐν ταῖς λύπαις ὑπερ- 1116a
11 βάλλων μᾶλλον καταφανής ἐστιν. δύσελπις δή τις ὁ δειλός· πάντα γὰρ φοβεῖται. ὁ δ' ἀνδρεῖος ἐναντίως· τὸ γὰρ
12 θαρρεῖν εὐέλπιδος. περὶ ταὐτὰ μὲν οὖν ἐστὶν ὅ τε δειλὸς καὶ ὁ θρασὺς καὶ ὁ ἀνδρεῖος, διαφόρως δ' ἔχουσι πρὸς αὐτά· οἱ μὲν γὰρ ὑπερβάλλουσι καὶ ἐλλείπουσιν, ὁ δὲ μέσως ἔχει καὶ ὡς δεῖ· καὶ οἱ μὲν θρασεῖς προπετεῖς, καὶ βουλόμενοι πρὸ τῶν κινδύνων ἐν αὐτοῖς δ' ἀφίστανται, οἱ δ' ἀνδρεῖοι ἐν τοῖς ἔργοις ὀξεῖς, πρότερον δ' ἡσύχιοι.
13 Καθάπερ οὖν εἴρηται, ἡ ἀνδρεία μεσότης ἐστὶ περὶ 11
θαρραλέα καὶ φοβερά, ἐν οἷς εἴρηται, καὶ ὅτι καλὸν αἱρεῖται καὶ ὑπομένει, ἢ ὅτι αἰσχρὸν τὸ μή. τὸ δ' ἀποθνήσκειν φεύγοντα πενίαν ἢ ἔρωτα ἤ τι λυπηρὸν οὐκ ἀνδρείου, ἀλλὰ μᾶλλον δειλοῦ· μαλακία γὰρ τὸ φεύγειν τὰ ἐπίπονα, καὶ

---

22. δὲ Γ 23. δὴ Γ: δὲ K^b L^b M^b τὰ om. K^b 27. κύματα K^b: τὰ κύματα vulg. 30. γοῦν scripsi: οὖν codd. 31. οὗτος Γ: οὕτως K^b: οὕτως οὗτος L^b M^b

amacı da böyledir; çünkü tek tek şeyler amaçla belirlenir. Dolayısıyla yiğit kişi güzel bir şey için yiğitliğe uygun olan şeylere dayanır ya da onları yapar. Korkmamakta aşırıya kaçanların adı yoktur (daha önce de pek çok şeyin adı olma- 25
dığını söylemiştik); ama eğer biri hiçbir şeyden —Keltler için söylendiği gibi, ne depremden ne de selden— korkmuyorsa, ya çılgındır ya da vurdumduymaz. Korkulacak şeylerde korkmamakta aşırıya kaçan kişi ise cüretlidir. Cüretli kişi şarlatan ve yiğitlik taslayan sayılır; çünkü o korkutucu şeyler konusunda yiğit kişi nasılsa öyle görünmek ister; yapabildiği şeylerde ona öykünür. Bunun için bunların çoğu 30
yalancı pehlivandırlar; çünkü yapabildikleri yerde cüret gösterir, ama korkutucu şeyler karşısında dayanamazlar. Korkmakta aşırıya kaçan ise korkaktır; çünkü o gerekmeyen şeylerden, gerekmediği şekilde korkar ve bu tür öteki özellikleri 35
taşır. Yüreklilikte ise geri kalır; ama daha çok, acılar konu- 1116a
sunda aşırılık göstermekle tanınır. Korkak kişi karamsardır, çünkü herşeyden korkar. Yiğit ise tam tersi, çünkü yürekli olmak iyimser kişinin işidir. O halde hem korkak, hem cüretli hem de yiğit kişi aynı şeylerle ilgilidir, ama bunlar karşısında değişik tutumları olur: İlk ikisi aşırıya kaçar veya eksik kalır, yiğit ise orta olma özelliğine sahiptir ve gerektiği gibi olur; ayrıca cüretli kişiler öne atılan kişilerdir, tehlikelerden önce gönüllü oldukları halde, tehlikeyi görünce kaçarlar; oysa yiğit kişiler iş başında etkindirler, daha önce ise sakin.

O halde, dediğimiz gibi yiğitlik, sözünü ettiğimiz konularda cesaret edilecek ve korkulacak şeylerle ilgili orta olmadır; bunları güzel olduğu için tercih eder ve dayanır; ya da bunları yapmamak çirkin olduğu için. Buna karşın yoksulluktan, aşktan ya da acıdan kaçmak için ölmek bir yiğidin değil, daha çok bir korkağın işidir; çünkü zor şeylerden kaçmak

οὐχ ὅτι καλὸν ὑπομένει, ἀλλὰ φεύγων κακόν. Ἔστι μὲν οὖν ἡ ἀνδρεία τοιοῦτόν τι, λέγονται δὲ καὶ ἕτεραι κατὰ VIII. πέντε τρόπους· πρῶτον μὲν ἡ πολιτική· μάλιστα γὰρ ἔοικεν. δοκοῦσι γὰρ ὑπομένειν τοὺς κινδύνους οἱ πολῖται διὰ τὰ ἐκ τῶν νόμων ἐπιτίμια καὶ τὰ ὀνείδη καὶ διὰ τὰς τιμάς· καὶ διὰ τοῦτο ἀνδρειότατοι δοκοῦσιν εἶναι παρ' οἷς οἱ δειλοὶ ἄτιμοι καὶ οἱ ἀνδρεῖοι ἔντιμοι. τοιούτους δὲ καὶ Ὅμηρος 2 ποιεῖ, οἷον τὸν Διομήδην καὶ τὸν Ἕκτορα·

Πουλυδάμας μοι πρῶτος ἐλεγχείην ἀναθήσει·

καὶ [Διομήδης]

Ἕκτωρ γάρ ποτε φήσει ἐνὶ Τρώεσσ' ἀγορεύων
Τυδείδης ὑπ' ἐμεῖο.

ὁμοίωται δ' αὕτη μάλιστα τῇ πρότερον εἰρημένῃ, ὅτι δι' 3 ἀρετὴν γίνεται· δι' αἰδῶ γὰρ καὶ διὰ καλοῦ ὄρεξιν (τιμῆς γάρ) καὶ φυγὴν ὀνείδους, αἰσχροῦ ὄντος. τάξαι δ' ἄν τις 4 καὶ τοὺς ὑπὸ τῶν ἀρχόντων ἀναγκαζομένους εἰς ταὐτό· χείρους δ', ὅσῳ οὐ δι' αἰδῶ ἀλλὰ διὰ φόβον αὐτὸ δρῶσι, καὶ φεύγοντες οὐ τὸ αἰσχρὸν ἀλλὰ τὸ λυπηρόν· ἀναγκάζουσι γὰρ οἱ κύριοι, ὥσπερ ὁ Ἕκτωρ

ὃν δέ κ' ἐγὼν ἀπάνευθε μάχης πτώσσοντα νοήσω,
οὔ οἱ ἄρκιον ἐσσεῖται φυγέειν κύνας.

καὶ οἱ προστάττοντες, κἂν ἀναχωρῶσι τύπτοντες, τὸ αὐτὸ 5
1116 b δρῶσι, καὶ οἱ πρὸ τῶν τάφρων καὶ τῶν τοιούτων παρατάττοντες· πάντες γὰρ ἀναγκάζουσιν. δεῖ δ' οὐ δι' ἀνάγκην ἀνδρεῖον εἶναι, ἀλλ' ὅτι καλόν. δοκεῖ δὲ καὶ ἡ ἐμπειρία ἡ 6 περὶ ἕκαστα ἀνδρεία εἶναι· ὅθεν καὶ ὁ Σωκράτης ᾠήθη 5 ἐπιστήμην εἶναι τὴν ἀνδρείαν. τοιοῦτοι δὲ ἄλλοι μὲν ἐν ἄλ-

---

1116a 21. καὶ οἱ] οἱ δὲ L^b M^b Γ 24. Διομήδης seclusi 31. ὅσοι K^b 1116b 4. post ἀνδρεία add. τις L^b M^b 5. εἶναι om. K^b M^b

gevşekliktir ve güzel olduğu için bir katlanma değil, kötü olandan kaçmadır. İşte yiğitlik böyle bir şeydir, ama başka şeylere de yiğitlik denir. Bunlar beş türdür: İlki yurttaşların cesaretiyle ilgilidir; yiğitliğe en çok o benzer; çünkü yurttaşların hem yasalardaki cezalardan ve ayıp olduğundan dolayı, hem de onurlandırıldığından dolayı tehlikelere dayandıkları görünüyor. Bundan ötürü korkakların onursuz, yiğitlerin ise onurlu sayıldıkları yerde, bunlar en yürekli kişiler sayılıyor. Homeros da bunları yiğit olarak almıyor, sözgelişi Diomedes'i ve Hektor'u:

"Polydamas beni suçlayacak ilk kişidir"[19]

ve [Diomedes]

"Günün birinde Hektor Troialılara hitap ederken: Tydeus'un oğlu benden [kaçtı]"[20] *diyecek.*

En çok bu yiğitlik daha önce sözü edilene benziyor, çünkü erdemden ötürü oluyor —utanmaktan ve güzel bir şeyi (onuru) arzu etmekten ötürü ve çirkin olduğu için ayıptan kaçmaktan ötürü. Yöneticilerin zorladığı kişileri de bunların arasına katmak gerekebilir; ama bunlar daha kötüdür, çünkü utanmaktan değil, korkudan bunu yapıyorlar ve çirkin olandan değil, acı veren şeyden kaçıyorlar; çünkü yöneticileri bunları yapmaya zorluyor, Hektor'un yaptığı gibi:

"Çatışmadan kaçarken kimi yakalarsam,
kaçamayacaktır köpeklere yem olmaktan."[21]

Önlerine kattıklarını geriye doğru kaçtıkları zaman vuranlar ve hendeklerin ya da böyle yerlerin önüne dizenler aynı şeyi yapıyorlar; hepsi zorluyor onları. Oysa zorunluluktan değil, güzel olduğu için yiğit olmak gerekir. Tekler konusunda deneyim de yiğitlik sayılıyor. Bundan ötürü Sokrates de yiğitliğin bilim olduğunu düşünmüştür. Başka başka konularda

λοις, ἐν τοῖς πολεμικοῖς δ' οἱ στρατιῶται· δοκεῖ γὰρ εἶναι πολλὰ κενὰ τοῦ πολέμου, ἃ μάλιστα συνεωράκασιν οὗτοι· φαίνονται δὴ ἀνδρεῖοι, ὅτι οὐκ ἴσασιν οἱ ἄλλοι οἷά ἐστιν. 7 εἶτα ποιῆσαι καὶ μὴ παθεῖν μάλιστα δύνανται ἐκ τῆς ἐμπειρίας, δυνάμενοι χρῆσθαι τοῖς ὅπλοις καὶ τοιαῦτα ἔχοντες ὁποῖα ἂν εἴη καὶ πρὸς τὸ ποιῆσαι καὶ πρὸς τὸ μὴ 8 παθεῖν κράτιστα· ὥσπερ οὖν ἀνόπλοις ὡπλισμένοι μάχονται καὶ ἀθληταὶ ἰδιώταις· καὶ γὰρ ἐν τοῖς τοιούτοις ἀγῶσιν οὐχ οἱ ἀνδρειότατοι μαχιμώτατοί εἰσιν, ἀλλ' οἱ μά- 9 λιστα ἰσχύοντες καὶ τὰ σώματα ἄριστα ἔχοντες. οἱ στρατιῶται δὲ δειλοὶ γίνονται, ὅταν ὑπερτείνῃ ὁ κίνδυνος καὶ λείπωνται τοῖς πλήθεσι καὶ ταῖς παρασκευαῖς· πρῶτοι γὰρ φεύγουσι, τὰ δὲ πολιτικὰ μένοντα ἀποθνήσκει, ὅπερ καὶ τῷ Ἑρμαίῳ συνέβη. τοῖς μὲν γὰρ αἰσχρὸν τὸ φεύγειν καὶ ὁ θάνατος τῆς τοιαύτης σωτηρίας αἱρετώτερος· οἳ δὲ καὶ ἐξ ἀρχῆς ἐκινδύνευον ὡς κρείττους ὄντες, γνόντες δὲ φεύγουσι, τὸν θάνατον μᾶλλον τοῦ αἰσχροῦ φοβούμενοι· ὁ 10 δ' ἀνδρεῖος οὐ τοιοῦτος. καὶ τὸν θυμὸν δ' ἐπὶ τὴν ἀνδρείαν φέρουσιν· ἀνδρεῖοι γὰρ εἶναι δοκοῦσι καὶ οἱ διὰ θυμὸν ὥσπερ τὰ θηρία ἐπὶ τοὺς τρώσαντας φερόμενα, ὅτι καὶ οἱ ἀνδρεῖοι θυμοειδεῖς· ἰτητικώτατον γὰρ ὁ θυμὸς πρὸς τοὺς κινδύνους, ὅθεν καὶ Ὅμηρος "σθένος ἔμβαλε θυμῷ" καὶ "μένος καὶ θυμὸν ἔγειρε" καὶ "δριμὺ δ' ἀνὰ ῥῖνας μένος" καὶ "ἔζεσεν αἷμα·" πάντα γὰρ τὰ τοιαῦτα ἔοικε σημαί- 11 νειν τὴν τοῦ θυμοῦ ἔγερσιν καὶ ὁρμήν. οἱ μὲν οὖν ἀνδρεῖοι διὰ τὸ καλὸν πράττουσιν, ὁ δὲ θυμὸς συνεργεῖ αὐτοῖς· τὰ θηρία δὲ διὰ λύπην· διὰ γὰρ τὸ πληγῆναι ἢ διὰ τὸ φοβεῖσθαι, ἐπεὶ ἐάν γε ἐν ὕλῃ [ἢ ἐν ἕλει] ᾖ, οὐ προσέρχονται. οὐ

---

7. καινὰ K^b M^b 10. post ἐμπειρίας add. καὶ φυλάξασθαι καὶ πατάξαι K^b Γ 24. ἀναφέρουσιν L^b M^b: ἐπιφέρουσιν Γ 25. φερόμενοι Γ 32. ἢ διὰ τὸ] ἢ L^b M^b 33. ἢ ἐν ἕλει secl. si (auctore Victorio)

deneyimli olanlar başka başkadır; savaşla ilgili işlerde ise askerler deneyimlidir. Savaşta birçok boşluk görülüyor ve bunları en çok onlar görüyorlar; ötekiler bunların ne gibi olduklarını bilmedikleri için de, onlar yiğit gibi görünüyorlar. Ayrıca, deneyimlerinden dolayı bir şeye uğramadan zarar verebiliyorlar, çünkü silâhları kullanabiliyorlar ve silâhları, hem zarar vermeye hem de zarara uğramamaya en elverişli silâhlardır; silâhlanmış olarak silâhsız kişilerle veya atletler amatörlerle savaşıyor gibidirler; nitekim mücadelelerde en yiğit olanlar en iyi savaşçılar değildir, en güçlüler ve en iyi bedenlere sahip olanlar en iyi savaşçılardır. Askerler ise tehlike fazlalaşınca ve sayıları ya da araç-gereçleri daha az olunca korkak olurlar; ilk kaçanlar da onlardır, yurttaşlar ise orada kalarak ölürler; Hermaion'da[22] olduğu gibi. Çünkü onlar için kaçmak çirkin bir şeydir ve ölüm böyle bir kurtuluştan daha tercih edilir bir şeydir. Diğerleri ise kendilerini güçlü sanarak başlangıçta tehlikeye atılırlar, ama tehlikenin farkına varınca, çirkin olandan çok ölümden korktukları için kaçarlar; yiğit ise böyle değildir. Öte yandan öfkeyi de yiğitlikten sayarlar; nitekim kimi kişiler öfkeden ötürü de yiğit gibi gözükürler, tıpkı kendilerini yaralayanlara saldıran yaban hayvanları gibi; çünkü yiğit kişiler de öfkeli mizaçlı kişilerdir; çünkü öfke tehlikeler arasında en çok harekete getiren şeydir; bundan ötürü Homeros "öfkesine[23] güç kattı", "tutkusunu ve öfkesini uyandırdı", "burun deliklerini saran çetin tutku", "kanı tutuştu"[24] der; bütün bunlar öfkenin uyanması ve şiddet anlamına geliyor gibi görünüyor; oysa yiğit kişiler bir şeyi güzel diye yaparlar, öfkeleri ise onlara yardımcı olur; oysa yaban hayvanları acı yüzünden yaparlar, vurulduklarından ya da korktuklarından dolayı; ama ormanda [ya da bataklıkta] iseler yaklaşmazlar.

δή ἐστιν ἀνδρεῖα διὰ τὸ ὑπ' ἀλγηδόνος καὶ θυμοῦ ἐξελαυνόμενα
35 πρὸς τὸν κίνδυνον ὁρμᾶν, οὐθὲν τῶν δεινῶν προορῶντα, ἐπεὶ
οὕτω γε κἂν οἱ ὄνοι ἀνδρεῖοι εἶεν πεινῶντες· τυπτόμενοι γὰρ
1117ᵃ οὐκ ἀφίστανται τῆς νομῆς· καὶ οἱ μοιχοὶ δὲ διὰ τὴν ἐπι-
θυμίαν τολμηρὰ πολλὰ δρῶσιν. [οὐ δή ἐστιν ἀνδρεῖα τὰ 12
δι' ἀλγηδόνος ἢ θυμοῦ ἐξελαυνόμενα πρὸς τὸν κίνδυνον.]
φυσικωτάτη δ' ἔοικεν ἡ διὰ τὸν θυμὸν εἶναι, καὶ προσ-
5 λαβοῦσα προαίρεσιν καὶ τὸ οὗ ἕνεκα ἀνδρεία εἶναι. καὶ οἱ
ἄνθρωποι δὴ ὀργιζόμενοι μὲν ἀλγοῦσι, τιμωρούμενοι δ' ἥδον-
ται· οἱ δὲ διὰ ταῦτα μαχόμενοι μάχιμοι μέν, οὐκ ἀν-
δρεῖοι δέ· οὐ γὰρ διὰ τὸ καλὸν οὐδ' ὡς ὁ λόγος, ἀλλὰ
διὰ πάθος· παραπλήσιον δ' ἔχουσί τι. οὐδὲ δὴ οἱ εὐέλ- 13
10 πιδες ὄντες ἀνδρεῖοι· διὰ γὰρ τὸ πολλάκις καὶ πολλοὺς
νενικηκέναι θαρροῦσιν ἐν τοῖς κινδύνοις· παρόμοιοι δέ, ὅτι
ἄμφω θαρραλέοι· ἀλλ' οἱ μὲν ἀνδρεῖοι διὰ τὰ πρότερον εἰρη-
μένα θαρραλέοι, οἱ δὲ διὰ τὸ οἴεσθαι κράτιστοι εἶναι καὶ
μηθὲν ἂν παθεῖν. τοιοῦτον δὲ ποιοῦσι καὶ οἱ μεθυσκόμενοι· 14
15 εὐέλπιδες γὰρ γίνονται. ὅταν δὲ αὐτοῖς μὴ συμβῇ τὰ τοιαῦτα,
φεύγουσιν· ἀνδρεῖου δ' ἦν τὰ φοβερὰ ἀνθρώπῳ ὄντα καὶ
φαινόμενα ὑπομένειν, ὅτι καλὸν καὶ αἰσχρὸν τὸ μή. διὸ 15
καὶ ἀνδρειοτέρου δοκεῖ εἶναι τὸ ἐν τοῖς αἰφνιδίοις φόβοις
ἄφοβον καὶ ἀτάραχον εἶναι ἢ ἐν τοῖς προδήλοις· ἀπὸ
20 ἕξεως γὰρ μᾶλλον ἦν, ὅτι ἧττον ἐκ παρασκευῆς· τὰ
προφανῆ μὲν γὰρ κἂν ἐκ λογισμοῦ καὶ λόγου τις προέλοιτο,
τὰ δ' ἐξαίφνης κατὰ τὴν ἕξιν. ἀνδρεῖοι δὲ φαίνονται καὶ 16

---

36. καὶ K^b L^b M^b 1117ᵃ 2. οὐ—3. κίνδυνον om. K^b 2. δή] οὖν Γ: δὴ οὖν L^b 6. δὴ] δὲ M^b 7. μαχόμενοι add. L^b M^b 9. πάθος K^b: τὸ πάθος vulg. 12. πρότερον εἰρημένα K^b: προειρημένα vulg. 13. κράτιστοι K^b: κρείττους vulg. 14. ἂν παθεῖν Asp.: ἀντιπαθεῖν codd. 15. τὰ add. K^b 16. καὶ μὴ φαινόμενα K^b Γ 20. ἦν scripsi: ἡ K^b Γ: ἦ καὶ L^b M^b

Demek ki acı ya da öfkeden sürüklenerek, tehlikelerin hiçbirini kestirmeden tehlikeye atılmaları yiğitlik değildir, yoksa aç oldukları için eşekler de yiğit olurdu; onlara vursanız bile otlamaktan vazgeçmezler. Zina yapanlar da arzuları yüzünden pek çok şeye cesaret ederler [acı ya da öfkeden dolayı tehlikeye atılanlar yiğit değildir]. Öfkeden ötürü olanı en doğal yiğitlik gibi görünüyor, ama ancak tercih ve amaç ona eklenince yiğitlik oluyor. Nitekim insanlar öfkelendikleri zaman acı çekiyor, öç alınca da haz duyuyorlar; bunlar uğruna mücadele edenler ise yiğit değil, mücadelecidirler; çünkü bunlar güzel bir şey için ve aklın gösterdiği gibi savaşmıyor, etkilenme yüzünden savaşıyor; ama yiğitle bir benzerlikleri de var. İyimser kişiler de yiğit değildir; pek çok kez ve pek çok insanı yendiklerinden dolayı tehlikelere atılma yürekliliği gösterirler; her ikisi de yüreklilik gösterdikleri için biribirlerine benzerler, ama yiğit kişiler daha önce söylediklerimizden ötürü yüreklilik gösteriyor, iyimserler ise iyi olduklarını ve hiçbir zarara uğramayacaklarını sandıkları için. Sarhoş olanlar da böyle bir şey yapıyor; çünkü onlar da iyimser olurlar. Ama işler bekledikleri gibi olmayınca kaçarlar; oysa bir yiğidin özelliği, insan için korkutucu ya da böyle görünen şeylere dayanmaktı, çünkü böyle yapmak güzel, yapmamak çirkin bir şeydir. Bunun için önceden görünenlerde değil, beklenmedik tehlikelerde korkusuz ve dingin olmak daha yiğit olan insanın özelliği gibi görünüyor; çünkü hazırlıklı olmasından çok huyundan dolayı cesaret gösteriyor; nitekim önceden görünenleri kişi hesapla ve akılla tercih edebilir, ama ansızın gelenleri huyuna uygun olarak. Bilmeden eylemde bulunanlar da yiğit görünürler

35 1117a 5 10 15 20

οἱ ἀγνοοῦντες, καὶ εἰσὶν οὐ πόρρω τῶν εὐελπίδων, χείρους δ' ὅσῳ ἀξίωμα οὐδὲν ἔχουσιν, ἐκεῖνοι δέ. διὸ καὶ μένουσί τινα χρόνον· οἱ δ' ἠπατημένοι, ἐὰν γνῶσιν ὅτι ἕτερον ἢ ὑποπτεύσωσι, φεύγουσιν· ὅπερ οἱ Ἀργεῖοι ἔπαθον περιπεσόντες
17 τοῖς Λάκωσιν ὡς Σικυωνίοις. οἵ τε δὴ ἀνδρεῖοι εἴρηνται ποιοί τινες, καὶ οἱ δοκοῦντες ἀνδρεῖοι.

IX. Περὶ θάρρη δὲ καὶ φόβους ἡ ἀνδρεία οὖσα οὐχ ὁμοίως περὶ ἄμφω ἐστίν, ἀλλὰ μᾶλλον περὶ τὰ φοβερά· ὁ γὰρ ἐν τούτοις ἀτάραχος καὶ περὶ ταῦθ' ὡς δεῖ ἔχων ἀνδρεῖος
2 μᾶλλον ἢ ὁ περὶ τὰ θαρραλέα. τῷ δὴ τὰ λυπηρὰ ὑπομένειν, ὡς εἴρηται, ἀνδρεῖοι λέγονται. διὸ καὶ ἐπίλυπον ἡ ἀνδρεία, καὶ δικαίως ἐπαινεῖται· χαλεπώτερον γὰρ τὰ λυ-
3 πηρὰ ὑπομένειν ἢ τῶν ἡδέων ἀπέχεσθαι. οὐ μὴν ἀλλὰ δόξειεν ἂν εἶναι τὸ κατὰ τὴν ἀνδρείαν τέλος ἡδύ, ὑπὸ τῶν 1117ᵇ κύκλῳ δ' ἀφανίζεσθαι, οἷον κἀν τοῖς γυμνικοῖς ἀγῶσι γίνεται· τοῖς γὰρ πύκταις τὸ μὲν τέλος ἡδύ, οὗ ἕνεκα, ὁ στέφανος καὶ αἱ τιμαί, τὸ δὲ τύπτεσθαι ἀλγεινόν, εἴπερ σάρκινοι, καὶ λυπηρόν, καὶ πᾶς ὁ πόνος· διὰ δὲ τὸ πολλὰ ταῦτ' εἶναι, μικρὸν ὂν τὸ οὗ ἕνεκα οὐδὲν ἡδὺ φαίνεται ἔχειν.
4 εἰ δὴ τοιοῦτόν ἐστι καὶ τὸ περὶ τὴν ἀνδρείαν, ὁ μὲν θάνατος καὶ τὰ τραύματα λυπηρὰ τῷ ἀνδρείῳ καὶ ἄκοντι ἔσται, ὑπομενεῖ δὲ αὐτὰ ὅτι καλὸν ἢ ὅτι αἰσχρὸν τὸ μή. καὶ ὅσῳ ἂν μᾶλλον τὴν ἀρετὴν ἔχῃ πᾶσαν καὶ εὐδαιμονέστερος ᾖ, μᾶλλον ἐπὶ τῷ θανάτῳ λυπήσεται· τῷ τοιούτῳ γὰρ μάλιστα ζῆν ἄξιον, καὶ οὗτος μεγίστων ἀγαθῶν ἀποστερεῖται εἰδώς, λυπηρὸν δὲ τοῦτο. ἀλλ' οὐδὲν ἧττον ἀνδρεῖος, ἴσως δὲ καὶ μᾶλλον, ὅτι τὸ ἐν τῷ πολέμῳ καλὸν ἀντ'

---

25. ὑποπτεύσουσι L^b: ὑποπτεύουσιν K^b M^b Γ 1117ᵇ 4. αἱ om. K^b 7. δὴ Γ: δὲ L^b M^b: δὲ δὴ K^b 9. ὑπομενεῖ Muretus: ὑπομένει codd. 11. λυπήσεται K^b: λυπεῖται L^b M^b: λυπηθήσεται Asp. 13. τούτῳ K^b

ve iyimser kişilerden pek uzak değillerdir; ama bunların bir iddiası olmadığından daha da kötüdürler, ötekilerin ise vardır; bunun için iyimserler bir süre dayanırlar; yanılmış olanlar ise işlerin tahmin ettiklerinden başka türlü olduğunun farkına varınca kaçarlar; Sikyonlular diye Ispartalılarla karşılaşınca çarpışan Argosluların başına geldiği gibi. Böylece kimlerin yiğit olduğu, kimlerin de yiğit göründüğü söylenmiş oldu.

Cesaret gösterme ve korkmayla ilgili olan yiğitlik, her ikisiyle de aynı şekilde ilgili değildir, daha çok korkulacak şeylerle ilgilidir; nitekim cesaret edilecek şeylerden çok korkulacak şeyler karşısında dingin olabilen ve bunlarla ilgili tutumu gerektiği gibi olan yiğittir. Nitekim, dediğimiz gibi, acı veren şeylere katlanmaları bakımından onlara yiğit deniyor; bunun için yiğitlik hem acılar getiren bir şeydir, hem de haklı olarak övülür; çünkü acılara dayanmak hoş şeylerden uzak kalmaktan daha güçtür. Ama yiğitliğin amacının hoş olduğu, ancak çevresindeki etkenlerle gölgelendiği düşünülebilir, atletizm yarışmalarında da olduğu gibi; nitekim boksörler için amaç hoştur —yarışmaların niçini taç ve onurlardır—, ama yumruk yemek etten-kemikten olduklarından acıtır; bütün çalışmalar da acı verir; bütün bu etkenler pek çok, buna karşılık niçinlerin küçük bir şey olması yüzünden, hiç hoş bir yanı yok gibi görünüyor. Yiğitlik konusunda da böyle bir şey oluyorsa, ölüm ve yaralanmalar yiğit kişi için de acı verici olacak, o istemeden başına gelecek, ama o bunlara dayanacaktır; çünkü bunu yapmak güzel ya da yapmamak çirkindir. Erdeme ne kadar tam sahipse ve ne kadar mutluysa, ölüm [düşüncesin]den de o kadar acı çekecektir. Çünkü böyle biri en fazla yaşamaya lâyıktır ve en büyük iyilerden bilerek yoksun kalacaktır, bu da acı vericidir. Ama bundan dolayı o daha az yiğit olmaz, bunların yerine savaşta güzel olanı

ἐκείνων αἱρεῖται. οὐ δὴ ἐν ἁπάσαις ταῖς ἀρεταῖς τὸ ἡδέως 5
ἐνεργεῖν ὑπάρχει, πλὴν ἐφ' ὅσον τοῦ τέλους ἐφάπτεται.
στρατιώτας δ' οὐδὲν ἴσως κωλύει μὴ τοὺς τοιούτους κρατίστους 6
εἶναι, ἀλλὰ τοὺς ἧττον μὲν ἀνδρείους, ἄλλο δ' ἀγαθὸν μη-
δὲν ἔχοντας· ἕτοιμοι γὰρ οὗτοι πρὸς τοὺς κινδύνους, καὶ τὸν
βίον πρὸς μικρὰ κέρδη καταλλάττονται. περὶ μὲν οὖν 7
ἀνδρείας ἐπὶ τοσοῦτον εἰρήσθω· τί δ' ἐστίν, οὐ χαλεπὸν τύπῳ
γε περιλαβεῖν ἐκ τῶν εἰρημένων.

13 Μετὰ δὲ ταύτην περὶ σωφροσύνης λέγωμεν· δοκοῦσι X.
γὰρ τῶν ἀλόγων μερῶν αὗται εἶναι αἱ ἀρεταί. ὅτι μὲν
οὖν μεσότης ἐστὶ περὶ ἡδονὰς ἡ σωφροσύνη, εἴρηται ἡμῖν·
ἧττον γὰρ καὶ οὐχ ὁμοίως ἐστὶ περὶ τὰς λύπας· ἐν τοῖς
αὐτοῖς δὲ καὶ ἡ ἀκολασία φαίνεται. περὶ ποίας οὖν τῶν
ἡδονῶν, νῦν ἀφορίσωμεν. διῃρήσθωσαν δὴ αἱ ψυχικαὶ καὶ 2
αἱ σωματικαί, οἷον φιλοτιμία φιλομάθεια· ἑκάτερος γὰρ
τούτων χαίρει, οὗ φιλητικός ἐστιν, οὐδὲν πάσχοντος τοῦ σώ-
ματος, ἀλλὰ μᾶλλον τῆς διανοίας· οἱ δὲ περὶ τὰς τοιαύ-
τας ἡδονὰς οὔτε σώφρονες οὔτε ἀκόλαστοι λέγονται. ὁμοίως
δ' οὐδ' οἱ περὶ τὰς ἄλλας ὅσαι μὴ σωματικαί εἰσιν· τοὺς
γὰρ φιλομύθους καὶ διηγητικοὺς καὶ περὶ τῶν τυχόντων
κατατρίβοντας τὰς ἡμέρας ἀδολέσχας, ἀκολάστους δ' οὐ
1118ᵃ λέγομεν, οὐδὲ τοὺς λυπουμένους ἐπὶ χρήμασιν ἢ φίλοις. περὶ 3
δὲ τὰς σωματικὰς εἴη ἂν ἡ σωφροσύνη, οὐ πάσας δὲ οὐδὲ
ταύτας· οἱ γὰρ χαίροντες τοῖς διὰ τῆς ὄψεως, οἷον χρώ-
μασι καὶ σχήμασι καὶ γραφῇ, οὔτε σώφρονες οὔτε ἀκό-
λαστοι λέγονται· καίτοι δόξειεν ἂν εἶναι καὶ ὡς δεῖ χαί-
ρειν καὶ τούτοις, καὶ καθ' ὑπερβολὴν καὶ ἔλλειψιν. ὁμοίως 4
δὲ καὶ ἐν τοῖς περὶ τὴν ἀκοήν· τοὺς γὰρ ὑπερβεβλημένως

---

24. *αἱ* om. K^b Asp. 28. δὴ Bonitz : δὲ K^b L^b Γ καὶ *αἱ σωματικαὶ καὶ αἱ ψυχικαί* K^b
1118ᵃ 2. δὲ τὰς] δὴ τὰς Susemihl (et fort. Asp.)

tercih ettiği için belki de daha çok yiğit olur. O halde böyle etkinlikte bulunma —amaca ulaştığı zaman dışında— tüm erdemlerde söz konusu değildir. Böyle insanların değil, daha az yiğit olanların iyi askerler olmalarını (onlar için iyi olan başka bir şeyleri olmadığından) herhalde engelleyen bir şey yoktur; çünkü bunlar tehlikelere atılmaya hazırdırlar ve yaşamlarını küçük kazançlarla değiştirirler. Yiğitlik konusunda bu söylenenler yeter; bu söylenenlerden onun ne olduğunu biçimsel olarak belirlemek güç değildir.

Yiğitlikten sonra ölçülülükten sözedelim; bunların ruhun akıldan pay almayan yanlarıyla ilgili erdemler oldukları düşünülüyor. Ölçülülüğün hazlar konusunda bir orta olma olduğunu daha önce söylemiştik; acılarla ise daha az ve değişik bir biçimde ilgilidir: Haz düşkünlüğü de onlarda görünüyor. Hangi hazlarla ilgili olduğu konusunu şimdi belirleyeceğiz. Bedenle ve ruhla ilgili olanları ayıralım, örneğin onur sevgisi ve öğrenme sevgisi gibi; her insan, sevdiği şeylerden haz alır ve etkilenen beden değil, daha çok düşünme yetisidir. Böyle hazlar konusunda insanlara ne ölçülü ne de haz düşkünü denir; bedenle ilgili olmayan başka hazlar konusunda da bu böyle: Nitekim biz hikâye dinlemeyi ya da anlatmayı sevenlere ya da günlerini lâfla geçirenlere haz düşkünü değil, geveze deriz; para ya da dostlar uğruna acı çekenlere de haz düşkünü demiyoruz. O halde ölçülülük bedensel hazlarla ilgili olsa gerek, ama bunların da hepsiyle ilgili değildir; nitekim görme duyusuyla ilgili hazlardan –örneğin renklerden, şekillerden, resimlerden– hoşlananlara ne haz düşkünü ne de ölçülü deriz; her ne kadar bunlardan da gerektiği gibi ya da gereğinden fazla veya az hoşlanmak olanaklı sayılıyorsa da. İşitme duyusuyla ilgili olanlarda da durum aynıdır; nitekim

χαίρονταs μέλεσιν ἢ ὑποκρίσει οὐθεὶs ἀκολάστουs λέγει, οὐδὲ
5 τοὺs ὡs δεῖ σώφροναs. οὐδὲ τοὺs περὶ τὴν ὀσμήν, πλὴν κατὰ
συμβεβηκόs· τοὺs γὰρ χαίρονταs μήλων ἢ ῥόδων ἢ θυμια- 10
μάτων ὀσμαῖs οὐ λέγομεν ἀκολάστουs, ἀλλὰ μᾶλλον τοὺs
μύρων ἢ ὄψων· χαίρουσι γὰρ τούτοις οἱ ἀκόλαστοι, ὅτι
6 διὰ τούτων ἀνάμνησις γίνεται αὐτοῖs τῶν ἐπιθυμημάτων. ἴδοι
δ' ἄν τιs καὶ τοὺs ἄλλουs, ὅταν πεινῶσι, χαίρονταs ταῖs
τῶν βρωμάτων ὀσμαῖs· τὸ δὲ τοιούτοις χαίρειν ἀκολάστου· 15
7 τούτῳ γὰρ ἐπιθυμήματα ταῦτα. οὐκ ἔστι δὲ οὐδ' ἐν τοῖs ἄλλοις
ζῴοις κατὰ ταύτας τὰs αἰσθήσειs ἡδονὴ πλὴν κατὰ συμ-
βεβηκόs. οὐδὲ γὰρ ταῖs ὀσμαῖs τῶν λαγωῶν αἱ κύνες
χαίρουσιν ἀλλὰ τῇ βρώσει, τὴν δ' αἴσθησιν ἡ ὀσμὴ ἐποίη-
σεν· οὐδ' ὁ λέων τῇ φωνῇ τοῦ βοὸs ἀλλὰ τῇ ἐδωδῇ· ὅτι 20
δ' ἐγγύs ἐστι, διὰ τῆs φωνῆs ᾔσθετο, καὶ χαίρειν δὴ ταύτῃ
φαίνεται· ὁμοίωs δ' οὐδ' ἰδὼν "ἢ [εὑρὼν] ἔλαφον ἢ ἄγριον
8 αἶγα," ἀλλ' ὅτι βορὰν ἕξει. περὶ τὰs τοιαύτας δ' ἡδονὰs
ἡ σωφροσύνη καὶ ἡ ἀκολασία ἐστὶν ὧν καὶ τὰ λοιπὰ
ζῷα κοινωνεῖ, ὅθεν ἀνδραποδώδειs καὶ θηριώδειs φαίνονται· 25
9 αὗται δ' εἰσὶν ἁφὴ καὶ γεῦσιs. φαίνονται δὲ καὶ τῇ γεύ-
σει ἐπὶ μικρὸν ἢ οὐθὲν χρῆσθαι· τῆs γὰρ γεύσεώs ἐστιν ἡ
κρίσιs τῶν χυμῶν, ὅπερ ποιοῦσιν οἱ τοὺs οἴνουs δοκιμάζοντεs
καὶ τὰ ὄψα ἀρτύοντεs· οὐ πάνυ δὲ χαίρουσι τούτοις, ἢ οὐχ
οἵ γε ἀκόλαστοι, ἀλλὰ τῇ ἀπολαύσει, ἣ γίνεται πᾶσα 30
δι' ἁφῆs καὶ ἐν σιτίοις καὶ ἐν ποτοῖs καὶ τοῖs ἀφροδισίοις
10 λεγομένοις. διὸ καὶ ηὔξατό τις ὀψοφάγοs ὢν τὸν φά-
ρυγγα αὑτῷ μακρότερον γεράνου γενέσθαι, ὡs ἡδόμενοs τῇ

---

12. ἢ K^b: καὶ L^b M^b Γ 13. ἐπιθυμημάτων Asp.: ἐπιθυμιῶν L^b M^b: ἐπιθυμητῶν Γ 16. τούτῳ Γ: τούτων K^b L^b M^b ἐπιθυμητὰ ταῦτα O^b: ἐπιθυμητὸν τοῦτο Γ οὐδ' ἐν K^b Γ: οὐδὲ vulg. 22. ἢ εὑρὼν seclus. Susemihl 23. δὴ K^b Γ 26. δὲ Asp.: δὴ K^b L^b Γ 28. χυλῶν K^b L^b 32. post τις add. φιλόξενος ὁ ἐρύξιος K^b Γ

müzik ya da oyuncuları dinlemekten fazla hoşlananlara hiç kimse haz düşkünü demez, gerektiği gibi hoşlananlara da ölçülü demez. Rastlantısal olanların dışında koku alma duyusuyla ilgili olarak fazla hoşlananlara da böyle denmez; nitekim elma, gül ya da tütsü kokusundan hoşlanan kişilere değil, yağ kokularından ya da yemek kokularından hoşlananlara haz düşkünü deriz; haz düşkünleri bu kokulardan, onlara arzuladıkları şeyleri hatırlattıkları için hoşlanıyorlar. Gerçi, acıktıklarında yemek kokusundan hoşlanan insanlar da görmek olanaklı, ama genellikle böyle kokulardan hoşlanmak haz düşkünü kişinin özelliğidir; çünkü bunlar arzuladığı şeylerdir. Öteki canlılarda da, rastlantısal olanların dışında, bu duyularla haz alma sözkonusu değildir. Nitekim köpekler tavşan kokusundan değil, onu yemekten hoşlanırlar, ama tavşanın farkına varmalarını koku sağlar. Arslan da ineğin böğürmesinden değil, onu yemekten hoşlanır; [böğürmesinden] yakınlarda olduğunun farkına varır, bundan dolayı da hoşlanır gözükür; aynı şekilde "bir geyik ya da yaban keçisi gördüğü" [ya da bulduğu] için değil, kendisine bir ziyafet çıktığı için haz duyar. O halde ölçülülük ve haz düşkünlüğü, öteki hayvanlarla da ortak olan böyle hazlarla ilgilidir ve bundan ötürü bu hazlar kölece ve hayvansal görünüyorlar. Bunlarla ilgili duyular dokunma ve tad alma duyularıdır. Tad alma duyusunu bile çok az, hatta hiç kullanmıyorlar galiba; çünkü tad alma duyusunun işi şeylerin tadına bakmaktır, lezzetleri ayırmaktır; şarapları deneyenler ve yemeklere baharat katanlar bunu yapıyorlar; ama bundan pek haz almazlar, en azından haz düşkünü olanlar. Bunlar yemede, içmede ve cinsellik denende dokunma yoluyla sağlananlardan haz alırlar. Bundan ötürü, oburun biri boynunun bir turnanınkinden daha uzun olmasını diliyordu; dokunmayla haz aldığı için.

1118ᵇ ἀφῇ. κοινοτάτη δὴ τῶν αἰσθήσεων καθ' ἣν ἡ ἀκολασία· καὶ δόξειεν ἂν δικαίως ἐπονείδιστος εἶναι, ὅτι οὐχ ᾗ ἄνθρωποί ἐσμεν ὑπάρχει, ἀλλ' ᾗ ζῷα. τὸ δὴ τοιούτοις χαίρειν 11
καὶ μάλιστα ἀγαπᾶν θηριῶδες. καὶ γὰρ αἱ ἐλευθεριώτα-
5 ται τῶν διὰ τῆς ἁφῆς ἡδονῶν ἀφῄρηνται, οἷον αἱ ἐν τοῖς γυμνασίοις διὰ τρίψεως καὶ τῆς θερμασίας γινόμεναι· οὐ γὰρ περὶ πᾶν τὸ σῶμα ἡ τοῦ ἀκολάστου ἀφή, ἀλλὰ περί τινα μέρη. Τῶν δ' ἐπιθυμιῶν αἱ μὲν κοιναὶ δοκοῦσιν εἶναι, XI.
αἱ δ' ἴδιοι καὶ ἐπίθετοι· οἷον ἡ μὲν τῆς τροφῆς φυσικὴ·
10 πᾶς γὰρ ἐπιθυμεῖ ὁ ἐνδεὴς ξηρᾶς ἢ ὑγρᾶς τροφῆς, ὁτὲ δὲ ἀμφοῖν, καὶ εὐνῆς, φησὶν Ὅμηρος, ὁ νέος καὶ ἀκμάζων· τὸ δὲ τοιᾶσδε ἢ τοιᾶσδε, οὐκέτι πᾶς, οὐδὲ τῶν αὐτῶν. διὸ 2
φαίνεται ἡμέτερον εἶναι. οὐ μὴν ἀλλ' ἔχει γέ τι καὶ φυσικόν· ἕτερα γὰρ ἑτέροις ἐστὶν ἡδέα, καὶ ἔνια πᾶσιν ἡδίω
15 τῶν τυχόντων. ἐν μὲν οὖν ταῖς φυσικαῖς ἐπιθυμίαις ὀλίγοι 3
ἁμαρτάνουσι καὶ ἐφ' ἕν, ἐπὶ τὸ πλεῖον· τὸ γὰρ ἐσθίειν τὰ τυχόντα ἢ πίνειν ἕως ἂν ὑπερπλησθῇ, ὑπερβάλλειν ἐστὶ τὸ κατὰ φύσιν τῷ πλήθει· ἀναπλήρωσις γὰρ τῆς ἐνδείας ἡ φυσικὴ ἐπιθυμία. διὸ λέγονται οὗτοι γαστρίμαργοι, ὡς
20 παρὰ τὸ δέον πληροῦντες αὐτήν. τοιοῦτοι δὲ γίνονται οἱ λίαν ἀνδραποδώδεις. περὶ δὲ τὰς ἰδίας τῶν ἡδονῶν πολλοὶ καὶ 4
πολλαχῶς ἁμαρτάνουσιν. τῶν γὰρ φιλοτοιούτων λεγομένων ἢ τῷ χαίρειν οἷς μὴ δεῖ, ἢ τῷ μᾶλλον ἢ ὡς οἱ πολλοί, ἢ μὴ ὡς δεῖ, κατὰ πάντα δ' οἱ ἀκόλαστοι ὑπερ-
25 βάλλουσιν· καὶ γὰρ χαίρουσιν ἐνίοις οἷς οὐ δεῖ (μισητὰ γάρ), καὶ εἴ τισι δεῖ χαίρειν τῶν τοιούτων, μᾶλλον ἢ δεῖ καὶ ἢ ὡς οἱ πολλοὶ χαίρουσιν. ἡ μὲν οὖν περὶ τὰς ἡδονὰς 5
ὑπερβολὴ ὅτι ἀκολασία καὶ ψεκτόν, δῆλον· περὶ δὲ τὰς

1118ᵇ 7. τὸ add. Kᵇ 12. τὸ] fort. τῆς πᾶς] παντός coni. Ramsauer 13. καὶ om. Kᵇ Γ 17. ἕως πλησθῇ Kᵇ ὑπερβολή Kᵇ Γ 23. τὸ Mᵇ Oᵇ τὸ Oᵇ 24. δὴ Mᵇ 27. ἡ add. Kᵇ

O halde haz düşkünlüğünün ilgili olduğu duyu en yaygın olanıdır; insan olarak değil, hayvan olarak bizde bulunduğu için haklı olarak ayıplanacak bir şey sayılıyor. O halde böyle şeylerden haz almak ve en çok bunlardan hoşlanmak hayvanca bir şeydir. Dokunma duyusu aracılığıyla duyulan en soylu hazlar bunların dışındadır, spor salonlarındaki masaj ya da bedeni ısıtma aracılığıyla duyulan hazlar gibi; çünkü haz düşkünü kişinin dokunma hazzı bütün bedenle değil, onun belli kısımlarıyla ilgilidir. Arzulardan bazılarının ortak olduğu, bazılarının ise kişilere özgü ve sonradan edinilmiş olduğu sanılıyor; sözgelişi yemek arzusu doğaldır; çünkü yemek gereksinimi duyan herkes kuru ya da yaş besinler arzu eder, bazen ikisini de; bir de delikanlı ise ve gücünün doruğundaysa —Homeros'un dediği gibi— bir de yatağı arzu eder. Ama herkes, şu ya da bu olsun, aynı şeyleri arzu etmez, ne de hep aynı şeyleri. Bunun için arzular kendimize özgü görünüyor. Ama yine de bunda doğal bir şey var; çünkü başka başka insanlar için başka başka şeyler hoştur, ama bazı şeyler herkes için hoştur. Şimdi, doğal arzularda pek az kişi yanılıyor, bu da bir yönde oluyor: Fazla yönünde; çünkü rastgele yemek ya da şişinceye kadar içmek, derece bakımından doğal olana göre aşırıya kaçmaktır; çünkü doğal arzu eksik olanın giderilmesidir. Bunun için gerekenden çok tıkınanlara obur denir. Pek kaba saba olan insanlar böyle oluyor. Buna karşın kişilere özgü hazlar konusunda pek çok insan pek çok şekilde yanılıyor. Şu ya da bu "–sever" denenler, ya hoşlanmamaları gereken şeylerden hoşlanmakla ya gerekenden çok hoşlanmakla, ya da çokların hoşlandığı şekilde hoşlanmakla veya gerektiği şekilde hoşlanmamakla aşırılığa düşerler; haz düşkünleri ise her bakımdan aşırılığa düşerler; hoşlanmamaları gereken bazı şeylerden hoşlanırlar (çünkü tiksindirici şeylerdir); ve bunların bir kısmından hoşlanmaları gerekiyorsa da, gerektiğinden fazla ya da çoğunluğun hoşlandığı şekilde hoşlanırlar. O halde hazlarda aşırılığa kaçmanın haz düşkünlüğü olduğu ve kınanacak bir şey olduğu açık. Acılar

1118b

λύπας οὐχ ὥσπερ ἐπὶ τῆς ἀνδρείας τῷ ὑπομένειν λέγεται σώφρων οὐδ' ἀκόλαστος τῷ μή, ἀλλ' ὁ μὲν ἀκόλαστος τῷ λυπεῖσθαι μᾶλλον ἢ δεῖ ὅτι τῶν ἡδέων οὐ τυγχάνει (καὶ τὴν λύπην δὲ ποιεῖ αὐτῷ ἡ ἡδονή), ὁ δὲ σώφρων τῷ μὴ λυπεῖσθαι τῇ ἀπουσίᾳ καὶ τῷ ἀπέχεσθαι τοῦ ἡδέος.

6 Ὁ μὲν οὖν ἀκόλαστος ἐπιθυμεῖ τῶν ἡδέων πάντων ἢ τῶν μάλιστα, καὶ ἄγεται ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας ὥστε ἀντὶ τῶν ἄλλων ταῦθ' αἱρεῖσθαι· διὸ καὶ λυπεῖται καὶ ἀποτυγχάνων καὶ ἐπιθυμῶν· μετὰ λύπης γὰρ ἡ ἐπιθυμία· ἀτόπῳ 7 δ' ἔοικε τὸ δι' ἡδονὴν λυπεῖσθαι. ἐλλείποντες δὲ τὰ περὶ τὰς ἡδονὰς καὶ ἧττον ἢ δεῖ χαίροντες οὐ πάνυ γίνονται· οὐ γὰρ ἀνθρωπική ἐστιν ἡ τοιαύτη ἀναισθησία· καὶ γὰρ τὰ λοιπὰ ζῷα διακρίνει τὰ βρώματα, καὶ τοῖς μὲν χαίρει τοῖς δ' οὔ· εἰ δέ τῳ μηδὲν ἐστιν ἡδὺ μηδὲ διαφέρει ἕτερον ἑτέρου, πόρρω ἂν εἴη τοῦ ἄνθρωπος εἶναι· οὐ τέτευχε δ' ὁ τοιοῦτος ὀνόματος 8 διὰ τὸ μὴ πάνυ γίνεσθαι. ὁ δὲ σώφρων μέσως μὲν περὶ ταῦτ' ἔχει· οὔτε γὰρ ἥδεται οἷς μάλιστα ὁ ἀκόλαστος, ἀλλὰ μᾶλλον δυσχεραίνει, οὐδ' ὅλως οἷς μὴ δεῖ οὐδὲ σφόδρα τοιούτῳ οὐδενί, οὔτ' ἀπόντων λυπεῖται οὐδ' ἐπιθυμεῖ, ἢ μετρίως, οὐδὲ μᾶλλον ἢ δεῖ, οὐδ' ὅτε μὴ δεῖ, οὐδ' ὅλως τῶν τοιούτων οὐδέν· ὅσα δὲ πρὸς ὑγίειάν ἐστιν ἢ πρὸς εὐεξίαν ἡδέα ὄντα, τούτων ὀρέξεται μετρίως καὶ ὡς δεῖ, καὶ τῶν ἄλλων ἡδέων μὴ ἐμποδίων τούτοις ὄντων ἢ παρὰ τὸ καλὸν ἢ ὑπὲρ τὴν οὐσίαν. ὁ γὰρ οὕτως ἔχων μᾶλλον ἀγαπᾷ τὰς τοιαύτας ἡδονὰς τῆς ἀξίας· ὁ δὲ σώφρων οὐ τοιοῦτος, ἀλλ' ὡς ὁ ὀρθὸς λόγος.

1119a 14

30. οὐδ' ἀκόλαστος K^b Γ: ἀκόλαστος δὲ L^b M^b 33. καὶ τῷ ἀπέχεσθαι om. K^b 1119a 3. λυπεῖσθαι ἀποτυγχάνων K^b 5. τὰ add. K^b 11. μὲν add. K^b 13. οὐδ'—οὐδὲ Rassow : οὔθ'—οὔτε codd. 14. οὐδ'] οὔτ' K^b 15. ἢ δεῖ Γ: ἢ δεῖ οὔθ' ἓν K^b: ἢ δεῖ οὐθενί (vel οὐδενί) vulg. οὐθέν· ὅσα Bekker (et ut videtur Γ) : οὐδενός· ἃ K^b: οὐθενός· ὅσα L^b M^b 20. ἀξίας] οὐσίας K^b

konusunda ise, yiğitlikte olduğu gibi dayanana ölçülü, dayanamayana haz düşkünü denmez; hoş şeylere sahip olmadığı için gerektiğinden çok acı çekene haz düşkünü (acıyı meydana getiren yine hazdır), haz yokluğundan acı duymayana ise ölçülü denir.

O halde haz düşkünü hoş şeylerin tümünü ya da en hoş olanları arzu eder ve arzuları onu güder, öyle ki bunları başka şeylere tercih eder. Bunun için hem bunlara ulaşamadığında, hem de bunları arzu ettiğinde acı çeker; çünkü arzu acıyla birlikte gider, oysa haz yüzünden acı çekmek aykırı görünüyor. Hazları duymada geri kalanlar ya da hazlardan gerekenden az hoşlananlar pek yoktur, çünkü bu tür duyarsızlık insanca değildir; nitekim öteki hayvanlar bile yiyeceklerinde ayırım yaparlar: Bazılarından hoşlanırlar, bazılarından hoşlanmazlar; ve hiçbir şeyi hoş bulmayan ve şeyler arasında ayırım yapmayan kimse varsa, o, insan olmaktan uzak olsa gerek: Böylesi pek bulunmadığı için bunların adı da konulmamıştır. Ölçülü kişi ise bunlar konusunda ortayı bulmuştur; nitekim o, haz düşkünü kişinin pek çok haz aldığı şeylerden hoşlanmaz, hatta onlara kızar; genellikle hoşlanılmaması gereken şeylerden hoşlanmaz, bunlardan çok çok hoşlanmaz, yokluklarında da acı çekmez, bunları arzu etmez, olsa olsa ölçülü bir şekilde acı çeker ya da arzu eder: Ne gerektiğinden çok, ne gerekmediği zaman, ne de genellikle gerekmeyen diğer şekillerde. Sağlık ve güçlülük için olanları ise, işte bunları o, ölçülü bir şekilde gerektiği gibi arzulayacak; diğer hoş şeyleri de bunlara engel olmadığı, güzele aykırı olmadığı ve olanaklarını aşmadığı takdirde arzulayacaktır. Aksi takdirde böyle hazları lâyık olduklarından çok seviyor; oysa ölçülü kişi böyle değildir, sağ aklın gösterdiği şekilde arzu duyar.

1119a

15 Ἐκουσίῳ δὲ μᾶλλον ἔοικεν ἡ ἀκολασία τῆς δειλίας. XII.
ἡ μὲν γὰρ δι' ἡδονήν, ἡ δὲ διὰ λύπην, ὧν τὸ μὲν αἱρετόν,
τὸ δὲ φευκτόν· καὶ ἡ μὲν λύπη ἐξίστησι καὶ φθείρει τὴν 2
τοῦ ἔχοντος φύσιν, ἡ δὲ ἡδονὴ οὐδὲν τοιοῦτο ποιεῖ. μᾶλλον
25 δὴ ἑκούσιον. διὸ καὶ ἐπονειδιστότερον· καὶ γὰρ ἐθισθῆναι ῥᾷον
πρὸς αὐτά· πολλὰ γὰρ ἐν τῷ βίῳ τὰ τοιαῦτα, καὶ οἱ
ἐθισμοὶ ἀκίνδυνοι, ἐπὶ δὲ τῶν φοβερῶν ἀνάπαλιν. δόξειε 3
δ' ἂν οὐχ ὁμοίως ἑκούσιον ἡ δειλία εἶναι τοῖς καθ' ἕκαστον·
αὐτὴ μὲν γὰρ ἄλυπος, ταῦτα δὲ διὰ λύπην ἐξίστησιν, ὥστε
30 καὶ τὰ ὅπλα ῥιπτεῖν καὶ τἆλλα ἀσχημονεῖν· διὸ καὶ δοκεῖ
βίαια εἶναι. τῷ δ' ἀκολάστῳ ἀνάπαλιν τὰ μὲν καθ' ἕκαστα 4
ἑκούσια (ἐπιθυμοῦντι γὰρ καὶ ὀρεγομένῳ), τὸ δ' ὅλον ἧττον·
οὐθεὶς γὰρ ἐπιθυμεῖ ἀκόλαστος εἶναι. τὸ δ' ὄνομα τῆς ἀκο- 5
λασίας καὶ ἐπὶ τὰς παιδικὰς ἁμαρτίας φέρομεν· ἔχουσι
1119 b γάρ τινα ὁμοιότητα. πότερον δ' ἀπὸ ποτέρου καλεῖται, οὐθὲν
πρὸς τὰ νῦν διαφέρει, δῆλον δ' ὅτι τὸ ὕστερον ἀπὸ τοῦ προ-
τέρου. οὐ κακῶς δ' ἔοικε μετενηνέχθαι· κεκολάσθαι γὰρ δεῖ 6
τὸ τῶν αἰσχρῶν ὀρεγόμενον καὶ πολλὴν αὔξησιν ἔχον, τοιοῦ-
5 τον δὲ μάλιστα ἡ ἐπιθυμία καὶ ὁ παῖς· κατ' ἐπιθυμίαν γὰρ
ζῶσι καὶ τὰ παιδία, καὶ μάλιστα ἐν τούτοις ἡ τοῦ ἡδέος
ὄρεξις. εἰ οὖν μὴ ἔσται εὐπειθὲς καὶ ὑπὸ τὸ ἄρχον, ἐπὶ πολὺ 7
ἥξει· ἄπληστος γὰρ ἡ τοῦ ἡδέος ὄρεξις καὶ πανταχόθεν τῷ
ἀνοήτῳ, καὶ ἡ τῆς ἐπιθυμίας ἐνέργεια αὔξει τὸ συγγενές,
10 κἂν μεγάλαι καὶ σφοδραὶ ὦσι, καὶ τὸν λογισμὸν ἐκκρούουσιν·
διὸ δεῖ μετρίας εἶναι αὐτὰς καὶ ὀλίγας, καὶ τῷ λόγῳ μη-
θὲν ἐναντιοῦσθαι—τὸ δὲ τοιοῦτον εὐπειθὲς λέγομεν καὶ κεκο- 8

---

25. δὴ Argyropylus: δ' codd. ἐπονείδιστον K^b ῥᾴδιον K^b M^b Γ
28. ἑκούσιον Γ: φευκτὸν K^b L^b M^b 29. αὐτὴ Bekker: αὕτη codd. ταῦτα] τὰ K^b 1119b 4. τὸ] τὸν K^b M^b Γ αὔξησιν] ἕξιν αὔξησιν K^b: fort. αὔξην ἔχοντα M^b Γ 6. καὶ ante μάλιστα om. K^b M^b ἡ] γὰρ καὶ ἡ K^b 8. πάντοθεν K^b 12. καὶ om. K^b

Haz düşkünlüğü korkaklığa göre daha isteyerek olunan bir şeye benziyor; nitekim ilki haz yüzünden öteki ise acı yüzünden oluşuyor, ki bunlardan ilki tercih edilecek, öteki ise kaçınılacak bir şeydir. Acı onu çekenin doğasını değiştirip bozar, oysa haz böyle bir şey yapmaz. O halde o, daha çok isteyerek olunan bir şeydir. Bu nedenle de daha çok ayıplanacak bir şeydir; çünkü bunlara alışmak daha kolaydır. Nitekim yaşamda tehlikesi olmayan böyle şeyler pek çoktur, oysa korkutucu şeyler tam tersidir. Tek tek durumlarda ise korkaklığın aynı şekilde isteyerek gösterilen bir şey olmadığı görünüyor; nitekim korkaklığın kendisi acısızdır, ama tek tek durumlarda [korkan] insanlar acıdan dolayı değişir, öyle ki silâh çekerler ya da başka çirkin şeyler yaparlar; bunun için [korkmanın] zorlayıcı olduğu düşünülüyor. Buna karşılık haz düşkünü kişi tek tek şeyleri isteyerek yapar (çünkü onları dileyerek ve arzulayarak yapar), ama genelde haz düşkünü pek öyle isteyerek olunmaz; çünkü hiç kimse haz düşkünü olmayı dilemez. Biz 'haz düşkünlüğü' (akolasia[25]) sözcüğünü çocukların yaptığı yanlışlar için de kullanırız, çünkü yapılanlar arasında belli benzerlikler vardır. Bunlardan hangisinin hangisine göre adlandırıldığı —şimdiki konumuz bakımından— önemli değildir, ama sözcüğün sonraki kullanılışının öncekinden geldiği açık. Bu benzetme de pek kötü gibi görünmüyor; çünkü çirkin şeyleri arzulayan ve gittikçe artma eğilimi gösterenin hizaya getirilmesi gerekiyor. Bu özelliği en fazla gösteren de arzu ile çocuktur. Çünkü çocuklar da arzularına göre yaşarlar ve hoş olan için arzu özellikle onlarda oluyor. O halde eğer uysal olmazsa ve ona yol gösterene boyun eğmezse, aşırılığa gidecektir; çünkü hoş olana duyulan arzu doymak bilmez, her tarafta da düşüncesiz insana arzu uyandıran bir şey vardır; bir etkinlik halinde bir arzu ise aynı türden arzuları artırır ve bu arzular büyük ve şiddetli olunca, insanın aklını başından alır. Bunun için bunların ölçülü ve az olmaları ve akla hiç ters düşmemeleri gerekir. İşte 'uysal' olma ve

λασμένον—ὥσπερ δὲ τὸν παῖδα δεῖ κατὰ τὸ πρόσταγμα τοῦ παιδαγωγοῦ ζῆν, οὕτω καὶ τὸ ἐπιθυμητικὸν κατὰ τὸν
9 λόγον. διὸ δεῖ τοῦ σώφρονος τὸ ἐπιθυμητικὸν συμφωνεῖν τῷ λόγῳ· σκοπὸς γὰρ ἀμφοῖν τὸ καλόν, καὶ ἐπιθυμεῖ ὁ σώφρων ὧν δεῖ καὶ ὡς δεῖ καὶ ὅτε· οὕτω δὲ τάττει καὶ ὁ
10 λόγος. ταῦτ' οὖν ἡμῖν εἰρήσθω περὶ σωφροσύνης.

Δ.

Λέγωμεν δ' ἐξῆς περὶ ἐλευθεριότητος. δοκεῖ δὴ εἶναι ἡ περὶ χρήματα μεσότης· ἐπαινεῖται γὰρ ὁ ἐλευθέριος οὐκ ἐν τοῖς πολεμικοῖς, οὐδ' ἐν οἷς ὁ σώφρων, οὐδ' αὖ ἐν ταῖς κρίσεσιν, ἀλλὰ περὶ δόσιν χρημάτων καὶ λῆψιν, μᾶλλον δ'
2 ἐν τῇ δόσει. χρήματα δὲ λέγομεν πάντα ὅσων ἡ ἀξία νο-
3 μίσματι μετρεῖται. ἔστι δὲ καὶ ἡ ἀσωτία καὶ ἡ ἀνελευθερία περὶ χρήματα ὑπερβολαὶ καὶ ἐλλείψεις· καὶ τὴν μὲν ἀνελευθερίαν προσάπτομεν ἀεὶ τοῖς μᾶλλον ἢ δεῖ περὶ χρήματα σπουδάζουσι, τὴν δ' ἀσωτίαν ἐπιφέρομεν ἐνίοτε συμ-
πλέκοντες· τοὺς γὰρ ἀκρατεῖς καὶ εἰς ἀκολασίαν δαπανη-
4 ροὺς ἀσώτους καλοῦμεν. διὸ καὶ φαυλότατοι δοκοῦσιν εἶναι· πολλὰς γὰρ ἅμα κακίας ἔχουσιν. οὐ δὴ οἰκείως προσαγο-
5 ρεύονται· βούλεται γὰρ ἄσωτος εἶναι ὁ ἓν κακὸν ἔχων, τὸ φθείρειν τὴν οὐσίαν· ἄσωτος γὰρ ὁ δι' αὑτὸν ἀπολλύμε- 1120ª
νος, δοκεῖ δ' ἀπώλειά τις αὐτοῦ εἶναι καὶ ἡ τῆς οὐσίας φθορά, ὡς τοῦ ζῆν διὰ τούτων ὄντος. οὕτω δὴ τὴν ἀσωτίαν ἐκδεχό-
6 μεθα. ὧν δ' ἐστὶ χρεία, ἔστι τούτοις χρῆσθαι καὶ εὖ καὶ κακῶς· ὁ πλοῦτος δ' ἐστὶ τῶν χρησίμων· ἑκάστῳ δ' ἄριστα χρῆ- 5
ται ὁ ἔχων τὴν περὶ τοῦτο ἀρετήν· καὶ πλούτῳ δὴ χρήσεται

---

13. δὲ] γὰρ $L^b M^b \Gamma$ 22. δὲ καὶ ἐξῆς K^b δὴ scripsi : δ' codd. ἡ add. K^b 27. ἡ alterum om. pr. K^b 34. ἔν] ἔν τι $L^b M^b \Gamma$ 1120ª 4. χρεία] χρεία τις $L^b M^b \Gamma$ 6. τοῦτο] ἕκαστον $L^b M^b \Gamma$ δὲ $K^b \Gamma$

'hizaya getirilmiş olma' dediğimiz budur. Nasıl çocuk, eğiticinin buyurduklarına göre yaşamalıysa, aynı şekilde arzulayan yanımızın da akla uyması gerekir. Bunun için ölçülü kişinin arzulayan yanı akılla uygunluk içinde olmalıdır; nitekim ikisinin de ulaşmak istediği güzel olandır; ölçülü kişi de gerekenleri, gerektiği şekilde, gerektiği zaman arzu eder; akıl da bunu buyurur. İşte ölçülülük üzerine dediklerimiz bunlardır.

DÖRDÜNCÜ KİTAP

Şimdi cömertlikten sözedelim. Cömertliğin mal-mülk konusunda orta olma olduğu düşünülüyor; nitekim cömert kişi, savaşla ilgili işlerde, ölçülü kişinin övüldüğü işler ya da kararlar konusunda değil, mal alıp vermede, daha da çok verme konusunda övülür. 'Mal' diye, değeri para ile ölçülen herşeye diyoruz. Savurganlık ile cimrilik mal konusunda aşırılık ve eksikliklerdir. Cimriliği mal konusunda her zaman gerekenden çok titizlenenlere yükleriz, savurganlığı ise kimi zaman daha karmaşık bir şekilde kullanınız; sözgelişi kendini tutamaz kişilere ve haz düşkünlüğünde fazla para sarfedenlere de hovarda[26] deriz. Bu nedenle bunların çok daha aşağı kişiler olduğu düşünülüyor; çünkü birçok kötülüğü birden taşıyorlar; ama uygun bir şekilde adlandırılmıyorlar. Nitekim savurgan kişinin tek bir kötülüğe sahip olması beklenir: Servetini saçıp savurmak; savurgan kişi kendisi yüzünden tükendiği için servetinin yok olması bir çeşit kendi kendinin tükenmesi olarak düşünülüyor; çünkü yaşamak bununla oluyor. Demek ki savurganlığı böyle anlıyoruz. Kullanılan şeyler hem iyi hem de kötü bir şekilde kullanılabilirler; zenginlik de kullanılan şeylerdendir; her konuda ona ilişkin erdeme sahip olan kişi onu en iyi şekilde kullanır; o halde zenginliği de en iyi kullanacak kişi

ἄριστα ὁ ἔχων τὴν περὶ τὰ χρήματα ἀρετήν· οὗτος δ' ἐστὶν ὁ ἐλευθέριος. χρῆσις δ' εἶναι δοκεῖ χρημάτων δαπάνη καὶ δόσις· ἡ δὲ λῆψις καὶ ἡ φυλακὴ κτῆσις μᾶλλον. διὸ μᾶλλόν ἐστι τοῦ ἐλευθερίου τὸ διδόναι οἷς δεῖ ἢ λαμβάνειν ὅθεν δεῖ καὶ μὴ λαμβάνειν ὅθεν οὐ δεῖ. τῆς γὰρ ἀρετῆς μᾶλλον τὸ εὖ ποιεῖν ἢ τὸ εὖ πάσχειν, καὶ τὰ καλὰ πράττειν μᾶλλον ἢ τὰ αἰσχρὰ μὴ πράττειν· οὐκ ἄδηλον δ' ὅτι τῇ μὲν δόσει ἕπεται τὸ εὖ ποιεῖν καὶ τὸ καλὰ πράττειν, τῇ δὲ λήψει τὸ εὖ πάσχειν ἢ μὴ αἰσχροπραγεῖν. καὶ ἡ χάρις τῷ διδόντι, οὐ τῷ μὴ λαμβάνοντι, καὶ ὁ ἔπαινος δὲ μᾶλλον. καὶ ῥᾷον δὲ τὸ μὴ λαβεῖν τοῦ δοῦναι· τὸ γὰρ οἰκεῖον ἧττον προίενται μᾶλλον ἢ οὐ λαμβάνουσι τὸ ἀλλότριον. καὶ ἐλευθέριοι δὲ λέγονται οἱ διδόντες· οἱ δὲ μὴ λαμβάνοντες οὐκ εἰς ἐλευθεριότητα ἐπαινοῦνται, ἀλλ' οὐχ ἧττον εἰς δικαιοσύνην· οἱ δὲ λαμβάνοντες οὐδ' ἐπαινοῦνται πάνυ. φιλοῦνται δὲ σχεδὸν μάλιστα οἱ ἐλευθέριοι τῶν ἀπ' ἀρετῆς· ὠφέλιμοι γάρ, τοῦτο δ' ἐν τῇ δόσει. Αἱ δὲ κατ' ἀρετὴν πράξεις καλαὶ καὶ τοῦ καλοῦ ἕνεκα. καὶ ὁ ἐλευθέριος οὖν δώσει τοῦ καλοῦ ἕνεκα καὶ ὀρθῶς· οἷς γὰρ δεῖ καὶ ὅσα καὶ ὅτε, καὶ τἆλλα ὅσα ἕπεται τῇ ὀρθῇ δόσει· καὶ ταῦτα ἡδέως ἢ ἀλύπως· τὸ γὰρ κατ' ἀρετὴν ἡδὺ ἢ ἄλυπον, ἥκιστα δὲ λυπηρόν. ὁ δὲ διδοὺς οἷς μὴ δεῖ, ἢ μὴ τοῦ καλοῦ ἕνεκα ἀλλὰ διά τιν' ἄλλην αἰτίαν, οὐκ ἐλευθέριος ἀλλ' ἄλλος τις ῥηθήσεται. οὐδ' ὁ λυπηρῶς· μᾶλλον γὰρ ἕλοιτ' ἂν τὰ χρήματα τῆς καλῆς πράξεως, τοῦτο δ' οὐκ ἐλευθερίου. οὐδὲ λήψεται δὲ ὅθεν μὴ δεῖ· οὐ γάρ ἐστι τοῦ μὴ τιμῶντος τὰ χρήματα ἡ τοιαύτη λῆψις. οὐκ ἂν εἴη δὲ οὐδ' αἰτητικός· οὐ γάρ ἐστι τοῦ εὖ ποιοῦντος εὐχερῶς εὐεργετεῖσθαι. ὅθεν δὲ δεῖ, λήψεται, οἷον ἀπὸ

---

16. μὴ om. pr. K^b M^b Γ 21. σχεδὸν om. K^b M^b Γ 32. οὐ K^b Asp.: οὐδὲ vulg. μὴ et τὰ χρήματα om. K^b

mal konusunda erdeme sahip olandır; işte cömert kişi böyledir. Malın kullanımının ise harcamak ve vermek olduğu düşünülüyor; almak ve korumak ise daha çok sahip olmaktır. Bunun için cömert kişinin özelliği, gereken yerden almak ya da gerekmeyen yerden almamaktan çok, gereken yere vermektir; çünkü erdemin özelliği iyilik görmekten çok, iyilik yapmak ve çirkin şeyler yapmamaktan çok, güzel şeyler yapmaktır; vermeyi iyilik yapmanın, güzel şeyler yapmanın izlediği; almanın ise iyilik görmeyi ya da kötü davranmamayı izlediğini görmek zor değildir. Şükran ise almayan için değil, veren için duyulur ve övgü konusunda ise bu büsbütün böyledir. Hem, almamak vermekten daha kolaydır; nitekim kendimize ait şeyleri vermemeye, başkasınınkini almamaktan daha çok yatkınızdır. Verenlere cömert denir, oysa almayanlar cömertlik açısından övülmezlerse de adalet bakımından övülürler; alanlar ise hiç övülmezler. Erdemlerinden dolayı en çok sevilenler galiba cömert kişilerdir; çünkü yararlıdırlar, yararlı olan da "verme"dir. Erdeme uygun eylemler güzeldir ve güzel bir şey içindir. O halde cömert kişi de güzel bir şey için ve doğru bir şekilde verecektir; çünkü gereken kişilere, gerektiği kadar, gerektiği zaman ve doğru verme başka nasıl gerektiriyorsa, öyle verecektir; bunu da hoşlanarak ya da üzülmeden yapacaktır; çünkü erdeme uygun olan hoştur veya üzüntüsüzdür, pek üzüntü verici değil. Gerekmeyen kişilere verenlere ya da bir şey için değil, bir başka şeyden ötürü verenlere ise cömert değil, başka bir şey denecektir. Üzülerek verene de cömert denmeyecektir, çünkü onlar güzel eylemden çok malı tercih edebilir, bu da cömert kişinin yapacağı bir şey değildir. Gerekmeyen yerden de almayacaktır; çünkü böyle alma malı önemsemeyen bir kişinin yapacağı bir şey değil. O isteyen biri de olamaz; çünkü rahat rahat iyiliği kabul etmek iyi davranan kişinin yapacağı bir şey değildir. Ama gerektiği yerden alacaktır, sözgelişi

τῶν ἰδίων κτημάτων, οὐχ ὡς καλὸν ἀλλ' ὡς ἀναγκαῖον, 1120ᵇ
ὅπως ἔχῃ διδόναι. οὐδ' ἀμελήσει τῶν ἰδίων, βουλόμενός γε
διὰ τούτων τισὶν ἐπαρκεῖν. οὐδὲ τοῖς τυχοῦσι δώσει, ἵνα ἔχῃ
18 διδόναι οἷς δεῖ καὶ ὅτε καὶ οὗ καλόν. ἐλευθερίου δ' ἐστὶ
σφόδρα καὶ τὸ ὑπερβάλλειν ἐν τῇ δόσει, ὥστε καταλείπειν 5
ἑαυτῷ ἐλάττω· τὸ γὰρ μὴ βλέπειν ἐφ' ἑαυτὸν ἐλευθερίου.
19 κατὰ τὴν οὐσίαν δ' ἡ ἐλευθεριότης λέγεται· οὐ γὰρ ἐν τῷ
πλήθει τῶν διδομένων τὸ ἐλευθέριον, ἀλλ' ἐν τῇ τοῦ διδόντος
ἕξει, αὕτη δὲ κατὰ τὴν οὐσίαν δίδωσιν. οὐθὲν δὴ κωλύει
ἐλευθεριώτερον εἶναι τὸν τὰ ἐλάττω διδόντα, ἐὰν ἀπ' ἐλατ- 10
20 τόνων διδῷ. ἐλευθεριώτεροι δὲ εἶναι δοκοῦσιν οἱ μὴ κτησά-
μενοι ἀλλὰ παραλαβόντες τὴν οὐσίαν· ἄπειροί τε γὰρ τῆς
ἐνδείας, καὶ πάντες ἀγαπῶσι μᾶλλον τὰ αὑτῶν ἔργα,
ὥσπερ οἱ γονεῖς καὶ οἱ ποιηταί. πλουτεῖν δ' οὐ ῥᾴδιον τὸν
ἐλευθέριον, μήτε ληπτικὸν ὄντα μήτε φυλακτικόν, προετικὸν 15
δὲ καὶ μὴ τιμῶντα δι' αὐτὰ τὰ χρήματα ἀλλ' ἕνεκα τῆς
21 δόσεως. διὸ καὶ ἐγκαλεῖται τῇ τύχῃ ὅτι οἱ μάλιστα ἄξιοι
ὄντες ἥκιστα πλουτοῦσιν. συμβαίνει δ' οὐκ ἀλόγως τοῦτο· οὐ
γὰρ οἷόν τε χρήματ' ἔχειν μὴ ἐπιμελόμενον ὅπως ἔχῃ, ὥσπερ
22 οὐδ' ἐπὶ τῶν ἄλλων. οὐ μὴν δώσει γε οἷς οὐ δεῖ οὐδ' ὅτε μὴ 20
δεῖ, οὐδ' ὅσα ἄλλα τοιαῦτα· οὐ γὰρ ἂν ἔτι πράττοι κατὰ
τὴν ἐλευθεριότητα, καὶ εἰς ταῦτα ἀναλώσας οὐκ ἂν ἔχοι εἰς
23 ἃ δεῖ ἀναλίσκειν. ὥσπερ γὰρ εἴρηται, ἐλευθέριός ἐστιν ὁ
κατὰ τὴν οὐσίαν δαπανῶν καὶ εἰς ἃ δεῖ· ὁ δ' ὑπερβάλλων
ἄσωτος. διὸ τοὺς τυράννους οὐ λέγομεν ἀσώτους· τὸ γὰρ πλῆ- 25
θος τῆς κτήσεως οὐ δοκεῖ ῥᾴδιον εἶναι ταῖς δόσεσι καὶ ταῖς
24 δαπάναις ὑπερβάλλειν. τῆς ἐλευθεριότητος δὴ μεσότητος
οὔσης περὶ χρημάτων δόσιν καὶ λῆψιν, ὁ ἐλευθέριος καὶ

1120ᵇ 4. ὅτε καὶ οὗ] ὅπου K^b 5. καταλιπεῖν K^b L^b M^b 6. ἐπιβλέπειν L^b 9. δίδωσιν fort. secludendum

kendi malından; güzel olduğu için değil, gerekli olduğu için, 1120b
verecek şeyi olsun diye. Kendi malını da ihmal etmeyecektir:
Bununla bazı kişilerin yardımına koşmak istediği için. Rastge-
le de vermeyecektir, gereken kişilere, gerektiği zaman, güzel
bir amaçla verebilmek için. Vermekte aşırıya kaçmak da cö- 5
mertin özelliğidir, öyle ki kendisi için daha az kalır; nitekim
kendisini gözetmemek cömert kişinin özelliğidir. Cömertlik
servete göre sözkonusu olur; nitekim cömert olma verilen
şeylerin çokluğunda değil, verenin –servetine göre verenin–
huyundadır. Daha az verenin daha cömert olmasını engel-
leyen bir şey yok, eğer olanakları daha az ise. Servetlerini 10
kendileri kazanmayıp mirasla edinmiş olanların daha cö-
mert oldukları düşünülüyor; çünkü onlar yokluğu tatma-
mışlardır ve herkes kendi eserini daha çok sever, tıpkı ana-
babalar ve ozanlar gibi. Cömert kişinin zengin olması da ko-
lay değildir, çünkü o almaya ya da elinde tutmaya düşkün 15
değildir, seve seve armağanlar verir ve malı kendisinden ötü-
rü değil, vermek için önemser. Bunun için de talih, en lâyık
olanlar en az zengin olur diye suçlanır. Ama bunun böyle ol-
ması pek akla aykırı değil; çünkü öteki konularda da olduğu
gibi, sahip olmaya çalışmayan birinin mal sahibi olması ola-
naksızdır. O halde cömert kişi gerekmeyen kişiye, gerekme- 20
diği zaman ya da gerekmediği diğer bakımlardan da verme-
yecektir; yoksa cömertliğe uygun davranmak olmazdı; bu
şekilde varlığını tüketince de gereken şeylere tüketeceği bir
şeyi olmazdı. Demek ki, dediğimiz gibi, cömert kişi servetine
göre ve gereken şeyler için harcayandır. Aşırıya kaçan ise
savurgandır. Bunun için tiranlara savurgan demeyiz; çünkü 25
sahip oldukları öylesine çoktur ki, vermede ya da harcamada
aşırıya kaçmaları pek kolay görünmüyor. Cömertlik mal alıp
verme konusunda bir orta olma olduğuna göre, cömert kişi

δώσει καὶ δαπανήσει εἰς ἃ δεῖ καὶ ὅσα δεῖ, ὁμοίως ἐν μι-
30 κροῖς καὶ μεγάλοις, καὶ ταῦτα ἡδέως· καὶ λήψεται δ' ὅθεν
δεῖ καὶ ὅσα δεῖ. τῆς ἀρετῆς γὰρ περὶ ἄμφω οὔσης μεσότη-
τος, ποιήσει ἀμφότερα ὡς δεῖ· ἕπεται γὰρ τῇ ἐπιεικεῖ δό-
σει ἡ τοιαύτη λῆψις, ἡ δὲ μὴ τοιαύτη ἐναντία ἐστίν. αἱ μὲν
οὖν ἐπόμεναι γίνονται ἅμα ἐν τῷ αὐτῷ, αἱ δ' ἐναντίαι δῆ-
1121ª λον ὡς οὔ. ἐὰν δὲ παρὰ τὸ δέον καὶ τὸ καλῶς ἔχον συμ- 25
βαίνῃ αὐτῷ ἀναλίσκειν, λυπήσεται, μετρίως δὲ καὶ ὡς δεῖ·
τῆς ἀρετῆς γὰρ καὶ ἥδεσθαι καὶ λυπεῖσθαι ἐφ' οἷς δεῖ καὶ
ὡς δεῖ. καὶ εὐκοινώνητος δ' ἐστὶν ὁ ἐλευθέριος εἰς χρήματα· 26
5 δύναται γὰρ ἀδικεῖσθαι, μὴ τιμῶν γε τὰ χρήματα, καὶ 27
μᾶλλον ἀχθόμενος εἴ τι δέον μὴ ἀνάλωσεν ἢ λυπούμενος εἰ
μὴ δέον τι ἀνάλωσεν, καὶ τῷ Σιμωνίδῃ οὐκ ἀρεσκόμενος.
3 Ὁ δ' ἄσωτος καὶ ἐν τούτοις διαμαρτάνει· οὔτε γὰρ ἥδεται ἐφ' 28
οἷς δεῖ οὐδὲ ὡς δεῖ οὔτε λυπεῖται· ἔσται δὲ προϊοῦσι φανερώ-
10 τερον. εἴρηται δὴ ἡμῖν ὅτι ὑπερβολαὶ καὶ ἐλλείψεις εἰσὶν ἡ 29
ἀσωτία καὶ ἡ ἀνελευθερία, καὶ ἐν δυσίν, ἐν δόσει καὶ λή-
ψει· καὶ τὴν δαπάνην γὰρ εἰς τὴν δόσιν τίθεμεν. ἡ μὲν οὖν
ἀσωτία τῷ διδόναι καὶ μὴ λαμβάνειν ὑπερβάλλει, τῷ δὲ
λαμβάνειν ἐλλείπει, ἡ δ' ἀνελευθερία τῷ διδόναι μὲν ἐλ-
15 λείπει, τῷ λαμβάνειν δ' ὑπερβάλλει, πλὴν ἐν μικροῖς.
τὰ μὲν οὖν τῆς ἀσωτίας οὐ πάνυ συνδυάζεται· οὐ γὰρ ῥᾴδιον 30
μηδαμόθεν λαμβάνοντα πᾶσι διδόναι· ταχέως γὰρ ἐπιλεί-
πει ἡ οὐσία τοὺς ἰδιώτας διδόντας, οἵπερ καὶ δοκοῦσιν ἄσωτοι
εἶναι· ἐπεὶ ὅ γε τοιοῦτος δόξειεν ἂν οὐ μικρῷ βελτίων εἶναι 31
20 τοῦ ἀνελευθέρου. εὐίατός τε γάρ ἐστι καὶ ὑπὸ τῆς ἡλικίας

---

29. δεῖ post ὅσα om. K^b 30. δ' add. K^b 1121ª 4. καὶ om. K^b
7. fort. Σιμωνίδου 9. οὐδὲ ὡς δεῖ Coraes : οὔτε ὡς δεῖ L^b : om. K^b post λυπεῖται add. οὔτε ὡς δεῖ K^b, ὡς δεῖ Γ 10. δὴ scripsi : δ' codd. 11. ἐν δυσίν om. K^b 15. ἐν L^b M^b Asp. : ἐπὶ K^b
18. διδόντας ἰδιώτας K^b M^b Γ 20. ἰατὸς pr. K^b Asp. τε om. pr. K^b

gereken şeyler için gerektiği kadar verecek ve harcayacaktır; küçük şeyler için de büyük şeyler için de aynı şekilde ve hoş- 30
lanarak; gerektiği yerden gerektiği kadar da alacaktır. Çünkü erdem her ikisi konusunda orta olma olduğuna göre, her ikisini de gerektiği gibi yapacaktır; çünkü uygun verme bu şekilde almayı gerektirir, alma böyle olmayınca da verme de uygun olmaz. O halde biribirini gerektiren davranışlar aynı kişide aynı zamanda olur, karşıtları ise, açıktır ki, 1121a
olmaz. Eğer o, gerekenin ya da güzel bir şeyin dışında, olur da, harcama yaparsa, bundan üzüntü duyacaktır, ama ölçülü bir şekilde ve gerektiği gibi; çünkü gereken şeyden gerektiği gibi hoşlanmak da acı duymak da erdemin özelliğidir. Cömert kişi aynı zamanda mal konularında kolay yaklaşılabilir bir insandır, haksızlığa da uğrayabilir; çünkü 5
mala değer vermez, gereken bir şeyde harcama yapmamış olması, gerekmeyen bir şeyde harcama yapmış olmaktan duyduğu üzüntüden daha ağır gelir. Simonides'in[27] dediği de hoşuna gitmez. Savurgan ise bunlarda da yanılgıya düşer; çünkü ne gereken şeylerden ne de gerektiği gibi hoşlanıp acı duyar; bu daha sonra söyleyeceklerimizle daha da açıklık kazanacak. O halde savurganlık ile cimriliğin aşırı- 10
lıklar ve eksiklikler olduğunu, bunların da iki konuda —almada ve vermede— söz konusu olduğunu söylemiş bulunuyoruz. Harcamayı da verme tarafına koyuyoruz. Savurganlık vermede ve almamada aşırılık gösterir, hatta almada eksik kalır; cimrilik de vermede eksik kalır, almada ise —küçük şeyler dışında— aşırılık gösterir. Bunun için sa- 15
vurganlığa özgü olanlar bir araya gelmez, çünkü hiçbir yerden almadan herkese vermek kolay değildir; özel kişiler —ki savurganlar öyle farzediliyor— vermekle servetlerini çabucak bitirirler; böyle birinin ise bir cimriden çok daha iyi olduğu düşünülüyor olsa gerek. Nitekim o, yaşı ilerledikçe, 20

καὶ ὑπὸ τῆς ἀπορίας, καὶ ἐπὶ τὸ μέσον δύναται ἐλθεῖν. ἔχει γὰρ τὰ τοῦ ἐλευθερίου· καὶ γὰρ δίδωσι καὶ οὐ λαμβάνει, οὐδέτερον δ' ὡς δεῖ οὐδ' εὖ. εἰ δὴ τοῦτο ἐθισθείη ἤ πως ἄλλως μεταβάλοι, εἴη ἂν ἐλευθέριος· δώσει γὰρ οἷς δεῖ, καὶ οὐ λήψεται ὅθεν οὐ δεῖ. διὸ καὶ δοκεῖ οὐκ εἶναι φαῦλος τὸ ἦθος· οὐ γὰρ μοχθηροῦ οὐδ' ἀγεννοῦς τὸ ὑπερβάλλειν διδόντα καὶ μὴ λαμβάνοντα, ἠλιθίου δέ. ὁ δὲ τοῦτον τὸν τρόπον ἄσωτος πολὺ δοκεῖ βελτίων τοῦ ἀνελευθέρου εἶναι διά τε τὰ εἰρημένα, καὶ ὅτι ὁ μὲν ὠφελεῖ πολλούς, ὁ δὲ οὐθένα, ἀλλ' οὐδ' αὐτόν. ἀλλ' οἱ πολλοὶ τῶν ἀσώτων, καθάπερ εἴρηται, καὶ λαμβάνουσιν ὅθεν μὴ δεῖ, καὶ εἰσὶ κατὰ τοῦτο ἀνελεύθεροι. ληπτικοὶ δὲ γίνονται διὰ τὸ βούλεσθαι μὲν ἀναλίσκειν, εὐχερῶς δὲ τοῦτο ποιεῖν μὴ δύνασθαι· ταχὺ γὰρ ἐπιλείπει αὐτοὺς τὰ ὑπάρχοντα. ἀναγκάζονται οὖν ἑτέρωθεν πορίζειν. ἅμα δὲ καὶ διὰ τὸ μηδὲν τοῦ καλοῦ φροντίζειν ὀλιγώρως καὶ πάντοθεν λαμβάνουσιν· διδόναι γὰρ ἐπιθυμοῦσι, τὸ δὲ πῶς ἢ πόθεν οὐδὲν αὐτοῖς διαφέρει. διόπερ οὐδ' ἐλευθέριοι αἱ δόσεις αὐτῶν εἰσίν· οὐ γὰρ καλαί, οὐδὲ τούτου ἕνεκα, οὐδὲ ὡς δεῖ· ἀλλ' ἐνίοτε οὓς δεῖ πένεσθαι, τούτους πλουσίους ποιοῦσι, καὶ τοῖς μὲν μετρίοις τὰ ἤθη οὐδὲν ἂν δοῖεν, τοῖς δὲ κόλαξιν ἤ τιν' ἄλλην ἡδονὴν πορίζουσι πολλά. διὸ καὶ ἀκόλαστοι αὐτῶν εἰσὶν οἱ πολλοί· εὐχερῶς γὰρ ἀναλίσκοντες καὶ εἰς τὰς ἀκολασίας δαπανηροί εἰσι, καὶ διὰ τὸ μὴ πρὸς τὸ καλὸν ζῆν πρὸς τὰς ἡδονὰς ἀποκλίνουσιν. ὁ μὲν οὖν ἄσωτος ἀπαιδαγώγητος γενόμενος εἰς ταῦτα μεταβαίνει, τυχὼν δ' ἐπιμελείας εἰς τὸ μέσον καὶ εἰς τὸ δέον ἀφίκοιτ' ἄν. ἡ δ' ἀνελευθερία ἀνίατός τ' ἐστίν (δοκεῖ γὰρ τὸ γῆρας καὶ πᾶσα

---

24. οἷς] οὗ K^b 25. οὐ om. K^b Γ οὐ om. K^b Γ 29. τε om. K^b 33. τοῦτο ποιεῖν μὴ δύνασθαι L^b M^b: τοῦτο ποιεῖν Γ: μὴ τοῦτο ποιεῖν K^b. 1121^b 4. τούτου K^b: τούτου αὐτοῦ L^b M^b Γ 12. εἰς post καὶ add. K^b Γ 13. τ' scripsi: γ' K^b: om. vulg.

ya da olanak eksikliğinden dolayı kolayca düzelebilir, ortaya gelebilir; çünkü cömert kişinin özelliklerine sahiptir. Nitekim o, verir ama almaz; ancak her iki durumda da ne gerektiği gibi ne de iyi bir şekilde. Eğer buna alışabilirse ya da bir başka şekilde değişirse, cömert biri olabilir; çünkü gereken kişilere verecek, gerekmeyen yerden almayacaktır. Bunun için karakter açısından pek de kötü görünmüyor; nitekim almadan vermekte aşırıya kaçmak, kötü ya da soysuz kişinin özelliği değil, aptal kişinin özelliğidir. Bu söylediklerimizden ötürü, ayrıca da savurganın pek çok kişiye yarar sağladığı, cimrinin ise hiç kimseye, kendisine bile yararı dokunmadığı için, böyle savurgan olan kişinin cimriden çok daha iyi olduğu düşünülüyor. Ama dediğimiz gibi, çoğu savurganlar gerekmeyen yerden de alırlar, bu bakımdan da cimridirler[28]. Harcamak istedikleri ama bunu kolayca yapamadıkları için alıcı olurlar; çünkü onlarda mevcut olanları çabuk bitirirler. O zaman da başka yerden sağlamak zorunda kalırlar. Üstelik güzel mi değil mi bakmadıkları için, gelişigüzel her yerden alırlar; vermeyi arzu ederler ama, nasıl, nereden olduğu onlar için farketmez. Bunun için onların vermeleri cömertçe değildir; çünkü ne güzeldir, ne güzel bir şey içindir, ne de gerektiği gibidir. Kimi zaman yoksul olmaları gereken kişileri zenginleştirirler, buna karşı karakter bakımından ölçülü kişilere hiçbir şey vermeyebilirler; dalkavukluk yapanlara ya da kendilerinin hoşuna giden başka şey yapanlara pek çok şey sağlayabilirler. Bunun için onların çoğu aynı zamanda haz düşkünüdür; nitekim kolayca harcadıklarından, haz düşkünlüğüne ilişkin şeylerde bol bol harcarlar; güzele uygun yaşamadıkları için hazlara kapılırlar. Demek ki savurgan kişi, eğer bir yol gösteren olmazsa, böyle yoldan çıkar, ama onunla ilgilenen olursa, ortaya ve gerekene ulaşabilir. Oysa cimrilik tedavi edilmez bir şeydir (nitekim yaşlılık ve her tür

25 30 1121b 5 10

ἀδυναμία ἀνελευθέρους ποιεῖν), καὶ συμφυέστερον τοῖς ἀνθρώ-
15 ποις τῆς ἀσωτίας· οἱ γὰρ πολλοὶ φιλοχρήματοι μᾶλλον
ἢ δοτικοί. καὶ διατείνει δ' ἐπὶ πολύ, καὶ πολυειδές ἐστιν· 38
πολλοὶ γὰρ τρόποι δοκοῦσι τῆς ἀνελευθερίας εἶναι. ἐν δυσὶ
γὰρ οὖσα, τῇ τ' ἐλλείψει τῆς δόσεως καὶ τῇ ὑπερβολῇ τῆς
λήψεως, οὐ πᾶσιν ὁλόκληρος παραγίνεται, ἀλλ' ἐνίοτε χω-
20 ρίζεται, καὶ οἱ μὲν τῇ λήψει ὑπερβάλλουσιν, οἱ δὲ τῇ δό-
σει ἐλλείπουσιν. οἱ μὲν γὰρ ἐν ταῖς τοιαύταις προσηγορίαις 39
οἷον φειδωλοὶ γλίσχροι κίμβικες, πάντες τῇ δόσει ἐλλεί-
πουσι, τῶν δ' ἀλλοτρίων οὐκ ἐφίενται οὐδὲ βούλονται λαμβά-
νειν, οἱ μὲν διά τινα ἐπιείκειαν καὶ εὐλάβειαν τῶν αἰσχρῶν
25 (δοκοῦσι γὰρ ἔνιοι ἢ φασί γε διὰ τοῦτο φυλάττειν, ἵνα μή
ποτ' ἀναγκασθῶσιν αἰσχρόν τι πρᾶξαι· τούτων δὲ καὶ ὁ
κυμινοπρίστης καὶ πᾶς ὁ τοιοῦτος· ὠνόμασται δ' ἀπὸ τῆς
ὑπερβολῆς τοῦ μηδὲν ἂν δοῦναι)· οἱ δ' αὖ διὰ φόβον ἀπέ-
χονται τῶν ἀλλοτρίων ὡς οὐ ῥᾴδιον αὐτὸν μὲν τὰ ἑτέρων
30 λαμβάνειν, τὰ δ' αὐτοῦ ἑτέρους μή· ἀρέσκει οὖν αὐτοῖς τὸ
μήτε λαμβάνειν μήτε διδόναι. οἱ δ' αὖ κατὰ τὴν λῆψιν 40
ὑπερβάλλουσι τῷ πάντοθεν λαμβάνειν καὶ πᾶν, οἷον οἱ
τὰς ἀνελευθέρους ἐργασίας ἐργαζόμενοι, πορνοβοσκοὶ καὶ
πάντες οἱ τοιοῦτοι, καὶ τοκισταὶ κατὰ μικρὰ καὶ ἐπὶ πολλῷ.
1122ª πάντες γὰρ οὗτοι ὅθεν οὐ δεῖ λαμβάνουσι, καὶ ὁπόσον οὐ δεῖ.
κοινὸν δ' ἐπ' αὐτοῖς ἡ αἰσχροκέρδεια φαίνεται· πάντες γὰρ 41
ἕνεκα κέρδους, καὶ τούτου μικροῦ, ὀνείδη ὑπομένουσιν. τοὺς 42
γὰρ τὰ μεγάλα μὴ ὅθεν δὲ δεῖ λαμβάνοντας, μηδὲ ἃ δεῖ, οὐ
5 λέγομεν ἀνελευθέρους, οἷον τοὺς τυράννους πόλεις πορθοῦντας
καὶ ἱερὰ συλῶντας, ἀλλὰ πονηροὺς μᾶλλον καὶ ἀσεβεῖς καὶ

---

28. μηδὲν ἂν K^b: μηθένα L^b: μηθὲν M^b: μηθενὶ ἂν Γ 29. αὐτὸν K^b: τὸν αὐτὸν L^b M^{1b}: τὸ αὐτὸν O^b 30. ἀρέσκει Γ: ἀρέσκειν K^b L^b M^b 34. κατὰ μικρὰ Asp.: κατὰ μικρὸν pr. K^b M^b: καὶ τὰ μικρὰ corr.^{1} K^b L^b Γ καὶ add. pr. K^b Asp. 1122ª 1. ὁπόσον] ὁπότε K^b

olanaksızlık bizi cimri yapıyor diye düşünülüyor), insanın doğal yapısında da savurganlıktan daha köklüdür; nitekim vermeyi değil, malı-mülkü sevenler çoğunlukta. Ayrıca çok yaygındır ve değişik biçimleri vardır; nitekim cimriliğin birçok şeklinin olduğu düşünülüyor. Her ne kadar iki şekilde, vermede eksiklik almada aşırılık olarak ortaya çıkıyorsa da, herkeste tümüyle görünmüyor, kimi zaman ayrı ayrı görünüyor: Bazıları almada aşırıya kaçıyorlar, bazıları ise vermede eksik kalıyorlar. Nitekim hasis, nekes, pinti gibi sözcüklerle adlandırılanların tümü vermede eksik kalırlar, başkalarına ait olanı arzu etmezler, almayı da istemezler; bazıları ise bir çeşit doğruluktan dolayı, çirkin şeylerden uzak durmak için (nitekim bazı kişilerin kötü bir şey yapmak zorunda kalmamak amacıyla ellerindekini korudukları düşünülür, ya da kendileri öyle der; varyemez ya da böyle olan herkes bunlardandır, bu adı da hiçbir şey vermemede aşırılıktan almıştır); bazı kişiler ise korku yüzünden başkalarından bir şey almazlar; çünkü kişinin başkaları kendinden almaksızın, başkalarınınkini alabilmesi pek kolay değildir; demek ki bunlar ne almaktan hoşlanır ne de vermekten. Bazıları da her yerden her şeyi almakta aşırıya kaçar; sözgelişi vurguncular, kadın tüccarları ve benzerleri, çok karşılığında az veren tefeciler böyledir. Nitekim bunların hepsi gerekmeyen yerden gerekmediği kadar alır. Bunlarda ortak olan şeyin kirli kazanç olduğu görünüyor; çünkü hepsi kazanç için, hem de küçük bir kazanç için, ayıplara katlanıyorlar. Gerekmeyen yerden ve gerekmeyen büyük şeyler alanlara cimri değil —sözgelişi kentleri yağma edip, tapınakları soyan tiranlara— daha çok kötü, dinsiz ya da

43 ἀδίκους. ὁ μέντοι κυβευτὴς καὶ ὁ λωποδύτης καὶ ὁ λῃστὴς
τῶν ἀνελευθέρων εἰσίν· αἰσχροκερδεῖς γάρ. κέρδους γὰρ ἕνε-
κα ἀμφότεροι πραγματεύονται καὶ ὀνείδη ὑπομένουσιν, καὶ
οἱ μὲν κινδύνους τοὺς μεγίστους ἕνεκα τοῦ λήμματος, οἱ δ' ἀπὸ 10
τῶν φίλων κερδαίνουσιν, οἷς δεῖ διδόναι. ἀμφότεροι δὴ ὅθεν
οὐ δεῖ κερδαίνειν βουλόμενοι αἰσχροκερδεῖς· καὶ πᾶσαι δὴ αἱ
44 τοιαῦται λήψεις ἀνελεύθεροι. εἰκότως δὲ τῇ ἐλευθεριότητι
ἀνελευθερία ἐναντίον λέγεται· μεῖζόν τε γάρ ἐστι κακὸν τῆς
ἀσωτίας, καὶ μᾶλλον ἐπὶ ταύτην ἁμαρτάνουσιν ἢ κατὰ τὴν 15
45 λεχθεῖσαν ἀσωτίαν. περὶ μὲν οὖν ἐλευθεριότητος καὶ τῶν
ἀντικειμένων κακιῶν τοσαῦτ' εἰρήσθω.

II. Δόξαι δ' ἂν ἀκόλουθον εἶναι καὶ περὶ μεγαλοπρεπείας 4
διελθεῖν. δοκεῖ γὰρ καὶ αὐτὴ περὶ χρήματά τις ἀρετὴ εἶναι·
οὐχ ὥσπερ δ' ἡ ἐλευθεριότης διατείνει περὶ πάσας τὰς ἐν 20
χρήμασι πράξεις, ἀλλὰ περὶ τὰς δαπανηρὰς μόνον· ἐν
τούτοις δ' ὑπερέχει τῆς ἐλευθεριότητος μεγέθει. καθάπερ γὰρ
τοὔνομα αὐτὸ ὑποσημαίνει, ἐν μεγέθει πρέπουσα δαπάνη ἐστίν.
2 τὸ δὲ μέγεθος πρός τι· οὐ γὰρ τὸ αὐτὸ δαπάνημα τριηράρχῳ
καὶ ἀρχιθεωρῷ. τὸ πρέπον δὴ πρὸς αὐτόν, καὶ ἐν ᾧ καὶ 25
3 περὶ ὅ. ὁ δ' ἐν μικροῖς ἢ ἐν μετρίοις κατ' ἀξίαν δαπανῶν
οὐ λέγεται μεγαλοπρεπής, οἷον τὸ "πολλάκι δόσκον ἀλήτῃ,"
ἀλλ' ὁ ἐν μεγάλοις οὕτως. ὁ μὲν γὰρ μεγαλοπρεπὴς ἐλευ-
4 θέριος, ὁ δ' ἐλευθέριος οὐδὲν μᾶλλον μεγαλοπρεπής. τῆς
τοιαύτης δ' ἕξεως ἡ μὲν ἔλλειψις μικροπρέπεια καλεῖται, 30
ἡ δ' ὑπερβολὴ βαυσία καὶ ἀπειροκαλία καὶ ὅσαι τοιαῦ-
ται, οὐχ ὑπερβάλλουσαι τῷ μεγέθει περὶ ἃ δεῖ, ἀλλ' ἐν οἷς
οὐ δεῖ καὶ ὡς οὐ δεῖ λαμπρυνόμεναι· ὕστερον δ' ὑπὲρ αὐτῶν
5 ἐροῦμεν. ὁ δὲ μεγαλοπρεπὴς ἐπιστήμονι ἔοικεν· τὸ πρέπον γὰρ

---

7. ὁ ante λωποδύτης om. K^b καὶ ὁ λῃστὴς om. (ut videtur) Asp.
8. εἰσίν om. K^b 13. δὴ Γ 15. ταῦτα pr. K^b L^b ἢ] ἢ οἱ pr. K^b
22. ὑπερέχειν pr. K^b 26. δ] ἃ Γ Asp. 28. οὗτος K^b L^b Γ

adaletsiz diyoruz. Barbutçu, arakçı, haydutlar da cimri takımındandır, çünkü kazançları kirlidir. Hepsi de kazanç için yaşarlar ve ayıplara katlanırlar; kimileri bir şeyi ele geçirmek için en büyük tehlikeleri göze alıyorlar, kimileri de kendileri onlara vermeleri gerekirken, arkadaşlarından kazanç sağlarlar. Dolayısıyla ikisi de gerekmeyen yerden kazanç elde etmek istemekle kirli kazanç düşkünüdürler; bu tür almaların tümü de cimriliktir. Doğal olarak da cömertliğe karşıt olanın cimrilik olduğu söyleniyor; çünkü o, savurganlıktan daha büyük kötülüktür, söylediğimiz biçimde olan savurganlıktan çok daha fazla yanlışa düşülür. O halde cömertlik ve karşıtı olan kötülükler konusunda da bu kadar yeter.

Bundan sonra ihtişamı ele almamız doğal görünüyor. Çünkü o da mal-mülk konusunda bir erdem sayılıyor; ne var ki, cömert gibi mal-mülk konusundaki tüm eylemleri değil, yalnızca büyük harcamalarla ilgili olanları kapsar. Bunlarda büyüklük bakımından cömertliği aşar. Nitekim adının[29] da belirttiği gibi yakışan büyüklükte harcamadır. Büyüklük ise görelidir; nitekim bir savaş gemisini finanse eden[30] kişi ile bir törene gönderilen heyete başkanlık edenin[31] harcamaları aynı değildir. Yakışan, harcayana, harcadığı duruma ve harcadığı şeye göredir. Küçük şeylerde ya da ölçülü şeylerde değere uygun olarak harcayana (sözgelişi "dilenciye sık sık para verdim"[32] diyene) değil, büyük şeylerde böyle harcayana muhteşem denir. Nitekim muhteşem insan, cömerttir, ama cömert mutlaka muhteşem değildir. Bu huyun eksikliğine eli sıkılık, aşırılığına ise gösteriş budalalığı veya kabasabalık ve bu gibi adlar verilir; bütün bunlar gereken şeyler için büyüklük bakımından aşırıya kaçmazlar, gerekmeyen şeylerde gerekmediği gibi gösteriş yaparlar; bunlardan daha sonra sözedeceğiz. Muhteşem insan bir uzman gibidir;

δύναται θεωρῆσαι καὶ δαπανῆσαι μεγάλα ἐμμελῶς. ὥσπερ 6
1122 b γὰρ ἐν ἀρχῇ εἴπομεν, ἡ ἕξις ταῖς ἐνεργείαις ὁρίζεται, καὶ
ὧν ἐστίν. αἱ δὴ τοῦ μεγαλοπρεποῦς δαπάναι μεγάλαι καὶ
πρέπουσαι. τοιαῦτα δὴ καὶ τὰ ἔργα· οὕτω γὰρ ἔσται μέγα
δαπάνημα καὶ πρέπον τῷ ἔργῳ. ὥστε τὸ μὲν ἔργον τῆς δα-
πάνης ἄξιον δεῖ εἶναι, τὴν δὲ δαπάνην τοῦ ἔργου, ἢ καὶ ὑπερ-
βάλλειν. δαπανήσει δὲ τὰ τοιαῦτα ὁ μεγαλοπρεπὴς τοῦ καλοῦ 7
ἕνεκα· κοινὸν γὰρ τοῦτο ταῖς ἀρεταῖς. καὶ ἔτι ἡδέως καὶ 8
προετικῶς· ἡ γὰρ ἀκριβολογία μικροπρεπές. καὶ πῶς κάλ- 9
λιστον καὶ πρεπωδέστατον, σκέψαιτ' ἂν μᾶλλον ἢ πόσου καὶ
πῶς ἐλαχίστου. ἀναγκαῖον δὴ καὶ ἐλευθέριον τὸν μεγαλο- 10
πρεπῆ εἶναι. καὶ γὰρ ὁ ἐλευθέριος δαπανήσει ἃ δεῖ καὶ ὡς
δεῖ· ἐν τούτοις δὲ τὸ μέγα τοῦ μεγαλοπρεποῦς, οἷον μέγεθος,
περὶ ταῦτα τῆς ἐλευθεριότητος οὔσης, καὶ ἀπὸ τῆς ἴσης δα-
πάνης τὸ ἔργον ποιήσει μεγαλοπρεπέστερον. οὐ γὰρ ἡ αὐτὴ
ἀρετὴ κτήματος καὶ ἔργου. κτῆμα μὲν γὰρ τὸ πλείστου ἄξιον
τιμιώτατον, οἷον χρυσός, ἔργον δὲ τὸ μέγα καὶ καλόν (τοῦ
γὰρ τοιούτου ἡ θεωρία θαυμαστή, τὸ δὲ μεγαλοπρεπὲς θαυ-
μαστόν)· καὶ ἔστιν ἔργου ἀρετή, μεγαλοπρέπεια, ἐν μεγέθει.
Ἔστι δὲ τῶν δαπανημάτων οἷα λέγομεν τὰ τίμια, οἷον τὰ 11
περὶ θεούς, ἀναθήματα καὶ κατασκευαὶ καὶ θυσίαι, ὁμοίως
δὲ καὶ περὶ πᾶν τὸ δαιμόνιον, καὶ ὅσα πρὸς τὸ κοινὸν
εὐφιλοτίμητά ἐστιν, οἷον εἴ που χορηγεῖν οἴονται δεῖν λαμ-
πρῶς ἢ τριηραρχεῖν ἢ καὶ ἑστιᾶν τὴν πόλιν. ἐν ἅπασι δ' 12
ὥσπερ εἴρηται, καὶ πρὸς τὸν πράττοντα ἀναφέρεται τὸ τίς
ὢν καὶ τίνων ὑπαρχόντων· ἄξια γὰρ δεῖ τούτων εἶναι, καὶ
μὴ μόνον τῷ ἔργῳ ἀλλὰ καὶ τῷ ποιοῦντι πρέπειν. διὸ 13

1122 b 5. δεῖν K b L b M b Coraes: λαβούσης Rassow 10. δὲ Γ 13. ταὐτὰ H a οὔσης] ἐχούσης 18. μεγαλοπρέπεια ἀρετὴ L b M b μεγαλοπρέπεια seclus. Muretus 21. περὶ pr. K b Asp.: ὅσα περὶ vulg. 22. οἷόν τε λαμπρῶς K b

çünkü yakışanı görebilir ve zevkle büyük harcamalar yapa- 35
bilir. Başta dediğimiz gibi, huy etkinliklerle ve hakkında 1122b
olduğu şeylerle belirlenir. Muhteşem kişinin harcamaları büyüktür ve yakıştığı gibidir. Yaptığı işler de böyledir; yapılan iş harcamaya, harcama da işe uygun olmalı ya da ondan fazla olmalı; böylece yapılan harcama büyük ve yapılana yakışır olacaktır. Muhteşem kişi bu harcamaları güzel bir 5
şey için yapacaktır; çünkü bu, erdemlerin ortak bir özelliğidir. Üstelik hoşlanarak ve sakınmadan bunu yapacaktır. Çünkü kuruşu kuruşuna hesap etmek küçüklüktür. O ne kadar ve nasıl daha az harcayacağından çok, nasıl en güzel ve en yakışır şekilde harcayacağına kafa yoracaktır. O halde 10
muhteşem insanın cömert de olması zorunludur; çünkü cömert kişi de gerekenleri ve gerektiği gibi harcayacaktır; ama böyle harcamalarda —ki cömertlik de bunlarla ilgilidir— muhteşem kişinin özelliği —büyüklük[33]— görülür: Aynı harcamayla eseri daha muhteşem yapacaktır. Çünkü elde bulundurulan şeyin erdemi ile eserin erdemi 15
aynı değildir; en çok önemsenip elde bulundurulan şey, sözgelişi altın, en değerli olur. Eser ise büyük ve güzel olur (böyle bir eseri seyretme hayranlık uyandırır; muhteşem olan da hayranlık uyandırıcıdır) ve eserin erdemi —ihtişam— büyüklüğünde bulunur. Bir de onurlu diye adlandırdığımız harcamalar vardır, sözgelişi tanrılar için dinsel 20
sunular, tapınaklar, kurbanlar; genel olarak diğer konularda yapılan harcamalar ve kamu işlerinde teşvik edilen onurlar; örneğin gösterişli bir koro hazırlamak, bir savaş gemisi finanse etmek ya da kent için yemek vermek gerektiği düşünülebilir. Dediğimiz gibi, bütün bunlar harcayanın kim olduğuyla ve elinde nelerin bulunduğuyla ilgilidir; çünkü harcamalar bunlara lâyık olmalı ve 25
yalnız esere değil, yapana da yakışmalıdır. Bunun için

πένης μὲν οὐκ ἂν εἴη μεγαλοπρεπής· οὐ γὰρ ἔστιν ἀφ' ὧν πολλὰ δαπανήσει πρεπόντως· ὁ δ' ἐπιχειρῶν ἠλίθιος· παρὰ
14 τὴν ἀξίαν γὰρ καὶ τὸ δέον, κατ' ἀρετὴν δὲ τὸ ὀρθῶς. πρέπει δὲ [καὶ] οἷς τοιαῦτα προϋπάρχει δι' αὐτῶν ἢ τῶν 30
προγόνων ἢ ὧν αὐτοῖς μέτεστιν, καὶ τοῖς εὐγενέσι καὶ τοῖς
15 ἐνδόξοις καὶ ὅσα τοιαῦτα· πάντα γὰρ ταῦτα μέγεθος ἔχει
καὶ ἀξίωμα. μάλιστα μὲν οὖν τοιοῦτος ὁ μεγαλοπρεπής, καὶ
ἐν τοῖς τοιούτοις δαπανήμασιν ἡ μεγαλοπρέπεια, ὥσπερ
εἴρηται· μέγιστα γὰρ καὶ ἐντιμότατα· τῶν δὲ ἰδίων ὅσα 35
εἰσάπαξ γίνεται, οἷον γάμος καὶ εἴ τι τοιοῦτον, καὶ εἰ περί 1123
τι ἡ πᾶσα πόλις σπουδάζει ἢ οἱ ἐν ἀξιώματι, καὶ περὶ
ξένων δὲ ὑποδοχὰς καὶ ἀποστολάς, καὶ δωρεὰς καὶ ἀντιδωρεάς· οὐ γὰρ εἰς ἑαυτὸν δαπανηρὸς ὁ μεγαλοπρεπὴς ἀλλ'
εἰς τὰ κοινά, τὰ δὲ δῶρα τοῖς ἀναθήμασιν ἔχει τι ὅμοιον. 5
16 μεγαλοπρεποῦς δὲ καὶ οἶκον κατασκευάσασθαι πρεπόντως
τῷ πλούτῳ (κόσμος γάρ τις καὶ οὗτος), καὶ περὶ ταῦτα
μᾶλλον δαπανᾶν ὅσα πολυχρόνια τῶν ἔργων (κάλλιστα
17 γὰρ ταῦτα), καὶ ἐν ἑκάστοις τὸ πρέπον· οὐ γὰρ ταὐτὰ ἁρμόζει θεοῖς καὶ ἀνθρώποις, οὐδ' ἐν ἱερῷ καὶ τάφῳ. καὶ ἐπεὶ 10
τῶν δαπανημάτων ἕκαστον μέγα ἐν τῷ γένει, καὶ μεγαλοπρεπέστατον (ἁπλῶς) μὲν τὸ ἐν μεγάλῳ μέγα, ἐνταῦθα δὲ τὸ
18 ἐν τούτοις μέγα, καὶ διαφέρει τὸ ἐν τῷ ἔργῳ μέγα τοῦ ἐν τῷ
δαπανήματι· σφαῖρα μὲν γὰρ ἡ καλλίστη ἢ λήκυθος μεγαλοπρέπειαν ἔχει παιδικοῦ δώρου, ἡ δὲ τούτου τιμὴ μικρὸν καὶ 15
19 ἀνελεύθερον· διὰ τοῦτό ἐστι τοῦ μεγαλοπρεποῦς, ἐν ᾧ ἂν ποιῇ
γένει, μεγαλοπρεπῶς ποιεῖν (τὸ γὰρ τοιοῦτον οὐκ εὐυπέρβλη-
20 τον) καὶ ἔχον κατ' ἀξίαν τοῦ δαπανήματος. τοιοῦτος μὲν οὖν

---

30. καὶ seclusi τοιαῦτα K^b: τὰ τοιαῦτα vulg. τῶν K^b: διὰ τῶν vulg.
1123[a] 2. πᾶσα ἡ πόλις L^b M^b Asp. 10. ἐπεὶ Felicianus (et ut videtur Asp.): ἐπὶ codd. 12. ἁπλῶς addidi 14. ἡ καλλίστη add. K^b
λήκυθος] λήκυθος ἡ καλλίστη codd.

yoksul biri muhteşem olamaz, çünkü yakışacak şekilde harcayacak fazla bir şeyi yoktur; bunu denemeye kalkan da aptaldır, çünkü lâyık olana ve gerekene aykırı bir şekilde harcar, doğru harcama ise erdeme göre yapılandır. Böyle harcamak, kendi sağladıkları ya da atalarından veya yakınlarından edindikleri olanaklara sahip olanlara, soylulara, ünlülere ya da bu gibilerine yakışır; çünkü bunların büyüklüğü ve itibarı vardır. O halde tam böyle olan biri muhteşemdir, ihtişam da böyle harcamalardadır, dediğimiz gibi; çünkü bunlar en büyük ve en onurlu olanlardır. Böyle harcamalar özel hayatta bir kez olanlarda, sözgelişi düğünde ve bu gibi konularda ya da bütün kentin veya itibarlı kişilerin ilgilendiği konularda, yabancı misafir kabul etme ve yolcu etmelerde, armağan verme ve değiş-tokuşlarda yapılır. Çünkü muhteşem kişi kendisine değil, kamu işlerine bol harcayandır ve armağanlar ile sunular arasında bir çeşit benzerlik vardır. Evini zenginliğine yakışır bir şekilde döşemek (çünkü bu da bir çeşit bezemedir), daha çok uzun süre kalacak eserler için harcamak (çünkü en güzelleri bunlardır) ve her şeyde yakışanı harcamak muhteşem kişinin özelliğidir; nitekim insanlara ve tanrılara ya da bir tapınakla bir mezara aynı şey yakışmaz. Ve her harcama, cinsine göre büyük olduğundan ve en muhteşemi büyük bir şey için büyük harcama olduğundan —burada da bu konularda büyük olandır; ayrıca eserde büyük olan ile harcamada büyük olan arasında fark vardır; çünkü çok güzel bir top ya da bir şişe[34] bir çocuk armağanı olarak muhteşemdir, oysa bunun değeri küçük ve cömertliğe yakışmıyor–, bunun için yaptığı işi cinsine göre muhteşem yapmak (çünkü böyle bir şey kolayca aşılamaz) ve harcamasına değer bir şekilde yapmak muhteşem kişinin özelliğidir. İşte muhteşem kişi

6 ὁ μεγαλοπρεπής· ὁ δ' ὑπερβάλλων καὶ βάναυσος τῷ
παρὰ τὸ δέον ἀναλίσκειν ὑπερβάλλει, ὥσπερ εἴρηται. ἐν
γὰρ τοῖς μικροῖς τῶν δαπανημάτων πολλὰ ἀναλίσκει καὶ
λαμπρύνεται παρὰ μέλος, οἷον ἐρανιστὰς γαμικῶς ἑστιῶν,
καὶ κωμῳδοῖς χορηγῶν ἐν τῇ παρόδῳ πορφύραν εἰσφέρων,
ὥσπερ οἱ Μεγαροῖ. καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα ποιήσει οὐ τοῦ
καλοῦ ἕνεκα, ἀλλὰ τὸν πλοῦτον ἐπιδεικνύμενος, καὶ διὰ
ταῦτα οἰόμενος θαυμάζεσθαι, καὶ οὗ μὲν δεῖ πολλὰ ἀνα-
λῶσαι, ὀλίγα δαπανῶν, οὗ δ' ὀλίγα, πολλά. ὁ δὲ μικρο- 21
πρεπὴς περὶ πάντα ἐλλείψει, καὶ τὰ μέγιστα ἀναλώσας ἐν
μικρῷ τὸ καλὸν ἀπολεῖ, καὶ ὅ τι ἂν ποιῇ μέλλων καὶ
σκοπῶν πῶς ἂν ἐλάχιστον ἀναλώσαι, καὶ ταῦτ' ὀδυρόμενος,
καὶ πάντ' οἰόμενος μείζω ποιεῖν ἢ δεῖ. εἰσὶ μὲν οὖν αἱ ἕξεις 22
αὗται κακίαι, οὐ μὴν ὀνείδη γ' ἐπιφέρουσι διὰ τὸ μήτε βλα-
βεραὶ τῷ πέλας εἶναι μήτε λίαν ἀσχήμονες.

7 Ἡ δὲ μεγαλοψυχία περὶ μεγάλα μὲν καὶ ἐκ τοῦ ὀνό- III.
ματος ἔοικεν εἶναι, περὶ ποῖα δ' ἐστὶ πρῶτον λάβωμεν· δια- 2
1123 b φέρει δ' οὐδὲν τὴν ἕξιν ἢ τὸν κατὰ τὴν ἕξιν σκοπεῖν. δοκεῖ 3
δὴ μεγαλόψυχος εἶναι ὁ μεγάλων αὑτὸν ἀξιῶν ἄξιος ὤν· ὁ
γὰρ μὴ κατ' ἀξίαν αὑτὸ ποιῶν ἠλίθιος, τῶν δὲ κατ' ἀρετὴν
οὐδεὶς ἠλίθιος οὐδ' ἀνόητος. μεγαλόψυχος μὲν οὖν ὁ εἰρημένος.
ὁ γὰρ μικρῶν ἄξιος καὶ τούτων ἀξιῶν ἑαυτὸν σώφρων, μεγα- 4
λόψυχος δ' οὔ· ἐν μεγέθει γὰρ ἡ μεγαλοψυχία, ὥσπερ καὶ 5
τὸ κάλλος ἐν μεγάλῳ σώματι, οἱ μικροὶ δ' ἀστεῖοι καὶ σύμ-
μετροι, καλοὶ δ' οὔ. ὁ δὲ μεγάλων ἑαυτὸν ἀξιῶν ἀνάξιος ὢν 6
χαῦνος· ὁ δὲ μειζόνων ἢ ἄξιος οὐ πᾶς χαῦνος. ὁ δ' ἐλαττόνων 7
ἢ ἄξιος μικρόψυχος, ἐάν τε μεγάλων ἐάν τε μετρίων, ἐάν
τε καὶ μικρῶν ἄξιος ὢν ἔτι ἐλαττόνων αὑτὸν ἀξιοῖ. καὶ

---

24. Μεγαροῖ scripsi: μεγαροὶ pr. K^b: Μεγαρεῖς vulg. 26. ταῦτα] τὰ τοιαῦτα K^b 1123^b 2. δὴ scripsi: δὲ codd. 11. ἔτι om. pr. K^b

böyle biridir; aşırıya kaçan ve gösteriş budalası ise, dediğimiz gibi, gerekenin ötesinde harcamakla aşırıya kaçar. O, küçük şeylerde çok harcar ve yersiz gösteriş yapar; sözgelişi masrafları ortaklaşa karşılanacak bir toplulukta arkadaşlarını, düğünmüşçesine yedirir, içirir, bir komedya korosunun masraflarını üstlendiği zaman, *parodosta*[34] koro üyelerini kral gibi giydirir, tıpkı Megaralılar gibi. Bütün bunları güzel bir şey için değil, zenginliğini göstermek için ve bundan ötürü hayranlık kazanacağını düşünerek yapar; çok harcama gereken yerde az, az harcama gereken yerde de çok harcar. Eli sıkı ise bütün bunlarda eksiklik gösterecektir; büyük harcamalar yaptıktan sonra küçük bir noktada güzeli yok edecek ve her yaptığında en az harcamayla nasıl yapacağına bakacak, bunları da düşünüp durarak yapacak, hep gerektiğinden fazla yaptığını düşünerek. Demek ki bu huylar kötüdür, ama kişinin yakınları için zararlı olmadıklarından ve pek ayıp sayılmadıklarından, kişinin adını kötüye çıkarmazlar.

Yüce gönüllülük de, adının gösterdiği gibi[36], büyük şeylerle ilgilidir; önce hangileriyle ilgili olduğunu ele alalım; huyu araştırmak ile bu huya sahip insanı araştırmak arasında ise hiç fark yoktur. Yüce gönüllü, kendisinin büyük şeylere lâyık olduğunu düşünen ve gerçekten lâyık olan kişinin olduğu düşünülüyor; çünkü lâyık olmadığı halde bunu düşünen aptaldır; oysa erdemli kişilerden hiçbiri aptal ya da düşüncesiz değildir. Demek ki yüce gönüllü, dediğimiz gibi biridir. Küçük şeylere lâyık olan ve kendini böyle gören ise, yüce gönüllü değil, ölçülü kişidir; çünkü yüce gönüllülük büyüklükte bulunur, tıpkı güzelliğin boylu-boslu bir bedende bulunduğu gibi, ufak tefek olanlar ise zarif ve uyumlu olabilir, güzel değil. Buna karşı lâyık olmadığı halde kendini büyük şeylere lâyık gören, kendini beğenmiş kişidir; ama lâyık olduğundan büyük şeylere kendini lâyık gören herkes kendini beğenmiş değildir. Lâyık olduğundan daha az şeylere kendini lâyık gören ise –o ister büyük, ister orta, isterse de küçük şeylere lâyık olsun, kendini hep daha az şeylere lâyık gören– pısırıktır;

1123b

μάλιστ' ἂν δόξειεν ὁ μεγάλων ἄξιος· τί γὰρ ἂν ἐποίει, εἰ
8 μὴ τοσούτων ἦν ἄξιος; ἔστι δὴ ὁ μεγαλόψυχος τῷ μὲν με-
γέθει ἄκρος, τῷ δὲ ὡς δεῖ μέσος· τοῦ γὰρ κατ' ἀξίαν αὑτὸν
9 ἀξιοῖ· οἱ δ' ὑπερβάλλουσι καὶ ἐλλείπουσιν. εἰ δὴ μεγά- 15
λων ἑαυτὸν ἀξιοῖ ἄξιος ὤν, καὶ μάλιστα τῶν μεγίστων, περὶ
10 ἓν μάλιστ' ἂν εἴη. ἡ δ' ἀξία λέγεται πρὸς τὰ ἐκτὸς ἀγαθά·
μέγιστον δὲ τοῦτ' ἂν θείημεν ὃ τοῖς θεοῖς ἀπονέμομεν, καὶ οὗ
μάλιστ' ἐφίενται οἱ ἐν ἀξιώματι, καὶ τὸ ἐπὶ τοῖς καλλίστοις
ἆθλον· τοιοῦτον δ' ἡ τιμή· μέγιστον γὰρ δὴ τοῦτο τῶν ἐκτὸς 20
ἀγαθῶν· περὶ τιμὰς δὴ καὶ ἀτιμίας ὁ μεγαλόψυχός ἐστιν
11 ὡς δεῖ. καὶ ἄνευ δὲ λόγου φαίνονται οἱ μεγαλόψυχοι περὶ
τιμὴν εἶναι· τιμῆς γὰρ μάλιστα [οἱ μεγάλοι] ἀξιοῦσιν ἑαυτούς,
12 κατ' ἀξίαν δέ. ὁ δὲ μικρόψυχος ἐλλείπει καὶ πρὸς ἑαυτὸν
13 καὶ πρὸς τὸ τοῦ μεγαλοψύχου ἀξίωμα. ὁ δὲ χαῦνος πρὸς 25
14 ἑαυτὸν μὲν ὑπερβάλλει, οὐ μὴν τόν γε μεγαλόψυχον. ὁ
δὲ μεγαλόψυχος, εἴπερ τῶν μεγίστων ἄξιος, ἄριστος ἂν εἴη·
μείζονος γὰρ ἀεὶ ὁ βελτίων ἄξιος, καὶ μεγίστων ὁ ἄριστος.
τὸν ὡς ἀληθῶς ἄρα μεγαλόψυχον δεῖ ἀγαθὸν εἶναι. καὶ
δόξειεν ⟨ἂν⟩ εἶναι μεγαλοψύχου τὸ ἐν ἑκάστῃ ἀρετῇ μέγα. 30
15 οὐδαμῶς τ' ἂν ἁρμόζοι μεγαλοψύχῳ φεύγειν παρασείσαντι,
οὐδ' ἀδικεῖν· τίνος γὰρ ἕνεκα πράξει αἰσχρὰ ᾧ γ' οὐδὲν μέγα;
καθ' ἕκαστα δ' ἐπισκοπουῦντι πάμπαν γελοῖος φαίνοιτ' ἂν ὁ
μεγαλόψυχος μὴ ἀγαθὸς ὤν. οὐκ εἴη δ' ἂν οὐδὲ τιμῆς ἄξιος
φαῦλος ὤν· τῆς ἀρετῆς γὰρ ἆθλον ἡ τιμή, καὶ ἀπονέμεται 35
16 τοῖς ἀγαθοῖς. ἔοικε μὲν οὖν ἡ μεγαλοψυχία οἷον κόσμος 1124ᵃ
τις εἶναι τῶν ἀρετῶν· μείζους γὰρ αὐτὰς ποιεῖ, καὶ οὐ γίνε-
ται ἄνευ ἐκείνων. διὰ τοῦτο χαλεπὸν τῇ ἀληθείᾳ μεγαλό-

---

15. δὴ pr. K^b: δὲ δὴ vulg. 23. *οἱ μεγάλοι* seclusi 24. δὲ om. K^b 25. *μεγάλου* L^b M^b 26. γε om. K^b 30. *δόξειεν* K^b Asp.: δόξειεν δ' L^b M^b ἂν add. Turnebus 32. γ' add. K^b
1124ᵃ 1. *μὲν* om. L^b M^b

hele büyük şeylere lâyık ise, daha da pısırık görülebilir. Böyle büyük şeylere lâyık olmasaydı, acaba ne yapardı? Demek ki yüce gönüllü büyüklük bakımından uçta olandır, gereken bakımından ise ortadır; çünkü lâyık olduğu şeye kendini lâyık görür. Ötekiler ise aşırıya kaçar ya da eksik kalırlar. O halde eğer yüce gönüllü büyük şeylere ve özellikle en büyük şeylere lâyık olduğunu düşünüyorsa, o bunu en çok bir şey konusunda düşünüyor. Lâyık olmaktan ise dışa ait iyilerle ilgili olarak sözedilir; bunların en büyüğünün tanrılara sunulan, yüksek mevkilerdeki kişilerin en çok arzu ettikleri ve en güzel şeylerin ödülü olan şey olduğunu düşünebiliriz: Böyle bir şey ise onurlandırılmalıdır; çünkü o dışa ait iyilerin en büyüğüdür. O halde yüce gönülü, onurlar ve onursuzluklar konusunda gerektiği gibi olan kişidir. Temellendirmeye gitmeksizin yüce gönüllü kişilerin onurla ilgili oldukları görünüyor; çünkü [büyük kişiler] kendilerini özellikle onurlandırılmaya lâyık görürler, buna da lâyıktırlar. Pısırık ise hem kendine oranla hem de yüce gönüllünün kendine lâyık gördüğüne oranla [kendini değerlendirmede] eksik kalır. Oysa kendini beğenmiş kişi yüce gönüllüye değil, kendisine oranla [kendini değerlendirmede] aşırıya kaçar. Yüce gönüllü eğer büyük şeylere lâyıksa, o, en iyi insan olsa gerek; çünkü daha büyük şeylere hep daha iyi olan insan lâyıktır, en büyük şeylere de en iyi olan insan. O halde gerçekten yüce gönüllü kişinin iyi olması gerekir. Her erdemde büyük olma yüce gönüllü kişinin özelliği olarak görünüyor. Silâhını atıp kaçmak ya da haksızlık yapmak hiçbir zaman yüce gönüllü kişiye uygun düşmez; çünkü onun için hiçbir şey büyük olmadığına göre, niçin çirkin şeyler yapacaktır? Her bakımdan araştırıldığında yüce gönüllü kişinin iyi olmaması tamamen gülünç görünüyor. Nitekim kötü olsaydı, onurlandırılmaya da lâyık olmazdı; çünkü onur erdemin ödülüdür ve iyilere verilir. O halde yüce gönüllülük erdemlerin bir süsü gibi bir şeye benziyor; çünkü onları daha büyük kılıyor ve onlarsız olmuyor. Bundan ötürü gerçekten yüce gönüllü olmak güç iştir; çünkü

ψυχον εἶναι· οὐ γὰρ οἷόν τε ἄνευ καλοκαγαθίας. μάλιστα 17
μὲν οὖν περὶ τιμὰς καὶ ἀτιμίας ὁ μεγαλόψυχός ἐστι· καὶ
ἐπὶ μὲν ταῖς μεγάλαις καὶ ὑπὸ τῶν σπουδαίων μετρίως
ἡσθήσεται, ὡς τῶν οἰκείων τυγχάνων ἢ καὶ ἐλαττόνων· ἀρε-
τῆς γὰρ παντελοῦς οὐκ ἂν γένοιτο ἀξία τιμή, οὐ μὴν ἀλλ'
ἀποδέξεταί γε τῷ μὴ ἔχειν αὐτοὺς μείζω αὐτῷ ἀπονέμειν·
τῆς δὲ παρὰ τῶν τυχόντων καὶ ἐπὶ μικροῖς πάμπαν ὀλι-
γωρήσει· οὐ γὰρ τούτων ἄξιος· ὁμοίως δὲ καὶ ἀτιμίας· οὐ
γὰρ ἔσται δικαίως περὶ αὐτόν. μάλιστα μὲν οὖν ἐστίν, ὥσπερ 18
εἴρηται, ὁ μεγαλόψυχος περὶ τιμάς, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ περὶ
πλοῦτον καὶ δυναστείαν καὶ πᾶσαν εὐτυχίαν καὶ ἀτυχίαν
μετρίως ἕξει, ὅπως ἂν γίνηται, καὶ οὔτ' εὐτυχῶν περιχαρὴς
ἔσται οὔτ' ἀτυχῶν περίλυπος. οὐδὲ γὰρ περὶ τιμὴν οὕτως ἔχει
ὡς μέγιστον ὄν. αἱ γὰρ δυναστεῖαι καὶ ὁ πλοῦτος διὰ τὴν
τιμήν ἐστιν αἱρετά· οἱ γοῦν ἔχοντες αὐτὰ τιμᾶσθαι δι' αὐτῶν
βούλονται· ᾧ δὲ καὶ ἡ τιμὴ μικρόν ἐστι, τούτῳ καὶ τἆλλα.
διὸ ὑπερόπται δοκοῦσιν εἶναι. Δοκεῖ δὲ καὶ τὰ εὐτυχήματα 19
συμβάλλεσθαι πρὸς μεγαλοψυχίαν. οἱ γὰρ εὐγενεῖς ἀξιοῦν-
ται τιμῆς καὶ οἱ δυναστεύοντες ἢ πλουτοῦντες· ἐν ὑπεροχῇ
γάρ, τὸ δ' ἀγαθῷ ὑπερέχον πᾶν ἐντιμότερον. διὸ καὶ τὰ
τοιαῦτα μεγαλοψυχοτέρους ποιεῖ· τιμῶνται γὰρ ὑπὸ τινῶν·
κατ' ἀλήθειαν δ' ὁ ἀγαθὸς μόνος τιμητός· ᾧ δ' ἄμφω 20
ὑπάρχει, μᾶλλον ἀξιοῦται τιμῆς. οἱ δ' ἄνευ ἀρετῆς τὰ
τοιαῦτα ἀγαθὰ ἔχοντες οὔτε δικαίως ἑαυτοὺς μεγάλων ἀξιοῦ-
σιν οὔτε ὀρθῶς μεγαλόψυχοι λέγονται· ἄνευ γὰρ ἀρετῆς
παντελοῦς οὐκ ἔστι ταῦτα. ὑπερόπται δὲ καὶ ὑβρισταὶ καὶ οἱ 21
τὰ τοιαῦτα ἔχοντες ἀγαθὰ γίνονται. ἄνευ γὰρ ἀρετῆς οὐ
ῥᾴδιον φέρειν ἐμμελῶς τὰ εὐτυχήματα· οὐ δυνάμενοι δὲ

---

10. *μικροῦ* pr. K^b 19. *δὲ* L^b Γ: *δὴ* vulg. 22. *ἢ* K^b M^b: *ἢ οἱ* L^b
25. *τιμητός* pr. K^b M^b Asp.: *τιμητέος* L^b Γ 29. *οἱ* add. K^b

güzel ve iyi olmadan yüce gönüllü olunamaz. Demek ki yüce gönüllü özellikle onurlarla ve onursuzluklarla ilgilidir; erdemli kişilerce verilen büyük onurlarda bile, ona ait bir şeyler ya da daha küçük şeyler alıyormuşcasına ölçülü olacaktır; çünkü tam erdeme lâyık olan bir onurlandırma olmasa gerek; ama ona verecekleri daha büyük şeyler olmadığından, bunları yine kabul edecektir; sıradan kişilerin verdiği ya da küçük şeylerde onurlandırılmaya ise hiç önem vermeyecek; çünkü o bunlara lâyık değildir; onurlandırılmamalarda da aynı şey olacak; çünkü bunları o, hak etmeyecek. Demek ki yüce gönüllü, dediğimiz gibi, özellikle onurlarla ilgilidir, ama zenginlik, egemenlik, her çeşit talih ve talihsizliğe karşı da ölçülü olacaktır, durum ne olursa olsun; ne talih gülünce çok sevinecek ne de talihsizlik başına gelirse çok üzülecek; en büyük şey sayılan onura karşı tutumu da aynı olacak; çünkü egemenlik ve zenginlik onurdan dolayı tercih edilirler; bunlara sahip olanlar onlardan ötürü onurlandırılmak isterler; onurlandırmanın bile küçük bir şey olduğu kişi için bu ve benzeri şeyler de küçük olacaktır. Bunun için böyle kişilerin kibirli oldukları sanılıyor. Talihin sağladıklarının da yüce gönüllü olmaya katkısı olduğu düşünülüyor; çünkü soylu kişiler, egemen olanlar ya da zenginler onurlandırılmaya lâyık görünüyor; çünkü bunlar bir üstünlük gösteriyorlar, iyide üstünlük göstermek ise, her şeyden onurludur. Bundan ötürü böyle şeyler kişileri daha da yüce gönüllü kılıyor; çünkü bazıları tarafından onurlandırılıyorlar; doğrusu, yalnızca iyi olan kişinin onurlandırılması gerekiyor. Her ikisine de sahip olan kişi ise, onurlandırılmaya daha da lâyık görülüyor. Erdemden yoksun olup da böyle iyilere sahip olanlar ise, kendilerini haksız olarak büyük şeylere lâyık görüyorlar gibi; yüce gönüllü diye adlandırılmaları da doğru değildir; çünkü tam erdem olmaksızın bunlar olmaz. Böyle iyilere sahip olunca kibirli ve küstah oluyorlar. Çünkü erdem olmaksızın talihin sağladıklarını uygun şekilde hazmetmek kolay değildir; bunları hazmedemediklerinden

φέρειν καὶ οἰόμενοι τῶν ἄλλων ὑπερέχειν ἐκείνων μὲν κα- 1124 b
ταφρονοῦσιν, αὐτοὶ δ' ὅ τι ἂν τύχωσι πράττουσιν. μιμοῦνται
γὰρ τὸν μεγαλόψυχον οὐχ ὅμοιοι ὄντες, τοῦτο δὲ ὁρῶσιν ἐν
οἷς δύνανται· τὰ μὲν οὖν κατ' ἀρετὴν οὐ πράττουσι, καταφρο-
22 νοῦσι δὲ τῶν ἄλλων. ὁ μὲν γὰρ μεγαλόψυχος δικαίως κατα- 5
23 φρονεῖ (δοξάζει γὰρ ἀληθῶς), οἱ δὲ πολλοὶ τυχόντως. οὐκ
ἔστι δὲ μικροκίνδυνος οὐδὲ φιλοκίνδυνος διὰ τὸ ὀλίγα τιμᾶν,
μεγαλοκίνδυνος δέ, καὶ ὅταν κινδυνεύῃ, ἀφειδὴς τοῦ βίου ὡς
24 οὐκ ἄξιον ὂν πάντως ζῆν. καὶ οἷος εὖ ποιεῖν, εὐεργετούμενος
δ' αἰσχύνεται· τὸ μὲν γὰρ ὑπερέχοντος, τὸ δ' ὑπερεχομένου. 10
καὶ ἀντευεργετικὸς πλειόνων· οὕτω γὰρ οἱ προσοφλήσει
25 ὁ ὑπάρξας καὶ ἔσται εὖ πεπονθώς. δοκοῦσι δὲ καὶ μνημο-
νεύειν οὗ ἂν ποιήσωσιν εὖ, ὧν δ' ἂν πάθωσιν οὔ (ἐλάττων
γὰρ ὁ παθὼν εὖ τοῦ ποιήσαντος, βούλεται δ' ὑπερέχειν), καὶ
τὰ μὲν ἡδέως ἀκούειν, τὰ δ' ἀηδῶς· διὸ καὶ τὴν Θέτιν οὐ 15
λέγειν τὰς εὐεργεσίας τῷ Διί, οὐδ' οἱ Λάκωνες πρὸς τοὺς
26 Ἀθηναίους, ἀλλ' ἃ πεπόνθεσαν εὖ. μεγαλοψύχου δὲ καὶ τὸ
μηδενὸς δεῖσθαι ἢ μόλις, ὑπηρετεῖν δὲ προθύμως, καὶ πρὸς
μὲν τοὺς ἐν ἀξιώματι καὶ εὐτυχίαις μέγαν εἶναι, πρὸς δὲ
τοὺς μέσους μέτριον· τῶν μὲν γὰρ ὑπερέχειν χαλεπὸν καὶ 20
σεμνόν, τῶν δὲ ῥᾴδιον, καὶ ἐπ' ἐκείνοις μὲν σεμνύνεσθαι οὐκ
ἀγεννές, ἐν δὲ τοῖς ταπεινοῖς φορτικόν, ὥσπερ εἰς τοὺς ἀσθε-
27 νεῖς ἰσχυρίζεσθαι· καὶ εἰς τὰ ἔντιμα μὴ ἰέναι, ἢ οὗ πρω-
τεύουσιν ἄλλοι· καὶ ἀργὸν εἶναι καὶ μελλητὴν ἀλλ' ἢ ὅπου
τιμὴ μεγάλη ἢ ἔργον, καὶ ὀλίγων μὲν πρακτικόν, μεγάλων 25
28 δὲ καὶ ὀνομαστῶν. ἀναγκαῖον δὲ καὶ φανερομισῆ εἶναι καὶ

1124 b 5. μὲν γὰρ K^b: δὲ vulg. 7. μικροκίνδυνος] πυκνοκίνδυνος L^b M^b Asp. 11. οἱ add. K^b 13. οὗ scripsi: οὓς codd. (ὧν Asp.) 15. ἀκούειν scripsi: ἀκούει codd. 17. πεπόνθασιν K^b Γ 21. ἐπ' K^b: ἐν L^b M^b 26. φανερομισῆ codex Morelii: φανερομίση pr. K^b: φανερόμισον vulg.

ve kendilerini başkalarından üstün saydıklarından, başkalarını küçümserler; kendileri ise gelişigüzel davranırlar. Çünkü onun gibi olmadıkları halde yüce gönüllü kişiye öyküneurler, bunu da yapabildikleri şeylerde yaparlar. Yüce gönüllü kişi haklı olarak küçümser (çünkü kanıları doğrudur), çoğunluk ise gelişigüzel. Yüce gönüllü, küçük şeylerin adamı değildir, az şeye değer verdiğinden tehlikeyi seven biri de değildir, ama büyük tehlikeleri göze alır ve yaşamını sakınmaz; çünkü her ne pahasına olursa olsun yaşamaya değmez. İyilik yapmaya alışkındır, iyilik görünce de utanır; çünkü biri üstün olanın, öteki altta kalanın özelliğidir. İyiliğe daha büyük iyiliklerle karşılık vermeye hazırdır; çünkü böylece, önce iyilik eden borçlu kalacak ve iyilik gören durumuna düşecektir. Gördükleri değil, yaptıkları iyilikleri anımsadıkları düşünülüyor (çünkü iyiliği gören yapandan daha aşağıdır, oysa o üstün olmak ister); yaptıkları iyiliklerden sözedeni hoşlanarak dinlerler, gördükleri iyiliklerden sözedeni ise hoşlanmadan; bunun içindir ki Thetis[37] Zeus'a yaptığı iyiliklerden sözetmez; Lakonlar da Atinalılara yaptıklarından değil, Atinalıların onlara yaptıklarından sözederler. Hiç kimseden bir şey istememek ya da zar zor istemek, ama seve seve yardıma koşmak, yüksek mevkideki ve talihli kişiler karşısında büyüklük göstermek ve orta hallilere karşı alçak gönüllü olmak da yüce gönüllünün özelliğidir; çünkü onlardan üstün olmak zor ve ciddî bir şeydir, oysa berikilerden üstün olmak daha kolaydır ve onlar karşısında böbürlenmek soyluca olmayan bir şey değildir; oysa daha aşağı kişiler karşısında bu ayıp bir şeydir —bu tıpkı güçsüz kişiler karşısında kuvvet gösterisi yapmak gibidir. Onurları ve başkalarının üstün olmak istedikleri şeyleri kovalamamak, hatta bunları boşvermek ve savsamak; ama onurlu ya da büyük bir iş olunca ona girişmek, az ama büyük ve ünlü işler yapmak da onun özelliğidir. Nefretini ya da sevgisini açıkça göstermesi

1124b

φανερόφιλον (τὸ γὰρ λανθάνειν φοβουμένου, καὶ ἀμελεῖν τῆς ἀληθείας μᾶλλον ἢ τῆς δόξης), καὶ λέγειν καὶ πράττειν φανερῶς (παρρησιαστὴς γὰρ διὰ τὸ καταφρονητικὸς εἶναι, καὶ ἀληθευτικός, πλὴν ὅσα μὴ δι' εἰρωνείαν [εἰρωνεία δὲ] πρὸς τοὺς πολλούς), καὶ πρὸς ἄλλον μὴ δύνασθαι ζῆν 29
1125ᵃ ἀλλ' ἢ φίλον· δουλικὸν γάρ· διὸ καὶ πάντες οἱ κόλακες θητικοὶ καὶ οἱ ταπεινοὶ κόλακες. οὐδὲ θαυμαστικός· 30
οὐδὲν γὰρ μέγα αὐτῷ ἐστίν. οὐδὲ μνησίκακος· οὐ γὰρ μεγαλοψύχου τὸ ἀπομνημονεύειν, ἄλλως τε καὶ κακά, ἀλλὰ
5 μᾶλλον παρορᾶν. οὐδ' ἀνθρωπολόγος· οὔτε γὰρ περὶ αὑ- 31
τοῦ ἐρεῖ οὔτε περὶ ἑτέρου· οὔτε γὰρ ἵνα ἐπαινῆται μέλει αὐτῷ οὔθ' ὅπως οἱ ἄλλοι ψέγωνται· οὐδ' αὖ ἐπαινετικός ἐστιν· διόπερ οὐδὲ κακολόγος, οὐδὲ τῶν ἐχθρῶν, εἰ μὴ δι' ὕβριν. καὶ περὶ ἀναγκαίων ἢ μικρῶν ἥκιστα ὀλοφυρτι- 32
10 κὸς καὶ δεητικός· σπουδάζοντος γὰρ οὕτως ἔχειν περὶ ταῦτα. καὶ οἷος κεκτῆσθαι μᾶλλον τὰ καλὰ καὶ ἄκαρπα τῶν 33
καρπίμων καὶ ὠφελίμων· αὐτάρκους γὰρ μᾶλλον. καὶ κί- 34
νησις δὲ βραδεῖα τοῦ μεγαλοψύχου δοκεῖ εἶναι, καὶ φωνὴ βαρεῖα, καὶ λέξις στάσιμος· οὐ γὰρ σπευστικὸς ὁ περὶ ὀλίγα
15 σπουδάζων, οὐδὲ σύντονος ὁ μηδὲν μέγα οἰόμενος· ἡ δ' ὀξυ-
9 φωνία καὶ ἡ ταχυτὴς διὰ τούτων. Τοιοῦτος μὲν οὖν ὁ μεγαλόψυχος· ὁ δ' ἐλλείπων μικρόψυχος, ὁ δ' ὑπερβάλλων 35

---

27. ἀμελεῖν pr. K^{b}: μέλειν vulg. 29. παρρησιαστὴς γὰρ διὰ τὸ καταφρονητικὸς εἶναι, καὶ ἀληθευτικός scripsi: καταφρονητικοῦ γάρ· παρρησιαστοῦ γάρ· διὸ παρρησιαστικὸς δὲ διὰ τὸ καταφρονητικὸς εἶναι καὶ ἀληθευτικός pr. K^{b}: παρρησιαστὴς γὰρ διὰ τὸ καταφρονητικὸς εἶναι, καταφρονητικὸς δὲ διὰ τὸ παρρησιαστικός, παρρησιαστικὸς δὲ διὰ τὸ καταφρονητικὸς καὶ ἀληθευτικός Γ: παρρησιαστικὸς γάρ· διὸ καταφρονητικός· καταφρονητικὸς δέ, διὸ παρρησιαστικὸς καὶ ἀληθευτικός L^{b} M^{b}: παρρησιαστὴς γὰρ διὰ τὸ καταφρονεῖν· διὸ καὶ ἀληθευτικός corr. cod. Par. 1856 30. εἰρωνεία δὲ seclusi: εἴρωνα δὲ N^{b} 1125ᵃ 1. ἢ πρὸς φίλον L^{b} M^{b} 14. ὁ om. K^{b}

(çünkü gizlenmek korkanın özelliğidir, kanılardan çok doğruyu gözetmemek de), açıkça konuşup iş görmesi zorunludur (küçümseyen bir insan olduğu için rahatça açık konuşur; istihza yapmadığı zaman, hep doğruyu söyler). Dostundan başkasına muhtaç yaşayamaz, çünkü bu kölece bir şeydir; bunun için bütün dalkavuklar köle gibidir, bütün aşağılık insanlar da dalkavuk. O, hayranlığa kendini kaptıran biri de değildir; çünkü onun için hiçbir şey büyük değil. Kinci de değildir; kötü şeyleri anımsamak değil, daha çok bunlara bir sünger çekmektir yüce gönüllünün özelliği. İnsanlar hakkında konuşan biri de değildir: Ne kendi ne de bir başkası hakkında bir şey söyler; ne övülmeyle ne de başkalarının kötülenmesiyle ilgilenir; övücü de değildir; kötü konuşmaz, düşmanları hakkında bile, –meğer ki [kendisine] küstahlık edilsin. Kaçınılmaz ya da önemsiz durumlarda pek az yakınan ve rica eden biridir; çünkü böyle yapmak bu durumları önemseyenin özelliğidir. Meyvesini alacağı, işe yarar şeylerden çok, güzel ve meyvesini almayacağı şeyler edinme eğilimindedir; nitekim bu, kendine yeter bir kişiye daha uygundur. Yüce gönüllü kişinin hareketlerinin yavaş olduğu düşünülüyor; ses tonu tok, konuşması sakindir; az şeyi önemseyen biri telaşlı olamaz, hiçbir şeyi büyük görmeyen biri de gerginlik içinde olmaz; bağırmak ve telaş gösterme bunlar yüzünden olur. Demek ki yüce gönüllü böyle biridir; bunlarda eksik kalan pısırık, aşırıya kaçan ise

χαῦνος. οὐ κακοὶ μὲν οὖν δοκοῦσιν εἶναι οὐδ' οὗτοι (οὐ γὰρ κακοποιοί εἰσιν), ἡμαρτημένοι δέ. ὁ μὲν γὰρ μικρόψυχος ἄξιος ὢν ἀγαθῶν ἑαυτὸν ἀποστερεῖ ὧν ἄξιός ἐστι, καὶ ἔοικε κακόν ἔχειν τι ἐκ τοῦ μὴ ἀξιοῦν ἑαυτὸν τῶν ἀγαθῶν, καὶ ἀγνοεῖν δ' ἑαυτόν· ὠρέγετο γὰρ ἂν ὧν ἄξιος ἦν, ἀγαθῶν γε ὄντων. οὐ μὴν ἠλίθιοί γε οἱ τοιοῦτοι δοκοῦσιν εἶναι, ἀλλὰ μᾶλλον ὀκνηροί. ἡ τοιαύτη δὲ δόξα δοκεῖ καὶ χείρους ποιεῖν· ἕκαστοι γὰρ ἐφίενται τῶν κατ' ἀξίαν, ἀφίστανται δὲ καὶ τῶν πράξεων τῶν καλῶν καὶ τῶν ἐπιτηδευμάτων ὡς ἀνάξιοι ὄντες, ὁμοίως δὲ καὶ τῶν ἐκτὸς ἀγαθῶν. οἱ δὲ χαῦνοι ἠλίθιοι καὶ ἑαυτοὺς ἀγνοοῦντες, καὶ ταῦτ' ἐπιφανῶς· οὐ γὰρ ἄξιοι ὄντες τοῖς ἐντίμοις ἐπιχειροῦσιν, εἶτα ἐξελέγχονται· καὶ ἐσθῆτι κοσμοῦνται καὶ σχήματι καὶ τοῖς τοιούτοις, καὶ βούλονται τὰ εὐτυχήματα καὶ φανερὰ εἶναι αὐτῶν, καὶ λέγουσι περὶ αὐτῶν ὡς διὰ τούτων τιμηθησόμενοι. ἀντιτίθεται δὲ τῇ μεγαλοψυχίᾳ ἡ μικροψυχία μᾶλλον τῆς χαυνότητος· καὶ γὰρ γίνεται μᾶλλον καὶ χεῖρόν ἐστιν. ἡ μὲν οὖν μεγαλοψυχία περὶ τιμήν ἐστι μεγάλην, ὥσπερ εἴρηται.

IV. Ἔοικε δὲ καὶ περὶ ταύτην εἶναι ἀρετή τις, καθάπερ ἐν τοῖς πρώτοις ἐλέχθη, ἡ δόξειεν ἂν παραπλησίως ἔχειν πρὸς τὴν μεγαλοψυχίαν ὥσπερ καὶ ἡ ἐλευθεριότης πρὸς τὴν μεγαλοπρέπειαν. ἄμφω γὰρ αὗται τοῦ μὲν μεγάλου ἀφεστᾶσι, περὶ δὲ τὰ μέτρια καὶ μικρὰ διατιθέασιν ἡμᾶς ὡς δεῖ· ὥσπερ δ' ἐν λήψει καὶ δόσει χρημάτων μεσότης ἔστι καὶ ὑπερβολή τε καὶ ἔλλειψις, οὕτω καὶ ἐν τιμῆς ὀρέξει τὸ μᾶλλον ἢ δεῖ καὶ ἧττον, καὶ τὸ ὅθεν δεῖ καὶ ὡς δεῖ. τόν τε γὰρ φιλότιμον ψέγομεν ὡς μᾶλλον ἢ δεῖ καὶ ὅθεν οὐ δεῖ

---

24. δὲ] γε K^b 28. ἠλίθιοι om. K^b οὐ K^b (et ut videtur Asp.): ὡς vulg. 31. καὶ ante φανερὰ add. K^b 32. αὑτῶν L^b Γ Asp.
1125^b 5. post καὶ add. τὰ L^b M^b 9. ὡς K^b Γ: ὡς καὶ L^b M^b

kendini beğenmiş. Böylelerinin kötü oldukları düşünülmüyor (kötü bir şey yapmıyorlar çünkü), yanılgıya düştükleri düşünülüyor. Nitekim pısırık, iyi şeylere lâyık olduğu halde, kendini lâyık olduğu şeyden yoksun bırakır ve kendini iyi şeylere lâyık görmemekle ve kendini tanımamakla kötü bir özelliği varmış gibi geliyor. Yoksa lâyık olduğu şeyleri arzu ederdi, çünkü bunlar iyi şeylerdir. Böyle kişiler aptal değil, daha çok çekingen görünüyorlar. Kendileri hakkında böyle düşünmeleri onları daha da kötü kılar; nitekim her kişi lâyık olduğu şeyleri arzu eder, oysa onlar, lâyık değillermiş gibi güzel eylem ve işlerden uzak dururlar; aynı şekilde dışa ait iyi şeylerden de. Oysa kendini beğenmiş kişiler aptaldır ve kendilerini tanımazlar, bu da açıkça görünür, lâyık olmadıkları halde onurlu işlere girişirler, sonunda da ayıplanırlar. Giyim kuşama düşkündürler, süslenip püslenirler; kendi talihliliklerinin görülmesini isterler ve bunlardan ötürü onurlandırılmak için bunlardan sözederler. Kendini beğenmişlikten çok pısırıklık yüce gönüllülüğe ters düşer; çünkü hem daha sık görülür hem de daha kötüdür. O halde yüce gönüllülük onurun büyüğüyle ilgilidir, dediğimiz gibi.

Ama başlarda dediğimiz gibi, bu onur konusunda da bir erdem vardır ki, cömertliğin ihtişama yakın olduğu gibi, bu da yüce gönüllülüğe yakın olsa gerek. Nitekim bu her iki erdem de bizi büyüklükten uzak tutuyorlar, ama ölçülü ve küçük şeyler konusunda bizi gerektiği gibi yöneltiyorlar. Para alıp vermede orta olma, aşırılık ve eksiklik olduğu gibi, aynı şekilde onurlandırılma arzusunda da gerekenden çok, az, gerektiği yerden, gerektiği gibi olan vardır. Nitekim biz hırslı kişiyi, onurlandırılmayı gerekenden çok ve gerekmeyen yerden arzu-

τῆς τιμῆς ἐφιέμενον, τόν τε ἀφιλότιμον ὡς οὐδ' ἐπὶ τοῖς καλοῖς προαιρούμενον τιμᾶσθαι. ἔστι δ' ὅτε τὸν φιλότιμον 4 ἐπαινοῦμεν ὡς ἀνδρώδη καὶ φιλόκαλον, τὸν δ' ἀφιλότιμον ὡς μέτριον καὶ σώφρονα, ὥσπερ καὶ ἐν τοῖς πρώτοις εἴπομεν. δῆλον δ' ὅτι πλεοναχῶς τοῦ φιλοτοιούτου λεγομένου οὐκ ἐπὶ τὸ αὐτὸ φέρομεν ἀεὶ τὸ φιλότιμον, ἀλλ' ἐπαινοῦντες μὲν ἐπὶ τὸ μᾶλλον ἢ οἱ πολλοί, ψέγοντες δ' ἐπὶ τὸ μᾶλλον ἢ δεῖ. ἀνωνύμου δ' οὔσης τῆς μεσότητος, ὡς ἐρήμης ἔοικεν ἀμφισβητεῖν τὰ ἄκρα. ἐν οἷς δ' ἔστιν ὑπερβολὴ καὶ ἔλλειψις, καὶ τὸ μέσον· ὀρέγονται δὲ τῆς τιμῆς καὶ μᾶλλον ἢ 5 δεῖ καὶ ἧττον· ἔστι δὴ καὶ ὡς δεῖ· ἐπαινεῖται δ' οὖν ἡ ἕξις αὕτη, μεσότης οὖσα περὶ τιμὴν ἀνώνυμος. φαίνεται δὲ πρὸς μὲν τὴν φιλοτιμίαν ἀφιλοτιμία, πρὸς δὲ τὴν ἀφιλοτιμίαν φιλοτιμία, πρὸς ἀμφότερα δὲ ἀμφότερά πως. ἔοικε δὲ τοῦτ' 6 εἶναι καὶ περὶ τὰς ἄλλας ἀρετάς. ἀντικεῖσθαι δ' ἐνταῦθ' οἱ ἄκροι φαίνονται διὰ τὸ μὴ ὠνομάσθαι τὸν μέσον.

11 Πραότης δ' ἐστὶ μεσότης περὶ ὀργάς· ἀνωνύμου δ' ὄντος V. τοῦ μέσου, σχεδὸν δὲ καὶ τῶν ἄκρων, ἐπὶ τὸ μέσον τὴν πραότητα φέρομεν, πρὸς τὴν ἔλλειψιν ἀποκλίνουσαν, ἀνώνυμον οὖσαν. ἡ δ' ὑπερβολὴ ὀργιλότης τις λέγοιτ' ἄν. 2 τὸ μὲν γὰρ πάθος ἐστὶν ὀργή, τὰ δ' ἐμποιοῦντα πολλὰ καὶ διαφέροντα. ὁ μὲν οὖν ἐφ' οἷς δεῖ καὶ οἷς δεῖ ὀργιζόμενος, 3 ἔτι δὲ καὶ ὡς δεῖ καὶ ὅτε καὶ ὅσον χρόνον, ἐπαινεῖται· πρᾶος δὴ οὗτος ἂν εἴη, εἴπερ ἡ πραότης ἐπαινεῖται. βούλεται γὰρ ὁ πρᾶος ἀτάραχος εἶναι καὶ μὴ ἄγεσθαι ὑπὸ τοῦ πάθους, ἀλλ' ὡς ἂν ὁ λόγος τάξῃ, οὕτω καὶ ἐπὶ τούτοις καὶ ἐπὶ

---

11. ἔστι δ' ὅτε] ἔτι δὲ K^b 15. τὸ φιλότιμον scripsi: τὸν φιλότιμον codd. 19. τῆς add. K^b 20. δὴ] δ' ὅτε M^b δ' οὖν K^b: οὖν L^b Γ: γοῦν H^a N^b 23. δὲ prius] δὲ ἡ K^b: fort. δὴ 25. τὸν] τὸ L^b M^b Asp. 26. post ἐστὶ add. μὲν Γ 27. τὸν μέσον Victorius 32. καὶ ante ὡς om. K^b

ladığı için, kayıtsız kalan kişiyi de güzel şeyler için bile onurlandırılmayı tercih etmediği için kınarız. Ne var ki hırslı insanı cesur ve güzelsever diye, kayıtsız kalanı da alçak gönüllü ve ölçülü diye övdüğümüz oluyor, başlarda da söylediğimiz gibi. Kişilere birçok anlamda şu ya da bu '–sever' dendiğinden, 'onur-sever'i her zaman aynı şeye yüklemediğimiz açık: Kimi zaman çoğu insanlardan çok daha onurlandırılmayı sevdiğinden birini över, kimi zaman da gerekenden çok onurlandırılmayı seviyor diye kınarız. Orta olmanın bir adı olmadığından, uçlar alanı boş bulup galiba biribirlerini altetmeye çalışıyorlar. Ama aşırılığı ve eksikliği olan şeylerde orta da vardır; çünkü onurlandırılmayı gerekenden çok ya da az arzulayanlar olduğu gibi, gerektiği şekilde arzulayanlar da vardır; işte bu huy, onurla ilgili adsız olan bir orta olduğundan övülür. Bu huy hırslı olmayla karşılaştırıldığında kayıtsız kalma, kayıtsız kalmayla karşılaştırıldığında hırslı olma olarak görünür; ikisiyle karşılaştırıldığında ise, bir anlamda her ikisi olarak görünür. Öteki erdemlerde de bu böyle gibi görünüyor; burada ise ortanın adı olmamasından ötürü, uçlarda olanlar karşıt görünüyor.

Öfke konusunda orta olma sakinliktir; ortanın, hatta azçok uçların da adı olmadığından ötürü, ortaya sakinlik diyoruz; aslında sakinlik adsız olan eksikliğe doğru kayıyor. Aşırılığa öfkelilik denebilir; çünkü duyulan, öfkedir; öfke uyandıranlar ise pek çok ve çeşitlidir. Demek ki gereken şeylere ve gereken kişilere karşı ayrıca gerektiği şekilde, gerektiği zaman ve gereken süre öfkelenen kişi övülür; sakin kişi bu olsa gerek, eğer sakinlik övülüyorsa. Nitekim sakin kişi dingin olmak, duygulanımlar tarafından sürüklenmemek, aklın gösterdiği şeyle-

τοσοῦτον χρόνου χαλεπαίνειν· ἁμαρτάνειν δὲ δοκεῖ μᾶλλον 1126ᵃ
ἐπὶ τὴν ἔλλειψιν· οὐ γὰρ τιμωρητικὸς ὁ πρᾶος, ἀλλὰ μᾶλ-
λον συγγνωμονικός. ἡ δ' ἔλλειψις, εἴτ' ἀοργησία τίς ἐστιν
εἴθ' ὅ τι δή ποτε, ψέγεται. οἱ γὰρ μὴ ὀργιζόμενοι ἐφ' οἷς
δεῖ ἠλίθιοι δοκοῦσιν εἶναι, καὶ οἱ μὴ ὡς δεῖ μηδ' ὅτε μηδ'
οἷς δεῖ· δοκεῖ γὰρ οὐκ αἰσθάνεσθαι οὐδὲ λυπεῖσθαι, μὴ ὀργι-
ζόμενός τε οὐκ εἶναι ἀμυντικός, τὸ δὲ προπηλακιζόμενον
ἀνέχεσθαι καὶ τοὺς οἰκείους περιορᾶν ἀνδραποδῶδες. ἡ δ'
ὑπερβολὴ κατὰ πάντα μὲν γίνεται (καὶ γὰρ οἷς οὐ δεῖ,
καὶ ἐφ' οἷς οὐ δεῖ, καὶ μᾶλλον ἢ δεῖ, καὶ θᾶττον, καὶ πλείω
χρόνον), οὐ μὴν ἅπαντά γε τῷ αὐτῷ ὑπάρχει. οὐ γὰρ ἂν
δύναιτ' εἶναι· τὸ γὰρ κακὸν καὶ ἑαυτὸ ἀπόλλυσι, κἂν ὁλό-
κληρον ᾖ, ἀφόρητον γίνεται. οἱ μὲν οὖν ὀργίλοι ταχέως μὲν
ὀργίζονται καὶ οἷς οὐ δεῖ καὶ ἐφ' οἷς οὐ δεῖ καὶ μᾶλλον ἢ
δεῖ, παύονται δὲ ταχέως· ὃ καὶ βέλτιστον ἔχουσιν. συμ-
βαίνει δ' αὐτοῖς τοῦτο, ὅτι οὐ κατέχουσι τὴν ὀργὴν ἀλλ'
ἀνταποδιδόασιν ᾗ φανεροί εἰσι διὰ τὴν ὀξύτητα, εἶτ' ἀπο-
παύονται. ὑπερβολῇ δ' εἰσὶν οἱ ἀκρόχολοι ὀξεῖς καὶ πρὸς
πᾶν ὀργίλοι καὶ ἐπὶ παντί· ὅθεν καὶ τοὔνομα. οἱ δὲ πικροὶ
δυσδιάλυτοι, καὶ πολὺν χρόνον ὀργίζονται· κατέχουσι γὰρ
τὸν θυμόν. παῦλα δὲ γίνεται ὅταν ἀνταποδιδῷ· ἡ γὰρ
τιμωρία παύει τῆς ὀργῆς, ἡδονὴν ἀντὶ τῆς λύπης ἐμποιοῦσα.
τούτου δὲ μὴ γινομένου τὸ βάρος ἔχουσιν· διὰ γὰρ τὸ μὴ ἐπι-
φανὲς εἶναι οὐδὲ συμπείθει αὐτοὺς οὐδείς, ἐν αὑτῷ δὲ πέψαι
τὴν ὀργὴν χρόνου δεῖ. εἰσὶ δ' οἱ τοιοῦτοι ἑαυτοῖς ὀχληρότατοι
καὶ τοῖς μάλιστα φίλοις. χαλεποὺς δὲ λέγομεν τοὺς ἐφ' οἷς
τε μὴ δεῖ χαλεπαίνοντας καὶ μᾶλλον ἢ δεῖ καὶ πλείω

1126ᵃ 4. τὸ γὰρ μὴ ὀργίζεσθαι ἐφ' οἷς δεῖ ἠλιθίου δοκεῖ εἶναι Γ 5. οἱ om. K^b 6. γὰρ] δὲ Γ 10. θᾶττον ἢ καὶ K^b 17. ἀποδιδόασιν K^b Γ 20. ὀργίλοι K^b 21. ἀνταποδῶσιν Γ Asp. 25. fort. δεῖται

re ve aklın gösterdiği süre için öfkelenmek ister; daha çok eksiklik yönünde yanılgıya düşüldüğü düşünülüyor; çünkü sakin kişi kin güdücü değil, daha çok bağışlayıcıdır. Eksiklik, bu ister öfkesizlik ister başka herhangi bir şey olsun, kınanır; çünkü gereken şeylere öfkelenmeyen kişiler ve gerekmediği şekilde, gerekmediği zaman ve gerekmeyen kişilere öfkelenenler aptal gibi görünüyorlar; nitekim öfkelenmediği ve kendini savunmadığı için, duygusuz olduğu ve acı da duymadığı sanılıyor; küçük düşürülmeye katlanmak ve yakınları küçük düşürülünce bunu görmezlikten gelmek köleye özgü bir şey diye düşünülüyor. Aşırılığı ise her bakımdan olur (gerekmeyen kişilere, gerekmeyen şeylerde, gerekenden çok, az ya da daha uzun zaman), ama bunların hepsi aynı kişide bulunmaz; bulunamaz da, çünkü kötü kendi kendini de yok eder ve tam olduğu zaman dayanılmaz olur. Demek ki öfkeli kişiler çabucak öfkelenirler: Gerekmeyen kişilere, gerekmeyen şeylere ve gerekenden çok; çabucak da sakinleşirler; bu da onların en iyi yanı. Öfkelerine egemen olmamaktan hemen parlayıp açıkça karşılık vermeleri yüzünden bu onların başına geliyor, sonra sakinleşiyorlar. Öfkeli kişiler hemen parlarlar ve herşeye karşı her vesileyle öfkelidirler; adları da buradan geliyor. Kinci kişilerin öfkesi ise zor geçer, uzun süre öfkeli kalırlar, çünkü öfkelerini[38] tutarlar, ancak hınçlarını alınca son bulur öfkeleri. Nitekim öç alma öfkeyi dindirir ve acı yerini hazza bırakır. Bu olmayınca, öfke onların içinde bir ağırlık gibi kalır; belli de etmediklerinden, sindirmeleri için zaman gerekir. Böyle kişiler kendileri için de en yakınları için de son derece çekilmezdir. Gereksiz şeylerde, gereğinden çok ve uzun süre öfkelenenlere ve öç almadan ya da cezalandırmadan öfkeleri geçmeyenlere

1126a

χρόνου, καὶ μὴ διαλλαττομένους ἄνευ τιμωρίας ἢ κολάσεως.
τῇ πραότητι δὲ μᾶλλον τὴν ὑπερβολὴν ἀντιτίθεμεν· καὶ 12
γὰρ μᾶλλον γίνεται· ἀνθρωπικώτερον γὰρ τὸ τιμωρεῖσθαι·
καὶ πρὸς τὸ συμβιοῦν οἱ χαλεποὶ χείρους. ὃ δὲ καὶ ἐν τοῖς 13
πρότερον εἴρηται, καὶ ἐκ τῶν λεγομένων δῆλον· οὐ γὰρ
ῥᾴδιον διορίσαι τὸ πῶς καὶ τίσι καὶ ἐπὶ ποίοις καὶ πόσον
χρόνον ὀργιστέον, καὶ τὸ μέχρι τίνος ὀρθῶς ποιεῖ τις ἢ ἁμαρ-
τάνει. ὁ μὲν γὰρ μικρὸν παρεκβαίνων οὐ ψέγεται, οὔτ' ἐπὶ
τὸ μᾶλλον οὔτ' ἐπὶ τὸ ἧττον· ἐνίοτε γὰρ τοὺς ἐλλείποντας
1126 b ἐπαινοῦμεν καὶ πράους φαμέν, καὶ τοὺς χαλεπαίνοντας ἀν-
δρώδεις ὡς δυναμένους ἄρχειν. ὁ δὴ πόσον καὶ πῶς παρεκ-
βαίνων ψεκτός, οὐ ῥᾴδιον τῷ λόγῳ ἀποδοῦναι· ἐν γὰρ τοῖς
καθ' ἕκαστα κἀν τῇ αἰσθήσει ἡ κρίσις. ἀλλὰ τό γε τοσοῦτον 14
δῆλον, ὅτι ἡ μὲν μέση ἕξις ἐπαινετή, καθ' ἣν οἷς δεῖ ὀργι-
ζόμεθα καὶ ἐφ' οἷς δεῖ καὶ ὡς δεῖ καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα,
αἱ δ' ὑπερβολαὶ καὶ ἐλλείψεις ψεκταί, καὶ ἐπὶ μικρὸν μὲν
γινόμεναι ἠρέμα, ἐπὶ πλέον δὲ μᾶλλον, ἐπὶ πολὺ δὲ σφό-
δρα. δῆλον οὖν ὅτι τῆς μέσης ἕξεως ἀνθεκτέον. αἱ μὲν οὖν 15
περὶ τὴν ὀργὴν ἕξεις εἰρήσθωσαν.

12 Ἐν δὲ ταῖς ὁμιλίαις καὶ τῷ συζῆν καὶ λόγων καὶ VI.
πραγμάτων κοινωνεῖν οἱ μὲν ἄρεσκοι δοκοῦσιν εἶναι, οἱ πάντα
πρὸς ἡδονὴν ἐπαινοῦντες καὶ οὐθὲν ἀντιτείνοντες, ἀλλ' οἰόμενοι
δεῖν ἄλυποι τοῖς ἐντυγχάνουσιν εἶναι· οἱ δ' ἐξ ἐναντίας τού- 2
τοις πρὸς πάντα ἀντιτείνοντες καὶ τοῦ λυπεῖν οὐδ' ὁτιοῦν φρον-
τίζοντες δύσκολοι καὶ δυσέριδες καλοῦνται. ὅτι μὲν οὖν αἱ 3
εἰρημέναι ἕξεις ψεκταί εἰσιν, οὐκ ἄδηλον, καὶ ὅτι ἡ μέση
τούτων ἐπαινετή, καθ' ἣν ἀποδέξεται ἃ δεῖ καὶ ὡς δεῖ,
ὁμοίως δὲ καὶ δυσχεραν εῖ· ὄνομα δ' οὐκ ἀποδέδοται αὐτῇ 4

---

28. ἡ] ἢ καὶ K^b 1126 b 4. κἀν scripsi : καὶ codd. τοσοῦτον K^b : τοιοῦτον vulg.

ters adam teriz. Sakinliğin karşıtı olarak daha çok, aşırılığı kabul ediyoruz; nitekim ona çok rastlanıyor (çünkü öç almak insanlarda daha çok görünen bir şey). Ters kişilerle birlikte yaşamak da daha beterdir. Bunu daha önce de söylemiştik, şimdi söylediklerimizden de açık: Nasıl, kime, nelerde, ne kadar zaman öfkelenmek gerektiğini ve kimin hangi noktaya kadar doğru davrandığını ya da yanılgıya düştüğünü belirlemek kolay değil. Aza ya da çoğa doğru biraz sapan kınanmaz; kimi zaman eksiklik gösterenleri över, sakin deriz, ters adamlara da başkalarına egemen olabildikleri için erkek adam deriz. Ne kadar ve nasıl sapma gösterenin kınanması gerektiğini akılla belirlemek de kolay değildir; çünkü tek tek durumlardaki yargımız algılamamıza bağlıdır. Ama şu kadarı açık ki, bu huya göre gereken kişiye, gereken şeylerde, gerektiği şekilde ve benzeri biçimde öfkelenmemizi sağlayan orta huy övülür; aşırılıklar ve eksiklikler ise —eğer azsa yumuşak bir şekilde, çoksa daha çok, pek çoksa şiddetli bir şekilde— kınanır. O halde orta huya yakın olmak gerektiği açıktır. Öfke ile ilgili huyları da dile getirmiş olduk.

Başkalarıyla ilişkilerde, ortak yaşamada, konuşmada ve ortak işlerde kimi kişilerin —hiçbir şeye karşı çıkmayıp her şeyi haz vermek için yapanların, karşılaştıkları insanlar için hoşnutsuzluk yaratmayan insan olmak gerektiğini sananların— kendilerini beğendirmek istedikleri düşünülüyor. Kimi kişiler de bunların tersine, her şeye karşı çıktıkları ve sıkıntı vermekten hiç çekinmedikleri için çetin adam ve kavgacı diye adlandırılırlar. Sözü edilen bu iki huyun da kınanması gerektiği açık; gereken şeyleri, gereken şekilde kabul etmemizi aynı şekilde de reddetmemizi sağlayan bu huyların ortası ise övülür. Bu huya belli bir ad verilmemiştir,

τι, ἔοικε δὲ μάλιστα φιλίᾳ. τοιοῦτος γάρ ἐστιν ὁ κατὰ τὴν μέσην ἕξιν οἷον βουλόμεθα λέγειν τὸν ἐπιεικῆ φίλον, τὸ στέργειν προσλαβόντα. διαφέρει δὲ τῆς φιλίας, ὅτι ἄνευ πάθους ἐστὶ καὶ τοῦ στέργειν οἷς ὁμιλεῖ· οὐ γὰρ τῷ φιλεῖν ἡ ἐχθαίρειν ἀποδέχεται ἕκαστα ὡς δεῖ, ἀλλὰ τῷ τοιοῦτος εἶναι. ὁμοίως γὰρ πρὸς ἀγνῶτας καὶ γνωρίμους καὶ συνήθεις καὶ ἀσυνήθεις αὐτὸ ποιήσει, πλὴν καὶ ἐν ἑκάστοις ὡς ἁρμόζει· οὐ γὰρ ὁμοίως προσήκει συνήθων καὶ ὀθνείων φροντίζειν, οὐδ' αὖ λυπεῖν. καθόλου μὲν οὖν εἴρηται ὅτι ὡς δεῖ ὁμιλήσει, ἀναφέρων δὲ πρὸς τὸ καλὸν καὶ τὸ συμφέρον στοχάσεται τοῦ μὴ λυπεῖν ἢ συνηδύνειν. ἔοικε μὲν γὰρ περὶ ἡδονὰς καὶ λύπας εἶναι τὰς ἐν ταῖς ὁμιλίαις γινομένας· τούτων δ' ὅσας μὲν αὐτῷ ἐστὶ μὴ καλὸν ἢ βλαβερὸν συνηδύνειν, δυσχεραινεῖ, καὶ προαιρήσεται λυπεῖν· κἂν τῷ ποιοῦντι δ' ἀσχημοσύνην φέρῃ, καὶ ταύτην μὴ μικράν, ἢ βλάβην, ἡ δ' ἐναντίωσις μικρὰν λύπην, οὐκ ἀποδέξεται ἀλλὰ δυσχεραινεῖ. διαφερόντως δ' ὁμιλήσει τοῖς ἐν ἀξιώμασι καὶ τοῖς τυχοῦσι, καὶ μᾶλλον ἢ ἧττον γνωρίμοις, ὁμοίως δὲ καὶ κατὰ τὰς ἄλλας διαφοράς, ἑκάστοις ἀπονέμων τὸ πρέπον, καὶ καθ' αὑτὸ μὲν αἱρούμενος τὸ συνηδύνειν, λυπεῖν δ' εὐλαβούμενος, τοῖς δ' ἀποβαίνουσιν, ἐὰν ᾖ μείζω, συνεπόμενος, λέγω δὲ τῷ καλῷ καὶ τῷ συμφέροντι. καὶ ἡδονῆς δ' ἕνεκα τῆς εἰσαῦθις μεγάλης μικρὰ λυπήσει. ὁ μὲν οὖν μέσος τοιοῦτός ἐστιν, οὐκ ὠνόμασται δέ· τοῦ δὲ συνηδύνοντος ὁ μὲν τοῦ ἡδὺς εἶναι στοχαζόμενος μὴ διά τι ἄλλο ἄρεσκος, ὁ δ' ὅπως ὠφέλειά τις αὐτῷ γίνηται εἰς χρήματα καὶ ὅσα διὰ χρημάτων, κόλαξ· ὁ δὲ πᾶσι δυσχεραίνων εἴρηται ὅτι δύσκολος καὶ δύσερις. ἀντικεῖσθαι δὲ φαίνεται τὰ ἄκρα ἑαυτοῖς διὰ τὸ ἀνώνυμον εἶναι τὸ μέσον.

---

26. καὶ ἀσυνήθεις om. K^b 36. διαφερόντως διαφόρως δ' K^b
1127ª 6. μεγάλης om. K^b 8. δι' ἄλλο τι L^b M^b τις ὠφέλεια K^b

ama dostluğa çok benziyor. Nitekim iyi dost dediğimiz —sevmeyi eklemek koşuluyla— bu orta huya sahip olan böyle biridir. Ama bu, dostluktan farklıdır; çünkü ilişkide olduğu kişiler için duygulanma, onları sevme söz konusu değildir. Çünkü o, sevdiği ya da kin duyduğu için bunları gerektiği gibi kabul etmez, böyle bir insan olduğu için eder. Tanıdıklarına-tanımadıklarına, yakınlarına-yabancılara da hep aynı şeyi yapar, her durumda uygun olduğu gibi davranması dışında; çünkü yakınlarla ve yabancılarla aynı şekilde ilgilenmek ya da onlara aynı şekilde üzülmek uygun olmaz. O halde, genel olarak, onun gerektiği gibi ilişkilere gireceğini, güzeli ve yararlıyı göz önünde tutarak üzmemeye ya da durumu daha hoş kılmaya dikkat edeceğini söylemiş olduk. Demek bu konu ilişkilerdeki haz ve acılarla ilgilidir; ona göre desteklenmesi güzel olmayanlara ya da zararlı olanlara karşı çıkacak, üzmeyi tercih edecektir; eğer bir şeyi yapmak yapana bir utanç, hem de küçük olmayan bir utanç, ya da zarar getiriyorsa, karşı çıkmak ise küçük bir acı getiriyorsa, onu kabul etmeyecek, karşı çıkacaktır. Mevki sahibi kişilerle, sıradan insanlarla, daha çok veya daha az tanıdığı kişilerle ve aynı şekilde başka farklılıklara göre, farklı şekilde ilişki kuracak, herbirine yakıştığı şekilde davranacak; memnun etmeyi kendi içinde tercih edecek, üzmemeye dikkat edecek; daha önemli iseler çıkacak sonuçlara göre davranacak —yani güzele ve yararlıya göre davranacak— demek istiyorum. Gelecekteki daha büyük hazlar için küçük acılar çektirecektir. İşte ortada olan kişi böyle bir kişidir, ama adı yoktur. Memnun etmek bakımından insanlardan bir çeşidi —hoşa gitmeyi başka amaçla yapmayan— koltukçu; bir çeşidi de —malla ilgili ya da parayla edinilen şeylerle ilgili bir çıkar yüzünden yapan— dalkavuktur; her şeye karşı çıkanın ise çekilmez biri olduğunu söylemiştik. Ortanın bir adı olmamasından ötürü, uç noktaların biribirine karşıt oldukları görünüyor.

Περὶ τὰ αὐτὰ δὲ σχεδόν ἐστι καὶ ἡ τῆς ἀλαζονείας ⟨καὶ εἰρωνείας⟩ μεσότης· ἀνώνυμος δὲ καὶ αὐτή. οὐ χεῖρον δὲ καὶ τὰς τοιαύτας ἐπελθεῖν· μᾶλλόν τε γὰρ ἂν εἰδείημεν τὰ περὶ τὸ ἦθος, καθ' ἕκαστον διελθόντες, καὶ μεσότητας εἶναι τὰς ἀρετὰς πιστεύσαιμεν ἄν, ἐπὶ πάντων οὕτως ἔχον συνιδόντες. ἐν δὴ τῷ συζῆν οἱ μὲν πρὸς ἡδονὴν καὶ λύπην ὁμιλοῦντες εἴρηνται, περὶ δὲ τῶν ἀληθευόντων τε καὶ ψευδομένων εἴπωμεν ὁμοίως ἐν λόγοις καὶ πράξεσι καὶ τῷ προσποιήματι. δοκεῖ δὴ ὁ μὲν ἀλαζὼν προσποιητικὸς τῶν ἐνδόξων εἶναι καὶ μὴ ὑπαρχόντων καὶ μειζόνων ἢ ὑπάρχει, ὁ δὲ εἴρων ἀνάπαλιν ἀρνεῖσθαι τὰ ὑπάρχοντα ἢ ἐλάττω ποιεῖν, ὁ δὲ μέσος αὐθέκαστός τις ὢν ἀληθευτικὸς καὶ τῷ βίῳ καὶ τῷ λόγῳ, τὰ ὑπάρχοντα ὁμολογῶν εἶναι περὶ αὐτόν, καὶ οὔτε μείζω οὔτε ἐλάττω. ἔστι δὲ τούτων ἕκαστα καὶ ἕνεκά τινος ποιεῖν καὶ μηδενός. ἕκαστος δ' οἷός ἐστι, τοιαῦτα λέγει καὶ πράττει καὶ οὕτω ζῇ, ἐὰν μή τινος ἕνεκα πράττῃ. καθ' αὑτὸ δὲ τὸ μὲν ψεῦδος φαῦλον καὶ ψεκτόν, τὸ δ' ἀληθὲς καλὸν καὶ ἐπαινετόν. οὕτω δὲ καὶ ὁ μὲν ἀληθευτικὸς μέσος ὢν ἐπαινετός, οἱ δὲ ψευδόμενοι ἀμφότεροι μὲν ψεκτοί, μᾶλλον δ' ὁ ἀλαζών. περὶ ἑκατέρου δ' εἴπωμεν, πρότερον δὲ περὶ τοῦ ἀληθευτικοῦ. οὐ γὰρ περὶ τοῦ ἐν ταῖς ὁμολογίαις ἀληθεύοντος λέγομεν, οὐδ' ὅσα εἰς ἀδικίαν ἢ δικαιοσύνην συντείνει (ἄλλης γὰρ ἂν εἴη ταῦτ' ἀρετῆς), ἀλλ' ἐν οἷς μηδενὸς τοιούτου διαφέροντος καὶ ἐν λόγῳ καὶ ἐν βίῳ ἀληθεύει τῷ τὴν ἕξιν τοιοῦτος εἶναι. δόξειε δ' ἂν ὁ τοιοῦτος ἐπιεικὴς εἶναι. ὁ γὰρ φιλαλήθης, καὶ ἐν οἷς μὴ διαφέρει ἀληθεύων, ἀληθεύσει καὶ ἐν οἷς διαφέρει ἔτι μᾶλλον· ὡς γὰρ αἰσχρὸν τὸ ψεῦδος εὐλαβήσεται, ὅ γε καὶ καθ' αὑτὸ ηὐλαβεῖτο· ὁ δὲ τοι-

VII.

---

13. *καὶ τῆς εἰρωνείας* add. Imelmann
δὲ om. K^b 1127^b 6. *αὑτὸν* K^b
24. fort. *κἂν τῷ βίῳ* 30. *εὐλαβεῖτο* pr. K^b L^b

İstihza ile şarlatanlığın ortası da aşağı yukarı bu konularla ilgilidir, ama bunun da adı yoktur. Bunları da ele almak kötü olmaz; çünkü bunları tek tek ele almakla, karakter konularında daha çok bilgi edinebiliriz ve erdemlerin orta olmalar olduklarına, bütün durumlarda bunun böyle olduğunu görmekle, inanabiliriz. Ortak yaşam ilişkilerinde amaçları haz ve acı vermekle ilgili olan insanlardan sözettik; şimdi de aynı şekilde, konuşmalarında, eylemlerinde ve olduğundan başka görünmek istediği şeyler konusunda doğru ve yalan söyleyenlerden sözedelim. Şarlatanın onur kazandıran şeylere —sahip olmadığı ya da sahip olduğundan daha büyük şeylere— sahip bir insan olarak görünmek istediği düşünülüyor; müstehzi ise bunun tersine, sahip olduğu şeyleri yadsır ya da daha küçük göstermeye çalışır; orta olan insansa, bizzat kendisi olan insan olduğundan, hem yaşamında hem konuşmalarında doğruyu söyler; kendi hakkında sözederken, onda olan özelliklerden sözeder: Ne daha azından ne de daha çoğundan. Bunlardan herbiri de bir amaçla ya da amaçsız yapılabilir. Bu insanlardan herbiri de eğer bir amaçla davranmıyorsa, nasılsa öyle konuşur, davranır ve yaşar. Yalanın kendisi çirkin ve kınanacak bir şeydir, doğru ise güzel ve övülecek bir şey. Böylece doğru konuşan, orta olan biri olduğundan övülmeli; yalan söyleyen tiplere gelince, her ikisi kınanmalıdır, ama şarlatan daha çok. Bunların herbirinden sözedeceğiz, ilk olarak da doğru söyleyenden başlayalım. Burada sözünü ettiğimiz, bir konuda söylediklerinde ya da bir adaletsizliğin veya adaletin ortaya çıkmasına neden olan konularda doğruyu söyleyen değil (çünkü bunlar bir başka erdemle ilgilidir), bunların hiçbir fark yaratmadığı durumlarda, sözlerinde de yaşamında da huyu böyle olduğundan, doğruyu söyleyendir. Böyle bir insanın doğru insan olduğu düşünülüyor; çünkü doğruyu seven biri olduğundan, fark etmeyen konularda bile doğru söylediğine göre, fark eden konularda daha çok doğruyu söyleyecek; yalan söylemek kötü olduğundan söylemeye çekinecektir, zaten yalanın kendisinden çekiniyordur. Böyle

9 οὗτος ἐπαινετός. ἐπὶ τὸ ἔλαττον δὲ μᾶλλον τοῦ ἀληθοῦς
ἀποκλίνει· ἐμμελέστερον γὰρ φαίνεται διὰ τὸ ἐπαχθεῖς τὰς
10 ὑπερβολὰς εἶναι. ὁ δὲ μείζω τῶν ὑπαρχόντων προσποιού-
μενος μηδενὸς ἕνεκα φαύλῳ μὲν ἔοικεν (οὐ γὰρ ἂν ἔχαιρε
11 τῷ ψεύδει), μάταιος δὲ φαίνεται μᾶλλον ἢ κακός· εἰ δ'
ἕνεκά τινος, ὁ μὲν δόξης ἢ τιμῆς οὐ λίαν ψεκτός, †ὡς ὁ
ἀλαζών,† ὁ δὲ ἀργυρίου, ἢ ὅσα εἰς ἀργύριον, ἀσχημονέστερος
12 (οὐκ ἐν τῇ δυνάμει δ' ἐστὶν ὁ ἀλαζών, ἀλλ' ἐν τῇ προαιρέσει·
κατὰ τὴν ἕξιν γὰρ καὶ τῷ τοιόσδε εἶναι ἀλαζών ἐστιν)· ὥσπερ
καὶ ψεύστης ὃ μὲν τῷ ψεύδει αὐτῷ χαίρων, ὃ δὲ δόξης
13 ὀρεγόμενος ἢ κέρδους. οἱ μὲν οὖν δόξης χάριν ἀλαζονευόμενοι
τὰ τοιαῦτα προσποιοῦνται ἐφ' οἷς ἔπαινος ἢ εὐδαιμονισμός,
οἱ δὲ κέρδους, ὧν καὶ ἀπόλαυσίς ἐστι τοῖς πέλας καὶ δια-
λαθεῖν ἔστι μὴ ὄντα, οἷον μάντιν σοφὸν ἰατρόν. διὰ τοῦτο
οἱ πλεῖστοι προσποιοῦνται τὰ τοιαῦτα καὶ ἀλαζονεύονται·
14 ἔστι γὰρ ἐν αὐτοῖς τὰ εἰρημένα. οἱ δ' εἴρωνες ἐπὶ τὸ ἔλατ-
τον λέγοντες χαριέστεροι μὲν τὰ ἤθη φαίνονται· οὐ γὰρ
κέρδους ἕνεκα δοκοῦσι λέγειν, ἀλλὰ φεύγοντες τὸ ὀγκηρόν·
μάλιστα δὲ καὶ οὗτοι τὰ ἔνδοξα ἀπαρνοῦνται, οἷον καὶ Σωκρά-
15 της ἐποίει. οἱ δὲ τὰ μικρὰ καὶ φανερὰ [προσποιούμενοι]
βαυκοπανοῦργοι λέγονται καὶ εὐκαταφρονητότεροί εἰσιν· καὶ
ἐνίοτε ἀλαζονεία φαίνεται, οἷον ἡ τῶν Λακώνων ἐσθής· καὶ
16 γὰρ ἡ ὑπερβολὴ καὶ ἡ λίαν ἔλλειψις ἀλαζονικόν. οἱ δὲ
μετρίως χρώμενοι τῇ εἰρωνείᾳ καὶ περὶ τὰ μὴ λίαν ἐμποδὼν

---

8. ἀποκλινεῖ Coraes 14. οὐκ—15. ἀλαζών ἐστιν alio loco (post 1127ᵇ 22. εἰρημένα) habuisse videtur Aspasius 19. ὧν καί] ὧν ἡδεῖ pr. Kᵇ: ὧν ἥδη coni. Ramsauer καὶ Kᵇ: καὶ ἃ vulg. 20. ἰατρόν Kᵇ Asp.: ἢ ἰατρόν vulg. διὰ τοῦτο om. Kᵇ 21. τὰ τοιαῦτα] ταῦτα Kᵇ 24. ὀχληρόν Kᵇ 26. δὲ Kᵇ Γ: δὲ καὶ vulg. φανερὰ Kᵇ: τὰ φανερὰ Lᵇ Mᵇ προσποιούμενοι seclus. Vahlen 27. εὐκαταφρονητότεροί Kᵇ: εὐκαταφρόνητοί Lᵇ Mᵇ Γ

biri övülecek insandır. Olsa olsa, doğrunun daha azını söylemeye eğilim gösterecek; çünkü bu, abartmalar tiksindirici olduğundan, daha uygun görünüyor. Bir amacı olmadan sahip olduklarından daha fazlasına sahipmiş gibi görünmek isteyen, kötü birine benziyor (yoksa yalandan hoşlanmazdı), ama kötüden çok boş biri gibi görünüyor. Eğer bir amacı varsa, ün ya da onur için yapanı pek fazla kınamamalı, şarlatan gibi; ama para ya da para sağlayan şeyler için yapan daha edepsizdir (şarlatanı böyle kılan bir olanak değil, yaptığı tercihtir; çünkü huyundan dolayı böyle olduğundan şarlatandır); tıpkı yalancı gibi: Kimi yalancı yalanın kendisinden hoşlanır, kimi de ün ya da kazanç istediği için yalan söyler. Demek ki ün uğruna şarlatanlık yapanlar, övülen ya da talihlilik sayılan özelliklere sahip gibi görünmek isterler; kazanç uğruna şarlatanlık yapanlarsa, başkalarına da bir şey sağlayan özelliklere sahip geçinmek isterler; böylece bunlara sahip olmadıkları gözden kaçabiliyor; sözgelişi bilici, bilge, doktor geçinmek isterler. Bunun için çoğu kimse böyle şeylere öykünür ve bu konularda şarlatanlık yapar; çünkü onlarda bu söylediğimiz huylar vardır. Müstehziler ise, olandan daha azını söylediklerinden ötürü, karakter bakımından daha sevimli görünüyorlar; nitekim onların kazanç için değil, şişinmekten kaçındıkları için böyle yaptıkları düşünülüyor. Bunlar ün sağlayan şeylere sahip olduklarını özellikle inkâr ederler, Sokrates'in de yaptığı gibi. Küçük ve görünen şeylere öykünenlere ise 'tilki' denir ve daha çok aşağılanırlar; kimi zaman da bu, şarlatanlık olarak görünür, Ispartalıların giysileri gibi; çünkü hem aşırılık hem de abartılmış eksiklik şarlatanca şeylerdir. İstihzayı ölçülü bir şekilde kullananlar ve çok sıradan

καὶ φανερὰ εἰρωνευόμενοι χαρίεντες φαίνονται. ἀντικεῖσθαι 17
δ' ὁ ἀλαζὼν φαίνεται τῷ ἀληθευτικῷ· χείρων γάρ.

14 Οὔσης δὲ καὶ ἀναπαύσεως ἐν τῷ βίῳ, καὶ ἐν ταύτῃ VIII.
διαγωγῆς μετὰ παιδιᾶς, δοκεῖ καὶ ἐνταῦθα εἶναι ὁμιλία
1128ª τις ἐμμελής, καὶ οἷα δεῖ λέγειν καὶ ὡς, ὁμοίως δὲ καὶ ἀκούειν.
διοίσει δὲ καὶ τὸ ἐν τοιούτοις λέγειν ἢ τοιούτων ἀκούειν.
δῆλον δ' ὡς καὶ περὶ ταῦτ' ἔστιν ὑπερβολή τε καὶ ἔλλειψις 2
τοῦ μέσου. οἱ μὲν οὖν τῷ γελοίῳ ὑπερβάλλοντες βωμολόχοι 3
5 δοκοῦσιν εἶναι καὶ φορτικοί, γλιχόμενοι πάντως τοῦ γελοίου,
καὶ μᾶλλον στοχαζόμενοι τοῦ γέλωτα ποιῆσαι ἢ τοῦ λέγειν
εὐσχήμονα καὶ μὴ λυπεῖν τὸν σκωπτόμενον· οἱ δὲ μήτ'
αὐτοὶ ἂν εἰπόντες μηδὲν γελοῖον τοῖς τε λέγουσι δυσχεραί-
νοντες ἄγροικοι καὶ σκληροὶ δοκοῦσιν εἶναι. οἱ δ' ἐμμελῶς
10 παίζοντες εὐτράπελοι προσαγορεύονται, οἷον εὔτροποι· τοῦ
γὰρ ἤθους αἱ τοιαῦται δοκοῦσι κινήσεις εἶναι, ὥσπερ δὲ τὰ
σώματα ἐκ τῶν κινήσεων κρίνεται, οὕτω καὶ τὰ ἤθη. ἐπι- 4
πολάζοντος δὲ τοῦ γελοίου, καὶ τῶν πλείστων χαιρόντων τῇ
παιδιᾷ καὶ τῷ σκώπτειν μᾶλλον ἢ δεῖ, καὶ οἱ βωμολόχοι
15 εὐτράπελοι προσαγορεύονται ὡς χαρίεντες· ὅτι δὲ διαφέ-
ρουσι, καὶ οὐ μικρόν, ἐκ τῶν εἰρημένων δῆλον. τῇ μέσῃ δ' 5
ἕξει οἰκεῖον καὶ ἡ ἐπιδεξιότης ἐστίν· τοῦ δ' ἐπιδεξίου ἐστὶ
τοιαῦτα λέγειν καὶ ἀκούειν οἷα τῷ ἐπιεικεῖ καὶ ἐλευθερίῳ
ἁρμόττει· ἔστι γάρ τινα πρέποντα τῷ τοιούτῳ λέγειν ἐν
20 παιδιᾶς μέρει καὶ ἀκούειν, καὶ ἡ τοῦ ἐλευθερίου παιδιὰ δια-
φέρει τῆς τοῦ ἀνδραποδώδους, καὶ πεπαιδευμένου καὶ ἀπαι-
δεύτου. ἴδοι δ' ἄν τις καὶ ἐκ τῶν κωμῳδιῶν τῶν παλαιῶν 6
καὶ τῶν καινῶν· τοῖς μὲν γὰρ ἦν γελοῖον ἡ αἰσχρολογία,
τοῖς δὲ μᾶλλον ἡ ὑπόνοια· διαφέρει δ' οὐ μικρὸν ταῦτα

31. ante ἀντικεῖσθαι add. καὶ K^b 1128ª 3. δ' om. K^b M^b 9. ἄγροικοι K^b: ἄγριοι vulg. 16. ἐκ] καὶ ἐκ K^b 21. πεπαιδευμένου K^b Γ: *al* τοῦ πεπαιδευμένου L^b: *ad* τοῦ πεπαιδευμένου M^b

ve gözle görülür olmayan şeylerde istihza yapanlar ise sevimli görünürler. Demek ki şarlatan doğru söyleyenin karşıtı olarak görünüyor, çünkü o daha kötüdür.

Yaşamda dinlenme diye bir şeyin de olması ve bu sırada zamanın şaka ile geçmesi sözkonusu olduğuna göre, burada da zarif davranmadan sözedilebilir gibi geliyor —neyi, nasıl 1128a
söylemek ve dinlemek gerektiği konusunda. Şu ya da bu insanlarla konuşmamız veya şu ya da bu insanları dinlememiz arasında fark olacaktır. Bunlar konusunda da ortaya göre aşırılık ve eksiklik olduğu açıktır. Güldürmede aşırıya kaçanların şaklaban ve ağzı bozuk oldukları düşünülüyor; 5
bunlar her şekilde güldürmeye çabalarlar ve efendice konuşmaktan ve şaka yaptıkları kişiyi gücendirmemekten çok, güldürmeye bakarlar. Kendileri gülünecek hiçbir söz etmeyen ya da güldürücü şeyler söyleyenlerden hoşlanmayanların ise dağdan inme ve kuru insanlar oldukları düşünülüyor. Zarif bir şekilde şaka yapanlara ise kıvrak zekâlı denir, kıvrak insan dendiği gibi; çünkü bunların, karakterin devinimleri 10
olduğu düşünülüyor ve nasıl bedenler konusunda devinimlerine bakarak yargıda bulunuluyorsa, karakterler konusunda da bunlara bakarak yargıda bulunulur. Güldüren şeyler bol olduğu için, çoğu kişi de eğlenceli şeylerden ve şaka yapmaktan gerekenden çok hoşlandığı için, şaklabanlara da, sevimli olduklarından ötürü, nüktedan denir; ama aralarında bir fark, hem de küçümsenemeyecek bir fark olduğu, söylediklerimizden açıktır. Bunların orta huyuna yakın olan bir de yol- 15
yordam bilme vardır; doğru ve soylu kişiye yakışan şeyleri söylemek ve dinlemek yol-yordam bilenin özelliğidir; çünkü böyle bir insanın eğlencede söyleyeceği ve dinleyeceği, ona yakışan bazı şeyler vardır ve soylu insanın şakası ile köle 20
ruhlu olanınki farklıdır, eğitilmiş kişininki de eğitilmemiş olanınkinden farklı. Bu, eski ve yeni komedyadan da görülebilir; nitekim eskilerde güldüren şey açık-saçık sözler, yenilerde ise daha çok imâdır; bunlar ise efendilik bakımından

πρὸς εὐσχημοσύνην. πότερον οὖν τὸν εὖ σκώπτοντα ὁριστέον τῷ λέγειν μὴ ἀπρεπῆ ἐλευθερίῳ, ἢ τῷ μὴ λυπεῖν τὸν ἀκούοντα ἢ καὶ τέρπειν; ἢ καὶ τό γε τοιοῦτον ἀόριστον; ἄλλο γὰρ ἄλλῳ μισητόν τε καὶ ἡδύ. τοιαῦτα δὲ καὶ ἀκούσεται· ἃ γὰρ ὑπομένει ἀκούων, ταῦτα καὶ ποιεῖν δοκεῖ. οὐ δὴ πᾶν ποιήσει· τὸ γὰρ σκῶμμα λοιδόρημά τι ἐστίν, οἱ δὲ νομοθέται ἔνια λοιδορεῖν κωλύουσιν· ἔδει δ' ἴσως καὶ σκώπτειν. ὁ δὴ χαρίεις καὶ ἐλευθέριος οὕτως ἕξει, οἷον νόμος ὢν ἑαυτῷ. τοιοῦτος μὲν οὖν ὁ μέσος ἐστίν, εἴτ' ἐπιδέξιος εἴτ' εὐτράπελος λέγεται. ὁ δὲ βωμολόχος ἤττων ἐστὶ τοῦ γελοίου, καὶ οὔτε ἑαυτοῦ οὔτε τῶν ἄλλων ἀπεχόμενος εἰ γέλωτα ποιήσει, καὶ τοιαῦτα λέγων ὧν οὐδὲν ἂν εἴποι ὁ χαρίεις, ἔνια δ' οὐδ' ἂν ἀκούσαι. ὁ δ' 1128b ἄγροικος εἰς τὰς τοιαύτας ὁμιλίας ἀχρεῖος· οὐθὲν γὰρ συμβαλλόμενος πᾶσι δυσχεραίνει. δοκεῖ δὲ ἡ ἀνάπαυσις καὶ ἡ παιδιὰ ἐν τῷ βίῳ εἶναι ἀναγκαῖον. τρεῖς οὖν αἱ εἰρημέναι ἐν τῷ βίῳ μεσότητες, εἰσὶ δὲ πᾶσαι περὶ λόγων τινῶν καὶ πράξεων κοινωνίαν. διαφέρουσι δ' ὅτι ἡ μὲν περὶ ἀλήθειάν ἐστιν, αἱ δὲ περὶ τὸ ἡδύ. τῶν δὲ περὶ τὴν ἡδονὴν ἡ μὲν ἐν ταῖς παιδιαῖς, ἡ δ' ἐν ταῖς κατὰ τὸν ἄλλον βίον ὁμιλίαις.

IX. Περὶ δὲ αἰδοῦς ὡς τινος ἀρετῆς οὐ προσήκει λέγειν· πάθει γὰρ μᾶλλον ἔοικεν ἢ ἕξει. ὁρίζεται γοῦν φόβος τις ἀδοξίας, καὶ ἀποτελεῖται τῷ περὶ τὰ δεινὰ φόβῳ παραπλήσιον· ἐρυθραίνονται γὰρ οἱ αἰσχυνόμενοι, οἱ δὲ τὸν θάνατον φοβούμενοι ὠχριῶσιν. σωματικὰ δὴ φαίνεταί πως εἶναι ἀμφότερα, ὅπερ δοκεῖ πάθους μᾶλλον ἢ ἕξεως εἶναι. οὐ πάσῃ δ' ἡλικίᾳ τὸ πάθος ἁρμόζει, ἀλλὰ τῇ νέᾳ. οἰόμεθα

---

26. μὴ ἀπρεπῆ K^b: μὴ ἃ πρέπει Γ: ἃ πρέπει L^b M^b 35. ταῦτα K^b 1128b 1. εἴποι ἂν K^b Γ 2. ἄγροικος coni..Coraes : ἄγριος codd. 4. ἀναγκαία K^b 8. ἡ δ' ἐν ταῖς] αἱ δὲ K^b 11. οὖν K^b Γ 12. καὶ ἀποτελεῖται K^b: ἀποτελεῖται δὲ L^b M^b Γ

az fark göstermiyor. O halde iyi şaka yapanı hangi özelliğinden, soylu insana yakışmayan şeyler söylememesinden mi, yoksa dinleyeni incitmemesi ya da neşelendirmesinden mi anlamak gerekir? Yoksa böyle bir şey belirlenemez mi? Çünkü başka başka insanlar başka başka şeylerden hoşlanmaz ya da hoşlanır; dinleyecekleri de böyledir; çünkü bir insanın dinlemeye tahammül ettiği şeyleri söylediği düşünülüyor. Her şeyi de yapmayacaktır, çünkü alaylı şaka bir çeşit hakarettir ve yasa koyucular bazı hakaretleri yasaklarlar; belki de alaylı şaka yapmayı da yasaklamaları gerekirdi. O halde sevimli ve efendi adam, sanki kendisi kendine yasaymış gibi olacak. Orta olan insan böyle biridir, ister ona yol-yordam bilen, ister nüktedan densin. Şaklabanın ise güldürücü olana zaafı vardır, güldürmek sözkonusu olduğu zaman ne kendini ne de başkalarını sakınır; sevimli birinin söyleyemeyeceği, hatta bazılarının dinleyemeyeceği şeyler bile söyler. Dağdan inme insansa böyle konuşmalar için işe yaramaz; çünkü buna hiç katkısı olmadığı gibi herşeye de gücenir. Oysa dinlenme ve şakanın yaşam için zorunlu olduğu düşünülüyor. O halde yaşamda sözünü ettiğimiz üç türlü orta olma vardır, hepsi de bazı konuşmalara ve eylemlere katılmayla ilgilidir. Aralarındaki fark, bu ortalardan birinin doğrulukla, ötekilerin ise haz verenle ilgili olmalarıdır. Hazla ilgili olanlardan da biri şakalarda, öteki ise yaşamdaki başka ilişkilerde sözkonusudur.

Utanma konusundan bir erdem olarak sözetmek pek yerinde değildir, çünkü bir huydan çok duygulanıma benziyor. Çoğu kez kötü ün korkusu diye belirlenir; felâketlerden korkmaya benzer bir şekilde oluşur: Nitekim utanan kişiler kızarır, ölümden korkanlar ise sararır. Bunların her ikisi de bedensel şeyler olarak görünüyor, bu da huydan çok duygulanımın bir özelliği olarak düşünülüyor. Ayrıca bu duygulanım her yaşa değil, gençliğe yakışır. Nitekim

γὰρ δεῖν τοὺς τηλικούτους αἰδήμονας εἶναι διὰ τὸ πάθει ζῶντας πολλὰ ἁμαρτάνειν, ὑπὸ τῆς αἰδοῦς δὲ κωλύεσθαι· καὶ ἐπαινοῦμεν τῶν μὲν νέων τοὺς αἰδήμονας, πρεσβύτερον δ' οὐδεὶς ἂν ἐπαινέσειεν ὅτι αἰσχυντηλός· οὐδὲν γὰρ οἰόμεθα δεῖν αὐτὸν πράττειν ἐφ' οἷς ἐστὶν αἰσχύνη. οὐδὲ γὰρ ἐπιεικοῦς 4
ἐστὶν ἡ αἰσχύνη, εἴπερ γίνεται ἐπὶ τοῖς φαύλοις (οὐ γὰρ πρακτέον τὰ τοιαῦτα· εἰ δ' ἐστὶ τὰ μὲν κατ' ἀλήθειαν αἰσχρὰ 5
τὰ δὲ κατὰ δόξαν, οὐδὲν διαφέρει· οὐδέτερα γὰρ πρακτέα, ὥστ' οὐκ αἰσχυντέον)· φαύλου δὲ καὶ τὸ εἶναι τοιοῦτον οἷον 6
πράττειν τι τῶν αἰσχρῶν. τὸ δ' οὕτως ἔχειν ὥστ' εἰ πράξαί τι τῶν τοιούτων αἰσχύνεσθαι, καὶ διὰ τοῦτ' οἴεσθαι ἐπιεικῆ εἶναι, ἄτοπον· ἐπὶ τοῖς ἑκουσίοις γὰρ ἡ αἰδώς, ἑκὼν δ' ὁ ἐπιεικὴς οὐδέποτε πράξει τὰ φαῦλα. εἴη δ' ἂν ἡ αἰδὼς ἐξ 7
ὑποθέσεως ἐπιεικές· εἰ γὰρ πράξαι, αἰσχύνοιτ' ἄν· οὐκ ἔστι δὲ τοῦτο περὶ τὰς ἀρετάς. εἰ δ' ἡ ἀναισχυντία φαῦλον καὶ τὸ μὴ αἰδεῖσθαι τὰ αἰσχρὰ πράττειν, οὐδὲν μᾶλλον τὸν τὰ τοιαῦτα πράττοντα αἰσχύνεσθαι ἐπιεικές. οὐκ ἔστι δ' οὐδ' 8
ἡ ἐγκράτεια ἀρετή, ἀλλά τις μικτή· δειχθήσεται δὲ περὶ αὐτῆς ἐν τοῖς ὕστερον. νῦν δὲ περὶ δικαιοσύνης εἴπωμεν.

1129 E.

Περὶ δὲ δικαιοσύνης καὶ ἀδικίας σκεπτέον, περὶ ποίας τε τυγχάνουσιν οὖσαι πράξεις, καὶ ποία μεσότης ἐστὶν ἡ δικαιοσύνη, καὶ τὸ δίκαιον τίνων μέσον. ἡ δὲ σκέψις ἡμῖν 2
ἔστω κατὰ τὴν αὐτὴν μέθοδον τοῖς προειρημένοις. ὁρῶμεν δὴ 3
πάντας τὴν τοιαύτην ἕξιν βουλομένους λέγειν δικαιοσύνην, ἀφ' ἧς πρακτικοὶ τῶν δικαίων εἰσὶ καὶ ἀφ' ἧς δικαιοπρα-

---

25. οὐδ' Γ καὶ τὸ] τὸ Γ : διὰ τὸ Rassow : fort. καὶ τῷ 28. ἀκουσίοις K^b 30. γὰρ om. K^b 32. τὸν K^b L^b : τὸ M^b 33. τὰ τοιαῦτα K^b Γ : ταῦτα L^b M^b

duygulanımlarla yaşayıp, pek çok yanılgıya düştükleri için gençlerin utangaç olmaları ve utanmanın onları [bazı şeyleri yapmaktan] alıkoyması gerektiğini düşünürüz; utangaç gençleri överiz, oysa utanan bir insandır diye yaşlı birini hiç kimse övemeyecektir; çünkü onun, utanç verici bir şey yapmaması gerektiğine inanıyoruz. Kötü şeyler yapmaktan meydana geliyorsa, utanç duyma doğru bir insanın da bir özelliği değildir (çünkü bu tür şeyleri yapmamak gerekir; bunların gerçekten çirkin şeyler olmaları ya da öyle sanılmaları arasında da hiç fark yoktur; her ikisini de yapmamalı ki utanmak gerekmesin); çirkin bir şey yapabilecek bir insan olması ise kötü insanın özelliğini oluşturur; ama böyle bir şey yaptığında utanacak bir insan olması, bundan ötürü de doğru insan sayılması yerinde değildir; çünkü utanma, istenerek yapılanlarda meydana gelir, doğru insan da hiçbir zaman isteyerek çirkin şeyler yapmayacaktır. Utanma ancak varsayılarak doğru bir şey olabilir; kişi bir şeyi şayet yaparsa, utanacaktır, demektir; oysa erdemler konusunda bu böyle değildir. Nitekim eğer utanmazlık ve çirkin şeyler yapmaktan utanç duymamak kötüyse, böyle şeyler yapanın utanmaması hiç yerinde olmaz. Aynı şekilde kendine egemen olma da bir erdem değil, bir karışımdır; bunu daha sonra göstereceğiz. Şimdi de adaletten sözedelim.

BEŞİNCİ KİTAP

1129a

Adalet ve adaletsizlik üzerine düşünelim: Hangi eylemlerle ilgili olduklarını, adaletin nasıl bir orta olduğunu, hakkın da nelerin ortası olduğunu. Düşünmemiz de daha önce söylediklerimizdeki yolu izlesin. Şimdi görüyoruz ki, herkes insanların, adil olanı yapan insanlar olmalarını, adil eylemlerde bulunmalarını ve haklı şeyler istemelerini

γοῦσι καὶ βούλονται τὰ δίκαια· τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ περὶ ἀδικίας, ἀφ' ἧς ἀδικοῦσι καὶ βούλονται τὰ ἄδικα. διὸ καὶ ἡμῖν πρῶτον ὡς ἐν τύπῳ ὑποκείσθω ταῦτα. οὐδὲ γὰρ τὸν αὐτὸν ἔχει τρόπον ἐπί τε τῶν ἐπιστημῶν καὶ δυνάμεων καὶ ἐπὶ τῶν ἕξεων. δύναμις μὲν γὰρ καὶ ἐπιστήμη δοκεῖ τῶν ἐναντίων ἡ αὐτὴ εἶναι, ἕξις δ' ἡ ἐναντία τῶν ἐναντίων οὔ, οἷον ἀπὸ τῆς ὑγιείας οὐ πράττεται τὰ ἐναντία, ἀλλὰ τὰ ὑγιεινὰ μόνον· λέγομεν γὰρ ὑγιεινῶς βαδίζειν, ὅταν βαδίζῃ ὡς ἂν ὁ ὑγιαίνων. πολλάκις μὲν οὖν γνωρίζεται ἡ ἐναντία ἕξις ἀπὸ τῆς ἐναντίας, πολλάκις δὲ αἱ ἕξεις ἀπὸ τῶν ὑποκειμένων· ἐάν τε γὰρ ἡ εὐεξία ᾖ φανερά, καὶ ἡ καχεξία φανερὰ γίνεται, καὶ ἐκ τῶν εὐεκτικῶν ἡ εὐεξία καὶ ἐκ ταύτης τὰ εὐεκτικά. εἰ γάρ ἐστιν ἡ εὐεξία πυκνότης σαρκός, ἀνάγκη καὶ τὴν καχεξίαν εἶναι μανότητα σαρκὸς καὶ τὸ εὐεκτικὸν τὸ ποιητικὸν πυκνότητος ἐν σαρκί. ἀκολουθεῖ δ' ὡς ἐπὶ τὸ πολύ, ἐὰν θάτερον πλεοναχῶς λέγηται, καὶ θάτερον πλεοναχῶς λέγεσθαι, οἷον εἰ τὸ δίκαιον, καὶ τὸ ἄδικον. ἔοικε δὲ πλεοναχῶς λέγεσθαι ἡ δικαιοσύνη καὶ ἡ ἀδικία, ἀλλὰ διὰ τὸ σύνεγγυς εἶναι τὴν ὁμωνυμίαν αὐτῶν λανθάνει καὶ οὐχ ὥσπερ ἐπὶ τῶν πόρρω δῆλη μᾶλλον, (ἡ γὰρ διαφορὰ πολλὴ ἡ κατὰ τὴν ἰδέαν) οἷον ὅτι καλεῖται κλεὶς ὁμωνύμως ἥ τε ὑπὸ τὸν αὐχένα τῶν ζῴων καὶ ᾗ τὰς θύρας κλείουσιν. εἰλήφθω δὴ ὁ ἄδικος ποσαχῶς λέγεται. δοκεῖ δὴ ὅ τε παράνομος ἄδικος εἶναι καὶ ὁ πλεονέκτης καὶ ἄνισος, ὥστε δῆλον ὅτι καὶ [ὁ] δίκαιος ἔσται ὅ τε νόμιμος καὶ ὁ ἴσος. τὸ μὲν δίκαιον ἄρα τὸ νόμιμον καὶ τὸ ἴσον, τὸ

1129ᵃ 24. θάτερον Γ : θάτερα codd. 25. θάτερον Γ : θάτερα codd. τὸ δίκαιον καὶ om. K^b 26. post ἄδικον add. καὶ ἡ ἀδικία K^b L^b 32. δὴ scripsi : δὲ codd. 33. ἄνισος] ἄδικος pr. K^b : ὁ ἄνισος vulg. ὁ seclusi 34. ὁ om. K^b

sağlayan huya 'adalet'; aynı şekilde insanların haksızlık yapmaya ve haksız şeyler istemeye götüren huya da 'adaletsizlik' demek istiyor. Bunun için biz de ilk önce bunları biçimsel olarak kabul edelim. Nitekim bilimler ve olanaklar ile huylar konusunda durum aynı değildir. Çünkü karşıtların olanağının ve biliminin aynı olduğu; oysa karşıt huyların olduğu, ama karşıtların huyunun olmadığı düşünülüyor; örneğin sağlık ancak sağlıklı şeyler yapmaya götürür, karşıtlarını değil. Nitekim sağlıklı biri gibi yürüdüğü zaman kişinin sağlıklı yürüdüğünü söyleriz. Bir huy sık sık karşıtından bilinir, çoğu kez de huylar taşıyıcılarından tanınır; çünkü eğer bedenin sağlam olmasının ne olduğu açıksa, sağlam olmamasının ne olduğu da açık olacak; nitekim eğer bedenin sağlam olması etin sıkılığı ise, sağlam olmaması etin gevşekliği olur; sağlam olmaya götüren şeyin eti sıkı kılan şey olması gerekir. Eğer iki karşıttan biri birkaç anlamda kullanılıyorsa, çoğu durumda arkasından ötekinin de birkaç anlamda kullanılması gelir; örneğin 'hak'tan birkaç anlamda sözediliyorsa, 'haksızlık'tan da birkaç anlamda söz edilir. Nitekim adalet ve adaletsizlikten birkaç anlamda sözedildiği görünüyor, ama aynı ad altında sözü edilenler çok yakın olduğundan, bu gözden kaçıyor ve uzak olanlardaki gibi açıkça görünmüyor (çünkü ide bakımından fark büyük fark oluyor); örneğin hem hayvanların uyluk kemiğine hem de kapıları kilitleyen şeye aynı adla [Yunancada] anahtar[39] denir. O halde adaletsiz insandan kaç anlamda söz edildiğine bakalım. Hem yasaya uymayan insanın, hem çıkarcı insanın, hem de eşitliği gözetmeyen insanın adaletsiz olduğu düşünülüyor. O halde açık ki, yasaya uyan insan da eşitliği gözeten insan da adaletli olacaktır. Öyleyse 'adalet' yasaya uygun olanda ve eşitliği gözetende,

1129ᵇ δ' ἄδικον τὸ παράνομον καὶ τὸ ἄνισον. ἐπεὶ δὲ πλεο- 9
νέκτης ὁ ἄδικος, περὶ τἀγαθὰ ἔσται, οὐ πάντα, ἀλλὰ περὶ
ὅσα εὐτυχία καὶ ἀτυχία, ἃ ἐστὶ μὲν ἁπλῶς ἀεὶ ἀγαθά,
τινὶ δ' οὐκ ἀεί. οἱ δ' ἄνθρωποι ταῦτα εὔχονται καὶ διώκουσιν·
δεῖ δ' οὔ, ἀλλ' εὔχεσθαι μὲν τὰ ἁπλῶς ἀγαθὰ καὶ αὐτοῖς
ἀγαθὰ εἶναι, αἱρεῖσθαι δὲ τὰ αὑτοῖς ἀγαθά. ὁ δ' ἄδικος 10
οὐκ ἀεὶ τὸ πλέον αἱρεῖται, ἀλλὰ καὶ τὸ ἔλαττον ἐπὶ τῶν
ἁπλῶς κακῶν· ἀλλ' ὅτι δοκεῖ καὶ τὸ μεῖον κακὸν ἀγαθόν
πως εἶναι, τοῦ δ' ἀγαθοῦ ἐστὶν ἡ πλεονεξία, διὰ τοῦτο δοκεῖ
πλεονέκτης εἶναι. ἔστι δ' ἄνισος· τοῦτο γὰρ περιέχει καὶ 11
κοινόν. Ἐπεὶ δ' ὁ παράνομος ἄδικος ἦν ὁ δὲ νόμιμος δίκαιος, 12
δῆλον ὅτι πάντα τὰ νόμιμά ἐστί πως δίκαια· τά τε γὰρ
ὡρισμένα ὑπὸ τῆς νομοθετικῆς νόμιμά ἐστι, καὶ ἕκαστον τού-
των δίκαιον εἶναί φαμεν. οἱ δὲ νόμοι ἀγορεύουσι περὶ ἁπάν- 13
των, στοχαζόμενοι ἢ τοῦ κοινῇ συμφέροντος πᾶσιν ἢ τοῖς
ἀρίστοις ἢ τοῖς κυρίοις [κατ' ἀρετὴν] ἢ κατ' ἄλλον τινὰ τρό-
πον τοιοῦτον· ὥστε ἕνα μὲν τρόπον δίκαια λέγομεν τὰ ποιη-
τικὰ καὶ φυλακτικὰ εὐδαιμονίας καὶ τῶν μορίων αὐτῆς τῇ
πολιτικῇ κοινωνίᾳ. προστάττει δ' ὁ νόμος καὶ τὰ τοῦ ἀν- 14
δρείου ἔργα ποιεῖν, οἷον μὴ λείπειν τὴν τάξιν μηδὲ φεύγειν
μηδὲ ῥιπτεῖν τὰ ὅπλα, καὶ τὰ τοῦ σώφρονος, οἷον μὴ μοι-
χεύειν μηδ' ὑβρίζειν, καὶ τὰ τοῦ πράου, οἷον μὴ τύπτειν
μηδὲ κακηγορεῖν, ὁμοίως δὲ καὶ κατὰ τὰς ἄλλας ἀρετὰς
καὶ μοχθηρίας τὰ μὲν κελεύων τὰ δ' ἀπαγορεύων, ὀρθῶς
μὲν ὁ κείμενος ὀρθῶς, χεῖρον δ' ὁ ἀπεσχεδιασμένος. αὕτη 15
μὲν οὖν ἡ δικαιοσύνη ἀρετὴ μέν ἐστι τελεία, ἀλλ' οὐχ ἁπλῶς

1129ᵇ 1. πλεονέκτης K^b M^b Γ : καὶ πλεονέκτης L^b 2. ἔσται om. K^b
8. μεῖον] μὴ K^b L^b 10. ἔστω Vermehren 11. post κοινόν add. καὶ παράνομος· τοῦτο γάρ, ἡ παρανομία ἤτοι ἡ ἀνισότης, περιέχει πᾶσαν ἀδικίαν καὶ κοινόν ἐστι πάσης ἀδικίας L^b M^b Γ 16. κατ' ἀρετὴν om. K^b : ἢ κατ' ἀρετὴν Γ 23. καὶ τὰ κατὰ L^b 25. ταύτῃ K^b

'adaletsizlik' ise yasaya aykırı olanda, eşitliği gözetmeyende 1129b
olur. Adaletsiz insan çıkarcı olduğundan iyilerle ilgilenecektir, ama hepsiyle değil; ancak talihlilikle ve talihsizlikle ilgili olan iyilerle, ki bunlar kendi başlarına hep iyidirler, ama kimisi için öyle değildir. Yine de insanlar bunları dilerler ve peşinden koşarlar; oysa böyle yapmamalı, kendi başlarına iyi olan şeylerin bizim için de iyi olmasını dilemeli ve bizim 5
için iyi olanları tercih etmeli. Adaletsiz insan her zaman daha fazla olanı tercih etmez, kendi başlarına kötü olanlarda daha azı da tercih eder; ama daha az kötü olanın belli bir şekilde iyi olduğu düşünüldüğünden, çıkarcılık da iyiyle ilgili olduğundan, bu insanın da çıkarcı olduğu düşünülüyor; ona eşitliği gözetmeyen diyelim; çünkü bu söz daha kapsamlıdır 10
ve ikisini de içerir. "Yasaya uymayan adaletsizdir, yasaya uyan adildir" dediğimize göre, açıktır ki, yasal olan şeyler bir anlamda haklı şeylerdir. Nitekim yasaya uygun olanlar yasama sanatı tarafından belirlenenlerdir ve bunların herbirinin hak olduğunu söylüyoruz. Yasalar ise herkes için konulur: Ya herkesin ortak yararını ya da en iyilerin yararını, 15
[erdem bakımından] başta olanların yararını ya da bu tür bir başka bakımdan yararlı olanı hedef edinirler. O halde politik toplumda[40] mutluluğu ve onun öğelerini oluşturan ya da koruyan şeylere bir anlamda haklar diyoruz. Yasa, yiğit insanın yaptıklarını —örneğin siperi terketmemeyi, kaçmamayı, silâhları bırakmamayı—, ölçülü insanın yaptıklarını 20
yapmayı —örneğin zina yapmamayı, hakaret etmemeyi—, sakin insanın yaptıklarını yapmayı —örneğin vurmamayı, kötülememeyi— buyurur, diğer erdem ve kötülüklerde de aynı şekilde bazı şeyleri emreder, bazılarını da yasaklar; yasa doğru ise bunu doğru bir şekilde, gelişigüzel yapılmışsa daha kötü bir şekilde yapar. O halde bu adalet kendi amacı- 25
nı kendinde taşıyan bir erdemdir —ama kendi başına değil,

ἀλλὰ πρὸς ἕτερον. καὶ διὰ τοῦτο πολλάκις κρατίστη τῶν ἀρετῶν εἶναι δοκεῖ ἡ δικαιοσύνη, καὶ οὔθ' ἕσπερος οὔθ' ἑῷος οὕτω θαυμαστός· καὶ παροιμιαζόμενοί φαμεν "ἐν δὲ δικαιοσύνῃ συλλήβδην πᾶσ' ἀρετὴ ἔνι." καὶ τελεία μάλιστα ἀρετή, ὅτι τῆς τελείας ἀρετῆς χρῆσίς ἐστιν. τελεία δ' ἐστίν, ὅτι ὁ ἔχων αὐτὴν καὶ πρὸς ἕτερον δύναται τῇ ἀρετῇ χρῆσθαι, ἀλλ' οὐ μόνον καθ' αὑτόν· πολλοὶ γὰρ ἐν μὲν τοῖς οἰκείοις τῇ ἀρετῇ δύνανται χρῆσθαι, ἐν δὲ τοῖς πρὸς ἕτερον ἀδυνατοῦσιν. καὶ διὰ τοῦτο εὖ δοκεῖ ἔχειν τὸ τοῦ Βίαντος, ὅτι ἀρχὴ ἄνδρα δείξει· πρὸς ἕτερον γὰρ καὶ ἐν κοινωνίᾳ ἤδη ὁ ἄρχων. διὰ δὲ τὸ αὐτὸ τοῦτο καὶ ἀλλότριον ἀγαθὸν δοκεῖ εἶναι ἡ δικαιοσύνη μόνη τῶν ἀρετῶν, ὅτι πρὸς ἕτερόν ἐστιν· ἄλλῳ γὰρ τὰ συμφέροντα πράττει, ἢ ἄρχοντι ἢ κοινωνῷ. κάκιστος μὲν οὖν ὁ καὶ πρὸς αὑτὸν καὶ πρὸς τοὺς φίλους χρώμενος τῇ μοχθηρίᾳ, ἄριστος δ' οὐχ ὁ πρὸς αὑτὸν τῇ ἀρετῇ ἀλλὰ πρὸς ἕτερον· τοῦτο γὰρ ἔργον χαλεπόν. αὕτη μὲν οὖν ἡ δικαιοσύνη οὐ μέρος ἀρετῆς ἀλλ' ὅλη ἀρετή ἐστιν, οὐδ' ἡ ἐναντία ἀδικία μέρος κακίας ἀλλ' ὅλη κακία. τί δὲ διαφέρει ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ δικαιοσύνη αὕτη, δῆλον ἐκ τῶν εἰρημένων· ἔστι μὲν γὰρ ἡ αὐτή, τὸ δ' εἶναι οὐ τὸ αὐτό, ἀλλ' ἧ μὲν πρὸς ἕτερον, δικαιοσύνη, ἧ δὲ τοιάδε ἕξις ἁπλῶς, ἀρετή.

II. Ζητοῦμεν δέ γε τὴν ἐν μέρει ἀρετῆς δικαιοσύνην· ἔστι γάρ τις, ὡς φαμέν. ὁμοίως δὲ καὶ περὶ ἀδικίας τῆς κατὰ μέρος. σημεῖον δ' ὅτι ἔστιν· κατὰ μὲν γὰρ τὰς ἄλλας μοχθηρίας ὁ ἐνεργῶν ἀδικεῖ μέν, πλεονεκτεῖ δ' οὐδέν, οἷον ὁ ῥίψας τὴν ἀσπίδα διὰ δειλίαν ἢ κακῶς εἰπὼν διὰ χαλεπότητα ἢ οὐ βοηθήσας χρήμασι δι' ἀνελευθερίαν· ὅταν δὲ πλεονεκτῇ, πολλάκις κατ' οὐδεμίαν τῶν τοιούτων, ἀλλὰ μὴν

30. ἀρετή ἐστιν Bergk 31. ὅτι ante ὁ om. K^b 1130ª 1. ἀρχὰ L^b M^b
12. ᾗ Γ: ἡ K^b L^b M^b 13. ἡ δικαιοσύνη K^b L^b 17. ὁ om. K^b

bir başkasıyla ilişkide bir erdem olarak—; bu nedenle sık sık adaletin erdemlerin en önemlisi olduğu düşünülüyor —ne akşam yıldızı ne de sabah yıldızı böylesine harika bir şeydir. Nitekim şu atasözümüz de vardır: "Adalette bütün erdem birarada bulunur"[41]. Kendi amacını kendinde en çok taşıyan erdemdir, çünkü kendi amacını kendinde taşıyan erdemin tam kullanılmasıdır. Tamdır, çünkü bu erdeme sahip olan yalnızca *kendi kendinde değil, başkasıyla ilgili olarak da kullanabilir*; nitekim pek çok kişi kendi işlerinde erdemi kullanabilir, ama başkalarıyla ilgili olarak erdemle davranmazlar. Bunun için de Bias'ın[42] "adamı makam gösterecektir" sözü çok yerinde görünüyor; çünkü yönetici zaten başkalarıyla ilgisinde yöneticidir ve başkalarıyla ilişki içindedir. Bu aynı nedenden ötürü erdemler içinde yalnızca adaletin, başkalarının iyiliği için olduğu düşünülüyor; çünkü bir başkasıyla ilişkide sözkonusudur. Çünkü o, başkasına –bu ister yönetici ister ilişkide olan insan olsun, başka birine– yararlı olan şeyler yapar. Böylece hem kendine hem dostlarına karşı kötülükle davranan kişi en kötü insan, ama kendisine değil başkasına erdemle davranan insan en iyi insandır; çünkü bu güç iştir. O halde adalet erdemin bir parçası değil, erdemin bütünüdür; karşıtı olan adaletsizlik ise kötülüğün bir parçası değil, kötülüğün bütünüdür. Erdem ile bu adaletin arasında ne fark olduğu söylediklerimizden bellidir; bu adalet erdemle aynı şeydir, ama adaletin olduğu şey ile erdemin olduğu şey aynı değildir: Başkasıyla ilişkide sözkonusu olduğunda adalettir; kendi başına böyle bir huy sözkonusu olduğunda erdemdir.

Burada erdemin parçası olan adaleti arıyoruz; çünkü dediğimiz gibi böyle bir adalet vardır. Aynı şekilde kötülüğün parçası olan adaletsizliği de ele alacağız. Öyle bir şeyin olduğunu şu gösteriyor: Başka kötülükler sözkonusu olduğunda, kötülük yapan bir haksızlık yapıyor, ama kendine çıkar sağlamıyor: Örneğin korkaklığından dolayı kalkanını atan, öfke-

οὐδὲ κατὰ πάσας, κατὰ πονηρίαν δέ γε τινά (ψέγομεν γάρ) καὶ κατ' ἀδικίαν. ἔστιν ἄρ' ἄλλη τις ἀδικία ὡς μέρος 3
τῆς ὅλης, καὶ ἄδικόν τι ἐν μέρει τοῦ ὅλου ἀδίκου τοῦ παρὰ τὸν νόμον. ἔτι εἰ ὁ μὲν τοῦ κερδαίνειν ἕνεκα μοιχεύει καὶ 4
προσλαμβάνων, ὁ δὲ προστιθεὶς καὶ ζημιούμενος δι' ἐπιθυμίαν, οὗτος μὲν ἀκόλαστος δόξειεν ἂν εἶναι μᾶλλον ἢ πλεονέκτης, ἐκεῖνος δ' ἄδικος, ἀκόλαστος δ' οὔ· δῆλον ἄρα ὅτι διὰ τὸ κερδαίνειν. ἔτι περὶ μὲν τἆλλα πάντα ἀδικήματα γίνεται 5
ἡ ἐπαναφορὰ ἐπί τινα μοχθηρίαν ἀεί, οἷον εἰ ἐμοίχευσεν, ἐπ' ἀκολασίαν, εἰ ἐγκατέλιπε τὸν παραστάτην, ἐπὶ δειλίαν, εἰ ἐπάταξεν, ἐπ' ὀργήν· εἰ δ' ἐκέρδανεν, ἐπ' οὐδεμίαν μοχθηρίαν ἀλλ' ἢ ἐπ' ἀδικίαν. ὥστε φανερὸν ὅτι ἔστι τις ἀδικία 6
παρὰ τὴν ὅλην ἄλλη ἐν μέρει, συνώνυμος, ὅτι ὁ ὁρισμὸς ἐν
1130 b τῷ αὐτῷ γένει· ἄμφω γὰρ ἐν τῷ πρὸς ἕτερον ἔχουσι τὴν δύναμιν, ἀλλ' ἡ μὲν περὶ τιμὴν ἢ χρήματα ἢ σωτηρίαν, ἢ εἴ τινι ἔχοιμεν ἑνὶ ὀνόματι περιλαβεῖν ταῦτα πάντα, καὶ δι' ἡδονὴν τὴν ἀπὸ τοῦ κέρδους, ἡ δὲ περὶ ἅπαντα περὶ ὅσα
5 ὁ σπουδαῖος.

5 Ὅτι μὲν οὖν εἰσὶν αἱ δικαιοσύναι πλείους, καὶ ὅτι ἔστι τις 7
καὶ ἑτέρα παρὰ τὴν ὅλην ἀρετήν, δῆλον· τίς δὲ καὶ ποία τις, λεκτέον. διώρισται δὴ τὸ ἄδικον τό τε παράνομον καὶ 8
τὸ ἄνισον, τὸ δὲ δίκαιον τό τε νόμιμον καὶ τὸ ἴσον. κατὰ
10 μὲν οὖν τὸ παράνομον ἡ πρότερον εἰρημένη ἀδικία ἐστίν. ἐπεὶ 9
δὲ τὸ ἄνισον καὶ τὸ παράνομον οὐ ταὐτὸν ἀλλ' ἕτερον ὡς μέρος πρὸς ὅλον (τὸ μὲν γὰρ ἄνισον ἅπαν παράνομον, τὸ δὲ παρά-

---

22. ἄρ' scripsi: γὰρ K^{b}: ἄρα γε L^{b} M^{b} 24. ἔτι] ὅτι K^{b} 26. μᾶλλον δόξει εἶναι K^{b} 27. ἄρα] γὰρ Γ 31. εἰ δ' ἐπάταξεν K^{b} L^{b} 1130^{b} 4. πάντα K^{b} 6. εἰσὶν αἱ K^{b}: εἰσὶ vulg. 8. δὲ K^{b} M^{b} 10. μὲν οὖν om. K^{b} 11. παράνομον] πλέον L^{b} M^{b}: παράνομον πλέον K^{b} Γ ὡς μέρος] ὡς μέρος καὶ K^{b}: fort. καὶ ὡς μέρος 12. τὸ μὲν—13. ἄνισον] τὸ μὲν γὰρ πλέον ἅπαν ἄνισον τὸ δ' ἄνισον οὐ πᾶν πλέον

lendiğinden dolayı kötü söz söyleyen ya da cimriliği yüzünden para yardımı yapmayan gibi; oysa bir çıkar sağladığı zaman, çoğu kez böyle bir kötülükten ya da bütün bu kötülüklerden değil, belirli bir kötülük yüzünden (çünkü kınarız onu) ve adaletsizlik yüzünden yapar. O halde tüm adaletsizliğin parçası olan başka bir adaletsizlik ve yasaya aykırı olma anlamındaki tüm haksızlığın parçası olan bir haksızlık vardır. Eğer biri kazanç için ve para alarak zina yapıyorsa, bir başkası ise arzusundan dolayı para vererek ve zarar görerek yapıyorsa; ikincisi çıkarcıdan çok haz düşkünü, birincisi ise haz düşkünü değil adaletsiz olsa gerek; çünkü bunu kazanç için yaptığı açıktır. Ayrıca bütün öteki haksız eylemlerde hep bir kötülükle ilgi kurulabilir; örneğin eğer biri zina yapıyorsa haz düşkünlüğüyle, eğer silâh arkadaşını terkettiyse korkaklıkla, birine vurduysa öfkelilikle; ama eğer kazanç sağladıysa başka herhangi bir kötülükle değil, adaletsizlikle ilgi kurulur. Dolayısıyla tüm adaletsizlikten ayrı, tanımı aynı cins altına girdiği için aynı adı taşıyan özel [anlamda] bir adaletsizliğin olduğu açıktır; çünkü herikisinin de bir başkasına etkileri oluyor. Ama özeli onur, para, kurtulma ya da adı bütün bunları kapsayabilecek bir şeyle ve kazançtan kaynaklanan bir haz amacıyla ilgilidir; diğeri ise erdemli bir insan için sözkonusu olan herşeyle ilgilidir.

O halde adaletin birkaç çeşidi olduğu ve tüm erdemden başka bir adaletin de bulunduğu açık; şimdi bunun hangisi olduğunu ve ne olduğunu görelim. Haksızlığın yasaya ve eşitliğe aykırı, hakkın ise yasaya ve eşitliğe uygun olduğunu belirlemiştik. O halde daha önce sözünü ettiğimiz adaletsizlik yasaya aykırı olanla ilgilidir. Yasaya ve eşitliğe aykırı olan şey aynı şey olmayıp farklı olduğundan –bütün ile parça gibi (nitekim eşitliğe aykırı olan herşey yasaya aykırıdır, ama yasaya aykırı

νομον οὐχ ἅπαν ἄνισον), καὶ τὸ ἄδικον καὶ ἡ ἀδικία οὐ ταὐτὰ ἀλλ' ἕτερα ἐκείνων, τὰ μὲν ὡς μέρη τὰ δ' ὡς ὅλα· μέρος γὰρ αὕτη ἡ ἀδικία τῆς ὅλης ἀδικίας, ὁμοίως δὲ καὶ ἡ δικαιοσύνη τῆς δικαιοσύνης. ὥστε καὶ περὶ τῆς ἐν μέρει δικαιοσύνης καὶ περὶ τῆς ἐν μέρει ἀδικίας λεκτέον, καὶ τοῦ δικαίου καὶ ἀδίκου ὡσαύτως: ἡ μὲν οὖν κατὰ τὴν ὅλην ἀρετὴν τεταγμένη δικαιοσύνη καὶ ἀδικία, ἡ μὲν τῆς ὅλης ἀρετῆς οὖσα χρῆσις πρὸς ἄλλον ἡ δὲ τῆς κακίας, ἀφείσθω. καὶ τὸ δίκαιον δὲ καὶ τὸ ἄδικον τὸ κατὰ ταύτας φανερὸν ὡς διοριστέον· σχεδὸν γὰρ τὰ πολλὰ τῶν νομίμων τὰ ἀπὸ τῆς ὅλης ἀρετῆς προσταττόμενά ἐστιν· καθ' ἑκάστην γὰρ ἀρετὴν προστάττει ζῆν καὶ καθ' ἑκάστην μοχθηρίαν κωλύει ὁ νόμος. τὰ δὲ ποιητικὰ τῆς ὅλης ἀρετῆς ἐστὶ τῶν νομίμων ὅσα νενομοθέτηται περὶ παιδείαν τὴν πρὸς τὸ κοινόν. περὶ δὲ τῆς καθ' ἕκαστον παιδείας, καθ' ἣν ἁπλῶς ἀνὴρ ἀγαθός ἐστι, πότερον τῆς πολιτικῆς ἐστὶν ἢ ἑτέρας, ὕστερον διοριστέον· οὐ γὰρ ἴσως ταὐτὸν ἀνδρί τ' ἀγαθῷ εἶναι καὶ πολίτῃ παντί. τῆς δὲ κατὰ μέρος δικαιοσύνης καὶ τοῦ κατ' αὐτὴν δικαίου ἓν μέν ἐστιν εἶδος τὸ ἐν ταῖς διανομαῖς τιμῆς ἢ χρημάτων ἢ τῶν ἄλλων ὅσα μεριστὰ τοῖς κοινωνοῦσι τῆς πολιτείας (ἐν τούτοις γὰρ ἔστι καὶ ἄνισον ἔχειν καὶ ἴσον ἕτερον ἑτέρου), ἓν δὲ τὸ ἐν τοῖς συναλλάγμασι διορθωτικόν. τούτου δὲ μέρη δύο· τῶν γὰρ συναλλαγμάτων τὰ μὲν ἑκούσιά ἐστι τὰ δ' ἀκούσια, ἑκούσια μὲν τὰ τοιάδε οἷον πρᾶσις ὠνὴ δανεισμὸς ἐγγύη χρῆσις παρακαταθήκη μίσθωσις (ἑκούσια δὲ λέγεται,

---

K^b L^b: τὸ μὲν γὰρ ἄνισον ἅπαν παράνομον τὸ δὲ παράνομον οὐχ ἅπαν ἄνισον· καὶ τὸ μὲν γὰρ πλέον ἅπαν ἄνισον τὸ δ' ἄνισον οὐ πᾶν πλέον Γ (et eadem fere M) 16. ὥστε καὶ] ὡς K^b: ὥστε L^b 18. ἀδίκου K^b: τοῦ ἀδίκου vulg. 23. προσταττόμενα K^b Γ: πραττόμενα vulg. 30. κατὰ ταύτην K^b 33. ἑτέρου] ἑτέρῳ coni. Ramsauer 1131ª 2. ἀδικημάτων K^b pr. L^b M^b

olan herşey eşitliğe aykırı değildir)–; haksızlık ve adaletsizlik de onlarla aynı şey değil, farklıdır, parçalar ve bütünleri gibi; çünkü bu adaletsizlik tüm adaletsizliğin bir kısmıdır, bu adalet de tüm adaletin bir kısmı. Dolayısıyla özelinde adalet ile adaletsizlikten ve özelinde hak ile haksızlıktan sözetmek gerek. O halde tüm erdemin tarafına koyduğumuz adaleti ve adaletsizliği bir yana bırakalım; biri, başkasıyla ilişkilerde tüm erdemle öteki ise tüm kötülükle davranmaktır. Hak ile haksızlığın da bunlara göre nasıl belirleneceği açık; nitekim yasaya uygun şeylerin çoğu tüm erdemin buyurduklarıdır; çünkü yasa tek tek tek erdemlere göre yaşamayı buyurur, tek tek kötülükleri de yasaklar. Kamu işlerine ilişkin eğitim konusundaki yasal düzenlemeler tüm erdemi meydana getirir. Sadece iyi insan olmayı sağlayan kişi eğitiminin ise siyasetin mi yoksa başka bir bilimin mi işi olduğunu daha sonra belirleyelim. Çünkü iyi bir insan olmakla iyi yurttaş olmak belki de hep aynı şey değildir. Özelinde adaletin –ve ona karşılık olan hakkın– bir türü, onurun, paranın ya da topluma katılanlar [yurttaşlar] arasında bölüştürülebilir olan diğer şeylerin dağıtılmasında sözkonusu olanıdır (çünkü bunlarda kişilerin eşitliğe aykırı ve eşit olarak bir şeye sahip olması sözkonusudur); bir başka türü ise alışverişlerde düzeltici olanıdır. Bunun da iki kısmı vardır; çünkü alışverişlerin kimi isteyerek kimi istemeyerek olur; isteyerek olanlar, satmak, satın almak, borç vermek, kefil olmak, ödünç vermek, güvence parası yatırmak, kiralamak gibi şeylerdir (bu alışverişlere isteyerek olanlar

ὅτι ἡ ἀρχὴ τῶν συναλλαγμάτων τούτων ἐκούσιος), τῶν δ' ἀκουσίων τὰ μὲν λαθραῖα, οἷον κλοπὴ μοιχεία φαρμακεία προαγωγεία δουλαπατία δολοφονία ψευδομαρτυρία, τὰ δὲ βίαια, οἷον αἰκία δεσμὸς θάνατος ἁρπαγὴ πήρωσις κακηγορία προπηλακισμός.

6 Ἐπεὶ δ' ὅ τ' ἄδικος ἄνισος καὶ τὸ ἄδικον ἄνισον, δῆλον III.
ὅτι καὶ μέσον τι ἔστι τοῦ ἀνίσου. τοῦτο δ' ἐστὶ τὸ ἴσον· ἐν ὁ- 2
ποίᾳ γὰρ πράξει ἔστι τὸ πλέον καὶ τὸ ἔλαττον, ἔστι καὶ τὸ ἴσον.
εἰ οὖν τὸ ἄδικον ἄνισον, τὸ δίκαιον ἴσον· ὅπερ καὶ ἄνευ λό- 3
γου δοκεῖ πᾶσιν. ἐπεὶ δὲ τὸ ἴσον μέσον, τὸ δίκαιον μέσον τι ἂν
εἴη. ἔστι δὲ τὸ ἴσον ἐν ἐλαχίστοις δυσίν. ἀνάγκη τοίνυν τὸ 4
δίκαιον μέσον τε καὶ ἴσον εἶναι καὶ πρός τι καὶ τισίν, καὶ ᾗ
μὲν μέσον, τινῶν (ταῦτα δ' ἐστὶ πλεῖον καὶ ἔλαττον), ᾗ δ'
ἴσον, δυοῖν, ᾗ δὲ δίκαιον, τισίν. ἀνάγκη ἄρα τὸ δίκαιον 5
ἐν ἐλαχίστοις εἶναι τέτταρσιν· οἷς τε γὰρ δίκαιον τυγχάνει
ὄν, δύο ἐστί, καὶ ἐν οἷς, τὰ πράγματα, δύο. καὶ ἡ αὐτὴ 6
ἔσται ἰσότης, οἷς καὶ ἐν οἷς· ὡς γὰρ ἐκεῖνα ἔχει, τὰ ἐν οἷς,
οὕτω κἀκεῖνα ἔχει· εἰ γὰρ μὴ ἴσοι, οὐκ ἴσα ἕξουσιν, ἀλλ'
ἐντεῦθεν αἱ μάχαι καὶ τὰ ἐγκλήματα, ὅταν ἢ μὴ ἴσα ἴσοι
ἢ μὴ ἴσοι ἴσα ἔχωσι καὶ νέμωνται. ἔτι ἐκ τοῦ κατ' ἀξίαν 7
τοῦτο δῆλον· τὸ γὰρ δίκαιον ἐν ταῖς νομαῖς ὁμολογοῦσι
πάντες κατ' ἀξίαν τινὰ δεῖν εἶναι, τὴν μέντοι ἀξίαν οὐ τὴν
αὐτὴν λέγουσι πάντες [ὑπάρχειν], ἀλλ' οἱ μὲν δημοκρατικοὶ
ἐλευθερίαν, οἱ δ' ὀλιγαρχικοὶ πλοῦτον, οἱ δ' εὐγένειαν, οἱ δ'
ἀριστοκρατικοὶ ἀρετήν. ἔστιν ἄρα τὸ δίκαιον ἀνάλογόν τι. 8
τὸ γὰρ ἀνάλογον οὐ μόνον ἐστὶ μοναδικοῦ ἀριθμοῦ ἴδιον, ἀλλ'

---

14. τι ἂν] ἄν τι K^b 16. καὶ πρός τι om. K^b καὶ τισίν om. L^b 18. ἴσον K^b: ἴσον ἐστί vulg. τισίν] τισὶ καὶ πρὸς τινάς· πρὸς ἄλλους γάρ ἐστιν Γ 21. ἔσται om. K^b τὰ ἐν οἷς om. K^b 23. μὴ ἴσα ἴσοι K^b: ἴσοι μὴ ἴσα vulg. 25. διανομαῖς M^b 27. ὑπάρχειν] κατ' ἀξίαν τινὰ δεῖν εἶναι K^b: om. O^b

deniyor, çünkü başlangıçları isteyerek yapılır); istemeyerek olanlardan ise bir kısmı gizli yapılanlardır –hırsızlık, zina, zehirleme, baştan çıkarma, kölelerin aklını çelme, tuzağa düşürerek öldürme, yalan yere tanıklık etme gibi-; bir kısmı da zora dayananlardır– kötü muamele görme, hapse atılma, ölme, soyulma, sakatlanma, çamur atılma, aşağılanma gibi.

Adaletsiz kişi eşitliği gözetmeyen, haksızlık da eşitsizlik olduğuna göre, eşitsizliğin de bir ortası olduğu açık. Bu da eşitliktir; nitekim daha çok ve daha azın sözkonusu olduğu eylemde eşit de sözkonusu olacaktır. O halde eğer haksızlık eşitsizlik ise, hak eşitlik olacaktır. Herkes böyle düşünüyor bu konuda, temellendirilmesi yapılmadan bile. Eşitlik bir orta olduğuna göre hak da bir orta olsa gerek. Eşit olmada en az iki şey sözkonusudur. Buna göre hak bir orta olmalı, eşit olmalı ve bir şeyle ilgili, birileri için olmalı; orta olarak bir şeylerin ortası (ki bunlar da daha çok ve daha azdır), eşit olarak, iki şeyin eşitliği, hak olarak da birilerinin hakkı olmalı. O halde hakta en az dört şeyin sözkonusu olması zorunludur; nitekim haklarını oluşturduğu kişiler ikidir, hak ettikleri de ikidir. Kişilerde de şeylerde de aynı eşitlik olacaktır; kişilerin biribirine göre durumu nasılsa, şeylerin durumu da öyle olacaktır; eğer kişiler eşit değilse, eşit şeylere de sahip olmayacaklardır. Hem eşit kişiler eşit olmayan şeylere ya da eşit olmayanlar eşit şeylere sahip olduğunda ve eşit şeylerden yararlandığında, bundan çatışmalar ve suçlamalar ortaya çıkar. Ayrıca 'değere uygun yararlanma' sözünde de bu açık görünüyor; nitekim paylaştırmalardaki hakkın bir değere uygun olması gerektiğini herkes kabul ediyor, ama herkes aynı şeye 'değer' demiyor; demokrasi yanlıları özgürlüğe, oligarşi yanlıları zenginliğe, kimileri de soyluluğa, aristokrasi yanlıları ise erdeme 'değer' diyor. O halde hak bir tür orantıdır. Çünkü orantı yalnızca birimlerden oluşan sayıların bir özelliği değil,

ὅλως ἀριθμοῦ· ἡ γὰρ ἀναλογία ἰσότης ἐστὶ λόγων, καὶ ἐν
9 τέτταρσιν ἐλαχίστοις. ἡ μὲν οὖν διῃρημένη ὅτι ἐν τέτταρσι,
δῆλον. ἀλλὰ καὶ ἡ συνεχής· τῷ γὰρ ἑνὶ ὡς δυσὶ χρῆται
καὶ δὶς λέγει, οἷον ὡς ἡ τοῦ α πρὸς τὴν τοῦ β, οὕτως ἡ
τοῦ β πρὸς τὴν τοῦ γ. δὶς οὖν ἡ τοῦ β εἴρηται· ὥστ' ἐὰν
10 ἡ τοῦ β τεθῇ δίς, τέτταρα ἔσται τὰ ἀνάλογα. ἔστι δὲ καὶ
τὸ δίκαιον ἐν τέτταρσιν ἐλαχίστοις, καὶ ὁ λόγος ὁ αὐτός·
11 διῄρηται γὰρ ὁμοίως οἷς τε καὶ ἃ. ἔσται ἄρα ὡς ὁ α ὅρος
πρὸς τὸν β, οὕτως ὁ γ πρὸς τὸν δ, καὶ ἐναλλὰξ ἄρα, ὡς ὁ
α πρὸς τὸν γ, ὁ β πρὸς τὸν δ. ὥστε καὶ τὸ ὅλον πρὸς τὸ
ὅλον· ὅπερ ἡ νομὴ συνδυάζει, κἂν οὕτω συντεθῇ, δικαίως συν-
12 δυάζει. Ἡ ἄρα τοῦ α ὅρου τῷ γ καὶ ἡ τοῦ β τῷ δ σύζευξις
τὸ ἐν διανομῇ δίκαιόν ἐστι, καὶ μέσον τὸ δίκαιον τοῦτ' ἐστί, 1
⟨τὸ δ' ἄδικον⟩ τὸ παρὰ τὸ ἀνάλογον· τὸ γὰρ ἀνάλογον μέσον,
13 τὸ δὲ δίκαιον ἀνάλογον. καλοῦσι δὲ τὴν τοιαύτην ἀναλογίαν
γεωμετρικὴν οἱ μαθηματικοί· ἐν γὰρ τῇ γεωμετρικῇ συμ-
βαίνει καὶ τὸ ὅλον πρὸς τὸ ὅλον ὅπερ ἑκάτερον πρὸς ἑκά-
14 τερον. ἔστι δ' οὐ συνεχὴς αὕτη ἡ ἀναλογία· οὐ γὰρ γίνεται 15
εἷς ἀριθμῷ ὅρος, ᾧ καὶ ὅ. τὸ μὲν οὖν δίκαιον τοῦτο, τὸ ἀνά-
λογον· τὸ δ' ἄδικον τὸ παρὰ τὸ ἀνάλογον. γίνεται ἄρα τὸ
μὲν πλέον τὸ δ' ἔλαττον, ὅπερ καὶ ἐπὶ τῶν ἔργων συμ-
βαίνει· ὁ μὲν γὰρ ἀδικῶν πλέον ἔχει, ὁ δ' ἀδικούμενος
15 ἔλαττον τοῦ ἀγαθοῦ. ἐπὶ δὲ τοῦ κακοῦ ἀνάπαλιν· ἐν ἀγαθοῦ 20
γὰρ λόγῳ γίνεται τὸ ἔλαττον κακὸν πρὸς τὸ μεῖζον κακόν·
16 ἔστι γὰρ τὸ ἔλαττον κακὸν μᾶλλον αἱρετὸν τοῦ μείζονος, τὸ

---

31. λόγου K^b Γ 1131^b 1. α—β et 2. β—γ] πρώτου—δευτέρου et δευτέρου—τρίτου K^b, et perinde 5, 6, 7, 9 οὕτως K^b Γ: καὶ L^b: οὕτως καὶ M^b 2. ἐὰν τὸ δεύτερον δὶς τεθῇ K^b 3. ἀνάλογον Spengel 5. διῄρηνται L^b 8. fort. ἅπερ 11. τὸ δ' ἄδικον add. Γ τὸ παρὰ K^b L^b Γ: τοῦ παρὰ M^b

genel olarak sayının özelliğidir; nitekim oranlamada oranların eşitliği ve en az dört şey sözkonusudur. Çünkü bölünmüş ortalamada[43] dört şeyin sözkonusu olduğu açık, ama sürekli olanında da dört şey vardır, çünkü bir terimi ikiymiş gibi kullanır, yani onu iki kez ifade eder. Örneğin 'a' nın 'b' 1131b
ile ilişkisi nasılsa, 'b' nin de 'c' ile ilişkisi öyledir. Demek ki 'b' den iki kez söz edilmiştir. Öyleyse 'b' iki kez alınmışsa, orantılı olanlar dört tane olacaktır. Hakta da en az dört şey sözkonusudur ve oran aynıdır; çünkü aynı şekilde iki kişiye ve iki şeye bölünüyor. Dolayısıyla 'a' terimi ile 'b' terimi 5
arasındaki ilişki nasılsa, 'c' terimi ile 'd' terimi arasındaki ilişki de öyle olacaktır ve dolayısıyla karşılıklı olarak 'a' terimi ile 'c' terimi arasında, aynı şekilde 'b' terimi ile 'd' terimi arasında da aynı ilişki olacaktır; öyle ki bütünler arasındaki ilişki aynı olacaktır —ki bu ortalamayı paylaştırma yapıyor ve böyle yaptığında adaletli oranlıyor. O halde paylaştırmada 'a' teriminin 'c' ile, 'b' nin de 'd' ile ilişki 10
içine sokulması hakkı oluşturur ve orta olan bu haktır; haksızlık da bu orana aykırı olandır. Nitekim orantılı olan ortadır, hak da orantılı olandır. Matematikçiler de bu oranlamaya geometrik orantı adını verirler. Nitekim geometrik orantıda teklerden birinin diğeriyle ilişkisi ne ise, bütün ile bütünün ilişkisi de odur. Ve bu orantı sürekli orantı değildir; çünkü bir kişi için ve bir şey için tek terim olmaz. O 15
halde bu hak orantılı olandır; haksızlık da orantılı olana aykırı olandır. Demek ki burada da daha azın ve daha çoğun olması sözkonusu oluyor; işbaşında da böyle oluyor: Nitekim haksızlık eden, iyi bir şeyden daha çoğuna, haksızlığa uğrayan ise daha azına sahip oluyor. Kötüde ise tersidir: 20
Daha küçük kötü daha büyük kötüye oranla iyi olur; nitekim daha küçük kötü daha büyükten daha tercih edilir,

δ' αἱρετὸν ἀγαθόν, καὶ τὸ μᾶλλον μεῖζον. τὸ μὲν οὖν ἓν 17
εἶδος τοῦ δικαίου τοῦτ' ἐστίν.

Τὸ δὲ λοιπὸν ἐν τὸ διορθωτικόν, ὃ γίνεται ἐν τοῖς συν- IV.
αλλάγμασι καὶ τοῖς ἑκουσίοις καὶ τοῖς ἀκουσίοις. τοῦτο δὲ 2
τὸ δίκαιον ἄλλο εἶδος ἔχει τοῦ πρότερον. τὸ μὲν γὰρ διανε-
μητικὸν δίκαιον τῶν κοινῶν ἀεὶ κατὰ τὴν ἀναλογίαν ἐστὶ
τὴν εἰρημένην· καὶ γὰρ ἀπὸ χρημάτων κοινῶν ἐὰν γίνηται
ἡ διανομή, ἔσται κατὰ τὸν λόγον τὸν αὐτὸν ὅνπερ ἔχουσι
πρὸς ἄλληλα τὰ εἰσενεχθέντα· καὶ τὸ ἄδικον τὸ ἀντικεί-
μενον τῷ δικαίῳ τούτῳ τὸ παρὰ τὸ ἀνάλογόν ἐστιν. τὸ δ' ἐν 3
τοῖς συναλλάγμασι δίκαιον ἐστὶ μὲν ἴσον τι, καὶ τὸ ἄδι-
1132ᵃ κον ἄνισον, ἀλλ' οὐ κατὰ τὴν ἀναλογίαν ἐκείνην ἀλλὰ κατὰ
τὴν ἀριθμητικήν. οὐδὲν γὰρ διαφέρει, εἰ ἐπιεικὴς φαῦλον
ἀπεστέρησεν ἢ φαῦλος ἐπιεικῆ, οὐδ' εἰ ἐμοίχευσεν ἐπιεικὴς ἢ
φαῦλος· ἀλλὰ πρὸς τοῦ βλάβους τὴν διαφορὰν μόνον βλέ-
πει ὁ νόμος, καὶ χρῆται ὡς ἴσοις, εἰ ὃ μὲν ἀδικεῖ ὃ δ' ἀδι-
κεῖται, καὶ εἰ ἔβλαψεν ὃ δὲ βέβλαπται. ὥστε τὸ ἄδικον 4
τοῦτο ἄνισον ὂν ἰσάζειν πειρᾶται ὁ δικαστής· καὶ γὰρ ὅταν
ὁ μὲν πληγῇ ὁ δὲ πατάξῃ, ἢ καὶ κτείνῃ ὁ δ' ἀποθάνῃ, διῄ-
ρηται τὸ πάθος καὶ ἡ πρᾶξις εἰς ἄνισα· ἀλλὰ πειρᾶται τῇ
ζημίᾳ ἰσάζειν, ἀφαιρῶν τοῦ κέρδους. λέγεται γὰρ ὡς ἁπλῶς 5
εἰπεῖν ἐπὶ τοῖς τοιούτοις, κἂν εἰ μή τισιν οἰκεῖον ὄνομα εἴη,
τὸ κέρδος, οἷον τῷ πατάξαντι, καὶ ἡ ζημία τῷ παθόντι·
ἀλλ' ὅταν γε μετρηθῇ τὸ πάθος, καλεῖται τὸ μὲν ζημία 6
τὸ δὲ κέρδος. ὥστε τοῦ μὲν πλείονος καὶ ἐλάττονος τὸ ἴσον
μέσον, τὸ δὲ κέρδος καὶ ἡ ζημία τὸ μὲν πλέον τὸ δ' ἔλατ-
τον ἐναντίως, τὸ μὲν τοῦ ἀγαθοῦ πλέον τοῦ κακοῦ δ' ἔλαττον

---

27. πρότερον K^b: προτέρου vulg. 28. δίκαιον om. K^b 31. εἰς ἄλληλα προσενεχθέντα K^b 32. τὸ ante παρὰ om. L^b M^b 1132ᵃ 6. ἔβλαψεν K^b: ὁ μὲν ἔβλαψεν L^b M^b

tercih edilecek olan da iyidir ve daha çok tercih edilecek olan daha büyük iyidir. İşte adaletin bir türü budur.

Adaletin geri kalan türü, gerek isteyerek gerek istemeyerek olan alışverişlerde görülen düzeltici adalettir. Bu adalet türü öncekinden başkadır. Çünkü ortak şeyleri paylaştırmadaki adalet hep sözünü ettiğimiz oranlamaya göredir; nitekim paylaştırma ortak mallarda olursa, katkıda bulunanların biribirlerine oranları ne ise aynı oranda olacaktır; bu adaletin karşısında olan adaletsizlik de bu orana aykırı olacaktır. Alışverişlerdeki adalet ise belli bir eşitliktir, haksızlık ise bir eşitsizliktir, ama o [geometrik] oranlamaya göre değil, aritmetik oranlamaya göredir. Nitekim doğru bir kişinin kötü birini ya da kötü birinin doğru birini dolandırması ve doğru birinin ya da kötü birinin zina yapması arasında hiç fark yoktur; yasa yalnızca zararın farkına bakar ve onlara eşit muamele yapar: Yani birinin haksızlık yapıp yapmadığına, ötekinin haksızlığa uğrayıp uğramadığına ve birinin zarar verip vermediğine, ötekinin zarar görüp görmediğine bakar. Dolayısıyla yargıç eşitsizlik olan bu adaletsizliği denkleştirmeye çalışır; çünkü biri dövülüp öteki dövünce ya da biri öldürüp öteki öldürülünce, yapılan ile maruz kalınan eşit olmayan bir bölümleme olarak görünür; buna karşılık yargıç, cezayla kazancı azaltarak bunları düzeltmeye çalışır. Böyle durumlara ilişkin 'kazanç' sözcüğü genel anlamda kullanılıyor, bunlara çok uygun bir ad olmasa bile: Örneğin 'kazanç' sözcüğünün dövenle ilgili olarak, 'zarar' sözcüğünün de dövülenle ilgili olarak kullanılması gibi; yine de maruz kalınan şey ölçüldüğü zaman, zarardan ve dolayısıyla da kazançdan sözedilir: Demek ki, daha çok ile daha azın eşitleştirilmesi orta olandır, kazanç ve zarar ise karşıt anlamda daha çok ve daha azdırlar: İyinin daha çoğu, kötünün daha azı kazanç,

κέρδος, τὸ δ' ἐναντίον ζημία· ὧν ἦν μέσον τὸ ἴσον, ὃ λέγομεν εἶναι δίκαιον· ὥστε τὸ ἐπανορθωτικὸν δίκαιον ἂν εἴη
7 τὸ μέσον ζημίας καὶ κέρδους. διὸ καὶ ὅταν ἀμφισβητῶσιν, ἐπὶ τὸν δικαστὴν καταφεύγουσιν· τὸ δ' ἐπὶ τὸν δικαστὴν λέναι λέναι ἐστὶν ἐπὶ τὸ δίκαιον· ὁ γὰρ δικαστὴς βούλεται εἶναι οἷον δίκαιον ἔμψυχον· καὶ ζητοῦσι δικαστὴν μέσον, καὶ καλοῦσιν ἔνιοι μεσιδίους, ὡς ἐὰν τοῦ μέσου τύχωσι, τοῦ δικαίου τευξόμενοι. μέσον ἄρα τι τὸ δίκαιον, εἴπερ καὶ ὁ δικαστής. ὁ δὲ δικαστὴς ἐπανισοῖ, καὶ ὥσπερ γραμμῆς εἰς ἄνισα τετμημένης, ᾧ τὸ μεῖζον τμῆμα τῆς ἡμισείας ὑπερέχει, τοῦτ' ἀφεῖλε καὶ τῷ ἐλάττονι τμήματι προσέθηκεν. ὅταν δὲ δίχα διαιρεθῇ τὸ ὅλον, τότε φασὶν ἔχειν τὸ αὑτοῦ ὅταν
9 λάβωσι τὸ ἴσον. τὸ δ' ἴσον μέσον ἐστὶ τῆς μείζονος καὶ ἐλάττονος κατὰ τὴν ἀριθμητικὴν ἀναλογίαν. διὰ τοῦτο καὶ ὀνομάζεται δίκαιον, ὅτι δίχα ἐστίν, ὥσπερ ἂν εἴ τις εἴποι
10 δίχαιον, καὶ ὁ δικαστὴς διχαστής. ἐπὰν γὰρ δύο ἴσων ἀφαιρεθῇ ἀπὸ θατέρου, πρὸς θάτερον δὲ προστεθῇ, δυσὶ τούτοις ὑπερέχει θάτερον· εἰ γὰρ ἀφῃρέθη μέν, μὴ προσετέθη δέ, ἐνὶ ἂν μόνον ὑπερεῖχεν. τοῦ μέσου ἄρα ἑνί, καὶ τὸ μέσον, 1132 b
11 ἀφ' οὗ ἀφῃρέθη, ἑνί. τούτῳ ἄρα γνωριοῦμεν τί τε ἀφελεῖν δεῖ ἀπὸ τοῦ πλέον ἔχοντος, καὶ τί προσθεῖναι τῷ ἔλαττον ἔχοντι· ᾧ μὲν γὰρ τὸ μέσον ὑπερέχει, τοῦτο προσθεῖναι δεῖ τῷ ἔλαττον ἔχοντι, ᾧ δ' ὑπερέχεται, ἀφελεῖν ἀπὸ τοῦ
12 μεγίστου. ἴσαι αἱ ἐφ' ὧν αα ββ γγ ἀλλήλαις· ἀπὸ τῆς αα ἀφῃρήσθω τὸ αε, καὶ προσκείσθω τῇ γγ τὸ ἐφ' ᾧ γδ, ὥστε ὅλη ἡ δγγ τῆς εα ὑπερέχει τῷ γδ καὶ τῷ γζ· τῆς ἄρα ββ τῷ γδ. [ἔστι δὲ τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων τεχνῶν·

---

27. καὶ et προσέθηκεν om. K^b 28. τὰ αὑτῶν Coraes 31. εἰ om. K^b 1132^b 2. ⟨τοῦ⟩ ἀφ' οὗ coni. Zell τε om. K 7. ἀφῃρῆσθαι—προσκεῖται K^u ᾧ O^b: ὧν vulg. 9. ἔστι—11. τοιοῦτον om. Muretus

bunun tersi ise zarardır. Dediğimiz gibi bunların ortası eşit olandır, hakkın da bu olduğunu söylüyoruz. Dolayısıyla düzeltici adalet kâr ile zararın ortasıdır. Bunun için anlaşmazlık olduğu zaman yargıca başvurulur; yargıca gitmek de adalete gitmektir; nitekim yargıç canlı adalet gibi olmak ister; gerçekten de orta olan yargıç aranır; kimileri de ona 'ortacı' derler: Ortaya isabet ederse hakka da isabet eder diye.O halde adalet, yargıcın da olduğu gibi, orta olan bir şeydir. Yargıç eşitleştirir ve eşit kesilmemiş bir çizgide olduğu gibi, ortadan daha büyük olan parçayı kesip daha küçük parçaya ekler. Bütün ikiye ayrılınca, o zaman eşit olanı aldıklarında "[hakkımı] aldım" derler. Eşit ise daha büyük ve daha küçüğün aritmetik oranlamaya göre ortasıdır. Bunun için ona *dikaion* denir: *'dikha'*dır [ortadan ikiye bölünmüştür] diye nerdeyse ona *'dikhaion'*, *'dikastes'*e [yargıca] de *'dikhastes'* [ikiye bölen] denecekmiş[44]. Nitekim iki eşit parçanın birinden bir kısım alınıp ikincisine eklenince, ikincisi, kendisine eklenen kısmın iki misli büyük olur birinciye göre; oysa alınan kısım ona eklenmeseydi, yalnızca alınan kısım kadar daha büyük olacaktı: Böylece ikinci parça [eklenen] bu kısım kadar ortadan daha büyük, orta ise bu kısmın alındığı parçadan bu kısım kadar daha büyük olacaktır. İşte bu şekilde daha fazla sahip olandan neyi almamız, daha az sahip olana da neyi eklememiz gerektiğini öğreneceğiz; yani ortanın aşılmasına neden olan kısmı daha az sahip olana eklemek, ortayı aşan kısmı da daha büyük olandan almak gerek: aa', bb' ve cc' çizgileri biribirine eşit olsun: aa' çizgisinden ae parçası alınsın ve cc' ye cd kısmı olarak eklensin; o takdirde dcc' çizgisinin tümü ea' çizgisini cd ve cf çizgileri olarak aşacaktır, dolayısıyla bb' ve cd çizgilerini de aşacaktır[45]. [Bu, öteki sanatlarda da sözkonusudur.

ἀνῃροῦντο γὰρ ἄν, εἰ μὴ ἐποίει τὸ ποιοῦν καὶ ὅσον καὶ οἷον, καὶ τὸ πάσχον ἔπασχε τοῦτο καὶ τοσοῦτον καὶ τοιοῦτον.] ἐλή- 13
λυθε δὲ τὰ ὀνόματα ταῦτα, ἥ τε ζημία καὶ τὸ κέρδος, ἐκ τῆς ἑκουσίου ἀλλαγῆς· τὸ μὲν γὰρ πλέον ἔχειν ἢ τὰ αὑτοῦ κερδαίνειν λέγεται, τὸ δ' ἔλαττον τῶν ἐξ ἀρχῆς ζημιοῦσθαι, οἷον ἐν τῷ ὠνεῖσθαι καὶ πωλεῖν καὶ ἐν ὅσοις ἄλλοις ἄδειαν δέδωκεν ὁ νόμος· ὅταν δὲ μήτε πλέον μήτ' ἔλαττον ἀλλ' 14
αὐτὰ ⟨τὰ⟩ δι' αὐτῶν γένηται, τὰ αὐτῶν φασὶν ἔχειν καὶ οὔτε ζημιοῦσθαι οὔτε κερδαίνειν. ὥστε κέρδους τινὸς καὶ ζημίας μέσον τὸ δίκαιόν ἐστι τῶν παρὰ τὸ ἑκούσιον, τὸ ἴσον ἔχειν καὶ πρότερον καὶ ὕστερον.

8 Δοκεῖ δέ τισι καὶ τὸ ἀντιπεπονθὸς εἶναι ἁπλῶς δίκαιον, V.
ὥσπερ οἱ Πυθαγόρειοι ἔφασαν· ὡρίζοντο γὰρ ἁπλῶς τὸ δίκαιον τὸ ἀντιπεπονθὸς ἄλλῳ. τὸ δ' ἀντιπεπονθὸς οὐκ ἐφαρ- 2
μόττει οὔτ' ἐπὶ τὸ νεμητικὸν δίκαιον οὔτ' ἐπὶ τὸ διορθωτικόν—καίτοι βούλονταί γε τοῦτο λέγειν καὶ τὸ Ῥαδαμάνθυος 3
δίκαιον·

εἴ κε πάθοι τά τ' ἔμεξε, δίκη κ' ἰθεῖα γένοιτο

—πολλαχοῦ γὰρ διαφωνεῖ· οἷον εἰ ἀρχὴν ἔχων ἐπάταξεν, οὐ 4
δεῖ ἀντιπληγῆναι, καὶ εἰ ἄρχοντα ἐπάταξεν, οὐ πληγῆναι μόνον δεῖ ἀλλὰ καὶ κολασθῆναι. ἔτι τὸ ἑκούσιον καὶ τὸ 5
ἀκούσιον διαφέρει πολύ. ἀλλ' ἐν μὲν ταῖς κοινωνίαις ταῖς 6
ἀλλακτικαῖς συνέχει τὸ τοιοῦτον δίκαιον, τὸ ἀντιπεπονθὸς κατ' ἀναλογίαν καὶ μὴ κατ' ἰσότητα. τῷ ἀντιποιεῖν γὰρ ἀνάλογον συμμένει ἡ πόλις. ἢ γὰρ τὸ κακῶς ζητοῦσιν· εἰ
1133ᵃ δὲ μή, δουλεία δοκεῖ εἶναι [εἰ μὴ ἀντιποιήσει]· ἢ τὸ εὖ· εἰ

---

15. ὅσοις] τοῖς K^b 16. ἔδωκεν L^b M^b 17. τὰ add. Rassow αὐτῶν] αὑτῶν Γ (ut videtur) 19. τῶν] τῷι pr. K^b 20. καὶ ante πρότερον om. K^b 23. ἄλλῳ om. L^b M^b 24. διανεμητικὸν M^b 27. τ' Coraes : κ' codd. 30. καὶ post ἀλλὰ om. K^b 1133ᵃ 1. εἰ μὴ ἀντιποιήσει seclus. Muretus

Nitekim eğer yapan yaptığı kadarını ve yaptığı gibi yapmasaydı, maruz kalan da o kadar ve o şekilde maruz kalmasaydı, sanatlar ortadan kalkardı.][46] Zarar ve kazanç ifadeleri isteyerek yapılan alışverişlerden geliyor; nitekim alım ve satımlarda ya da yasanın izin verdiği diğer alışverişlerde hak ettiğinden daha fazlasına sahip olmaya kazanmak, hak ettiğinden daha azına sahip olmaya da zarar etmek denir; daha fazlasını ya da daha azını değil, verdikleri kadar alıyorlarsa, hak ettiklerine sahip oldukları söylenir ve ne zarar ederler ne de kazanırlar. Öyleyse, adalet, isteğe aykırı yapılan [alışverişlerde] bir çeşit kazançtır ve zararın ortasıdır: [alışverişlerden] önce de sonra da eşit olana sahip olmaktır.

Kimileri karşılığını almanın kendi başına adalet olduğunu düşünür, Pythagorasçıların dediği gibi[47]; nitekim onlar adaleti başkasına yaptığının aynısıyla karşılığını alma diye tanımlarlar. Oysa aynı karşılığı alma ne paylaştırıcı ne de düzeltici adalete uygun düşer —her ne kadar 'Rhadamanthys'in adaleti' derken bunu demek istiyorlarsa da:

Eğer kişinin yaptığı başına gelirse,
hak doğrudan doğruya yerine gelmiş olur.

Çünkü bu, birçok yerde aykırı düşüyor: Örneğin başta olan biri birini döverse, onun dövülmesi gerekmez; buna karşın biri ileri gelenlerden birini döverse, yalnız dövülmesi değil, cezalandırılması da gerekir. Ayrıca istenerek ve istenmeyerek yapılanlar arasında da çok fark vardır. Değiş-tokuş amaçlı biraraya gelmelerde, biraraya gelenler arasındaki bağ bu tür adaleti oluşturuyor; karşılık, eşitliğe göre değil, oranlamaya göre alınıp verilir. Nitekim orantılı karşılık vermelerle kent ayakta durur. Nitekim insanlar karşılık vermek isterler: Ya kötüye kötüyle (eğer karşılık vermezlerse, bunun kölelik olduğunu düşünürler) ya da iyiye iyiyle; 1133a

δὲ μή, μετάδοσις οὐ γίνεται, τῇ μεταδόσει δὲ συμμένουσιν.
7 διὸ καὶ Χαρίτων ἱερὸν ἐμποδὼν ποιοῦνται, ἵν' ἀνταπόδοσις
ᾖ· τοῦτο γὰρ ἴδιον χάριτος· ἀνθυπηρετῆσαι γὰρ δεῖ τῷ
8 χαρισαμένῳ, καὶ πάλιν αὐτὸν ἄρξαι χαριζόμενον. ποιεῖ δὲ
τὴν ἀντίδοσιν τὴν κατ' ἀναλογίαν ἡ κατὰ διάμετρον σύ-
ζευξις. οἰκοδόμος ἐφ' ᾧ α, σκυτοτόμος ἐφ' ᾧ β, οἰκία
ἐφ' ᾧ γ, ὑπόδημα ἐφ' ᾧ δ. δεῖ οὖν λαμβάνειν τὸν οἰκο-
δόμον παρὰ τοῦ σκυτοτόμου τὸ ἐκείνου ἔργον, καὶ αὐτὸν
ἐκείνῳ μεταδιδόναι τὸ αὑτοῦ. ἐὰν οὖν πρῶτον ᾖ τὸ κατὰ τὴν
ἀναλογίαν ἴσον, εἶτα τὸ ἀντιπεπονθὸς γένηται, ἔσται τὸ λεγό-
μενον. εἰ δὲ μή, οὐκ ἴσον, οὐδὲ συμμένει· οὐθὲν γὰρ κωλύει
κρεῖττον εἶναι τὸ θατέρου ἔργον ἢ τὸ θατέρου· δεῖ οὖν ταῦτα
9 ἰσασθῆναι. ἔστι δὲ τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων τεχνῶν· ἀνῃροῦντο
γὰρ ἄν, εἰ μὴ ⟨ὁ⟩ ἐποίει τὸ ποιοῦν καὶ ὅσον καὶ οἷον, καὶ τὸ
πάσχον ἔπασχε τοῦτο καὶ τοσοῦτον καὶ τοιοῦτον. οὐ γὰρ ἐκ
δύο ἰατρῶν γίνεται κοινωνία, ἀλλ' ἐξ ἰατροῦ καὶ γεωργοῦ,
καὶ ὅλως ἑτέρων καὶ οὐκ ἴσων· ἀλλὰ τούτους δεῖ ἰσασθῆναι.
10 διὸ πάντα συμβλητὰ δεῖ πως εἶναι, ὧν ἐστὶν ἀλλαγή. ἐφ'
ὃ τὸ νόμισμ' ἐλήλυθε, καὶ γίνεταί πως μέσον· πάντα γὰρ
μετρεῖ, ὥστε καὶ τὴν ὑπεροχὴν καὶ τὴν ἔλλειψιν, πόσα
ἄττα δὴ ὑποδήματ' ἴσον οἰκίᾳ ἢ τροφῇ. δεῖ τοίνυν ὅπερ
οἰκοδόμος πρὸς σκυτοτόμον, τοσαδὶ ὑποδήματα πρὸς οἰκίαν ἢ
τροφήν. εἰ γὰρ μὴ τοῦτο, οὐκ ἔσται ἀλλαγὴ οὐδὲ κοινωνία.
11 τοῦτο δ', εἰ μὴ ἴσα εἴη πως, οὐκ ἔσται. δεῖ ἄρα ἑνί τινι πάντα
μετρεῖσθαι, ὥσπερ ἐλέχθη πρότερον. τοῦτο δ' ἐστὶ τῇ μὲν
ἀληθείᾳ ἡ χρεία, ἢ πάντα συνέχει· εἰ γὰρ μηθὲν δέοιντο

---

4. post ἀνθυπηρετῆσαι add. τε L^b 7. οἰκοδόμος K^b: οἷον οἰκοδόμος vulg. 9. τὸ ἐκείνου ἔργον M^b Γ: τοῦ ἐκείνου ἔργου vulg. 10. τὸ αὐτοῦ Turnebus (et ut videtur Γ): τοῦ αὐτοῦ (vel αὑτοῦ) codd. 15. ὁ add. Berg 19. ταῦτα pr. K^b 20. ᾧ L^b M^b 22. ἄττα om. K^b 26. δ' ἐστὶ] δὲ ὅτι K^b 27. ἡ om. pr. K^b

yoksa biribirine bir şeyler alıp verme diye bir şey olmaz, oysa insanlar biribirlerine bir şeyler alıp verme sayesinde birarada bulunuyorlar. Bunun için orta yerde Kharis'lerin tapınağını[48] kuruyorlar, karşılık verme olsun diye. Çünkü bu, hatırın özelliğidir: İyiliğini gördüğü kişiye hatır-gönül borcunu ödemesi, kendi parasıyla böyle bir iyilik yapmada ilk olması gerekir. Oranlamaya göre karşılık vermeyi köşegenlemesine bağlantı kurma sağlar: Örneğin a bir mimar, b bir ayakkabıcı, c bir ev, d ise bir ayakkabı olsun. O zaman mimarın ayakkabıcıdan onun yaptığını alması, ona da kendininkini vermesi gerekir. Şimdi eğer ilkin oranlamaya göre eşit olan bu alışveriş yapılırsa, sonra da buna karşılık verilirse, o zaman söylediğimiz olur. Yoksa eşitlik sağlanmaz, ilişkileri de devam etmez; birinin yaptığının ötekininkinden daha iyi olmasına hiçbir engel yok; dolayısıyla bunları eşitlemek gerekir. Bu başka birçok sanatta da sözkonusudur; çünkü eğer yapan yaptığı kadarını ve yaptığı gibi yapmasaydı, maruz kalan da o kadar ve o şekilde maruz kalmasaydı,sanatlar ortadan kalkardı. Nitekim iki doktor biraraya gelmez, bir doktor ile bir çiftçi, ya da tamamen farklı ve eşit olmayanlar biraraya gelir; ama bunların eşitlenmesi gerekir. Bunun için değiş-tokuşu yapılan her şeyin belli bir şekilde karşılaştırılabilir olması gerekir. Para da bu yüzden ortaya çıkmıştır ve o bir anlamda ortayı buluyor [aracı oluyor]; çünkü her şeyi ölçer, dolayısıyla aşırılığı ve eksikliği de ölçer, yani bir eve ya da besin maddesine kaç ayakkabının eşit olduğunu ölçer. Demek ki mimar ile ayakkabıcı arasında nasıl bir ilgi varsa, şu kadar ayakkabı ile bir ev ya da besin maddesi arasında öyle bir ilgi vardır. Eğer bu böyle olmasaydı, değiş-tokuş ve biraraya gelme de olmazdı. Ve eğer bunlar bir şekilde eşitleştirilmeselerdi, bu böyle olmazdı. O halde, daha önce dediğimiz gibi, her şey tek bir şeyle ölçülmeli. Bu ölçü ise gerçekten de ihtiyaçtır; o her şeyi birarada tutar. Nitekim insan hiçbir şeye ihtiyaç duymasaydı

ἢ μὴ ὁμοίως, ἢ οὐκ ἔσται ἀλλαγὴ ἢ οὐχ ἡ αὐτή· οἷον δ' ὑπάλλαγμα τῆς χρείας τὸ νόμισμα γέγονε κατὰ συνθήκην· καὶ διὰ τοῦτο τοὔνομα ἔχει νόμισμα, ὅτι οὐ φύσει ἀλλὰ νόμῳ ἐστί, καὶ ἐφ' ἡμῖν μεταβαλεῖν καὶ ποιῆσαι ἄχρηστον. ἔσται 12 δὴ ἀντιπεπονθός, ὅταν ἰσασθῇ, ὥστε ὅπερ γεωργὸς πρὸς σκυτοτόμον, τὸ ἔργον τὸ τοῦ σκυτοτόμου πρὸς τὸ τοῦ γεωργοῦ.
1133 b εἰς σχῆμα δ' ἀναλογίας οὐ δεῖ ἄγειν, ὅταν ἀλλάξωνται (εἰ δὲ μή, ἀμφοτέρας ἕξει τὰς ὑπεροχὰς τὸ ἕτερον ἄκρον), ἀλλ' ὅταν ἔχωσι τὰ αὑτῶν. οὕτως ἴσοι καὶ κοινωνοί, ὅτι αὕτη ἡ ἰσότης δύναται ἐπ' αὐτῶν γίνεσθαι. γεωργὸς α, τροφὴ γ, σκυτοτόμος β, τὸ ἔργον αὐτοῦ τὸ ἰσασμένον δ. εἰ δ' οὕτω μὴ ἦν ἀντιπεπονθέναι, οὐκ ἂν ἦν κοινωνία. ὅτι δ' ἡ χρεία 13 συνέχει ὥσπερ ἕν τι ὄν, δηλοῖ ὅτι ὅταν μὴ ἐν χρείᾳ ὦσιν ἀλλήλων, ἢ ἀμφότεροι ἢ ἄτερος, οὐκ ἀλλάττονται, †ὥσπερ ὅταν οὗ ἔχει αὐτὸς δέηταί τις, οἷον οἴνου, διδόντες σίτου ἐξαγωγήν.† δεῖ ἄρα τοῦτο ἰσασθῆναι. ὑπὲρ δὲ τῆς μελλούσης 14 ἀλλαγῆς, εἰ νῦν μηδὲν δεῖται, ὅτι ἔσται ἂν δεηθῇ, τὸ νόμισμα οἷον ἐγγυητὴς ἐσθ' ἡμῖν· δεῖ γὰρ τοῦτο φέροντι εἶναι λαβεῖν. πάσχει μὲν οὖν καὶ τοῦτο τὸ αὐτό· οὐ γὰρ ἀεὶ ἴσον δύναται· ὅμως δὲ βούλεται μένειν μᾶλλον. διὸ δεῖ πάντα τετιμῆσθαι· οὕτω γὰρ ἀεὶ ἔσται ἀλλαγή, εἰ δὲ τοῦτο, κοινωνία. τὸ δὴ νόμισμα ὥσπερ μέτρον σύμμετρα ποιῆσαν ἰσάζει· οὔτε γὰρ ἂν μὴ οὔσης ἀλλαγῆς κοινωνία ἦν, οὔτ' ἀλλαγὴ ἰσότητος μὴ οὔσης, οὔτ' ἰσότης μὴ οὔσης συμμετρίας. τῇ μὲν οὖν ἀληθείᾳ ἀδύνατον τὰ τοσοῦτον διαφέροντα σύμμετρα γενέσθαι, πρὸς δὲ τὴν χρείαν ἐνδέχεται ἱκανῶς. ἓν δή τι δεῖ 15 εἶναι, τοῦτο δ' ἐξ ὑποθέσεως· διὸ νόμισμα καλεῖται· τοῦτο

1133 b 1. ἀναλογίας post ἄγειν K b οὐ om. Γ 2. ὑπερβολὰς K b 3. τὰ αὐτῶν K b 4. α] τὸ α K b 9. οὗ ἔχει] οὐχὶ K b τις om. K b δόντες K b ἐξαγωγῆς K b 12. φανερόντι K b 13. vel τὸ vel τὸ αὐτὸ fort. secludendum

ya da ihtiyaçları farklı olmasaydı, ya değiş-tokuş olmazdı ya da böyle değiş-tokuş olmazdı. Uylaşımla, ihtiyacın değiş-tokuşunda kullanmak üzere para getirilmiştir; ona [Yunancada] *'nomisma'* adı verilmiştir, çünkü doğal olarak değil, uylaşımla [nomo][49] vardır ve onu değiştirmek ya da işe yaramaz hale getirmek elimizdedir. Öyleyse şeyler eşitleştirilince, karşılık alma sözkonusu olur, öyle ki ayakkabıcı ile çiftçi arasındaki ilişki nasılsa ayakkabıcının yaptığı ile çiftçininki arasındaki ilişki de öyle olur. Ama bunlar, değiş-tokuş yapıldıktan sonra orantı biçimine sokulmamalı (yoksa heriki aşırılık uçlardan birinde olacaktır), herbiri kendine ait olanı bulundurduğu zaman orantı kurulmalıdır. Bu şekilde eşit ve birarada olacaklar, çünkü bu tür bir eşitlik bunların durumunda kurulabilir –örneğin a çiftçi, c besin, b ayakkabıcı, d ise onun eşitliğe uygun olarak yaptığı [ayakkabılar] durumunda. Eğer böyle bir karşılık alma olmasaydı, biraraya gelme de olamazdı. İhtiyacın –sanki bir tek şey imişcesine– insanları birarada tuttuğunu şu da gösteriyor: Eğer iki kişi karşılıklı olarak biribirlerine –ya da biri diğerine– ihtiyaç duymazsa, değiş-tokuş yapmazlar. Örneğin sahip olmadığı bir şeye, sözgelişi şaraba, ihtiyaç duyan, ihtiyaç duyduğu bu şeye karşılık buğday vererek ihtiyacını gidermek isterse, o zaman bunun eşitlenmesi gerekir. Para gelecekteki değiş-tokuşlar için bir güvence gibidir: Eğer şimdi bir şeye ihtiyacı yoksa, ihtiyacı olduğu zaman onu edinebileceği konusunda bir güvence; çünkü bu parayı taşıyanın bunu almasının olanaklı olması gerekir. Aynı şey paranın da başına gelebilir; çünkü her zaman aynı güce sahip değildir; ama gene de o, genellikle sabit kalıyor. Bunun için her şeye fiyat biçilmesi gerekir. Çünkü böylece her zaman değiş-tokuş olacaktır, değiş-tokuş olunca da birarada olma da olacaktır. Böylece para bir ölçü gibi, şeyleri denk kılıp eşitleştirir. Nitekim eğer değiş-tokuş olmasaydı birarada olma da olmazdı, denkleştirme de olmasaydı, değiş-tokuş olmazdı. Gerçekten de bunca farklı şeylerin denk olması olanaksızdır, ama ihtiyaçla ilgili olarak bu yeterince yapılabilir. [Bu denkleştirme için] bir tek şeyin olması gerekir, bu da bir kabulle olur; bunun için bu şeye [Yunancada] *'nomisma'* denir; çünkü o,

30 1133b 5 10 15 20

γὰρ πάντα ποιεῖ σύμμετρα· μετρεῖται γὰρ πάντα νομίσματι. οἰκία α, μναῖ δέκα β, κλίνη γ. τὸ α τοῦ β ἥμισυ, εἰ πέντε μνῶν ἀξία ἡ οἰκία, ἢ ἴσον· ἡ δὲ κλίνη δέκατον μέρος, τὸ γ τοῦ β· δῆλον τοίνυν πόσαι κλῖναι ἴσον
16 οἰκίᾳ, ὅτι πέντε. ὅτι δ' οὕτως ἡ ἀλλαγὴ ἦν πρὶν τὸ νόμισμα εἶναι, δῆλον· διαφέρει γὰρ οὐδὲν ἢ κλῖναι πέντε ἀντὶ οἰκίας, ἢ ὅσου αἱ πέντε κλῖναι.

17 Τί μὲν οὖν τὸ ἄδικον καὶ τί τὸ δίκαιόν ἐστιν, εἴρηται. 9
διωρισμένων δὲ τούτων δῆλον ὅτι ἡ δικαιοπραγία μέσον ἐστὶ τοῦ ἀδικεῖν καὶ ἀδικεῖσθαι· τὸ μὲν γὰρ πλέον ἔχειν τὸ δ' ἔλαττόν ἐστιν. ἡ δὲ δικαιοσύνη μεσότης τίς ἐστιν, οὐ τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον ταῖς ἄλλαις ἀρεταῖς, ἀλλ' ὅτι μέσου ἐστίν· ἡ δ' ἀδικία τῶν ἄκρων. καὶ ἡ μὲν δικαιοσύνη ἐστὶ καθ' ἣν ὁ 1134ᵃ
δίκαιος λέγεται πρακτικὸς κατὰ προαίρεσιν τοῦ δικαίου, καὶ διανεμητικὸς καὶ αὐτῷ πρὸς ἄλλον καὶ ἑτέρῳ πρὸς ἕτερον οὐχ οὕτως ὥστε τοῦ μὲν αἱρετοῦ πλέον αὐτῷ ἔλαττον δὲ τῷ πλησίον, τοῦ βλαβεροῦ δ' ἀνάπαλιν, ἀλλὰ τοῦ ἴσου τοῦ κατ'
18 ἀναλογίαν, ὁμοίως δὲ καὶ ἄλλῳ πρὸς ἄλλον. ἡ δ' ἀδικία τοὐναντίον τοῦ ἀδίκου. τοῦτο δ' ἐστὶν ὑπερβολὴ καὶ ἔλλειψις τοῦ ὠφελίμου ἢ βλαβεροῦ παρὰ τὸ ἀνάλογον. διὸ ὑπερβολὴ καὶ ἔλλειψις ἡ ἀδικία, ὅτι ὑπερβολῆς καὶ ἐλλείψεώς ἐστιν, ἐφ' αὐτοῦ μὲν ὑπερβολῆς μὲν τοῦ ἁπλῶς ὠφελίμου, ἐλλείψεως
δὲ τοῦ βλαβεροῦ· ἐπὶ δὲ τῶν ἄλλων τὸ μὲν ὅλον ὁμοίως, τὸ δὲ παρὰ τὸ ἀνάλογον, ὁποτέρως ἔτυχεν. τοῦ δὲ ἀδικήματος τὸ μὲν ἔλαττον ἀδικεῖσθαί ἐστι, τὸ δὲ μεῖζον τὸ ἀδικεῖν.
19 περὶ μὲν οὖν δικαιοσύνης καὶ ἀδικίας, τίς ἑκατέρας ἐστὶν

---

23. τὸ δὴ α L^b 26. ὅτι πέντε om. pr. K^b δὴ K^b 27. εἶναι M^b: ἢ K^b: om. L^b 32. τίς om. M^b Γ 33. δὲ om. M^b Γ ἄλλαις K^b L^b: πρότερον M^b (et fort. Γ) 1134ᵃ 13. ἀδικεῖσθαι K^b: τὸ ἀδικεῖσθαι vulg.

her şeyi denkleştirir; nitekim her şey para ile ölçülür: a bir ev, b on *mna*[50], c ise bir yatak olsun. Yani ev beş *mna* ya da beş *mna*ya eşdeğer ise, a, b nin yarısıdır; yatak ise, yani c, b nin de onda biri olsun. O zaman bir evin kaç yatağın eşdeğeri olduğu açıktır: Yani beş yatağa. Para bulunmadan önce değiş-tokuşun bu şekilde yapıldığı açık; çünkü bir ev için beş yatak vermek ile beş yatağın eşdeğerini vermek arasında hiç fark yoktur.

Böylece adaletsizliğin ve adaletin ne olduğunu söylemiş olduk. Bunlar belirlenince adaletli eylemin, haksızlık etmek ve haksızlığa uğramanın ortası olduğu açıktır; çünkü biri daha fazlaya öteki daha aza sahip olmaktır. Adalet de bir ortadır, ama öteki erdemlerin olduğu şekilde değil; o, orta olanın özelliğidir; adaletsizlik ise uçların özelliğidir. Ayrıca adalet, adil insanın "adaletli şeyleri tercih ederek yapan ve gerek başkasıyla ilişkisinde kendine, gerek biriyle ilişkisinde başkasına, tercih edilen şeyi kendisine daha çok diğerine de daha az, zararlı olan şeyi de bunun tam tersi olacak şekilde paylaştırmayan, hem kendisinin hem de bir başkasının başka biriyle ilişkisinde oranlayarak eşitçe paylaştıran insan" şeklinde tanımlanmasını sağlayan şeydir. Adaletsizlik ise tam tersine adaletli olmayanı tercih eder. Bu da yararlı ve zararlı olanın orana aykırı olan fazlalığı ve eksikliğidir. Bunun için adaletsizlik bir aşırılık ve eksikliktir, çünkü fazla ve az olanı tercih eder —kişinin kendisi sözkonusu olduğunda kendi başına yararlı olanın fazlasını, zararlı olanın azını tercih eder; başkaları sözkonusu olduğunda da bütününde bir fark yoktur, oranlamaya aykırılığın ise iki taraftan hangisinin yararına-zararına olduğu rastlantısaldır. Demek ki haksız eylemde 'daha az' haksızlığa uğramak, 'daha çok' ise haksızlık etmek olur. Böylece adalet ile adaletsizlikten —ve aynı şekilde genel anlamda hak ile haksızlıktan— yani

ἡ φύσις, εἰρήσθω τοῦτον τὸν τρόπον, ὁμοίως δὲ καὶ περὶ δικαίου καὶ ἀδίκου καθόλου.

VI. Ἐπεὶ δ' ἔστιν ἀδικοῦντα μήπω ἄδικον εἶναι, ὁ ποῖα ἀδικήματα ἀδικῶν ἤδη ἄδικός ἐστιν ἑκάστην ἀδικίαν, οἷον κλέπτης ἢ μοιχὸς ἢ λῃστής; ἢ οὕτω μὲν οὐδὲν διοίσει; καὶ γὰρ ἂν συγγένοιτο γυναικὶ εἰδὼς τὸ ᾗ, ἀλλ' οὐ διὰ προαιρέσεως ἀρχὴν ἀλλὰ διὰ πάθος. ἀδικεῖ μὲν οὖν, ἄδικος δ' οὐκ ἔστιν, 2 οἷον οὐ κλέπτης, ἔκλεψε δέ, οὐδὲ μοιχός, ἐμοίχευσε δέ· ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων. πῶς μὲν οὖν ἔχει τὸ ἀντιπε- 3 πονθὸς πρὸς τὸ δίκαιον, εἴρηται πρότερον· δεῖ δὲ μὴ λαν- 4 θάνειν ὅτι τὸ ζητούμενόν ἐστι καὶ τὸ ἁπλῶς δίκαιον καὶ τὸ πολιτικὸν δίκαιον. τοῦτο δ' ἔστιν ἐπὶ κοινωνῶν βίου πρὸς τὸ εἶναι αὐτάρκειαν, ἐλευθέρων καὶ ἴσων ἢ κατ' ἀναλογίαν ἢ κατ' ἀριθμόν· ὥστε ὅσοις μή ἐστι τοῦτο, οὐκ ἔστι τούτοις πρὸς ἀλλήλους τὸ πολιτικὸν δίκαιον, ἀλλά τι δίκαιον καὶ καθ' ὁμοιότητα. ἔστι γὰρ δίκαιον, οἷς καὶ νόμος πρὸς αὐτούς· νόμος δ', ἐν οἷς ἀδικία· ἡ γὰρ δίκη κρίσις τοῦ δικαίου καὶ τοῦ ἀδίκου. ἐν οἷς δ' ἀδικία, καὶ τὸ ἀδικεῖν ἐν τούτοις (ἐν οἷς δὲ τὸ ἀδικεῖν, οὐ πᾶσιν ἀδικία), τοῦτο δ' ἐστὶ τὸ πλέον αὑτῷ νέμειν τῶν ἁπλῶς ἀγαθῶν, ἔλαττον δὲ τῶν ἁπλῶς κακῶν. διὸ οὐκ ἐῶμεν ἄρχειν ἄνθρωπον, ἀλλὰ τὸν λόγον, ὅτι ἑαυτῷ 5
1134 b τοῦτο ποιεῖ καὶ γίνεται τύραννος. ἔστι δ' ὁ ἄρχων φύλαξ τοῦ δικαίου, εἰ δὲ τοῦ δικαίου, καὶ τοῦ ἴσου. ἐπεὶ δ' οὐθὲν 6 αὐτῷ πλέον εἶναι δοκεῖ, εἴπερ δίκαιος (οὐ γὰρ νέμει πλέον τοῦ ἁπλῶς ἀγαθοῦ αὑτῷ, εἰ μὴ πρὸς αὐτὸν ἀνάλογόν ἐστιν· διὸ ἑτέρῳ πονεῖ· καὶ διὰ τοῦτο ἀλλότριον εἶναί φασιν ἀγαθὸν τὴν δικαιοσύνην, καθάπερ ἐλέχθη καὶ πρότερον)· μισθὸς ἄρα 7 τις δοτέος, τοῦτο δὲ τιμὴ καὶ γέρας· ὅτῳ δὲ μὴ ἱκανὰ τὰ

---

16. δικαίου K^b: τοῦ δικαίου vulg. 22. οὐ K^b: οὐδὲ vulg. 25. καὶ post δίκαιον om. K^b 26. ἔστιν om. K^b ἐπὶ om. L^b 30. αὑτούς M^b: αὐτούς vulg. 32. δὴ Muenscher 35. νόμον M^b 1134 b 5. ποιεῖ Sylburg

her birinin doğal yapısının ne olduğundan bu şekilde sözetmiş olduk.

Haksızlık yapan birinin adaletsiz insan olmaması da olanaklı olduğuna göre, kişi ne tür haksızlık yaparsa, artık her haksızlık çeşidi açısından adaletsiz insan –örneğin hırsız, zani ya da haydut– olur? Yoksa nasıl yaparsa yapsın bir fark olmayacak mıdır? Sözgelişi biri bir kadınla, kim olduğunu bilerek ama tercih ederek değil, tutkudan dolayı yatarsa, bir fark olmayacak mı? Demek ki haksızlık yapıyor ama adaletsiz değildir; örneğin hırsız değildir ama hırsızlık yapıyor, zani değildir ama zina yapıyor; öteki konularda da bu böyle. Adalet ile karşılık verme arasındaki ilişkinin nasıl olduğu daha önce söylenmişti. Ama araştırma konusunun hem genelinde adalet hem de toplumdaki adalet olduğunu da gözden kaçırmamak gerek. Bu ise özgür ve oranlamaya göre ya da sayısal olarak eşit kişilerin, kendilerine yeter olmaları için yaşamı paylaşmalarında sözkonusudur, öyle ki bu özelliklerin bulunduğu kişiler arasındaki ilişkilerde toplumdaki adalet sözkonusu değil, buna benzetilerek adalet denen bir şey sözkonusudur. Nitekim aralarındaki ilişkiler yasayla düzenlenenler için hukuk sözkonusudur; yasa da biribirine haksızlık yapanlarda sözkonusu olur. Çünkü yargı, hak ile haksızlığı ayırmadır. Ve nerede adaletsizlik sözkonusuysa, orada haksızlık yapmak da sözkonusudur, ama haksızlık yapmaların hepsinde adaletsizlik sözkonusu değildir; bu da kendisine genel olarak iyilerden daha çoğunu, genel olarak kötülerden de daha azını ayırmaktır. Bunun için bir insanın değil, aklın yönetmesine izin veriyoruz; çünkü bir insan bunu kendisi için yapar ve tiran olur. Oysa yönetici adaletin koruyucusudur ve eğer hakkın koruyucusu ise eşitliğin de koruyucusudur. Ve eğer adil ise, kendisinde daha fazla bir şeyin olmadığı düşünüldüğünden (nitekim kendisiyle orantılı olmadığı takdirde genel olarak iyiden kendine daha çok bir şey ayırmaz; bunun için başkasına çalışır; bu nedenle de, daha önce söylediğimiz gibi, adaletin başkası için iyi bir şey olduğunu söylerler), ona bir karşılık verilmelidir, bu da onur ve ayrıcalıktır. Bunlarla yetinemeyenler ise

15 20 25 30 35 1134b 5

8 τοιαῦτα, οὗτοι γίνονται τύραννοι. τὸ δὲ δεσποτικὸν δίκαιον
καὶ τὸ πατρικὸν οὐ ταὐτὸν τούτοις ἀλλ' ὅμοιον· οὐ γὰρ ἔστιν
ἀδικία πρὸς τὰ αὑτοῦ ἁπλῶς, τὸ δὲ κτῆμα καὶ τὸ τέκνον,
9 ἕως ἂν ᾖ πηλίκον καὶ χωρισθῇ, ὥσπερ μέρος αὑτοῦ, αὐτὸν
δ' οὐδεὶς προαιρεῖται βλάπτειν· διὸ οὐκ ἔστιν ἀδικία πρὸς
αὑτόν· οὐδ' ἄρα ἄδικον οὐδὲ δίκαιον τὸ πολιτικόν· κατὰ
νόμον γὰρ ἦν, καὶ ἐν οἷς ἐπεφύκει εἶναι νόμος, οὗτοι δ' ἦσαν
οἷς ὑπάρχει ἰσότης τοῦ ἄρχειν καὶ ἄρχεσθαι. διὸ μᾶλλον
πρὸς γυναῖκά ἐστι δίκαιον ἢ πρὸς τέκνα καὶ κτήματα· τοῦτο
γάρ ἐστι τὸ οἰκονομικὸν δίκαιον· ἕτερον δὲ καὶ τοῦτο τοῦ πο-
VII. λιτικοῦ. Τοῦ δὲ πολιτικοῦ δικαίου τὸ μὲν φυσικόν ἐστι τὸ δὲ
νομικόν, φυσικὸν μὲν τὸ πανταχοῦ τὴν αὐτὴν ἔχον δύναμιν,
καὶ οὐ τῷ δοκεῖν ἢ μή, νομικὸν δὲ ὃ ἐξ ἀρχῆς μὲν οὐδὲν
διαφέρει οὕτως ἢ ἄλλως, ὅταν δὲ θῶνται, διαφέρει, οἷον τὸ
μνᾶς λυτροῦσθαι, ἢ τὸ αἶγα θύειν ἀλλὰ μὴ δύο πρόβατα,
ἔτι ὅσα ἐπὶ τῶν καθ' ἕκαστα νομοθετοῦσιν, οἷον τὸ θύειν Βρα-
2 σίδᾳ, καὶ τὰ ψηφισματώδη. δοκεῖ δ' ἐνίοις εἶναι πάντα
τοιαῦτα, ὅτι τὸ μὲν φύσει ἀκίνητον καὶ πανταχοῦ τὴν αὐτὴν
ἔχει δύναμιν, ὥσπερ τὸ πῦρ καὶ ἐνθάδε καὶ ἐν Πέρσαις καίει,
3 τὰ δὲ δίκαια κινούμενα ὁρῶσιν. τοῦτο δ' οὐκ ἔστιν οὕτως
ἔχον, ἀλλ' ἔστιν ὡς· καίτοι παρά γε τοῖς θεοῖς ἴσως οὐδα-
μῶς, παρ' ἡμῖν δ' ἔστι μέν τι καὶ φύσει, κινητὸν μέντοι
4 πᾶν, ἀλλ' ὅμως ἐστὶ τὸ μὲν φύσει τὸ δ' οὐ φύσει. ποῖον
δὲ φύσει τῶν ἐνδεχομένων καὶ ἄλλως ἔχειν, καὶ ποῖον οὐ
ἀλλὰ νομικὸν καὶ συνθήκῃ, εἴπερ ἄμφω κινητὰ ὁμοίως,
δῆλον. καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ὁ αὐτὸς ἁρμόσει διορισμός· φύ-
σει γὰρ ἡ δεξιὰ κρείττων, καίτοι ἐνδέχεται πάντας ἀμφιδε-

---

10. τὸ post καὶ om. $K^b L^b$ 11. χωρισθῇ K^b Γ : μὴ χωρισθῇ $L^b M^b$
13. αὑτά Ramsauer 21. οἷον] οὕτως ἢ ἄλλως οἷον K^b 29. post
οὐδαμῶς add. ἔχον M^b Γ, ἔχον ἐστί L^b ante μέντοι add. οὐ M^b Γ
33. post δῆλον add. δὲ Γ δ] καὶ ὁ K^b 34. τινας ed. Wilkinson

tiranlar olurlar. Efendi ve baba hukuku ise bunlarla aynı değil, bunlara benzer bir şeydir; nitekim genellikle bize ait olan şeylerde haksızlık sözkonusu değildir, bir insanın kölesi ve çocuğu –belli bir yaşa geldiği andan ayrılıncaya kadar– kendisinin bir parçası gibidir; hiç kimse de kendine zarar vermek istemez; bundan dolayı bir insanın kendine karşı adaletsiz olması sözkonusu değildir, ne de toplumsal adalet ve adaletsizlik sözkonusu; çünkü bu, yasaya göre oluyordu ve yasayla ilgili olan insanlarda sözkonusuydu, bunlar da yönetmede ve yönetilmede aralarında eşitliğin bulunduğu kişilerdir. Bunun için bir insanın çocuğu ya da malıyla ilişkisinden çok, karısıyla ilişkisinde hak sözkonusudur; bu da aile hukukudur ve medenî hukuktan farklıdır. Medenî hukukun bir türü doğal, bir türü de yasaldır. Doğal olanı her yerde aynı güce sahiptir ve kanılara göre değişmez; yasal olanda ise başlangıçta şöyle ya da böyle olması fark etmeyen, ama konduktan sonra fark eden hukuktur; örneğin bir kişinin bir *mna* ile serbest bırakılması ya da iki koyun değil, bir keçinin kurban edilmesi gibi; ayrıca tek tek durumlarla ilgili olarak konan yasalarda da fark eder, örneğin Brasidas'a[51] kurban kesmede ve kararnamelerle konan şeylerde olduğu gibi. Kimileri de her şeyin böyle olduğunu düşünür, çünkü doğal olan değişmez, her yerde aynı güce sahiptir —ateşin hem burada hem de Perslerde yakması gibi—, ama hak sayılanların da değiştiğini görüyorlar. Oysa bu böyle değildir, ama böyle gibi görünür. Her ne kadar tanrılarda belki hiçbir şekilde değişmiyorsa bile, bizde tümü değişken olan —ama bir kısmı doğal bir şekilde, bir kısmı da doğal olmayan bir şekilde değişen— doğal bir hukuk vardır. Her ikisi de değişken olduğuna göre, başka türlü olabilecek şeylerden hangilerinin doğal bir şekilde, hangilerinin de doğal olmayan bir şekilde, yani yasayla ve uylaşmayla değiştiği açıktır. Başka şeylerde de aynı ayırım uygun düşüyor. Nitekim sağ el doğal olarak daha iyidir, her ne kadar herkes

ξίους γενέσθαι. τὰ δὲ κατὰ συνθήκην καὶ τὸ συμφέρον τῶν 5
1135ᵃ δικαίων ὁμοιά ἐστι τοῖς μέτροις· οὐ γὰρ πανταχοῦ ἴσα τὰ οἰνηρὰ καὶ σιτηρὰ μέτρα, ἀλλ' οὗ μὲν ὠνοῦνται, μείζω, οὗ δὲ πωλοῦσιν, ἐλάττω. ὁμοίως δὲ καὶ τὰ μὴ φυσικὰ ἀλλ' ἀνθρώπινα δίκαια οὐ ταὐτὰ πανταχοῦ, ἐπεὶ οὐδ' αἱ πολι-
τεῖαι, ἀλλὰ μία μόνον πανταχοῦ κατὰ φύσιν ἡ ἀρίστη. τῶν 6
δὲ δικαίων καὶ νομίμων ἕκαστον ὡς τὰ καθόλου πρὸς τὰ καθ' ἕκαστα ἔχει· τὰ μὲν γὰρ πραττόμενα πολλά, ἐκείνων δ' ἕκαστον ἕν· καθόλου γάρ. διαφέρει δὲ τὸ ἀδίκημα καὶ τὸ 7
ἄδικον καὶ τὸ δικαίωμα καὶ τὸ δίκαιον· ἄδικον μὲν γάρ ἐστι τῇ φύσει ἢ τάξει· αὐτὸ δὲ τοῦτο, ὅταν πραχθῇ, ἀδίκημά ἐστι, πρὶν δὲ πραχθῆναι, οὔπω, ἀλλ' ἄδικον. ὁμοίως δὲ καὶ δικαίωμα· καλεῖται δὲ μᾶλλον δικαιοπράγημα τὸ κοινόν, δικαίωμα δὲ τὸ ἐπανόρθωμα τοῦ ἀδικήματος. καθ' ἕκαστον δὲ αὐτῶν, ποιά τε εἴδη καὶ πόσα καὶ περὶ ποῖα τυγχάνει ὄντα, ὕστερον ἐπισκεπτέον. VIII.

Ὄντων δὲ τῶν δικαίων καὶ ἀδίκων τῶν εἰρημένων, ἀδικεῖ μὲν καὶ δικαιοπραγεῖ ὅταν ἑκών τις αὐτὰ πράττῃ· ὅταν δ' ἄκων, οὔτ' ἀδικεῖ οὔτε δικαιοπραγεῖ ἀλλ' ἢ κατὰ συμβεβηκός· οἷς γὰρ συμβέβηκε δικαίοις εἶναι ἢ ἀδίκοις, πράττουσιν. ἀδίκημα δὲ καὶ 2
δικαιοπράγημα ὥρισται τῷ ἑκουσίῳ καὶ ἀκουσίῳ· ὅταν γὰρ ἑκούσιον ᾖ, ψέγεται, ἅμα δὲ καὶ ἀδίκημα τότ' ἐστίν· ὥστ' ἔσται τι ἄδικον μὲν ἀδίκημα δ' οὔπω, ἂν μὴ τὸ ἑκούσιον προσῇ. λέγω δ' ἑκούσιον μέν, ὥσπερ καὶ πρότερον εἴρηται, 3
ὃ ἄν τις τῶν ἐφ' αὑτῷ ὄντων εἰδὼς καὶ μὴ ἀγνοῶν πράττῃ μήτε ὃν μήτε ᾧ μήτε οὗ ⟨ἕνεκα⟩, οἷον τίνα τύπτει καὶ τίνι καὶ

1135ᵃ 4. οὐδ' αἱ] οὐδὲ K^b L^b πολιτεία Γ 6. τὸ καθόλου H^a 10. τῇ] ἢ Rassow αὐτὸ K^b L^b : τὸ αὐτὸ M^b Γ 11. ἐστι om. K^b L^b post ἄδικον add. ὅτι (τι K^b) ὅταν πραχθῇ ἀδίκημα ἐστίν K^b L^b 19. δὴ Muenscher 25. ὃν] ὃ K^b Γ ἕνεκα add. Γ καὶ τίνι om. K^b

her iki elini iyi kullanacak duruma gelse bile. Uylaşmayla ve yarara uygun olarak konmuş haklar da ölçülere benzerler; örneğin şarap ve buğday ölçekleri her yerde eşit değildir, satın alınan şeyin ölçekleri daha büyük, satılanlarınkiler ise daha küçüktür. Aynı şekilde doğal değil, insansal haklar da her yerde aynı değildir, çünkü siyasal düzenler de aynı değildir; ama her yerde doğal olarak en iyi olan yalnızca bir tanedir. Adaletli olan ve yasaya uygun olan tek tek şeylerin bunlarla ilişkisi ise, teklerin genelle ilişkisi gibidir; nitekim yapılıp edilenler pek çoktur, adaletli olan ve yasaya uygun olan ise —her biri— bir tanedir; çünkü geneldir. Haksız olan ile adaletsiz olan ve haklı olan ile adaletli olan arasında da fark vardır; nitekim adaletsiz olan doğal olarak ya da düzenden dolayı böyledir; oysa bu aynı şey gerçekleştirilince bir haksızlık olur, ama yapılmadan önce haksızlık değildir; yalnızca adaletsiz olandır. Haklı olanla da durum aynıdır: Genel olarak ona haklı eylem denir, diğer sözcük *[dikaiosyne]* ise daha çok yapılan haksızlığın telâfi edilmesi için kullanılır. Bunların her biri nedir, ne gibi türleri vardır, kaç tanedir ve nelerle ilgilidir konusu daha sonra ele alınacak. Adalet ve adaletsizlik söylediğimiz şeyler olduğuna göre, bir insan isteyerek bunları yaptığı zaman bir haksızlık yapıyor ya da haklı eylemde bulunuyor; oysa istemeyerek yaptığı zaman ne bir haksızlık yapıyor ne de haklı bir eylemde bulunuyor, yaptığı rastlantısal oluyor; çünkü adaletli olmaları ya da adaletli olmamaları rastlantısal olan eylemler yapıyor. O halde haklı eylem ve haksız eylem isteyerek ve istemeyerek yapılmış olmakla belirlenmiş oluyor; çünkü isteyerek yapıldığı zaman kınanır ve o takdirde aynı zamanda haksız bir eylemdir; öyle ki eğer eylemin isteyerek yapılma özelliği yoksa, yapılan bir haksızlık olacak ama eylem haksız olmayacak. Daha önce de söylediğim gibi 'isteyerek yapılan', birinin, kendine bağlı şeyleri bilmeyerek değil, bilerek —kişiyi, aracı ve amacı bilerek— yaptığına diyorum.

35 1135a 5 10 15 20 25

τίνος ἕνεκα, κἀκείνων ἕκαστον μὴ κατὰ συμβεβηκὸς μηδὲ βίᾳ (ὥσπερ εἴ τις λαβὼν τὴν χεῖρα αὐτοῦ τύπτοι ἕτερον, οὐχ ἑκών· οὐ γὰρ ἐπ' αὐτῷ)· ἐνδέχεται δὲ τὸν τυπτόμενον πατέρα εἶναι, τὸν δ' ὅτι μὲν ἄνθρωπος ἢ τῶν παρόντων τις γινώσκειν, ὅτι δὲ πατὴρ ἀγνοεῖν· ὁμοίως δὲ τὸ τοιοῦτον διορίσθω καὶ ἐπὶ τοῦ οὗ ἕνεκα, καὶ περὶ τὴν πρᾶξιν ὅλην. τὸ δὴ ἀγνοούμενον, ἢ μὴ ἀγνοούμενον μὲν μὴ ἐπ' αὐτῷ δ' ὄν, ἢ βίᾳ, ἀκούσιον. πολλὰ γὰρ καὶ τῶν φύσει ὑπαρχόντων εἰδότες καὶ πράττομεν καὶ πάσχομεν, ὧν οὐθὲν οὔθ' ἑκούσιον οὔτ' 1135b
4 ἀκούσιόν ἐστιν, οἷον τὸ γηρᾶν ἢ ἀποθνήσκειν. ἔστι δ' ὁμοίως ἐπὶ τῶν ἀδίκων καὶ τῶν δικαίων καὶ τὸ κατὰ συμβεβηκός· καὶ γὰρ ἂν τὴν παρακαταθήκην ἀποδοίη τις ἄκων καὶ διὰ φόβον, ὃν οὔτε δίκαια πράττειν οὔτε δικαιοπραγεῖν φατέον
5 ἀλλ' ἢ κατὰ συμβεβηκός. ὁμοίως δὲ καὶ τὸν ἀναγκαζόμενον καὶ ἄκοντα τὴν παρακαταθήκην μὴ ἀποδιδόντα κατὰ συμβεβηκὸς φατέον ἀδικεῖν καὶ τὰ ἄδικα πράττειν. τῶν δὲ ἑκουσίων τὰ μὲν προελόμενοι πράττομεν τὰ δ' οὐ προελόμενοι, προελόμενοι μὲν ἅσα προβουλευσάμενοι, ἀπροαίρετα
6 δὲ ὅσ' ἀπροβούλευτα. τριῶν δὴ οὐσῶν βλαβῶν τῶν ἐν ταῖς κοινωνίαις, τὰ μὲν μετ' ἀγνοίας ἁμαρτήματά ἐστιν, ὅταν μήτε ὃν μήτε ὃ μήτε ᾧ μήτε οὗ ἕνεκα ὑπέλαβε πράξῃ· ἢ γὰρ οὐ βάλλειν ἢ οὐ τούτῳ ἢ οὐ τοῦτον ἢ οὐ τούτου ἕνεκα ᾠήθη, ἀλλὰ συνέβη οὐχ οὗ ἕνεκα ᾠήθη, οἷον οὐχ ἵνα τρώσῃ ἀλλ'
7 ἵνα κεντήσῃ, ἢ οὐχ ὅν, ἢ οὐχ ᾧ. ὅταν μὲν οὖν παραλόγως ἡ βλάβη γένηται, ἀτύχημα· ὅταν δὲ μὴ παραλόγως, ἄνευ δὲ κακίας, ἁμάρτημα (ἁμαρτάνει μὲν γὰρ ὅταν ἡ ἀρχὴ
8 ἐν αὐτῷ ᾖ τῆς αἰτίας, ἀτυχεῖ δ' ὅταν ἔξωθεν)· ὅταν δὲ

---

26. ἑκάτερον K^b 31. τοῦ K^b: τῶν L^b M^b Γ 1135b 3. καὶ ante τὸ om. M^b 5. ὃν add. K^b 11. δὴ] δ' L^b 13. ante πράξῃ add. ταῦτα L^b M^b Γ 14. βάλλειν K^b: βαλεῖν vulg. 16. ὧι K^b: ὡς vulg. 19. ἀγνοίας Jackson

Hem de bunlardan her biri rastlantısal ya da zorla yapılmadığı zaman (örneğin biri birinin elini tutarak bununla bir başkasına vururşa, ikincisi isteyerek vurmuş olmuyor; çünkü bu ona bağlı değildir); vurulan kişi babası olabilir, o ise onun bir insan ya da orada bulunanlardan biri olduğunu bilebilir ama babası olduğunu bilmeyebilir; aynı şekilde amaç için ve tüm eylem için de böyle bir şey belirlenebilir. Bilmeden yapılan ise, bilinmeden yapıldığı zaman kişinin elinde değildir ya da zorla yapılan istemeyerek yapılandır. Nitekim biz doğal olan birçok şeyi bilerek yapıyoruz ya da onlara maruz kalıyoruz, ki bunlardan hiçbiri ne isteyerek ne de istemeyerek oluyor; örneğin yaşlanmak ve ölmek gibi. Hak ve haksızlıkların aynı şekilde rastlantısal olması da sözkonusudur; nitekim eğer biri bir emaneti istemeyerek ya da korkudan geri verirse, onun ne haklı bir şey yaptığını ne de haklı eylemde bulunduğunu, ancak rastlantısal davrandığını söylemek gerekir. Aynı şekilde bir emaneti mecbur edilerek ve istemeyerek geri vermeyenin yalnızca rastlantısal olarak haksızlık yaptığını ve haksız eylemde bulunduğunu söylemek gerekir. İsteyerek yapılanlardan kimini tercih ederek, kimini de tercih etmeden yapıyoruz: Önceden düşünüp taşındıklarımızı tercih ederek, düşünüp taşınmadıklarımızı ise tercih etmeyerek. Bir araya gelmelerde meydana gelen zararlar üç çeşittir: Bilgisizlikten dolayı yapılanlar hatadırlar; örneğin eylemi yapan kime, neyi, ne ile, niçin yaptığı konusunda yanılırsa; çünkü ya vurmayı düşünmemiş ya o şeyle vurmayı düşünmemiş ya da o insana vurmayı veya o sonucu yaratmak için vurmayı düşünmemiş, olan da amacına aykırı olarak olup bitmiştir (örneğin yaralamak değil, bir fiske vurmak amacıyla vurduysa veya vurduğunu sandığı kişiye ya da vurduğunu sandığı araçla vurmadıysa). O halde zarar tahmin edilemeyecek şekilde meydana gelince, ona talihsizlik denir; tahmin edilemeyecek şekilde değil, ama bir kötülük de düşünülmeden meydana gelince ise, ona hata denir (nitekim neden olmanın başlangıcında olduğu zaman insan hata yapıyor, neden onun dışında olduğu zaman ise başına bir talihsizlik gelmiş oluyor). Önceden

30 1135b 5 10 15

εἰδὼς μὲν μὴ προβουλεύσας δέ, ἀδίκημα, οἷον ὅσα τε διὰ θυμὸν καὶ ἄλλα πάθη, ὅσα ἀναγκαῖα ἢ φυσικὰ συμβαίνει τοῖς ἀνθρώποις· ταῦτα γὰρ βλάπτοντες καὶ ἁμαρτάνοντες ἀδικοῦσι μέν, καὶ ἀδικήματά ἐστιν, οὐ μέντοι πω ἄδικοι διὰ ταῦτα οὐδὲ πονηροί· οὐ γὰρ διὰ μοχθηρίαν ἡ βλάβη· ὅταν δ' ἐκ προαιρέσεως, ἄδικος καὶ μοχθηρός. διὸ καλῶς 9 τὰ ἐκ θυμοῦ οὐκ ἐκ προνοίας κρίνεται· οὐ γὰρ ἄρχει ὁ θυμῷ ποιῶν, ἀλλ' ὁ ὀργίσας. ἔτι δὲ οὐδὲ περὶ τοῦ γενέσθαι ἢ μὴ 10 ἀμφισβητεῖται, ἀλλὰ περὶ τοῦ δικαίου· ἐπὶ φαινομένῃ γὰρ ἀδικίᾳ ἡ ὀργή ἐστιν. οὐ γὰρ ὥσπερ ἐν τοῖς συναλλάγμασι περὶ τοῦ γενέσθαι ἀμφισβητοῦσιν, ὧν ἀνάγκη τὸν ἕτερον εἶναι μοχθηρόν, ἂν μὴ διὰ λήθην αὐτὸ δρῶσιν· ἀλλ' ὁμολογοῦντες περὶ τοῦ πράγματος, περὶ δὲ τοῦ ποτέρως δίκαιον ἀμφισβητοῦσιν (ὁ δ' ἐπιβουλεύσας οὐκ ἀγνοεῖ), ὥστε ὃ μὲν οἴεται ἀδι- 1136ª κεῖσθαι, ὃ δ' οὔ. ἐὰν δ' ἐκ προαιρέσεως βλάψῃ, ἀδικεῖ· καὶ 11 κατὰ ταῦτ' ἤδη τὰ ἀδικήματα ὁ ἀδικῶν ἄδικος, ὅταν παρὰ τὸ ἀνάλογον ᾖ ἢ παρὰ τὸ ἴσον. ὁμοίως δὲ καὶ δίκαιος, ὅταν προελόμενος δικαιοπραγῇ· δικαιοπραγεῖ δέ, ἂν μόνον ἑκὼν πράττῃ. τῶν δ' ἀκουσίων τὰ μέν ἐστι συγγνωμονικὰ τὰ δ' 12 οὐ συγγνωμονικά. ὅσα μὲν γὰρ μὴ μόνον ἀγνοοῦντες ἀλλὰ καὶ δι' ἄγνοιαν ἁμαρτάνουσι, συγγνωμονικά, ὅσα δὲ μὴ δι' ἄγνοιαν, ἀλλ' ἀγνοοῦντες μὲν διὰ πάθος δὲ μήτε φυσικὸν μήτ' ἀνθρώπινον, οὐ συγγνωμονικά.

11 Ἀπορήσειε δ' ἄν τις, εἰ ἱκανῶς διώρισται περὶ τοῦ ἀδι- IX.
κεῖσθαι καὶ ἀδικεῖν, πρῶτον μὲν εἰ ἔστιν ὥσπερ Εὐριπίδης εἴρηκε, λέγων ἀτόπως

μητέρα κατέκταν τὴν ἐμήν, βραχὺς λόγος.
ἑκὼν ἑκοῦσαν, ἢ ⟨οὐχ⟩ ἑκοῦσαν οὐχ ἑκών;

---

29. *ἐν* om. K^b *ἀνθρωπικὸν* L^b M^b *κατέκτα* codd. 32. *δὲ* add. pr. K^b 1136ª 9. *ἀνθρώπινον* pr. K^b: 12. *ἀτόπως*] *τὸ πῶς* pr. K^b 13. *κατέκταν* Γ: 14. ⟨*οὐχ*⟩ *ἑκοῦσαν* Jackson : *θέλουσαν* codd.

tasarlamadan ama bilerek yapılan, haksız eylem olur; örneğin öfke[52] yüzünden ve insanlarda zorunlu ya da doğal olan duygulanımlar yüzünden yapılanlar gibi. Çünkü zarar vermekle ve hataya düşmekle haksızlık yapıyorlar, yaptıkları eylemler de haksızlıktırlar, ama kendileri bunlardan dolayı bir şekilde adaletsiz ya da kötü olmuyorlar; çünkü verdikleri zarar kötülükten gelmiyor; oysa zarar tercih edilerek veriliyorsa, adaletsiz ve kötüdürler. Bunun için kaynağı öfke olan zararlar doğru bir şekilde önceden tasarlanmayanlardan sayılır. Nitekim buna neden olan, öfke ile davranan değil, öfkelendirendir. Ayrıca tartışma konusu olan, yapılanların olup olmadığı değil, haklı olup olmadığıdır; çünkü öfke, görünüşte haksızlık olan bir şeye duyulur. Nitekim burada —alışverişlerde olduğu gibi— tartışma konusu olan, bir şeyin olup olmadığı değildir —ki o takdirde bunu, unutmaktan yapmıyorlarsa, ikisinden birinin kötü olması gerekir—; olan konusunda anlaştıkları halde, hangisinin haklı olduğu konusunda tartışıyorlar (önceden tasarlayan ise bilmeyerek yapıyor değildir), öyle ki biri haksızlığa uğradığını öteki ise uğramadığını sanır. Ama bir insan tercih ederek zarar verdiği zaman, haksızlık yapıyor demektir; böyle eylemlerle haksızlık yapan, orantılı olana ya da eşitliğe aykırı davranan, adaletsiz bir insandır. Aynı şekilde biri tercih ederek adaletli eylemde bulunduğu zaman da adil bir insandır; ancak isteyerek davrandığı takdirde adaletli eylemde bulunur. İstemeyerek yapılanların kimi bağışlanabilir, kimi ise bağışlanamaz niteliktedir. Yalnız bilmeyerek yapılmayıp aynı zamanda bilgisizlikten ötürü yapılanlar bağışlanabilir; buna karşı bilgisizlikten dolayı değil de doğal ya da insanca olmayan bir tutkudan ötürü bilmeyerek yapılanlar, bağışlanamaz olanlardır.

Haksızlık etme ve haksızlığa uğramanın yeterince belirlenip belirlenmediği tartışma konusu olabilir. İlkin Euripides'in garip bir biçimde söylediğinin olup olamayacağına [bakılabilir]:

"İki kelimeyle, kendi annemi öldürdüm;
ben isteyerek o istediği için mi, yoksa
ben isteyerek değil o da istemediği halde mi?"[53]

πότερον γὰρ ὡς ἀληθῶς ἔστιν ἑκόντα ἀδικεῖσθαι, ἢ οὐ ἀλλ' ἀκούσιον ἅπαν, ὥσπερ καὶ τὸ ἀδικεῖν πᾶν ἑκούσιον; καὶ ἆρα πᾶν οὕτως ἢ ἐκείνως, [ὥσπερ καὶ τὸ ἀδικεῖν πᾶν ἑκούσιον,] ἢ
2 τὸ μὲν ἑκούσιον τὸ δ' ἀκούσιον; ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ τοῦ δικαιοῦσθαι· τὸ γὰρ δικαιοπραγεῖν πᾶν ἑκούσιον· ὥστ' εὔλογον ἀντικεῖσθαι ὁμοίως καθ' ἑκάτερον, τό τ' ἀδικεῖσθαι καὶ δικαιοῦσθαι ἢ ἑκούσιον ἢ ἀκούσιον εἶναι. ἄτοπον δ' ἂν δόξειε καὶ ἐπὶ τοῦ δικαιοῦσθαι, εἰ πᾶν ἑκούσιον· ἔνιοι γὰρ δικαιοῦνται
3 οὐχ ἑκόντες. ἔπειτα καὶ τόδε διαπορήσειεν ἄν τις, πότερον ὁ τὸ ἄδικον πεπονθὼς ἀδικεῖται πᾶς, ἢ ὥσπερ καὶ ἐπὶ τοῦ πράττειν, καὶ ἐπὶ τοῦ πάσχειν ἐστίν· κατὰ συμβεβηκὸς γὰρ ἐνδέχεται ἐπ' ἀμφοτέρων μεταλαμβάνειν τῶν δικαίων· ὁμοίως δὲ δῆλον ὅτι καὶ ἐπὶ τῶν ἀδίκων· οὐ γὰρ ταὐτὸν τὸ τἄδικα πράττειν τῷ ἀδικεῖν οὐδὲ τὸ ἄδικα πάσχειν τῷ ἀδικεῖσθαι· ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ τοῦ δικαιοπραγεῖν καὶ δικαιοῦσθαι· ἀδύνατον γὰρ ἀδικεῖσθαι μὴ ἀδικοῦντος ἢ δικαιοῦσθαι μὴ δικαιο-
4 πραγοῦντος. εἰ δ' ἐστὶν ἁπλῶς τὸ ἀδικεῖν τὸ βλάπτειν ἑκόντα τινά, τὸ δ' ἑκόντα εἰδότα καὶ ὃν καὶ ᾧ καὶ ὡς, ὁ δ' ἀκρατὴς ἑκὼν βλάπτει αὐτὸς αὑτόν, ἑκὼν τ' ἂν ἀδικοῖτο κἂν ἐνδέχοιτο αὐτὸς αὑτὸν ἀδικεῖν. ἔστι δὲ καὶ τοῦτο ἓν τῶν ἀπο-
5 ρουμένων, εἰ ἐνδέχεται αὐτὸν αὑτὸν ἀδικεῖν. ἔτι ἑκὼν ἄν τις 1136[b] δι' ἀκρασίαν ὑπ' ἄλλου βλάπτοιτο ἑκόντος, ὥστ' εἴη ἂν ἑκὼν ἀδικεῖσθαι. ἢ οὐκ ὀρθὸς ὁ διορισμός, ἀλλὰ προσθετέον τῷ βλάπτειν εἰδότα καὶ ὃν καὶ ᾧ καὶ ὡς τὸ παρὰ τὴν ἐκείνου
6 βούλησιν; βλάπτεται μὲν οὖν τις ἑκὼν καὶ τἄδικα πάσχει, ἀδικεῖται δ' οὐδεὶς ἑκών· οὐδεὶς γὰρ βούλεται, οὐδ' ὁ ἀκρατής, ἀλλὰ παρὰ τὴν βούλησιν πράττει· οὔτε γὰρ βούλεται οὐδεὶς

---

17. ὥσπερ—ἑκούσιον seclusi πᾶν] ἢ πᾶν K^b Γ 20. καὶ K^b: καὶ τὸ vulg. 23. ἔπειτα scripsi: ἐπεὶ codd. 32. ᾧ L^b: ὃ vulg. 33. κἂν K^b: καὶ vulg. 34. αὐτὸς K^b L^b: αὐτὸν M^b Γ ἓν K^b: ἕν τι M^b Γ: om. L^b 1136[b] 4. καὶ ὃν om. K^b L^b τὸ om. K^b M^b

Öyleyse acaba isteyerek haksızlığa uğramak gerçekten olanaklı mıdır olanaksız mıdır, yani her haksızlığın isteyerek yapıldığı gibi, her haksızlığa uğrama, isteyerek mi oluyor? Ve acaba her haksızlığa uğrama hep —şöyle ya da böyle— aynı şekilde mi oluyor [her haksızlık yapmanın isteyerek yapıldığı gibi]; yoksa kimi isteyerek, kimi ise istemeyerek mi oluyor? Hakkını almada da durum aynıdır; nitekim haklı eylemlerin tümü isteyerek yapılır; öyle ki her birinin karşıtıyla durumunun aynı olması akla yakındır, yani haksızlığa uğramak ile hakkını almak ya isteyerek ya da istemeyerek olan bir şey olmalı. Gene de hakkını almak sözkonusu olduğunda, her hakkını almanın isteyerek olması garip gibi gelebilir: Nitekim kimileri istemedikleri halde hakettiklerini alıyorlar. Biri şunu da sorabilir: Haksızlık gören herkes gerçekten mi haksızlık görüyor, yoksa haksızlık görmekte de durum aynı haksızlık yapmaktaki gibi midir? Çünkü her ikisinde de haklı olanlardan pay almanın rastlantısal olması olanaklıdır; o halde haksızlıklarda da aynı şekilde olacağı açıktır; çünkü haksız şeyler yapmak ile haksızlık etmek ve haksızlığa uğramak ile haksızlık görmek aynı şey değildir. Haklı eylemde bulunmak ve hakkını almak konusunda da durum aynıdır; çünkü haksızlık yapan bir kişi olmaksızın haksızlık görmek ya da haklı eylemde bulunan biri olmaksızın hakkını almak olanaksızdır. O halde eğer genel olarak haksızlık yapmak, birinin isteyerek zarar vermesi [demek] ise ve isteyerek zarar vermek zarar verdiği kişiyi, aracı ve şekli bilmek demekse, kendine egemen olmayan kişi de bilerek kendine zarar veriyorsa, bu, isteyerek haksızlık görmek, hattâ kendi kendine isteyerek haksızlık yapmak olanaklıdır, demektir. "Kendi kendine haksızlık etmek olanaklı mıdır?" sorusu da tartışma konularından biridir. Ayrıca biri kendine egemen olamamaktan dolayı, isteyerek zarar vermek isteyen birinden zarar görürse, bu isteyerek zarar görmek olur. Yoksa bu belirlememiz doğru değil midir? Ve "kime, ne ile ve nasıl zarar verildiğini bilme"ye "öteki kişinin istememesine rağmen"i de eklemek mi gerekiyor? Demek ki bir insan isteyerek zarar görebilir ve haksızlığa uğrayabilir, ama hiç kimse isteyerek haksızlık görmez; çünkü hiç kimse bunu istemez –kendine egemen olmayan kişi bile–, ama isteği dışında davranır; nitekim hiç kimse erdemli olmadığını düşündüğü

ὃ μὴ οἴεται εἶναι σπουδαῖον, ὅ τε ἀκρατὴς οὐχ ἃ οἴεται δεῖν πράττειν πράττει. ὁ δὲ τὰ αὑτοῦ διδούς, ὥσπερ Ὅμηρός φησι 7
δοῦναι τὸν Γλαῦκον τῷ Διομήδει "χρύσεα χαλκείων, ἑκατόμβοι' ἐννεαβοίων," οὐκ ἀδικεῖται· ἐπ' αὐτῷ γάρ ἐστι τὸ διδόναι, τὸ δ' ἀδικεῖσθαι οὐκ ἐπ' αὐτῷ, ἀλλὰ τὸν ἀδικοῦντα δεῖ ὑπάρχειν. περὶ μὲν οὖν τοῦ ἀδικεῖσθαι, ὅτι οὐχ ἑκούσιον, 8
δῆλον.

Ἔτι δ' ὧν προειλόμεθα δύ' ἔστιν εἰπεῖν, πότερόν ποτ' ἀδικεῖ ὁ νείμας παρὰ τὴν ἀξίαν τὸ πλέον ἢ ὁ ἔχων, καὶ εἰ ἔστιν αὐτὸν αὑτὸν ἀδικεῖν. εἰ γὰρ ἐνδέχεται τὸ πρότερον 9
λεχθὲν καὶ ὁ διανέμων ἀδικεῖ ἀλλ' οὐχ ὁ ἔχων τὸ πλέον, εἴ τις πλέον αὑτοῦ ἑτέρῳ νέμει εἰδὼς καὶ ἑκών, οὗτος αὐτὸς αὑτὸν ἀδικεῖ· ὅπερ δοκοῦσιν οἱ μέτριοι ποιεῖν· ὁ γὰρ ἐπιεικὴς ἐλαττωτικός ἐστιν. ἢ οὐδὲ τοῦτο ἁπλοῦν; ἑτέρου γὰρ ἀγαθοῦ, εἰ ἔτυχεν, πλεονεκτεῖ, οἷον δόξης ἢ τοῦ ἁπλῶς καλοῦ. ἔτι λύεται κατὰ τὸν διορισμὸν τοῦ ἀδικεῖν· οὐδὲν γὰρ παρὰ τὴν αὑτοῦ πάσχει βούλησιν, ὥστε οὐκ ἀδικεῖται διά γε τοῦτο, ἀλλ' εἴπερ, βλάπτεται μόνον. φανερὸν δὲ ὅτι καὶ ὁ διανέ- 10
μων ἀδικεῖ, ἀλλ' οὐχ ὁ τὸ πλέον ἔχων ἀεί· οὐ γὰρ ᾧ τὸ ἄδικον ὑπάρχει ἀδικεῖ, ἀλλ' ᾧ τὸ ἑκόντα τοῦτο ποιεῖν· τοῦτο δ' ὅθεν ἡ ἀρχὴ τῆς πράξεως, ἥ ἐστιν ἐν τῷ διανέμοντι ἀλλ' οὐκ ἐν τῷ λαμβάνοντι. ἔτι ἐπεὶ πολλαχῶς τὸ ποιεῖν 11
λέγεται, καὶ ἔστιν ὡς τὰ ἄψυχα κτείνει καὶ ἡ χεὶρ καὶ ὁ οἰκέτης ἐπιτάξαντος, οὐκ ἀδικεῖ μέν, ποιεῖ δὲ τὰ ἄδικα. ἔτι εἰ μὲν ἀγνοῶν ἔκρινεν, οὐκ ἀδικεῖ κατὰ τὸ νομικὸν δί- 12
καιον οὐδ' ἄδικος ἡ κρίσις ἐστίν, ἔστι δ' ὡς ἄδικος· ἕτερον γὰρ τὸ νομικὸν δίκαιον καὶ τὸ πρῶτον· εἰ δὲ γινώσκων ἔκρι-

---

8. τε K^b: δὲ vulg. οὐχ ἃ K^b: ὃ οὐκ vulg. 16. ἀξίαν πλέον ἔχων K^b 19. αὑτοῦ ἑτέρῳ K^b: ἑτέρῳ ἢ αὑτῷ vulg. οὗτος om. K^b Γ 21. ἁπλῶς Γ 22. ἐπλεονέκτει M^b 25. καὶ ὅτι M^b Γ 27. ἄδικον ἔχω ὑπάρχει pr. K^b 31. μὲν οὐκ ἀδικεῖ K^b

şeyi istemez, kendine egemen olmayan insan da yapmaması gerektiğini düşündüğü şeyleri yapar. Kendine ait olanlardan veren, —Homeros'un, Glaukos'un Diomedes'e verdiğini söylediği şekilde, yani "bronz silâhlara karşılık altın silâh, yüz inek karşılığında da dokuz inek"[54] veren— haksızlık görmüş olmaz; çünkü vermek onun elinde olan bir şeydir. Oysa haksızlık görmek onun elinde değildir; haksızlık yapan birinin de olması gerekir. O halde haksızlık görmenin isteyerek olan bir şey olmadığı açık.

Seçtiklerimizden sözünü edeceğimiz iki konu daha kalıyor: Lâyık olduğundan daha fazlasını veren mi, yoksa sahip olan mı haksızlık eder? Ve kendi kendine haksızlık edilebilir mi? Nitekim eğer daha önce söylediğimiz şey kabul edilecek olursa ve daha fazlasına sahip olan değil, onu veren haksızlık ediyorsa, eğer biri bilerek ve isteyerek kendinden daha çok başkasına veriyorsa, o kendi kendine haksızlık ediyor demektir; ki bunu alçakgönüllülerin yaptığı düşünülüyor. Çünkü doğru insan daha az almak eğilimindedir. Yoksa bu da böylesine basit ve sıradan değil mi? Çünkü böyle bir insan da bir başka iyi şeyden daha fazla alır, sözgelişi ünden ya da genel olarak güzel olandan. Ama yine de, haksızlık yapmanın tanımlanmasına bakılırsa, bu sorun çözülür; çünkü o, istemesine aykırı olarak hiçbir şeye uğramıyor; dolayısıyla bunun yüzünden haksızlığa uğramaz, olsa olsa yalnızca zarar görür. Öyleyse açıktır ki, daha fazlayı veren her zaman haksızlık ediyor, daha fazlaya sahip olan ise her zaman etmiyor; çünkü haksız olana sahip olan değil, isteyerek buna sahip olan haksızlık ediyor; bu da eylemin başlangıcı olanda bulunur, bu başlangıç da alanda değil paylaştırandadır. Ayrıca 'yapmak'tan birkaç bağlamda sözedildiğine göre ve bağlamına bakılırsa, cansız şeylerin de, elin de, efendisinin emri yüzünden kölenin de öldürmesi olanaklı olduğuna göre, bunlar haksızlık etmiyor, haksız şeyler yapıyor. Ayrıca bilmeden karar vermişse, yasal adalete göre haksızlık yapmış sayılmaz, karar da adaletsiz değildir; ama adaletsiz gibi görünür; çünkü yasal adalet asıl adaletten farklıdır; oysa eğer bilerek

νεν ἀδίκως, πλεονεκτεῖ καὶ αὐτὸς ἢ χάριτος ἢ τιμωρίας. 1137
13 ὥσπερ οὖν κἂν εἴ τις μερίσαιτο τοῦ ἀδικήματος, καὶ ὁ διὰ
ταῦτα κρίνας ἀδίκως πλέον ἔχει· καὶ γὰρ ἐπ' ἐκείνῳ τὸν
14 ἀγρὸν κρίνας οὐκ ἀγρὸν ἀλλ' ἀργύριον ἔλαβεν. Οἱ δ' 13
ἄνθρωποι ἐφ' ἑαυτοῖς οἴονται εἶναι τὸ ἀδικεῖν· διὸ καὶ τὸ 5
δίκαιον εἶναι ῥᾴδιον. τὸ δ' οὐκ ἔστιν· συγγενέσθαι μὲν γὰρ τῇ
τοῦ γείτονος καὶ πατάξαι τὸν πλησίον καὶ δοῦναι τῇ χειρὶ
τὸ ἀργύριον ῥᾴδιον καὶ ἐπ' αὐτοῖς, ἀλλὰ τὸ ὡδὶ ἔχοντας
15 ταῦτα ποιεῖν οὔτε ῥᾴδιον οὔτ' ἐπ' αὐτοῖς. ὁμοίως δὲ καὶ τὸ
γνῶναι τὰ δίκαια καὶ τὰ ἄδικα οὐδὲν οἴονται σοφὸν εἶναι, 10
ὅτι περὶ ὧν οἱ νόμοι λέγουσιν οὐ χαλεπὸν συνιέναι (ἀλλ' οὐ
ταῦτ' ἐστὶ τὰ δίκαια ἀλλ' ἢ κατὰ συμβεβηκός)· ἀλλὰ πῶς
πραττόμενα καὶ πῶς νεμόμενα δίκαια, τοῦτο δὴ πλέον ἔρ-
γον ἢ τὰ ὑγιεινὰ εἰδέναι· ἐπεὶ κἀκεῖ μέλι καὶ οἶνον καὶ
ἐλλέβορον καὶ καῦσιν καὶ τομὴν εἰδέναι ῥᾴδιον, ἀλλὰ πῶς 15
δεῖ νεῖμαι πρὸς ὑγίειαν καὶ τίνι καὶ πότε, τοσοῦτον ἔργον
16 ὅσον ἰατρὸν εἶναι. δι' αὐτὸ δὲ τοῦτο καὶ τοῦ δικαίου οἴονται
εἶναι οὐδὲν ἧττον τὸ ἀδικεῖν, ὅτι οὐχ ἧττον ὁ δίκαιος ἀλλὰ
καὶ μᾶλλον δύναιτ' ἂν ἕκαστον πρᾶξαι τούτων· καὶ γὰρ
συγγενέσθαι γυναικὶ καὶ πατάξαι· καὶ ὁ ἀνδρεῖος τὴν 20
ἀσπίδα ἀφεῖναι καὶ στραφεὶς ἐφ' ὁποτεραοῦν τρέχειν. ἀλλὰ
τὸ δειλαίνειν καὶ ἀδικεῖν οὐ τὸ ταῦτα ποιεῖν ἐστί, πλὴν
κατὰ συμβεβηκός, ἀλλὰ τὸ ὡδὶ ἔχοντα ταῦτα ποιεῖν, ὥσ-
περ καὶ τὸ ἰατρεύειν καὶ τὸ ὑγιάζειν οὐ τὸ τέμνειν ἢ μὴ
τέμνειν ἢ φαρμακεύειν ἢ μὴ φαρμακεύειν ἐστίν, ἀλλὰ τὸ 25
17 ὡδί. ἔστι δὲ τὰ δίκαια ἐν τούτοις οἷς μέτεστι τῶν ἁπλῶς
ἀγαθῶν, ἔχουσι δ' ὑπερβολὴν ἐν τούτοις καὶ ἔλλειψιν· τοῖς

1137ª 2. κἂν] καὶ K^b 3. ἐκείνωι K^b: ἐκείνων ὁ vulg. 9. ταυτὸ K^b 13. γενόμενα $K^b M^b$ δὴ scripsi : δὲ codd. 16. εἶναι K^b 17. ἰατροῦ εἶναι. διὰ ταυτὸ K^b 18. οὐχ K^b: οὐθὲν vulg. 22. καὶ] καὶ τὸ M^b 27. δ'] δὲ καὶ M^b Γ ἐν τούτοις om. $K^b I.^b$

haksız karar vermişse, o da, kendine düşen olumlu ya da 1137a
olumsuz[55] karşılıktan daha fazla almış olur, sanki yapılan haksızlığa katılmışcasına; böyle nedenlerle haksızca karar veren insan da daha fazlasına sahip olmuş olur; çünkü karar verme durumunda olup tarla konusunda karar veren, bir tarla değil, para almıştır. İnsanlar haksızlık yapmanın onların elinde olduğunu sanırlar, bunun için de hakkı yerine getirmenin de kolay olduğunu düşünürler. Oysa böyle değil- 5
dir; nitekim komşunun karısıyla düşüp kalkmak, yanındaki birine vurmak, birinin eline para sıkıştırmak kolaydır ve kişilerin elindedir, ama belirli bir huya sahip olan kişiler olarak bunları yapmak ne kolaydır ne de onların elindedir. Aynı şekilde adaletli şeyleri ve adaletsiz olan şeyleri bilmek için hiç de bilge olmak gerekmediğini, çünkü yasaların söz- 10
ettiği şeyleri anlamanın pek güç olmadığını düşünürler (ne var ki adaletli şeyler bunlar değildir, ancak rastlantısal olarak adaletli şeyler oluyorlar); ama eylemler nasıl yapılırsa ve verilen şeyler nasıl verilirse adaletli olacaklar, bunu bilmek sağlığa yararlı şeyleri bilmekten daha büyük bir iştir. Çünkü sağlık konusunda da balı, şarabı, hıyar-ı şembeyi, yak- 15
mayı, kesmeyi bilmek kolaydır; ama sağlık için bunları nasıl, kime, ne zaman vermek ya da yapmak gerektiğini bilmek doktor olmak kadar zor bir iştir. Bu aynı nedenden dolayı, adil insanın adaletli davrandığı gibi adaletsiz de davranabileceğini, çünkü onun her ikisini de aynı şekilde yapabileceğini sanıyorlar: Bir kadınla düşüp kalkabileceğini ya da birisini dövebileceğini; yiğit insanın da kalkanını bırakabile- 20
ceğini ve dönüp herhangi bir yere koşabileceğini sanıyorlar. Oysa korkak olmak ve haksızlık yapmak, bunları sırf yapmak —rastlantısal olarak yapmak— değil, belirli bir huya sahip olarak bunları yapmaktır: Nasıl ki doktorluk yapmak ve iyileştirmek, kesmek ya da kesmemek ve ilâç vermek ya da vermemek değil de, bunu belli bir şekilde yapmaktır. Ada- 25
letli eylemler, genellikle iyileri paylaşanlarla ve bunlardan daha fazla ve daha az almaları sözkonusu olanlarla ilgilidir.

μὲν γὰρ οὐκ ἔστιν ὑπερβολὴ αὐτῶν, οἷον ἴσως τοῖς θεοῖς, τοῖς δ' οὐδὲν μόριον ὠφέλιμον, τοῖς ἀνιάτως κακοῖς, ἀλλὰ πάντα βλάπτει, τοῖς δὲ μέχρι του· διὰ τοῦτ' ἀνθρώπινόν ἐστιν.

14 Περὶ δὲ ἐπιεικείας καὶ τοῦ ἐπιεικοῦς, πῶς ἔχει ἡ μὲν Χ. ἐπιείκεια πρὸς δικαιοσύνην τὸ δ' ἐπιεικὲς πρὸς τὸ δίκαιον, ἐχόμενόν ἐστιν εἰπεῖν. οὔτε γὰρ ὡς ταὐτὸν ἁπλῶς οὔθ' ὡς ἕτερον τῷ γένει φαίνεται σκοπουμένοις· καὶ ὁτὲ μὲν τὸ ἐπιεικὲς ἐπαινοῦμεν καὶ ἄνδρα τὸν τοιοῦτον, ὥστε καὶ ἐπὶ τὰ 1137b ἄλλα ἐπαινοῦντες μεταφέρομεν ἀντὶ τοῦ ἀγαθοῦ, τὸ ἐπιεικέστερον ὅτι βέλτιον δηλοῦντες· ὁτὲ δὲ τῷ λόγῳ ἀκολουθοῦσι φαίνεται ἄτοπον εἰ τὸ ἐπιεικὲς παρὰ τὸ δίκαιόν τι ὂν ἐπαινετόν ἐστιν· ἢ γὰρ τὸ δίκαιον οὐ σπουδαῖον, ἢ τὸ ἐπιεικὲς οὐ δίκαιον, εἰ ἄλλο· ἢ εἰ ἄμφω σπουδαῖα, ταὐτόν ἐστιν. ἡ μὲν 2 οὖν ἀπορία σχεδὸν συμβαίνει διὰ ταῦτα περὶ τὸ ἐπιεικές, ἔχει δ' ἅπαντα τρόπον τινὰ ὀρθῶς καὶ οὐδὲν ὑπεναντίον ἑαυτοῖς· τό τε γὰρ ἐπιεικὲς δικαίου τινὸς ὂν βέλτιόν ἐστι δίκαιον, καὶ οὐχ ὡς ἄλλο τι γένος ὂν βέλτιόν ἐστι τοῦ δικαίου. ταὐτὸν ἄρα δίκαιον καὶ ἐπιεικές, καὶ ἀμφοῖν σπουδαίοιν ὄντοιν κρεῖττον τὸ ἐπιεικές. ποιεῖ δὲ τὴν ἀπορίαν ὅτι τὸ ἐπι- 3 εικὲς δίκαιον μέν ἐστιν, οὐ τὸ κατὰ νόμον δέ, ἀλλ' ἐπανόρθωμα νομίμου δικαίου. αἴτιον δ' ὅτι ὁ μὲν νόμος καθόλου πᾶς, 4 περὶ ἐνίων δ' οὐχ οἷόν τε ὀρθῶς εἰπεῖν καθόλου. ἐν οἷς οὖν ἀνάγκη μὲν εἰπεῖν καθόλου, μὴ οἷόν τε δὲ ὀρθῶς, τὸ ὡς ἐπὶ τὸ πλέον λαμβάνει ὁ νόμος, οὐκ ἀγνοῶν τὸ ἁμαρτανόμενον. καὶ ἔστιν οὐδὲν ἧττον ὀρθός· τὸ γὰρ ἁμάρτημα οὐκ ἐν τῷ νόμῳ οὐδ' ἐν τῷ νομοθέτῃ ἀλλ' ἐν τῇ φύσει τοῦ πράγματός ἐστιν· εὐθὺς γὰρ τοιαύτη ἡ τῶν πρακτῶν ὕλη ἐστίν. ὅταν 5

---

29. ἀνιάτοις καὶ κακοῖς $L^b M^b \Gamma$ 30. διὰ τοῦτ'] τοῦτο δὲ Γ 1137b 4. οὐ δίκαιον om. Γ 5. εἰ ἄλλο] εἶναι ἄλλο K^b: ἄλλο Γ ταὐτόν om. pr. K^b 9. ὂν om. K^b 13. νομικοῦ Coraes δικαίου νομίμου $K^b L^b \Gamma$ 17. ὀρθός Γ: ὀρθῶς codd. 19. πρακτέων K^b

Kimileri için fazla diye bir şey olmaz, sözgelişi tanrılar için; kimileri için de —sözgelişi tedavi edilmez kötü insanlar için— bir nebze bir şey bile yararlı değildir, tersine her şey onlar için zararlıdır; kimileri içinse iyiler belli bir noktaya kadar yararlıdır; bu nedenle de adalet insanlara özgü bir konudur.

Doğruluk ve doğru insan konusuna gelince: Doğruluk ile adaletin ve doğru olan ile adaletli olan arasındaki ilişkinin nasıl olduğunu belirtmek kalıyor geriye. Çünkü düşündüğümüz zaman, ne genel anlamda aynı şeydirler, ne de cinsleri pek farklı görünüyor; ve kimi zaman doğruyu ve doğru insanı öyle övüyoruz ki, başka şeyleri överken de bu sözcüğü iyi yerine kullanmakla, daha doğru olanın daha iyi olduğunu da belirtmiş oluyoruz; kimi zaman da, akıl yürütme sonucu, 'doğru' 'adaletli olan'dan farklı bir şey olduğuna göre, onun övülecek bir şey olması garip görünür; çünkü adaletli olandan farklı bir şeyse, ya adaletli olan erdemli değildir ya da doğru olan adaletli değildir; yok her ikisi de erdemli ise aynı şeydirler. İşte 'doğru' konusunda çıkmaza götüren aşağı yukarı bunlardır; öte yandan bütün bunlar bir anlamda yerindedir ve aralarında bir çelişki yoktur: Çünkü doğru olan, belirli bir adaletli olandan daha iyi olsa bile, adaletli olandan başka bir cins altında bulunan bir şey olarak adaletli olandan daha iyi bir şey değildir. O halde doğru ile adaletli olan aynı şeydir; ve her ikisi de erdemli şeyler olmakla birlikte, doğru olan daha iyidir. Bu çıkmaza götüren, doğru olanın adaletli olması, ama yasaya uygun olan adaletli olmamaması; yasaya uygun olanı düzelten adaletli olmasıdır. Bunun nedeni, her yasanın genel olması, oysa kimi konulardan genellik düzeyinde sözetmenin olanaksız olmasıdır. Demek ki, genel olarak konuşmanın zorunlu olduğu ama bunu doğru yapmanın olanaksız olduğu durumlarda yasa, çoğu zaman olanı hesaba katar, yaptığı yanlışı bile bile. Ancak bu yüzden yasa daha az doğru olmuyor; çünkü hata yasada ya da yasa koyucuda değil, konu edilenin doğal yapısındadır; çünkü eylemle ilgili konuların malzemesi doğrudan doğruya öyledir ki,

οὖν λέγῃ μὲν ὁ νόμος καθόλου, συμβῇ δ' ἐπὶ τούτου παρὰ τὸ καθόλου, τότε ὀρθῶς ἔχει, ἃ παραλείπει ὁ νομοθέτης καὶ ἥμαρτεν ἁπλῶς εἰπών, ἐπανορθοῦν τὸ ἐλλειφθέν, ὃ κἂν ὁ νομοθέτης αὐτὸς ἂν εἶπεν ἐκεῖ παρών, καὶ εἰ ἤδει, ἐνο-
6 μοθέτησεν. διὸ δίκαιον μέν ἐστι, καὶ βέλτιόν τινος δικαίου, οὐ τοῦ ἁπλῶς δὲ ἀλλὰ τοῦ διὰ τὸ ἁπλῶς ἁμαρτήματος. καὶ ἔστιν αὕτη ἡ φύσις ἡ τοῦ ἐπιεικοῦς, ἐπανόρθωμα νόμου, ᾗ ἐλλείπει διὰ τὸ καθόλου. τοῦτο γὰρ αἴτιον καὶ τοῦ μὴ πάντα κατὰ νόμον εἶναι, ὅτι περὶ ἐνίων ἀδύνατον θέσθαι
7 νόμον, ὥστε ψηφίσματος δεῖ. τοῦ γὰρ ἀορίστου ἀόριστος καὶ ὁ κανὼν ἐστιν, ὥσπερ καὶ τῆς Λεσβίας οἰκοδομίας ὁ μολί-
βδινος κανών· πρὸς γὰρ τὸ σχῆμα τοῦ λίθου μετακινεῖται καὶ οὐ μένει ὁ κανών, καὶ τὸ ψήφισμα πρὸς τὰ πράγματα.
8 τί μὲν οὖν ἐστὶ τὸ ἐπιεικές, καὶ ὅτι δίκαιον καὶ τινὸς βέλ-
τιον δικαίου, δῆλον. φανερὸν δ' ἐκ τούτου καὶ ὁ ἐπιεικὴς τίς ἐστιν· ὁ γὰρ τῶν τοιούτων προαιρετικὸς καὶ πρακτικός, καὶ ὁ μὴ ἀκριβοδίκαιος ἐπὶ τὸ χεῖρον ἀλλ' ἐλαττωτικός, καίπερ 1138ᵃ
ἔχων τὸν νόμον βοηθόν, ἐπιεικής ἐστι, καὶ ἡ ἕξις αὕτη ἐπι-
εικεια, δικαιοσύνη τις οὖσα καὶ οὐχ ἑτέρα τις ἕξις.

XI. Πότερον δ' ἐνδέχεται ἑαυτὸν ἀδικεῖν ἢ οὔ, φανερὸν ἐκ τῶν εἰρημένων. τὰ μὲν γάρ ἐστι τῶν δικαίων τὰ κατὰ πᾶ-
2 σαν ἀρετὴν ὑπὸ τοῦ νόμου τεταγμένα, οἷον οὐ κελεύει ἀπο-
κτιννύναι ἑαυτὸν ὁ νόμος, ἃ δὲ μὴ κελεύει, ἀπαγορεύει. ἔτι ὅταν παρὰ τὸν νόμον βλάπτῃ μὴ ἀντιβλάπτων ἑκών, ἀδι-
κεῖ, ἑκὼν δὲ ὁ εἰδὼς καὶ ὃν καὶ ᾧ· ὁ δὲ δι' ὀργὴν ἑαυτὸν σφάττων ἑκὼν τοῦτο δρᾷ παρὰ τὸν ὀρθὸν λόγον, ὃ οὐκ ἐᾷ

---

23. αὐτὸς K^b M^b: οὕτως Γ: αὐτὸς οὕτως L^b ἂν om. K^b εἶπεν K^b: εἴποι vulg. ἐκεῖ om. K^b post ἐνομοθέτησεν add. ἂν L^b M^b 28. τινων K^b 30. οἰκοδομίας K^b: οἰκοδομῆς vulg. 33. τινὸς Γ: τίνος codd. 1138ᵃ 9. ᾗ] ὡς M^b Γ 10. ὀρθὸν] αὐτὸν K^b νόμον M^b Γ

yasanın dile getirdiği genel olana aykırı bir şey olduğu za- 20
man, doğru olan,yasa koyucunun genel olarak konuşmakla atladığı ve yanıldığı yerde eksik olanı düzeltmek, yasa koyucunun eğer kendisi orada bulunsaydı, söyleyeceği şeyi söylemek ve eğer bilseydi, yasasına koyacağı şeyi yapmaktır. Bunun için doğru, adaletli bir şeydir ve bir tür adaletten daha iyidir, ama genel olarak adaletten değil; genel olarak adaletin yanılgıya götürdüğü yerde daha iyidir. Ve doğru- 25
nun özü şudur: Genel olması nedeniyle yetersiz kaldığı yerde yasayı düzeltmek. Bunun nedeni ise her şeyin yasaya göre olmaması, bazı konularda yasa konamaması, dolayısıyla bir kararnamenin gerekmesidir; çünkü belirlenmemiş olanın ölçüsü de belirlenmemiştir, tıpkı Lesbos yapı tekniğinde 30
kullanılan kurşun ölçüsü gibi; nitekim o aynı kalmadığı, taşın şekline girdiği gibi, kararnâme de konu edilene uygun çıkarılır. O halde doğrunun ne olduğu, adaletli olduğu ve hangi adaletten daha iyi olduğu açık. Bundan da doğru kişinin kim olduğu belli; nitekim böyle şeyleri tercih ederek ya- 35
pan ve yasa ona yardımcı olduğu halde olumsuz yönde 1138a
adaleti harfi harfine yerine getirmeyen, daha azıyla yetinen doğru insandır. Bu huy ise doğruluktur, yani bir tür adalettir ve ondan farklı olmayan bir huydur.

Söylediklerimizden, birinin kendine haksızlık edip edemeyeceği de açığa çıkıyor. Nitekim adaletli şeylerden bir kıs- 5
mı tüm erdeme uygun yasa tarafından belirlenmiş olanlardır; örneğin yasa kendini öldürmeyi buyurmaz, teşvik etmediklerini ise yasaklar. Ayrıca karşılık vermek sözkonusu olmadan yasaya aykırı olarak isteyerek zarar veren kişi —kime ne ile zarar verdiğini bilerek zarar veren— haksızlık ediyor. Oysa öfkeyle kendi boğazını kesen, yasanın izin vermediğini isteyerek ama sağ akla aykırı bir şekilde yapıyor. Demek ki, 10

ὁ νόμος· ἀδικεῖ ἄρα. ἀλλὰ τίνα; ἢ τὴν πόλιν, αὐτὸν δ' οὔ; 3
ἑκὼν γὰρ πάσχει, ἀδικεῖται δ' οὐδεὶς ἑκών. διὸ καὶ ἡ πόλις ζημιοῖ, καί τις ἀτιμία πρόσεστι τῷ ἑαυτὸν διαφθείραντι ὡς τὴν πόλιν ἀδικοῦντι. ἔτι καθ' ὃ ἄδικος μόνον ὁ ἀδικῶν 4
καὶ μὴ ὅλως φαῦλος, οὐκ ἔστιν ἀδικῆσαι ἑαυτόν (τοῦτο γὰρ ἄλλο ἐκείνου· ἔστι γάρ πως ὁ ἄδικος οὕτω πονηρὸς ὥσπερ ὁ δειλός, οὐχ ὡς ὅλην ἔχων τὴν πονηρίαν, ὥστ' οὐδὲ κατὰ ταύτην ἀδικεῖ)· ἅμα γὰρ ἂν τῷ αὐτῷ εἴη ἀφῃρῆσθαι καὶ προσκεῖσθαι τὸ αὐτό· τοῦτο δὲ ἀδύνατον, ἀλλ' ἀεὶ ἐν πλείοσιν ἀνάγκη εἶναι τὸ δίκαιον καὶ τὸ ἄδικον. ἔτι δὲ ἑκούσιόν 5
τε καὶ ἐκ προαιρέσεως καὶ πρότερον· ὁ γὰρ διότι ἔπαθε καὶ τὸ αὐτὸ ἀντιποιῶν οὐ δοκεῖ ἀδικεῖν· αὐτὸς δ' αὑτόν, ταὐτὰ ἅμα καὶ πάσχει καὶ ποιεῖ. ἔτι εἴη ἂν ἑκόντα ἀδικεῖσθαι. πρὸς δὲ τούτοις, ἄνευ τῶν κατὰ μέρος ἀδικημάτων 6
οὐδεὶς ἀδικεῖ, μοιχεύει δ' οὐδεὶς τὴν ἑαυτοῦ οὐδὲ τοιχωρυχεῖ τὸν ἑαυτοῦ τοῖχον οὐδὲ κλέπτει τὰ αὑτοῦ. ὅλως δὲ λύεται τὸ αὐτὸν ἀδικεῖν καὶ κατὰ τὸν διορισμὸν τὸν περὶ τοῦ ἑκουσίως ἀδικεῖσθαι. φανερὸν δὲ καὶ ὅτι ἄμφω μὲν φαῦλα, 7
καὶ τὸ ἀδικεῖσθαι καὶ τὸ ἀδικεῖν (τὸ μὲν γὰρ ἔλαττον τὸ δὲ πλέον ἔχειν ἐστὶ τοῦ μέσου καὶ ὥσπερ ὑγιεινὸν μὲν ἐν ἰατρικῇ, εὐεκτικὸν δὲ ἐν γυμναστικῇ)· ἀλλ' ὅμως χεῖρον τὸ ἀδικεῖν· τὸ μὲν γὰρ ἀδικεῖν μετὰ κακίας καὶ ψεκτόν, καὶ κακίας ἢ τῆς τελείας καὶ ἁπλῶς ἢ ἐγγύς (οὐ γὰρ ἅπαν τὸ ἑκούσιον μετὰ ἀδικίας), τὸ δ' ἀδικεῖσθαι ἄνευ κακίας καὶ ἀδικίας. καθ' αὐτὸ μὲν οὖν τὸ ἀδικεῖσθαι ἧττον φαῦλον, 8
1138ᵇ κατὰ συμβεβηκὸς δ' οὐδὲν κωλύει μεῖζον εἶναι κακόν.

---

14. *μόνον ὁ* Lambinus: *ὁ μόνον* codd. 15. *ὅλως*] *ἁπλῶς* K^b 18. *τὸ αὐτὸ* L^b 19. *τῷ αὐτῷ* L^b 22. *ταὐτὰ*] *ταῦτα* K^b: *τὰ αὐτὰ* vulg. 27. *καὶ* add. K^b 28. *ἀκουσίως* Lambinus 30. *μέσου* ⟨*τὸ δὲ δικαιοπραγεῖν μέσον*⟩ Rassow 33. *καὶ* om. K^b *πᾶν* K^b 34. *ἀδικίας*] *κακίας* Rassow 1138ᵇ 1. *εἶναι* om. $K^b L^b \Gamma$

haksızlık yapıyor. Kime? Yoksa kendine değil de kente mi? Çünkü isteyerek acı çekiyor; oysa hiç kimse isteyerek haksızlığa uğramaz. Bunun için kent de onu cezalandırır; kente haksızlık etti diye, kendini öldüren kişinin başına bir onursuzluk gelir. Öte yandan haksızlık yapanın yalnızca haksız olduğuna, tümüyle kötü olmadığına bakılırsa, kendine haksızlık etmek olanaksızdır (çünkü bu çeşit haksızlık ötekinden farklıdır; nitekim korkak gibi, haksız kişi de bir bakıma kötü insandır, tümüyle kötü insan değil; dolayısıyla tüm kötülüğe göre haksızlık yapmıyor); yoksa bu, aynı şeyin aynı zamanda aynı insandan alınması ve aynı insana eklenmesi olurdu. Bu ise olanaksızdır, tersine hak ve haksızlığın her zaman birden çok kişiler arasında olması zorunludur. Ayrıca bunlar isteyerek oluyor, tercihe dayanıyor ve önce oluyor; nitekim daha önce onun başına geleni karşılık olarak yapanın haksızlık yaptığı düşünülmüyor; kendi kendine haksızlık yapan durumunda ise, o, aynı şeylere hem uğramış hem de onları yapmış oluyor. Ayrıca isteyerek haksızlığa uğramak olanaklı olmuş oluyor. Bunlara ek olarak, haksız eylemler yapmaksızın hiç kimse 'haksızlık' yapmaz; hiç kimse kendi karısıyla 'zina' yapmaz, kendi evini 'soymaz' ya da kendine ait şeyleri 'çalmaz'. Kendine haksızlık yapma sorunu ise isteyerek haksızlık görme konusunun belirlenmesine bakarak tamamen çözülür. Gerek haksızlık görmenin gerekse haksızlık yapmanın, her ikisinin de, kötü olduğu açık (çünkü biri ortadan daha az, öteki daha fazladır; orta ise tıpta sağlığa götüren, beden eğitiminde de sağlıklı olmaya götüren ne ise, burada da odur); gene de haksızlık yapmak daha kötüdür; çünkü haksızlık yapmak kötülükle birlikte olur ve kınanacak bir şeydir, hem de tam kötülükle ya da genellikle kötülükle ya da buna yakın olanla birlikte olur (çünkü her isteyerek olan şey haksızlıkla birlikte olmaz); haksızlık görmek ise kötülük ve adaletsizlikten uzaktır. O halde kendi başına haksızlık görmenin kendisi daha az kötü bir şeydir, ama rastlantısal olarak daha büyük bir kötülük olmasına hiçbir engel yoktur. 1138b

ἀλλ' οὐδὲν μέλει τῇ τέχνῃ, ἀλλὰ πλευρῖτιν λέγει μείζω νόσον προσπταίσματος· καίτοι γένοιτ' ἄν ποτε θάτερον κατὰ συμβεβηκός, εἰ προσπταίσαντα διὰ τὸ πεσεῖν συμβαίη
9 ὑπὸ τῶν πολεμίων ληφθῆναι ἢ ἀποθανεῖν. κατὰ μετα- 5
φορὰν δὲ καὶ ὁμοιότητα ἔστιν οὐκ αὐτῷ πρὸς αὐτὸν δίκαιον ἀλλὰ τῶν αὐτοῦ τισίν, οὐ πᾶν δὲ δίκαιον ἀλλὰ τὸ δεσποτικὸν ἢ τὸ οἰκονομικόν. ἐν τούτοις γὰρ τοῖς λόγοις διέστηκε τὸ λόγον ἔχον μέρος τῆς ψυχῆς πρὸς τὸ ἄλογον· εἰς ἃ δὴ βλέπουσι καὶ δοκεῖ εἶναι ἀδικία πρὸς αὐτόν, ὅτι ἐν 10
τούτοις ἔστι πάσχειν τι παρὰ τὰς ἑαυτῶν ὀρέξεις· ὥσπερ οὖν ἄρχοντι καὶ ἀρχομένῳ εἶναι πρὸς ἄλληλα δίκαιόν τι καὶ
10 τούτοις. περὶ μὲν οὖν δικαιοσύνης καὶ τῶν ἄλλων, τῶν ἠθικῶν ἀρετῶν, διωρίσθω τὸν τρόπον τοῦτον.

Z.

Ἐπεὶ δὲ τυγχάνομεν πρότερον εἰρηκότες ὅτι δεῖ τὸ μέσον αἱρεῖσθαι, μὴ τὴν ὑπερβολὴν μηδὲ τὴν ἔλλειψιν, τὸ δὲ μέσον ἐστὶν ὡς ὁ λόγος ὁ ὀρθὸς λέγει, τοῦτο διέλωμεν. 20
ἐν πάσαις γὰρ ταῖς εἰρημέναις ἕξεσι, καθάπερ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων, ἔστι τις σκοπὸς πρὸς ὃν ἀποβλέπων ὁ τὸν λόγον ἔχων ἐπιτείνει καὶ ἀνίησιν, καί τις ἔστιν ὅρος τῶν μεσοτήτων, ἃς μεταξύ φαμεν εἶναι τῆς ὑπερβολῆς καὶ τῆς ἐλλείψεως,
2 οὔσας κατὰ τὸν ὀρθὸν λόγον. ἔστι δὲ τὸ μὲν εἰπεῖν οὕτως 25
ἀληθὲς μέν, οὐθὲν δὲ σαφές· καὶ γὰρ ἐν ταῖς ἄλλαις ἐπιμελείαις, περὶ ὅσας ἐστὶν ἐπιστήμη, τοῦτ' ἀληθὲς μὲν εἰπεῖν, ὅτι οὔτε πλείω οὔτε ἐλάττω δεῖ πονεῖν οὐδὲ ῥᾳθυμεῖν, ἀλλὰ τὰ μέσα καὶ ὡς ὁ ὀρθὸς λόγος· τοῦτο δὲ μόνον ἔχων ἄν

---

5. ἢ K^b: καὶ $L^b M^b \Gamma$ 6. οὐχ αὑτῷ $K^b M^e$ 9. μέρος om. K^b 11. ἑαυτοῦ Γ 19. μὴ $K^v \Gamma$: καὶ μὴ vulg. 21. πράξεσι K^b 27. μέν om. K^b

Ne var ki, sözkonusu sanatı ilgilendirmez —sözgelişi doktorluk sanatı, akciğer hastalığının düşüp yaralanmadan daha önemli olduğunu söyler, her ne kadar ikincisi rastlantısal olarak daha kötü olabilirse de; örneğin birinin, ayağının takılıp düşmesi sonucu düşmanlar tarafından yakalanması ya da öldürülmesi durumunda olduğu gibi. Kendine karşı değil de, kendine ait bazı şeylerde eğretileme yoluyla ve benzerliğe göre adaletli olmak da olanaklı görünüyor; bu ise genel olarak adalette değil de efendi ve aile hukukunda olur. Nitekim bu tartışmalarda ruhun akla sahip yanı, akla sahip olmayan yanının karşısına konuyor; bunlara bakanlar, kendine karşı haksızlığın olabileceğini düşünüyor; çünkü bunlarda kendi arzuladıkları dışında bir şeye uğramaları olanaklı; yöneten ile yöneticiler arasındaki gibi, bunlar arasında da bir hukukun olduğunu düşünüyorlar. Böylece adalet ve öteki karakter erdemleri konusunu da bu şekilde belirlemiş olduk.

ALTINCI KİTAP

Madem aşırılığı ya da eksikliği değil, ortayı tercih etmek gerektiğini ve ortanın sağ aklın gösterdiği gibi olduğunu söyledik, bunu ele alalım: öteki konularda da olduğu gibi, sözünü ettiğimiz bütün huylarda, kişinin akla sahip olarak, onu gözetip onun için çaba gösterdiği ve onu aradığı bir amaç var ve aşırılık ile eksiklik arasında bulunduğunu söylediğimiz sağ akla uygun olan orta yolların bir sınırı var. Bu şekilde söylemek doğru ama hiç açık değil. Kendileri hakkında bir bilim olan öteki çalışmalarda da şunu söylemek doğru: gerektiğinden daha çok ya da daha az yorulmamalı veya savsamamalı, ortayı bulmalı ve sağ akla uymalı. Ne ki, yalnızca bunu bilen

τις οὐδὲν ἂν εἰδείη πλέον, οἷον ποία δεῖ προσφέρεσθαι πρὸς τὸ σῶμα, εἴ τις εἴπειεν ὅτι ὅσα ἡ ἰατρικὴ κελεύει καὶ ὡς ὁ ταύτην ἔχων. διὸ δεῖ καὶ περὶ τὰς τῆς ψυχῆς ἕξεις μὴ μόνον ἀληθῶς εἶναι τοῦτ' εἰρημένον, ἀλλὰ καὶ διωρισμένον τίς ἐστιν ὁ ὀρθὸς λόγος καὶ τούτου τίς ὅρος.

2 Τὰς δὴ τῆς ψυχῆς ἀρετὰς διελόμενοι τὰς μὲν εἶναι τοῦ ἤθους ἔφαμεν τὰς δὲ τῆς διανοίας. περὶ μὲν οὖν τῶν ἠθικῶν διειλήλυθαμεν, περὶ δὲ τῶν λοιπῶν, περὶ ψυχῆς πρῶτον εἰπόντες, λέγωμεν οὕτως. πρότερον μὲν οὖν ἐλέχθη δύ' εἶναι μέρη τῆς ψυχῆς, τό τε λόγον ἔχον καὶ τὸ ἄλογον· νῦν δὲ περὶ τοῦ λόγου ἔχοντος τὸν αὐτὸν τρόπον διαιρετέον. καὶ ὑποκείσθω δύο τὰ λόγον ἔχοντα, ἓν μὲν ᾧ θεωροῦμεν τὰ τοιαῦτα τῶν ὄντων ὅσων αἱ ἀρχαὶ μὴ ἐνδέχονται ἄλλως ἔχειν, ἓν δὲ ᾧ τὰ ἐνδεχόμενα· πρὸς γὰρ τὰ τῷ γένει ἕτερα καὶ τῶν τῆς ψυχῆς μορίων ἕτερον τῷ γένει τὸ πρὸς ἑκάτερον πεφυκός, εἴπερ καθ' ὁμοιότητά τινα καὶ οἰκειότητα ἡ γνῶσις ὑπάρχει αὐτοῖς. λεγέσθω δὲ τούτων τὸ μὲν ἐπιστημονικὸν τὸ δὲ λογιστικόν· τὸ γὰρ βουλεύεσθαι καὶ λογίζεσθαι ταὐτόν, οὐδεὶς δὲ βουλεύεται περὶ τῶν μὴ ἐνδεχομένων ἄλλως ἔχειν. ὥστε τὸ λογιστικὸν ἐστιν ἓν τι μέρος τοῦ λόγου ἔχοντος. ληπτέον ἂρ' ἑκατέρου τούτων τίς ἡ βελτίστη ἕξις· αὕτη γὰρ ἀρετὴ ἑκατέρου, ἡ δ' ἀρετὴ πρὸς τὸ ἔργον τὸ οἰκεῖον. Τρία δή ἐστιν ἐν τῇ ψυχῇ τὰ κύρια πράξεως καὶ ἀληθείας, αἴσθησις νοῦς ὄρεξις. τούτων δ' ἡ αἴσθησις οὐδεμιᾶς ἀρχὴ πράξεως· δῆλον δὲ τῷ τὰ θηρία αἴσθησιν μὲν ἔχειν πράξεως δὲ μὴ κοινωνεῖν. ἔστι δ' ὅπερ ἐν διανοίᾳ κατάφασις καὶ ἀπόφασις, τοῦτ' ἐν

---

31. ὅσα] ὡς K^b 33. ἀληθῶς K^b Γ: ἀληθὲς vulg. 34. τίς ἐστιν K^b: τίς τ' ἐστὶν vulg. 35. δὲ M^a Γ 1139a 3. οὗπ om. K^b M^a 7. ὅσων] ὧν L^b M^b Γ 8. ᾧ τὰ ἐνδεχόμενα] τῶν ἃ ἐνδέχονται K^b: ὧν ἐνδέχονται coni. Coraes 17. δή scripsi: δ' codd.

pek çok şeyi bilmeyebilir: Tıpkı beden için nelerin verilmesi gerektiği sorulduğunda, "tıbbın emrettiği ve doktorun önerdiği her şeyin verilmesi gerekir" denmesi gibi. Bunun için ruh huyları konusunda da yalnızca söylenenin doğru olması yetmez, sağ akıl nedir ve onun sınırı nedir, bunu da söylemek gerekir.

Ruh erdemlerini ayırırken bazılarının karakter erdemleri bazılarının da düşünce erdemleri olduğunu söylemiştik. 1139a
Karakter erdemlerini açıkladık, ötekileri ise, önce ruh konusu üzerinde durduktan sonra ele alalım. Ruhun kısımlarının akıl sahibi olan ve akıldan pay almayan olmak üzere ikili olduğunu daha önce söylemiştik. Şimdi akıllı yanı da aynı şekilde ayırmak gerekiyor: Akıllı yanın da ikili olduğunu kabul edelim: Biri, ilkeleri başka türlü olamayacak nesnelere, öteki de ilkeleri başka türlü olabilecek nesnelere baktığımız yan. Nitekim belli bir benzerlik ve yakınlık açısından onların bilgisi oluyorsa, doğal olarak cins bakımından değişik olabilecek ruhun parçalarının herbiri cins bakımından değişik olsa gerek. Bu parçalardan birine tartan yan ötekine bilimsel yan diyelim. Düşünüp taşınmak ile tartmak aynı şeydir ve hiçkimse olduğundan başka türlü olamayacak şeyler üzerinde düşünüp taşınmaz. Dolayısıyla akıllı yanın bir kısmı tartan yan. Acaba bu iki kısmın hangisinin huyu en iyi, buna bakmak gerekiyor. Bu, herbirinin erdemi olacaktır, erdem de özgü olduğu işle ilgili. Ruhta eyleme ve doğruluğa özgü üç temel şey var: Duyum, us, iştah. Bunların içinde duyum hiçbir eylemin ilkesi değil. Yaban hayvanlarının duyuma sahip oldukları halde bir eyleme katılmamaları da bunun kanıtı. Düşüncede evetleme ile değilleme ne ise bu,

ὀρέξει δίωξις καὶ φυγή· ὥστ' ἐπειδὴ ἡ ἠθικὴ ἀρετὴ ἕξις προαιρετική, ἡ δὲ προαίρεσις ὄρεξις βουλευτική, δεῖ διὰ ταῦτα μὲν τόν τε λόγον ἀληθῆ εἶναι καὶ τὴν ὄρεξιν ὀρθήν, εἴπερ ἡ προαίρεσις σπουδαία, καὶ τὰ αὐτὰ τὸν μὲν φάναι τὴν δὲ διώκειν. αὕτη μὲν οὖν ἡ διάνοια καὶ ἡ ἀλήθεια πρακτική· τῆς δὲ θεωρητικῆς διανοίας καὶ μὴ πρακτικῆς μηδὲ ποιητικῆς τὸ εὖ καὶ κακῶς τἀληθές ἐστι καὶ ψεῦδος (τοῦτο γάρ ἐστι παντὸς διανοητικοῦ ἔργον)· τοῦ δὲ πρακτικοῦ καὶ διανοητικοῦ ἀλήθεια ὁμολόγως ἔχουσα τῇ ὀρέξει τῇ ὀρθῇ. πράξεως μὲν οὖν ἀρχὴ προαίρεσις—ὅθεν ἡ κίνησις ἀλλ' οὐχ οὗ ἕνεκα—προαιρέσεως δὲ ὄρεξις καὶ λόγος ὁ ἕνεκά τινος. διὸ οὔτ' ἄνευ νοῦ καὶ διανοίας οὔτ' ἄνευ ἠθικῆς ἐστὶν ἕξεως ἡ προαίρεσις· εὐπραξία γὰρ καὶ τὸ ἐναντίον ἐν πράξει ἄνευ διανοίας καὶ ἤθους οὐκ ἔστιν. διάνοια δ' αὐτὴ οὐθὲν κινεῖ, ἀλλ' ἡ ἕνεκά του καὶ πρακτική· αὕτη γὰρ καὶ τῆς ποιητικῆς ἄρχει· ἕνεκα γάρ του ποιεῖ 1139ᵇ πᾶς ὁ ποιῶν, καὶ οὐ τέλος ἁπλῶς (ἀλλὰ πρός τι καὶ τινός) τὸ ποιητόν, ἀλλὰ τὸ πρακτόν· ἡ γὰρ εὐπραξία τέλος, ἡ δ' ὄρεξις τούτου. διὸ ἢ ὀρεκτικὸς νοῦς ἢ προαίρεσις ἢ ὄρεξις διανοητική, καὶ ἡ τοιαύτη ἀρχὴ ἄνθρωπος. οὐκ ἔστι δὲ προαιρετὸν οὐδὲν γεγονός, οἷον οὐδεὶς προαιρεῖται Ἴλιον πεπορθηκέναι· οὐδὲ γὰρ βουλεύεται περὶ τοῦ γεγονότος ἀλλὰ περὶ τοῦ ἐσομένου καὶ ἐνδεχομένου, τὸ δὲ γεγονὸς οὐκ ἐνδέχεται μὴ γενέσθαι· διὸ ὀρθῶς Ἀγάθων

> μόνου γὰρ αὐτοῦ καὶ θεὸς στερίσκεται,
> ἀγένητα ποιεῖν ὅσ' ἂν ᾖ πεπραγμένα.

---

23. διὰ ταῦτα μὲν] δὲ ταῦτα μὲν K^b: διὰ μὲν ταῦτα L^b: μὲν διὰ ταῦτα Γ: διὰ ταῦτα M^b 30. ἀλήθεια K^b: ἡ ἀλήθεια $L^b M^b$ 36. δ' om. K^c αὕτη $K^b L^b$ 1139ᵇ 8. τὸ ante πρακτόν om. pr. K^b 11. πεπραγμένα om. K^b

iştahta peşinden koşma ile kaçmadır. Dolayısıyla madem karakter erdemi tercih edilen bir huy ve tercih, düşünülüp taşınılan bir iştah, tercih erdemli ise ve aynı şeyleri akıl uygun bulur iştah izlerse, bunlar aracılığıyla aklın doğru, iştahın sağın olması gerekir. İmdi bu, düşüncedir; eylemle ilgili doğruluktur. Ne eylemle ne de yaratmayla ilgili olan teorik düşünmenin 'iyi' ile 'kötü'sü, 'doğru' ile 'yanlış'tır (çünkü düşünme ile ilgili yanın bütününün işi budur). Eylemle ilgili ve düşünmeyle ilgili doğruluk, doğru iştahla uyum sağlar. O halde eylemin ilkesi tercihtir (ereksel neden değil, hareket ettirici neden), tercihin ilkesi ise iştahtır ve bir şey için olan akıl yürütmedir. Bunun için us, düşünce ve etik huydan bağımsız bir eylemde iyi durum ile bunun karşıtı sözkonusu olmaz. Düşünce ise, kendisi hiçbir şeyi devindirmez, bir amaç içindir ve eylemle ilgilidir, çünkü o yaratma etkinliğini de yönetir. Yaratan her kişi bir şey için bunu yapar ve mutlak anlamda hedef olan şey yaratılan şey değil (bir şeyle ilgilidir, bir şeye aittir), yapılan şeydir. Nitekim iyi durum bir hedeftir ve iştah buna dönüktür. Bunun için tercihe, ya iştahlı us ya da düşünce ile ilgili iştah denebilir ve insan böyle bir ilkedir. Olmuş olan üzerine tercih söz konusu değil: Sözgelişi hiçkimse Troia'nın yıkılmış olmasını tercih etmez, çünkü olmuş olan değil, olacak olan ya da olası olan üzerinde düşünülüp taşınılır, oysa olmuş olanın olmaması olası değil. Bunun için Agathon haklı:

"Yalnızca şunda Tanrı da eli kolu bağlı kalır:
Yapılmış şeyleri olmamış kılmak".[56]

ἀμφοτέρων δὴ τῶν νοητικῶν μορίων ἀλήθεια τὸ ἔργον. καθ' ἃς
οὖν μάλιστα ἕξεις ἀληθεύσει ἑκάτερον, αὗται ἀρεταὶ ἀμφοῖν.
3 Ἀρξάμενοι οὖν ἄνωθεν περὶ αὐτῶν πάλιν λέγωμεν. III.
15 ἔστω δὴ οἷς ἀληθεύει ἡ ψυχὴ τῷ καταφάναι ἢ ἀποφάναι,
πέντε τὸν ἀριθμόν· ταῦτα δ' ἐστὶ τέχνη ἐπιστήμη φρόνη-
σις σοφία νοῦς· ὑπολήψει γὰρ καὶ δόξῃ ἐνδέχεται δια-
ψεύδεσθαι. ἐπιστήμη μὲν οὖν τί ἐστιν, ἐντεῦθεν φανερόν, εἰ 2
δεῖ ἀκριβολογεῖσθαι καὶ μὴ ἀκολουθεῖν ταῖς ὁμοιότησιν. πάν-
20 τες γὰρ ὑπολαμβάνομεν, ὃ ἐπιστάμεθα, μηδ' ἐνδέχεσθαι
ἄλλως ἔχειν· τὰ δ' ἐνδεχόμενα ἄλλως, ὅταν ἔξω τοῦ
θεωρεῖν γένηται, λανθάνει εἰ ἔστιν ἢ μή. ἐξ ἀνάγκης ἄρα
ἐστὶ τὸ ἐπιστητόν. ἀΐδιον ἄρα· τὰ γὰρ ἐξ ἀνάγκης ὄντα
ἁπλῶς πάντα ἀΐδια, τὰ δ' ἀΐδια ἀγένητα καὶ ἄφθαρτα.
25 ἔτι διδακτὴ ἅπασα ἐπιστήμη δοκεῖ εἶναι, καὶ τὸ ἐπιστητὸν 3
μαθητόν. ἐκ προγινωσκομένων δὲ πᾶσα διδασκαλία, ὥσ-
περ καὶ ἐν τοῖς ἀναλυτικοῖς λέγομεν· ἡ μὲν γὰρ δι' ἐπα-
γωγῆς, ἡ δὲ συλλογισμῷ. ἡ μὲν δὴ ἐπαγωγὴ ἀρχή ἐστι
καὶ τοῦ καθόλου, ὁ δὲ συλλογισμὸς ἐκ τῶν καθόλου. εἰσὶν
30 ἄρα ἀρχαὶ ἐξ ὧν ὁ συλλογισμός, ὧν οὐκ ἔστι συλλογι-
σμός· ἐπαγωγὴ ἄρα. ἡ μὲν ἄρα ἐπιστήμη ἐστὶν ἕξις ἀπο- 4
δεικτική, καὶ ὅσα ἄλλα προσδιοριζόμεθα ἐν τοῖς ἀναλυ-
τικοῖς· ὅταν γάρ πως πιστεύῃ καὶ γνώριμοι αὐτῷ ὦσιν αἱ
ἀρχαί, ἐπίσταται· εἰ γὰρ μὴ μᾶλλον τοῦ συμπεράσματος,
35 κατὰ συμβεβηκὸς ἕξει τὴν ἐπιστήμην. περὶ μὲν οὖν ἐπι-
στήμης διωρίσθω τὸν τρόπον τοῦτον.
1140ᵃ Τοῦ δ' ἐνδεχομένου ἄλλως ἔχειν ἔστι τι καὶ ποιητὸν IV.
4 καὶ πρακτόν· ἕτερον δ' ἐστὶ ποίησις καὶ πρᾶξις (πιστεύομεν 2
δὲ περὶ αὐτῶν καὶ τοῖς ἐξωτερικοῖς λόγοις)· ὥστε καὶ ἡ

---

13. ἀληθεύει $L^b\Gamma$ 15. ἡ om. K^bM^b 20. μηδ' K^b: μὴ vulg.
25. ἅπασα] ἡ ἅπασα K^bM^b: πᾶσα L^b 27. ἐλέγομεν $M^b\Gamma$ 28.
ἀρχῆς L^b 30. ὁ om. K^b

Demek ki, usla ilgili heriki parçanın da görevi doğruluktur. Ona göre herbirinin en çok doğruya ulaşacağı huylar, onların erdemidir.

Şimdi yukarıdaki sorunu ele alıp bunlar üzerine yeniden söz edelim. Ruhun evet ya da hayır derken onlarla doğruya ulaştığı şeylerin sayısı beş: Bunlar sanat, bilim, aklı başındalık, bilgelik ve us. Kabul ve sanı ile ise yanlışa düşülebilir. Bilimin ne olduğu, kesin belirleme yapılması ve benzerliklere kulak asılmaması gerekirse, şurada açıklık kazanacaktır: Hepimiz, bildiğimiz şeyin olduğundan başka şekilde olmasının olası olmadığını kabul ederiz. Olduğundan başka türlü olabilecek şeyler, bizim gözlemlerimiz dışında oluştuğu zaman, oldukları ya da olmadıklan söylenemez. Demek ki, bilimsel bilgi nesnesi zorunlu olarak vardır, dolayısıyla ebedidir. Nitekim mutlak anlamda zorunlu olarak olan her şey ebedidir, ebedi şeyler ise doğmamış ve yokedilemez şeylerdir. Öte yandan öyle görünüyor ki, her bilim öğretilebilir, bilimsel bilgi nesnesi de öğrenilebilir. *Analytikler*'de de söylediğimiz gibi[57], her öğretim önbilgilerden yola çıkar: Bir tümevarım, bir de tasım yoluyla. Tümevarım bir ilkedir ve genele ilişkindir, tasım ise genelden hareket eder. Demek ki, tasımı olmayan, tasımın onlara dayandığı ilkeler vardır. Yani tümevarım. O halde bilim, kanıtlanabilir bir huydur ve *Analytikler*'de belirlediğimiz öteki özellikleri taşır. Bir biçimde inanıldığı ve ilkeler bilindiği zaman, bilgi edinilmiş olur. Bunlar sonuçtan daha çok bilinen şeyler değillerse rastlantısal olarak bilime ulaşılmış olacaktır. Bilim konusunu bu biçimde belirlemiş olduk.

Olduğundan başka türlü olabilecek bir nesne, yaratılan ve yapılan bir şey olabilir. Yaratma ile eylem ise farklı şey (bu konuda kamuya açık konuşmalarımıza da başvuruyoruz).

μετὰ λόγου ἕξις πρακτικὴ ἑτερόν ἐστι τῆς μετὰ λόγου ποιητικῆς ἕξεως. διὸ οὐδὲ περιέχεται ὑπ' ἀλλήλων· οὔτε γὰρ 5
3 ἡ πρᾶξις ποίησις οὔτε ἡ ποίησις πρᾶξίς ἐστιν. ἐπεὶ δ' ἡ οἰκοδομικὴ τέχνη τίς ἐστι καὶ ὅπερ ἕξις τις μετὰ λόγου ποιητική, καὶ οὐδεμία οὔτε τέχνη ἐστὶν ἥτις οὐ μετὰ λόγου ποιητικὴ ἕξις ἐστίν, οὔτε τοιαύτη ἣ οὐ τέχνη, ταὐτὸν
4 ἂν εἴη τέχνη καὶ ἕξις μετὰ λόγου ἀληθοῦς ποιητική. ἔστι 10 δὲ τέχνη πᾶσα περὶ γένεσιν καὶ τὸ τεχνάζειν καὶ θεωρεῖν ὅπως ἂν γένηταί τι τῶν ἐνδεχομένων καὶ εἶναι καὶ μὴ εἶναι, καὶ ὧν ἡ ἀρχὴ ἐν τῷ ποιοῦντι ἀλλὰ μὴ ἐν τῷ ποιουμένῳ· οὔτε γὰρ τῶν ἐξ ἀνάγκης ὄντων ἢ γινομένων ἡ τέχνη ἐστίν, οὔτε τῶν κατὰ φύσιν· ἐν αὐτοῖς γὰρ ἔχουσι 15
5 ταῦτα τὴν ἀρχήν. ἐπεὶ δὲ ποίησις καὶ πρᾶξις ἕτερον, ἀνάγκη τὴν τέχνην ποιήσεως ἀλλ' οὐ πράξεως εἶναι. καὶ τρόπον τινὰ περὶ τὰ αὐτά ἐστιν ἡ τύχη καὶ ἡ τέχνη, καθάπερ καὶ Ἀγάθων φησὶ "τέχνη τύχην ἔστερξε καὶ τύχη
6 τέχνην." ἡ μὲν οὖν τέχνη, ὥσπερ εἴρηται, ἕξις τις μετὰ 20 λόγου ἀληθοῦς ποιητική ἐστιν, ἡ δ' ἀτεχνία τοὐναντίον μετὰ λόγου ψευδοῦς ποιητικὴ ἕξις, περὶ τὸ ἐνδεχόμενον ἄλλως ἔχειν.

V. Περὶ δὲ φρονήσεως οὕτως ἂν λάβοιμεν, θεωρήσαντες 5
τίνας λέγομεν τοὺς φρονίμους. δοκεῖ δὴ φρονίμου εἶναι τὸ 25
δύνασθαι καλῶς βουλεύσασθαι περὶ τὰ αὐτῷ ἀγαθὰ καὶ συμφέροντα, οὐ κατὰ μέρος, οἷον ποῖα πρὸς ὑγίειαν, πρὸς
2 ἰσχύν, ἀλλὰ ποῖα πρὸς τὸ εὖ ζῆν ὅλως. σημεῖον δ' ὅτι καὶ τοὺς περί τι φρονίμους λέγομεν, ὅταν πρὸς τέλος τι σπουδαῖον εὖ λογίσωνται, ὧν μή ἐστι τέχνη. ὥστε καὶ ὅλως ἂν 30
3 εἴη φρόνιμος ὁ βουλευτικός. βουλεύεται δ' οὐθεὶς περὶ τῶν

1140ᵃ 5. περιέχονται M^b 11. καὶ ante θεωρεῖν seclus. Muretus 18. ταῦτ' K^b M^b 27. πρὸς ἰσχύν $K^b L^b$: ἢ ἰσχύν Γ: ἢ πρὸς ἰσχύν M^b 28. ὅλον Γ: om. K^b

Dolayısıyla akılla giden eylemle ilgili huy da akılla giden yaratmayla ilgili huydan farklıdır. Bunun için biribirlerini içermezler: Ne eylem bir yaratmadır ne de yaratma bir eylem. Madem mimarlık, akılla giden, yaratmayla ilgili huy olan bir sanat ve akılla giden, yaratmayla ilgili bir huy olmayan hiçbir sanat ya da sanat olmayan böyle bir huy yok, sanat ile doğru akılla giden, yaratmayla ilgili huy aynı şeydir. Her sanat oluşla, araştırmayla; ilkesi yaratılanda değil yaratanda olan ve olası olan şeylerden birinin olması ya da olmamasının nasıl oluştuğuna bakmakla ilgilidir. Nitekim zorunlu olarak olan ya da mutlak olarak oluşan nesnelerin sanatı yoktur; doğal olanların da sanatı yok, çünkü bunlar ilkeleri kendinde taşır. Madem yaratma ve eylem değişik şeyler, sanatın eylemle değil, yaratmayla ilgili olması zorunlu. Agathon'un dediği gibi, "sanat talihi sever, talih de sanatı"[58]. İmdi dediğimiz gibi, sanat doğru akılla birlikte giden yaratmayla ilgili bir huydur, sanat yoksunluğu ise, karşıtı, doğru olmayan akılla giden yaratmayla ilgili bir huydur ve olduğundan başka türlü olabilen şeyle ilgilidir.

Kimlere aklı başında dediğimize bakarak aklı başındalık konusunu ele alabiliriz. Öyle geliyor ki, aklı başında kişinin işi, sağlıkla, güçle ilgili olanlar gibi ayrıntılarda değil, bütünüyle iyi yaşama ile ilgili olarak nelerin kendisi için iyi ve yararlı olduğu konusunda yerinde düşünebilmektir. Kişilere, sanatı olmayan nesnelerin erdemli bir amacı ile ilgili olarak iyi akıl yürüttükleri zaman, "bir şey konusunda aklı başında" dememiz de bunu gösteriyor. Dolayısıyla genel anlamıyla kim iyi düşünürse o aklı başında olsa gerek. Hiçkimse olduğundan

ἀδυνάτων ἄλλως ἔχειν, οὐδὲ τῶν μὴ ἐνδεχομένων αὐτῷ πρᾶξαι. ὥστ' εἴπερ ἐπιστήμη μὲν μετ' ἀποδείξεως, ὧν δ' αἱ ἀρχαὶ ἐνδέχονται ἄλλως ἔχειν, τούτων μή ἐστιν ἀπόδειξις (πάντα γὰρ ἐνδέχεται καὶ ἄλλως ἔχειν), καὶ οὐκ
1140ᵇ ἔστι βουλεύσασθαι περὶ τῶν ἐξ ἀνάγκης ὄντων, οὐκ ἂν εἴη ἡ φρόνησις ἐπιστήμη οὐδὲ τέχνη, ἐπιστήμη μὲν ὅτι ἐνδέχεται τὸ πρακτὸν ἄλλως ἔχειν, τέχνη δ' ὅτι ἄλλο τὸ γένος πράξεως καὶ ποιήσεως. λείπεται ἄρα αὐτὴν εἶναι 4
ἕξιν ἀληθῆ μετὰ λόγου πρακτικὴν περὶ τὰ ἀνθρώπῳ ἀγαθὰ καὶ κακά. τῆς μὲν γὰρ ποιήσεως ἕτερον τὸ τέλος, τῆς δὲ πράξεως οὐκ ἂν εἴη· ἔστι γὰρ αὐτὴ ἡ εὐπραξία τέλος. διὰ 5
τοῦτο Περικλέα καὶ τοὺς τοιούτους φρονίμους οἰόμεθα εἶναι, ὅτι τὰ αὑτοῖς ἀγαθὰ καὶ τὰ τοῖς ἀνθρώποις δύνανται θεωρεῖν· εἶναι δὲ τοιούτους ἡγούμεθα τοὺς οἰκονομικοὺς καὶ τοὺς πολιτικούς. ἔνθεν καὶ τὴν σωφροσύνην τούτῳ προσαγορεύομεν τῷ ὀνόματι, ὡς σῴζουσαν τὴν φρόνησιν. σῴζει δὲ τὴν 6
τοιαύτην ὑπόληψιν. οὐ γὰρ ἁπασαν ὑπόληψιν διαφθείρει οὐδὲ διαστρέφει τὸ ἡδὺ καὶ λυπηρόν, οἷον ὅτι τὸ τρίγωνον δύο ὀρθὰς ἔχει ἢ οὐκ ἔχει, ἀλλὰ τὰς περὶ τὸ πρακτόν. αἱ μὲν γὰρ ἀρχαὶ τῶν πρακτῶν τὸ οὗ ἕνεκα τὰ πρακτά· τῷ δὲ διεφθαρμένῳ δι' ἡδονὴν ἢ λύπην εὐθὺς οὐ φαίνεται ἀρχή, οὐδὲ δεῖν τούτου ἕνεκεν οὐδὲ διὰ τοῦθ' αἱρεῖσθαι πάντα καὶ πράττειν· ἔστι γὰρ ἡ κακία φθαρτικὴ ἀρχῆς. ὥστ' ἀνάγκη τὴν φρόνησιν ἕξιν εἶναι μετὰ λόγου ἀληθῆ περὶ τὰ ἀνθρώπινα ἀγαθὰ πρακτικήν. ἀλλὰ μὴν 7
τέχνης μὲν ἔστιν ἀρετή, φρονήσεως δ' οὐκ ἔστιν· καὶ ἐν μὲν τέχνῃ ὁ ἑκὼν ἁμαρτάνων αἱρετώτερος, περὶ δὲ φρόνησιν ἧττον, ὥσπερ καὶ περὶ τὰς ἀρετάς. δῆλον οὖν ὅτι ἀρετή

1140ᵇ 2. ἡ add. L^b 12. ὡς om. $K^b M^b$ 14. λυπηρόν $K^b M^b$: τὸ λυπηρόν L^b 15. δύο ὀρθὰς scripsi: δύο ὀρθὰς ἴσας pr. K^b: δυσὶν ὀρθαῖς ἴσας vulg. 18. ante ἀρχή add. ἡ L^b 21. ἀληθοῦς M^b Γ

başka türlü olamayacak ve kendisinin yapamayacağı şeyler üzerine düşünüp taşınmaz. Dolayısıyla, bilim kanıtlama ile yol alırsa, ilkeleri başka türlü olabilecek nesnelerin ise kanıtlaması olmazsa (bu durumda herşeyin başka türlü olması da olası olur) ve zorunlu olarak olan nesneler konusunda düşünüp taşınmak olanaklı değilse, aklı başındalık ne bir bilim olabilir ne de bir sanat: Çünkü yapılan şeyin başka türlü olması olası olduğundan bilim değildir, eylem ile yaratmanın cinsi farklı bir şey olduğundan ötürü de bir sanat değildir. O halde onun, insan için iyi ve kötü şeylerle ilgili, akılla giden, uygulayıcı, doğru bir huy olması kalıyor geriye. Nitekim yaratmanın, kendisinden değişik olan bir hedefi vardır, eylemin ise olamaz, çünkü iyi eylemin kendisi hedeftir. Bundan ötürü kendileri için ve insanlar için iyi olan şeylere bakabildiklerinden ötürü, Perikles'in ve onun gibi olan kişilerin aklı başında olduğunu düşünüyoruz. Böyle kişilerin yönetici ve siyaset adamı olması gerektiğine inanıyoruz. Bu nedenle, aklı başındalığı içerdiğinden ötürü ona ölçülülük adını da veriyoruz; gerçekten de ölçülülük böyle bir kabulü içerir. Çünkü 'hoş' ya da 'acı verici' şey, her kabulü bozup yönünü değiştirmez: Örneğin üçgenin iki dik açısı olduğu ya da olmadığı yollu kabulü değil, eylemle ilgili kabulleri bozar ya da yönünü değiştirir. Nitekim eylemlerin ilkeleri yapılmış şeylerin ereksel nedenidir, ama haz ya da acı yüzünden bozulmuş kişi ilkeyi hemen göremez; herşeyi onun için ve onunla tercih edeceği ve yapacağı ilkeyi de göremez, çünkü kötülük ilkeyi yokeder. Dolayısıyla aklı başındalığın insansal iyilerle ilgili, akılla giden, doğru, uygulayıcı bir huy olması zorunludur. Üstelik sanatın bir erdemi var, aklı başındalığın ise yok. Sanatta isteyerek yanlışa düşen kişi daha çok tercih edilebilir, öteki erdemlerde de olduğu gibi aklı başındalıkta bu daha az tercih edilir. Demek ki, aklı başındalık

35 1140b 5 10 15 20

8 τις ἐστὶ καὶ οὐ τέχνη. δυοῖν δ' ὄντοιν μεροῖν τῆς ψυχῆς τῶν λόγον ἐχόντων, θατέρου ἂν εἴη ἀρετή, τοῦ δοξαστικοῦ· ἥ τε γὰρ δόξα περὶ τὸ ἐνδεχόμενον ἄλλως ἔχειν καὶ ἡ φρόνησις. ἀλλὰ μὴν οὐδ' ἕξις μετὰ λόγου μόνον· σημεῖον δ' ὅτι λήθη μὲν τῆς τοιαύτης ἕξεως ἔστι, φρονήσεως δ' οὐκ ἔστιν.

VI. Ἐπεὶ δ' ἡ ἐπιστήμη περὶ τῶν καθόλου ἐστὶν ὑπόληψις καὶ τῶν ἐξ ἀνάγκης ὄντων, εἰσὶ δ' ἀρχαὶ τῶν ἀποδεικτῶν καὶ πάσης ἐπιστήμης (μετὰ λόγου γὰρ ἡ ἐπιστήμη), τῆς ἀρχῆς τοῦ ἐπιστητοῦ οὔτ' ἂν ἐπιστήμη εἴη οὔτε τέχνη οὔτε φρόνησις· τὸ μὲν γὰρ ἐπιστητὸν ἀποδεικτόν, αἱ δὲ τυγχάνουσιν οὖσαι περὶ τὰ ἐνδεχόμενα ἄλλως ἔχειν. οὐδὲ δὴ σοφία τούτων ἐστίν· τοῦ γὰρ σοφοῦ περὶ ἐνίων ἔχειν ἀπόδειξίν ἐστιν. εἰ δὴ οἷς ἀληθεύομεν καὶ μηδέποτε διαψευδόμεθα περὶ τὰ μὴ ἐνδεχόμενα ἢ καὶ ἐνδεχόμενα ἄλλως ἔχειν, ἐπιστήμη καὶ φρόνησίς ἐστι καὶ σοφία καὶ νοῦς, τούτων δὲ τῶν τριῶν μηδὲν ἐνδέχεται εἶναι (λέγω δὲ τρία φρόνησιν ἐπιστήμην σοφίαν), λείπεται νοῦν εἶναι τῶν ἀρχῶν.

VII. Τὴν δὲ σοφίαν ἔν τε ταῖς τέχναις τοῖς ἀκριβεστάτοις τὰς τέχνας ἀποδίδομεν, οἷον Φειδίαν λιθουργὸν σοφὸν καὶ Πολύκλειτον ἀνδριαντοποιόν, ἐνταῦθα μὲν οὖν οὐθὲν ἄλλο σημαίνοντες τὴν σοφίαν ἢ ὅτι ἀρετὴ τέχνης ἐστίν· εἶναι δέ τινας σοφοὺς οἰόμεθα ὅλως οὐ κατὰ μέρος οὐδ' ἄλλο τι σοφούς, ὥσπερ Ὅμηρός φησιν ἐν τῷ Μαργίτῃ

> τὸν δ' οὔτ' ἄρ σκαπτῆρα θεοὶ θέσαν οὔτ' ἀροτῆρα
> οὔτ' ἄλλως τι σοφόν.

---

29. μὲν τῆς $K^b L^b M^b$: τῆς μὲν Γ 32. δ'] δ' αἱ $K^b M^b$ 33. ἡ om. $K^b M^b$ 1141ª 1. οὐδ' ἡ σοφία K^b 2. ἀπόδειξις pr. K^b: fort. ἀποδείξεις 9. τε] γε $L^b M^b$ 11. οὖν om. L^b

sanat değil, erdem, bu açık. Madem ruhun akıldan pay alan iki yanı var, bunlardan birinin, yani sanı ile ilgili yanın erdemi olsa gerek, çünkü sanı başka türlü olabilecek şeyle ilgili, aklı başındalık da öyle. Üstelik aklı başındalık yalnızca akılla giden bir huy değil: Böyle bir huyda unutkanlığın olması, aklı başındalıkta ise bunun olmaması da bunu gösteriyor.

Madem bilim genel ve zorunlu olarak olan nesnelerle ilgili bir kabul; kanıtlanabilir nesnelerin ve her bilimin ise ilkeleri var (çünkü bilim akılla birlikte), bilim nesnesinin ilkesine ilişkin bilim, sanat, aklı başındalık olmaz. Çünkü bilimin nesnesi kanıtlanabilir, oysa ötekiler başka türlü olabilecek nesnelerle ilgilidir. Bilgelik de ilkelere özgü değil, çünkü bilgeye düşen şey bazı konularda kanıta sahip olmaktır. İmdi başka türlü olamayan şeyler ve başka türlü olabilen şeyler konusunda, onlar aracılığıyla doğruya ulaştığımız ve hiç yanlışa düşmediğimiz erdemler bilim, aklı başındalık, bilgelik ve us ise, bunların da üçünden hiçbiri (üçünden, aklıbaşındalık, bilim ve bilgeliği kastediyorum) ilkelere özgü değilse, us ilkelere özgüdür, geriye kalan bu.

Sanatlarda bilgeliği en usta sanatçılar için kullanıyoruz. Sözgelişi Pheidia'ya "bilge taş ustası", Polykleitos'a "bilge heykeltraş" derken, burada sanat erdeminden başka bir şey olmayan bilgeliğe işaret ediyoruz. Ayrıca Homeros'un *Margites*'de

"Tanrılar şu adamı ne işçi ne çiftçi
ne de başka şekilde bir bilge yaptılar"

ὥστε δῆλον ὅτι ἀκριβεστάτη ἂν τῶν ἐπιστημῶν εἴη ἡ σοφία. δεῖ ἄρα τὸν σοφὸν μὴ μόνον τὰ ἐκ τῶν ἀρχῶν εἰδέναι, ἀλλὰ καὶ περὶ τὰς ἀρχὰς ἀληθεύειν. ὥστ' εἴη ἂν ἡ σοφία νοῦς καὶ ἐπιστήμη, ὥσπερ κεφαλὴν ἔχουσα ἐπιστήμη τῶν τιμιωτάτων. ἄτοπον γὰρ εἴ τις τὴν πολιτικὴν ἢ τὴν φρόνησιν σπουδαιοτάτην οἴεται εἶναι, εἰ μὴ τὸ ἄριστον τῶν ἐν τῷ κόσμῳ ἄνθρωπός ἐστιν. εἰ δὴ ὑγιεινὸν μὲν καὶ ἀγαθὸν ἕτερον ἀνθρώποις καὶ ἰχθύσι, τὸ δὲ λευκὸν καὶ εὐθὺ ταὐτὸν ἀεί, καὶ τὸ σοφὸν ταὐτὸ πάντες ἂν εἴποιεν, φρόνιμον δὲ ἕτερον· τὰ γὰρ περὶ αὑτὸ ἕκαστα τὸ εὖ θεωροῦν φησὶν εἶναι φρόνιμον, καὶ τούτῳ ἐπιτρέψει αὐτά. διὸ καὶ τῶν θηρίων ἔνια φρόνιμά φασιν εἶναι, ὅσα περὶ τὸν αὑτῶν βίον ἔχοντα φαίνεται δύναμιν προνοητικήν. φανερὸν δὲ καὶ ὅτι οὐκ ἂν εἴη ἡ σοφία καὶ ἡ πολιτικὴ ἡ αὐτή· εἰ γὰρ τὴν περὶ τὰ ὠφέλιμα τὰ αὑτοῖς ἐροῦσι σοφίαν, πολλαὶ ἔσονται σοφίαι· οὐ γὰρ μία περὶ τὸ ἀπάντων ἀγαθὸν τῶν ζῴων, ἀλλ' ἑτέρα περὶ ἕκαστον, εἰ μὴ καὶ ἰατρικὴ μία περὶ πάντων τῶν ὄντων. εἰ δ' ὅτι βέλτιστον ἄνθρωπος τῶν ἄλλων ζῴων, οὐδὲν διαφέρει· καὶ γὰρ ἀνθρώπου ἄλλα πολὺ θειότερα τὴν φύσιν, οἷον φανερώτατά γε ἐξ ὧν ὁ κόσμος συνέστηκεν. ἐκ δὴ τῶν εἰρημένων δῆλον ὅτι ἡ σοφία ἐστὶ καὶ ἐπιστήμη καὶ νοῦς τῶν τιμιωτάτων τῇ φύσει. διὸ Ἀναξαγόραν καὶ Θαλῆν καὶ τοὺς τοιούτους σοφοὺς μὲν φρονίμους δ' οὔ φασιν εἶναι, ὅταν ἴδωσιν ἀγνοοῦντας τὰ συμφέροντα ἑαυτοῖς, καὶ περιττὰ μὲν καὶ θαυμαστὰ καὶ χαλεπὰ καὶ δαιμόνια εἰδέναι αὐτούς φασιν, ἄχρηστα δ', ὅτι οὐ τὰ ἀνθρώπινα ἀγαθὰ ζητοῦσιν. Ἡ δὲ φρόνησις περὶ τὰ

16. ὥστε δῆλον ὅτι ἀκριβεστάτη ἂν τῶν ἐπιστημῶν εἴη ἡ σοφία. δεῖ ἄρα τὸν σοφὸν μὴ μόνον τὰ ἐκ τῶν ἀρχῶν εἰδέναι, ἀλλὰ καὶ περὶ τὰς ἀρχὰς ἀληθεύειν. ὥστ' εἴη ἂν ἡ σοφία νοῦς καὶ ἐπιστήμη, ὥσπερ κεφαλὴν ἔχουσα ἐπιστήμη 3
20 τῶν τιμιωτάτων. ἄτοπον γὰρ εἴ τις τὴν πολιτικὴν ἢ τὴν φρόνησιν σπουδαιοτάτην οἴεται εἶναι, εἰ μὴ τὸ ἄριστον τῶν ἐν τῷ κόσμῳ ἄνθρωπός ἐστιν. εἰ δὴ ὑγιεινὸν μὲν καὶ ἀγα- 4
θὸν ἕτερον ἀνθρώποις καὶ ἰχθύσι, τὸ δὲ λευκὸν καὶ εὐθὺ ταὐτὸν ἀεί, καὶ τὸ σοφὸν ταὐτὸ πάντες ἂν εἴποιεν, φρό-
25 νιμον δὲ ἕτερον· τὰ γὰρ περὶ αὑτὸ ἕκαστα τὸ εὖ θεωροῦν φησὶν εἶναι φρόνιμον, καὶ τούτῳ ἐπιτρέψει αὐτά. διὸ καὶ τῶν θηρίων ἔνια φρόνιμά φασιν εἶναι, ὅσα περὶ τὸν αὑτῶν βίον ἔχοντα φαίνεται δύναμιν προνοητικήν. φανερὸν δὲ καὶ ὅτι οὐκ ἂν εἴη ἡ σοφία καὶ ἡ πολιτικὴ ἡ αὐτή· εἰ γὰρ
30 τὴν περὶ τὰ ὠφέλιμα τὰ αὑτοῖς ἐροῦσι σοφίαν, πολλαὶ ἔσονται σοφίαι· οὐ γὰρ μία περὶ τὸ ἀπάντων ἀγαθὸν τῶν ζῴων, ἀλλ' ἑτέρα περὶ ἕκαστον, εἰ μὴ καὶ ἰατρικὴ μία περὶ πάντων τῶν ὄντων. εἰ δ' ὅτι βέλτιστον ἄνθρωπος τῶν ἄλλων ζῴων, οὐδὲν διαφέρει· καὶ γὰρ ἀνθρώπου ἄλλα πολὺ
1141 b θειότερα τὴν φύσιν, οἷον φανερώτατά γε ἐξ ὧν ὁ κόσμος συνέστηκεν. ἐκ δὴ τῶν εἰρημένων δῆλον ὅτι ἡ σοφία ἐστὶ 5
καὶ ἐπιστήμη καὶ νοῦς τῶν τιμιωτάτων τῇ φύσει. διὸ Ἀναξαγόραν καὶ Θαλῆν καὶ τοὺς τοιούτους σοφοὺς μὲν φρο-
5 νίμους δ' οὔ φασιν εἶναι, ὅταν ἴδωσιν ἀγνοοῦντας τὰ συμφέροντα ἑαυτοῖς, καὶ περιττὰ μὲν καὶ θαυμαστὰ καὶ χαλεπὰ καὶ δαιμόνια εἰδέναι αὐτούς φασιν, ἄχρηστα δ', ὅτι
8 οὐ τὰ ἀνθρώπινα ἀγαθὰ ζητοῦσιν. Ἡ δὲ φρόνησις περὶ τὰ 6

---

16. post ὅτι add. ἡ L^b 19. ante ὥσπερ add. καὶ L^b Γ 22. δ' M^b 25. τὰ scripsi : τὸ codd. τὸ om. M^b 26. φησὶν K^b: φαῖεν L^b M^b: φαῖεν ἂν Γ ἐπιτρέψει K^b: ἐπιτρέψειεν L^b: ἐπιτρέψειαν M^b Γ ἑαυτούς M^b 28. δὴ Luthe

demesi gibi, bazı kişilerin ayrıntılarda ya da belirli başka bir şeyde değil, genel anlamda bilge olduklarına inanıyoruz. Dolayısıyla bilgelik bilimlerin en kesini olsa gerek, bu açık. Demek ki, bilge yalnızca ilkelere dayanan şeyleri bilmekle kalmamalı, ilkeler konusunda da doğruyu bulmalı. Dolayısıyla bilgelik en değerlilerin başını çeken bir bilim olarak bilim ile us olsa gerek. Siyasetin ya da aklı başındalığın en yetkin olduğuna inanılması tutarsız olurdu: Meğer ki, insan evrendekilerin en iyisi olsun. Nitekim 'sağlıklı olan' insanlar için ve balıklar için değişik bir iyi ise, 'ak' ile 'düzgün' olan nesne her zaman aynı ise, herkes bilgeyi her zaman aynı kişi olarak, aklı başında kişiyi ise her zaman değişik olarak belirlese gerek. Aklı başındalık kendisi hakkındaki tek tek şeylere iyi bakmaktır, denebilir. Aklı başında kişiden beklenen budur. Bunun için yaşamları konusunda önceden sezme yetisi taşıdıkları düşünülen kimi hayvanların da aklı başında olduğu söylenir. Bilgelik ve siyaset aynı şey değil, bu açık. Çünkü bilgeliğin kendimiz için yararlı olan nesnelerle ilgili olduğunu söylesek pek çok anlamda bilgelik olacaktır. Nasıl bütün canlılar için tek bir tıp bilimi yoksa, bütün canlıların 'iyi'si ile ilgili bir tek bilgelik de yok, ama her kişi için değişik bir bilgelik vardır. İnsanın öteki canlılar içinde en iyisi olup olmaması da önemli değil. Doğa bakımından insandan çok daha tanrısal başka birçok nesne var: Sözgelişi dünyayı kuran son derece açık nesneler. Söylediklerimizden çıkan şu: bilgelik bir bilimdir ve doğa gereği en değerli nesnelerdeki ustur.Bunun için Anaksagoras'a, Thales'e ve böyle kişilere aklı başında değil, "bilge" diyoruz, çünkü insanca iyileri aramadıklarından ötürü kendilerine yararlı şeyleri bilmedikleri, büyük, hayranlık verici, zor, tanrısal ama yararsız şeyleri bildikleri söylenir. Oysa aklı başındalık

ἀνθρώπινα καὶ περὶ ὧν ἔστι βουλεύσασθαι· τοῦ γὰρ φρονίμου μάλιστα τοῦτ' ἔργον εἶναί φαμεν, τὸ εὖ βουλεύεσθαι, βουλεύεται δ' οὐδεὶς περὶ τῶν ἀδυνάτων ἄλλως ἔχειν, οὐδ' ὅσων μὴ τέλος τι ἔστι, καὶ τοῦτο πρακτὸν ἀγαθόν. ὁ δ' ἁπλῶς εὔβουλος ὁ τοῦ ἀρίστου ἀνθρώπῳ τῶν πρακτῶν στο-
7 χαστικὸς κατὰ τὸν λογισμόν. οὐδ' ἐστὶν ἡ φρόνησις τῶν καθόλου μόνον, ἀλλὰ δεῖ καὶ τὰ καθ' ἕκαστα γνωρίζειν· πρακτικὴ γάρ, ἡ δὲ πρᾶξις περὶ τὰ καθ' ἕκαστα. διὸ καὶ ἔνιοι οὐκ εἰδότες ἑτέρων εἰδότων πρακτικώτεροι, καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις οἱ ἔμπειροι· εἰ γὰρ εἰδείη ὅτι τὰ κοῦφα εὔπεπτα κρέα καὶ ὑγιεινά, ποῖα δὲ κοῦφα ἀγνοοῖ, οὐ ποιήσει ὑγίειαν, ἀλλ' ὁ εἰδὼς ὅτι τὰ ὀρνίθεια [κοῦφα καὶ] ὑγιεινὰ ποιήσει μᾶλλον. ἡ δὲ φρόνησις πρακτική· ὥστε δεῖ ἄμφω ἔχειν, ἢ ταύτην μᾶλλον. εἴη δ' ἂν τις καὶ ἐνταῦθα ἀρ-
VIII. χιτεκτονική. Ἔστι δὲ καὶ ἡ πολιτικὴ καὶ ἡ φρόνησις ἡ αὐτὴ
2 μὲν ἕξις, τὸ μέντοι εἶναι οὐ ταὐτὸν αὐταῖς. τῆς δὲ περὶ πόλιν ἡ μὲν ὡς ἀρχιτεκτονικὴ φρόνησις νομοθετική, ἡ δὲ ὡς τὰ καθ' ἕκαστα τὸ κοινὸν ἔχει ὄνομα, πολιτική· αὕτη δὲ πρακτικὴ καὶ βουλευτική· τὸ γὰρ ψήφισμα πρακτὸν ὡς τὸ ἔσχατον. διὸ πολιτεύεσθαι τούτους μόνον λέγουσιν·
3 μόνοι γὰρ πράττουσιν οὗτοι ὥσπερ οἱ χειροτέχναι. δοκεῖ δὲ καὶ φρόνησις μάλιστ' εἶναι ἡ περὶ αὐτὸν καὶ ἕνα· καὶ ἔχει αὕτη τὸ κοινὸν ὄνομα, φρόνησις· ἐκείνων δὲ ἡ μὲν οἰκονομία ἡ δὲ νομοθεσία ἡ δὲ πολιτική, καὶ ταύτης ἡ
4 μὲν βουλευτικὴ ἡ δὲ δικαστική. Εἶδος μὲν οὖν τι ἂν εἴη γνώσεως τὸ αὐτῷ εἰδέναι· ἀλλ' ἔχει διαφορὰν πολλήν· καὶ δοκεῖ ὁ τὰ περὶ αὑτὸν εἰδὼς καὶ διατρίβων φρόνιμος εἶναι, οἱ δὲ πολιτικοὶ πολυπράγμονες· διὸ Εὐριπίδης

1141ᵇ 13. ὁ om. Kᵇ 20. κοῦφα καὶ seclus. Trendelenburg 25. φρόνησις seclus. Scaliger 27. καὶ om. Kᵇ Lᵇ 28. ἔσχατον] ἕκαστον Kᵇ μόνους Lᵇ 34. τὸ] τὸ τὰ Lᵇ Mᵇ 1142ᵃ 1. τὸ pr. Kᵇ

insansal şeylerle ve üzerinde düşünüp taşınılacak şeylerle ilgilidir: Aklı başında kişinin ödevi özellikle budur, iyi düşünüp taşınmaktır, diyoruz. Ne ki, hiçkimse başka türlü olması olası olmayan, belli bir amacı olmayan ve bu amacı yapılabilir bir iyi olmayan şeyler üzerine enine boyuna düşünmez. Tartarak insan için gerçekleştirilebilir en iyi şeyi gözeten kişi mutlak anlamda iyi düşünüp taşınandır. Ayrıca aklı başında yalnızca geneli değil, ayrıntıları da bilmeli. Çünkü eylemle ilgili, eylem ise tek tek nesnelerle ilgili. Bunun için öteki alanlardaki deneyimli kişiler gibi, bilmedikleri halde bazı bilgililerden daha uygulayıcı kişiler vardır. Biri hazım ve sağlık için hafif etin iyi olduğunu biliyor, ama hangi etlerin hafif olduğunu bilmiyorsa, sağlık kazandırmaz, bunu kuş etinin hafif olduğunu bilen biri daha çok başarır. Aklı başındalık ise uygulamayla ilgilidir. Dolayısıyla herikisine de, ama daha çok berikine sahip olmak gerekir. Öyleyse bu açıdan da temel bir erdem olsa gerek.

Siyaset ile aklıbaşındalık huy olarak aynı ama kendileri bakımından aynı değiller. Devlet konusunda temel aklı başındalık olarak yasama sanatı, tek tek nesnelerde ortak adıyla da siyaset. Bu, uygulamayla ve düşünceyle ilgili bir huy. Nitekim karar en son gerçekleştirilecek şeydir. Bunun için yalnızca karar verenlerin devlet yönettikleri söylenir, çünkü yalnızca bunlar el sanatçısı gibi iş görür. Aklı başındalığın özellikle kişinin kendisiyle ve tek kişiyle ilgili olduğu da görülüyor, genel bir ad taşıdığında da aklı başındalık oluyor. Bunlardan biri ekonomi, biri yasama sanatı; biri de siyaset. Bunun da biri düşünme taşınma ile ilgili, öteki yargı ile. Demek ki, kendisi için bilmek bir bilgi türü, ama pek çok ayrımı var. Kendisiyle ilgili olanları bilip kendini yalnızca ona veren kişinin de aklı başında olduğu düşünülüyor. Siyasetçiler ise pek çok işle ilgileniyor. Bunun için Euripides şöyle der:

πῶς δ' ἂν φρονοίην, ᾧ παρῆν ἀπραγμόνως
ἐν τοῖσι πολλοῖς ἠριθμημένον στρατοῦ
ἴσον μετασχεῖν;
τοὺς γὰρ περισσοὺς καί τι πράσσοντας πλέον . . .

ζητοῦσι γὰρ τὸ αὐτοῖς ἀγαθόν, καὶ οἴονται τοῦτο δεῖν πράττειν. ἐκ ταύτης οὖν τῆς δόξης ἐλήλυθε τὸ τούτους φρονίμους εἶναι· καίτοι ἴσως οὐκ ἔστι τὸ αὐτοῦ εὖ ἄνευ οἰκονομίας οὐδ' ἄνευ πολιτείας. ἔτι δὲ τὰ αὐτοῦ πῶς δεῖ διοικεῖν, ἄδηλον καὶ σκεπτέον. σημεῖον δ' ἐστὶ τοῦ εἰρημένου καὶ διότι γεωμετρικοὶ μὲν νέοι καὶ μαθηματικοὶ γίνονται καὶ σοφοὶ τὰ τοιαῦτα, φρόνιμος δ' οὐ δοκεῖ γίνεσθαι. αἴτιον δ' ὅτι καὶ τῶν καθ' ἕκαστά ἐστιν ἡ φρόνησις, ἃ γίνεται γνώριμα ἐξ ἐμπειρίας, νέος δ' ἔμπειρος οὐκ ἔστιν· πλῆθος γὰρ χρόνου ποιεῖ τὴν ἐμπειρίαν· ἐπεὶ καὶ τοῦτ' ἄν τις σκέψαιτο, διὰ τί δὴ μαθηματικὸς μὲν παῖς γένοιτ' ἄν, σοφὸς δ' ἢ φυσικὸς οὔ. ἢ ὅτι τὰ μὲν δι' ἀφαιρέσεώς ἐστιν, τῶν δ' αἱ ἀρχαὶ ἐξ ἐμπειρίας· καὶ τὰ μὲν οὐ πιστεύουσιν οἱ νέοι ἀλλὰ λέγουσιν, τῶν δὲ τὸ τί ἐστιν οὐκ ἄδηλον; ἔτι ἡ ἁμαρτία ἢ περὶ τὸ καθόλου ἐν τῷ βουλεύσασθαι ἢ περὶ τὸ καθ' ἕκαστον· ἢ γὰρ ὅτι πάντα τὰ βαρύσταθμα ὕδατα φαῦλα, ἢ ὅτι τοδὶ βαρύσταθμον. ὅτι δ' ἡ φρόνησις οὐκ ἐπιστήμη, φανερόν· τοῦ γὰρ ἐσχάτου ἐστίν, ὥσπερ εἴρηται· τὸ γὰρ πρακτὸν τοιοῦτον. ἀντίκειται μὲν δὴ τῷ νῷ· ὁ μὲν γὰρ νοῦς τῶν ὅρων, ὧν οὐκ ἔστι λόγος, ἡ δὲ τοῦ ἐσχάτου, οὗ οὐκ ἔστιν ἐπιστήμη ἀλλ' αἴσθησις, οὐχ ἡ τῶν ἰδίων, ἀλλ' οἵᾳ αἰσθανόμεθα ὅτι τὸ [ἐν τοῖς μαθηματικοῖς]

---

4. ἠριθμημένον K^b Γ: ἠριθμημένῳ L^b M^b 9. εἶναι om. K^h εὖ K^b: εἰδέναι M^b: om. L^b Γ 14. καὶ om. M^b 16. γὰρ] δὲ K^b 20. οὐκ om. pr. K^b M^b 23. post τοδὶ add. τὸ K^b M^b 28. οἵᾳ] οἷα ἡι K^b M^b ἐν τοῖς μαθηματικοῖς seclusi

"Hiçbir iş görmeden, bir ordu yığını içinde adamdan sayılıp eşit pay alırken, nasıl aklıbaşında olabilirim? Üstün olanları ve daha çok iş görenleri..."[59]

Çünkü kendileri için iyiyi araştırıyorlar ve bunu yapmak gerektiğine inanıyorlar. İmdi bunların aklı başında olduğu bu kanıya dayanıyor. Yine de ekonomi ve devlet yönetiminden bağımsız kendi için iyi herhalde olmaz. Öte yandan kendine ait şeylerin nasıl düzenlenmesi gerektiği açık değil ve araştırılması gerekiyor. Gençlerin geometrici, matematikçi ya da bu tür bir bilge olup aklı başında olmamaları da bunu gösteriyor. Bunun nedeni aklı başındalığın yalnızca deneyimle bilinebilen tek tek şeylerle ilgili olması, bir gencin ise deneyimli olmamasıdır. Deneyim uzun zaman gerektirir. Niçin bir gencin matematikçi olabilmesine karşın bir bilge ya da doğa bilimcisi olamadığı araştırılmak istenebilir. Acaba biri soyutlamayla ilgili olduğu, ötekilerin ise deneyime dayanmasından ötürü mü? Bu ilkelere gençlerin güvenmemesi, yalnızca onları yinelemesi, ötekilerin ise neliğinin açık olması mı? Ayrıca düşünme taşınmada hem genel hem de tek tek şeylerle ilgili yanılgı olabilir: Sözgelişi bütün ağır sular pistir ya da buradaki şu su ağırdır gibi. Aklı başındalığın ise bir bilim olmadığı açık, çünkü dediğimiz gibi, o sonuçla ilgilidir, olan şey böyle bir şeydir, uygulamayla ilgilidir, usa karşıttır. Çünkü us, nedeni olmayan tanımlarla ilgili, aklı başındalık ise bilimi değil, duyumu olan şeyin sonucuyla ilgili: Özel nesnelerin değil, onunla sözgelişi (geometrik nesnelerde)

ἔσχατον τρίγωνον· στήσεται γὰρ κἀκεῖ. ἀλλ' αὕτη μᾶλλον αἴσθησις ἢ φρόνησις, ἐκείνης δ' ἄλλο εἶδος.

IX. Τὸ ζητεῖν δὲ καὶ τὸ βουλεύεσθαι διαφέρει· τὸ γὰρ βουλεύεσθαι ζητεῖν τι ἐστίν. δεῖ δὲ λαβεῖν καὶ περὶ εὐβουλίας τί ἐστι, πότερον ἐπιστήμη τις ἢ δόξα ἢ εὐστοχία ἢ 2 ἄλλο τι γένος. ἐπιστήμη μὲν δὴ οὐκ ἔστιν· οὐ γὰρ ζητοῦσι περὶ ὧν ἴσασιν, ἡ δ' εὐβουλία βουλή τις, ὁ δὲ βουλευόμενος ζητεῖ καὶ λογίζεται. ἀλλὰ μὴν οὐδ' εὐστοχία· ἄνευ τε γὰρ λόγου καὶ ταχύ τι ἡ εὐστοχία, βουλεύονται δὲ πολὺν χρόνον, καὶ φασὶ πράττειν μὲν δεῖν ταχὺ τὰ βου- 3 λευθέντα, βουλεύεσθαι δὲ βραδέως. ἔτι ἡ ἀγχίνοια ἕτερον καὶ ἡ εὐβουλία· ἔστι δ' εὐστοχία τις ἡ ἀγχίνοια. οὐδὲ δὴ δόξα ἡ εὐβουλία οὐδεμία. ἀλλ' ἐπεὶ ὁ μὲν κακῶς βουλευόμενος ἁμαρτάνει, ὁ δ' εὖ ὀρθῶς βουλεύεται, δῆλον ὅτι ὀρθότης τις ἡ εὐβουλία ἐστίν, οὔτ' ἐπιστήμης δὲ οὔτε δόξης· ἐπιστήμης μὲν γὰρ οὐκ ἔστιν ὀρθότης (οὐδὲ γὰρ ἁμαρτία), δόξης δ' ὀρθότης ἀλήθεια· ἅμα δὲ καὶ ὥρισται ἤδη πᾶν οὗ δόξα ἐστίν. ἀλλὰ μὴν οὐδ' ἄνευ λόγου ἡ εὐβουλία. διανοίας ἄρα λείπεται· αὕτη γὰρ οὔπω φάσις· καὶ γὰρ ἡ δόξα οὐ ζήτησις ἀλλὰ φάσις τις ἤδη, ὁ δὲ βουλευόμενος, ἐάν τε εὖ ἐάν τε καὶ κακῶς βουλεύηται, ζητεῖ τι καὶ λογίζεται. 4 ἀλλ' ὀρθότης τίς ἐστιν ἡ εὐβουλία βουλῆς· διὸ ἡ βουλὴ ζητητέα πρῶτον τί καὶ περὶ τί. ἐπεὶ δ' ἡ ὀρθότης πλεοναχῶς, δῆλον ὅτι οὐ πᾶσα· ὁ γὰρ ἀκρατὴς καὶ ὁ φαῦλος ὃ προτίθεται †ἰδεῖν† ἐκ τοῦ λογισμοῦ τεύξεται, ὥστε ὀρθῶς ἔσται βεβουλευμένος, κακὸν δὲ μέγα εἰληφώς. δοκεῖ δ' ἀγαθόν τι τὸ εὖ βεβουλεῦσθαι· ἡ γὰρ τοιαύτη ὀρθότης βουλῆς 5 εὐβουλία, ἡ ἀγαθοῦ τευκτική. ἀλλ' ἔστι καὶ τούτου ψευδεῖ

---

30. ἡ $L^b M^b$ Γ 32. καὶ om. $K^b M^b$ Γ 1142^b 9. ἡ εὐβουλία τις K^b M^b δὲ om. $K^b M^b$ 15. καὶ post τε om. L^b Γ 19. δεῖν Γ 21. post τι add. εἶναι L^b

bir üçgenin son öğe olduğunun ayırdına vardığımız duyumu olan. Nitekim o son noktada artık durulacaktır. Bu aklı başındalık değil, daha çok bir sezgidir, aklı başındalığın türü başka.

Araştırmak ve düşünüp taşınmak farklı şeyler. Düşünüp taşınmak bir şeyi araştırmaktır. Demek ki, iyi düşünme ne, bir bilim mi, bir sanı mı, bir isabetlilik mi, yoksa başka cins bir şey mi, bunu anlamak gerekiyor. Aslında bir bilim değil, çünkü bilinen şey araştırılmaz. İyi düşünme bir tür düşünmedir ve düşünen kişi araştırır, tartar. Düşünüp taşınmak bir isabetlilik de değil, çünkü isabetlilik akıl yürütmeden bağımsız, hızlı bir şey, oysa düşünüp taşınmak çok zaman ister ve yavaş yavaş düşünüp taşınmak gerektiğini, düşünülüp taşınılmış şeyin ise çabucak yapılması gerektiğini söylerler. Ayrıca kavrama ve iyi düşünme de farklı şeyler. Kavrama, bir tür isabetliliktir. Hiçbir iyi düşünme, bir kanı da olamaz. Madem kötü biçimde düşünen yanlışa düşüyor, iyi düşünen ise sağ karar veriyor, iyi düşünmenin bir tür sağınlık olduğu ve bir tür bilim ya da kanı olmadığı açık. Çünkü bilimde bir sağınlık yok (nitekim yanılgı da olmaz), kanının sağınlığı ise hakikat. Ayrıca kanısı olan her şey zaten belirlenmiştir de. Oysa iyi düşünme akıl yürütmeden bağımsız değil. Öyleyse onun anlama yetisine ait olması kalıyor geriye. Çünkü o [yalnızca] bir açıklama değil. Kanı bir araştırma değil, bir açıklama, oysa düşünüp taşınan kişi, ister iyi ister kötü biçimde düşünsün, belli bir şekilde araştırma yapar ve tartar. Demek ki, iyi düşünme bir düşünme sağınlığı. Bunun için öncelikle düşünmenin ne olduğu ve ne ile ilgili olduğu araştırılmalı. Madem sağınlık pek çok anlamda kullanılıyor, burada bütün anlamların söz konusu olmadığı açık. Nitekim kendine egemen olmayan kişi ve fena kişi, görmeleri belirtilen şeyi tartarak bulacaktır. Dolayısıyla bunlar büyük bir kötülük elde etse bile sağ düşünmüş olacaktır. Oysa iyi düşünüp taşınmak iyi bir şey diye düşünülüyor. Nitekim bir iyi ortaya koyan bu tür sağ düşünme iyi düşünmedir. Ne ki aldatıcı bir tasımla

συλλογισμῷ τυχεῖν, καὶ ὃ μὲν δεῖ ποιῆσαι τυχεῖν, δι' οὗ δ' οὔ, ἀλλὰ ψευδῆ τὸν μέσον ὅρον εἶναι· ὥστ' οὐδ' αὕτη πω εὐβουλία, καθ' ἣν οὗ δεῖ μὲν τυγχάνει, οὐ μέντοι δι' οὗ ἔδει. ἔτι ἔστι πολὺν χρόνον βουλευόμενον τυχεῖν, 6 τὸν δὲ ταχύ. οὐκοῦν οὐδ' ἐκείνη πω εὐβουλία, ἀλλ' ὀρθότης ἡ κατὰ τὸ ὠφέλιμον, καὶ οὗ δεῖ καὶ ὡς καὶ ὅτε. ἔτι 7 ἔστι καὶ ἁπλῶς εὖ βεβουλεῦσθαι καὶ πρός τι τέλος. ἡ μὲν δὴ ἁπλῶς ἡ πρὸς τὸ τέλος τὸ ἁπλῶς κατορθοῦσα, τὶς δὲ ἡ πρός τι τέλος. εἰ δὴ τῶν φρονίμων τὸ εὖ βεβουλεῦσθαι, ἡ εὐβουλία εἴη ἂν ὀρθότης ἡ κατὰ τὸ συμφέρον πρὸς τὸ τέλος, οὗ ἡ φρόνησις ἀληθὴς ὑπόληψίς ἐστιν.

11 Ἔστι δὲ καὶ ἡ σύνεσις καὶ ἡ εὐσυνεσία, καθ' ἃς λέ- X.
1143ᵃ γομεν συνετοὺς καὶ εὐσυνέτους, οὔθ' ὅλως τὸ αὐτὸ ἐπιστήμῃ ἢ δόξῃ (πάντες γὰρ ἂν ἦσαν συνετοί) οὔτε τις μία τῶν κατὰ μέρος ἐπιστημῶν, οἷον ἡ ἰατρικὴ περὶ ὑγιεινῶν, ἢ γεωμετρία περὶ μεγέθη· οὔτε γὰρ περὶ τῶν ἀεὶ ὄντων καὶ ἀκινήτων ἡ σύνεσίς ἐστιν οὔτε περὶ τῶν γιγνομένων ὁτουοῦν, ἀλλὰ περὶ ὧν ἀπορήσειεν ἄν τις καὶ βουλεύσαιτο. διὸ περὶ τὰ αὐτὰ μὲν τῇ φρονήσει ἐστίν, οὐκ ἔστι δὲ τὸ αὐτὸ σύνεσις καὶ φρόνησις. ἡ μὲν γὰρ φρόνησις ἐπιτακτική ἐστιν· τί γὰρ 2 δεῖ πράττειν ἢ μή, τὸ τέλος αὐτῆς ἐστίν· ἡ δὲ σύνεσις κριτικὴ μόνον. ταὐτὸ γὰρ σύνεσις καὶ εὐσυνεσία καὶ συνετοὶ καὶ εὐσύνετοι. ἔστι δ' οὔτε τὸ ἔχειν τὴν φρόνησιν οὔτε τὸ λαμβάνειν ἡ σύνεσις· ἀλλ' ὥσπερ τὸ μανθάνειν 3 λέγεται συνιέναι, ὅταν χρῆται τῇ ἐπιστήμῃ, οὕτως ἐν τῷ

---

23. ante δι' add. τούτου L^b 25. πω K^b: πως vulg. 30. τὶς δὲ $K^b M^b \Gamma$: ἡ δέ τις L^b 31. βουλεύεσθαι K^b 32. ἡ ante κατὰ om. K^b 33. τὸ $K^b \Gamma$: τι vulg. 34. εὐσυνεσία H. Stephanus: ἀσυνεσία codd. 1143ᵃ 1. εὐσυνέτους H. Stephanus: ἀσυνέτους codd. 3. ἡ om. L^b post ὑγιεινῶν add. γὰρ ἂν ἦν $L^b M^b \Gamma$ ἡ K^b: ἢ vulg. 4. μεγέθους L^b 10. ante συνετοὶ add. γὰρ οἱ $L^b \Gamma$

bunu ortaya koymak ve gerekmeyen yolla, yanlış orta terimle yapılması gereken şeyi yapmak da olanaklı. Dolayısıyla gereken şeyi gerekmeyen yolla ortaya koyan düşünme de iyi düşünme değil. Ayrıca kimi zaman uzun süre düşünerek, kimi zaman da çabucak düşünerek bu ortaya konabilir. İmdi yukarıda belirttiğimiz bu şey de bir iyi düşünme değil; amaç, tarz, ve zaman bakımından yararlı olanla ilgili bir sağınlık. Bir de genel anlamda ya da belli bir amaçla ilgili iyi düşünüp taşınmak olanaklı. Genel anlamda iyi düşünüp taşınma genel amacı gözetir, belirli bir amaçla ilgili iyi düşünüp taşınma da belirli bir amacı. İmdi iyi düşünüp taşınmak aklı başında kişilere düşüyor ise, iyi düşünme gerçek aklı başındalığın kabul ettiği bir amaçla ilgili olarak yararlı olana uygun bir sağınlıktır.

Onlara göre kimi kişileri "doğru yargılayan", "tam yargılayan" diye tanımladığımız doğru yargılama ile tam yargılama var bir de. Bu bir bilim ya da sanıyla aynı şey değil (çünkü bu durumda herkes doğru yargılayan kişi olabilirdi) ve sağlığı ilgilendiren konularda hekimlik, uzamla ilgili olarak da geometri gibi bilim alanlarından biri de değil. Çünkü doğru yargılama hep varolan ve devinimsiz nesnelerle ya da oluşan bir nesneyle ilgili değil, soru konusu olan ve üzerinde düşünülüp taşınılabilen nesnelerle ilgili. Bunun için aklı başındalıkla o aynı şeylerle ilgili, ama doğru yargılama ile aklıbaşındalık kendi başına aynı şey değil. Çünkü aklı başındalık yaptırımsaldır, onun amacı neyi yapıp neyi yapmamak gerektiğidir. Doğru yargılama ise yalnızca değerlendiricidir. Doğru yargılama ve tam yargılama aynı şeydir ve doğru yargılayan kişiler tam yargılayan da kişilerdir. Doğru yargılama aklı başındalığa sahip olmak ya da onu elde etmek değil. Nasıl bilim kullanılırken 'kavramak' doğru yargılamak anlamında kullanılırsa, aynı şekilde

χρῆσθαι τῇ δόξῃ ἐπὶ τὸ κρίνειν περὶ τούτων περὶ ὧν ἡ φρόνησίς ἐστιν, ἄλλου λέγοντος, καὶ κρίνειν καλῶς· τὸ γὰρ
4 εὖ τῷ καλῶς τὸ αὐτό. καὶ ἐντεῦθεν ἐλήλυθε τοὔνομα ἡ σύνεσις, καθ' ἣν εὐσύνετοι, ἐκ τῆς ἐν τῷ μανθάνειν· λέγομεν γὰρ τὸ μανθάνειν συνιέναι πολλάκις.

XI. Ἡ δὲ καλουμένη γνώμη, καθ' ἣν συγγνώμονας καὶ ἔχειν φαμὲν γνώμην, ἡ τοῦ ἐπιεικοῦς ἐστὶ κρίσις ὀρθή. σημεῖον δέ· τὸν γὰρ ἐπιεικῆ μάλιστά φαμεν εἶναι συγγνωμονικόν, καὶ ἐπιεικὲς τὸ ἔχειν περί ἔνια συγγνώμην. ἡ δὲ συγγνώμη γνώμη ἐστὶ κριτικὴ τοῦ ἐπιεικοῦς ὀρθή· ὀρθὴ δ' ἡ τοῦ ἀληθοῦς.

2 Εἰσὶ δὲ πᾶσαι αἱ ἕξεις εὐλόγως εἰς ταὐτὸ τείνουσαι· 12
λέγομεν γὰρ γνώμην καὶ σύνεσιν καὶ φρόνησιν καὶ νοῦν ἐπὶ τοὺς αὐτοὺς ἐπιφέροντες γνώμην ἔχειν καὶ νοῦν ἤδη καὶ φρονίμους καὶ συνετούς. πᾶσαι γὰρ αἱ δυνάμεις αὗται τῶν ἐσχάτων εἰσὶ καὶ τῶν καθ' ἕκαστον· καὶ ἐν μὲν τῷ κριτικὸς εἶναι περὶ ὧν ὁ φρόνιμος, συνετὸς καὶ εὐγνώμων
3 ἢ συγγνώμων· τὰ γὰρ ἐπιεικῆ κοινὰ τῶν ἀγαθῶν ἁπάντων ἐστὶν ἐν τῷ πρὸς ἄλλον. ἔστι δὲ τῶν καθ' ἕκαστα καὶ τῶν ἐσχάτων ἅπαντα τὰ πρακτά· καὶ γὰρ τὸν φρόνιμον δεῖ γινώσκειν αὐτά, καὶ ἡ σύνεσις καὶ ἡ γνώμη περὶ τὰ
4 πρακτά, ταῦτα δ' ἔσχατα. καὶ ὁ νοῦς τῶν ἐσχάτων ἑπ' ἀμφότερα· καὶ γὰρ τῶν πρώτων ὅρων καὶ τῶν ἐσχάτων νοῦς ἐστὶ καὶ οὐ λόγος, καὶ ὁ μὲν κατὰ τὰς ἀποδείξεις 1143 b
τῶν ἀκινήτων ὅρων καὶ πρώτων, ὁ δ' ἐν ταῖς πρακτικαῖς τοῦ ἐσχάτου καὶ ἐνδεχομένου καὶ τῆς ἑτέρας προτάσεως· ἀρχαὶ γὰρ τοῦ οὗ ἕνεκα αὗται· ἐκ τῶν καθ' ἕκαστα γὰρ
5 τὰ καθόλου· τούτων οὖν ἔχειν δεῖ αἴσθησιν, αὕτη δ' ἐστὶ νοῦς. 5

---

14. ἐπὶ seclus. Thurot fort. secludendum 19. εὐγνώμονας L^b Γ 30. εὐγνώμων ἡ 33. ἁπάντων K^b M^b Γ 1143 b 1. καὶ ante ὁ om. L^b Γ 5. τὸ L^b Γ οὖν om. K^b

aklı başındalığın ilgili olduğu konularda, değerlendirmede kanıdan yararlanılırken ve başkası konuşurken, yerinde değerlendirilirken aynı şey söz konusu olmaktadır. Çünkü iyi değerlendirme ile yerinde değerlendirme aynı şey. Kişileri ona göre "tam yargılayan" diye belirlediğimiz doğru yargılama adı da 'kavrama'dan çıkar. Nitekim biz çoğu kez "kavrama"ya "doğru yargılamak" adını veririz.

Ona göre kimi kişileri bağışlayıcı olarak tanımladığımız ve anlayış taşıdıklarını söylediğimiz "anlayış"[60] diye adlandırılan şey, doğru kişiye özgü sağ yargıdır. Doğru kişinin özellikle bağışlayıcı olduğu ve bazı konularda bağışlayabildiğini söylememiz de bunun kanıtı. Bağışlama, doğru kişinin sağ yargılı anlayışıdır. Sağ, yani hakikate özgü.

Bütün bu huyların aynı amaca yönelmesi akla uygun. Biz aynı kişilerin anlayış, us taşıdıklarını; aklı başında olduklarını, doğru yargıladıklarını söylüyorsak; anlayışı, doğru yargılamayı, aklı başındalığı ve usu aynı kişilere yüklüyoruz demektir. Çünkü bütün bu olanaklar son durumlarla ve tek tek konularla ilgili olarak aynı şey. Kişi nelerde aklı başında ise o konularda değerlendirici olması açısından, aynı zamanda doğru yargılayandır, anlayışlıdır ya da bağışlayıcıdır. Nitekim doğru şeyler ötekilerle ilgisi içinde bütün iyiler için ortak. Uygulamayla ilgili bütün şeyler, tek tek şeylerle ve en sondakilerle ilgilidir. Aklı başında kişi bunları bilmek zorundadır. Hem doğru yargılama hem anlayış yapılan şeylerle ilgili, bunlar da en sonda olanlar. Us da heriki parça konusunda en son şeylerle ilgili. Nitekim akıl yürütme değil, ustur ilk tanımlara ve en sondakilere özgü olan: Biri kanıtlamalardaki değişmez ve ilk tanımlarla ilgilidir, öteki yapılanlarda en son şeyle, olası olanla, değişik bir öncülle ilgili. Nitekim ereksel nedenin ilkeleri bunlardır: Tek teklerden tümel olanlar çıkar. Öyleyse bunlarla ilgili bir sezgi olmalı: İşte bu ustur.

διὸ καὶ φυσικὰ δοκεῖ εἶναι ταῦτα, καὶ φύσει σοφὸς μὲν οὐδείς, γνώμην δ' ἔχειν καὶ σύνεσιν καὶ νοῦν. σημεῖον δ' 6
ὅτι καὶ ταῖς ἡλικίαις οἰόμεθα ἀκολουθεῖν, καὶ ἥδε ἡ ἡλικία νοῦν ἔχει καὶ γνώμην, ὡς τῆς φύσεως αἰτίας οὔσης. [διὸ καὶ ἀρχὴ καὶ τέλος νοῦς· ἐκ τούτων γὰρ αἱ ἀποδείξεις καὶ περὶ τούτων.] ὥστε δεῖ προσέχειν τῶν ἐμπείρων καὶ πρεσβυτέρων ἢ φρονίμων ταῖς ἀναποδείκτοις φάσεσι καὶ δόξαις οὐχ ἧττον τῶν ἀποδείξεων· διὰ γὰρ τὸ ἔχειν ἐκ τῆς ἐμπειρίας ὄμμα ὁρῶσιν ὀρθῶς. τί μὲν οὖν ἐστὶν ἡ 7
φρόνησις καὶ ἡ σοφία, καὶ περὶ τί ἑκατέρα τυγχάνει οὖσα, καὶ ὅτι ἄλλου τῆς ψυχῆς μορίου ἀρετὴ ἑκατέρα, εἴρηται.

13 Διαπορήσειε δ' ἄν τις περὶ αὐτῶν τί χρήσιμοί εἰσιν. XII.
ἡ μὲν γὰρ σοφία οὐδὲν θεωρήσει ἐξ ὧν ἔσται εὐδαίμων ἄνθρωπος (οὐδεμιᾶς γάρ ἐστι γενέσεως), ἡ δὲ φρόνησις τοῦτο μὲν ἔχει, ἀλλὰ τίνος ἕνεκα δεῖ αὐτῆς; εἴπερ ἡ μὲν φρόνησίς ἐστιν ἡ περὶ τὰ δίκαια καὶ καλὰ καὶ ἀγαθὰ ἀνθρώπῳ, ταῦτα δ' ἐστὶν ἃ τοῦ ἀγαθοῦ ἐστὶν ἀνδρὸς πράττειν, οὐδὲν δὲ πρακτικώτεροι τῷ εἰδέναι αὐτά ἐσμεν, εἴπερ ἕξεις αἱ ἀρεταί εἰσιν, ὥσπερ οὐδὲ τὰ ὑγιεινὰ οὐδὲ τὰ εὐεκτικά, ὅσα μὴ τῷ ποιεῖν ἀλλὰ τῷ ἀπὸ τῆς ἕξεως εἶναι λέγεται· οὐθὲν γὰρ πρακτικώτεροι τῷ ἔχειν τὴν ἰατρικὴν καὶ γυμναστικὴν ἐσμεν. εἰ δὲ μὴ τούτων χάριν φρόνιμον ῥητέον ἀλλὰ 2
τοῦ γίνεσθαι, τοῖς οὖσι σπουδαίοις οὐθὲν ἂν εἴη χρήσιμος· ἔτι δ' οὐδὲ τοῖς μὴ ἔχουσιν· οὐδὲν γὰρ διοίσει αὐτοὺς ἔχειν ἢ ἄλλοις ἔχουσι πείθεσθαι, ἱκανῶς τ' ἔχοι ἂν ἡμῖν ὥσπερ καὶ περὶ τὴν ὑγίειαν· βουλόμενοι γὰρ ὑγιαίνειν ὅμως οὐ

---

7. ἔχει M^b Γ 9. διὸ—11. τούτων alieno loco posita videntur 10. αἱ om. K^b 14. ὀρθῶς L^b: ἀρχάς K^b M^b Γ 15. τίνα L^b Γ 19. θεωρεῖ L^b Γ 22. ἡ om. L^b 28. θετέον L^b Γ 29. χρήσιμον K^b L^b 30. ἔχουσιν] οὖσιν Argyropylus αὐτοῖς K^b M^b

Bunun için bunların doğal olduğu düşünülüyor. Oysa doğal olarak bilge olan hiçkimse yok, ama anlayış, doğru yargılama ve us edinilebilir. Kanıtı da şu: Bunlar yaşla birlikte gider, neden doğa olduğundan ötürü; yaş, us ve anlayış taşır diye düşünürüz. <Bunun için us hem başlangıç hem sonuçtur. Kanıtlamalar bu ilkelerden yola çıkarak ve bu öğelerle ilgili olarak gerçekleşir>. Dolayısıyla deneyimli kişilerin, yaşlıların ya da aklı başında kişilerin kanıtlanmamış görüşlerine ve kanılarına kanıtlamalardan daha az değer vermemek gerekir. Çünkü onlar deneyime dayanan bakışlarıyla sağ bir şekilde görürler. İmdi aklı başındalık, bilgelik ne, ne ile ilgililer, bunu söyledik ve ikisinin de ruhun değişik bir yanıyla ilgili erdem olduğunu belirttik.

İmdi bunların yararı ne, bu sorulabilir. Bilgelik, onlar aracılığıyla insanın mutlu olacağı bir şeye bakmıyor (hiçbir oluşla ilgili değil), aklı başındalık ise bununla ilgili ama ona ne için gerek var? Aklı başındalık insan için adil, güzel ve iyi şeylerle ilgili ise, bunlar da iyi bir kişinin yapması gereken şeyler ise, erdemler, sağlık ve sağlam yapılılıkla ilgili şeyler gibi, uygulamanın değil, bir huy sonucunda böyle olmanın söz konusu olduğu şeyler gibi huylar ise, bunları bilmekle biz hiçbir zaman daha uygulayıcı kişiler olamayız. Çünkü tıp bilimini ya da beden eğitimini bilmekle biz hiç de daha uygulayıcı olmayız. Aklı başındalığın amacının bunlar değil, aklı başında olmayı sağlamak olduğunu söylemek gerekiyorsa, zaten erdemli olanlar için hiçbir yararı olmaz. Ama erdemli olmayanlar için de yararı olmaz, çünkü bunların aklı başındalığa sahip olmaları ya da ona sahip olanlara boyun eğmeleri hiç fark etmeyecek, sağlık konusunda da olduğu gibi, bu bize yeterli olabilecektir: Nitekim sağlıklı olmak isteriz ama bunun için tıp

3 μανθάνομεν ἰατρικήν. πρὸς δὲ τούτοις ἄτοπον ἂν εἶναι δό-
ξειεν, εἰ χείρων τῆς σοφίας οὖσα κυριωτέρα αὐτῆς ἔσται·
ἡ γὰρ ποιοῦσα ἄρχει καὶ ἐπιτάττει περὶ ἕκαστον. περὶ δὴ 35
τούτων λεκτέον· νῦν μὲν γὰρ ἠπόρηται περὶ αὐτῶν μόνον.
4 πρῶτον μὲν οὖν λέγωμεν ὅτι καθ' αὑτὰς ἀναγκαῖον αἱρετὰς 1144ᵃ
αὐτὰς εἶναι, ἀρετάς γ' οὔσας ἑκατέραν ἑκατέρου τοῦ μορίου, καὶ
5 εἰ μὴ ποιοῦσι μηδὲν μηδετέρα αὐτῶν. ἔπειτα καὶ ποιοῦσι
μέν, οὐχ ὡς ἡ ἰατρικὴ δὲ ὑγίειαν, ἀλλ' ὡς ἡ ὑγίεια, οὕτως
ἡ σοφία εὐδαιμονίαν· μέρος γὰρ οὖσα τῆς ὅλης ἀρετῆς 5
6 τῷ ἔχεσθαι ποιεῖ καὶ †τῷ ἐνεργεῖν εὐδαίμονα.† ἔτι τὸ ἔργον
ἀποτελεῖται κατὰ τὴν φρόνησιν καὶ τὴν ἠθικὴν ἀρετήν· ἡ
μὲν γὰρ ἀρετὴ τὸν σκοπὸν ποιεῖ ὀρθόν, ἡ δὲ φρόνησις τὰ
πρὸς τοῦτον. τοῦ δὲ τετάρτου μορίου τῆς ψυχῆς οὐκ ἔστιν
ἀρετὴ τοιαύτη, τοῦ θρεπτικοῦ· οὐδὲν γὰρ ἐπ' αὐτῷ πράτ- 10
7 τειν ἢ μὴ πράττειν. περὶ δὲ τοῦ μηθὲν εἶναι πρακτικωτέ-
ρους διὰ τὴν φρόνησιν τῶν καλῶν καὶ δικαίων, μικρὸν ἄνω-
θεν ἀρκτέον, λαβόντας ἀρχὴν ταύτην. ὥσπερ γὰρ καὶ τὰ
δίκαια λέγομεν πράττοντάς τινας οὔπω δικαίους εἶναι, οἷον
τοὺς τὰ ὑπὸ τῶν νόμων τεταγμένα ποιοῦντας ἢ ἄκοντας 15
ἢ δι' ἄγνοιαν ἢ δι' ἕτερόν τι καὶ μὴ δι' αὐτά (καίτοι πράτ-
τουσί γε ἃ δεῖ καὶ ὅσα χρὴ τὸν σπουδαῖον), οὕτως, ὡς
ἔοικεν, ἔστι τὸ πῶς ἔχοντα πράττειν ἕκαστα ὥστ' εἶναι ἀγα-
θόν, λέγω δ' οἷον διὰ προαίρεσιν καὶ αὐτῶν ἕνεκα τῶν
8 πραττομένων. τὴν μὲν οὖν προαίρεσιν ὀρθὴν ποιεῖ ἡ ἀρετή, 20
τὸ δ' ὅσα ἐκείνης ἕνεκα πέφυκε πράττεσθαι οὐκ ἔστι τῆς
ἀρετῆς ἀλλ' ἑτέρας δυνάμεως. λεκτέον δ' ἐπιστήσασι σα-
9 φέστερον περὶ αὐτῶν. ἔστι δὴ δύναμις ἣν καλοῦσι δει-

1144ᵃ 1. λέγωμεν K^b: λέγομεν vulg. 2. ἑκατέρας K^b Γ 3. καὶ ποιουσῶν K^b 4. ἡ ante ἰατρικὴ add. K^b 6. τῷ ἐνεργεῖν] ἐνέργεια pr. K^b εὐδαιμονία K^{rl}: εὐδαιμονίαν L^b: τὸν εὐδαίμονα M^b Γ 10. ἐφ' ἑαυτῷ L^b 23. δὴ K^b M^b: δή τις L^b Γ

eğitimi görmeyiz. Bunların ötesinde bilgelikten daha aşağı olan aklı başındalık, ondan daha asıl olsa bu garip bir şey olur. Nitekim yaratıcı erdem yöneticidir ve her şey konusunda yaptırım koyar. O halde bunlar üzerine konuşmak gerekiyor. Çünkü şu anda yalnızca onlar hakkındaki sorular dile getirildi. İmdi ilkin şunu söyleyelim: Onlardan hiçbiri hiçbir şey yaratmasa bile, madem herbir erdem <ruhun> herbir parçasına özgü, onların kendi başlarına araştırılması zorunlu. Ayrıca onlar yaratırlar, ama tıp biliminin değil, sağlığın sağlık yaratması gibi, bilgelik de mutluluk yaratır. Nitekim erdemin bütününün bir parçası olduğu için sahip olmakla ve eylemekle mutluluk sağlar. Öte yandan eser, aklı başındalığa ve karakter erdemine uygun olarak tamamlanır. Erdem, amacı sağın kılar, aklı başındalık da bu amaçla ilgili olan şeyleri. Ruhun besleyici dördündü kısmında böyle bir erdem yok, çünkü bir şey yaratmak ya da yaratmamak ona bağlı değil. Bu ilkeden hareket ederek aklı başındalık aracılığıyla güzel ve adil gerçekleşen hiçbir şey olmadığı konusunu iyice deşmek gerekiyor. Nasıl yasalar tarafından buyurulmuş şeyleri istemeyerek, bilgisizlikten ötürü ya da kendileri için değil, başka bir şey için yapanlar (yine de gereken şeyleri ve erdemli kişinin yapması gereken şeyleri yaparlar) gibi bazı kişilerin adilce şeyler yapsalar bile adil olmadıklarını söylüyorsak, aynı şekilde, göründüğü gibi, her eylemin iyi olacak şekilde nasıl yapılacağı bir biçimde belli. Kastettiğim şu: Sözgelişi tercih yoluyla ve yapılan şeylerin kendileri için yapmak. İmdi erdem, tercihi sağ kılar, tercihten ötürü doğal olarak gerçekleştirme ise erdemin değil başka bir yetinin işi. Daha açıkça görmek için bunlar üzerinde durmak gerekiyor. Beceriklilik diye adlandırdığımız bir yeti var:

νότητα· αὕτη δ' ἐστὶ τοιαύτη ὥστε τὰ πρὸς τὸν ὑποτεθέντα
σκοπὸν συντείνοντα δύνασθαι ταῦτα πράττειν καὶ τυγχάνειν αὐτοῦ. ἂν μὲν οὖν ὁ σκοπὸς ᾖ καλός, ἐπαινετή ἐστιν, ἐὰν δὲ φαῦλος, πανουργία· διὸ καὶ τοὺς φρονίμους δεινοὺς καὶ πανούργους φαμὲν εἶναι. ἔστι δ' ἡ φρόνησις οὐχ ἡ δύ- 10
νάμις, ἀλλ' οὐκ ἄνευ τῆς δυνάμεως ταύτης. ἡ δ' ἕξις τῷ ὄμματι τούτῳ γίνεται τῆς ψυχῆς οὐκ ἄνευ ἀρετῆς, ὡς εἴρηταί τε καὶ ἔστι δῆλον· οἱ γὰρ συλλογισμοὶ τῶν πρακτῶν ἀρχὴν ἔχοντές εἰσιν, ἐπειδὴ τοιόνδε τὸ τέλος καὶ τὸ ἄριστον, ὁτιδήποτε ὄν (ἔστω γὰρ λόγου χάριν τὸ τυχόν)· τοῦτο δ' εἰ μὴ τῷ ἀγαθῷ, οὐ φαίνεται· διαστρέφει γὰρ ἡ μοχθηρία καὶ διαψεύδεσθαι ποιεῖ περὶ τὰς πρακτικὰς ἀρχάς. ὥστε φανερὸν ὅτι ἀδύνατον φρόνιμον εἶναι μὴ ὄντα
1144 b ἀγαθόν. Σκεπτέον δὴ πάλιν καὶ περὶ ἀρετῆς· καὶ γὰρ ἡ XIII
ἀρετὴ παραπλησίως ἔχει ὡς ἡ φρόνησις πρὸς τὴν δεινότητα —οὐ ταὐτὸ μέν, ὅμοιον δέ—οὕτω καὶ ἡ φυσικὴ ἀρετὴ πρὸς τὴν κυρίαν. πᾶσι γὰρ δοκεῖ ἕκαστα τῶν ἠθῶν ὑπάρχειν φύσει πως· καὶ γὰρ δίκαιοι καὶ σωφρονικοὶ καὶ ἀνδρεῖοι καὶ τἆλλα ἔχομεν εὐθὺς ἐκ γενετῆς· ἀλλ' ὅμως ζητοῦμεν ἕτερόν τι τὸ κυρίως ἀγαθὸν καὶ τὰ τοιαῦτα ἄλλον τρόπον ὑπάρχειν. καὶ γὰρ παισὶ καὶ θηρίοις αἱ φυσικαὶ ὑπάρχουσιν ἕξεις, ἀλλ' ἄνευ νοῦ βλαβεραὶ φαίνονται οὖσαι. πλὴν τοσοῦτον ἔοικεν ὁρᾶσθαι, ὅτι ὥσπερ σώματι ἰσχυρῷ ἄνευ ὄψεως κινουμένῳ συμβαίνει σφάλλεσθαι ἰσχυρῶς διὰ τὸ μὴ ἔχειν ὄψιν, οὕτω καὶ ἐνταῦθα· ἐὰν δὲ λάβῃ νοῦν, 2
ἐν τῷ πράττειν διαφέρει· ἡ δ' ἕξις ὁμοία οὖσα τότ' ἔσται κυρίως ἀρετή. ὥστε καθάπερ ἐπὶ τοῦ δοξαστικοῦ δύο ἐστὶν εἴδη, δεινότης καὶ φρόνησις, οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ ἠθικοῦ δύο

---

26. αὐτοῦ scripsi: αὐτῶν codd. 28. δύναμις] δεινότης M^b 31. τε om. K^b M^b 1144^b 12. δὴ om. K^b

Bu yeti tercih ettiğimiz amaca giden şeyleri yapmayı ve o amaca ulaşmayı olanaklı kılar. İmdi amaç güzelse övülecek bir yeti ama amaç kötü ise kurnazlık yetisine dönüşür. Bunun için biz aklı başında kişilerin yaman ve kurnaz kişiler olduğunu söyleriz. Oysa aklı başındalık bir yeti değil, ama bu yetiden de bağımsız değil. İmdi söylediğimiz gibi ve açık olduğu gibi, huy erdemden bağımsız olmayan bu ruh görünüşüyle oluşur. Nitekim yapılan şeylerin açıklamalarının ilkesi şu: "Çünkü şu tür bir amaç ve en iyisi". Amaç ne olursa olsun bu böyle (sözkonusu şey bir temellendirme için olacaktır). Ne ki, bu bir iyi için değilse, böyle görünmez. Çünkü kötülük, uygulayıcı ilkeler konusunda da yanlışa düşürür. Dolayısıyla "iyi" yoksa aklı başında olmak olanaksız, bu açık. Yeniden erdem üzerinde duralım: Aklı başındalığın beceriklilikle nasıl bir yakınlığı varsa – aynı şey değil ama bir benzerlik taşıyor – doğal bir erdemin de asıl olan erdemle ilgisi öyle. Alışkanlıklarımızdan herbirini bir biçimde doğal olarak kazandığımız görülüyor. Çünkü daha doğuştan itibaren adil, ölçülü, yiğit oluyoruz ya da öteki alışkanlıkları kazanıyoruz. Yine de asıl iyi olarak aradığımız başka bir şey ve bu tür şeyler başka bir tarzda bulunur diye düşünüyoruz. Nitekim doğal huylar çocuklarda ve vahşi hayvanlarda da bulunur, ama ustan bağımsız olunca zarar verici oldukları görülüyor. Bu bir yana, nasıl görmeyen koca bir gövde hareket ederken, görme duyusundan yoksun olduğundan ötürü sağa sola çarparsa, burada da aynı şey olacağını kestirmek gerekir. Oysa us taşırsa eylem sırasında farklı olur ve huy doğal olana benzer olmasına karşın, o zaman asıl anlamda erdem olur. Dolayısıyla nasıl sanı ile ilgili yanda beceriklilik ve aklı başındalık olmak üzere iki tür varsa, aynı şekilde karakterle ilgili olan yanda da

ἐστί, τὸ μὲν ἀρετὴ φυσικὴ τὸ δ' ἡ κυρία, καὶ τούτων ἡ
3 κυρία οὐ γίνεται ἄνευ φρονήσεως. διόπερ τινές φασι πά-
σας τὰς ἀρετὰς φρονήσεις εἶναι, καὶ Σωκράτης τῇ μὲν
ὀρθῶς ἐζήτει τῇ δ' ἡμάρτανεν· ὅτι μὲν γὰρ φρονήσεις ᾤετο
εἶναι πάσας τὰς ἀρετάς, ἡμάρτανεν, ὅτι δ' οὐκ ἄνευ φρο-
4 νήσεως, καλῶς ἔλεγεν. σημεῖον δέ· καὶ γὰρ νῦν πάντες,
ὅταν ὁρίζωνται τὴν ἀρετήν, προστιθέασι, τὴν ἕξιν εἰπόντες
καὶ πρὸς ἃ ἐστι, τὴν κατὰ τὸν ὀρθὸν λόγον· ὀρθὸς δ' ὁ
κατὰ τὴν φρόνησιν. ἐοίκασι δὴ μαντεύεσθαί πως ἅπαντες
5 ὅτι ἡ τοιαύτη ἕξις ἀρετή ἐστιν, ἡ κατὰ τὴν φρόνησιν. δεῖ
δὲ μικρὸν μεταβῆναι. ἔστι γὰρ οὐ μόνον ἡ κατὰ τὸν ὀρθὸν
λόγον, ἀλλ' ἡ μετὰ τοῦ ὀρθοῦ λόγου ἕξις ἀρετή ἐστιν· ὀρθὸς
δὲ λόγος περὶ τῶν τοιούτων ἡ φρόνησίς ἐστιν. Σωκράτης
μὲν οὖν λόγους τὰς ἀρετὰς ᾤετο εἶναι (ἐπιστήμας γὰρ εἶναι
6 πάσας), ἡμεῖς δὲ μετὰ λόγου. δῆλον οὖν ἐκ τῶν εἰρημένων
ὅτι οὐχ οἷόν τε ἀγαθὸν εἶναι κυρίως ἄνευ φρονήσεως, οὐδὲ
φρόνιμον ἄνευ τῆς ἠθικῆς ἀρετῆς. ἀλλὰ καὶ ὁ λόγος
ταύτῃ λύοιτ' ἄν, ᾧ διαλεχθείη τις ἂν ὅτι χωρίζονται ἀλ-
λήλων αἱ ἀρεταί· οὐ γὰρ ὁ αὐτὸς εὐφυέστατος πρὸς ἁπά-
σας, ὥστε τὴν μὲν ἥδη τὴν δ' οὔπω εἰληφὼς ἔσται· τοῦτο
γὰρ κατὰ μὲν τὰς φυσικὰς ἀρετὰς ἐνδέχεται, καθ' ἃς
δὲ ἁπλῶς λέγεται ἀγαθός, οὐκ ἐνδέχεται· ἅμα γὰρ τῇ 1145ᵃ
7 φρονήσει μιᾷ ὑπαρχούσῃ πᾶσαι ὑπάρξουσιν. δῆλον δέ, κἂν
εἰ μὴ πρακτικὴ ἦν, ὅτι ἔδει ἂν αὐτῆς διὰ τὸ τοῦ μορίου
ἀρετὴν εἶναι, καὶ ὅτι οὐκ ἔσται ἡ προαίρεσις ὀρθὴ ἄνευ
φρονήσεως οὐδ' ἄνευ ἀρετῆς· ἡ μὲν γὰρ τὸ τέλος ἡ δὲ
8 τὰ πρὸς τὸ τέλος ποιεῖ πράττειν. ἀλλὰ μὴν οὐδὲ κυρία
γ' ἐστὶ τῆς σοφίας οὐδὲ τοῦ βελτίονος μορίου, ὥσπερ οὐδὲ

---

16. φυσικὴ] ἠθικὴ K^b 26. ἔστι γὰρ οὐ] οὐ γὰρ L^b Γ 1145ᵃ 2. ὑπαρχούσῃ $K^b M^b$: οὔσῃ L^b 3. ἂν om. $K^b M^b$ 6. τὰ om. K^b

doğal erdem ve asıl erdem olmak üzere iki tür vardır ve bunlardan asıl olanı aklı başındalıktan bağımsız olamaz. Bunun için kimileri, bütün erdemlerin aklı başındalık olduğunu söylerler ve bu konuda Sokrates de sorgularken bir açıdan doğru söylüyordu, bir açıdan yanlışa düşüyordu. Bütün erdemlerin aklı başındalık olduğuna inanırken yanlışa düşüyordu, aklı başındalıktan bağımsız olamayacaklarını söylerken de yerinde konuşuyordu. Şu bir kanıt: Şimdilerde de herkes erdemi belirlerken bir huy olduğuna ve 'neye göre' olduğu konusunda da 'sağ akla göre' olduğuna katılıyor. Sağ akıl ise aklı başındalığa uygun olan. İmdi öyle görünüyor ki, herkes bir biçimde şunu söylüyor: Erdem aklı başındalığa uygun böyle bir huy. Ama küçük bir şey eklemek gerekiyor: Yalnızca sağ akla uygun değildir, aynı zamanda sağ akılla birlikte giden bir huydur erdem. Sağ akıl ise bu tür şeyler konusundaki aklı başındalıktır. O halde Sokrates erdemlerin, kimi akıl yürütmeler olduğuna inanıyor (çünkü hepsinin bilim olduğunu söylüyordu), oysa biz akılla gittiğini söylüyoruz. İmdi söylediklerimizden açık ki, aklı başındalıktan bağımsız asıl anlamda iyi olmak ve karakter erdeminden bağımsız aklı başında olmak olanaksızdır. Bu şekilde erdemlerin birbirlerinden ayrıldıklarının onunla kanıtlanabileceği bir sav da çürütülebilir. Çünkü aynı kişi bütün erdemlerle ilgili olarak çok iyi donatılmış değildir, dolayısıyla kimini elde etmiş, kimini ise henüz elde etmemiş olabilir. Bu doğal erdemlerde olası, ama kişinin onlara göre mutlak anlamda iyi diye belirlendiği erdemlerde olası değil. Çünkü bir tek aklı başındalık bulunduğunda aynı anda bütün aklı başındalıklar da bulunur. Şu açık: Aklı başındalık uygulamayla ilgili olmasaydı bile, gerekli olurdu, çünkü ruhun bir yanının erdemidir ve aklı başındalıktan ve erdemden bağımsız sağ tercih olamaz. Nitekim biri amacı, öteki amaçla ilgili şeyleri uygulamayı gösterir. Ne ki, nasıl hekimlik sağlıktan önce gelmezse, aklı başındalık da bilgelikten ya da ruhun daha iyi bir

τῆς ὑγιείας ἡ ἰατρική· οὐ γὰρ χρῆται αὐτῇ, ἀλλ' ὁρᾷ ὅπως γένηται· ἐκείνης οὖν ἕνεκα ἐπιτάττει, ἀλλ' οὐκ ἐκείνῃ. ἔτι ὅμοιον κἂν εἴ τις τὴν πολιτικὴν φαίη ἄρχειν τῶν θεῶν, ὅτι ἐπιτάττει περὶ πάντα τὰ ἐν τῇ πόλει.

H.

Μετὰ δὲ ταῦτα λεκτέον, ἄλλην ποιησαμένους ἀρχήν, ὅτι τῶν περὶ τὰ ἤθη φευκτῶν τρία ἐστὶν εἴδη, κακία ἀκρασία θηριότης. τὰ δ' ἐναντία τοῖς μὲν δυσὶ δῆλα· τὸ μὲν γὰρ ἀρετὴν τὸ δ' ἐγκράτειαν καλοῦμεν· πρὸς δὲ τὴν θηριότητα μάλιστ' ἂν ἁρμόττοι λέγειν τὴν ὑπὲρ ἡμᾶς ἀρετήν, ἡρωικήν τινα καὶ θείαν, ὥσπερ Ὅμηρος περὶ ⟨τοῦ⟩ Ἕκτορος πεποίηκε λέγοντα τὸν Πρίαμον ὅτι σφόδρα ἦν ἀγαθός, "οὐδὲ ἐῴκει ἀνδρός γε θνητοῦ πάις ἔμμεναι ἀλλὰ θεοῖο." ὥστ' εἰ, καθάπερ φασίν, ἐξ ἀνθρώπων γίνονται θεοὶ δι' ἀρετῆς ὑπερβολήν, τοιαύτη τις ἂν εἴη δῆλον ὅτι ἡ τῇ θηριώδει ἀντιτιθεμένη ἕξις· καὶ γὰρ ὥσπερ οὐδὲ θηρίου ἐστὶ κακία οὐδ' ἀρετή, οὕτως οὐδὲ θεοῦ, ἀλλ' ἡ μὲν τιμιώτερον ἀρετῆς, ἡ δ' ἑτερόν τι γένος κακίας. ἐπεὶ δὲ σπάνιον καὶ τὸ θεῖον ἄνδρα εἶναι, καθάπερ οἱ Λάκωνες εἰώθασι προσαγορεύειν, ⟨οἱ⟩ ὅταν ἀγασθῶσι σφόδρα του, σεῖος ἀνήρ φασιν, οὕτω καὶ ὁ θηριώδης ἐν τοῖς ἀνθρώποις σπάνιος· μάλιστα δ' ἐν τοῖς βαρβάροις ἐστίν, γίνεται δ' ἔνια καὶ διὰ νόσους καὶ πηρώσεις· καὶ τοὺς διὰ κακίαν δὲ τῶν ἀνθρώπων ὑπερβάλλοντας οὕτως ἐπιδυσφημοῦμεν. ἀλλὰ περὶ μὲν τῆς διαθέσεως τῆς τοιαύτης ὕστερον ποιητέον τινὰ μνείαν, περὶ δὲ κακίας εἴρηται πρότερον· περὶ δὲ ἀκρασίας καὶ μαλακίας καὶ τρυ-

---

8. ἡ om. $K^h M^b$ 15. δὲ om. K^b 20. τοῦ addidi 24. θηριωδία $l.^b$ Γ 29. οἱ addidi 31. γίνονται δ' ἔνιοι Γ 33. τῆς τοιαύτης διαθέσεως L^b

kısmından önce gelmez. Çünkü hekimlik sağlığı kullanmaz, onun nasıl oluşacağını görür. O halde ona buyurmaz, 'onun için' buyurur. Ayrıca "kentteki herşeyi denetlediği için siyaset tanrıları da yönetir" denmesine benzer bir şey olurdu.

YEDİNCİ KİTAP

Bunlardan sonra başka bir başlangıç noktası alıp kaçınılması gereken alışkanlıklarla ilgili üç türden sözetmeliyiz: Kötülük, kendine egemen olmama ve "canavarlık". Bunların karşıtlarından ikisi açık: Birine "erdem", ötekine "kendine egemen olma" diyoruz. Canavarlığın karşıtı olarak bizim üstümüzde, kahramanca ve tanrıca bir erdem uygun olabilir: Tıpkı Homeros Priamos'a, Hektor'un çok değerli olduğunu söyletirken *"ölümlü bir adamın oğluna değil, bir tanrınınkine benziyordu"*[61] dedirtmesi gibi. Dolayısıyla söylendiği gibi tanrılar erdem aşkınlığıyla insanlar arasından çıkıyorlarsa, böyle bir huyun canavarlığa karşıt huy olacağı açık. Nasıl vahşi bir hayvanda bir kötülük ya da erdem olmazsa, aynı şekilde bir tanrıda da olmaz. Berikininki erdemden daha değerli bir şey, ilkininki ise başka tür bir kötülük. Tanrısal bir insan pek ender varolduğu için, Lakonlar birine pek çok hayranlık duyduklarında nasıl "tanrısal adam" derlerse, aynı şekilde insanlar arasında da canavara pek rastlanmaz, daha çok yabancılar arasında bulunur. Kimileri de bir hastalıktan ya da bir illetten ötürü böyle olurlar. Ayrıca kötülükleriyle sınırı aşan insanları da böyle adlandırıyoruz. Ama bu tür tutum üzerine daha sonra kısaca duracağız, kötülük üzerine de daha önce sözetmiştik. Şimdi kendine egemen olmama, zayıflık,

φῆς λεκτέον, καὶ περὶ ἐγκρατείας καὶ καρτερίας· οὔτε γὰρ
ὡς περὶ τῶν αὐτῶν ἕξεων τῇ ἀρετῇ καὶ τῇ μοχθηρίᾳ ἑκα- 1145ᵇ
τέραν αὐτῶν ὑπολεπτέον, οὔθ' ὡς ἕτερον γένος. δεῖ δ',
ὥσπερ ἐπὶ τῶν ἄλλων, τιθέντας τὰ φαινόμενα καὶ πρῶ-
τον διαπορήσαντας οὕτω δεικνύναι μάλιστα μὲν πάντα τὰ
ἔνδοξα περὶ ταῦτα τὰ πάθη, εἰ δὲ μή, τὰ πλεῖστα καὶ
κυριώτατα· ἐὰν γὰρ λύηταί τε τὰ δυσχερῆ καὶ κατα-
λείπηται τὰ ἔνδοξα, δεδειγμένον ἂν εἴη ἱκανῶς.

ὁ Δοκεῖ δὴ ἥ τε ἐγκράτεια καὶ καρτερία τῶν σπουδαίων 2
καὶ [τῶν] ἐπαινετῶν εἶναι, ἡ δ' ἀκρασία τε καὶ μαλακία
τῶν φαύλων καὶ ψεκτῶν, καὶ ὁ αὐτὸς ἐγκρατὴς καὶ
ἐμμενετικὸς τῷ λογισμῷ, καὶ ἀκρατὴς καὶ ἐκστατικὸς τοῦ
λογισμοῦ. καὶ ὁ μὲν ἀκρατὴς εἰδὼς ὅτι φαῦλα πράττει διὰ
πάθος, ὁ δ' ἐγκρατὴς εἰδὼς ὅτι φαῦλαι αἱ ἐπιθυμίαι οὐκ
ἀκολουθεῖ διὰ τὸν λόγον. καὶ τὸν σώφρονα μὲν ἐγκρατῆ καὶ
καρτερικόν, τὸν δὲ τοιοῦτον οἱ μὲν πάντα σώφρονα οἱ δ' οὔ,
καὶ τὸν ἀκόλαστον ἀκρατῆ καὶ τὸν ἀκρατῆ ἀκόλαστον συγκε-
7 χυμένως, οἱ δ' ἑτέρους εἶναί φασιν. τὸν δὲ φρόνιμον ὁτὲ μὲν
οὔ φασιν ἐνδέχεσθαι εἶναι ἀκρατῆ, ὁτὲ δ' ἐνίους φρονίμους
ὄντας καὶ δεινοὺς ἀκρατεῖς εἶναι. ἔτι ἀκρατεῖς λέγονται καὶ
θυμοῦ καὶ τιμῆς καὶ κέρδους. τὰ μὲν οὖν λεγόμενα ταῦτ' ἐστίν.

II. Ἀπορήσειε δ' ἄν τις πῶς ὑπολαμβάνων ὀρθῶς ἀκρα- 3
τεύεταί τις. ἐπιστάμενον μὲν οὖν οὔ φασί τινες οἷόν τε
εἶναι· δεινὸν γὰρ ἐπιστήμης ἐνούσης, ὡς ᾤετο Σωκράτης,
ἄλλο τι κρατεῖν καὶ περιέλκειν αὐτὴν ὥσπερ ἀνδράποδον.
Σωκράτης μὲν γὰρ ὅλως ἐμάχετο πρὸς τὸν λόγον ὡς οὐκ
οὔσης ἀκρασίας· οὐθένα γὰρ ὑπολαμβάνοντα πράττειν παρὰ
2 τὸ βέλτιστον, ἀλλὰ δι' ἄγνοιαν. οὗτος μὲν οὖν ὁ λόγος

1145ᵇ 8. δ' $K^b M^b$ τε om. $K^b M^b$ 9. τῶν om. L^b 10. post φαύλων add. τε L^b 22. μὲν om. $K^b M^b$ 24. αὐτὴν K^b: αὐτὸν vulg.

"oburluk" ile kendine egemen olma ve sağlam karakterlikten sözedelim. Bu huyların biri erdem ve kötülükle aynı diye alınamaz, <birbirlerinden de> türce farklı değiller. Başka durumlarda da olduğu gibi görünen olguları ve daha önceki soruları ele alıp böylece bu etkilenimler konusundaki tüm genel kanıları olabildiğince göstermek gerek; hiç olmazsa en önemlilerini ve asıl olanlarını. Zorluklar çözümlenir, genel kanılar geride bırakılırsa yeterince gösterilmiş olacaktır. 1145b

Öyle görünüyor ki, kendine egemen olma ile sağlam karakterlilik erdemli, övülecek; kendine egemen olmama ile zayıflık çirkin ve yerilecek şeyler. Kendine egemen kişi akıl yürütmede tutarlı, kendine egemen olmayan kişi ise akıl yürütmede tutarsızdır. Kendine egemen olmayan kişi kötü olduğunu bile bile tutku nedeniyle eyler, kendine egemen kişi ise arzuların çirkin olduğunu bildiği için akıl yürütmesi sayesinde onlara uymaz. Ölçülü kişi kendine egemen olan, sağlam karakterli kişidir. Öte yandan bazı kimseler bu tür birinin hepten ölçülü olduğunu, bazı kimseler ise olmadığını; kimileri haz düşkünü insanın kendiliğinden kendine egemen olmayan kişi olduğunu, kendine egemen olmayan kişinin de kendiliğinden haz düşkünü olduğunu ileri sürer, kimileri de onların değişik olduklarını söyler. Bazan aklı başında kişinin kendine egemen olmayan bir kişi olamayacağı, bazan da kimi aklı başında ve becerikli kişilerin kendine egemen olmayan kişi olabildikleri söylenir. Ayrıca gösterişe, mevkiye, kazanca karşı da kendine egemen olamayan kimselerden sözedilir. İmdi söylenenler bunlar.

Ne ki, birinin nasıl olup da sağ düşünmesine karşın, kendine egemen olmadığı sorulabilir. Bazı kişiler bilgili bir insanın böyle olamayacağını söyler. Sokrates'in düşündüğü gibi, bilimin olduğu yerde başka bir şeyin hükmetmesi ve insanı bir köle gibi gütmesi korkunç bir şey. Nitekim Sokrates "kendine egemen olmama" kavramına karşı çıkıyordu ve böyle bir şeyin olmadığını açıklıyordu.[62] Çünkü o hiç kimsenin bilgiyle "daha iyi"ye aykırı eyleyemeyeceğine, bilgisizlikten ötürü bunu yapabileceğine inanıyordu. Oysa bu sav

ἀμφισβητεῖ τοῖς φαινομένοις ἐναργῶς, καὶ δέον ζητεῖν περὶ τὸ πάθος, εἰ δι' ἄγνοιαν, τίς ὁ τρόπος γίνεται τῆς ἀγνοίας. ὅτι γὰρ οὐκ οἴεταί γε ὁ ἀκρατευόμενος πρὶν ἐν τῷ πάθει γενέσθαι, φανερόν. εἰσὶ δέ τινες οἳ τὰ μὲν συγχωροῦσι τὰ δ' οὔ· τὸ μὲν γὰρ ἐπιστήμης μηθὲν εἶναι κρεῖττον ὁμολογοῦσιν, τὸ δὲ μηθένα πράττειν παρὰ τὸ δόξαν βέλτιον οὐχ ὁμολογοῦσιν, καὶ διὰ τοῦτο τὸν ἀκρατῆ φασὶν οὐκ ἐπιστήμην ἔχοντα κρατεῖσθαι ὑπὸ τῶν ἡδονῶν ἀλλὰ δόξαν. ἀλλὰ μὴν εἴγε δόξα καὶ μὴ ἐπιστήμη, μηδ' ἰσχυρὰ ὑπόληψις ἡ ἀντιτείνουσα ἀλλ' ἠρεμαία, καθάπερ ἐν τοῖς διστάζουσι, συγγνώμη τῷ μὴ μένειν ἐν αὑταῖς πρὸς ἐπιθυμίας ἰσχυράς· τῇ δὲ μοχθηρίᾳ οὐ συγγνώμη, οὐδὲ τῶν ἄλλων οὐδενὶ τῶν ψεκτῶν. φρονήσεως ἄρα ἀντιτεινούσης; αὕτη γὰρ ἰσχυρότατον. ἀλλ' ἄτοπον· ἔσται γὰρ ὁ αὐτὸς ἅμα φρόνιμος καὶ ἀκρατής, φήσειε δ' οὐδ' ἂν εἷς φρονίμου εἶναι τὸ πράττειν ἑκόντα τὰ φαυλότατα. πρὸς δὲ τούτοις δέδεικται πρότερον ὅτι πρακτικός γε ὁ φρόνιμος (τῶν γὰρ ἐσχάτων τις) καὶ τὰς ἄλλας ἔχων ἀρετάς. ἔτι εἰ μὲν ἐν τῷ ἐπιθυμίας ἔχειν ἰσχυρὰς καὶ φαύλας ὁ ἐγκρατής, οὐκ ἔσται ὁ σώφρων ἐγκρατὴς οὐδ' ὁ ἐγκρατὴς σώφρων· οὔτε γὰρ τὸ ἄγαν σώφρονος οὔτε τὸ φαύλας ἔχειν. ἀλλὰ μὴν δεῖ γε· εἰ μὲν γὰρ χρηστὰι αἱ ἐπιθυμίαι, φαύλη ἡ κωλύουσα ἕξις μὴ ἀκολουθεῖν, ὥσθ' ἡ ἐγκράτεια οὐ πᾶσα σπουδαία· εἰ δ' ἀσθενεῖς καὶ μὴ φαῦλαι, οὐθὲν σεμνόν, οὐδ' εἰ φαῦλαι καὶ ἀσθενεῖς, οὐδὲν μέγα. ἔτι εἰ πάσῃ δόξῃ ἐμμενετικὸν ποιεῖ ἡ ἐγκράτεια, φαύλη, οἷον εἰ καὶ τῇ ψευδεῖ· καὶ εἰ πάσης δόξης ἡ ἀκρασία ἐκστατικόν, ἔσται τις σπουδαία ἀκρασία, οἷον ὁ Σοφοκλέους Νεοπτόλεμος ἐν

---

28. fort. δέον ⟨γίνεται⟩ et infra 29 τίς ὁ τρόπος [γίνεται] 29. ὁ om. K^b 31. δή pr. K^b 1146ᵃ 6. φησὶ pr. K^b 8. τε M^b 15. σπουδαῖον K^b

görünenlere açıkça ters düşüyor. Aslında tutku üzerine araştırma yapmalı, bilgisizlikten ötürü oluşuyorsa, ne tarz bir bilgisizlikten ötürü oluştuğuna bakmalı. Kendine egemen olmayan kişi ancak tutku içinde olduğu zaman öyle olmaması gerektiğini düşünür, bu açık. Kimi kişiler bu görüşe bir yanıyla katılırken, bir yanıyla da katılmaz. Bunlar bir yandan hiçbir şeyin bilimden daha güçlü olmadığını kabul ediyorlar, öte yandan hiçkimsenin, kanısına göre daha iyi olan şeye aykırı eylemediği görüşüne katılmıyorlar. Bundan ötürü de kendine egemen olmayan kişinin bilgi değil, kanı taşıdığı için hazlar tarafından yönetildiğini ileri sürüyorlar. Ama onu güden bilim değil, kanı ise ve görüşleri kararsız kişilerdeki gibi, sağlam değil, değişken ise, güçlü arzular karşısında bu görüşlerinde direnmeyen kişi bağışlanabilir, demektir. Oysa kötülük için ve başka yerilecek bir şey için bağışlama olamaz. Acaba karşı duracak şey aklı başındalık mı? Çünkü o en güçlü şey. Ama bu garip, çünkü aynı kişi aynı anda hem aklı başında hem de kendine egemen olmayan kişi olacak, oysa bir kişi bile "son derece kötü şeyleri isteyerek yapmak aklı başında kişinin işidir" diyemez. Ayrıca aklı başında kişinin uygulayıcı olduğu (çünkü o en sondakilere ilişkin) ve öteki erdemleri de taşıdığı daha önce gösterilmişti. Öte yandan kendine egemen kişi hem güçlü hem de sefilce arzular taşıyacak olursa, ölçülü kişi kendine egemen kişi olamaz, kendine egemen kişi de ölçülü biri olamaz. Çünkü aşırı ve sefilce arzular taşımak ölçülü birinin işi değil. Oysa <bu sava göre> böyle olması gerekir. Çünkü arzular yararlıysa onları izlemeyi engelleyen huy kötüdür, dolayısıyla her kendine egemenlik erdemli olmayacaktır. Oysa arzular kötü değil, zayıf ise onlara karşı çıkmak hiç de önemli bir şey olmayacak, kötü ve zayıf ise yine bu önemli bir şey olmayacaktır. Öte yandan kendine egemenlik kanıda direşken kılıyorsa, sözgelişi yanlış bir kanı ile bunu yaparsa, kötü olur. Kendine egemen olmama her kanıya göre değişkense, Sophokles'in

τῷ Φιλοκτήτῃ· ἐπαινετὸς γὰρ οὐκ ἐμμένων οἷς ἐπείσθη ὑπὸ
8 τοῦ Ὀδυσσέως διὰ τὸ λυπεῖσθαι ψευδόμενος. ἔτι ὁ σοφι-
στικὸς λόγος [ψευδόμενος] ἀπορία· διὰ γὰρ τὸ παράδοξα
βούλεσθαι ἐλέγχειν, ἵνα δεινοὶ ὦσιν ὅταν ἐπιτύχωσιν, ὁ
γενόμενος συλλογισμὸς ἀπορία γίνεται· δέδεται γὰρ ἡ
διάνοια, ὅταν μένειν μὴ βούληται διὰ τὸ μὴ ἀρέσκειν
τὸ συμπεραυθέν, προϊέναι δὲ μὴ δύνηται διὰ τὸ λῦσαι μὴ
9 ἔχειν τὸν λόγον. συμβαίνει δὴ ἔκ τινος λόγου ἡ ἀφροσύνη
μετ' ἀκρασίας ἀρετή· τἀναντία γὰρ πράττει ὧν ὑπο-
λαμβάνει διὰ τὴν ἀκρασίαν, ὑπολαμβάνει δὲ τἀγαθὰ
κακὰ εἶναι καὶ οὐ δεῖν πράττειν, ὥστε τἀγαθὰ καὶ οὐ τὰ
10 κακὰ πράξει. ἔτι ὁ τῷ πεπεῖσθαι πράττων καὶ διώκων
τὰ ἡδέα καὶ προαιρούμενος βελτίων ἂν δόξειεν τοῦ μὴ διὰ
λογισμὸν ἀλλὰ δι' ἀκρασίαν· εὐιατότερος γὰρ διὰ τὸ με-
ταπεισθῆναι ἄν. ὁ δ' ἀκρατὴς ἔνοχος τῇ παροιμίᾳ ἐν ᾗ
φαμὲν "ὅταν τὸ ὕδωρ πνίγῃ, τί δεῖ ἐπιπίνειν;" εἰ μὲν γὰρ
ἐπέπειστο ἃ πράττει, μεταπεισθεὶς ἂν ἐπαύσατο· νῦν δὲ 1146 b
11 ⟨ἄλλα⟩ πεπεισμένος οὐδὲν ἧττον [ἄλλα] πράττει. ἔτι εἰ
περὶ πάντα ἀκρασία ἐστὶ καὶ ἐγκράτεια, τίς ὁ ἁπλῶς ἀκρατής;
οὐδεὶς γὰρ ἁπάσας ἔχει τὰς ἀκρασίας, φαμὲν δ' εἶναί τινας
ἁπλῶς.

12 Αἱ μὲν οὖν ἀπορίαι τοιαῦταί τινες συμβαίνουσιν, τούτων 4
δὲ τὰ μὲν ἀνελεῖν δεῖ τὰ δὲ καταλιπεῖν· ἡ γὰρ λύσις τῆς
III. ἀπορίας εὕρεσίς ἐστιν. Πρῶτον μὲν οὖν σκεπτέον πότερον
εἰδότες ἢ οὔ, καὶ πῶς εἰδότες· εἶτα περὶ ποῖα τὸν ἀκρατῆ
καὶ τὸν ἐγκρατῆ θετέον, λέγω δὲ πότερον περὶ πᾶσαν
ἡδονὴν καὶ λύπην ἢ περί τινας ἀφωρισμένας, καὶ τὸν
ἐγκρατῆ καὶ τὸν καρτερικόν, πότερον ὁ αὐτὸς ἢ ἕτερός

---

22. ψευδόμενος seclus. Coraes 25. post μένειν add. μὲν Aldina 27. δὴ scripsi: δ' codd. 30. κακὰ] καὶ κακὰ pr. K^b 35. post γὰρ add. μὴ L^b 1146^b 2. ἄλλα add. Ramsauer: οὐ (vel μὴ) Γ ἄλλα seclusi

Philoktetes'indeki Neoptolemos gibi erdemli bir kendine egemen olmama söz konusu olacaktır: Çünkü yalan ona acı verdiği için Odysseus tarafından kendisine kabul ettirilen konularda direşken olmadığından ötürü, övülecek bir kişidir. Öte yandan aldatıcı, sofistik temellendirme bir sorun yaratır: Başardıkları zaman becerikli gibi görünmek amacıyla aykırılığı göstermek istedikleri için ortaya çıkan sonuç ile bir sorun oluşur. Çünkü sonuçtan hoşlanılmamasından ötürü böyle kalmak istenmediği zaman, temellendirme ise bir çözüm taşımadığından ötürü ilerlenemediği için çıkarım yolu tıkanır. Bir temellendirmeyle kendine egemen olmamayla giden aklı başında olmamanın bir erdem olduğu sonucu çıkabilir. Nitekim kendine egemen olmama yüzünden düşündüğü şeylerin tersini yapar; iyi şeyleri kötü diye kabul edip, onları yapmamak gerektiğini düşünür, dolayısıyla kötü şeyler değil, iyi şeyler yapacaktır. Ayrıca hoş şeyler olduğuna inandığı için bunları yapıp izleyen ve tercih eden kişi, akıl yürütme ile değil, kendine egemen olmama yüzünden bunu yapan kişiden daha iyi görünse gerek. Çünkü onun fikri değişince iyileşmesi daha kolay. Oysa kendine egemen olmayan kişiye şu atasözü uyar: "Su soluğunu kestiği zaman, niçin içmeyi sürdürmeli". Nitekim ikna olduğu şeyleri yapıyor olsaydı, fikir değiştirince vazgeçerdi. Oysa şimdiki durumda <<başka>> şeylere inanmasına karşın, <<başka>> şeyler yapıyor. Öte yandan kendine egemen olmama ve kendine egemen olma herşeyle ilgili ise, asıl anlamda kendine egemen olmayan kişi kim? Çünkü hiçkimse bütün kendine egemen olmama özelliklerini taşımıyor, bazı kişilerin ise asıl anlamda kendi egemen olmadığını söylüyoruz.

İmdi söz konusu güçlükler bunlar. Bunların bir kısmını çözmek, bir kısmını da bir yana bırakmak gerekiyor. Bir sorunun bulunması onun çözümü. İmdi ilkin <kendine egemen olmayan kişilerin> bilerek mi, bilmeden mi; hangi anlamda bilerek davrandıklarını incelemek gerekiyor. Sonra kendine egemen olmayan ve kendine egemen olan kişinin nelerle ilgili olduğunu ortaya koymalı: Acaba her tür haz ve acıyla mı ilgili, yoksa belli kimi haz ve acılarla mı ilgilidir ve kendine egemen olan kişi ile sağlam karakterli kişi aynı mı yoksa değişik mi?

ἐστιν· ὁμοίως δὲ καὶ περὶ τῶν ἄλλων ὅσα συγγενῆ τῆς θεωρίας ἐστὶ ταύτης. ἔστι δ' ἀρχὴ τῆς σκέψεως, πότερον 2
ὁ ἐγκρατὴς καὶ ὁ ἀκρατὴς εἰσι τῷ περὶ ἃ ἢ τῷ ὡς ἔχοντες τὴν διαφοράν, λέγω δὲ πότερον τῷ περὶ ταδὶ εἶναι μόνον ἀκρατὴς ὁ ἀκρατής, ἢ οὐ ἀλλὰ τῷ ὥς, ἢ οὐ ἀλλ' ἐξ ἀμφοῖν· ἔπειτ' εἰ περὶ πάντ' ἐστὶν ἀκρασία καὶ ἐγκράτεια ἢ οὔ. οὔτε γὰρ περὶ ἅπαντ' ἐστὶν ὁ ἁπλῶς ἀκρατής, ἀλλὰ περὶ ἅπερ ὁ ἀκόλαστος, οὔτε τῷ πρὸς ταῦτα ἁπλῶς ἔχειν (ταὐτὸν γὰρ ἂν ἦν τῇ ἀκολασίᾳ), ἀλλὰ τῷ ὠδὶ ἔχειν. ὁ μὲν γὰρ ἄγεται προαιρούμενος, νομίζων ἀεὶ δεῖν τὸ παρὸν ἡδὺ διώκειν· ὁ δ' οὐκ οἴεται μέν, διώκει δέ. Περὶ μὲν οὖν τοῦ δόξαν ἀληθῆ ἀλλὰ μὴ ἐπιστήμην 3
εἶναι παρ' ἣν ἀκρατεύονται, οὐδὲν διαφέρει πρὸς τὸν λόγον· ἔνιοι γὰρ τῶν δοξαζόντων οὐ διστάζουσιν, ἀλλ' οἴονται ἀκριβῶς εἰδέναι. εἰ οὖν διὰ τὸ ἠρέμα πιστεύειν οἱ δοξάζοντες μᾶλλον τῶν ἐπισταμένων παρὰ τὴν ὑπόληψιν πράξουσιν, οὐθὲν διοίσει ἐπιστήμη δόξης· ἔνιοι γὰρ πιστεύουσιν οὐδὲν ἧττον οἷς δοξάζουσιν ἢ ἕτεροι οἷς ἐπίστανται· δηλοῖ δ' Ἡράκλειτος. ἀλλ' ἐπεὶ διχῶς λέγομεν τὸ ἐπίστασθαι (καὶ γὰρ 5
ὁ ἔχων μὲν οὐ χρώμενος δὲ τῇ ἐπιστήμῃ καὶ ὁ χρώμενος λέγεται ἐπίστασθαι), διοίσει τὸ ἔχοντα μὲν μὴ θεωροῦντα δὲ καὶ τὸ θεωροῦντα ἃ μὴ δεῖ πράττειν [τοῦ ἔχοντα καὶ θεωροῦντα]· τοῦτο γὰρ δοκεῖ δεινόν, ἀλλ' οὐκ εἰ μὴ θεωρῶν. ἔτι ἐπεὶ δύο 6
1147a τρόποι τῶν προτάσεων, ἔχοντα μὲν ἀμφοτέρας οὐδὲν κωλύει πράττειν παρὰ τὴν ἐπιστήμην, χρώμενον μέντοι τῇ καθόλου ἀλλὰ μὴ τῇ κατὰ μέρος· πρακτὰ γὰρ τὰ καθ' ἕκαστα. διαφέρει δὲ καὶ τὸ καθόλου· τὸ μὲν γὰρ ἐφ' ἑαυτοῦ τὸ δ' ἐπὶ τοῦ πράγματός ἐστιν· οἷον ὅτι παντὶ ἀνθρώπῳ

15. ὡς scripsi. πῶς codd. 18. post ἐστὶν add. ἢ M^b post καὶ add. ἢ $L^b M^b$ 34. καὶ τὸ θεωροῦντα om. M^b Γ τοῦ ἔχοντα καὶ θεωροῦντα seclusi

Aynı şekilde bu bakışla aynı türden başka şeyler hakkında da inceleme yapmalı. Araştırmamızın başlangıcı şu: Acaba kendine egemen olan ile egemen olmayan kişi yaptıkları şeyler açısından mı yoksa davranma tarzı açısından mı bir ayırım taşıyor? Yani, kendine egemen olmayan kişi yalnızca belli şeylerle ilgili olarak mı böyle, yoksa bu doğru değil de, davranma tarzıyla mı o "kendine egemen olmayan kişi" oluyor. Yoksa bu da doğru değil de, herikisine de mi bağlı? Ayrıca kendine egemen olmama ile kendine egemen olma her şeyle ilgili mi, değil mi? Nitekim asıl anlamda kendine egemen olmayan kişi her şeyde değil, nelerde haz düşkünüyse onlarda böyledir ve bunlarla ilgili olarak da mutlak olarak değil (çünkü bu durumda haz düşkünlüğü ile aynı şey olurdu), belli bir tarzda davranmakla böyledir. Haz düşkünü önündeki hoş şeyi her zaman izlemek gerektiğini düşündüğü için tercih ederek davranır, kendine egemen olmayan kişi ise, izlememek gerektiğini düşünür ama gene de izler. Bilimin değil doğru sanının kendimize egemen olamadığımız şeyle ilgili bilgi olması bizim konumuz açısından önemli değil. Çünkü kimi kişilerin sanıları vardır ama hiç de kararsız değillerdir, tersine kesinlikle bildiklerini düşünürler. İmdi sanı sahibi kişiler, sırf sanısı zayıf olması yüzünden bilgili kişilerden daha çok yargılarına aykırı eylemde bulunuyorlarsa, bilim sanıdan hiç de farklı olmayacaktır. Nitekim kimi kişiler sanı sahibi oldukları şeylere, başkalarının bilgisine sahip oldukları şeylere inandıklarından hiç de daha az inanmıyor. Herakleitos da bunu bize kanıtlar. Ne ki, madem bilgili olmaktan iki şekilde söz ediyoruz (hem bilgili olan ama ondan yararlanmayanın hem de bilgili olup bir de ondan yararlananın bilgili olduğu söylenir), bilgili olmasına karşın yapmak zorunda olduğu şeyleri görmeyen kişiyle, bilgili olup bir de bunları gören arasında fark olacaktır. Beriki durumda kendine egemen olmamak pek şaşırtıcı görünüyor, ama biri yapması gereken şeyi görmüyorsa şaşırtıcı değil. Ayrıca madem iki tarz önerme var, birinin her ikisine de sahip olsa da, gene de teklere ilişkin bilgiyi değil, tümel bilgiyi kullanarak bilgisine aykırı eylemde bulunmasına hiç bir engel yok: Çünkü eylemle ilgili olanlar teklere ilişkin olanlardır. Ne ki tümel olanda da ayırımlar var: Kimi kez kişinin kendisine, kimi kez de nesneye bağlıdır: Sözgelişi ilki için "kuru yiyecekler her insan için

συμφέρει τὰ ξηρά, καὶ ὅτι αὐτὸς ἄνθρωπος, ἢ ὅτι ξηρὸν τὸ τοιόνδε· ἀλλ' εἰ τόδε τοιόνδε, ἢ οὐκ ἔχει ἢ οὐκ ἐνεργεῖ· κατά τε δὴ τούτους διοίσει τοὺς τρόπους ἀμήχανον ὅσον, ὥστε δοκεῖν οὕτω μὲν εἰδέναι μηδὲν ἄτοπον, ἄλλως δὲ θαυμα-
7 στόν. ἔτι τὸ ἔχειν τὴν ἐπιστήμην ἄλλον τρόπον τῶν νῦν ῥηθέντων ὑπάρχει τοῖς ἀνθρώποις· ἐν τῷ γὰρ ἔχειν μὲν μὴ χρῆσθαι δὲ διαφέρουσαν ὁρῶμεν τὴν ἕξιν, ὥστε καὶ ἔχειν πως καὶ μὴ ἔχειν, οἷον τὸν καθεύδοντα καὶ μαινόμενον καὶ οἰνωμένον. ἀλλὰ μὴν οὕτω διατίθενται οἵ γε ἐν τοῖς πάθεσιν ὄντες· θυμοὶ γὰρ καὶ ἐπιθυμίαι ἀφροδισίων καὶ ἔνια τῶν τοιούτων ἐπιδήλως καὶ τὸ σῶμα μεθιστᾶσιν, ἐνίοις δὲ καὶ μανίας παιοῦσιν. δῆλον οὖν ὅτι ὁμοίως ἔχειν
8 λεκτέον τοὺς ἀκρατεῖς τούτοις. τὸ δὲ λέγειν τοὺς λόγους τοὺς ἀπὸ τῆς ἐπιστήμης οὐδὲν σημεῖον· καὶ γὰρ οἱ ἐν τοῖς πάθεσι τούτοις ὄντες ἀποδείξεις καὶ ἔπη λέγουσιν Ἐμπεδοκλέους, καὶ οἱ πρῶτον μαθόντες συνείρουσι μὲν τοὺς λόγους, ἴσασι δ' οὔπω· δεῖ γὰρ συμφυῆναι, τοῦτο δὲ χρόνου δεῖται· ὥστε καθάπερ τοὺς ὑποκρινομένους, οὕτως ὑπολεπτέον λέγειν καὶ τοὺς
9 ἀκρατευομένους. ἔτι καὶ ὧδε φυσικῶς ἄν τις ἐπιβλέψειε τὴν αἰτίαν. ἡ μὲν γὰρ καθόλου δόξα, ἡ δ' ἑτέρα περὶ τῶν καθ' ἕκαστά ἐστιν, ὧν αἴσθησις ἤδη κυρία· ὅταν δὲ μία γένηται ἐξ αὐτῶν, ἀνάγκη τὸ συμπεραινθὲν ἔνθα μὲν φάναι τὴν ψυχήν, ἐν δὲ ταῖς ποιητικαῖς πράττειν εὐθύς· οἷον, εἰ παντὸς γλυκέος γεύεσθαι δεῖ, τουτὶ δὲ γλυκὺ ὡς ἔν τι τῶν καθ' ἕκαστον, ἀνάγκη τὸν δυνάμενον καὶ μὴ
10 κωλυόμενον ἅμα τοῦτο καὶ πράττειν. ὅταν οὖν ἡ μὲν κα-

1147ᵃ 6. αὐτὸς Rassow: ὁ αὐτὸς pr. $K^b M^b$: οὗτος Γ: αὐτὸς οὗτος L^b 7. ἢ post τοιόνδε om. pr. $K^b M^b$ 14. γε om. $K^b M^b$ 21. μανθάνοντες coni. Thurot συνεργοῦσι pr. $K^b M^b$ 22. συμφυῆναι K^b: συμφῦναι vulg. τοῦτο $K^b M^b$ Γ: τούτῳ L^b δεῖται Γ: δεῖ codd. 30. ἔν τι τῶν] τὸν pr. K^b

yararlıdır", ikincisi için "o bir insandır", veya "şu kurudur". Ama bunun böyle olduğu ya bilinmez ya da bilgi etkinliğe geçirilmez. Bu iki durum arasında öyle büyük bir ayırım var ki, birine göre bilinmesi hiç de şaşırtıcı görünmüyor ama ötekine göre şaşılacak bir şey olur. Öte yandan insanlar şimdi sözünü ettiğimiz biçimlerden başka bir biçimde de bilgi sahibi olabilirler. Nitekim bilgiye sahip olmanın ve onu kullanmanın farklı bir huy olduğunu görüyoruz: Sanki hem sahip olmak hem de olmamak gibi: Sözgelişi uyuyan, kendini kaybeden ya da sarhoş olan biri. Öfke içinde bulunan kişiler tam bu durumda: Öfke, cinsel tutkular ve benzeri kimi şeyler bedeni bile gözle görülür biçimde değiştiriyor, kimilerini de akıl hastası yapıyor. O halde kendine egemen olmayan kişilerin bunlara benzer olduğunu söylemek gerekiyor, bu açık. Onların bilgiye dayanan temellendirmeler yapmaları bir şey kanıtlamaz, nitekim öfke içinde olanlar da çıkarımlar yapar ve Empedokles'in dizelerini yineleyebilir. Öğrenmeye yeni başlayanlar da bağlantılar kurar ama bunların anlamını henüz bilmez, çünkü onların yapısına katılması gerekir, bu da zaman gerektirir. Dolayısıyla kendine egemen olmayan kişilerin tiyatro oyuncuları gibi rol yaptıkları kabul edilmeli. Ayrıca şu şekilde kendine egemen olmama nedeni doğal gibi de görünebilir: <Eylemi belirleyen şeyle ilgili olarak> bir genel sanı vardır, bir de duyumun egemenliğindeki teklerle ilgili sanı vardır, bunlar birleştirilince zihnin buradan sonuç çıkarması ve eylem söz konusu ise hemen eyleme geçilmesi gerekir. Örneğin her tatlıdan tatmak gerekiyorsa ve tek olarak şu nesne tatlıysa, kişi kendisine engel olunmadıkça, onun elinde olduğu sürece onu tadacaktır. İmdi tatmayı

θόλου ἐνῇ κωλύουσα γεύεσθαι, ἡ δέ, ὅτι πᾶν γλυκὺ ἡδύ, τουτὶ δὲ γλυκύ (αὕτη δὲ ἐνεργεῖ), τύχῃ δ' ἐπιθυμία ἐνοῦσα, ἡ μὲν οὖν λέγει φεύγειν τοῦτο, ἡ δ' ἐπιθυμία ἄγει· κινεῖν γὰρ ἕκαστον δύναται τῶν μορίων· ὥστε συμβαίνει 114a1 ὑπὸ λόγου πως καὶ δόξης ἀκρατεύεσθαι, οὐκ ἐναντίας δὲ καθ' αὑτήν, ἀλλὰ κατὰ συμβεβηκός — ἡ γὰρ ἐπιθυμία 11 ἐναντία, ἀλλ' οὐχ ἡ δόξα—τῷ ὀρθῷ λόγῳ· ὥστε καὶ διὰ τοῦτο τὰ θηρία οὐκ ἀκρατῆ, ὅτι οὐκ ἔχει καθόλου ὑπόληψιν ἀλλὰ τῶν καθ' ἕκαστα φαντασίαν καὶ μνήμην. πῶς δὲ λύεται ἡ ἄγνοια καὶ πάλιν γίνεται ἐπιστήμων ὁ 12 ἀκρατής, ὁ αὐτὸς λόγος καὶ περὶ οἰνωμένου καὶ καθεύδοντος καὶ οὐκ ἴδιος τούτου τοῦ πάθους, ὃν δεῖ παρὰ τῶν φυσιολόγων ἀκούειν. ἐπεὶ δ' ἡ τελευταία πρότασις δόξα τε 13 αἰσθητοῦ καὶ κυρία τῶν πράξεων, ταύτην ἢ οὐκ ἔχει ἐν τῷ πάθει ὤν, ἢ οὕτως ἔχει ὡς οὐκ ἦν τὸ ἔχειν ἐπίστασθαι ἀλλὰ λέγειν ὥσπερ ὁ οἰνωμένος τὰ Ἐμπεδοκλέους. καὶ διὰ τὸ μὴ καθόλου μηδ' ἐπιστημονικὸν ὁμοίως εἶναι δοκεῖν τῷ καθόλου τὸν ἔσχατον ὅρον καὶ ἔοικεν ὃ ἐζήτει Σωκράτης συμβαίνειν· οὐ γὰρ τῆς κυρίως ἐπιστήμης εἶναι 14 δοκούσης παρούσης γίνεται τὸ πάθος, οὐδ' αὕτη περιέλκεται διὰ τὸ πάθος, ἀλλὰ τῆς αἰσθητικῆς. περὶ μὲν οὖν τοῦ εἰδότα καὶ μή, καὶ πῶς εἰδότα ἐνδέχεται ἀκρατεύεσθαι, τοσαῦτα εἰρήσθω.

6 Πότερον δ' ἐστί τις ἁπλῶς ἀκρατὴς ἢ πάντες κατὰ IV. μέρος, καὶ εἰ ἔστι, περὶ ποῖά ἐστι, λεκτέον ἐφεξῆς. ὅτι μὲν οὖν περὶ ἡδονὰς καὶ λύπας εἰσὶν οἵ τ' ἐγκρατεῖς καὶ καρτερικοὶ καὶ οἱ ἀκρατεῖς καὶ μαλακοί, φανερόν. ἐπεὶ δ' ἐστὶ 2 τὰ μὲν ἀναγκαῖα τῶν ποιούντων ἡδονήν, τὰ δ' αἱρετὰ μὲν

---

32. δέ om. pr. K^b L^b post πᾶν add. τὸ L^b 34. οὖν om. L^b Γ
1147b 4. ante καθόλου add. τῶν L^b 7. καὶ περὶ] ὁ περὶ K^b: ὁ καὶ περὶ M^b Γ 11. ἐν] ὁ ἐν O^b 16. αὐτὴ L^b Γ

yasaklayan genel bir sanı varsa, bir de her tatlının hoş olduğu ve şu belli şeyin tatlı olduğu sanısı varsa (bu sanı etkinlik halinde), ama bir de tutku söz konusuysa, ilk sanı bundan kaçınmayı salık verecek, tutku ise ona itecektir (çünkü o ruhun her yanını devindirebilir). Dolayısıyla bir biçimde, akıl ve kendi başına değil ama ilineksel anlamda sağ akla karşıt olan bir sanı yüzünden kendine egemen olunmayabilir - sanı değil, tutkudur sağ akla karşıt olan-. Dolayısıyla bu yüzden de hayvanlar için "kendine egemen olmayan" denemez, çünkü onların tümel kabulleri yok, ancak teklere ilişkin bir tasarımları ve anıları var. Bilgisizliğin nasıl giderildiği ve kendine egemen olmayan kişinin nasıl yeniden bilgili olduğu açıklaması, sarhoş ya da uyuyan birininkiyle aynıdır. Bu tutkuyla ilgili doğabilimcilerinden duymamız gereken özel bir açıklama da yok. Ne ki son çıkarım hem duyuma ilişkin olan hem de eylemleri belirleyen bir sanı olduğu için, heyecan içinde olan biri ya buna sahip değildir ya da bilgili olanın sahip olması gibi, Empedokles'in dizelerini yineleyen bir sarhoşun sahip olması gibi sahiptir. Yine son tanım tümel olmadığından ve tümelle aynı biçimde bilgisel bir şey olarak görünmediğinden ötürü, Sokrates'in araştırmasında ortaya çıkan şeye benzemektedir. Nitekim asıl anlamda bilgi varken ne tutku ortaya çıkar ne de bilgi tutkuyla güdülür: Ancak duyumla ilgili sanı varsa bu söz konusu. Demek bilgiyle mi bilmeden mi, bilgiyle ne şekilde kendine egemen olmama söz konusu oluyor, bunları söylemiş olduk.

35 1147b

5

10

15

İmdi acaba saltık anlamda kendine egemen olmayan biri var mı, yoksa herkes bir yanıyla mı öyle; varsa, kişi nelerde kendine egemen değil, bunları söyleyerek konuyu sürdürmek gerekiyor. Hem kendine egemen olanlar ve sağlam karakterliler hem de kendine egemen olmayanlar ve zayıf karakterliler hazlarla, acılarla ilgili olarak böyleler, bu açık. Madem haz ortaya çıkaran şeylerin kimi zorunlu, kimi ise kendi başına tercih

καθ' αὑτὰ ἔχοντα δ' ὑπερβολήν, ἀναγκαῖα μὲν τὰ σωματικά (λέγω δὲ τὰ τοιαῦτα, τά τε περὶ τὴν τροφὴν καὶ τὴν τῶν ἀφροδισίων χρείαν, καὶ τὰ τοιαῦτα τῶν σωματικῶν περὶ ἃ τὴν ἀκολασίαν ἔθεμεν καὶ τὴν σωφροσύνην), τὰ δ' ἀναγκαῖα μὲν οὐχί, αἱρετὰ δὲ καθ' αὑτά (λέγω δ' οἷον νίκην τιμὴν πλοῦτον καὶ τὰ τοιαῦτα τῶν ἀγαθῶν καὶ ἡδέων)· τοὺς μὲν οὖν πρὸς ταῦτα παρὰ τὸν ὀρθὸν λόγον ὑπερβάλλοντας τὸν ἐν αὐτοῖς ἁπλῶς μὲν οὐ λέγομεν ἀκρατεῖς, προστιθέντες δὲ τὸ χρημάτων ἀκρατεῖς καὶ κέρδους καὶ τιμῆς καὶ θυμοῦ, ἁπλῶς δ' οὔ, ὡς ἑτέρους καὶ καθ' ὁμοιότητα λεγομένους, ὥσπερ ἄνθρωπος ὁ τὰ Ὀλύμπια νικῶν· ἐκείνῳ γὰρ ὁ κοινὸς λόγος τοῦ ἰδίου μικρὸν διέφερεν, ἀλλ' ὅμως ἕτερος ἦν. σημεῖον δέ· ἡ μὲν γὰρ ἀκρασία ψέγεται οὐχ ὡς ἁμαρτία μόνον ἀλλὰ καὶ ὡς κακία τις ἢ ἁπλῶς οὖσα ἢ κατά τι μέρος, τούτων δ' οὐδείς. τῶν δὲ περὶ τὰς σωματικὰς ἀπολαύσεις, περὶ ἃς λέγομεν τὸν σώφρονα καὶ ἀκόλαστον, ὁ μὴ τῷ προαιρεῖσθαι τῶν ἡδέων διώκων τὰς ὑπερβολάς—καὶ τῶν λυπηρῶν φεύγων, πείνης καὶ δίψης καὶ ἀλέας καὶ ψύχους καὶ πάντων τῶν περὶ ἁφὴν καὶ γεῦσιν—ἀλλὰ παρὰ τὴν προαίρεσιν καὶ τὴν διάνοιαν, ἀκρατὴς λέγεται, οὐ κατὰ πρόσθεσιν, ὅτι περὶ τάδε, καθάπερ ὀργῆς, ἀλλ' ἁπλῶς μόνον. σημεῖον δέ· καὶ γὰρ μαλακοὶ λέγονται περὶ ταύτας, περὶ ἐκείνων δ' οὐδεμίαν. καὶ διὰ τοῦτ' εἰς ταὐτὸ τὸν ἀκρατῆ καὶ τὸν ἀκόλαστον τίθεμεν καὶ ἐγκρατῆ καὶ σώφρονα, ἀλλ' οὐκ ἐκείνων οὐδένα, διὰ τὸ περὶ τὰς αὐτάς πως ἡδονὰς καὶ λύπας εἶναι· οἱ δ' εἰσὶ μὲν περὶ ταὐτά, ἀλλ' οὐχ ὡσαύτως εἰσίν, ἀλλ' οἱ μὲν προαιροῦνται οἱ δ' οὐ προαιροῦνται. διὸ μᾶλλον ἀκό-

31. οὖν om. $K^b M^b$ 33. τὸ fort. secludendum 35. νικῶν K^b: νενικηκός vulg. 1148ª 1. μικρῷ K^b 6. τῶν $L^b M^b \Gamma$: τῶν δὲ pr. K^b: τῶν τε O^b

edilebilecek şeyler ama yine de aşırılık taşıyabilirler: Zorunlu olanlar bedenle ilgili olanlardır (kastettiğim beslenme ve cinsel gereksinimle ilgili olanlar ile haz düşkünlüğünü ve ölçülülüğü onlara göre belirlediğimiz şeyler), zorunlu olmayanlar ise kendi başına tercih edilebilecek şeyler olabiliyor (kastettiğim, sözgelişi utku, mevki, zenginlik, bunun gibi iyi, hoş şeyler). İmdi bunlarda bunlara ilişkin sağ akla aykırı olarak aşırıya kaçanlara saltık anlamda "kendine egemen olmayan" adını vermiyoruz, onların mala-mülke, kazanca, mevkiye, hırsa karşı kendilerine egemen olamadıklarını belirtip, saltık anlamda değil, olimpiyat oyunlarında galip gelene "erkek adam" denmesi gibi bir benzetmeyle öyle olduklarını söylüyoruz. Bu durumda ortak kavram kendine özgü tanımdan çok az farklı oluyor ama yine de farklı. Bir kanıt şu: Haz düşkünlüğü yalnızca bir yanlış olarak değil, ya saltık anlamda ya da belli bir şeydeki kötülük olarak da yerilir, oysa bunların hiçbiri yerilmez. Ne ki, "ölçülü" ve "haz düşkünü" olanı onlarla ilgili olarak belirlediğimiz bedensel hazlarda kendini tutamayan kişiler arasında, tercih etmeden hoş şeylerin aşırılığına kapılan - acılardan da aşırı kaçan, yani açlıktan, susuzluktan, sıcaktan, soğuktan; dokunma ve tatma duyusuyla ilgili her şeyden aşırı kaçan- ama tercihine ve düşüncesine aykırı olarak bunu yapan kişiye belirli bir şeyde, sözgelişi "öfkede" diye eklemeksizin, yalnızca "saltık anlamda kendine egemen olmayan kişi" denir. Bir kanıt şu: Zayıf karakterli kişiler de son saydıklarımızla ilgili olarak belirlenir ama ötekilerin hiçbiriyle ilgili olarak böyle belirlenmez. "Kendine egemen olmayan" ile "haz düşkünü olan"ı ve "kendine egemen olan" ile "ölçülü kişi"yi aynı yere koymamızın, öncekilerden hiçbiri konusunda bunu yapmamamızın nedeni de bu, çünkü kendine egemen olamayan ile haz düşkünü kişinin aynı türden haz ve acılarla bir biçimde ilgisi var. Gerçi aynı şeylerle ilgililer ama ilgi tarzları aynı değil, haz düşkünü olanlar tercih ediyor, ötekiler tercih etmiyor. Bunun için, aşırı tutku yüzünden böyle olandan çok,

λαστον ἂν εἴποιμεν ὅστις μὴ ἐπιθυμῶν ἢ ἠρέμα διώκει τὰς ὑπερβολὰς καὶ φεύγει μετρίας λύπας, ἢ τοῦτον ὅστις διὰ τὸ ἐπιθυμεῖν σφόδρα· τί γὰρ ἂν ἐκεῖνος ποιήσειεν, εἰ προσγένοιτο ἐπιθυμία νεανικὴ καὶ περὶ τὰς τῶν ἀναγκαίων ἐνδείας λύπη ἰσχυρά; ἐπεὶ δὲ τῶν ἐπιθυμιῶν καὶ τῶν ἡδονῶν αἱ μέν εἰσι ⟨τῶν⟩ τῷ γένει καλῶν καὶ σπουδαίων (τῶν γὰρ ἡδέων ἔνια φύσει αἱρετά), τὰ δ' ἐναντία τούτων, τὰ δὲ μεταξύ, καθάπερ διείλομεν πρότερον, οἷον χρήματα καὶ κέρδος καὶ νίκη καὶ τιμή· πρὸς ἅπαντα δὲ καὶ τὰ τοιαῦτα καὶ τὰ μεταξὺ οὐ τῷ πάσχειν καὶ ἐπιθυμεῖν καὶ φιλεῖν ψέγονται, ἀλλὰ τῷ πῶς καὶ ὑπερβάλλειν (διὸ ὅσοι μὲν παρὰ τὸν λόγον ἢ κρατοῦνται ἢ διώκουσι τῶν φύσει τι καλῶν καὶ ἀγαθῶν, οἷον οἱ περὶ τιμὴν μᾶλλον ἢ δεῖ σπουδάζοντες ἢ περὶ τέκνα καὶ γονεῖς· καὶ γὰρ ταῦτα τῶν ἀγαθῶν, καὶ ἐπαινοῦνται οἱ περὶ ταῦτα σπουδάζοντες· ἀλλ' ὅμως ἔστι τις ὑπερβολὴ καὶ ἐν τούτοις, εἴ τις ὥσπερ ἡ Νιόβη μάχοιτο καὶ πρὸς τοὺς θεούς, ἢ ὥσπερ Σάτυρος ὁ φιλοπάτωρ ἐπικαλούμενος περὶ τὸν πατέρα· λίαν γὰρ ἐδόκει μωραίνειν)· μοχθηρία μὲν οὖν οὐδεμία περὶ ταῦτ' ἐστὶ διὰ τὸ εἰρημένον, ὅτι φύσει τῶν αἱρετῶν ἕκαστόν ἐστι δι' αὐτό, φαῦλαι δὲ καὶ φευκταὶ αὐτῶν εἰσὶν αἱ ὑπερβολαί. ὁμοίως δ' οὐδ' ἀκρασία· ἡ γὰρ ἀκρασία οὐ μόνον φευκτὸν ἀλλὰ καὶ τῶν ψεκτῶν ἐστίν· δι' ὁμοιότητα δὲ τοῦ πάθους προσεπιτιθέντες τὴν ἀκρασίαν περὶ ἕκαστον λέγουσιν, οἷον κακὸν ἰατρὸν καὶ κακὸν ὑποκριτήν, ὃν ἁπλῶς οὐκ ἂν εἴποιεν κακόν. ὥσπερ οὖν οὐδ' ἐνταῦθα, διὰ τὸ μὴ κακίαν εἶναι ἑκάστην αὐτῶν ἀλλὰ τῷ ἀνάλογον ὁμοίαν, οὕτω δῆλον ὅτι κἀκεῖ ὑπολεπτέον μόνην ἀκρασίαν καὶ ἐγκράτειαν εἶναι ἢ-

---

23. τῶν add. Rassow 24. γὰρ] δ' K^b Γ 28. καὶ om. K^b M^b 34. καὶ om. K^b M^b 1148^b 4. φαῦλαι—ὑπερβολαί] φαῦλα δὲ καὶ φευκτὰ καὶ ἁμαρτήματα K^b 7. περὶ] πρὸς K^b ἑκάστου Aldina

tutkuya kapılmadan ya da zayıf bir arzuyla aşırıya kaçan ve ortalama acıdan uzak duran kişiye "haz düşkünü" diyebiliriz. Delikanlıca bir tutku söz konusu olduğunda ya da zorunlu olan şeylerin eksikliği ile ilgili zorlu bir acı söz konusu olduğunda ö ne yapsın? Madem tutkularla hazların kimi cinsce güzel ve erdemli olanlara ilişkin (çünkü kimi hazlar doğaca tercih edilecek hazlar, kimi bunlara karşıt, kimi de, daha önce dediğim gibi,- sözgelişi zenginlik, kazanç, utku, mevki - bunların arasında), bütün bunlarla ilgili olarak hem böyle olanlar hem de arada olanlar, tutkuya kapılmaları, arzu etmeleri, sevmeleri yüzünden değil, belli bir biçimde böyle olmaları ve aşırıya kaçmaları yüzünden yerilirler. Bunun için doğaca güzel ve iyi olan bir şeye akla aykırı kendini kaptıran ya da peşinden koşan kişiler, sözgelişi gereğinden çok mevki peşinde koşan ya da gereğinden çok çocuklarına, ana-babasına düşenler (nitekim bunlar güzel şeyler, bunlara düşkün olanlar övülürler, ama yine de bunlarda da aşırılık olabilir: Sözgelişi tanrılara karşı savaşmaya kalkan Niobe[63] ya da babasına aşırı düşkünlüğünden ötürü "baba aşığı" adı verilen Satyros[64]). İmdi söylediğimiz nedenden ötürü, yani herbiri doğaca kendi başına tercih edilebilecek şeylerden olduğundan ötürü, hiçbiri kötülük değil, kötü ve yerilecek olan şey bunlardaki aşırılıklar. Aynı şekilde burada kendine egemen olmama da söz konusu değil, çünkü kendine egemen olmama yalnızca kaçılacak bir şey değil, aynı zamanda yerilecek de bir şey. Ne ki, tutkunun benzerliğinden ötürü herbiriyle ilgili egemen olmamayı ekleyerek konuşuyoruz, tıpkı saltık anlamda "kötü" diyemeyeceğimiz "kötü hekim", "kötü oyuncu" gibi. İmdi nasıl beriki durumda bunlardan herbirinin kötülüğünden ötürü değil, benzerlik açısından bir karşılıktan ötürü böyle adlandırıyorsak, bizim konumuzda da aynı şekilde yalnız [illegible] kötülük ve haz düşkünlüğüyle ilgili olan şeylerin aynısını oldu[illegible]

20 25 30 1148b 5

τις ἐστὶ περὶ ταὐτὰ τῇ σωφροσύνῃ καὶ ἀκολασίᾳ, περὶ δὲ θυμοῦ καθ' ὁμοιότητα λέγομεν· διὸ καὶ προστιθέντες ἀκρατῆ θυμοῦ ὥσπερ τιμῆς καὶ κέρδους φαμέν.

V. Ἐπεὶ δ' ἐστὶν ἔνια μὲν ἡδέα φύσει, καὶ τούτων τὰ μὲν ἁπλῶς τὰ δὲ κατὰ γένη καὶ ζῴων καὶ ἀνθρώπων, τὰ δ' οὐκ ἔστιν, ἀλλὰ τὰ μὲν διὰ πηρώσεις τὰ δὲ δι' ἔθη γίνεται, τὰ δὲ διὰ μοχθηρὰς φύσεις, ἔστι καὶ περὶ τούτων ἕκαστα παραπλησίας ἰδεῖν ἕξεις· λέγω δὲ τὰς θηριώδεις, οἷον τὴν ἄνθρωπον ἣν λέγουσι τὰς κυούσας ἀνασχίζουσαν τὰ παιδία κατεσθίειν, ἢ οἷοις χαίρειν φασὶν ἐνίους τῶν ἀπηγριωμένων περὶ τὸν Πόντον, τοὺς μὲν ὠμοῖς τοὺς δὲ ἀνθρώπων κρέασιν, τοὺς δὲ τὰ παιδία δανείζειν ἀλλήλοις εἰς εὐωχίαν, ἢ τὸ περὶ Φάλαριν λεγόμενον. αὗται μὲν θηριώδεις, αἱ δὲ διὰ νόσους γίνονται (καὶ διὰ μανίαν ἐνίοις, ὥσπερ ὁ τὴν μητέρα καθιερεύσας καὶ φαγών, καὶ ὁ τοῦ συνδούλου τὸ ἧπαρ) αἱ δὲ νοσηματώδεις ἢ ἐξ ἔθους, οἷον τριχῶν τίλσεις καὶ ὀνύχων τρώξεις, ἔτι δ' ἀνθράκων καὶ γῆς, πρὸς δὲ τούτοις ἡ τῶν ἀφροδισίων τοῖς ἄρρεσιν· τοῖς μὲν γὰρ φύσει τοῖς δ' ἐξ ἔθους συμβαίνουσιν, οἷον τοῖς ὑβριζομένοις ἐκ παίδων. ὅσοις μὲν οὖν φύσις αἰτία, τούτους μὲν οὐδεὶς ἂν εἴπειεν ἀκρατεῖς, ὥσπερ οὐδὲ τὰς γυναῖκας, ὅτι οὐκ ὀπύουσιν ἀλλ' ὀπύονται· ὡσαύτως δὲ καὶ ὅσοι νοσηματώδως ἔχουσι δι' ἔθος. τὸ μὲν οὖν ἔχειν ἕκαστα τούτων ἔξω τῶν ὅρων ἐστὶ τῆς κακίας, καθάπερ καὶ ἡ θηριότης· τὸν δ' 1149ᵃ ἔχοντα κρατεῖν ἢ κρατεῖσθαι οὐχ ἡ ἁπλῆ ἀκρασία ἀλλ' ἡ

---

12. καὶ] καὶ τῇ L^b 13. θυμοῦ K^b: θυμὸν vulg. 19. δὴ pr. K^b L^b θηριώδους pr. K^b: θηριωδίας L^b 21. οἷς K^b 22. ἀνδρῶν K^b M^b 23. fort. δὲ ⟨καὶ⟩ 25. διά τε νόσους M^b διὰ add. K^b 27. ἢ om. K^b 30. γυμναζομένοις K^b M^b: ἐθιζομένοις Γ 33. δὲ om. K^b M^b ὅσοι scripsi: τοῖς codd. 1149ᵃ 1. τὸν K^b: τὸ vulg. 2. κρατεῖν] καρτερεῖν K^b ἀλλ' ἡ] ἀλλὰ K^b

yerde kendine egemen olmamanın ve kendine egemen olmanın söz konusu olduğunu kabul etmek gerekir, bu açık. Öfke konusundan ise benzerlik açısından sözediyoruz, bunun için "öfkede" kendine egemen olmama diye de ekliyoruz, tıpkı "mevkide", "kazançta" kendine egemen olmama dediğimiz gibi.

Madem kimi şeyler doğa gereği hoş - bunların kimi saltık anlamda hoş, kimi de hayvan ve insan cinslerine göre farklılık taşıyor - kimi şeyler ise doğa gereği hoş değil, ama bazıları kusurlar, bazıları alışkanlıklar, bazıları da kötü yapılar yüzünden öyle görünüyor, bu durumların herbirine karşılık gelen huyları da görmek gerek. Canavarca huylar, sözgelişi hamile kadınların karnını yarıp, ceninleri yediği anlatılan kadın; kimilerinin çiğ et, kimilerinin insan eti yediği, kimilerinin biribirlerine çocuklarını ikram ettikleri anlatılan Pontos çevresindeki uluslar, ya da Phalaris üzerine anlatılan şey.[65] Bunlar canavarlık. Bunların bazıları hastalıklar yüzünden ortaya çıkıyor (ya da delilikten, sözgelişi anasını adak adayıp yiyen ya da köle arkadaşının karaciğerini yiyen kişi). Kimi doğal hastalıklı tutumlar, kimi de alışkanlıklar nedeniyle ortaya çıkıyor, sözgelişi saç yolmak, tırnak yemek, kömür ya da toprak yalamak, bunların dışında bir de erkekler arasındaki eşcinsellik. Bunlardan kimi doğal kimi de alışkanlıkla ortaya çıkıyor, sözgelişi çocukken tecavüze uğramış olanlarda bu böyle. Neden doğa ise, hiç kimse bunlara "kendine egemen değil" diyemez: Tıpkı etkin değil de edilgin oldukları için kadınlara denemeyeceği gibi. Alışkanlık yüzünden hastalıklı davranış gösteren kişiler için de bu böyle. Demek ki canavarlıkta da olduğu gibi, bu özellikleri taşımak kötülük sınırlarının dışındadır. Bu özelliği taşıyan kişinin kendine egemen olması ya da olmaması asıl anlamda kendine egemen

καθ' ὁμοιότητα, καθάπερ καὶ τὸν περὶ τοὺς θυμοὺς ἔχοντα τοῦτον τὸν τρόπον τοῦ πάθους, ἀκρατῆ δ' οὐ λεκτέον. πᾶσα γὰρ ὑπερβάλλουσα καὶ ἀφροσύνη καὶ δειλία καὶ ἀκολασία καὶ χαλεπότης αἱ μὲν θηριώδεις αἱ δὲ νοσηματώδεις εἰσίν· ὁ μὲν γὰρ φύσει τοιοῦτος οἷος δεδιέναι πάντα, κἂν ψοφήσῃ μῦς, θηριώδη δειλίαν δειλός, ὃ δὲ τὴν γαλῆν ἐδεδίει διὰ νόσον· καὶ τῶν ἀφρόνων οἱ μὲν ἐκ φύσεως ἀλόγιστοι καὶ μόνον τῇ αἰσθήσει ζῶντες θηριώδεις, ὥσπερ ἔνια γένη τῶν πόρρω βαρβάρων, οἱ δὲ διὰ νόσους, οἷον τὰς ἐπιληπτικάς, ἢ μανίας νοσηματώδεις. τούτων δ' ἔστι μὲν ἔχειν τινὰ ἐνίοτε μὲν μόνον, μὴ κρατεῖσθαι δέ, λέγω δὲ οἷον εἰ Φάλαρις κατεῖχεν ἐπιθυμῶν παιδίου φαγεῖν ἢ πρὸς ἀφροδισίων ἄτοπον ἡδονήν· ἔστι δὲ καὶ κρατεῖσθαι, μὴ μόνον ἔχειν· ὥσπερ οὖν καὶ μοχθηρίας ἡ μὲν κατ' ἄνθρωπον ἁπλῶς λέγεται μοχθηρία, ἢ δὲ κατὰ πρόσθεσιν, ὅτι θηριώδης ἢ νοσηματώδης, ἁπλῶς δ' οὔ, τὸν αὐτὸν τρόπον δῆλον ὅτι καὶ ἀκρασία ἐστὶν ἢ μὲν θηριώδης ἢ δὲ νοσηματώδης, ἁπλῶς δὲ ἡ κατὰ τὴν ἀνθρωπίνην ἀκολασίαν μόνη.

7 Ὅτι μὲν οὖν ἀκρασία καὶ ἐγκράτειά ἐστι μόνον περὶ ἅπερ ἀκολασία καὶ σωφροσύνη, καὶ ὅτι περὶ τὰ ἄλλα ἐστὶν ἄλλο εἶδος ἀκρασίας, λεγόμενον κατὰ μεταφοράν καὶ οὐχ ἁπλῶς, δῆλον. Ὅτι δὲ καὶ ἧττον αἰσχρὰ ἀκρασία ἢ τοῦ θυμοῦ ἢ ἡ τῶν ἐπιθυμιῶν, θεωρήσωμεν. ἔοικε γὰρ ὁ θυμὸς ἀκούειν μέν τι τοῦ λόγου, παρακούειν δέ, καθάπερ οἱ ταχεῖς τῶν διακόνων, οἳ πρὶν ἀκοῦσαι πᾶν τὸ λεγόμενον ἐκθέουσιν, εἶτα ἁμαρτάνουσι τῆς προστάξεως, καὶ οἱ κύνες, πρὶν σκέψασθαι εἰ φίλος, ἂν μόνον ψοφήσῃ, ὑλακτοῦσιν· οὕτως VI.

---

4. *πάθους* ⟨*ἀκρατῆ*⟩ Lambinus 13. *μὲν* add. $K^b M^b$ 16. *μοχθηρίας* K^b: *μοχθηρία* vulg. 17. *ἢ* scripsi: *ἡ* edd. 20. *μόνην* K^b $L^b M^b$ 25. *ἢ ἡ*] *ἢ* pr. K^b: *ἡ* M^b 27. *οἳ* seclus. Jackson 28. *πράξεως* M^b Γ

olmama değil, bir benzerlik açısından kendine egemen olmama olur: Tıpkı öfke ile ilgili olarak bu özelliği taşıyan kişiye de "kendine egemen olmayan kişi" denmemesi gerektiği gibi. Nitekim her aşırı düşüncesizlik, ödleklik, haz düşkünlüğü, terslik ya hastalıktır ya da hayvancadır: Doğal olarak böyle olup, her şeyden hatta bir fare tıkırtısından korkan kişi hayvanca ödleklik türünden bir korkaktır ; kimi de kediden korkar, çünkü hastadır. Aklı başında olmayanlara gelince, bunların kimi doğa gereği muhakemeden yoksundur ve uzaklarda yaşayan kimi yabancı uluslar gibi yalnızca duyumla, hayvanca yaşar, kimi ise hastalık yüzünden böyledir: Sözgelişi saralılar ya da akıl hastaları. Bu durumlarda birinin kimi kez bu özelliği taşıması ama kendini kaptırmaması da olanaklıdır. Kastettiğim şu: Sözgelişi Phalaris bir çocuğu yemek arzusuna ya da sapkın bir cinsel hazza karşı kendini tutarsa. Nasıl kötülükten, bir anlamda yalın olarak " insana ilişkin kötülük" diye, bir de yalın anlamda değil, "hastalıklı" diye ekleyerek sözedilirse, aynı şekilde kendine egemen olmama da bir anlamda "canavarca-hayvanca" ya da hastalıklıdır, ama asıl anlamda yalnızca "insana ilişkin kendine egemen olmama"dan sözedilebilir.

İmdi kendine egemen olmama ve kendine egemen olma, haz düşkünlüğü ile ölçülülük nelerle ilgiliyse yalnızca onlarla ilgili, bunların dışındaki şeylerle ilgili olarak asıl anlamda değil, eğretileme ile sözü edilen başka tür bir kendine egemen olmama var, bu açık. Öfkede kendine egemen olmamanın arzularda kendine egemen olmamaktan daha az çirkin olduğunu ise şimdi göstereceğiz: Öyle görünüyor ki, öfke aklı biraz dinler ama kötü dinler. Nasıl ayağına çabuk köleler söylenen şeyin hepsini dinlemeden koşturur, sonra da buyurulanı yanlış yerine getirirse, ya da köpekler dost mu değil mi, buna bakmadan sırf bir gürültü olduğu için havlarsa,

ὁ θυμὸς διὰ θερμότητα καὶ ταχυτῆτα τῆς φύσεως ἀκού- 30
σας μέν, οὐκ ἐπίταγμα δ' ἀκούσας, ὁρμᾷ πρὸς τὴν τιμω-
ρίαν. ὁ μὲν γὰρ λόγος ἢ ἡ φαντασία ὅτι ὕβρις ἢ ὀλι-
γωρία ἐδήλωσεν, ὁ δ' ὥσπερ συλλογισάμενος ὅτι δεῖ τῷ
τοιούτῳ πολεμεῖν χαλεπαίνει δὴ εὐθύς· ἡ δ' ἐπιθυμία, ἐὰν
μόνον εἴπῃ ὅτι ἡδὺ ὁ λόγος ἢ ἡ αἴσθησις, ὁρμᾷ πρὸς τὴν 35
ἀπόλαυσιν. ὥσθ' ὁ μὲν θυμὸς ἀκολουθεῖ τῷ λόγῳ πως, ἡ 1149 b
δ' ἐπιθυμία οὔ. αἰσχίων οὖν· ὁ μὲν γὰρ τοῦ θυμοῦ ἀκρατὴς
τοῦ λόγου πως ἡττᾶται, ὁ δὲ τῆς ἐπιθυμίας καὶ οὐ τοῦ λόγου.
2 ἔτι ταῖς φυσικαῖς μᾶλλον συγγνώμη ἀκολουθεῖν ὀρέξεσιν,
ἐπεὶ καὶ ἐπιθυμίαις ταῖς τοιαύταις μᾶλλον ὅσαι κοιναὶ 5
πᾶσι, καὶ ἐφ' ὅσον κοιναί· ὁ δὲ θυμὸς φυσικώτερον καὶ
ἡ χαλεπότης τῶν ἐπιθυμιῶν τῶν τῆς ὑπερβολῆς καὶ τῶν
μὴ ἀναγκαίων, ὥσπερ ὁ ἀπολογούμενος ὅτι τὸν πατέρα
τύπτοι "καὶ γὰρ οὗτος" ἔφη "τὸν ἑαυτοῦ κἀκεῖνος τὸν ἄνω-
θεν," καὶ τὸ παιδίον δείξας "καὶ οὗτος ἐμέ" ἔφη, "ὅταν ἀνὴρ 10
γένηται· συγγενὲς γὰρ ἡμῖν·" καὶ ὁ ἑλκόμενος ὑπὸ τοῦ υἱοῦ
παύεσθαι ἐκέλευε πρὸς ταῖς θύραις· καὶ γὰρ αὐτὸς ἑλκύ-
3 σαι τὸν πατέρα μέχρις ἐνταῦθα. ἔτι ἀδικώτεροι οἱ ἐπιβου-
λότεροι. ὁ μὲν οὖν θυμώδης οὐκ ἐπίβουλος, οὐδ' ὁ θυμός,
ἀλλὰ φανερός· ἡ δ' ἐπιθυμία, καθάπερ τὴν Ἀφροδίτην 15
φασίν· "δολοπλόκου γὰρ κυπρογενοῦς·" καὶ τὸν κεστὸν ἱμάντα
Ὅμηρος· "πάρφασις, ἥ τ' ἔκλεψε νόον πύκα περ φρο-
νέοντος." ὥστ' εἴπερ ἀδικωτέρα καὶ αἰσχίων ἡ ἀκρασία
αὕτη τῆς περὶ τὸν θυμόν ἐστι, καὶ ἁπλῶς ἀκρασία καὶ
4 κακία πως. ἔτι οὐδεὶς ὑβρίζει λυπούμενος, ὁ δ' ὀργῇ ποιῶν 20
πᾶς ποιεῖ λυπούμενος, ὁ δ' ὑβρίζων μεθ' ἡδονῆς. εἰ οὖν οἷς
ὀργίζεσθαι μάλιστα δίκαιον, ταῦτα ἀδικώτερα, καὶ ἡ ἀκρα-
5 σία ἡ δι' ἐπιθυμίαν· οὐ γάρ ἐστιν ἐν θυμῷ ὕβρις. ὡς μὲν

30. ὁ om. $K^b M^b$ 34. δὴ add. K^b 1149 b 2. αἴσχιον K^b 3. καὶ οὐ Γ: καὶ K^b: οὐ $L^b M^b$

bunun gibi öfke de doğasının sıcaklığı ve çabukluğu yüzünden, aklı dinlese bile, buyurulanı duymaz, hemen öcünü almak için saldırır, çünkü akıl ya da tasarım ona bir küstahlık ya da hakaret olduğunu gösterir göstermez, böyle bir şeyle savaşmak gerektiği sonucunu çıkarıp hemen alevlenir. Arzu ise yalnızca akıl ya da duyum "hoş bir şey var" der demez, tadına bakmak için saldırır. Dolayısıyla öfke aklı bir biçimde izler ama arzu izlemez, o halde beriki daha çirkin, çünkü öfkede kendine egemen olmayan kişi bir biçimde akla yenik düşer, öteki ise akla değil, arzuya. Öte yandan doğal iştahlara kapılmak daha bağışlanabilecek bir şey, çünkü ortak oldukları ölçüde herkes için ortak olan bu tür arzularda da bu böyle. Öfke ve terslik, aşırılığa ve zorunlu olmayan şeylere duyulan arzudan daha doğal bir şey. Tıpkı babasını döven birinin kendini savunması gibi:"O da babasını dövmüştü, onun babası da kendi babasını", sonra da kendi oğlunu göstererek "bu da adam olunca beni dövecek, çünkü bu bizim soyumuza özgü bir gelenek" demiş. Oğlu tarafından sürüklenen baba da kapının önünde durmasını buyurmuş, çünkü kendisi de babasını oraya kadar sürüklemişmiş. Öte yandan içten pazarlıklı olanlar çok daha eğri kişiler. Öfkeli kişi içten pazarlıklı değil, açık, dürüst. Arzu ise, Aphrodite hakkında "kıbrıslı düzenbaz kız" denmesi ya da Homeros'un onun nakışlı kuşağından "aklı başında kişinin bile aklını çelen baştan çıkarıcı"[66] diye sözetmesi gibi. Dolayısıyla bu tür kendine egemen olmama, öfkeye egemen olmamadan daha adaletsiz ve çirkinse, asıl anlamda kendine egemen olmama da öyledir ve belli bir biçimde bir kötülüktür. Ayrıca hiçkimse acı duyarak küstahlık etmez, öfke yüzünden eyleyen herkes ise acı duyarak eyler, oysa küstahlık eden kişi bunu haz duyarak yapar. İmdi daha adaletsiz olan şeylere haklı olarak daha çok öfkeleniyorsak, arzu yüzünden kendine egemen olmama da bunlardan. Öfkede küs-

30 1149b 35 5 10 15 20

τοίνυν αἰσχίων ἡ περὶ ἐπιθυμίας ἀκρασία τῆς περὶ τὸν θυ-
μόν, καὶ ὅτι ἔστιν ἐγκράτεια καὶ ἡ ἀκρασία περὶ ἐπιθυ-
μίας καὶ ἡδονὰς σωματικάς, δῆλον· αὐτῶν δὲ τούτων τὰς 6
διαφορὰς ληπτέον. ὥσπερ γὰρ εἴρηται κατ' ἀρχάς, αἱ
μὲν ἀνθρώπιναί εἰσι καὶ φυσικαὶ καὶ τῷ γένει καὶ τῷ
μεγέθει, αἱ δὲ θηριώδεις, αἱ δὲ διὰ πηρώσεις καὶ νοσή-
ματα. τούτων δὲ περὶ τὰς πρώτας σωφροσύνη καὶ ἀκολα-
σία μόνον ἐστίν· διὸ καὶ τὰ θηρία οὔτε σώφρονα οὔτ' ἀκό-
λαστα λέγομεν ἀλλ' ἢ κατὰ μεταφορὰν καὶ εἴ τινι ὅλως
ἄλλο πρὸς ἄλλο διαφέρει γένος τῶν ζῴων ὕβρει καὶ σι-
ναμωρίᾳ καὶ τῷ παμφάγον εἶναι· οὐ γὰρ ἔχει προαίρεσιν
οὐδὲ λογισμόν, ἀλλ' ἐξέστηκε τῆς φύσεως, ὥσπερ οἱ μαι- 1150ᵃ
νόμενοι τῶν ἀνθρώπων. ἔλαττον δὲ θηριότης κακίας, φοβε- 7
ρώτερον δέ· οὐ γὰρ διέφθαρται τὸ βέλτιον, ὥσπερ ἐν τῷ
ἀνθρώπῳ, ἀλλ' οὐκ ἔχει. ὅμοιον οὖν ὥσπερ ἄψυχον συμ-
βάλλειν πρὸς ἔμψυχον, πότερον κάκιον· ἀσινεστέρα γὰρ ἡ
φαυλότης ἀεὶ ἡ τοῦ μὴ ἔχοντος ἀρχήν, ὁ δὲ νοῦς ἀρχή.
παραπλήσιον οὖν τὸ συμβάλλειν ἀδικίαν πρὸς ἄνθρωπον
ἄδικον. ἔστι γὰρ ὡς ἑκάτερον κάκιον· μυριοπλάσια γὰρ ἂν
κακὰ ποιήσειεν ἄνθρωπος κακὸς θηρίου.

8 Περὶ δὲ τὰς δι' ἁφῆς καὶ γεύσεως ἡδονὰς καὶ λύπας VII.
καὶ ἐπιθυμίας καὶ φυγάς, περὶ ἃς ἥ τε ἀκολασία καὶ ἡ
σωφροσύνη διωρίσθη πρότερον, ἔστι μὲν οὕτως ἔχειν ὥστε
ἡττᾶσθαι καὶ ὧν οἱ πολλοὶ κρείττους, ἔστι δὲ κρατεῖν καὶ
ὧν οἱ πολλοὶ ἥττους· τούτων δ' ὁ μὲν περὶ ἡδονὰς ἀκρατὴς
ὁ δ' ἐγκρατής, ὁ δὲ περὶ λύπας μαλακὸς ὁ δὲ καρτερι-
κός. μεταξὺ δ' ἡ τῶν πλείστων ἕξις, κἂν εἰ ῥέπουσι μᾶλ-

---

25. ante ἐγκράτεια add. ἡ L^b 28. ἀνθρώπιναί K^b Asp.: ἀνθρωπικαί vulg. 32. τινι] fort. τι 33. σινομωρίαι $K^b L^b$ Γ 1150ᵃ 2. βέλτιστον L^b Γ 6. τὸ συμβάλλειν K^b Γ: τοῦτο συμβάλλειν ὥσπερ εἴ τις συμβάλλοι $L^b M^b$ Asp.

tahlık yok. Öyleyse arzuya bağlı kendine egemen olmama, öfkeye bağlı kendine egemen olmamadan daha çirkin ve kendine egemen olma ile kendine egemen olmama bedensel arzularla, hazlarla ilgili, bu açık. Ne ki, bu sonuncular arasındaki ayırımı ele almak gerekiyor. Başta dediğimiz gibi, bunların kimi gerek cins açısından gerekse büyüklük açısından insanca ve doğal; kimi canavarca, kimi de sapkınlık ve hastalık yüzünden. Bunlar arasında yalnızca birincilerle ilgili olarak bir ölçülülük ve haz düşkünlüğü söz konusu. Bunun için vahşi hayvanlara da ölçülü ya da haz düşkünü demeyiz, ancak eğretileme yoluyla bir hayvan cinsini ötekinden yırtıcılık, doymazlık ve saldırganlık açısından ayırırız. Çünkü onlarda ne tercih var ne de muhakeme. Tıpkı deliren insanların "normal" insanlardan ayrılması gibi, doğadan ayrılmışlardır. Canavarlık kötülükten daha hafif ama daha korkutucu. İnsandaki gibi, ruhun daha iyi yanı ortadan kalkmış değildir, zaten yoktur. Demek ki, hangisi daha kötü diye sormak, canlı olanla cansız olanı karşılaştırmaya benzer. Bir ilke taşımayan kötülük her zaman daha masumdur, ilke ustur. İmdi haksızlığın adaletsiz insanla ilgi içinde açıklanması buna yakın bir şey. Çünkü iki kişiden herbiri bir biçimde ötekinden daha kötü olabilir, nitekim kötü bir insan, bir hayvandan binlerce kez daha kötü şeyler yapabilir.

Daha önce haz düşkünlüğü ile ölçülülüğü onlara bağlı olarak belirlediğimiz dokunma ve tadalmayla ilgili hazlar ve acılara; arzulara-kaçınmalara gelince: Bunlarda çoğunluğun yendiği şeylere yenik düşecek şekilde davranmak olanaklı, çoğunluğun yenik düştüğü şeyleri yenmek de olanaklı. Bunlar içinde hazlarla ilgili olarak birine "kendine egemen olmayan", ötekine "kendine egemen olan"; acılarla ilgili olarak da birine "zayıf karakterli", ötekine "sağlam karakterli denir. Çoğunluğun huyu, daha çok daha kötüye

2 λον πρὸς τὰς χείρους. ἐπεὶ δ' ἔνιαι τῶν ἡδονῶν ἀναγκαῖαί εἰσιν αἱ δ' οὔ, καὶ μέχρι τινός, αἱ δ' ὑπερβολαὶ οὔ, οὐδ' αἱ ἐλλείψεις, ὁμοίως δὲ καὶ περὶ ἐπιθυμίας ἔχει καὶ λύπας, ὁ μὲν τὰς ὑπερβολὰς διώκων τῶν ἡδέων †ἢ καθ' ὑπερβολὰς† ἢ διὰ προαίρεσιν, δι' αὐτὰς καὶ μηδὲν δι' ἕτερον ἀποβαῖ- 20
νον, ἀκόλαστος· ἀνάγκη γὰρ τοῦτον μὴ εἶναι μεταμελητικόν, ὥστ' ἀνίατος· ὁ γὰρ ἀμεταμέλητος ἀνίατος. ὁ δ' ἐλλείπων ὁ ἀντικείμενος, ὁ δὲ μέσος σώφρων. ὁμοίως δὲ καὶ ὁ φεύ-
3 γων τὰς σωματικὰς λύπας μὴ δι' ἧτταν ἀλλὰ διὰ προ- 25
αίρεσιν. τῶν δὲ μὴ προαιρουμένων ὁ μὲν ἄγεται διὰ τὴν ἡδονήν, ὁ δὲ διὰ τὸ φεύγειν τὴν λύπην τὴν ἀπὸ τῆς ἐπιθυμίας, ὥστε διαφέρουσιν ἀλλήλων. παντὶ δ' ἂν δόξειε χείρων εἶναι, εἴ τις μὴ ἐπιθυμῶν ἢ ἠρέμα πράττοι τι αἰσχρόν, ἢ εἰ σφόδρα ἐπιθυμῶν, καὶ εἰ μὴ ὀργιζόμενος τύπτοι ἢ εἰ ὀργιζόμενος· τί γὰρ ἂν ἐποίει ἐν πάθει ὤν; διὸ ὁ ἀκό- 30
λαστος χείρων τοῦ ἀκρατοῦς. τῶν δὴ λεχθέντων τὸ μὲν μα-
4 λακίας εἶδος μᾶλλον, ὃ δ' ἀκόλαστος. ἀντίκειται δὲ τῷ μὲν ἀκρατεῖ ὁ ἐγκρατής, τῷ δὲ μαλακῷ ὁ καρτερικός· τὸ μὲν γὰρ καρτερεῖν ἐστὶν ἐν τῷ ἀντέχειν, ἡ δ' ἐγκράτεια ἐν τῷ κρατεῖν, ἕτερον δὲ τὸ ἀντέχειν καὶ κρατεῖν, ὥσπερ 35
καὶ τὸ μὴ ἡττᾶσθαι τοῦ νικᾶν· διὸ καὶ αἱρετώτερον ἐγκρά-
5 τεια καρτερίας ἐστίν. ὁ δ' ἐλλείπων πρὸς ἃ οἱ πολλοὶ καὶ 1150 b
ἀντιτείνουσι καὶ δύνανται, οὗτος μαλακὸς καὶ τρυφῶν· καὶ γὰρ ἡ τρυφὴ μαλακία τίς ἐστιν· ὃς ἕλκει τὸ ἱμάτιον, ἵνα μὴ πονήσῃ τὴν ἀπὸ τοῦ αἴρειν λύπην, καὶ μιμούμενος τὸν
6 κάμνοντα οὐκ οἴεται ἄθλιος εἶναι, ἀθλίῳ ὅμοιος ὤν. ὁμοίως 5
δ' ἔχει καὶ περὶ ἐγκράτειαν καὶ ἀκρασίαν. οὐ γὰρ εἴ τις ἰσχυρῶν καὶ ὑπερβαλλουσῶν ἡδονῶν ἥττᾶται ἢ λυπῶν,

---

19. ἢ καθ' ὑπερβολὴν M^b: fort. ᾗ ὑπερβολαί, 20. ἢ] καὶ M^b 28. πράττει $L^b M^b \Gamma$ Asp. 29. τύπτει $L^b M^b \Gamma$ Asp.

eğilimli olsa bile, arada bir yerdedir. Madem hazlardan bazıları zorunlu, bazıları değil ve bunlar bir yere kadar istenebilecek hazlar, ama aşırılıklar da eksiklikler de istenecek şeyler değil; arzularla ve acılarla ilgili olarak da bu böyle; ya aşırı biçimde ya da tercih yoluyla, ulaşılacak başka bir şey için değil, kendi başına aşırı hoş şeylerin peşinde koşan kişi haz düşkünüdür. Onun pişman olmayan bir kişi de olması zorunlu, dolayısıyla düzelmez biri. Çünkü pişmanlık duymayan kişi düzelemez. Karşıtı, bu konuda eksik kalan, orta ise "ölçülü kişi". Bedensel acılardan, onlara yenik düştüğü için değil, tercih yoluyla kaçan kişi de böyle. Tercih etmeyen kişilere gelince: Bunlardan kimi haz uğruna eyler, kimi ise arzudan kaynaklanan acıdan kaçması yüzünden, dolayısıyla biribirlerinden farklıdırlar. Herkes şöyle düşünse gerek: Arzu etmeden ya da pek az arzu ettiği için çirkin bir şey yapan kişi, çok arzu ettiğinden ötürü bunu yapan kişiden; öfkelenmeden birine vuran da öfkelendiği için vurandan daha kötüdür. Çünkü heyecan içinde olan kişi ne yapsın? Bunun için haz düşkünü olan, kendine egemen olmayandan daha kötüdür. İmdi söylediklerimizden biri, daha çok bir zayıflık türü, öteki ise haz düşkünü. Kendine egemen olmayanla kendine egemen olan, zayıf karakterliyle de sağlam karakterli biribirine karşıt. Sağlam karakterli olmak karşı koymakta, kendine egemen olmak ise üstün olmakta: Nasıl yenilmemek yenmekten farklıysa, karşı koymak da üstün gelmekten farklı. Bunun için kendine egemen olmak sağlam karakterlilikten daha tercih edilecek bir şey. Çoğunluğun karşı koyduğu ve başarabildiği şeyler karşısında yetersiz kalan kişi zayıf ve şımarık biridir, nitekim şımarıklık da bir tür zayıflık. Ucunu kaldırmak zahmetine katlanmamak için pelerinini sürükler, hastaymış gibi yaparken, sefil bir adama benzemesine karşın sefil olduğunu düşünmez. Kendine egemen olma ve kendine egemen olmama konusunda da bu böyle. Çünkü biri son derece güçlü ve aşırı hazlara ya da acılara yenik düşüyorsa,

θαυμαστόν, ἀλλὰ συγγνωμονικὸν εἰ ἀντιτείνων, ὥσπερ ὁ Θεοδέκτου Φιλοκτήτης ὑπὸ τοῦ ἕχεως πεπληγμένος ἢ ὁ Καρκίνου ἐν τῇ Ἀλόπῃ Κερκύων, καὶ ὥσπερ οἱ κατέχειν πειρώμενοι τὸν γέλωτα ἀθρόον ἐκκαγχάζουσιν, οἷον συνέπεσε Ξενοφάντῳ· ἀλλ' εἴ τις πρὸς ἃς οἱ πολλοὶ δύνανται ἀντέχειν, τούτων ἡττᾶται καὶ μὴ δύναται ἀντιτείνειν, μὴ διὰ φύσιν τοῦ γένους ἢ διὰ νόσον, οἷον ἐν τοῖς Σκυθῶν βασιλεῦσιν ἡ μαλακία διὰ τὸ γένος, καὶ ὡς τὸ θῆλυ πρὸς τὸ ἄρρεν διέστηκεν. δοκεῖ δὲ καὶ ὁ παιδιώδης ἀκόλαστος εἶναι, 7
ἔστι δὲ μαλακός. ἡ γὰρ παιδιὰ ἄνεσίς ἐστιν, εἴπερ ἀνάπαυσις· τῶν δὲ πρὸς ταύτην ὑπερβαλλόντων ὁ παιδιώδης ἐστίν. ἀκρασίας δὲ τὸ μὲν προπέτεια τὸ δ' ἀσθένεια. οἱ 8
μὲν γὰρ βουλευσάμενοι οὐκ ἐμμένουσιν οἷς ἐβουλεύσαντο διὰ τὸ πάθος, οἱ δὲ διὰ τὸ μὴ βουλεύσασθαι ἄγονται ὑπὸ τοῦ πάθους· ἔνιοι γάρ, ὥσπερ προγαργαλίσαντες οὐ γαργαλίζονται, οὕτω καὶ προαισθόμενοι καὶ προϊδόντες καὶ προεγείραντες ἑαυτοὺς καὶ τὸν λογισμὸν οὐχ ἥττωνται ὑπὸ τοῦ πάθους, οὔτ' ἂν ἡδὺ ᾖ οὔτ' ἂν λυπηρόν. μάλιστα δ' οἱ ὀξεῖς καὶ μελαγχολικοὶ τὴν προπετῆ ἀκρασίαν εἰσὶν ἀκρατεῖς· οἱ μὲν γὰρ διὰ τὴν ταχυτῆτα οἱ δὲ διὰ τὴν σφοδρότητα οὐκ ἀναμένουσι τὸν λόγον, διὰ τὸ ἀκολουθητικοὶ εἶναι τῇ φαντασίᾳ.

9 Ἔστι δ' ὁ μὲν ἀκόλαστος, ὥσπερ ἐλέχθη, οὐ μεταμε- VIII.
λητικός· ἐμμένει γὰρ τῇ προαιρέσει· ὁ δ' ἀκρατὴς μεταμελητικὸς πᾶς. διὸ οὐχ ὥσπερ ἠπορήσαμεν, οὕτω καὶ ἔχει, ἀλλ' ὁ μὲν ἀνίατος ὁ δ' ἰατός· ἔοικε γὰρ ἡ μὲν μοχθηρία τῶν νοσημάτων οἷον ὑδέρῳ καὶ φθίσει, ἡ δ' ἀκρασία τοῖς ἐπιληπτικοῖς· ἡ μὲν γὰρ συνεχὴς ἡ δ' οὐ συνεχὴς πονηρία. καὶ ὅλως δ' ἕτερον τὸ γένος ἀκρασίας καὶ κα-

---

1150ᵇ 11. ἀθρόον ἐκκαγχλάζουσιν pr. K^b 17. εἴπερ] εἴπερ οὖν K^b M^h Γ 22. προγαργαλισθέντες L^b M^b: οἱ προγαργαλισθέντες Asp. 23. προαισθανόμενοι pr. K^b M^b 32. εὐίατος, ὁ δ' ἀνίατος L^b

bu şaşılacak bir şey değil, hatta karşı çıkmaya çalışmışsa affedilir bir şey: Tıpkı, yılanın soktuğu, Theodektes'in Philoktetes'i, Karkinos'un *Alope*'sindeki Kerkyon gibi,[67] ya da Ksenophantes'in başına gelen şey: Gülmemek için kendini tutmaya çalışırken bir anda gülmekten kırılan kişiler gibi. Oysa çoğunluğun başedebildiği şeyler karşısında, soyunun doğasına ya da bir hastalığa bağlı olmadan (sözgelişi İskitlerin krallarında zayıflık soya bağlı) ve kadının erkekten farklılığı gibi bir nedene bağlı olmadan, başedemezse ve bunlara yenilirse şaşılacak bir şey olur. Hovarda da haz düşkünü diye düşünülür, oysa o yalnızca zayıftır, çünkü eğlence bir durak gibi, bir yenilenme. Bunda aşırıya kaçanlar hovarda. Kendine egemen olmamanın bir türü güç eksikliği, bir türü de kendini koyvermedir. Birinciler düşünüp taşındığı halde, tutku yüzünden, üzerinde düşünüp taşındığı şeyde tutarlı kalmaz, berikiler düşünüp taşınmadıkları için tutku tarafından sürüklenir. Bazıları da gıdıklanmamak amacıyla önceden kendini gıdıklayanlar gibi, önceden duyarak, önceden görerek kendilerini ve muhakemelerini önceden uyanık tutarak, ister hoş ister acı verecek bir şey olsun, tutkuya yenilmez. Özellikle çabuk öfkelenenler ve karasevdalılar kendilerini koyverme açısından kendilerine egemen değiller. Çünkü birinciler acelecilik yüzünden, berikiler de hissettikleri şeyin yoğun baskısı yüzünden tasarımlarını izlediklerinden ötürü akla bağlı kalmaz.

İmdi dediğimiz gibi, haz düşkünü kişi pişmanlık duyan biri değil, çünkü o tercihinde tutarlı. Oysa her kendine egemen olmayan kişi pişmanlık duyar. Bunun için böyle olması da daha önce soruşturduğumuz gibi değil; biri iyileşmez, öteki düzelebilir. Nitekim bu kötülük hastalıklar içinde bedenin su toplamasına ve vereme benzer, oysa kendine egemen olmama sara hastalığına benzer. Biri sürekli, öteki sürekli olmayan bir kötülük. Genelde kendine egemen olmama ve kötülük farklı

κίας· ἡ μὲν γὰρ κακία λανθάνει, ἡ δ' ἀκρασία οὐ λανθάνει.
2 αὐτῶν δὲ τούτων βελτίους οἱ ἐκστατικοὶ ἢ οἱ τὸν λόγον 1151ᵃ
ἔχοντες μέν, μὴ ἐμμένοντες δέ· ὑπ' ἐλάττονος γὰρ πάθους
ἡττῶνται, καὶ οὐκ ἀπροβούλευτοι ὥσπερ ἄτεροι· ὅμοιος γὰρ
ὁ ἀκρατὴς ἐστι τοῖς ταχὺ μεθυσκομένοις καὶ ὑπ' ὀλίγου
3 οἴνου καὶ ἐλάττονος ἢ ὡς οἱ πολλοί. ὅτι μὲν οὖν κακία ἡ 5
ἀκρασία οὐκ ἔστι, φανερόν (ἀλλὰ πῇ ἴσως)· τὸ μὲν γὰρ
παρὰ προαίρεσιν τὸ δὲ κατὰ τὴν προαίρεσίν ἐστιν· οὐ μὴν ἀλλ'
ὅμοιόν γε κατὰ τὰς πράξεις, ὥσπερ τὸ Δημοδόκου εἰς Μι-
λησίους "Μιλήσιοι ἀξύνετοι μὲν οὐκ εἰσίν, ὁρῶσιν δ' οἷάπερ
ἀξύνετοι," καὶ οἱ ἀκρατεῖς ἄδικοι μὲν οὐκ εἰσίν, ἀδικήσουσι δέ. 10
4 ἐπεὶ δ' ὁ μὲν τοιοῦτος οἷος μὴ διὰ τὸ πεπεῖσθαι διώκειν
τὰς καθ' ὑπερβολὴν καὶ παρὰ τὸν ὀρθὸν λόγον σωμα-
τικὰς ἡδονάς, ὁ δὲ πέπεισται διὰ τὸ τοιοῦτος εἶναι οἷος
διώκειν αὐτάς, ἐκεῖνος μὲν οὖν εὐμετάπειστος, οὗτος δὲ οὔ·
ἡ γὰρ ἀρετὴ καὶ μοχθηρία τὴν ἀρχὴν ἡ μὲν φθείρει ἡ 15
δὲ σῴζει, ἐν δὲ ταῖς πράξεσι τὸ οὗ ἕνεκα ἀρχή, ὥσπερ ἐν
τοῖς μαθηματικοῖς αἱ ὑποθέσεις· οὔτε δὴ ἐκεῖ ὁ λόγος δι-
δασκαλικὸς τῶν ἀρχῶν οὔτε ἐνταῦθα, ἀλλ' ἀρετὴ ἢ φυσικὴ
ἢ ἐθιστὴ τοῦ ὀρθοδοξεῖν περὶ τὴν ἀρχήν. σώφρων μὲν οὖν ὁ
5 τοιοῦτος, ἀκόλαστος δ' ὁ ἐναντίος. ἔστι δέ τις διὰ πάθος ἐκ- 20
στατικὸς παρὰ τὸν ὀρθὸν λόγον, ὃν ὥστε μὲν μὴ πράττειν
κατὰ τὸν ὀρθὸν λόγον κρατεῖ τὸ πάθος, ὥστε δ' εἶναι τοιοῦ-
τον οἷον πεπεῖσθαι διώκειν ἀνέδην δεῖν τὰς τοιαύτας ἡδο-
νὰς οὐ κρατεῖ· οὗτός ἐστιν ὁ ἀκρατής, βελτίων ⟨ὢν⟩ τοῦ ἀκο-
λάστου, οὐδὲ φαῦλος ἁπλῶς· σῴζεται γὰρ τὸ βέλτιστον, ἡ 25
ἀρχή. ἄλλος δ' ἐναντίος, ὁ ἐμμενετικὸς καὶ οὐκ ἐκστατικὸς

1151ᵃ 6. *οὐκ* om. pr. $K^b L^b$ 7. *τὴν* om. M^b 9. *ἀξύνετοι* O^b: *οἱ ἀξύνετοι* vulg. 10. *ἀδικήσουσι* K^b: *ἀδικοῦσι* vulg. 14. *αὐτάς*] *αὐτός* pr. K^b *μετάπειστος* pr. K^b *οὗτος*] ὁ Victorius 15. post *καὶ* add. *ἡ* L^b 24. *ὢν* add. Aldina 25. *οὐδὲ*] ὁ δὲ $K^b L^b$

bir tür, çünkü kötülük gizli kalır, kendine egemen olmama gizli kalmaz. Kendine egemen olmayanlar içinde, kendinden geçtiği için böyle olup, bu durumu sürdürmeyenler akla sahip olanlardan daha iyidir. Çünkü bunlar çok küçük bir tutkuya yenik düşerler, ötekiler gibi tasarlayıp kurmazlar. Kendine egemen olmayan kişi çabucak ve çoğunluğun olduğundan daha az şarapla sarhoş olan kişilere benzer. İmdi kendine egemen olmama bir kötülük değil, bu açık (ama herhalde belli bir biçimde). Nitekim biri tercihe aykırı, öteki tercihe uygun. Gene de eylemlerde bir benzerlik yok değil: Tıpkı Demodokos'un Miletoslular için dediği gibi: "miletoslular aptal değil, ama aptalların yaptığı şeyler yapıyorlar". Kendine egemen olamayan kişiler adaletsiz kişiler değil ama adaletsizlik yapıyorlar. Biri aşırı ve sağ akla aykırı olarak bedensel hazları izlemeye <aslında> ikna olmamış olmasından ötürü, öteki bunların peşinde koşacak bir yapıda olması yüzünden buna ikna olmuş biri olduğundan ötürü, ilki vazgeçebilir, beriki vazgeçmez. İlki açısından, erdem ilkeyi korur, öteki ise ilkeyi ortadan kaldırır: Eylemlerde ilke ereksel nedendir, tıpkı matematikteki kabuller gibi. Ne o alanda ne de burada ilkeleri öğretecek olan şey akıl yürütme değil, doğal bir erdem ya da ilke konusunda doğru sanı alışkanlığı kazanmış olan bir erdemdir. İmdi ölçülü kişi işte böyle biri, haz düşkünü olan da karşıtı. Ayrıca biri bir tutku yüzünden kendini kaybedebilir, tutku onu öyle güder ki, sağ akla uygun davranamaz, dolayısıyla sakınmadan hazların peşinden koşmak gerektiğine inanabilir. İşte kendine egemen olmayan kişi bu; haz düşkünü olandan daha iyi olduğu için asıl anlamda kötü değildir, çünkü 'en iyi', yani ilke korunur. Tutkusu yüzünden kendinden geçmiş olmayan ve caymayan kişi ise, buna karşıt olan başka tür bir

1151a

διά γε τὸ πάθος. φανερὸν δὴ ἐκ τούτων ὅτι ἡ μὲν σπουδαία ἕξις, ἡ δὲ φαύλη.

Πότερον οὖν ἐγκρατής ἐστιν ὁ ὁποιῳοῦν λόγῳ καὶ ὁποιῳοῦν προαιρέσει ἐμμένων ἢ ὁ τῇ ὀρθῇ, καὶ ἀκρατὴς δὲ ὁ ὁποιῳοῦν μὴ ἐμμένων προαιρέσει καὶ ὁποιῳοῦν λόγῳ ἢ ὁ τῷ μὴ ψευδεῖ λόγῳ καὶ τῇ προαιρέσει τῇ ὀρθῇ, ὥσπερ ἠπορήθη πρότερον; ἢ κατὰ μὲν συμβεβηκὸς ὁποιῳοῦν, καθ' αὑτὸ δὲ τῷ ἀληθεῖ λόγῳ καὶ τῇ ὀρθῇ προαιρέσει ὁ μὲν ἐμμένει ὁ δ' οὐκ ἐμμένει; εἰ γάρ τις τοδὶ διὰ τοδὶ αἱρεῖται ἢ διώκει, καθ' αὑτὸ μὲν τοῦτο διώκει καὶ αἱρεῖται, κατὰ συμβεβηκὸς δὲ τὸ πρότερον. ἁπλῶς δὲ λέγομεν τὸ καθ' αὑτό. ὥστε ἔστι μὲν ὡς ὁποιῳοῦν δόξῃ ὁ μὲν ἐμμένει ὁ δ' ἐξίσταται, ἁπλῶς δὲ [ὁ] τῇ ἀληθεῖ. εἰσὶ δέ τινες οἳ 2 ἐμμενετικοὶ τῇ δόξῃ εἰσίν, οὓς καλοῦσιν ἰσχυρογνώμονας, οἱ δύσπειστοι καὶ οὐκ εὐμετάπειστοι· οἳ ὅμοιον μέν τι ἔχουσι τῷ ἐγκρατεῖ, ὥσπερ ὁ ἄσωτος τῷ ἐλευθερίῳ καὶ ὁ θρασὺς τῷ θαρραλέῳ, εἰσὶ δ' ἕτεροι κατὰ πολλά. ὁ μὲν γὰρ διὰ πάθος καὶ ἐπιθυμίαν οὐ μεταβάλλει [ὁ ἐγκρατής], ἐπεὶ εὔπειστος, ὅταν τύχῃ, ἔσται ὁ ἐγκρατής· οἳ δὲ οὐχ ὑπὸ λόγου, ἐπεὶ ἐπιθυμίας γε λαμβάνουσι, καὶ ἄγονται πολλοὶ ὑπὸ τῶν ἡδονῶν. εἰσὶ δὲ ἰσχυρογνώμονες οἱ ἰδιογνώμονες 3 καὶ οἱ ἀμαθεῖς καὶ οἱ ἄγροικοι, οἱ μὲν ἰδιογνώμονες δι' ἡδονὴν καὶ λύπην· χαίρουσι γὰρ νικῶντες ἐὰν μὴ μεταπείθωνται, καὶ λυποῦνται ἐὰν ἄκυρα τὰ αὐτῶν ᾖ ὥσπερ ψηφίσματα· ὥστε μᾶλλον τῷ ἀκρατεῖ ἐοίκασιν ἢ τῷ ἐγ-

IX.

---

29. ὁ om. pr. K^b 30. ὁ post δὲ om. pr. $K^b L^b$ 32. μὴ add. L^b ὀρθῇ L^b: μὴ ὀρθῇ vulg. 33. ante ὁποιῳοῦν add. ὁ M^b Γ 34. τῷ] ὁ τῷ $K^b M^b$ Γ 1151b 4. ὁ om. Turnebus οἳ corr.^{2} K^b: οἱ pr. K^b L^b Γ: καὶ M^b 5. εἰσίν K^b: εἰσὶ δὲ L^b Γ: om. M^b οἱ pr. K^b: οἷον vulg. 7. ὥσπερ] οἷον $K^b M^b$ Γ 9. ὁ ἐγκρατής seclus. Scaliger 10. οἳ Γ: ὁ codd. 15. αὑτῶν Ramsauer

kişidir. Bütün bunlardan şu açık: Biri erdemli bir huy, öteki kötü bir huy.

İmdi acaba kendine egemen kişi herhangi bir akıl yürütmede ya da herhangi bir tercihte tutarlı olan kişi mi, yoksa doğru olanda tutarlı olan kişi mi? Daha önce sorguladığımız gibi, kendine egemen olmayan kişi de, herhangi bir tercih ve herhangi bir akıl yürütmede mi tutarlı olmayan kişi, yoksa yanlış olmayan akıl yürütmede ve doğru tercihte tutarlı kalmayan kişi mi? Ya da acaba herhangi birinde ilineksel olarak mı, yoksa 'kendi başına' doğru akıl yürütmede ve doğru tercihte mi biri tutarlı, öteki değil? Nitekim biri bir şeyi başka bir şeyden ötürü tercih eder ya da onun peşinden koşarsa, kendi başına peşinden koşulan ve tercih edilen şey bu en son şeydir, daha önceki ise ilineksel anlamda. Oysa biz saltık anlamda kendi başına olan şeyden sözediyoruz. Dolayısıyla herhangi bir sanıda biri tutarlı kalır, öteki cayar, oysa saltık anlamda doğru sanıdan sözedilebilir. Üstelik kimi kişiler var, bunlar zor ikna olan ve kolayca fikir değiştirmeyen kişilerdir, "inatçı" adını verdiğimiz sanılarına bağlı kişiler. Nasıl savurganın cömertle, atak kişinin saldırganla bir benzerliği varsa, bunların da kendine egemen kişiyle bir benzerliği var, ama pek çok bakımdan ayrılırlar. Kendine egemen kişi tutku ya da arzu yüzünden değişmez, yeri geldiğinde ikna olduğu için kendine egemen kişidir. Oysa inatçılar arzuya kapılabildikleri için, akıl tarafından değil, hazlar tarafından güdülebilirler. Dik kafalılar, cahiller, hödükler inatçıdır. Dik kafalılar haz ya da acı yüzünden böyledirler, nitekim onlar boyun eğmezlerse, yendikleri için sevinirler, sözgelişi oylamada onların düşüncesi geri çevrilirse, acı duyarlar. Dolayısıyla kendine egemen olan kişiden çok, egemen olmayan kişiye benziyorlar.

4 κρατεῖ. εἰσὶ δέ τινες οἳ τοῖς δόξασιν οὐκ ἐμμένουσιν οὐ δι' ἀκρασίαν, οἷον ἐν τῷ Φιλοκτήτῃ τῷ Σοφοκλέους ὁ Νεοπτόλεμος· καίτοι δι' ἡδονὴν οὐκ ἐνέμεινεν, ἀλλὰ καλήν· τὸ γὰρ ἀληθεύειν αὐτῷ καλὸν ἦν, ἐπείσθη δ' ὑπὸ τοῦ Ὀδυσσέως ψεύδεσθαι. οὐ γὰρ πᾶς ὁ δι' ἡδονήν τι πράττων οὔτ' ἀκόλαστος οὔτε φαῦλος οὔτ' ἀκρατής, ἀλλ' ὁ δι' αἰσχράν.

5 Ἐπεὶ δ' ἔστι τις καὶ τοιοῦτος οἷος ἧττον ἢ δεῖ τοῖς σωματικοῖς χαίρειν, καὶ οὐκ ἐμμένων τῷ λόγῳ, ὁ [τοιοῦτος] τούτου καὶ τοῦ ἀκρατοῦς μέσος ὁ ἐγκρατής· ὁ μὲν γὰρ ἀκρατὴς οὐκ ἐμμένει τῷ λόγῳ διὰ τὸ μᾶλλόν τι, οὗτος δὲ διὰ τὸ ἧττόν τι· ὁ δ' ἐγκρατὴς ἐμμένει καὶ οὐδὲ δι' ἕτερον μεταβάλλει. δεῖ δέ, εἴπερ ἡ ἐγκράτεια σπουδαῖον, ἀμφοτέρας τὰς ἐναντίας ἕξεις φαύλας εἶναι, ὥσπερ καὶ φαίνονται· ἀλλὰ διὰ τὸ τὴν ἑτέραν ἐν ὀλίγοις καὶ ὀλιγάκις εἶναι φανεράν, ὥσπερ ἡ σωφροσύνη τῇ ἀκολασίᾳ δοκεῖ ἐναντίον

6 εἶναι μόνον, οὕτω καὶ ἡ ἐγκράτεια τῇ ἀκρασίᾳ. ἐπεὶ δὲ καθ' ὁμοιότητα πολλὰ λέγεται, καὶ ἡ ἐγκράτεια ἡ τοῦ σώφρονος καθ' ὁμοιότητα ἠκολούθηκεν· ὅ τε γὰρ ἐγκρατὴς οἷος μηδὲν παρὰ τὸν λόγον διὰ τὰς σωματικὰς ἡδονὰς ποιεῖν καὶ ὁ σώφρων, ἀλλ' ὁ μὲν ἔχων ὃ δ' οὐκ ἔχων 1152ᵃ φαύλας ἐπιθυμίας, καὶ ὁ μὲν τοιοῦτος οἷος μὴ ἥδεσθαι παρὰ τὸν λόγον, ὁ δ' οἷος ἥδεσθαι ἀλλὰ μὴ ἄγεσθαι.

7 ὅμοιοι δὲ καὶ ὁ ἀκρατὴς καὶ ἀκόλαστος, ἕτεροι μὲν ὄντες, ἀμφότεροι δὲ τὰ σωματικὰ ἡδέα διώκουσιν, ἀλλ' ὁ μὲν καὶ

X. οἰόμενος δεῖν, ὁ δ' οὐκ οἰόμενος. Οὐδ' ἅμα φρόνιμον καὶ ἀκρατῆ ἐνδέχεται εἶναι τὸν αὐτόν· ἅμα γὰρ φρόνιμος καὶ

2 σπουδαῖος τὸ ἦθος δέδεικται ὤν. ἔτι οὐ τῷ εἰδέναι μόνον φρόνιμος ἀλλὰ καὶ τῷ πρακτικός· ὁ δ' ἀκρατὴς οὐ πρακτικός

---

21. οὔτ' K^b: ἢ L^b M^b: om. Γ 22. οὔτε—οὔτ' K^b: ἢ—ἢ L^b M^b Γ
24. χαίρειν Asp.: χαίρων codd. ὁ] ᾗ M^b *τοιοῦτος* seclusi
1152ᵃ 4. ἀκόλαστος K^b: ὁ ἀκόλαστος vulg.

Kimileri de var, bunlar Sophokles'in *Philoktetes*'indeki Neoptolemos gibi, sanılarında direşken değiller, ama bunun nedeni kendine egemen olmama değil. Gerçi <Neoptolemos> bir haz yüzünden fikir değiştirmiştir, ama güzel bir haz yüzünden. Çünkü onun için gerçeği söylemek güzel bir şeydi ve onu Odysseus yalan söylemeye ikna edemedi. Haz uğruna bir şey yapan herkes haz düşkünü, kötü ya da kendine egemen olmayan kişi değildir, ama çirkin bir haz yüzünden bir şey yaparsa böyledir.

Madem bedensel hazlardan, gerektiğinden az hoşlanan ve akla bağlı kalmayan kişi de var, bu kendine egemen olmayan ile kendine egemen olan arası biri olsa gerek. Çünkü kendine egemen olmayan kişi, bir şeyin çokluğu yüzünden akla bağlı kalmaz, bu ise bir şeyin azlığı yüzünden. Kendine egemen kişi ise akla bağlı kalır, bir başka şey yüzünden de değişmez. Ama kendine egemen olma erdemli bir şey olduğu için, açıkca görüleceği gibi, heriki karşıt huyun da kötü olması gerekir. Ne ki bu durum yalnızca az kişide ve ender olarak görüldüğünden, nasıl ölçülülük yalnızca haz düşkünlüğüne karşıt diye düşünülüyorsa, aynı şekilde kendine egemen olma da yalnızca kendine egemen olmamaya karşıt. Madem pek çok durumda bir benzerliğe göre ad veriyoruz, ölçülü kişinin kendine egemen olmasından sözedilmesi de benzerlikten ötürü. Çünkü hem kendine egemen kişinin bedensel hazlar yüzünden akla aykırı bir şey yapması olanaklı değil, hem de ölçülü kişinin. Ama birincisi kötü arzular taşımasına karşın, beriki ise kötü arzular taşımadığı için; yine beriki akla aykırı bir şeyden hoşlanamayacak kişi olduğundan, ilki ise bundan hoşlanabilecek bir kişi olmasına karşın, kendini bırakmadığından böyle bir şey yapmaz. Kendine egemen olmayan kişi ile haz düşkünü kişi farklı olsalar bile, biribirine benzer, herikisi de bedensel hazların peşinde koşar, ama beriki bunu yapması gerektiğine inandığı için, ilki ise bunu yapmaması gerektiğine inanmasına karşın. Öte yandan aynı kişinin aynı anda hem aklı başında hem de kendine egemen olmayan kişi olması olası değil. Nitekim aklı başında kişinin karakter bakımından da erdemli olduğunu göstermiştik. Aklı başında kişi yalnızca bilmekte değil, uygulamada da böyledir. Kendine egemen olmayan kişi ise uygulamacı biri değildir

—τὸν δὲ δεινὸν οὐδὲν κωλύει ἀκρατῆ εἶναι· διὸ καὶ δοκοῦσιν ἐνίοτε φρόνιμοι μὲν εἶναί τινες ἀκρατεῖς δέ, διὰ τὸ τὴν δεινότητα διαφέρειν τῆς φρονήσεως τὸν εἰρημένον τρόπον ἐν τοῖς πρώτοις λόγοις, καὶ κατὰ μὲν τὸν λόγον ἐγγὺς εἶναι, διαφέρειν δὲ κατὰ τὴν προαίρεσιν—οὐδὲ δὴ ὡς ὁ εἰδὼς καὶ θεωρῶν, ἀλλ' ὡς ὁ καθεύδων ἢ οἰνωμένος. καὶ ἐκὼν μέν (τρόπον γάρ τινα εἰδὼς καὶ ὃ ποιεῖ καὶ οὗ ἕνεκα), πονηρὸς δ' οὔ· ἡ γὰρ προαίρεσις ἐπιεικής· ὥσθ' ἡμιπόνηρος. καὶ οὐκ ἄδικος· οὐ γὰρ ἐπίβουλος· ὁ μὲν γὰρ αὐτῶν οὐκ ἐμμενετικὸς οἷς ἂν βουλεύσηται, ὁ δὲ μελαγχολικὸς οὐδὲ βουλευτικὸς ὅλως. καὶ ἔοικε δὴ ὁ ἀκρατὴς πόλει ἢ ψηφίζεται μὲν ἅπαντα τὰ δέοντα καὶ νόμους ἔχει σπουδαίους, χρῆται δὲ οὐδέν, ὥσπερ Ἀναξανδρίδης ἔσκωψεν

ἡ πόλις ἐβούλεθ', ᾗ νόμων οὐδὲν μέλει·

ὁ δὲ πονηρὸς χρωμένῃ μὲν τοῖς νόμοις, πονηροῖς δὲ χρωμένῃ. ἔστι δ' ἀκρασία καὶ ἐγκράτεια περὶ τὸ ὑπερβάλλον τῆς τῶν πολλῶν ἕξεως· ὁ μὲν γὰρ ἐμμένει μᾶλλον ὃ δ' ἧττον τῆς τῶν πλείστων δυνάμεως. εὐιατοτέρα δὲ τῶν ἀκρασιῶν, ἣν οἱ μελαγχολικοὶ ἀκρατεύονται, τῶν βουλευομένων μὲν μὴ ἐμμενόντων δέ, καὶ οἱ δι' ἐθισμοῦ ἀκρατεῖς τῶν φυσικῶν· ῥᾷον γὰρ ἔθος μετακινῆσαι φύσεως· διὰ γὰρ τοῦτο καὶ τὸ ἔθος χαλεπόν, ὅτι τῇ φύσει ἔοικεν, ὥσπερ καὶ Εὔηνος λέγει

φημὶ πολυχρόνιον μελέτην ἔμεναι, φίλε, καὶ δή
ταύτην ἀνθρώποισι τελευτῶσαν φύσιν εἶναι.

τί μὲν οὖν ἐστὶν ἐγκράτεια καὶ τί ἀκρασία καὶ τί καρτερία καὶ τί μαλακία, καὶ πῶς ἔχουσιν αἱ ἕξεις αὗται πρὸς ἀλλήλας, εἴρηται.

---

21. οὐδὲν K^b: οὐδενὶ vulg. 28. βουλευσαμένων $K^b M^b$ 29. τῶν φύσει Ramsauer

– ne ki kıvrak zekalı kişinin kendine egemen olmayan kişi olmasına bir engel yok, bu nedenle kimi zaman bazı kendine egemen olmayan kişiler kıvrak zekalarından ötürü aklı başında görünürler, oysa daha önce söylediğimiz gibi, aklı başındalıktan ayrıdır bu. Temellendirme açısından yakındır ama tercih açısından farklı-. O halde kendine egemen olmayan kişi bilen ve gören biri değildir, uyuyan ya da sarhoş biri gibidir. Ve isteyerek davranır (nitekim belli bir şekilde yaptığı şeyi ve ereksel nedeni bilir), ne ki kötü değildir, tercih doğru, dolayısıyla yarı kötü. Adaletsiz de değildir, çünkü düzenbaz değil. Nitekim bunlar içinde kimi düşündüğü şeyde tutarlı kalmız; karasevdalı kişi genelde hiç düşünüp taşınmaz. Kendine egemen olmayan kişi gereken her şeyi kararlaştıran ve erdemli yasaları olan, ama hiçbirinden yararlanmayan bir devlete benzer, Anaksandrides'in dediği gibi bir devlete:

"Devlet düşünüyor, ama yasalara hiç aldırmıyor."

Oysa kötü kişi yasalardan yararlanan ama kötü yasalardan yararlanan bir devlete benzer. O halde kendine egemen olmama ve kendine egemen olma çoğunluğun huyunun aşırılığı ile ilgili. Nitekim biri çoğunluğun olabildiğinden daha çok öteki daha az tutarlı. Kendine egemen olmama biçimleri içinde kara sevdalılarınki, düşünüp taşındıkları halde tutarlı olmayanlarınkinden, alışkanlık nedeniyle kendine egemen olmayanlarınki de doğal olarak böyle olanlarınkinden daha kolay iyileşebilir, çünkü alışkanlık doğal olandan daha kolay değişir. İşte bu nedenle, doğaya benzediği için alışkanlık da güç değişebilir. Euenos'un dediği gibi

"Uzun sürecek bir çaba gerektiğini söylüyorum, dostum; sonra da insanlar için son doğanın bu olduğunu."

İmdi kendine egemen olma, egemen olmama, sağlam karakterlik, zayıflık ne; bu huylar birbirlerine göre ne özellik taşıyor, bunları söylemiş olduk.

XI. Περὶ δὲ ἡδονῆς καὶ λύπης θεωρῆσαι τοῦ τὴν πολιτικὴν 1152ᵇ
φιλοσοφοῦντος· οὗτος γὰρ τοῦ τέλους ἀρχιτέκτων, πρὸς ὃ βλέ- 12
ποντες ἕκαστον τὸ μὲν κακὸν τὸ δ' ἀγαθὸν ἁπλῶς λέγομεν.
2 ἔτι δὲ καὶ τῶν ἀναγκαίων ἐπισκέψασθαι περὶ αὐτῶν· τήν
τε γὰρ ἀρετὴν καὶ τὴν κακίαν τὴν ἠθικὴν περὶ λύπας καὶ 5
ἡδονὰς ἔθεμεν, καὶ τὴν εὐδαιμονίαν οἱ πλεῖστοι μεθ' ἡδονῆς
εἶναί φασιν· διὸ καὶ τὸν μακάριον ὠνομάκασιν ἀπὸ τοῦ χαί-
3 ρειν. τοῖς μὲν οὖν δοκεῖ οὐδεμία ἡδονὴ εἶναι ἀγαθόν, οὔτε
καθ' αὐτὸ οὔτε κατὰ συμβεβηκός· οὐ γὰρ εἶναι ταὐτὸ τὸ ἀγα-
θὸν καὶ ἡδονήν· τοῖς δ' ἔνιαι μὲν εἶναι, αἱ δὲ πολλαὶ 10
φαῦλαι. ἔτι δὲ τούτων τρίτον, εἰ καὶ πᾶσαι ἀγαθόν, ὅμως μὴ
4 ἐνδέχεσθαι εἶναι τὸ ἄριστον ἡδονήν. ὅλως μὲν οὖν οὐκ ἀγα-
θόν, ὅτι πᾶσα ἡδονὴ γένεσίς ἐστιν εἰς φύσιν αἰσθητή, οὐδεμία
δὲ γένεσις συγγενὴς τοῖς τέλεσιν, οἷον οὐδεμία οἰκοδόμησις
οἰκίᾳ. ἔτι ὁ σώφρων φεύγει τὰς ἡδονάς. ἔτι ὁ φρόνιμος τὸ 15
ἄλυπον διώκει, οὐ τὸ ἡδύ. ἔτι ἐμπόδιον τῷ φρονεῖν αἱ ἡδο-
ναί, καὶ ὅσῳ μᾶλλον χαίρει, μᾶλλον, οἷον τῇ τῶν ἀφροδισίων·
οὐδένα γὰρ ἂν δύνασθαι νοῆσαί τι ἐν αὐτῇ. ἔτι τέχνη οὐδε-
μία ἡδονῆς· καίτοι πᾶν ἀγαθὸν τέχνης ἔργον. ἔτι παιδία
5 καὶ θηρία διώκει τὰς ἡδονάς. τοῦ δὲ μὴ πάσας σπουδαίας, 20
ὅτι εἰσὶ καὶ αἰσχραὶ καὶ ὀνειδιζόμεναι, καὶ ὅτι βλαβεραί·
νοσώδη γὰρ ἔνια τῶν ἡδέων. ὅτι δ' οὐ τἄριστον ἡδονή, ὅτι
οὐ τέλος ἀλλὰ γένεσις. τὰ μὲν οὖν λεγόμενα σχεδὸν ταῦτ'
ἐστίν.

XII. Ὅτι δ' οὐ συμβαίνει διὰ ταῦτα μὴ εἶναι ἀγαθὸν μηδὲ 13
τὸ ἄριστον, ἐκ τῶνδε δῆλον. πρῶτον μέν, ἐπεὶ τὸ ἀγαθὸν
διχῶς (τὸ μὲν γὰρ ἁπλῶς τὸ δὲ τινί), καὶ αἱ φύσεις καὶ

1152ᵇ 2. ὃ] ὃ ἂν Kᵇ 9. τὸ add. Kᵇ (utramque scripturam agnoscit Asp.) 13. αἰσθητήν Kᵇ 17. τὴν pr. Lᵇ Γ: ἡ Scaliger 21. καὶ ἔτι Lᵇ 22. οὐ τἄριστον Spengel: οὐκ ἄριστον codd. ἡδονή Kᵇ: ἡ ἡδονή vulg. 23. ταῦτ' ἐστὶ σχεδόν Kᵇ

Haz ve acı konusunda araştırma yapmak da toplum fel- 1152b
sefecisine düşer. Çünkü O, her tek durumu onunla ilgisine bakarak saltık anlamda 'kötü', saltık anlamda 'iyi' diye adlandırdığımız hedefi kuran kişi. Ayrıca bunlar üzerine araştırma yapmak zorunlu, çünkü biz karakter erdeminin ve ka- 5
rakter kötülüğünün hazlarla, acılarla ilgili olduğunu belirlemiştik. Çoğunluk mutluluğun hazla birlikte gittiğini söyler, bunun için kutlu (*makarion*) sözcüğünü hoşlanmak (*khairein*) sözcüğünden türetmişlerdir. Kimine göre ise ister kendi başına ister ilineksel anlamda hiçbir haz bir 'iyi' değil, çünkü haz ile 'iyi' aynı şey değil. Kimine göre ise bazı hazlar 10
iyi, çoğu ise kötü. Bir üçüncü gruba göre, bütün hazlar iyi olsa bile gene de hazzın 'en iyi' olması olası değildir. İmdi haz genel olarak bir 'iyi' değil, çünkü her haz 'doğa'ya yönelik, duyumla ilgili bir oluş. Nasıl bir ev inşaatı bir evle aynı cinsten değilse, hiçbir oluş da amaçla aynı cinsten değildir. 15
Ayrıca ölçülü kişi hazlardan kaçar, aklı başında kişi hoş olanın değil, acı vermeyenin peşindedir. Hazlar aklı başında olmaya bir engel: cinsel hazlarda olduğu gibi, ne denli hoşlanılırsa o denli büyük bir engel; haz içindeyken hiçkimse bir şey düşünemez. Ayrıca hazza ilişkin bir sanat yok, oysa her 'iyi', bir sanatın eseri. Bir de çocuklar ve hayvanlar haz peşinde koşar. Dahası tüm hazlar erdemli değil; çirkin olanlar 20
var, kınananlar var, hatta zararlı olanlar var. Zaten kimi hazlar hastaca. Demek ki hazzın 'en iyi' olmamasının nedeni onun bir amaç, bir son değil, bir oluş, bir süreç olması. İmdi söylenenler bunlar.

Ne ki, hazzın 'iyi' ya da 'en iyi' olmamasının bunlara bağlı olmadığı şuradan açığa çıkabilir: İlkin, madem 'iyi' iki şekilde anlaşılıyor (biri saltık anlamda, biri de herhangi biri için),

αἱ ἕξεις ἀκολουθήσουσιν, ὥστε καὶ αἱ κινήσεις καὶ αἱ γενέσεις, καὶ αἱ φαῦλαι δοκοῦσαι εἶναι αἱ μὲν ἁπλῶς φαῦλαι τινὶ δ' οὐ ἀλλ' αἱρεταὶ τῷδε, ἔνιαι δ' οὐδὲ τῷδε ἀλλὰ ποτὲ καὶ ὀλίγον χρόνον αἱρεταί, ⟨ἁπλῶς⟩ δ' οὔ· αἱ δ' οὐδ' ἡδοναί, ἀλλὰ φαίνονται, ὅσαι μετὰ λύπης καὶ ἰατρείας ἕνεκεν, οἷον αἱ τῶν καμνόντων. ἔτι ἐπεὶ τοῦ ἀγαθοῦ τὸ μὲν ἐνέργεια τὸ δ' ἕξις, κατὰ συμβεβηκὸς αἱ καθιστᾶσαι εἰς τὴν φυσικὴν ἕξιν ἡδεῖαί εἰσιν· ἔστι δ' ἡ ἐνέργεια ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις τῆς ὑπολοίπου ἕξεως καὶ φύσεως, ἐπεὶ καὶ ἄνευ λύπης καὶ ἐπιθυμίας εἰσὶν ἡδοναί, οἷον αἱ τοῦ θεωρεῖν [ἐνέργειαι], τῆς φύσεως οὐκ ἐνδεοῦς οὔσης. σημεῖον δ' ὅτι οὐ τῷ αὐτῷ ἡδεῖ χαίρουσιν ἀναπληρουμένης τε τῆς φύσεως καὶ καθεστηκυίας, ἀλλὰ καθεστηκυίας μὲν τοῖς ἁπλῶς ἡδέσιν, ἀναπληρουμένης δὲ καὶ τοῖς ἐναντίοις· καὶ γὰρ ὀξέσι καὶ πικροῖς χαίρουσιν, ὧν οὐδὲν οὔτε φύσει ἡδὺ οὔθ' ἁπλῶς ἡδύ. ὥστ' οὐδ' ἡδοναί· ὡς γὰρ τὰ ἡδέα πρὸς ἄλληλα διέστηκεν, οὕτω καὶ αἱ ἡδοναὶ αἱ ἀπὸ τούτων. ἔτι οὐκ ἀνάγκη ἕτερόν τι εἶναι βέλτιον τῆς ἡδονῆς, ὥσπερ τινές φασι τὸ τέλος τῆς γενέσεως· οὐ γὰρ γενέσεις εἰσὶν οὐδὲ μετὰ γενέσεως πᾶσαι, ἀλλ' ἐνέργειαι καὶ τέλος· οὐδὲ γινομένων συμβαίνουσιν ἀλλὰ χρωμένων· καὶ τέλος οὐ πασῶν ἕτερόν τι, ἀλλὰ τῶν εἰς τὴν τελέωσιν ἀγομένων τῆς φύσεως. διὸ καὶ οὐ καλῶς ἔχει τὸ αἰσθητὴν γένεσιν φάναι εἶναι τὴν ἡδονήν, ἀλλὰ μᾶλλον λεκτέον ἐνέργειαν τῆς κατὰ φύσιν ἕξεως, ἀντὶ δὲ τοῦ αἰσθητὴν ἀνεμπόδιστον. δοκεῖ δὲ γένεσίς τισιν εἶναι, ὅτι κυρίως ἀγαθόν· τὴν γὰρ ἐνέργειαν γένεσιν οἴονται

---

28. αἱ ante ἕξεις om. K^b 29. εἶναι αἱ μὲν om. K^b Γ (et fort. Asp.) 31. ἁπλῶς add. Asp. 35. ἔστι—ἐν] ὅτι αἱ ἐνέργειαι μὲν K^b (ἔστι δ' ἡ ἡδονὴ ἐνέργεια fort. Asp.) ὑπολοίπου K^b Asp.: ἐπιλοίπου L^b: ὑπολύπου M^b: ἐπιλύπου coni. Gifanius 1153ª 1. ἡ τοῦ θεωρεῖν ἐνέργεια K^b ἐνέργειαι om. Asp. 2. χαίρουσιν ἡδεῖ L^b 7. διέστηκεν coni. Bonitz: συνέστηκεν codd. 12. καὶ om. K^b 15. τισιν Rassow (et fort. Asp.): τις codd.

doğalar/yapılar ile huylar da böyle, dolayısıyla devinimler ile oluşlar da. Kötü diye düşünülenler içinde, kimi saltık anlamda kötü görünecek; kimi biri için kötü görünecek, bir başkası için kötü görünmeyecek, hatta beriki tarafından tercih edilebilecektir. Bazıları da herhangi biri için değil, kimi kez ve kısa bir süre için tercih edilebilir olacak, saltık anlamda olmayacaktır. Kimi de haz bile değil, sözgelişi hastaların durumundaki gibi, acıyla birlikte olanlar ya da tedavi amacıyla olanlar böyle. Ayrıca madem 'iyi', bir anlamda etkinlik, bir anlamda da huydur, ilineksel anlamda doğal huy açısından hoş olanlar da var. Madem doğa bir şeye gereksinim duymadığında, sözgelişi teori etkinliğinde, acı ve arzudan bağımsız hazlar da var; etkinlik, kendisinde bir şey eksik olan huy ve arzuların içindedir demektir. Bunun kanıtı da şu: Doğa gelişirken hoş olan ayrı, tamamlandıktan sonra ayrı. Olgunlaştıktan sonra saltık anlamda zevklerden hoşlanılır, oysa gelişme sürecinde bunların tam karşıtlarından bile hoşlanılabilir: Ne doğal olarak ne de saltık anlamda hoş olan, sert ve acı şeylerden de hoşlanılabilir. Dolayısıyla bunlar haz bile değildir. Hoş şeylerin biribirleri arasındaki bağ nasılsa, bunlardan kaynaklanan hazların arasındaki bağ da öyle. Ayrıca kimilerinin, amacın oluştan farklı olmadığını öne sürmeleri gibi, hazdan daha iyi olan başka bir şeyin varolması zorunlu olmayabilir. Haz ne oluştur ne de bütün hazlar oluşla birliktedir; hazlar bazı etkinliklerdir ve bazı amaçlardır. Oluş aracılığıyla değil, nesnelerin kullanımıyla söz konusu olurlar. Amaç da hazlardan farklı bir şey değil, yalnızca doğanın tamamlanmasına götüren hazlardan değişik bir şey. Bunun için hazzı " duygularla algılanan bir oluş" diye tanımlamak yerinde değil, daha çok "doğaya uygun bir ruh etkinliği" diye tanımlamak gerek. "Duyguyla algılanan" yerine de "engellenmemiş" demeli. Kimileri ise onu bir oluş diye düşünür, çünkü asıl anlamda iyinin bir oluş olduğunu ileri sürerler, etkinliğin bir oluş olduğuna inanırlar.

εἶναι, ἔστι δ' ἕτερον. τὸ δ' εἶναι φαύλας ὅτι νοσώδη ἔνια ἡδέα, τὸ αὐτὸ καὶ ὅτι ὑγιεινὰ ἔνια φαῦλα πρὸς χρηματισμόν. ταύτῃ οὖν φαῦλα ἄμφω, ἀλλ' οὐ φαῦλα κατά γε τοῦτο, ἐπεὶ καὶ τὸ θεωρεῖν ποτὲ βλάπτει πρὸς ὑγίειαν. ἐμποδίζει δὲ οὔτε φρονήσει οὔθ' ἕξει οὐδεμιᾷ ἡ ἀφ' ἑκάστης ἡδονή, ἀλλ' αἱ ἀλλότριαι, ἐπεὶ αἱ ἀπὸ τοῦ θεωρεῖν καὶ μανθάνειν μᾶλλον ποιήσουσι θεωρεῖν καὶ μανθάνειν. τὸ δὲ τέχνης μὴ εἶναι ἔργον ἡδονὴν μηδεμίαν εὐλόγως συμβέβηκεν· οὐδὲ γὰρ ἄλλης ἐνεργείας οὐδεμιᾶς τέχνη ἐστίν, ἀλλὰ τῆς δυνάμεως· καίτοι καὶ ἡ μυρεψικὴ τέχνη καὶ ἡ ὀψοποιητικὴ δοκεῖ ἡδονῆς εἶναι. τὸ δὲ τὸν σώφρονα φεύγειν καὶ τὸν φρόνιμον διώκειν τὸν ἄλυπον βίον, καὶ τὸ τὰ παιδία καὶ τὰ θηρία διώκειν, τῷ αὐτῷ λύεται πάντα. ἐπεὶ γὰρ εἴρηται πῶς ἀγαθαὶ ἁπλῶς καὶ πῶς οὐκ ἀγαθαὶ πᾶσαι αἱ ἡδοναί, τὰς τοιαύτας καὶ τὰ θηρία καὶ τὰ παιδία διώκει, καὶ τὴν τούτων ἀλυπίαν ὁ φρόνιμος, τὰς μετ' ἐπιθυμίας καὶ λύπης, καὶ τὰς σωματικάς (τοιαῦται γὰρ αὗται) καὶ τὰς τούτων ὑπερβολάς, καθ' ἃς ὁ ἀκόλαστος ἀκόλαστος. διὸ ὁ σώφρων φεύγει ταύτας, ἐπεὶ εἰσὶν ἡδοναὶ καὶ σώφρονος.

XIII. Ἀλλὰ μὴν ὅτι καὶ ἡ λύπη κακόν, ὁμολογεῖται, καὶ φευκτόν· ἡ μὲν γὰρ ἁπλῶς κακόν, ἡ δὲ τῷ πῇ ἐμποδιστική. τῷ δὲ φευκτῷ τὸ ἐναντίον ᾗ φευκτόν τι καὶ κακόν, ἀγαθόν. ἀνάγκη οὖν τὴν ἡδονὴν ἀγαθόν τι εἶναι. ὡς γὰρ Σπεύσιππος ἔλυεν, οὐ συμβαίνει ἡ λύσις, ὥσπερ τὸ μεῖζον τῷ ἐλάττονι καὶ τῷ ἴσῳ ἐναντίον· οὐ γὰρ ἂν φαίη ὅπερ κακόν τι εἶναι τὴν ἡδονήν. τἄριστόν τ' οὐδὲν κωλύει ἡδονήν

1153b 14

---

29. γὰρ] καὶ K^b Γ 29 et 30. ἀγαθὰ K^b 30. αἱ om. pr. K^b M^b 31. καὶ ante τὰ θηρία add. K^b 32. ὁ om. K^b τὰς ante μετ' om. K^b 34. ἀκόλαστος om. Γ Asp. 1153b 1. καὶ ante ἡ om. K^b M^b 3. τι] τε L^b post κακόν add. ἡ pr. K^b, ἡ corr.^{2} K^b Γ 7. τἄριστον Spengel (et fort. Asp.): ἄριστον codd. τ'] δ' Γ

Oysa etkinlik oluştan farklı bir şey. Kimi hoş şeylerin hastalıklı olduğundan ötürü kötü olduğunu ileri sürmek, bazı sağlıklı şeylerin pahalı olduğundan ötürü kötü olduğunu ileri sürmekle aynı şey. Bu anlamda herikisi de kötü, ama aynı şey açısından kötü değil, çünkü kimi kez araştırma yapmak da sağlığa zarar verebilir. Aklı başındalığa da, bir huya da engel olan şey, herbirinden kaynaklanan haz değildir, başka şeylerdir, çünkü araştırmaktan, öğrenmekten kaynaklanan haz daha çok araştırmaya, daha çok öğrenmeye götürür. Hiçbir hazzın bir sanatın eseri olmaması da akla uygun, çünkü sanat başka hiçbir etkinliğe de özgü değildir, sanat olanağa özgü bir şey -hoş koku sanatı, yemek yapma sanatı hazza özgü görünse de bu böyle-. Ölçülü kişinin hazdan kaçması, aklı başında kişinin acıdan bağımsız bir yaşamı izlemesi, çocukların ve hayvanların haz peşinde koşması, bunların hepsi aynı temellendirme ile çözümlenir. Çünkü madem kimi hazlar bir biçimde saltık anlamda iyi, bir biçimde de hazların hepsi iyi değil, dedik; çocuklar ve hayvanlar bunların peşinden koşacak, aklı başında kişi bunların içinde acı getirmeyeni izleyecektir. Arzuyla ve acıyla birlikte gidenleri, yani bedensel olanları (böyle olanlar bedensel olanlar) ve bunların aşırılıklarını izleyecek olan kişi ise, onlara düşkün olan haz düşkünü kişi olacaktır. Bunun için ölçülü kişi bunlardan kaçar, ama ölçülü kişiye yakışan hazlar da var.

Ne ki acının hem kötü hem de kaçınılması gerekli bir şey olduğu görüşünde birleşilir. O ya mutlak anlamda bir kötüdür ya da belli bir şekilde bizi engellediği için kötüdür. Kaçınılması gereken ve kötü bir şey olduğu için, kaçınılması gereken bu şeye karşıt olan şey iyidir: Demek ki hazzın bir iyi olması zorunlu. Speusippos'un daha büyüğün hem daha küçüğe hem de eşite karşıt olduğu yollu çözümü doyurucu değil. Nitekim O, hazzın kötü bir şey olduğunu ileri sürememekte. Kimi hazlar kötü ise, bazı bilgilerin kötü

τινα εἶναι, εἰ ἔνιαι φαῦλαι ἡδοναί, ὥσπερ καὶ ἐπιστήμην τινὰ ἐνίων φαύλων οὐσῶν. ἴσως δὲ καὶ ἀναγκαῖον, εἴπερ ἑκάστης ἕξεώς εἰσιν ἐνέργειαι ἀνεμπόδιστοι, εἴθ' ἡ πασῶν ἐνέργειά ἐστιν εὐδαιμονία εἴτε ἡ τινὸς αὐτῶν, ἂν ᾖ ἀνεμπόδιστος, αἱρετωτάτην εἶναι· τοῦτο δ' ἐστὶν ἡδονή. ὥστε εἴη ἄν τις ἡδονὴ τὸ ἄριστον, τῶν πολλῶν ἡδονῶν φαύλων οὐσῶν, εἰ ἔτυχεν, ἁπλῶς. καὶ διὰ τοῦτο πάντες τὸν εὐδαίμονα ἡδὺν οἴονται βίον εἶναι, καὶ ἐμπλέκουσι τὴν ἡδονὴν εἰς τὴν εὐδαιμονίαν, εὐλόγως· οὐδεμία γὰρ ἐνέργεια τέλειος ἐμποδιζομένη, ἡ δ' εὐδαιμονία τῶν τελείων· διὸ προσδεῖται ὁ εὐδαίμων τῶν ἐν σώματι ἀγαθῶν καὶ τῶν ἐκτὸς καὶ τῆς τύχης, ὅπως μὴ ἐμποδίζηται ταῦτα. οἱ δὲ τὸν τροχιζόμενον καὶ τὸν δυστυχίαις μεγάλαις περιπίπτοντα εὐδαίμονα φάσκοντες εἶναι, ἐὰν ᾖ ἀγαθός, ἢ ἑκόντες ἢ ἄκοντες οὐδὲν λέγουσιν. διὰ δὲ τὸ προσδεῖσθαι τῆς τύχης δοκεῖ τισὶ ταὐτὸν εἶναι ἡ εὐτυχία τῇ εὐδαιμονίᾳ, οὐκ οὖσα, ἐπεὶ καὶ αὐτὴ ὑπερβάλλουσα ἐμπόδιός ἐστιν, καὶ ἴσως οὐκέτι εὐτυχίαν καλεῖν δίκαιον· πρὸς γὰρ τὴν εὐδαιμονίαν ὁ ὅρος αὐτῆς. καὶ τὸ διώκειν δ' ἅπαντα καὶ θηρία καὶ ἀνθρώπους τὴν ἡδονὴν σημεῖόν τι τοῦ εἶναί πως τὸ ἄριστον αὐτήν·

3 4 5

> φήμη δ' οὔτις πάμπαν ἀπόλλυται, ἥν τινα λαοί
> πολλοί . . .

ἀλλ' ἐπεὶ οὐχ ἡ αὐτὴ οὔτε φύσις οὔθ' ἕξις ἡ ἀρίστη οὔτ' ἔστιν οὔτε δοκεῖ, οὐδ' ἡδονὴν διώκουσι τὴν αὐτὴν πάντες, ἡδονὴν μέντοι πάντες. ἴσως δὲ καὶ διώκουσιν οὐχ ἣν οἴονται οὐδ' ἣν ἂν φαῖεν, ἀλλὰ τὴν αὐτήν· πάντα γὰρ φύσει ἔχει τι θεῖον. ἀλλ' εἰλήφασι τὴν τοῦ ὀνόματος κληρονομίαν αἱ σωματικαὶ ἡδοναὶ διὰ τὸ πλειστάκις τε παραβάλλειν εἰς αὐτὰς καὶ πάντας μετέχειν αὐτῶν· διὰ τὸ μόνας οὖν γνωρίμους εἶναι

6

---

24. οὐκ ἔστιν M^b Γ 27. οὔτις K^b Asp. : οὔτι γε vulg. λαοί Γ : οἱ K^b: om. vulg. 28. πολλοὶ ⟨φημίζουσι⟩ Γ Heliodorus 32. τι] τὸ K^b

olmasına karşın herhangi birinin en iyi olması gibi, herhangi bir hazzın 'en iyi' olmasına hiçbir engel yok. Her huyun engellenmeyen etkinlikleri varsa, gerek her huyun gerekse onlardan birinin etkinliği, engel olmamak koşuluyla, mutluluk olabiliyorsa, bunun en çok tercih edilecek şey olması zorunlu. İşte bu haz. Dolayısıyla çoğu hazlar kötü olsa bile, herhangi bir haz, denk gelirse, saltık anlamda 'en iyi' olabilir. Bunun için herkes mutlu yaşamın hoş olduğunu düşünüyor ve hazzın mutluluğa bağlanması de yerinde. Nitekim engellenmiş hiçbir etkinlik tam değildir, oysa mutluluk tam/mükemmel şeylerden. Bunun için mutlu kişi bunlarda engellenmemek amacıyla, bedendeki iyilere, dışa ait ve talihe ait iyilere gereksinim duyar. Kişi iyi olduğu sürece, o tekerlek altına girse bile, en büyük talihsizliklere düşse bile mutludur, diyenler ya isteyerek ya da istemeden anlamsız bir şey söylüyor. Sonra, mutluluk talihe gereksinim duyduğu için kimine göre talih açıklığı ile mutluluk aynı şey; oysa bu doğru değil, çünkü talih açıklığı da aşırı ise engelleyici olduğundan ötürü, herhalde mutluluğu talih açıklığı diye adlandırmak haksızlık. Onun tanımı mutluluğa bağlı olmalı. Tüm hayvanların, tüm insanların haz peşinde koşmaları, onun belli bir şekilde en iyi olduğunun bir kanıtı.

"Boşuna değil bu ün, ki onu
pek çok kişi..."[68]

Ne ki, madem ne en iyi doğa ne de en iyi huy aynı, öyle de düşünülmüyor, herkes bir haz peşinde koşar ama herkes aynı hazzı aramaz. Belki de haz olduğunu bile düşünmeden, ya da bu adı vermeden onun peşinde koşuyorlar. Nitekim herşey doğal olarak tanınsal bir şey taşır. Fakat daha çok onlara atılındığı ve herkes onlardan pay aldığı için, haz adının mülkiyetine bedensel hazlar sahip çıkmıştır. İmdi yalnızca bunlar tanınmış olduğundan

7 ταύτας μόνας οἴονται εἶναι. φανερὸν δὲ καὶ ὅτι, εἰ μὴ ἡδονὴ 1154ᵃ
ἀγαθὸν καὶ ἡ ἐνέργεια, οὐκ ἔσται ζῆν ἡδέως τὸν εὐδαίμονα· τίνος γὰρ ἕνεκα δέοι ἂν αὐτῆς, εἴπερ μὴ ἀγαθόν, ἀλλὰ καὶ λυπηρῶς ἐνδέχεται ζῆν; οὔτε κακὸν γὰρ οὔτ' ἀγαθὸν ἡ λύπη, εἴπερ μηδ' ἡδονή· ὥστε διὰ τί ἂν φεύγοι; οὐδὲ 5
δὴ ἡδίων ὁ βίος ὁ τοῦ σπουδαίου, εἰ μὴ καὶ αἱ ἐνέργειαι αὐτοῦ.

XIV. Περὶ δὲ δὴ τῶν σωματικῶν ἡδονῶν ἐπισκεπτέον τοῖς λέγουσιν ὅτι ἔνιαί γε ἡδοναὶ αἱρεταὶ σφόδρα, οἷον αἱ καλαί,
2 ἀλλ' οὐχ αἱ σωματικαὶ καὶ περὶ ἃς ὁ ἀκόλαστος. διὰ τί οὖν 10
αἱ ἐναντίαι λῦπαι μοχθηραί; κακῷ γὰρ ἀγαθὸν ἐναντίον. ἢ οὕτως ἀγαθαὶ αἱ ἀναγκαῖαι, ὅτι καὶ τὸ μὴ κακὸν ἀγαθόν ἐστιν; ἢ μέχρι του ἀγαθαί; τῶν μὲν γὰρ ἕξεων καὶ κινήσεων ὅσων μὴ ἔστι τοῦ βελτίονος ὑπερβολή, οὐδὲ τῆς ἡδονῆς· ὅσων δ' ἔστι, καὶ τῆς ἡδονῆς. ἔστιν δὲ τῶν σωματικῶν ἀγαθῶν 15
ὑπερβολή, καὶ ὁ φαῦλος τῷ διώκειν τὴν ὑπερβολήν ἐστιν, ἀλλ' οὐ τὰς ἀναγκαίας· πάντες γὰρ χαίρουσί πως καὶ ὄψοις καὶ οἴνοις καὶ ἀφροδισίοις, ἀλλ' οὐχ ὡς δεῖ. ἐναντίως δ' ἐπὶ τῆς λύπης· οὐ γὰρ τὴν ὑπερβολὴν φεύγει, ἀλλ' ὅλως· οὐ γάρ ἐστι τῇ ὑπερβολῇ λύπη ἐναντία ἀλλ' ἢ τῷ διώκοντι 20
τὴν ὑπερβολήν.

3 Ἐπεὶ δ' οὐ μόνον δεῖ τἀληθὲς εἰπεῖν ἀλλὰ καὶ τὸ αἴτιον τοῦ ψεύδους· τοῦτο γὰρ συμβάλλεται πρὸς τὴν πίστιν· ὅταν γὰρ εὔλογον φανῇ τὸ διὰ τί φαίνεται ἀληθὲς οὐκ ὂν ἀληθές, πιστεύειν ποιεῖ τῷ ἀληθεῖ μᾶλλον· ὥστε λεκτέον 25
4 διὰ τί φαίνονται αἱ σωματικαὶ ἡδοναὶ αἱρετώτεραι. πρῶτον μὲν οὖν δὴ ὅτι ἐκκρούει τὴν λύπην· καὶ διὰ τὰς ὑπερβολὰς

1154ᵃ 1. *μὴ ἡ ἡδονὴ* M^b Asp. 2. *ἡ* om. M^b 4. *οὔτ' ἀγαθὸν γὰρ οὔτε κακὸν* K^b 10. *ἀλλ'* om. K^b 14. *ὅσων δ'*] *τούτων δ'* K^b 15. *δὲ τῶν* K^b: *τῶν δὲ* vulg. *ἀγαθῶν* K^b: *ἀγαθῶν ἐστὶν* vulg. 27. *οὖν* om. $L^b M^b \Gamma$

yalnızca bunların varolduğu sanılıyor, oysa şu açık: Haz, bir 1154a
'iyi' ve 'etkinlik' olmasa, mutlu kişi hoş bir yaşam süremez. Haz, bir iyi olmasa, mutlu kişinin acı içinde yaşaması olası olsa, o, hazza ne için gereksinim duysun? Haz iyi ya da kötü bir şey değilse, acı da iyi ya da kötü bir şey olmaz, dolayısıyla ne için acıdan kaçılsın? Onun etkinlikleri de olmasa, er- 5
demli birinin yaşamı da hoş olmaz.

Bedensel hazlar konusunda, bazı hazların, sözgelişi güzel olanların, son derece tercih edilebilir olduğunu ama haz düşkününün ilgilendiği hazların ve bedensel hazların böyle olmadığını söyleyenlerin dediklerini incelemek gerekiyor: 10
İmdi bu hazlara karşıt olan acılar niçin kötü olsun? Kötüye karşıt olan şey 'iyi'dir. Yoksa kötü olmayan şey iyi olduğu için, zorunlu olan hazlar iyi mi? Ya da belli bir noktaya kadar mı iyi? Daha iyinin bir aşırılığı yoksa huylarda ve devinimlerde hazzın da bir aşırılığı olmaz, oysa daha iyinin aşırılığı olabilen şeylerde haz aşırılığı da olur. Bedensel iyilerin 15
bir aşırılığı olabilir ve kötü kişi zorunlu hazları değil, aşırılığı izlediği için böyledir. Nitekim herkes belli bir şekilde yiyecekten, içkiden, cinsel hazlardan hoşlanıyor ama herkesinki gerektiği gibi değil. Oysa acı konusunda tam tersi: Acının aşırılığından kaçılmaz, acıdan hepten kaçılır. Acı, onun aşı- 20
rılığı peşinde koşan kişi dışta kalmak üzere, haz aşırılığına karşıttır.

Ne ki, yalnızca doğru söylemek değil, yanlışın nedenini de göstermek gerekiyor, ikna için geçerli olan bu: Doğru olmayan şeyin niçin doğruymuş gibi göründüğü akla uygun biçimde ortaya çıkınca bu, doğru olana daha çok inanmayı sağlıyor. Dolayısıyla bedensel hazlar niçin daha 25
tercih edilebilir görünüyor, bunu söylemek gerek. İmdi bunun ilk nedeni, bunların acıyı yok etmesi. İnsanlar acının

τῆς λύπης, ὡς οὔσης ἰατρείας, τὴν ἡδονὴν διώκουσι τὴν ὑπερβάλλουσαν καὶ ὅλως τὴν σωματικήν. σφοδραὶ δὲ γίνονται
30 αἱ ἰατρεῖαι, διὸ καὶ διώκονται, διὰ τὸ παρὰ τὸ ἐναντίον φαίνεσθαι. καὶ οὐ σπουδαῖον δὴ δοκεῖ ἡ ἡδονὴ διὰ δύο ταῦτα, ὥσπερ εἴρηται, ὅτι αἱ μὲν φαύλης φύσεώς εἰσι πράξεις (ἢ ἐκ γενετῆς, ὥσπερ θηρίου, ἢ δι' ἔθος, οἷον αἱ τῶν φαύλων ἀνθρώπων), αἱ δ' ἰατρεῖαι [ὅτι] ἐνδεοῦς, καὶ ἔχειν βέλτιον ἢ
1154 b γίνεσθαι· αἱ δὲ συμβαίνουσι τελεουμένων· κατὰ συμβεβηκὸς οὖν σπουδαῖαι. ἔτι διώκονται διὰ τὸ σφοδραὶ εἶναι ὑπὸ 5
τῶν ἄλλαις μὴ δυναμένων χαίρειν· αὐτοὶ γοῦν αὑτοῖς δίψας τινὰς παρασκευάζουσιν. ὅταν μὲν οὖν ἀβλαβεῖς, ἀνεπιτίμητον,
5 ὅταν δὲ βλαβεράς, φαῦλον. οὔτε γὰρ ἔχουσιν ἕτερα ἐφ' οἷς χαίρουσιν, τό τε μηδέτερον πολλοῖς λυπηρὸν διὰ τὴν φύσιν. ἀεὶ γὰρ πονεῖ τὸ ζῷον, ὥσπερ καὶ οἱ φυσιολόγοι μαρτυροῦσι, τὸ ὁρᾶν, τὸ ἀκούειν φάσκοντες εἶναι λυπηρόν· ἀλλ' ἤδη συνήθεις ἐσμέν, ὡς φασίν. ὁμοίως δ' ἐν μὲν τῇ 6
10 νεότητι διὰ τὴν αὔξησιν ὥσπερ οἱ οἰνωμένοι διάκεινται, καὶ ἡδὺ ἡ νεότης. οἱ δὲ μελαγχολικοὶ τὴν φύσιν δέονται ἀεὶ ἰατρείας· καὶ γὰρ τὸ σῶμα δακνόμενον διατελεῖ διὰ τὴν κρᾶσιν, καὶ ἀεὶ ἐν ὀρέξει σφοδρᾷ εἰσίν· ἐξελαύνει δὲ ἡδονὴ λύπην ἥ τ' ἐναντία καὶ ἡ τυχοῦσα, ἐὰν ᾖ ἰσχυρά· καὶ διὰ
15 ταῦτα ἀκόλαστοι καὶ φαῦλοι γίνονται. αἱ δ' ἄνευ λυπῶν 7
οὐκ ἔχουσιν ὑπερβολήν· αὗται δὲ τῶν φύσει ἡδέων καὶ μὴ κατὰ συμβεβηκός. λέγω δὲ κατὰ συμβεβηκὸς ἡδέα τὰ ἰατρεύοντα· ὅτι γὰρ συμβαίνει ἰατρεύεσθαι τοῦ ὑπομένοντος ὑγιοῦς πράττοντός τι, διὰ τοῦτο ἡδὺ δοκεῖ εἶναι·

---

29. σφόδρα K^b 30. *al* om. $K^b L^b$ 32. ἡ om. K^b 34. αἱ scripsi: *al* codd. ὅτι om. Asp. 1154 b 1. δὲ] fort. δὴ 5. ἑτέραν K^b: ἑτέρας Γ 7. φυσιολόγοι Asp.: φυσικοὶ K^b: φυσικοὶ λόγοι vulg. 8. post ὁρᾶν add. καὶ M^b 9. δ'] δὲ καὶ Γ μὲν om. K^b 16. δὲ K^b: δὲ *al* vulg. 19. τι om. K^b τοῦτο] τοῦτο δὲ K^b

aşırılıkları yüzünden, sanki bir tedavi aracı gibi, aşırı hazların, genellikle de bedensel hazların peşinden koşuyor. Kimi zaman "tedavi" fazla oluyor, bunun için karşıt olanın dışında görünmeleri yüzünden onların peşinde koşuluyor. Dediğimiz gibi, şu iki nedenden haz erdemli bir şey değildir, diye düşünülüyor: Bazıları kötü bir huyun eylemleridir (ya hayvanlarınki gibi doğuştan ya da kötü insanlarınki gibi karakterden ötürü); bazıları tedavi aracıdır, bir yokluğu giderir, oysa sahip olmak o hale gelmekten daha iyi. Kimi hazlar ise tamamlanma aracı olarak sözkonusu, dolayısıyla yalnızca ilineksel anlamda erdemlidirler. Ayrıca güçlü olmaları yüzünden, başkalarından hoşlanamayanlar tarafından arananlar var, yani bunlar bazı açlıkları gideriyor. Zararsız olduklarında bu kınanacak bir şey değil, zararlı oldukları zaman ise kötü bir şey. Böyle kişilerin hoşlanacakları başka bir şey yoktur, doğa gereği, ikisinden hiçbirine sahip olmamak da çoğu kimse için acı getiren bir şey. Nitekim "görmek, işitmek bile acı verici" diyen doğabilimcilerin tanıklık ettiği gibi, canlı varlık hep sıkıntı içindedir; ne ki, dediklerine göre çoktan alıştık buna. Aynı şekilde, gençlikte, gelişmeleri nedeniyle, insanlar sarhoşlarla aynı durumda, gençlik de hoş bir şey. Karasevdalılar ise doğal olarak her zaman tedavi aracına gereksinim duyar, çünkü onların bedeni, durumlarından ötürü, sürekli olarak bilenir, hep fazla iştah içindedirler. Haz güçlü ise hem ona karşıt olan şeyi hem de herhangi bir acıyı kovar, bundan ötürü insanlar haz düşkünü ve kötü oluyor. Oysa acıdan bağımsız hazlarda aşırılık olmaz; bunlar ilineksel anlamda değil, doğal olarak hoş olan şeylere özgü. "İlineksel anlamda" derken tedavi araçlarını kastediyorum, bedenin sağlam kalan parçası bir şey yapınca iyileşme oluyor, bu yüzden tedavi aracı hoş gibi görünüyor.

8 φύσει δ' ἡδέα, ἃ ποιεῖ πρᾶξιν τῆς τοιᾶσδε φύσεως. οὐκ ἀεὶ δ' οὐθὲν ἡδὺ τὸ αὐτὸ διὰ τὸ μὴ ἁπλῆν ἡμῶν εἶναι τὴν φύσιν, ἀλλ' ἐνεῖναί τι καὶ ἕτερον, καθὸ φθαρτοί, ὥστε ἄν τι θάτερον πράττῃ, τοῦτο τῇ ἑτέρᾳ φύσει παρὰ φύσιν, ὅταν δ' ἰσάζῃ, οὔτε λυπηρὸν δοκεῖ οὔθ' ἡδὺ τὸ πραττόμενον· ἐπεὶ εἴ του ἡ φύσις ἁπλῆ εἴη, ἀεὶ ἡ αὐτὴ πρᾶξις ἡδίστη ἔσται. διὸ ὁ θεὸς ἀεὶ μίαν καὶ ἁπλῆν χαίρει ἡδονήν· οὐ γὰρ μόνον κινήσεώς ἐστιν ἐνέργεια ἀλλὰ καὶ ἀκινησίας, καὶ ἡδονὴ μᾶλλον ἐν ἠρεμίᾳ ἐστὶν ἢ ἐν κινήσει. μεταβολὴ δὲ πάντων γλυκύ, κατὰ τὸν ποιητήν, διὰ πονηρίαν τινά· ὥσπερ γὰρ ἄνθρωπος εὐμετάβολος ὁ πονηρός, καὶ ἡ φύσις ἡ δεομένη μεταβολῆς· οὐ γὰρ ἁπλῆ οὐδ' ἐπιεικής.

9 Περὶ μὲν οὖν ἐγκρατείας καὶ ἀκρασίας καὶ περὶ ἡδονῆς καὶ λύπης εἴρηται, καὶ τί ἕκαστον καὶ πῶς τὰ μὲν ἀγαθὰ αὐτῶν ἐστὶ τὰ δὲ κακά· λοιπὸν δὲ καὶ περὶ φιλίας ἐροῦμεν.

Θ.

1155 ᵃ Μετὰ δὲ ταῦτα περὶ φιλίας ἕποιτ' ἂν διελθεῖν· ἔστι γὰρ ἀρετή τις ἢ μετ' ἀρετῆς, ἔτι δ' ἀναγκαιότατον εἰς τὸν βίον. ἄνευ γὰρ φίλων οὐδεὶς ἕλοιτ' ἂν ζῆν, ἔχων τὰ λοιπὰ ἀγαθὰ πάντα· καὶ γὰρ πλουτοῦσι καὶ ἀρχὰς καὶ δυναστείας κεκτημένοις δοκεῖ φίλων μάλιστ' εἶναι χρεία· τί γὰρ ὄφελος τῆς τοιαύτης εὐετηρίας ἀφαιρεθείσης εὐεργεσίας, ἢ γίγνεται μάλιστα καὶ ἐπαινετωτάτη πρὸς φίλους; ἢ πῶς ἂν τηρηθείη καὶ σῴζοιτ' ἄνευ φίλων; ὅσῳ γὰρ πλείων, τοσούτῳ ἐπισφα-
2 λεστέρα. ἐν πενίᾳ τε καὶ ταῖς λοιπαῖς δυστυχίαις μόνην οἴονται καταφυγὴν εἶναι τοὺς φίλους. καὶ νέοις δὲ πρὸς τὸ

---

21. δ' om. K^b 22. φθαρτοί Asp.: φθαρτά codd. 29. γλυκύ Asp.: γλυκύτατον $K^b L^b$ Γ 34. καὶ om. K^b Γ 1155ᵃ 6. καὶ δυναστείας om. K^b 11. τε] δὲ Γ 12. δὲ] δεῖ $I.^b$

Oysa doğa gereği hoş şeyler, bizde buna karşılık gelen doğanın eylemini sağlayan şeylerdir. Ayrıca ne olursa olsun, hoş şey aynı değildir, çünkü bizim doğamız yalın değil, tersine her zaman onda, ona göre bozulmanın söz konusu olduğu, değişik bir şey var. Dolayısıyla bunlardan biri bir şey yapsa, bu ötekinin doğasına aykırı bir şey oluyor, eşit olduklarında yapılan şey ne acı verici, ne de hoş görünüyor. Kişinin doğası yalın olsa hep aynı eylem en hoş şey olabilirdi. Bunun için tanrı, hep yalın ve tek hazdan hoşlanır, çünkü yalnızca devinimin değil, devinimsizliğin de bir etkinliği vardır, haz da devinimden çok dinginlikte bulunur. Ozana göre de[69] her değişiklik tatlıdır ama bu bizim doğamızın bir kötülüğü yüzünden, çünkü nasıl çabuk değişen insan kötü bir insan ise, değişikliğe gerek duyan doğa da kötüdür, nitekim o ne yalındır ne de doğru.

İmdi kendine egemen olma, kendine egemen olmama; haz, acı, bunlardan sözettik: nedir, bunların kimi nasıl iyi oluyor, kimi de nasıl kötü oluyor, bunları belirledik. Şimdi de dostluktan sözedelim.

SEKİZİNCİ KİTAP

1155a

Bundan sonra dostluktan sözedebiliriz, çünkü o ya bir erdem ya da erdemle birlikte giden bir şey. Ayrıca yaşam için son derece zorunlu. Bütün öteki iyilere sahip olsa bile hiçkimse dostlardan uzak bir yaşamı tercih etmese gerek. Zenginler için, iktidarı, gücü ellerinde bulunduranlar için dostlar çok gerekli görünüyor. Dostlarla ilgili olarak en övülecek şey olan yardımlaşma çekilip alındığında bu tür iyi durumda olmanın ne yararı olabilir? Dostlar olmadan bu durum nasıl elde tutulup korunabilir? Çünkü ne denli çoksa o denli güvencesiz. Gerek yoksullukta gerekse başka talihsiz durumlarda tek sığınağın dostlar olduğuna inanılıyor.

ἀναμάρτητον καὶ πρεσβυτέροις πρὸς θεραπείαν καὶ τὸ ἐλλεῖπον τῆς πράξεως δι' ἀσθένειαν βοηθείας, τοῖς τ' ἐν ἀκμῇ πρὸς τὰς καλὰς πράξεις· "σύν τε δύ' ἐρχομένω·" καὶ γὰρ νοῆσαι καὶ πρᾶξαι δυνατώτεροι. φύσει τ' ἐννπάρχειν ἔοικε 3 πρὸς τὸ γεγεννημένον τῷ γεννήσαντι καὶ πρὸς τὸ γεννῆσαν τῷ γεννηθέντι, οὐ μόνον ἐν ἀνθρώποις ἀλλὰ καὶ ἐν ὄρνισι καὶ τοῖς πλείστοις τῶν ζῴων, καὶ τοῖς ὁμοεθνέσι πρὸς ἄλληλα, καὶ μάλιστα τοῖς ἀνθρώποις, ὅθεν τοὺς φιλανθρώπους ἐπαινοῦμεν. ἴδοι δ' ἄν τις καὶ ἐν ταῖς πλάναις ὡς οἰκεῖον ἅπας ἄνθρωπος ἀνθρώπῳ καὶ φίλον. ἔοικε δὲ καὶ τὰς πό- 4 λεις συνέχειν ἡ φιλία, καὶ οἱ νομοθέται μᾶλλον περὶ αὐτὴν σπουδάζειν ἢ τὴν δικαιοσύνην· ἡ γὰρ ὁμόνοια ὁμοιόν τι τῇ φιλίᾳ ἔοικεν εἶναι, ταύτης δὲ μάλιστ' ἐφίενται καὶ τὴν στάσιν ἔχθραν οὖσαν μάλιστα ἐξελαύνουσιν· καὶ φίλων μὲν ὄντων οὐδὲν δεῖ δικαιοσύνης, δίκαιοι δ' ὄντες προσδέονται φιλίας, καὶ τῶν δικαίων τὸ μάλιστα φιλικὸν εἶναι δοκεῖ. οὐ μόνον δ' ἀναγκαῖόν ἐστιν ἀλλὰ καὶ καλόν· τοὺς γὰρ φιλοφίλους ἐπαινοῦμεν, ἥ τε πολυφιλία δοκεῖ τῶν καλῶν ἔν τι εἶναι· καὶ ἔτι τοὺς αὐτοὺς οἴονται ἄνδρας ἀγαθοὺς εἶναι καὶ φίλους.

2 Διαμφισβητεῖται δὲ περὶ αὐτῆς οὐκ ὀλίγα. οἳ μὲν γὰρ 6 ὁμοιότητά τινα τιθέασιν αὐτὴν καὶ τοὺς ὁμοίους φίλους, ὅθεν τὸν ὅμοιόν φασιν ὡς τὸν ὅμοιον, καὶ κολοιὸν ποτὶ κολοιόν, καὶ τὰ τοιαῦτα· οἳ δ' ἐξ ἐναντίας κεραμεῖς πάντα· 1155b τοὺς τοιούτους ἀλλήλοις φασὶν εἶναι. καὶ περὶ αὐτῶν τούτων ἀνώτερον ἐπιζητοῦσι καὶ φυσικώτερον, Εὐριπίδης μὲν φάσκων ἐρᾶν μὲν ὄμβρου γαῖαν ξηρανθεῖσαν, ἐρᾶν δὲ σεμνὸν οὐρανὸν

---

14. βοήθεια M^b: βοηθεῖ cod. Par. 1417 (et fort. Asp.) 17. πρὸς—καὶ om. K^b Γ πρὸς τὸ γεννῆσαν τῷ γεννηθέντι om. L^b M^b 22. πᾶς K^b 29. φίλους K^b M^b 30. φιλοφιλία Γ 31. καὶ ἔτι K^b L^b: καὶ ἔνιοι M^b Γ: ἔτι καὶ ἔνιοι Aldina (καὶ fort. post οἴονται ponendum) 35. τὰ K^b L^b: ὅσα M^b Γ 1155b 2. καὶ om. K^b

Dostluk gençlere yanılgıya düştüklerinde, yaşlılara bakım için ve güçsüzlük yüzünden ortaya çıkan eylem eksikliğine yardım için; yetişkinlere ise güzel eylemler için gerekli, çünkü "iki kişi birlikte olunca"[70] hem daha iyi düşünebilir hem de daha iyi eyleyebilir. Ayrıca öyle görünüyor ki dostluk, doğuran için doğana karşı, doğan için de doğurana karşı doğal olarak var. Bu yalnız insanlarda değil, kuşlarda, hayvanların çoğunda da böyle. Aynı türden olanlarda biribirlerine karşı, ama en çok insanlar arasında; bundan ötürü kimi "insansever" kişileri övüyoruz. Yolculuklarda her insanın bir başkasına nasıl yakın ve dost olduğu görülebilir. Dostluğun devletleri de ayakta tuttuğu, yasa koyucuların adaletten çok onun üzerinde durdukları görünüyor: Nitekim fikir birliği dostluğa benzeyen bir şey; özellikle bunu gözetiyorlar, düşmanı olan anlaşmazlığı da olabildiğince uzak tutmaya çalışıyorlar. Dostlar olduktan sonra adalete bile gerek yok, ama adil olanlar dostluğa gereksinim duyarlar: Dostluğa yatkın olma özellikle adil kişilere özgü görünüyor. Yalnızca zorunlu değil, güzel bir şey de. Dostluğu sevenleri övüyoruz, dost bolluğunun güzel bir şey olduğu düşünülüyor. Ayrıca iyi insanların ve dostların aynı kişiler olduğuna inanıyoruz.

Ne ki, dostluk konusundaki tartışmalar da pek az değil. Kimi onu bir benzerlik olarak alıyor, benzer kişileri dost sayıyor, bundan ötürü de "benzer benzerine, kuzgun kuzguna" vb. diyor. Kimi, benzer olan herkesin birbirine karşıt 'seramik' gibi olduğunu ileri sürüyor. Aynı konuya uzaktan, fiziksel bakışlar da var: Kurak toprağın yağmuru, yağmur dolu kutsal gökyüzünün toprağa dökülmeyi sevdiğini söyleyen Euripides;[71]

πληρούμενον ὄμβρου πεσεῖν ἐς γαῖαν, καὶ Ἡράκλειτος τὸ ἀντίξουν συμφέρον καὶ ἐκ τῶν διαφερόντων καλλίστην ἁρ- 5
μονίαν καὶ πάντα κατ' ἔριν γίνεσθαι· ἐξ ἐναντίας δὲ τούτοις ἄλλοι τε καὶ Ἐμπεδοκλῆς· τὸ γὰρ ὅμοιον τοῦ ὁμοίου ἐφίε-
7 σθαι. τὰ μὲν οὖν φυσικὰ τῶν ἀπορημάτων ἀφείσθω (οὐ γὰρ οἰκεῖα τῆς παρούσης σκέψεως)· ὅσα δ' ἐστὶν ἀνθρωπικὰ καὶ ἀνήκει εἰς τὰ ἤθη καὶ τὰ πάθη, ταῦτ' ἐπισκεψώμεθα, οἷον πότερον ἐν πᾶσι γίνεται φιλία ἢ οὐχ οἷόν τε μοχθηροὺς ὄντας φίλους εἶναι, καὶ πότερον ἓν εἶδος τῆς φιλίας ἐστὶν ἢ πλείω. οἱ μὲν γὰρ ἓν οἰόμενοι, ὅτι ἐπιδέχεται τὸ μᾶλλον καὶ [τὸ] ἧττον, οὐχ ἱκανῷ πεπιστεύκασι σημείῳ· δέχεται γὰρ τὸ μᾶλλον καὶ [τὸ] ἧττον καὶ τὰ ἕτερα τῷ εἶδει. εἴρηται δ' 15
ὑπὲρ αὐτῶν ἔμπροσθεν.

II. Τάχα δ' ἂν γένοιτο περὶ αὐτῶν φανερὸν γνωρισθέντος τοῦ φιλητοῦ. δοκεῖ γὰρ οὐ πᾶν φιλεῖσθαι ἀλλὰ τὸ φιλητόν, τοῦτο δ' εἶναι ἀγαθὸν ἢ ἡδὺ ἢ χρήσιμον· δόξειε δ' ἂν χρήσιμον εἶναι δι' οὗ γίνεται ἀγαθόν τι ἢ ἡδονή, ὥστε φιλητὰ 20
2 ἂν εἴη τἀγαθόν τε καὶ τὸ ἡδὺ ὡς τέλη. πότερον οὖν τἀγαθὸν φιλοῦσιν ἢ τὸ αὑτοῖς ἀγαθόν; διαφωνεῖ γὰρ ἐνίοτε ταῦτα. ὁμοίως δὲ καὶ περὶ τὸ ἡδύ. δοκεῖ δὲ τὸ αὑτῷ ἀγαθὸν φι-
λεῖν ἕκαστος, καὶ εἶναι ἁπλῶς μὲν τἀγαθὸν φιλητόν, ἑκάστῳ δὲ τὸ ἑκάστῳ· φιλεῖ δ' ἕκαστος οὐ τὸ ὂν αὑτῷ ἀγαθὸν ἀλλὰ 25
τὸ φαινόμενον. διοίσει δ' οὐδέν· ἔσται γὰρ τὸ φιλητὸν φαι-
3 νόμενον. τριῶν δ' ὄντων δι' ἃ φιλοῦσιν, ἐπὶ μὲν τῇ τῶν ἀψύχων φιλήσει οὐ λέγεται φιλία· οὐ γάρ ἐστιν ἀντιφίλησις, οὐδὲ βούλησις ἐκείνῳ ἀγαθοῦ (γελοῖον γὰρ ἴσως τῷ οἴνῳ βούλεσθαι τἀγαθά, ἀλλ' εἴπερ, σῴζεσθαι βούλεται αὐτόν, ἵνα αὐτὸς 30
ἔχῃ)· τῷ δὲ φίλῳ φασὶ δεῖν βούλεσθαι τἀγαθὰ ἐκείνου ἕνεκα.

---

14. τὸ om. O^b 15. τὸ om. $L^b O^b$ 20. φιλητὸν $K^b L^b$ 21. ἂν εἴη] εἶναι K^b 23. fort. δοκεῖ δή 27. δι' om. K^b ἐπὶ] ἐν $K^b M^b$ 29. ἐκείνῳ scripsi: ἐκείνων codd.

çelişkinin yararlı olduğunu, en güzel uyumun karşıtlıklardan ve her şeyin çatışmayla oluştuğunu söyleyen Herakleitos.[72] Bunların karşısında Empedokles gibi başkaları da var: Benzerin benzerini aradığını söylüyor O. İmdi biz, fiziksel açıklamaları bir yana bırakalım (şimdiki araştırmamıza uygun değil), insanca olanları, karakter ve tutkularla ilgili olanları inceleyelim. Sözgelişi acaba dostluk herkeste ortaya çıkmaz mı, kötüler dost olamaz mı? Yine acaba yalnız bir tür dostluk mu var, yoksa daha çok mu? Kimi, onda bir aşırılık ve azlık sözkonusu olduğu için, tek olduğuna inanıyor, ama bunların güvendikleri kanıt yeterli değil. Çünkü tür bakımından değişik şeylerde de daha çok ve daha az sözkonusu: bunlardan daha önce sözetmiştik.

Sevilen şey ne, bu bilinirse belki bunlara bir açıklık getirebiliriz. Her şey değil, sevilen şey sevilir görünüyor. Bunun da ya iyi, ya hoş ya da yararlı olduğu düşünülüyor. Ne ki, onun aracılığıyla bir 'iyi' ya da bir haz ortaya çıkan şeyin yararlı olduğu düşünülse gerek, dolayısıyla sevilen şeyler amaçlar olarak 'iyi', 'hoş' olabilir. İmdi acaba insanlar 'iyi'yi mi yoksa kendileri için iyi olanı mı seviyor? Bunlar kimi zaman farklı olsa gerek! 'Hoş' ile ilgili olarak da bu böyle. Her kişinin kendisi için iyi olanı sevdiği ve sevilen şeyin saltık anlamda iyi olduğu düşünülüyor, oysa her kişiye göre kendisi için iyi olan şey öyle. İmdi herkes 'kendinde' iyi olanı değil, kendine öyle görüneni seviyor. Ne ki bu farklılık hiç önemli olmasa gerek, çünkü iyi görünen şey, sevilen şey olacaktır. İmdi sevilen şey bu üç şey olduğuna göre, cansız nesnelerle ilgili yakınlığa "dostluk" denemez, çünkü sevgi karşılıklığı yok, onun için bir iyi şey de istenemez (ona sahip olunması amacıyla, korunmasının istenmesi dışında, şarap için iyi şeyler istemek herhalde gülünç). Oysa dendiği gibi, dostlukla ilgili olarak, dostun kendisi için

τοὺς δὲ βουλομένους οὕτω τἀγαθὰ εὔνους λέγουσιν, ἂν μὴ ταὐτὸ καὶ παρ' ἐκείνου γίνηται· εὔνοιαν γὰρ ἐν ἀντιπεπονθόσι φιλίαν εἶναι. ἢ προσθετέον μὴ λανθάνουσαν; πολλοὶ γάρ 4
35 εἰσιν εὔνοι οἷς οὐχ ἑωράκασιν, ὑπολαμβάνουσι δὲ ἐπιεικεῖς
1156ª εἶναι ἢ χρησίμους· τοῦτο δὲ τὸ αὐτὸ κἂν ἐκείνων τις πάθοι πρὸς τοῦτον. εὔνοι μὲν οὖν οὗτοι φαίνονται ἀλλήλοις· φίλους δὲ πῶς ἄν τις εἴποι λανθάνοντας ὡς ἔχουσιν ἑαυτοῖς; δεῖ ἄρα εὐνοεῖν ἀλλήλοις καὶ βούλεσθαι τἀγαθὰ μὴ λανθάνοντας
5 δι' ἕν τι τῶν εἰρημένων.

3 Διαφέρει δὲ ταῦτα ἀλλήλων εἴδει· καὶ αἱ φιλήσεις III.
ἄρα καὶ αἱ φιλίαι. τρία δὴ τὰ τῆς φιλίας εἴδη, ἰσάριθμα τοῖς φιλητοῖς· καθ' ἕκαστον γάρ ἐστιν ἀντιφίλησις οὐ λανθάνουσα, οἱ δὲ φιλοῦντες ἀλλήλους βούλονται τἀγαθὰ ἀλλήλοις
10 ταύτῃ ᾗ φιλοῦσιν. οἱ μὲν οὖν διὰ τὸ χρήσιμον φιλοῦντες ἀλλήλους οὐ καθ' αὑτοὺς φιλοῦσιν, ἀλλ' ᾗ γίνεταί τι αὐτοῖς παρ' ἀλλήλων ἀγαθόν. ὁμοίως δὲ καὶ οἱ δι' ἡδονήν· οὐ γὰρ τῷ ποιούς τινας εἶναι ἀγαπῶσι τοὺς εὐτραπέλους, ἀλλ' ὅτι ἡδεῖς αὐτοῖς. οἵ τε δὴ διὰ τὸ χρήσιμον φιλοῦντες διὰ τὸ αὐτοῖς 2
15 ἀγαθὸν στέργουσι, καὶ οἱ δι' ἡδονὴν διὰ τὸ αὐτοῖς ἡδύ, καὶ οὐχ ᾗ ὁ φιλούμενός ἐστιν, ἀλλ' ᾗ χρήσιμος ἢ ἡδύς. κατὰ συμβεβηκός τε δὴ αἱ φιλίαι αὗταί εἰσιν· οὐ γὰρ ᾗ ἐστὶν ὅσπερ ἐστὶν ὁ φιλούμενος, ταύτῃ φιλεῖται, ἀλλ' ᾗ πορίζουσιν οἱ μὲν ἀγαθόν τι οἱ δ' ἡδονήν. εὐδιάλυτοι δὴ αἱ τοιαῦταί 3
20 εἰσι, μὴ διαμενόντων αὐτῶν ὁμοίων· ἐὰν γὰρ μηκέτι ἡδεῖς ἢ χρήσιμοι ὦσι, παύονται φιλοῦντες. τὸ δὲ χρήσιμον οὐ διαμένει, ἀλλ' ἄλλοτε ἄλλο γίνεται. ἀπολυθέντος οὖν δι' ὃ φίλοι ἦσαν, διαλύεται καὶ ἡ φιλία, ὡς οὔσης τῆς φιλίας πρὸς ἐκεῖνα. μάλιστα δ' ἐν τοῖς πρεσβύταις ἡ τοιαύτη δο- 4

---

33. καὶ om. K^b 1156ª 6. αἱ om. K^b 16. ὁ om. K^b ἐστιν ⟨ὅσπερ ἐστίν⟩ Bonitz 18. περ] ποτε L^b M^b

iyi şeyler istemek gerekir. Öte yandan karşısındakinden aynı şeyi görmüyorsa, bu şekilde iyi şeyler isteyen kişilere "yakınlık duyan" adı verilebilir. Yakınlık duyma karşılıklı olursa "dostluk" olur. Acaba gizli kalmamasını da eklemeli mi? Çünkü çoğu kimse hiç görmese bile, doğru ve yararlı olduğuna inandığı kişilere yakınlık duyar, bunlardan bazıları da bu kişilere aynı duyguyu besleyebilir. Bu durumda onlar biribirlerine yakınlık duyuyor diye düşünülür. Ne ki biribirlerine duydukları gizli kalıyorsa, nasıl onlara "dost" denebilir? İmdi karşılıklı olarak yakınlık duymak ve saklamaksızın, söylediklerimiz içinde birinden ötürü karşılıklı iyi şeyler istemek gerekiyor.

Bunlar türce biribirlerinden farklı, dolayısıyla cana yakınlık ile dostluklar da öyle. İmdi sevilen şeye eş sayıda, üç tür dostluk var. Herbirinde saklı olmayan karşılıklı yakınlık olur, biribirlerini severler, neden ötürü biribirlerini seviyorlarsa, onla ilgili olarak biribirleri için iyi şeyler isterler. Demek bir yarardan ötürü biribirlerini sevenler kendileri için değil, karşılıklı olarak kendilerine bir 'iyi' oluştuğundan ötürü severler. Hazdan ötürü sevenler için de bu böyle. Nitekim insanlar şakacı kişileri belli kimi nitelikleri olduğu için değil, hoş olduğu için seviyor. Demek bir yarar nedeniyle sevenler, kendilerine bir 'iyi' geldiğinden ötürü seviyor, haz nedeniyle sevenler de kendilerine bir 'hoşluk' geldiği için; sevilenin kendisinden ötürü değil, 'yararlı' ya da 'hoş'tan ötürü. İmdi bu tür dostluklar geçici, ilineksel; çünkü sevilen kişi ne ise o olmasından ötürü değil, ya bir 'iyi' ya da bir 'haz' sağladığı için seviliyor. Böylesi dostluklar çabuk bozulur, çünkü kişiler hep aynı kalmaz. Hoş ya da yararlı olmadıkları zaman dostluk biter. Yararlı olan ise kalıcı değil, değişik zamanlarda değişik bir şey yararlı olur, dostluklarının nedeni ortadan kalkınca da dostluk biter, çünkü dostluk ona bağlı. Çoğunlukla yaşlılarda bu tür dostluk oluşuyor

κεῖ φιλία γίνεσθαι (οὐ γὰρ τὸ ἡδὺ οἱ τηλικοῦτοι διώκουσιν ἀλλὰ τὸ ὠφέλιμον), καὶ τῶν ἐν ἀκμῇ καὶ νέων ὅσοι τὸ συμφέρον διώκουσιν. οὐ πάνυ δ' οἱ τοιοῦτοι οὐδὲ συζῶσι μετ' ἀλλήλων· ἐνίοτε γὰρ οὐδ' εἰσὶν ἡδεῖς· οὐδὲ δὴ προσδέονται τῆς τοιαύτης ὁμιλίας, ἐὰν μὴ ὠφέλιμοι ὦσιν· ἐπὶ τοσοῦτον γάρ εἰσιν ἡδεῖς ἐφ' ὅσον ἐλπίδας ἔχουσιν ἀγαθοῦ. εἰς ταύτας δὲ καὶ τὴν ξενικὴν τιθέασιν. ἡ δὲ τῶν νέων φιλία δι' ἡδονὴν εἶναι δοκεῖ· κατὰ πάθος γὰρ οὗτοι ζῶσι, καὶ μάλιστα διώκουσι τὸ ἡδὺ αὑτοῖς καὶ τὸ παρόν· τῆς ἡλικίας δὲ μεταπιπτούσης καὶ τὰ ἡδέα γίνεται ἕτερα. διὸ ταχέως γίνονται φίλοι καὶ παύονται· ἅμα γὰρ τῷ ἡδεῖ ἡ φιλία μεταπίπτει, τῆς δὲ τοιαύτης ἡδονῆς ταχεῖα ἡ μεταβολή. καὶ ἐρωτικοὶ δ' οἱ νέοι· κατὰ πάθος γὰρ καὶ δι' ἡδονὴν τὸ πολὺ τῆς ἐρωτικῆς· διόπερ φιλοῦσι καὶ ταχέως παύονται, πολλάκις τῆς αὐτῆς ἡμέρας μεταπίπτοντες. συνημερεύειν δὲ καὶ συζῆν οὗτοι βούλονται· γίνεται γὰρ αὐτοῖς τὸ κατὰ τὴν φιλίαν οὕτως.

Τελεία δ' ἐστὶν ἡ τῶν ἀγαθῶν φιλία καὶ κατ' ἀρετὴν ὁμοίων· οὗτοι γὰρ τἀγαθὰ ὁμοίως βούλονται ἀλλήλοις ᾗ ἀγαθοί, ἀγαθοὶ δ' εἰσὶ καθ' αὑτούς. οἱ δὲ βουλόμενοι τἀγαθὰ τοῖς φίλοις ἐκείνων ἕνεκα μάλιστα φίλοι· δι' αὐτοὺς γὰρ οὕτως ἔχουσι, καὶ οὐ κατὰ συμβεβηκός· διαμένει οὖν ἡ τούτων φιλία ἕως ἂν ἀγαθοὶ ὦσιν, ἡ δ' ἀρετὴ μόνιμον. καὶ ἔστιν ἑκάτερος ἁπλῶς ἀγαθὸς καὶ τῷ φίλῳ· οἱ γὰρ ἀγαθοὶ καὶ ἁπλῶς ἀγαθοὶ καὶ ἀλλήλοις ὠφέλιμοι. ὁμοίως δὲ καὶ ἡδεῖς· καὶ γὰρ ἁπλῶς οἱ ἀγαθοὶ ἡδεῖς καὶ ἀλλήλοις· ἑκάστῳ γὰρ καθ' ἡδονήν εἰσιν αἱ οἰκεῖαι πράξεις καὶ αἱ τοιαῦται,

---

27. οὐδὲ om. L^b Asp. 28. δὴ om. K^b 30. ἐλπίδα $K^b\Gamma$ 1156^b 2. δ'] γὰρ Asp. 3. τοῖς ἐρωτικοῖς M^b (utramque scripturam agnoscit Asp.) καὶ ταχέως] fort. ταχέως καὶ 5. τὴν om. L^b M^b 8. ὁμοίως βούλονται] βούλονται σὺν K^b 13. fort. ⟨καὶ⟩ ἁπλῶς

(bu yaştakiler hoş olanı değil, yararlı olanı arıyor), yetişkinlerle gençlerin içinde de yararlı olanı arayan var. Bu tür kişiler günlerini birlikte geçirmezler, çünkü kimi kez hoş değillerdir. Yararlı değillerse bu tür bir birlikteliğe gerek de duymazlar, çünkü bir 'iyi'nin umudunu taşıdıkları oranda hoş olurlar. Yabancılarla dostluk da bunlar arasına konur. Gençlerin dostluğunun ise hazza bağlı olduğu görülüyor, onlar tutkuya göre yaşar ve en çok kendileri için hazır bulunan hoş şeyi ararlar. Yaş ilerleyince hoş şeyler de değişir. Bu nedenle çabuk dost olup çabuk keserler dostluklarını. Hoş olan şeyle birlikte dostluk da değişir, bu tür hazzın değişmesi ise çabuk olur. Gençler cinselliğe düşkün, cinsel sevgi ise çoğun tutkuya ve hazza bağlı. Bunun için çoğu kez aynı gün içinde duyguları değiştiğinden, çabuk sevip çabuk vazgeçerler. Ne ki bunlar günlerini birlikte geçirmek ve birlikte yaşamak ister, çünkü dostluğa uyan şey, onlar için bu şekilde oluşur.

İyi kişilerin ve erdeme uygun olarak birbirine benzer kişilerin dostluğu mükemmeldir. Bunlar iyi olduklarından ötürü biribirleri için karşılıklı iyi şeyler isterler; kendi başına iyidirler. Dostlarına sırf onlar için iyi şeyler isteyenler en çok dost olanlardır. Bunlar ilineksel anlamda değil, kendilerinden ötürü böyle olurlar. Dostlukları iyi oldukları sürece devam eder, erdem de kalıcı bir şey. Herbiri hem saltık anlamda hem de dostu için iyidir. İyi kişiler hem saltık anlamda iyidir hem de biribirleri için yararlı. Aynı zamanda hoşturlar, çünkü iyi kişiler hem saltık anlamda hem de biribirlerine karşı hoş olur. Her birey için hazza uygun eylemler kendine uygun eylemlerdir,

τῶν ἀγαθῶν δὲ αἱ αὐταὶ ἢ ὅμοιαι. ἡ τοιαύτη δὲ φιλία 7
μόνιμος εὐλόγως ἐστίν· συνάπτει γὰρ ἐν αὐτῇ πάνθ' ὅσα
τοῖς φίλοις δεῖ ὑπάρχειν. πᾶσα γὰρ φιλία δι' ἀγαθόν ἐστιν
ἢ δι' ἡδονήν, ἢ ἁπλῶς ἢ τῷ φιλοῦντι, καὶ καθ' ὁμοιότητά
τινα· ταύτῃ δὲ πάνθ' ὑπάρχει τὰ εἰρημένα καθ' αὑτούς·
† ταύτῃ γὰρ ὅμοια † καὶ τὰ λοιπά, τό τε ἁπλῶς ἀγαθὸν καὶ
ἡδὺ ἁπλῶς ἐστίν, μάλιστα δὲ ταῦτα φιλητά· καὶ τὸ φιλεῖν
δὴ καὶ ἡ φιλία ἐν τούτοις μάλιστα καὶ ἀρίστη. σπανίας δ' 8
εἰκὸς τὰς τοιαύτας εἶναι· ὀλίγοι γὰρ οἱ τοιοῦτοι. ἔτι δὲ προσ-
δεῖται χρόνου καὶ συνηθείας· κατὰ τὴν παροιμίαν γὰρ οὐκ
ἔστιν εἰδῆσαι ἀλλήλους πρὶν τοὺς λεγομένους ἅλας συναναλῶ-
σαι· οὐδ' ἀποδέξασθαι δὴ πρότερον οὐδ' εἶναι φίλους, πρὶν ἂν
ἑκάτερος ἑκατέρῳ φανῇ φιλητὸς καὶ πιστευθῇ. οἱ δὲ ταχέως 9
τὰ φιλικὰ πρὸς ἀλλήλους ποιοῦντες βούλονται μὲν φίλοι εἶναι,
οὐκ εἰσὶ δέ, εἰ μὴ καὶ φιλητοί, καὶ τοῦτ' ἴσασιν· βούλησις μὲν
γὰρ ταχεῖα φιλίας γίνεται, φιλία δ' οὔ.

Αὕτη μὲν οὖν καὶ κατὰ τὸν χρόνον καὶ κατὰ τὰ λοιπὰ IV.
τελεία ἐστί, καὶ κατὰ πάντα ταὐτὰ γίνεται καὶ ὅμοια ἑκα-
τέρῳ παρ' ἑκατέρου, ὅπερ δεῖ τοῖς φίλοις ὑπάρχειν. ἡ δὲ
1157ᵃ διὰ τὸ ἡδὺ ὁμοίωμα ταύτης ἔχει· καὶ γὰρ οἱ ἀγαθοὶ ἡδεῖς
ἀλλήλοις. ὁμοίως δὲ καὶ ἡ διὰ τὸ χρήσιμον· καὶ γὰρ τοιοῦ-
τοι ἀλλήλοις οἱ ἀγαθοί. μάλιστα δὲ καὶ ἐν τούτοις αἱ φι-
λίαι μένουσιν, ὅταν τὸ αὐτὸ γίνηται παρ' ἀλλήλων, οἷον
ἡδονή, καὶ μὴ μόνον οὕτως ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ, οἷον
τοῖς εὐτραπέλοις, καὶ μὴ ὡς ἐραστῇ καὶ ἐρωμένῳ. οὐ γὰρ

---

17. *αἱ* om. K^b (Γ?) *αὗται* K^b: *τοιαῦται* Γ (et fort. Asp.) *ἢ* om. K^b
22. *ταύτῃ γὰρ ὅμοιοι* K^b Γ Asp.: *ταύτῃ δὲ ὅμοια* altera lectio ap. Asp.: *ταῦτα γὰρ ὅμοιοι* codices Victorii 23. *δὴ* $K^b L^b$ Γ 24. *δὴ* Ramsauer: *δὲ* codd. 28. *ἂν* add. O^b 30. *μὲν* om. K^b 34. *ταὐτὰ* Muretus: *ταῦτα* $L^b M^b$ Γ: om. K^b *ὁμοία* codd. (et ut videtur Asp.)
1157ᵃ 2. *ἡ* Γ: *οἱ* $K^b L^b M^b$ *οὗτοι* K^b 3. *οἱ* om. $K^b L^b$ 4. *διαμένουσι* $L^b M^b$

iyi kişilerin eylemleri de ya aynı ya da benzer. İmdi bu tür dostluğun kalıcı olması akla uygun. Nitekim bu dostlukta dostlarda bulunması gereken tüm nitelikler bir aradadır, çünkü her dostluk ya saltık anlamda ya da seven kişiye göre, bir 'iyi' ya da bir hazdan ötürüdür ve bir benzerliğe göre oluşur. Bu tür dostlukta söylediklerimizin hepsi dostların kendilerinde var. Bunlardaki benzer özellikler ve öteki nitelikler saltık anlamda iyi ve saltık anlamda hoştur, en çok sevilenler de bunlar. Demek ki, hem sevgi hem de en iyi dostluk en çok bunlarda. Ne ki böylesi dostlukların ender olması doğal, çünkü bu tür kişiler çok değil. Ayrıca zamana ve alışkanlığa gerek var: Atasözüne göre "birlikte tuz tüketmeden" biribirini tanımak olanaksız. Herbiri ötekine sevilir görünmeden ve buna inanmadan önce ne dost kabul edilebilir ne de dost olunabilir. Birbirleri için hemen dostca şeyler yaparak dost olmak isteyen kişiler de var, ama sevilir kişi değillerse ve bunu bilmiyorlarsa dost değillerdir. Çünkü dostluk isteği çabuk doğar, oysa dostluk öyle değil.

İmdi bu dostluk zaman ve öteki koşullar açısından mükemmel. Tam dostlar arasında olması gereken şey: Herbiri ötekinden hep aynı ve benzer bir karşılık alır. Hoşluktan ötürü doğan dostluk bu tür dostlukla bir benzerlik taşıyor, çünkü iyi kişiler de biribirleri için hoş. Yarardan ötürü doğan dostlukta da bu böyle, böyle olan kişiler de biribirleri için iyi. Bunlardaki dostluklar özellikle iki taraftan da aynı sonuç ortaya çıkarsa, sözgelişi haz ortaya çıkarsa, kalıcı olur. Ne ki yalnızca bu yetmez, aynı zamanda haz, aşık olanla aşık olunandaki gibi değil, şakacı kişilerdeki gibi aynı şeye bağlı olmalı.

ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς ἥδονται οὗτοι, ἀλλ' ὁ μὲν ὁρῶν ἐκεῖνον, ὁ δὲ θεραπευόμενος ὑπὸ τοῦ ἐραστοῦ· ληγούσης δὲ τῆς ὥρας ἐνίοτε καὶ ἡ φιλία λήγει (τῷ μὲν γὰρ οὐκ ἔστιν ἡδεῖα ἡ ὄψις, τῷ δ' οὐ γίνεται ἡ θεραπεία)· πολλοὶ δ' αὖ διαμένουσιν, ἐὰν ἐκ τῆς συνηθείας τὰ ἤθη στέρξωσιν, ὁμοήθεις
2 ὄντες. οἱ δὲ μὴ τὸ ἡδὺ ἀντικαταλλαττόμενοι ἀλλὰ τὸ χρήσιμον ἐν τοῖς ἐρωτικοῖς καὶ εἰσὶν ἧττον φίλοι καὶ διαμένουσιν. οἱ δὲ διὰ τὸ χρήσιμον ὄντες φίλοι ἅμα τῷ συμφέροντι διαλύονται· οὐ γὰρ ἀλλήλων ἦσαν φίλοι ἀλλὰ τοῦ λυσιτελοῦς. δι' ἡδονὴν μὲν οὖν καὶ διὰ τὸ χρήσιμον καὶ φαύλους ἐνδέχεται φίλους ἀλλήλοις εἶναι καὶ ἐπιεικεῖς φαύλοις καὶ μηδέτερον ὁποιῳοῦν, δι' αὑτοὺς δὲ δῆλον ὅτι μόνους τοὺς ἀγαθούς· οἱ γὰρ κακοὶ οὐ χαίρουσιν ἑαυτοῖς, εἰ
3 μή τις ὠφέλεια γίνοιτο. καὶ μόνη δὲ ἡ τῶν ἀγαθῶν φιλία ἀδιάβλητός ἐστιν· οὐ γὰρ ῥᾴδιον οὐδενὶ πιστεῦσαι περὶ τοῦ ἐν πολλῷ χρόνῳ ὑφ' αὑτοῦ δεδοκιμασμένου· καὶ τὸ πιστεύειν ἐν τούτοις, καὶ τὸ μηδέποτ' ἂν ἀδικῆσαι, καὶ ὅσα ἄλλα ἐν τῇ ὡς ἀληθῶς φιλίᾳ ἀξιοῦται. ἐν δὲ ταῖς ἑτέραις
4 οὐδὲν κωλύει τὰ τοιαῦτα γίνεσθαι. ἐπεὶ γὰρ οἱ ἄνθρωποι λέγουσι φίλους καὶ τοὺς διὰ τὸ χρήσιμον, ὥσπερ αἱ πόλεις (δοκοῦσι γὰρ αἱ συμμαχίαι ταῖς πόλεσι γίνεσθαι ἕνεκα τοῦ συμφέροντος), καὶ τοὺς δι' ἡδονὴν ἀλλήλους στέργοντας, ὥσπερ οἱ παῖδες, ἴσως λέγειν μὲν δεῖ καὶ ἡμᾶς φίλους τοὺς τοιούτους, εἴδη δὲ τῆς φιλίας πλείω, καὶ πρώτως μὲν καὶ κυρίως τὴν τῶν ἀγαθῶν ᾗ ἀγαθοί, τὰς δὲ λοιπὰς καθ' ὁμοιότητα· ᾗ γὰρ ἀγαθόν τι καὶ ὅμοιόν τι, ταύτῃ φίλοι·
5 καὶ γὰρ τὸ ἡδὺ ἀγαθὸν τοῖς φιληδέσιν. οὐ πάνυ δ' αὗται συνάπτουσιν, οὐδὲ γίνονται οἱ αὐτοὶ φίλοι διὰ τὸ χρήσιμον

---

9. *οὐκ ἔστιν*] *οὐκέτι* Ramsauer 22. *ὑφ' αὑτοῦ* K^b: *ὑπ' αὐτοῦ* L^b Γ: *ὑπ' αὐτῶν* M^b 24. *ἑταιρείαις* K^b 25. *γὰρ*] *δὲ* M^b 32. *τι* post *ὅμοιον* om. L^b

Ötekiler aynı şeyden haz almaz, biri ötekini gördüğü için, öteki de sevenden ilgi gördüğü için. Ama kimi kez "bahar" geçince dostluk da biter (çünkü biri için artık görmek hoş değildir, öteki için de ilgi yoktur artık). Yine de pek çok kişi benzer karakterde oldukları için, alışkanlıkla biribirlerinin karakterlerini sevmişlerse, böyle bir dostluğu sürdürür. Ama aşkta 'hoş' değil, yarar karşılıklığı varsa, dostluk daha az ve daha kısadır. Çünkü yarar nedeniyle dost olanlar yararla birlikte dostluklarını da keser, nitekim biribirlerinin değil, çıkarın dostudurlar. İmdi hazdan ve yarardan ötürü hem kötü kişilerin biribiriyle dost olması, hem doğru kişilerin kötü kişilerle dost olması olası. Hiçbiri olmasa kim olursa olsun onunla dost olunabilir. Ama şu açık: 'Kendileri nedeniyle' yalnızca iyi kişiler dost olur. Kötü kişiler bir yarar gelmiyorsa, biribirinden hoşlanmaz. Yalnızca iyilerin dostluğuna çamur atılamaz: Uzun süre kendisini denediği bir kişi hakkında bir başkasına inanmak pek kolay değil. Güven duymak, asla adaletsizlik yapmamak, gerçek dostluğa layık şeyler yapmak ancak bu dostluklarda söz konusu. Oysa öteki dostluk türlerinde olumsuz şeylere bir engel yok. Madem insanlar devletler gibi (devletlerin müttefikliklerinin yararlı olan için oluştuğu görünüyor) yarardan ötürü dost olduklarını, yine çocuklar gibi hazdan ötürü biribirlerini sevdiklerini söylüyorlar, belki bizim bu tür kişilere de 'dost' dememiz gerekir. Ne ki, dostluğun daha çok türü olsa da, ilk ve asıl anlamdaki, iyi oldukları için iyi olan kişilerin dostluğudur, ötekiler benzerlik açısından: İyi bir şeye sahip oldukları ve ona benzer oldukları için. Nitekim hoş şey de düşkünü olan kişiler için bir 'iyi'. Ama bu tür dostluklar biribirine bağlanamaz, çünkü yarardan ve hoşluktan ötürü dost olan kişiler de

καὶ διὰ τὸ ἡδύ· οὐ γὰρ πάνυ συνδυάζεται τὰ κατὰ συμβεβηκός.

1157ᵇ Εἰς ταῦτα δὲ τὰ εἴδη τῆς φιλίας νενεμημένης οἱ μὲν 6
φαῦλοι ἔσονται φίλοι δι' ἡδονὴν ἢ τὸ χρήσιμον, ταύτῃ ὅμοιοι ὄντες, οἱ δ' ἀγαθοὶ δι' αὐτοὺς φίλοι· ᾗ γὰρ ἀγαθοί. οὗτοι μὲν οὖν ἁπλῶς φίλοι, ἐκεῖνοι δὲ κατὰ συμβεβηκὸς καὶ τῷ ὁμοιῶσθαι τούτοις. Ὥσπερ δ' ἐπὶ τῶν ἀρετῶν οἱ V.
μὲν καθ' ἕξιν οἱ δὲ κατ' ἐνέργειαν ἀγαθοὶ λέγονται, οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς φιλίας· οἱ μὲν γὰρ συζῶντες χαίρουσιν ἀλλήλοις καὶ πορίζουσι τἀγαθά, οἱ δὲ καθεύδοντες ἢ κεχωρισμένοι τοῖς τόποις οὐκ ἐνεργοῦσι μέν, οὕτω δ' ἔχουσιν ὥστ' ἐνεργεῖν φιλικῶς· οἱ γὰρ τόποι οὐ διαλύουσι τὴν φιλίαν ἁπλῶς, ἀλλὰ τὴν ἐνέργειαν. ἐὰν δὲ χρόνιος ἡ ἀπουσία γίνηται, καὶ τῆς φιλίας δοκεῖ λήθην ποιεῖν· ὅθεν εἴρηται "πολλὰς δὴ φιλίας ἀπροσηγορία διέλυσεν." οὐ φαίνονται 2
δ' οὔθ' οἱ πρεσβῦται οὔθ' οἱ στρυφνοὶ φιλικοὶ εἶναι· βραχὺ γὰρ ἐν αὐτοῖς τὸ τῆς ἡδονῆς, οὐδεὶς δὲ δύναται συνημερεύειν τῷ λυπηρῷ οὐδὲ τῷ μὴ ἡδεῖ· μάλιστα γὰρ ἡ φύσις φαίνεται τὸ λυπηρὸν φεύγειν, ἐφίεσθαι δὲ τοῦ ἡδέος. οἱ 3
δ' ἀποδεχόμενοι ἀλλήλους, μὴ συζῶντες δέ, εὔνοις ἐοίκασι μᾶλλον ἢ φίλοις. οὐδὲν γὰρ οὕτως ἐστὶ φίλων ὡς τὸ συζῆν (ὠφελείας μὲν γὰρ οἱ ἐνδεεῖς ὀρέγονται, συνημερεύειν δὲ καὶ οἱ μακάριοι· μονώταις γὰρ εἶναι τούτοις ἥκιστα προσήκει)· συνδιάγειν δὲ μετ' ἀλλήλων οὐκ ἔστι μὴ ἡδεῖς ὄντας μηδὲ χαίροντας τοῖς αὐτοῖς, ὅπερ ἡ ἑταιρικὴ δοκεῖ ἔχειν.

Μάλιστα μὲν οὖν ἐστὶ φιλία ἡ τῶν ἀγαθῶν, καθάπερ 4
πολλάκις εἴρηται· δοκεῖ γὰρ φιλητὸν μὲν καὶ αἱρετὸν τὸ

1157ᵇ 3. φίλοι om. Kᵇ 9. ὥστ'] ὥστε καὶ Lᵇ 12. λήθην δοκεῖ Kᵇ 15. προσημερεύειν Kᵇ 17. post τὸ add. μὲν Mᵇ Γ 21. γὰρ Kᵇ: μὲν γὰρ vulg.

aynı kişiler değil; kaldı ki, ilineksel anlamda varolan nesneler arasında bağlantı olmaz.

Madem dostluk bu türlere ayrıldı, kötü kişiler, bu açıdan banzer oldukları için, ya haz ya da yarar nedeniyle dost olacaklardır; iyi kişiler ise 'kendileri nedeniyle' dost, çünkü iyidirler. İmdi berikiler saltık anlamda dosttur, ötekiler ilineksel anlamda ve berikilere benzemeleri açısından. Nasıl erdemlerle ilgili olarak, kiminin huy kiminin de etkinlik açısından iyi olduğunu söylediysek, dostlukta da bu böyle. Günlerini birlikte geçirenler biribirlerinden hoşlanırlar ve biribirlerine iyi şeyler kazandırırlar. Uyuyanlar ya da ayrı yerlerde olanlar ise, etkin bir dostluğu gerçekleştiremezler, ama dostca bir etkinliği gerçekleştirecek kişilerdir. Yer uzaklığı saltık anlamda dostluğu değil, yalnızca onun etkinliğini bozar. Ayrılık süresi uzarsa, dostluğun unutulmasına neden olduğu görünüyor, Bu yüzden "iletişimsizlik pek çok dostluğu sona erdirmiştir" derler. Öyle geliyor ki, yaşlılar da çetin kişiler de dostluğa uygun kişiler değil. Bunlarda hazla ilgili şey pek az, hiçkimse de üzüntü verici ya da hoş olmayan kişiyle gününü geçiremez. Doğa, özellikle acı verici şeyden kaçıyor, hoş şeye yöneliyor, görünen bu. Biribirleriyle anlaşan ama birlikte yaşamayanlar dosttan çok, yakınlık duyan kişilere benzer, çünkü birlikte yaşamak kadar dostlara özgü olan başka hiçbir şey yok (nitekim gereksinim içinde olanlar yardım ister, mutlu olanlar da günlerini birlikte geçirmek; yalnız olmak hoşlarına gitmez). Ne ki, hoş olmayanların ve aynı şeyden hoşlanmayanların biribirleriyle birlikte olmaları olanaksız: Bu iş arkadaşlığına benzeyen bir şey.

Demek, sık sık dediğimiz gibi, iyilerinkidir özellikle dostluk olan; saltık anlamda iyi ya da hoş olan şey sevilecek ve ter-

ἁπλῶς ἀγαθὸν ἢ ἡδύ, ἑκάστῳ δὲ τὸ αὐτῷ τοιοῦτον· ὁ δ'
5 ἀγαθὸς τῷ ἀγαθῷ δι' ἄμφω ταῦτα. ἔοικε δ' ἡ μὲν φί-
λησις πάθει, ἡ δὲ φιλία ἕξει· ἡ γὰρ φίλησις οὐχ ἧττον
πρὸς τὰ ἄψυχά ἐστιν, ἀντιφιλοῦσι δὲ μετὰ προαιρέσεως, 30
ἡ δὲ προαίρεσις ἀφ' ἕξεως· καὶ τἀγαθὰ βούλονται τοῖς
φιλουμένοις ἐκείνων ἕνεκα, οὐ κατὰ πάθος ἀλλὰ καθ' ἕξιν.
καὶ φιλοῦντες τὸν φίλον τὸ αὑτοῖς ἀγαθὸν φιλοῦσιν· ὁ γὰρ
ἀγαθὸς φίλος γινόμενος ἀγαθὸν γίνεται ᾧ φίλος. ἑκάτερος
οὖν φιλεῖ τε τὸ αὐτῷ ἀγαθόν, καὶ τὸ ἴσον ἀνταποδίδωσι 35
τῇ βουλήσει καὶ τῷ ἡδεῖ· λέγεται γὰρ φιλότης ἰσότης,
VI. μάλιστα δὲ τῇ τῶν ἀγαθῶν ταὐθ' ὑπάρχει. Ἐν δὲ τοῖς 1158ᵃ
στρυφνοῖς καὶ πρεσβυτικοῖς ἧττον γίνεται ἡ φιλία, ὅσῳ
δυσκολώτεροί εἰσι καὶ ἧττον ταῖς ὁμιλίαις χαίρουσιν· ταῦτα
γὰρ δοκεῖ μάλιστ' εἶναι φιλικὰ καὶ ποιητικὰ φιλίας. διὸ
νέοι μὲν γίνονται φίλοι ταχύ, πρεσβῦται δ' οὔ· οὐ γὰρ γί- 5
νονται φίλοι οἷς ἂν μὴ χαίρωσιν· ὁμοίως δ' οὐδ' οἱ στρυ-
φνοί. ἀλλ' οἱ τοιοῦτοι εὔνοι μέν εἰσιν ἀλλήλοις· βούλονται
γὰρ τἀγαθὰ καὶ ἀπαντῶσιν εἰς τὰς χρείας· φίλοι δ' οὐ
πάνυ εἰσὶ διὰ τὸ μὴ συνημερεύειν μηδὲ χαίρειν ἀλλήλοις,
2 ἃ δὴ μάλιστ' εἶναι δοκεῖ φιλικά. πολλοῖς δ' εἶναι φίλον 10
κατὰ τὴν τελείαν φιλίαν οὐκ ἐνδέχεται, ὥσπερ οὐδ' ἐρᾶν
πολλῶν ἅμα (ἔοικε γὰρ ὑπερβολῇ, τὸ τοιοῦτο δὲ πρὸς ἕνα
πέφυκε γίνεσθαι)· πολλοὺς δ' ἅμα τῷ αὐτῷ ἀρέσκειν
3 σφόδρα οὐ ῥᾴδιον, ἴσως δ' οὐδ' ἀγαθοὺς εἶναι. δεῖ δὲ καὶ ἐμ-
πειρίαν λαβεῖν καὶ ἐν συνηθείᾳ γενέσθαι, ὃ παγχάλεπον. 15
διὰ τὸ χρήσιμον δὲ καὶ τὸ ἡδὺ πολλοῖς ἀρέσκειν ἐνδέχε-

---

27. ἀγαθὸν καὶ ἡδύ, τῷ δ' ἀγαθῷ ἄμφω K^b 34. γενόμενος $L^b M^b$ 35. τε τὸ] τό τε K^b Γ 36. εἶδει pr. L^b Γ ἰσότης K^b: ἡ ἰσότης vulg. 1158ᵃ 1. δὲ τῇ Asp.: δὴ τῇ codd. 3. δύσκολοί τε εἰσὶ K^b 13. πολλοῖς $L^b M^b$ ἀρέσκειν σφόδρα] σφόδρα ἀρέσκειν K^b 14. ἀγαθοῖς L^b: ἀγαθὸν Γ Asp. 16. πολλοὺς coni. Ramsauer

cih edilecek bir şey olarak görünüyor. Ama herbir kişi için kendisine öyle görünen şey böyle. İyi kişi için, iyi olan, herikisini de kapsar. Sevecenlik bir tutkuya, dostluk ise bir huya benziyor. Çünkü sevecenlik cansız şeylere karşı da daha az görünmüyor. Oysa karşılıklı dostluk tercihle birlikte olur, tercih de bir huya bağlı. Bir tutkuya göre değil, bir huya göre sevilenler için iyi şeyler istenir. İnsanlar dostu severken kendileri için iyi olanı sever, çünkü iyi kişi dost olduğunda dostu olduğu kişi için bir 'iyi' olur. Demek ki, herkes kendisi için iyi olanı sever ve gerek istek açısından gerekse hoşluk açısından değişim olur. Eşitliğin dostluğun ruhu olduğu söylenir, bu da en çok iyilerin dostluğunda söz konusu. Çetin kişiler ve yaşlılar ne denli kötü zamanlarındaysa ve biribirlerinden ne denli az hoşlanırlarsa, bunlarda dostluğun ortaya çıkması o denli azalır. Çünkü dostluğa uygun ve dostluğun oluşmasına etkin olan şeyler en çok bunlar. Bunun için gençler çabuk dost olur, yaşlılar ise olmaz, çünkü biribirlerinden hoşlanmayan kişilerde dostluk söz konusu olmaz. Çetin kişilerde de bu böyle. Ne ki bu tür kişiler biribirlerine yakınlık duyan kişilerdir, biribirleri için iyi şeyler isterler, gereksinim içinde olduklarında yardımlaşırlar. Ama günlerini birlikte geçirmedikleri için ve biribirlerinden zevk almadıkları için henüz dost değillerdir, çünkü özellikle bunlar dostluğa yakışır şeyler olarak görünüyor. Aynı anda bir çok kişiye aşık olmak nasıl olası değilse, bir çok kişiyle mükemmel dostluk kurmak da olası değil (nitekim aşk yalnızca bir kişiye karşı olan bir aşırılığa benziyor). Aynı kişinin aynı anda bir çok kişinin çok fazla hoşuna gitmesi pek kolay değil. Herhalde hepsinin iyi olması da öyle. Ayrıca deneyim kazanmak ve alışmak da gerekiyor. Ama yarar ya da 'hoş'tan ötürü birçok kişinin hoşuna gitmek olanaklı olduğundan, bu hepten zor:

ται· πολλοὶ γὰρ οἱ τοιοῦτοι, καὶ ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ αἱ ὑπηρεσίαι. τούτων δὲ μᾶλλον ἔοικε φιλίᾳ ἡ διὰ τὸ ἡδύ, ὅταν 4
ταὐτὰ ἀπ' ἀμφοῖν γίνηται καὶ χαίρωσιν ἀλλήλοις ἢ τοῖς
αὐτοῖς, οἷαι τῶν νέων εἰσὶν αἱ φιλίαι· μᾶλλον γὰρ ἐν
ταύταις τὸ ἐλευθέριον. ἡ δὲ διὰ τὸ χρήσιμον ἀγοραίων.
καὶ οἱ μακάριοι δὲ χρησίμων μὲν οὐδὲν δέονται, ἡδέων δέ·
συζῆν μὲν γὰρ βούλονταί τισι, τὸ δὲ λυπηρὸν ὀλίγον μὲν
χρόνον φέρουσιν, συνεχῶς δ' οὐδεὶς ἂν ὑπομείναι, οὐδ' αὐτὸ
τὸ ἀγαθόν, εἰ λυπηρὸν αὐτῷ εἴη· διὸ τοὺς φίλους ἡδεῖς ζη-
τοῦσιν. δεῖ δ' ἴσως καὶ ἀγαθοὺς τοιούτους ὄντας, καὶ ἔτι αὐτοῖς· 5
οὕτω γὰρ ὑπάρξει αὐτοῖς ὅσα δεῖ τοῖς φίλοις. οἱ δ' ἐν ταῖς
ἐξουσίαις διῃρημένοις φαίνονται χρῆσθαι τοῖς φίλοις· ἄλλοι
γὰρ αὐτοῖς εἰσὶ χρήσιμοι καὶ ἕτεροι ἡδεῖς, ἄμφω δ' οἱ αὐτοὶ
οὐ πάνυ· οὔτε γὰρ ἡδεῖς μετ' ἀρετῆς ζητοῦσιν οὔτε χρησίμους
εἰς τὰ καλά, ἀλλὰ τοὺς μὲν εὐτραπέλους τοῦ ἡδέος ἐφιέμενοι,
τοὺς δὲ δεινοὺς πρᾶξαι τὸ ἐπιταχθέν, ταῦτα δ' οὐ πάνυ γίνεται
ἐν τῷ αὐτῷ. ἡδὺς δὲ καὶ χρήσιμος ἅμα εἴρηται ὅτι ὁ σπου- 6
δαῖος· ἀλλ' ὑπερέχοντι οὐ γίνεται ὁ τοιοῦτος φίλος, ἐὰν μὴ
καὶ τῇ ἀρετῇ ὑπερέχηται· εἰ δὲ μή, οὐκ ἰσάζει ἀνάλογον
ὑπερεχόμενος. οὐ πάνυ δ' εἰώθασι τοιοῦτοι γίνεσθαι.

1158ᵇ Εἰσὶ δ' οὖν αἱ εἰρημέναι φιλίαι ἐν ἰσότητι· τὰ γὰρ 7
8 αὐτὰ γίνεται ἀπ' ἀμφοῖν καὶ βούλονται ἀλλήλοις, ἢ ἕτεροι
ἀνθ' ἑτέρου καταλλάττονται, οἷον ἡδονὴν ἀντ' ὠφελείας·
ὅτι δὲ καὶ ἧττόν εἰσιν αὗται φιλίαι καὶ μένουσιν, εἴ-
ρηται. δοκοῦσι δὲ [καὶ] δι' ὁμοιότητα καὶ ἀνομοιότητα
ταὐτοῦ εἶναί τε καὶ οὐκ εἶναι φιλίαι· καθ' ὁμοιότητα γὰρ

---

18. φιλίᾳ Asp.: φιλία codd. ἡ om. Kᵇ 19. ὑπ' Lᵇ 22. δὲ add. Lᵇ Γ 29. αὐτοί εἰσιν οἱ χρήσιμοι pr. Kᵇ 32. post ἐπιταχθέν add. εἰς τὰς χρείας Asp. 33. ὅτι om. Kᵇ Mᵇ 1158ᵇ 3. ἀντικαταλλάττονται Lᵇ 4. δὲ καὶ Lᵇ Γ: δ' vulg. αὗται Kᵇ: αὖται αἱ Mᵇ: αἱ τοιαῦται Lᵇ 5. καὶ om. Kᵇ

Nitekim pek çok kişi böyle; bu tür hizmetler de kısa zaman için ortaya çıkıyor. Bunlarınki, heriki taraftan da aynı şeyler oluştuğunda, dostlar biribirlerinden ya da aynı şeylerden hoşlandıklarında, hoşluktan ötürü doğan dostluğa benziyor. Gençlerin dostluğu böyle. Daha çok bu tür dostluklarda cömertce bir şey var. Yarardan ötürü olan dostluk ise tecimenlere yakışır. Kutlu kişiler yararlı değil, hoş şeylere gereksinim duyar, birileriyle birlikte olmak isterler, bu acı vericiyse kısa süre katlanırlar, ama kendisi için acı verici ise, iyi bir şey de olsa, hiçkimse sürekli olarak dayanamaz. Bunun için onlar hoş dostlar arar. Herhalde bu tür kişiler hem iyi olmalı hem de onlar için iyi olmalı, çünkü ancak bu şekilde dostlar için gereken şey onlarda bulunacaktır. İktidarda olan kişilerin ise iki grup dosta gereksinim duydukları görünüyor: Bir grubu kendileri için yararlı olanlar, bir grubu da hoş olanlar: Aynı kişilerin heriki niteliği de taşıması kolay değil. Onlar erdemin eşlik ettiği hoş kişileri ya da güzel şeylere katılan yararlı kişileri değil, hoşluğu aradıklarından şakacı kişileri, emredileni yapacak becerikli kişileri arar, bu özellikler de aynı kişide pek bulunmaz. Erdemli kişinin aynı zamanda hem hoş hem de yararlı olduğunu söylemiştik. Ama böyle bir kişi kendisinden üstün biriyle dost olamaz, meğer ki söz konusu kişi erdem bakımından da kendisinden üstün olsun. Böyle olmasa üstün gelinen kişi orantıyı eşitleyemez. İşte bu tür kişilere pek rastlanmıyor.

İmdi sözünü ettiğimiz dostluklar eşitlik üzerine kurulu. 1158b
Heriki taraf için de aynı şeyler oluşuyor, biribirleri için aynı şeyleri istiyorlar ya da, yarara karşı haz gibi, bir şey başka bir şeyle değiştiriliyor. Bunların daha az dostluk olduğunu, daha az kalıcı olduğunu belirtmiştik. Onların aynı noktada benzerlik ve benzemezlik açısından dost oldukları ya da olmadıkları

τῆς κατ' ἀρετὴν φαίνονται φιλίαι (ἡ μὲν γὰρ τὸ ἡδὺ ἔχει ἡ δὲ τὸ χρήσιμον, ταῦτα δ' ὑπάρχει κἀκείνῃ), τῷ δὲ τὴν μὲν ἀδιάβλητον καὶ μόνιμον εἶναι, ταύτας δὲ ταχέως μεταπίπτειν ἄλλοις τε διαφέρειν πολλοῖς, οὐ φαίνονται φι- 10
VII. λίαι, δι' ἀνομοιότητα ἐκείνης. Ἕτερον δ' ἐστὶ φιλίας εἶδος τὸ καθ' ὑπεροχήν, οἷον πατρὶ πρὸς υἱὸν καὶ ὅλως πρεσβυτέρῳ πρὸς νεώτερον, ἀνδρί τε πρὸς γυναῖκα καὶ παντὶ ἄρχοντι πρὸς ἀρχόμενον. διαφέρουσι δ' αὗται καὶ ἀλλήλων· οὐ γὰρ ἡ αὐτὴ γονεῦσι πρὸς τέκνα καὶ ἄρχουσι πρὸς ἀρ- 15
χομένους, ἀλλ' οὐδὲ πατρὶ πρὸς υἱὸν καὶ υἱῷ πρὸς πατέρα, οὐδ' ἀνδρὶ πρὸς γυναῖκα καὶ γυναικὶ πρὸς ἄνδρα. ἑτέρα γὰρ ἑκάστου τούτων ἀρετὴ καὶ τὸ ἔργον, ἕτερα δὲ καὶ δι' ἃ φιλοῦσιν· ἕτεραι οὖν καὶ αἱ φιλήσεις καὶ αἱ φιλίαι.
2 ταὐτὰ μὲν δὴ οὔτε γίνεται ἑκατέρῳ παρὰ θατέρου οὔτε δεῖ 20
ζητεῖν· ὅταν δὲ γονεῦσι μὲν τέκνα ἀπονέμῃ ἃ δεῖ τοῖς γεννήσασι, γονεῖς δὲ [υἱέσιν] ἃ δεῖ τοῖς τέκνοις, μόνιμος ἡ τῶν τοιούτων καὶ ἐπιεικὴς ἔσται φιλία. ἀνάλογον δ' ἐν πάσαις ταῖς καθ' ὑπεροχὴν οὔσαις φιλίαις καὶ τὴν φίλησιν δεῖ γίνεσθαι, οἷον τὸν ἀμείνω μᾶλλον φιλεῖσθαι ἢ φιλεῖν, 25
καὶ τὸν ὠφελιμώτερον, καὶ τῶν ἄλλων ἕκαστον ὁμοίως· ὅταν γὰρ κατ' ἀξίαν ἡ φίλησις γίνηται, τότε γίνεταί πως ἰσότης, ὃ δὴ τῆς φιλίας εἶναι δοκεῖ.
3 Οὐχ ὁμοίως δὲ τὸ ἴσον ἔν τε τοῖς δικαίοις καὶ ἐν τῇ θ
φιλίᾳ φαίνεται ἔχειν· ἔστι γὰρ ἐν μὲν τοῖς δικαίοις ἴσον 30
πρώτως τὸ κατ' ἀξίαν, τὸ δὲ κατὰ ποσὸν δευτέρως, ἐν δὲ τῇ φιλίᾳ τὸ μὲν κατὰ ποσὸν πρώτως, τὸ δὲ κατ' ἀξίαν
4 δευτέρως. δῆλον δ', ἂν πολὺ διάστημα γένηται ἀρετῆς ἢ κακίας ἢ εὐπορίας ἤ τινος ἄλλου· οὐ γὰρ ἔτι φίλοι εἰσὶν

---

14. δ'] δὲ καὶ Asp. καὶ om. L^b M^b Γ 18. ἑκάστου K^b Asp.: ἑκάστῳ vulg. 19. ἕτερα οὖν καὶ δι' ἃ φίλησις K^b 20. ταυτὸ K^b 22. υἱέσιν om. K^b 33. πολὺ τὸ δ. M^b (et ut vid. ur Asp.) γίνηται L^b M^b

görünüyor: Erdeme uygun bir benzerliğe göre dost görünüyorlar (biri amaç olarak hoş olanı, öteki yararlıyı alır; bunlar erdemli dostlukta da var), oysa onun çamur atılamaz, kalıcı bir şey olmasına karşın, bunlar başkaları için hemen değiştiklerinden ve başka bir çok şeyde farklı olduklarından ona benzememeleri nedeniyle dostluk olarak görünmüyorlar. Dostluğun başka bir türü de bir üstünlüğü göre olanı: Sözgelişi babanın oğulla, genelde daha yaşlı olanın daha gençle, kocanın karısıyla, her yönetenin yönetilenle dostluğu. Ama bu dostluklar birbirlerinden farklı. Babanın çocuklarıyla dostluğu ile yönetenlerin yönetilenlerle dostluğu aynı değil. Babanın oğluna ve oğulun babasına; kocanın karısına, kadının kocasına dostluğu da aynı değil, bunların herbirindeki erdem ve iş farklı: Sevme nedenleri farklı, dolayısıyla sevecenlikleri ve dostlukları da farklı. İmdi herbiri için öteki taraftan aynı şeyler ortaya çıkmıyor, bunu aramak da gerekmiyor. Çocuklar ana-babalarına kendilerini dünyaya getirdikleri için, babalar da çocuklarına soyundan geldikleri için gerekenleri verdiğinde, bunların dostluğu kalıcı ve tam dostluk olacaktır. Üstünlüğe göre olan tüm dostluklarda sevecenliğin de orantılı olması gerekir: Sözgelişi daha üstün olan, sevdiğinden daha çok sevilmeli; daha yararlı da öyle; ötekilerin hepsinde de bu böyle. Çünkü ne zaman ki, dostluk değere uygundur, o zaman belli bir eşitlik oluşur, bu da dostluğa yakışır, böyle düşünüyoruz.

Öyle görünüyor ki, adaletli şeylerde eşit olan, birincileyin değere göre, ikincileyin niceliğe göredir; oysa dostlukta birincileyin niceliğe göre, ikincileyin değere göredir. Bu, erdem, kötülük, zenginlik ya da başka bir şeyde büyük bir farklılık olduğunda açık: Böyle bir durumda dost olmamaları bir yana,

ἀλλ' οὐδ' ἀξιοῦσιν. ἐμφανέστατον δὲ τοῦτ' ἐπὶ τῶν θεῶν· πλεῖστον γὰρ οὗτοι πᾶσι τοῖς ἀγαθοῖς ὑπερέχουσιν. δῆλον δὲ
1159ª καὶ ἐπὶ τῶν βασιλέων· οὐδὲ γὰρ τούτοις ἀξιοῦσιν εἶναι φίλοι οἱ πολὺ καταδεέστεροι, οὐδὲ τοῖς ἀρίστοις ἢ σοφωτάτοις οἱ μηδενὸς ἄξιοι. ἀκριβὴς μὲν οὖν ἐν τοῖς τοιούτοις οὐκ ἔστιν ὁρισμός, ἕως τίνος οἱ φίλοι· πολλῶν γὰρ ἀφαιρουμένων ἔτι μένει, πολὺ δὲ χωρισθέντος, οἷον τοῦ θεοῦ, οὐκέτι. ὅθεν καὶ ἀπορεῖται, μή ποτ' οὐ βούλονται οἱ φίλοι τοῖς φίλοις τὰ μέγιστα τῶν ἀγαθῶν, οἷον θεοὺς εἶναι· οὐ γὰρ ἔτι φίλοι ἔσονται αὐτοῖς, οὐδὲ δὴ ἀγαθά· οἱ γὰρ φίλοι ἀγαθά. εἰ δὴ καλῶς εἴρηται ὅτι ὁ φίλος τῷ φίλῳ βούλεται τἀγαθὰ ἐκείνου ἕνεκα, μένειν ἂν δέοι οἷός ποτ' ἐστὶν ἐκεῖνος· ἀνθρώπῳ δὴ ὄντι βουλήσεται τὰ μέγιστα ἀγαθά. ἴσως δ' οὐ πάντα· αὐτῷ γὰρ μάλισθ' ἕκαστος βούλεται τἀγαθά. Οἱ πολλοὶ VIII.
δὲ δοκοῦσι διὰ φιλοτιμίαν βούλεσθαι φιλεῖσθαι μᾶλλον ἢ φιλεῖν· διὸ φιλοκόλακες οἱ πολλοί· ὑπερεχόμενος γὰρ φίλος ὁ κόλαξ, ἢ προσποιεῖται τοιοῦτος καὶ μᾶλλον φιλεῖν ἢ φιλεῖσθαι· τὸ δὲ φιλεῖσθαι ἐγγὺς εἶναι δοκεῖ τοῦ τιμᾶσθαι, οὗ δὴ οἱ πολλοὶ ἐφίενται. οὐ δι' αὑτὸ δ' εἰοίκασιν 2
αἱρεῖσθαι τὴν τιμήν, ἀλλὰ κατὰ συμβεβηκός· χαίρουσι γὰρ οἱ μὲν πολλοὶ ὑπὸ τῶν ἐν ταῖς ἐξουσίαις τιμώμενοι διὰ τὴν ἐλπίδα (οἴονται γὰρ τεύξεσθαι παρ' αὐτῶν, ἄν του δέωνται· ὡς δὴ σημείῳ τῆς εὐπαθείας χαίρουσι τῇ τιμῇ)· οἱ δ' ὑπὸ τῶν ἐπιεικῶν καὶ εἰδότων ὀρεγόμενοι τιμῆς βεβαιῶσαι τὴν οἰκείαν δόξαν ἐφίενται περὶ αὐτῶν· χαίρουσι δή, ὅτι εἰσὶν ἀγαθοὶ πιστεύοντες τῇ τῶν λεγόντων κρίσει. τῷ φιλεῖσθαι δὲ καθ' αὑτὸ χαίρουσιν· διὸ δόξειεν ἂν κρεῖττον εἶναι τοῦ τιμᾶσθαι, καὶ ἡ φιλία καθ' αὑτὴν αἱρετὴ

1159ª 4. *οἱ φίλοι*] fort. *ἡ φιλία* 7. *οὐδὲ* L^b 8. *φίλοι τἀγαθά* L^b M^b 9. *ἀγαθὰ* K^b 11. *δὴ* Zwinger : *δὲ* codd. 15. *τοιοῦτος* ⟨*εἶναι*⟩ Sylburg 17. *οὐ*] *οἱ οὐ* K^b, omisso *δ'*

layık da değillerdir. Tanrılar konusunda bu son derece açık: 35
onlar tüm iyiler bakımından çok çok üstün. Krallar konu-
sunda da bu böyle, çok aşağı olanlar onlarla dost olmaya 1159a
değer değil. Hiç değeri olmayanlar da çok iyi ve çok bilge
kişilerle dost olamaz. Bu tür durumlarda nereye kadar dost
olunabileceği, kesinlikle sınırlandırılmış değil; biri çok fazla
yitirse de dostluk sürebilir, ama biri, bir tanrı gibi, çok uzak-
sa, artık söz konusu olamaz. Bundan ötürü dostların dostları 5
için, tanrı olmaları gibi, en büyük iyileri isteyip istemeyecek-
leri de sorulabilir. Bu durumda artık onlar için dost olmaya-
caklardır, onlar için 'iyi' de olmayacaklardır, çünkü 'dost' de-
mek, 'iyi' demektir. İmdi dostun, onun için, dostuna iyi
şeyler istediğini söylemek yerinde idiyse, onun nasılsa öyle
kalması gerekecektir. O halde dostu, bir insan olarak, onun 10
için en büyük iyileri isteyecektir: Belki bütün iyileri değil,
çünkü herkes en çok kendisi için iyi şeyler ister. Çoğunlu-
ğun 'saygı' sevgisi yüzünden sevmekten çok sevilmeyi iste-
diği görünüyor. Bunun için çoğu kişi "dalkavuksever", çün-
kü dalkavuk aşırı dosttur ya da dostmuş gibi davranır, sevil- 15
diğinden çok seviyor görünür. Sevilmek, çoğunluğun ona
yöneldiği saygı görmeye yakın düşünülüyor, ama saygı ken-
disi nedeniyle değil, ilineksel olarak tercih edilir görünüyor:
Pek çok kişi onlar aracılığıyla gereksindikleri şeyi elde etme
umudu yüzünden (iktidardaki kişiler katında saygı görmekten
hoşlanıyor, demek ki saygıdan geleceğe ilişkin çıkarın belirti- 20
si olarak hoşlanılıyor). Bazıları da doğru ve bilgili kişilerden
gelen bir saygı arzulayıp kendileri hakkındaki kanılarını sağ-
laştırmak ister; böyle söyleyenlerin yargısına kanarlar ve iyi
kişi olduk diye sevinirler. Kendi başına, sevilmekten de hoşla-
nırlar. Bunun için dostluğun saygı görmekten daha iyi bir şey 25
olduğu ve dostluğun kendi başına tercih edildiği görülse ge-

3 εἶναι. δοκεῖ δ' ἐν τῷ φιλεῖν μᾶλλον ἢ ἐν τῷ φιλεῖσθαι εἶναι. σημεῖον δ' αἱ μητέρες τῷ φιλεῖν χαίρουσαι· ἔνιαι γὰρ διδόασι τὰ ἑαυτῶν τρέφεσθαι, καὶ φιλοῦσι μὲν εἰδυῖαι, ἀντιφιλεῖσθαι δ' οὐ ζητοῦσιν, ἐὰν ἀμφότερα μὴ ἐνδέχηται, ἀλλ' ἱκανὸν αὐταῖς ἔοικεν εἶναι ἐὰν ὁρῶσιν εὖ πράττοντας, καὶ αὐταὶ φιλοῦσιν αὐτοὺς κἂν ἐκεῖνοι μηδὲν ὧν μητρὶ προσ-
4 ήκει ἀπονέμωσι διὰ τὴν ἄγνοιαν. μᾶλλον δὲ τῆς φιλίας οὔσης ἐν τῷ φιλεῖν, καὶ τῶν φιλοφίλων ἐπαινουμένων, φίλων ἀρετὴ τὸ φιλεῖν ἔοικεν, ὥστ' ἐν οἷς τοῦτο γίνεται κατ' ἀξίαν,
5 οὗτοι μόνιμοι φίλοι καὶ ἡ τούτων φιλία. οὕτω δ' ἂν καὶ οἱ ἄνισοι μάλιστ' εἶεν φίλοι· ἰσάζοιντο γὰρ ἄν. ἡ δ' ἰσότης καὶ ὁμοιότης φιλότης, καὶ μάλιστα μὲν ἡ τῶν κατ' ἀρετὴν ὁμοιότης· μόνιμοι γὰρ ὄντες καθ' αὑτοὺς καὶ πρὸς ἀλλήλους μένουσι, καὶ οὔτε δέονται φαύλων οὐθ' ὑπηρετοῦσι τοιαῦτα, ἀλλ' ὡς εἰπεῖν καὶ διακωλύουσιν· τῶν ἀγαθῶν γὰρ μήτ' αὐτοὺς ἁμαρτάνειν μήτε τοῖς φίλοις ἐπιτρέπειν. οἱ δὲ μοχθηροὶ τὸ μὲν βέβαιον οὐκ ἔχουσιν· οὐδὲ γὰρ αὑτοῖς διαμένουσιν ὅμοιοι ὄντες· ἐπ' ὀλίγον δὲ χρόνον γίνονται φίλοι,
6 χαίροντες τῇ ἀλλήλων μοχθηρίᾳ. οἱ χρήσιμοι δὲ καὶ ἡδεῖς ἐπὶ πλεῖον διαμένουσιν· ἕως γὰρ ἂν πορίζωσιν ἡδονὰς ἢ ὠφελείας ἀλλήλοις. ἐξ ἐναντίων δὲ μάλιστα μὲν δοκεῖ ἡ διὰ τὸ χρήσιμον γίνεσθαι φιλία, οἷον πένης πλουσίῳ, ἀμαθὴς εἰδότι· οὗ γὰρ τυγχάνει τις ἐνδεὴς ὤν, τούτου ἐφιέμενος ἀντιδωρεῖται ἄλλο. ἐνταῦθα δ' ἄν τις ἕλκοι καὶ ἐραστὴν καὶ ἐρώμενον, καὶ καλὸν καὶ αἰσχρόν. διὸ φαίνονται καὶ οἱ ἐρασταὶ γελοῖοι ἐνίοτε, ἀξιοῦντες φιλεῖσθαι ὡς φιλοῦσιν· ὁμοίως δὴ φιλητοὺς ὄντας ἴσως ἀξιωτέον, μηδὲν δὲ τοιοῦτον
7 ἔχοντας γελοῖον. ἴσως δὲ οὐδ' ἐφίεται τὸ ἐναντίον τοῦ ἐν-

---

34. φιλοφίλων] φίλων K^b 35. ἀρετῇ pr. K^b 1159^b 11. ἕως] ἡδέως K^b 12. ἡ om. K^b

rek. Öyle geliyor ki, dostluk sevilmekten çok sevmekte. Sevmekten sevinç duyan anneler de bunun kanıtı: Kimi anneler, kendilerine ait olanı çocuklarına yedirir, bilerek sever, ikisi de olmasa, sevgilerine karşılık beklemezler, onları iyi durumda görmek onlara yeter. Bilgisizlik yüzünden, bir annenin yapması gereken hiçbir şey yapmasalar bile, çocuklarını severler. Madem dostluk daha çok sevmekte ve "dostseverleri" övüyoruz, dostların erdemi "sevmek" olsa gerek. Dolayısıyla bu durumun kendilerinde değere göre oluştuğu kişiler kalıcı dosttur, onların dostluğu kalıcıdır. Eşit olmayanlar en çok bu biçimde dost olsa gerek, çünkü böylece eşitlenebilirler. Ne ki dostluğun ruhu eşitlik ve benzerlik, özellikle de erdemce benzerlik: Çünkü kendi içinde tutarlı olanlar, biribirlerine karşı da tutarlı olur, kötü şeylere gerek duymaz, bunlara değer vermez, hatta onları engelledikleri söylenebilir. Çünkü yanılmamak, dostlara da bu yönde olanak vermemek iyi kişilere yaraşır. Kötü kişiler ise sağlam değil; bunlar kendi içlerinde de tutarlı kalmaz. Kısa zaman içinde dost olurlar, çünkü biribirlerinin kötülüğü çekici gelmiştir. Oysa yararlı ve hoş kişiler daha uzun süre, biribirlerine yarar ve haz sağladıkları sürece dost kalırlar. Öyle görünüyor ki, en çok karşıt kişiler arasında yarara dayanan dostluk oluyor: Sözgelişi zenginle yoksul, bilgili kişiyle cahil. Biri yoksunken ne elde etmişse buna karşılık başka bir şey verir. Seven ile sevilen, güzel ile çirkin de bunlara eklense gerek. Bunun için kimi kez aşıklar, sevdikleri gibi sevildiklerini sandıklarında gülünç görünüyorlar. Eşit olarak sevilmeye değerse, bu beklenebilir, ama böyle değilse gülünç. Karşıt karşıtını

30 35 1159b 5 10 15

αντίου καθ' αὑτό, ἀλλὰ κατὰ συμβεβηκός, ἡ δ' ὄρεξις τοῦ μέσου ἐστίν· τοῦτο γὰρ ἀγαθόν, οἷον τῷ ξηρῷ οὐχ ὑγρῷ γενέσθαι ἀλλ' ἐπὶ τὸ μέσον ἐλθεῖν, καὶ τῷ θερμῷ καὶ τοῖς ἄλλοις ὁμοίως. ταῦτα μὲν οὖν ἀφείσθω· καὶ γάρ ἐστιν ἀλλοτριώτερα.

11 Ἔοικε δέ, καθάπερ ἐν ἀρχῇ εἴρηται, περὶ ταὐτὰ καὶ IX.
ἐν τοῖς αὐτοῖς εἶναι ἥ τε φιλία καὶ τὸ δίκαιον. ἐν ἀπάσῃ γὰρ κοινωνίᾳ δοκεῖ τι δίκαιον εἶναι, καὶ φιλία δέ· προσαγορεύουσι γοῦν ὡς φίλους τοὺς σύμπλους καὶ τοὺς συστρατιώτας, ὁμοίως δὲ καὶ τοὺς ἐν ταῖς ἄλλαις κοινωνίαις. καθ'
30 ὅσον δὲ κοινωνοῦσιν, ἐπὶ τοσοῦτόν ἐστι φιλία· καὶ γὰρ τὸ δίκαιον. καὶ ἡ παροιμία "κοινὰ τὰ φίλων," ὀρθῶς· ἐν κοινωνίᾳ γὰρ ἡ φιλία. ἔστι δ' ἀδελφοῖς μὲν καὶ ἑταίροις 2
πάντα κοινά, τοῖς δ' ἄλλοις ἀφωρισμένα, καὶ τοῖς μὲν πλείω τοῖς δ' ἐλάττω· καὶ γὰρ τῶν φιλιῶν αἱ μὲν μᾶλ-
35 λον αἱ δ' ἧττον. διαφέρει δὲ καὶ τὰ δίκαια· οὐ γὰρ
1160 ταὐτὰ γονεῦσι πρὸς τέκνα καὶ ἀδελφοῖς πρὸς ἀλλήλους, οὐδ' ἑταίροις καὶ πολίταις, ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων φιλιῶν. ἕτερα δὴ καὶ τὰ ἄδικα πρὸς ἑκάστους τούτων, καὶ 3
αὔξησιν λαμβάνει τῷ μᾶλλον πρὸς φίλους εἶναι, οἷον χρή-
5 ματα ἀποστερῆσαι ἑταῖρον δεινότερον ἢ πολίτην, καὶ μὴ βοηθῆσαι ἀδελφῷ ἢ ὀθνείῳ, καὶ πατάξαι πατέρα ἢ ὀντινοῦν ἄλλον. αὔξεσθαι δὲ πέφυκεν ἅμα τῇ φιλίᾳ καὶ τὸ δί- 4
καιον, ὡς ἐν τοῖς αὐτοῖς ὄντα καὶ ἐπ' ἴσον διήκοντα. αἱ δὲ κοινωνίαι πᾶσαι μορίοις ἐοίκασι τῆς πολιτικῆς· συμπο-
10 ρεύονται γὰρ ἐπί τινι συμφέροντι, καὶ ποριζόμενοί τι τῶν εἰς τὸν βίον· καὶ ἡ πολιτικὴ δὲ κοινωνία τοῦ συμφέροντος χάριν δοκεῖ καὶ ἐξ ἀρχῆς συνελθεῖν καὶ διαμένειν· τούτου

---

21. ὑγρῷ οὐ ξηρῷ K^b Asp. 25. ταυτὸ K^b 28. οὖν Γ : γὰρ L^b : δὲ M^b 33. ἄλλοις om. K^b 1160ª 3. τὰ δίκαια L^b Γ 7. πέφυκεν] φαίνεται K^b

herhalde 'kendi başına' değil, ilineksel olarak arar. İştah ise ortaya ilişkin, çünkü iyi olan bu: Sözgelişi kuru olan şeyin ıslanması değil ortayı bulması gerek; sıcak şeyde ve öteki durumlarda da bu böyle. Ama bunları bırakalım, çünkü konumuz dışında bunlar.

Başta söylediğimiz gibi, öyle geliyor ki, hem dostluk hem de adalet aynı şeyle ilgili ve aynı kişilerde. Her ilişkide adil bir şey var, bir de dostluk, böyle görünüyor. Nasıl denizciler ve silah arkadaşları dost diye adlandırılıyorsa, başka ilişkilerde de bu böyle. İlişki ne denli çoksa, dostluk da o denli çok olur.Adil olan da öyle. "Dostun malı ortaktır" sözü de doğru, çünkü dostluk ortaklıkta. Kardeşler ve arkadaşlar için her şey ortak, başkaları için ise ayrı: Kimi için daha çok kimi için daha az. Adil şeyler de farklı. Nitekim ana-babanın çocukları karşısındaki, kardeşlerin biribirleri karşısındaki haklar; arkadaşlar arasındaki haklar; yurttaşlar arasındaki haklar aynı değil, öteki dostluklarda da bu böyle. Demek ki, bunların herbirindeki adaletsizlikler de farklı: Dostlukla bağlantılı olarak, arttıkça ağırlaşır. Sözgelişi arkadaşından para esirgemek herhangi bir yurttaştan esirgemekten; kardeşine yardım etmemek tanımadık birine yardım etmemekten; babaya vurmak herhangi birine vurmaktan daha ağır. Dostlukla aynı anda hak da doğal olarak artar, çünkü aynı alanda ve kapsam eşit. Bütün ilişkiler toplumsal ilişkinin parçaları gibi görünüyor. Kişiler yaşama gerekli olan şeylerden birini sağlamak için ve bir yarar için biraraya geliyor. Toplumsal ilişki yarar uğruna konmuş bir ilkeden yola çıkan ve süren bir ilişki gibi görünüyor. Yasa koyucular da

γὰρ καὶ οἱ νομοθέται στοχάζονται, καὶ δίκαιόν φασιν εἶναι τὸ κοινῇ συμφέρον. αἱ μὲν οὖν ἄλλαι κοινωνίαι κατὰ μέρη τοῦ συμφέροντος ἐφίενται, οἷον πλωτῆρες μὲν τοῦ κατὰ τὸν πλοῦν πρὸς ἐργασίαν χρημάτων ἤ τι τοιοῦτον, συστρατιῶται δὲ τοῦ κατὰ τὸν πόλεμον, εἴτε χρημάτων εἴτε νίκης ἢ πόλεως ὀρεγόμενοι, ὁμοίως δὲ καὶ φυλέται καὶ δημόται. [ἔνιαι δὲ τῶν κοινωνιῶν δι' ἡδονὴν δοκοῦσι γίνεσθαι, θιασωτῶν καὶ ἐρανιστῶν· αὗται γὰρ θυσίας ἕνεκα καὶ συνουσίας.] πᾶσαι δ' αὗται ὑπὸ τὴν πολιτικὴν ἐοίκασιν εἶναι· οὐ γὰρ τοῦ παρόντος συμφέροντος ἡ πολιτικὴ ἐφίεται, ἀλλ' εἰς ἅπαντα τὸν βίον * * θυσίας τε ποιοῦντες καὶ περὶ ταύτας συνόδους, τιμὰς ⟨τε⟩ ἀπονέμοντες τοῖς θεοῖς, καὶ αὑτοῖς ἀναπαύσεις πορίζοντες μεθ' ἡδονῆς. αἱ γὰρ ἀρχαῖαι θυσίαι καὶ σύνοδοι φαίνονται γίνεσθαι μετὰ τὰς τῶν καρπῶν συγκομιδὰς οἷον ἀπαρχαί· μάλιστα γὰρ ἐν τούτοις ἐσχόλαζον τοῖς καιροῖς. πᾶσαι δὴ φαίνονται αἱ κοινωνίαι μόρια τῆς πολιτικῆς εἶναι· ἀκολουθήσουσι δὲ αἱ τοιαῦται φιλίαι ταῖς τοιαύταις κοινωνίαις.

X. Πολιτείας δ' ἐστὶν εἴδη τρία, ἴσαι δὲ καὶ παρεκβάσεις, οἷον φθοραὶ τούτων. εἰσὶ δ' αἱ μὲν πολιτεῖαι βασιλεία τε καὶ ἀριστοκρατία, τρίτη δὲ ἀπὸ τιμημάτων, ἣν τιμοκρατικὴν λέγειν οἰκεῖον φαίνεται, πολιτείαν δ' αὐτὴν εἰώθασιν οἱ πλεῖστοι καλεῖν. τούτων δὲ βελτίστη μὲν ἡ βασιλεία, χειρίστη δ' ἡ τιμοκρατία. παρέκβασις δὲ βασιλείας μὲν τυραννίς· ἄμφω γὰρ μοναρχίαι, διαφέρουσι δὲ πλεῖστον· ὁ μὲν γὰρ τύραννος τὸ αὑτῷ συμφέρον σκοπεῖ, ὁ δὲ βασιλεὺς τὸ τῶν ἀρχομένων. οὐ γάρ ἐστι βασιλεὺς

---

19. ἔνιαι—20. συνουσίας fort. infra post 23. βίον ponenda fort. ⟨αἱ⟩ θιασωτῶν 20. fort. οὗτοι 21. εἶναι om. K^b 22. τοῦ] ἐπὶ τοῦ K^b 23. ταύτας τὰς συνόδους $K^b L^b$ 24. τε add. Γ 30. τοιαύταις om. K^b 32. δ' αἱ om. K^b 33. δὲ K^b: δ' ἡ vulg.

buna çabalıyor, ilişkiye yararlı olana 'adil' diyorlar. Öteki ilişkilerde ise özel bir yarar gözetiliyor: Sözgelişi gemiciler zenginlik ya da benzeri bir şey sağlamak için gemi yolculuğundaki yararı, silah arkadaşları zenginlik, utku, kenti ele geçirmek istedikleri için savaştaki yararı gözetir. Aşiretler, kabileler de öyle. <Kimi ilişkilerin de haz nedeniyle oluştuğu görülüyor, sözgelişi ayinlere ve davetlere katılanlarınki: Bunlar tören yapmak, birlikte olmak için katılır> Bütün bu ilişkiler toplumsal ilişkinin altına yerleştirilebilir gibi geliyor. Çünkü toplumsal ilişki o andaki yararı değil, tüm yaşam için gerekli yararı gözetir. ** dinsel törenler yaparak, toplantılarda sunular sunarak, kendileri için hazla geçen boş zaman sağlayarak... Eski dinsel törenlerin ve toplantıların hasat zamanından sonra olduğu görünüyor; sözgelişi harman zamanı, en çok bu sırada boş zaman oluyor. Demek ki, bütün ilişkilerin toplumsal ilişkinin parçaları olduğu görülüyor. Bu tür dostluklar da bu tür ilişkilerin peşinden geliyor.

Üç tür yönetim biçimi var, bunlarla eş sayıda da bozuk, yani yozlaşmış biçimleri. Yönetim biçimleri: Krallık aristokrasi (en iyilerin yönetimi), üçüncüsü de kendine özgü adıyla timokrasi(onurerki) denmesi gereken, ama çoğunluğun '*politeia*' adını vermeye alışık olduğu onurluların yönetimi. Bunlar içinde en iyisi krallık, en kötüsü timokrasi.Krallığın bozulması tiranlık, çünkü herikisi de tekerklik ama çok farklılar: Tiran kendisi için yararlı olana bakar, kral yönettiği kişiler için yararlı olana. Kendine yeter olmayan, bütün iyiler açısından

ὁ μὴ αὐτάρκης καὶ πᾶσι τοῖς ἀγαθοῖς ὑπερέχων· ὁ δὲ τοιοῦτος οὐδενὸς προσδεῖται· τὰ ὠφέλιμα οὖν αὐτῷ μὲν οὐκ ἂν σκοποίη, τοῖς δ' ἀρχομένοις· ὁ γὰρ μὴ τοιοῦτος κληρωτὸς ἄν τις εἴη βασιλεύς. ἡ δὲ τυραννὶς ἐξ ἐναντίας ταύτῃ· τὸ γὰρ ἑαυτῷ ἀγαθὸν διώκει. καὶ φανερώτερον ἐπὶ ταύτης ὅτι χειρίστη· κάκιστον δὲ τὸ ἐναντίον τῷ βελτίστῳ. μεταβαίνει δ' ἐκ βασιλείας εἰς τυραννίδα· φαυλότης γάρ 3
ἐστι μοναρχίας ἡ τυραννίς, ὁ δὲ μοχθηρὸς βασιλεὺς τύραννος γίνεται. ἐξ ἀριστοκρατίας δὲ εἰς ὀλιγαρχίαν κακίᾳ τῶν ἀρχόντων, οἳ νέμουσι τὰ τῆς πόλεως παρὰ τὴν ἀξίαν, καὶ πάντα ἢ τὰ πλεῖστα τῶν ἀγαθῶν ἑαυτοῖς, καὶ τὰς ἀρχὰς ἀεὶ τοῖς αὐτοῖς, περὶ πλείστου ποιούμενοι τὸ πλουτεῖν· ὀλίγοι δὴ ἄρχουσι καὶ μοχθηροὶ ἀντὶ τῶν ἐπιεικεστάτων. ἐκ δὲ τιμοκρατίας εἰς δημοκρατίαν· σύνοροι γάρ εἰσιν αὗται· πλήθους γὰρ βούλεται καὶ ἡ τιμοκρατία εἶναι, καὶ ἴσοι πάντες οἱ ἐν τῷ τιμήματι. ἥκιστα δὲ μοχθηρόν ἐστιν ἡ δημοκρατία· ἐπὶ μικρὸν γὰρ παρεκβαίνει τὸ τῆς πολιτείας εἶδος. μεταβάλλουσι μὲν οὖν μάλισθ' οὕτως αἱ πολιτεῖαι· ἐλάχιστον γὰρ οὕτω καὶ ῥᾷστα μεταβαίνουσιν. ὁμοιώματα 4
δ' αὐτῶν καὶ οἷον παραδείγματα λάβοι τις ἂν καὶ ἐν ταῖς οἰκίαις. ἡ μὲν γὰρ πατρὸς πρὸς υἱεῖς κοινωνία βασιλείας ἔχει σχῆμα· τῶν τέκνων γὰρ τῷ πατρὶ μέλει· ἐντεῦθεν δὲ καὶ Ὅμηρος τὸν Δία πατέρα προσαγορεύει· πατρικὴ γὰρ ἀρχὴ βούλεται ἡ βασιλεία εἶναι. ἐν Πέρσαις δ' ἡ τοῦ πατρὸς τυραννική· χρῶνται γὰρ ὡς δούλοις τοῖς υἱέσιν. τυραννικὴ δὲ καὶ ἡ δεσπότου πρὸς δούλους· τὸ γὰρ τοῦ δεσπότου συμφέρον ἐν αὐτῇ πράττεται. αὕτη μὲν οὖν ὀρθὴ φαίνεται, ἡ Περσικὴ δ' ἡμαρτημένη· τῶν διαφερόν-

---

1160b 7. εἴη Ob: εἴη ἢ vulg. 11. δὴ Kb 16. δὲ] δὴ Γ: δὲ δὴ Mb
19. τῷ et ἡ om. Kb

üstün olmayan kişi kral olamaz. Bu tür biri de hiçbir şeye gereksinim duymayacak, kendisi için değil, yönettiği kişiler için yararlı olanı kollayacaktır. Böyle değilse, olsa olsa "piyangodan çıkan" bir kral olabilir. Tiranlık buna karşıt, kendisi için iyi olanın peşinden koşar. Şuradan da en kötü biçim olduğu açık: "En iyi"ye "en kötü" karşıttır. Krallıktan tiranlığa değişme olur, çünkü tiranlık tekerkliğin kötüleşmesidir, kötü bir kral tiran haline gelir. Yöneticiler kentin olanaklarını değere göre dağıtmazlarsa, bütün iyileri ya da onların büyük bir kısmını kendilerine ayırırlarsa; hep aynı kişilere yüksek mevkiler verir, zenginleşmeyi çok önemli tutarlarsa, onların kötülüğü yüzünden aristokrasiden oligarşiye (takımerkliğe) geçilir. Böylece doğru kişiler yerine az sayıda kötü kişi yönetici olur. Timokrasiden demokrasiye geçilir, çünkü bunlar kapı komşusu. Timokrasi de çoğunluğun iktidar olmasını ister, çünkü belli bir değerde olan herkes eşit olur. Demokrasi daha az kötü olan bir yönetim. Çünkü yönetim biçiminden sapma daha az. İmdi yönetim biçimleri bu şekilde değişiyor, en yakın en kolay. Bunlara çok benzeyen, hatta bunların hemen hemen ilkörnekleri olan biçimleri ev yaşamında da bulabiliriz. Babanın oğlu ile ilişkisi bir krallık şekli, çünkü baba oğullarına özen gösterir; bu nedenle Homeros Zeus'u "baba" diye adlandırır. Krallık, babanınki gibi bir yönetim olmak ister. Ama Perslerde bu, babanın tiranlığı: Onlar oğullarını köle gibi kullanıyor. Efendinin kölelerle ilişkisi tiranlık: Burada efendiye yararlı olan yerine getirilir. İmdi bu doğru görünüyor, Perslerinki ise yanlış,

5 των γὰρ αἱ ἀρχαὶ διάφοροι. ἀνδρὸς δὲ καὶ γυναικὸς ἀριστοκρατικὴ φαίνεται· κατ' ἀξίαν γὰρ ὁ ἀνὴρ ἄρχει, καὶ περὶ ταῦτα ἃ δεῖ τὸν ἄνδρα· ὅσα δὲ γυναικὶ ἁρμόζει, ἐκείνῃ ἀποδίδωσιν. ἁπάντων δὲ κυριεύων ὁ ἀνὴρ εἰς ὀλι- 35
γαρχίαν μεθίστησιν· παρὰ τὴν ἀξίαν γὰρ αὐτὸ ποιεῖ, καὶ
οὐχ ᾗ ἀμείνων. ἐνίοτε δὲ ἄρχουσιν αἱ γυναῖκες ἐπίκληροι 1161ᵃ
οὖσαι· οὐ δὴ γίνονται κατ' ἀρετὴν αἱ ἀρχαί, ἀλλὰ διὰ πλοῦ-
6 τον καὶ δύναμιν, καθάπερ ἐν ταῖς ὀλιγαρχίαις. τιμοκρατικῇ δ' ἔοικεν ἡ τῶν ἀδελφῶν· ἴσοι γάρ, πλὴν ἐφ' ὅσον 5
ταῖς ἡλικίαις διαλλάττουσιν· διόπερ ἂν πολὺ ταῖς ἡλικίαις
διαφέρωσιν, οὐκέτι ἀδελφικὴ γίνεται ἡ φιλία. δημοκρατία
δὲ μάλιστα μὲν ἐν ταῖς ἀδεσπότοις τῶν οἰκήσεων (ἐνταῦθα
γὰρ πάντες ἐξ ἴσου), καὶ ἐν αἷς ἀσθενὴς ὁ ἄρχων καὶ
ἑκάστῳ ἐξουσία.

XI. Καθ' ἑκάστην δὲ τῶν πολιτειῶν φιλία φαίνεται, ἐφ' 13
ὅσον καὶ τὸ δίκαιον, βασιλεῖ μὲν πρὸς τοὺς βασιλευομένους
ἐν ὑπεροχῇ εὐεργεσίας· εὖ γὰρ ποιεῖ τοὺς βασιλευομένους,
εἴπερ ἀγαθὸς ὢν ἐπιμελεῖται αὐτῶν, ἵν' εὖ πράττωσιν,
ὥσπερ νομεὺς προβάτων· ὅθεν καὶ Ὅμηρος τὸν Ἀγαμέ-
2 μνονα ποιμένα λαῶν εἶπεν. τοιαύτη δὲ καὶ ἡ πατρική, 15
διαφέρει δὲ τῷ μεγέθει τῶν εὐεργετημάτων· αἴτιος γὰρ τοῦ
εἶναι, δοκοῦντος μεγίστου, καὶ τροφῆς καὶ παιδείας. καὶ
τοῖς προγόνοις δὲ ταῦτα προσνέμεται· φύσει τε ἀρχικὸν
πατὴρ υἱῶν καὶ πρόγονοι ἐκγόνων καὶ βασιλεὺς βασιλευο-
3 μένων. ἐν ὑπεροχῇ δὲ αἱ φιλίαι αὗται, διὸ καὶ τιμῶνται 20
οἱ γονεῖς. καὶ τὸ δίκαιον δὴ ἐν τούτοις οὐ ταὐτὸ ἀλλὰ τὸ
4 κατ' ἀξίαν· οὕτω γὰρ καὶ ἡ φιλία. καὶ ἀνδρὸς δὲ πρὸς

---

34. ὅσα] ἃ K^b 35. πάντων K^b 1161ᵃ 2. διὰ] κατὰ K^b 5. ἡλικίαις οὐ διαλλάττουσιν pr. K^b 6. φαίνεται K^b δημοκρατίαι K^b 15. εἶπεν om. K^b 17. εἶναι post μεγίστου L^b (utrobique M^b Γ) 18. ἀπονέμεται M^b τε] τε γὰρ L^b M^b Γ 22. γὰρ ἂν καὶ M^b Γ

çünkü farklı kişilerin yönetimi farklı olmalı. Karı-koca ilişkisi aristokrasiye benzer, erkek değere göre yöneticidir, erkeğe gereken şeyleri yapar, kadına uygun olanları ona bırakır. Herşeyi yönetmeye kalkan erkeğin tutumu ise oligarşiye kayar, çünkü o değere aykırı davranmaktadır, daha üstün olmadığı şeyde de bunu uygulamaya kalkmaktadır. Kimi zamansa mirasa konan kadınlar yönetici olur. Bu durumda yetke, oligarşilerde olduğu gibi, erdeme değil, güce ve zenginliğe bağlı olur. Kardeşlerin ilişkişi ise timokrasi yönetimine benzer, çünkü yaşca farklılık dışında, onlar eşittir. Bunun için yaşca çok farklı iseler, kardeş dostluğu oluşmaz. Demokrasi, en çok başkanı olmayan ailelerde (burada herkes eşit olur); yöneticisi zayıf olan, herkesin istediğini yaptığı ailelerde söz konusu.

Yönetim biçimlerinin herbirinde 'adil olan' ne ölçüde ise dostluk da o ölçüdedir. Bir kral için bu, yönettiği kişilerle ilgili olarak iyilikte üstün olmakta: Bir kral iyi bir kral olduğu için, bir çobanın sürüsüyle ilgilendiği gibi, iyi durumda olsunlar diye yönettiği kişilerin üzerine titrerse onlara iyilik yapar. Bu nedenle Homeros da Agamemnon'u "halkın çobanı" diye adlandırmıştır. Babanın yönetimi de böyle, ama iyi işlerin büyüklüğü bakımından farklı. Baba, en büyük 'iyi' diye düşünülen varolmanın nedenidir, yetiştirme ile, eğitimle ilgilenir. Bunlar atalar için de geçerli. Bir baba oğulları için, atalar soyundan gelenler için; bir kral yönettiği kişiler için doğa gereği yetkedir. Bu dostluklar üstünlük üzerine kurulur, bunun için ana-babalar saygı görür. Bunlarda 'adil olan' aynı değildir, değere göredir; dostlukları da öyle. Kocanın karısı ile

γυναῖκα ἡ αὐτὴ φιλία καὶ ἐν ἀριστοκρατίᾳ· κατ' ἀρετὴν γάρ, καὶ τῷ ἀμείνονι πλέον ἀγαθόν, καὶ τὸ ἁρμόζον ἑκάστῳ· οὕτω δὲ καὶ τὸ δίκαιον. ἡ δὲ τῶν ἀδελφῶν τῇ ἑταιρικῇ ἔοικεν· ἴσοι γὰρ καὶ ἡλικιῶται, οἱ τοιοῦτοι δ' ὁμοπαθεῖς καὶ ὁμοήθεις ὡς ἐπὶ τὸ πολύ. ἔοικε δὲ ταύτῃ καὶ ἡ κατὰ τὴν τιμοκρατικήν· ἴσοι γὰρ οἱ πολῖται βούλονται καὶ ἐπιεικεῖς εἶναι· ἐν μέρει δὴ τὸ ἄρχειν, καὶ ἐξ ἴσου· οὕτω δὴ καὶ ἡ φιλία. ἐν δὲ ταῖς παρεκβάσεσιν, ὥσπερ καὶ τὸ δίκαιον ἐπὶ μικρόν ἐστιν, οὕτω καὶ ἡ φιλία, καὶ ἥκιστα ἐν τῇ χειρίστῃ· ἐν τυραννίδι γὰρ οὐδὲν ἢ μικρὸν φιλίας. ἐν οἷς γὰρ μηδὲν κοινόν ἐστι τῷ ἄρχοντι καὶ ἀρχομένῳ, οὐδὲ φιλία· οὐδὲ γὰρ δίκαιον· οἷον τεχνίτῃ πρὸς ὄργανον καὶ ψυχῇ πρὸς σῶμα καὶ δεσπότῃ πρὸς δοῦλον· ὠφελεῖται μὲν γὰρ πάντα ταῦτα ὑπὸ τῶν χρωμένων, φιλία δ' οὐκ ἔστι πρὸς τὰ ἄψυχα οὐδὲ δίκαιον. ἀλλ' οὐδὲ πρὸς ἵππον ἢ βοῦν, οὐδὲ πρὸς δοῦλον ᾗ δοῦλος. οὐδὲν γὰρ κοινόν ἐστιν· ὁ γὰρ δοῦλος ἔμψυχον ὄργανον, τὸ δ' ὄργανον ἄψυχος δοῦλος. ᾗ μὲν οὖν δοῦλος, οὐκ ἔστι φιλία πρὸς αὐτόν, ᾗ δ' ἄνθρωπος· δοκεῖ γὰρ εἶναί τι δίκαιον παντὶ ἀνθρώπῳ πρὸς πάντα τὸν δυνάμενον κοινωνῆσαι νόμου καὶ συνθήκης· καὶ φιλία δή, καθ' ὅσον ἄνθρωπος. ἐπὶ μικρὸν δὴ καὶ ἐν ταῖς τυραννίσιν αἱ φιλίαι καὶ τὸ δίκαιον, ἐν δὲ ταῖς δημοκρατίαις ἐπὶ πλεῖον· πολλὰ γὰρ τὰ κοινὰ ἴσοις οὖσιν.

XII. Ἐν κοινωνίᾳ μὲν οὖν πᾶσα φιλία ἐστίν, καθάπερ εἴρηται. ἀφορίσειε δ' ἄν τις τήν τε συγγενικὴν καὶ τὴν ἑταιρ-

---

26. ὁμοπαθεῖς καὶ ὁμοήθεις Γ: ὁμοήθεις καὶ ὁμοπαθεῖς L^b M^b: ὁμοήθεις καὶ ὁμοιοπαθεῖς Asp. 27. δὴ L^b Γ 31. φιλία K^b Asp.: φιλία ἐστί vulg. 33. καὶ τῷ ἀρχομένῳ L^b M^b 34. οἷον K^b (et ut videtur Asp.): ἀλλ' οἷον vulg. 1161b 2. ᾗ] οὐδὲ K^b 5. οὐκ] δούλοις μὲν οὐκ pr. K^b 7. νόμου] καὶ νόμου K^b 8. φιλία Aretinus: φιλίας codd. 10. πλεῖον K^b Asp.: πλεῖστον vulg.

olan dostluğunun aynı aristokraside de var: Erdeme göre, daha üstün olan için daha çok 'iyi', herbir kişiye uyan ne ise o. 'Adil olan' için de bu böyle. Kardeşler arasındaki dostluk arkadaşlığa benzer: onlar eşit ve yaşıt, böyle olanların karakterleri de çok yakın olur. Timokrasiye uyan dostluk da buna benzer: Yurttaşlar eşit ve doğru olmak isterler. Yönetim belli bir kesimde olur, eşitliğe dayanır; dostluk da böyle. Yozlaşmış yönetim biçimlerinde ise, nasıl adalet çok az ise, dostluk da az; en kötü yönetim biçiminde en az. Tiranlıkta ya hiç dostluk yoktur ya da pek azdır, çünkü bunlarda yöneten ve yönetilen arasında ortak hiçbir şey olmaz, dostluk da olmaz, çünkü adalet yok: Tıpkı bir el sanatçısıyla aleti, ruhla beden, efendi ile köle arasındaki gibi. Bütün bunlar kullananlarca belli bir şekilde yararlanılan şeyler. Cansız nesnelerle bağlantılı olarak ne dostluk olur ne de adalet. Bir atla, bir öküzle ya da köle olarak köle ile bağlantılı olarak da yoktur bunlar, çünkü ortak bir şey yok. Köle canlı bir araçtır, araç ise cansız bir köle. İmdi köle olarak değil, insan olarak onunla dostluk olabilir. Öyle görünüyor ki, her insan için yasa ve uzlaşmanın ortak olabildiği her şeyde bir adalet ilişkisi var. Öyleyse dostluk da, insan olduğu ölçüde olacaktır. Tiranlıklarda dostluk da az, adalet de. Demokrasilerde daha çok, çünkü eşit olan kişilerin pek çok ortak şeyi olur.

İmdi, söylediğimiz gibi, her dostluk bir ilişki içinde söz konusu. Ama akrabalıkla ilgili olan ile, arkadaşlıkla ilgili

ρικήν. αἱ δὲ πολιτικαὶ καὶ φυλετικαὶ καὶ συμπλοϊκαί, καὶ ὅσαι τοιαῦται, κοινωνικαῖς ἐοίκασι μᾶλλον· οἷον γὰρ καθ' ὁμολογίαν τινὰ φαίνονται εἶναι. εἰς ταύτας δὲ τά- 15
2 ξειεν ἄν τις καὶ τὴν ξενικήν. καὶ ἡ συγγενικὴ δὲ φαίνεται πολυειδὴς εἶναι, ἠρτῆσθαι δὲ πᾶσα ἐκ τῆς πατρικῆς· οἱ γονεῖς μὲν γὰρ στέργουσι τὰ τέκνα ὡς ἑαυτῶν τι ὄντα, τὰ δὲ τέκνα τοὺς γονεῖς ὡς ἀπ' ἐκείνων τι ὄντα. μᾶλλον δ' ἴσασιν οἱ γονεῖς τὰ ἐξ αὐτῶν ἢ τὰ γεννηθέντα ὅτι ἐκ 20
τούτων, καὶ μᾶλλον συνωκείωται τὸ ἀφ' οὗ τῷ γεννηθέντι ἢ τὸ γενόμενον τῷ ποιήσαντι· τὸ γὰρ ἐξ αὐτοῦ οἰκεῖον τῷ ἀφ' οὗ, οἷον ὀδοὺς θρὶξ ὁτιοῦν τῷ ἔχοντι· ἐκείνῳ δ' οὐδὲν τὸ ἀφ' οὗ, ἢ ἧττον. καὶ τῷ πλήθει δὲ τοῦ χρόνου· οἱ μὲν γὰρ εὐθὺς γενόμενα στέργουσιν, τὰ δὲ προελθόντος χρόνου 25
τοὺς γονεῖς, σύνεσιν ἢ αἴσθησιν λαβόντα. ἐκ τούτων δὲ
3 δῆλον καὶ δι' ἃ φιλοῦσι μᾶλλον αἱ μητέρες. γονεῖς μὲν οὖν τέκνα φιλοῦσιν ὡς ἑαυτούς (τὰ γὰρ ἐξ αὐτῶν οἷον ἕτεροι αὐτοὶ τῷ κεχωρίσθαι), τέκνα δὲ γονεῖς ὡς ἀπ' ἐκείνων πε- 30
φυκότα, ἀδελφοὶ δ' ἀλλήλους τῷ ἐκ τῶν αὐτῶν πεφυκέναι· ἡ γὰρ πρὸς ἐκεῖνα ταυτότης ἀλλήλοις ταὐτὸ ποιεῖ· ὅθεν φασὶ ταὐτὸν αἷμα καὶ ῥίζαν καὶ τὰ τοιαῦτα. εἰσὶ
4 δὴ ταὐτό πως καὶ ἐν διῃρημένοις. μέγα δὲ πρὸς φιλίαν καὶ τὸ σύντροφον καὶ τὸ καθ' ἡλικίαν· ἥλιξ γὰρ ἥλικα, καὶ οἱ συνήθεις ἑταῖροι· διὸ καὶ ἡ ἀδελφικὴ τῇ ἑταιρικῇ 35
ὁμοιοῦται. ἀνεψιοὶ δὲ καὶ οἱ λοιποὶ συγγενεῖς ἐκ τούτων 1162a
συνῳκείωνται· τῷ γὰρ ἀπὸ τῶν αὐτῶν εἶναι. γίνονται δ' οἱ μὲν οἰκειότεροι οἱ δ' ἀλλοτριώτεροι τῷ σύνεγγυς ἢ πόρρω

---

13. σύμπλων pr. K^b 17. ἠρτῆσθαι δὲ L^b Asp.: καὶ ἠρτῆσθαι K^b M^b Γ
19. τι om. K^b 23. θρὶξ] ἢ θρὶξ ἢ M^b Γ τῷ ἔχοντι om. pr. K^b
25. προελθόντος χρόνου K^b: προελθόντα τοῖς χρόνοις vulg. 27. αἱ μητέρες μᾶλλον K^b 31. ταὐτὸ ποιεῖ M^b Asp.: ταυτοποιεῖ L^b: τοῦτο ποιεῖ K^b 33. δὲ] δὴ K^b

olan dostluk ayrılabilir. Yurttaşlıkla, kabile ile; gemi arkadaşlığı ile ilgili dostluklar anlaşmalar gibi, çünkü bir benzerlikleri var görünüyor. Bunlar arasına yabancılarla dostluk da katılabilir. Akrabalıkla ilgili dostluğun çeşitli biçimleri var görünüyor, ama hepsi babaya bağlı dostluğa dayanır. Ana-babalar çocuklarını kendilerinden bir parça diye sever, çocuklar ana-babalarını onların bir parçası olduklarından. Ana-babalar kendilerinden olanları, çocukların onları onlardan geldiklerini bildiklerinden daha çok bilir ve doğuranın doğana yakınlığı, doğanın doğurana yakınlığından daha çoktur. Nitekim birinin parçası olan şey, parçası olduğu kişiye yakındır, sözgelişi dişler, saç, herhangi bir şey ona sahip olana yakın, oysa tersi ya hiç geçerli değil ya da pek az geçerli. Zaman uzunluğu bakımından da farklı: Ana-babalar çocuklarını hemen sever, çocuklar ise zaman geçtikçe; algıladıkça, duyumsadıkca. Buradan, annelerin niçin daha çok sevdiği de açık. İmdi ana-babalar çocuklarını kendileri gibi sever (çünkü onlardan kaynaklanırlar ve onlardan ayrılmakla bir başka 'kendileri' olurlar), çocuklar ana-babalarını onlardan doğdukları için; kardeşler biribirlerini aynı kişilerden doğdukları için sever: Onlara bağlı aynılık, biribirlerini de aynı kılar. Bu nedenle "aynı kandan", "aynı kökten" vb. derler. Demek ki ayrı bedenlerde olsalar bile, bir biçimde aynılar. Birlikte yetişme ve yaşıtlık dostluk için önemli. Nitekim "yaşıt yaşıtını arar", alışkanlık benzerliği arkadaş yapar. Bunun için kardeş dostluğu arkadaş dostluğuna benzer. Kuzenlerin ve öteki akrabaların yakınlığı da bunlara dayanır, çünkü varlıkları aynı kişilere bağlı. Aile reisinden uzaklığı ya da yakınlığına göre daha yakın ya da

15 20 25 30 35 1162a

τὸν ἀρχηγὸν εἶναι. ἔστι δ' ἡ μὲν πρὸς γονεῖς φιλία τέκνοις, 5
καὶ ἀνθρώποις πρὸς θεούς, ὡς πρὸς ἀγαθὸν καὶ ὑπερέχον· εὖ γὰρ πεποιήκασι τὰ μέγιστα· τοῦ γὰρ εἶναι καὶ τραφῆναι αἴτιοι, καὶ γενομένοις τοῦ παιδευθῆναι· ἔχει δὲ καὶ τὸ 6
ἡδὺ καὶ τὸ χρήσιμον ἡ τοιαύτη φιλία μᾶλλον τῶν ὀθνείων, ὅσῳ καὶ κοινότερος ὁ βίος αὐτοῖς ἐστίν. ἔστι δὲ καὶ ἐν τῇ ἀδελφικῇ ἅπερ καὶ ἐν τῇ ἑταιρικῇ καὶ μᾶλλον ἐν τοῖς ἐπιεικέσι, καὶ ὅλως ἐν τοῖς ὁμοίοις, ὅσῳ οἰκειότεροι καὶ ἐκ γενετῆς ὑπάρχουσι στέργοντες ἀλλήλους, καὶ ὅσῳ ὁμοηθέστεροι οἱ ἐκ τῶν αὐτῶν καὶ σύντροφοι καὶ παιδευθέντες ὁμοίως· καὶ ἡ κατὰ τὸν χρόνον δοκιμασία πλείστη καὶ βεβαιοτάτη. ἀνάλογον δὲ καὶ ἐν τοῖς λοιποῖς τῶν συγγε- 7
νῶν τὰ φιλικά. ἀνδρὶ δὲ καὶ γυναικὶ φιλία δοκεῖ κατὰ φύσιν ὑπάρχειν· ἄνθρωπος γὰρ τῇ φύσει συνδυαστικὸν μᾶλλον ἢ πολιτικόν, ὅσῳ πρότερον καὶ ἀναγκαιότερον οἰκία πόλεως, καὶ τεκνοποιία κοινότερον τοῖς ζῴοις. τοῖς μὲν οὖν ἄλλοις ἐπὶ τοσοῦτον ἡ κοινωνία ἐστίν, οἱ δ' ἄνθρωποι οὐ μόνον τῆς τεκνοποιίας χάριν συνοικοῦσιν, ἀλλὰ καὶ τῶν εἰς τὸν βίον· εὐθὺς γὰρ διῄρηται τὰ ἔργα, καὶ ἔστιν ἕτερα ἀνδρὸς καὶ γυναικός· ἐπαρκοῦσιν οὖν ἀλλήλοις, εἰς τὸ κοινὸν τιθέντες τὰ ἴδια. διὰ ταῦτα δὲ καὶ τὸ χρήσιμον εἶναι δοκεῖ καὶ τὸ ἡδὺ ἐν ταύτῃ τῇ φιλίᾳ. εἴη δ' ἂν καὶ δι' ἀρετήν, εἰ ἐπιεικεῖς εἶεν· ἔστι γὰρ ἑκατέρου ἀρετή, καὶ χαίροιεν ἂν τῷ τοιούτῳ. σύνδεσμος δὲ τὰ τέκνα δοκεῖ εἶναι· διὸ θᾶττον οἱ ἄτεκνοι διαλύονται· τὰ γὰρ τέκνα κοινὸν ἀγαθὸν ἀμφοῖν, συνέχει δὲ τὸ κοινόν. τὸ δὲ πῶς βιωτέον ἀνδρὶ 8
πρὸς γυναῖκα καὶ ὅλως φίλῳ πρὸς φίλον, οὐδὲν ἕτερον φαίνεται ζητεῖσθαι ἢ πῶς δίκαιον· οὐ γὰρ ταὐτὸν φαίνεται

1162ᵃ 5. καὶ post ἀγαθὸν om. K^b 18. ὅσῳ K^b: καὶ ὅσῳ vulg. 19. τεκνοποιεῖν K^b 29. συμβιωτέον $M^b\Gamma$

daha uzak olurlar. Çocukların ana-babalarıyla ve insanların tanrılarla dostluğu iyi ve üstün olana duyulan bir yakınlık gibi: Bize en büyük iyiyi sağlamışlardır, varolmamızın, beslenmemizin, yetişmemizin nedenidirler. Bu tür bir dostluk başkalarınınkinden daha çok hoşluk ve yarar içerir; onlarla ne denli ortak bir yaşam söz konusuysa, o denli. Kardeşler arasındaki dostlukta; arkadaşlar arasındaki, daha çok da doğru kişiler arasındaki, genelde benzer kişiler arasındaki dostlukta ne varsa onlar var. Doğuştan beri biribirlerini sevmeleri oranında yakın; aynı kişilerce aynı şekilde yetiştirilip-eğitilmeleri oranında da biribirlerine benzerdirler. Dostluğun en büyük ve en sağlam kanıtı zamana bağlı. Öteki akrabalar arasındaki dostluk ilişkileri de bunla orantılı. Karı-koca arasındaki dostluk doğal görünüyor, çünkü insan doğal olarak toplumsal ilişkiden çok, ikili ilişkiye yatkın. Nitekim aile devletten önce gelir, daha zorunludur, çocuk yapma özelliğiyle de öteki hayvanlarla ortak. Ne ki, öteki hayvanlarda bu ilişki bu kadarıyla kalır, oysa insanlar yalnız çocuk yapmak için değil, yaşama ilişkin şeyler için aile kurar: Görevler kendiliğinden bölünmüştür, kimi erkeğe, kimi kadına düşer; kendilerine ait şeyleri ortak sayarak biribirlerine yardımcı olurlar. Bu nedenle, bu dostlukta hem yarar hem de hoşluk var. Kişiler doğruysa, erdem üzerine de kurulsa gerek. Herbirine özgü bir erdem var ve bu tür bir dostluktan zevk alınabilir. Çocukların da bir bağ olduğu görünüyor, çocuksuz çiftler bunun için çabuk ayrılıyor; çünkü çocuklar herikisi için de ortak bir 'iyi', ortak olan şey birleştirir. Bir adamın karısıyla ve genelde bir dostun dostuyla nasıl yaşaması gerektiğini araştırmak, bunlarda 'adil olan'ın nasıl olduğunu araştırmaktan başka bir şey gibi görünmüyor. Nitekim, öyle görünüyor ki,

τῷ φίλῳ πρὸς τὸν φίλον καὶ τὸν οἰκεῖον καὶ τὸν ἑταῖρον καὶ τὸν συμφοιτητήν.

XIII. Τριττῶν δ' οὐσῶν φιλιῶν, καθάπερ ἐν ἀρχῇ εἴρηται, καὶ καθ' ἑκάστην τῶν μὲν ἐν ἰσότητι φίλων ὄντων τῶν δὲ καθ' ὑπεροχήν (καὶ γὰρ ὁμοίως ἀγαθοὶ φίλοι γίνονται καὶ ἀμείνων χείρονι, ὁμοίως δὲ καὶ ἡδεῖς καὶ διὰ τὸ χρήσιμον, ἰσάζοντες ταῖς ὠφελείαις καὶ διαφέροντες), τοὺς ἴσους μὲν κατ' ἰσότητα δεῖ τῷ φιλεῖν καὶ τοῖς λοιποῖς ἰσάζειν, τοὺς δ' ἀνίσους τὸ ἀνάλογον ταῖς ὑπεροχαῖς ἀποδιδόναι. 2 γίνεται δὲ τὰ ἐγκλήματα καὶ αἱ μέμψεις ἐν τῇ κατὰ τὸ χρήσιμον φιλίᾳ ἢ μόνῃ ἢ μάλιστα, εὐλόγως. οἱ μὲν γὰρ δι' ἀρετὴν φίλοι ὄντες εὖ δρᾶν ἀλλήλους προθυμοῦνται (τοῦτο γὰρ ἀρετῆς καὶ φιλίας), πρὸς τοῦτο δ' ἀμιλλωμένων οὐκ ἔστιν ἐγκλήματα οὐδὲ μάχαι· τὸν γὰρ φιλοῦντα καὶ εὖ ποιοῦντα οὐδεὶς δυσχεραίνει, ἀλλ' ἂν ᾖ χαρίεις, ἀμύνεται εὖ δρῶν. ὁ δ' ὑπερβάλλων, τυγχάνων οὗ ἐφίεται, οὐκ ἂν ἐγκαλοίη τῷ φίλῳ· ἕκαστος γὰρ τοῦ ἀγαθοῦ ὀρέγεται. 3 οὐ πάνυ δ' οὐδ' ἐν τοῖς δι' ἡδονήν· ἅμα γὰρ ἀμφοῖν γίνεται οὗ ὀρέγονται, εἰ τῷ συνδιάγειν χαίρουσιν· γελοῖος δ' ἂν φαίνοιτο καὶ ὁ ἐγκαλῶν τῷ μὴ τέρποντι, ἐξὸν μὴ συνημερεύειν. 4 ἡ δὲ διὰ τὸ χρήσιμον ἐγκληματική· ἐπ' ὠφελείᾳ γὰρ χρώμενοι ἀλλήλοις ἀεὶ τοῦ πλείονος δέονται, καὶ ἔλαττον ἔχειν οἴονται τοῦ προσήκοντος, καὶ μέμφονται ὅτι οὐχ ὅσων δέονται τοσούτων τυγχάνουσιν ἄξιοι ὄντες· οἱ δ' εὖ ποιοῦντες οὐ δύνανται ἐπαρκεῖν τοσαῦτα ὅσων οἱ πάσχοντες δέονται. 5 ἔοικε δέ, καθάπερ τὸ δίκαιόν ἐστι διττόν, τὸ μὲν ἄγραφον τὸ δὲ κατὰ νόμον, καὶ τῆς κατὰ τὸ

---

34. δὴ Γ Asp. φιλιῶν] τῶν φιλιῶν Asp. 35. φίλων] τῶν φίλων K^b 1162^b 4. τὸ] κατὰ τὸ Γ: τῷ corr. cod. Par. 1417 12. ἑκάτερος M^b Γ ἐφίεται M^b Γ 16. συνδιημερεύειν L^b

dostun dostla; bir yabancıyla, bir arkadaşla ya da bir meslekdaşla ilişkisi aynı değil.

Başta da söylediğimiz gibi, madem üç tür dostluk var ve bunların herbirinde dostluklar eşitliğe ve üstünlüğe göre oluyor (iyiler kendi aralarında ve daha iyi biri daha kötü biriyle aynı şekilde dost oluyor. Yine hoş kişiler ve yararlı kişiler de öyle, farklı olsalar bile yarar açısından eşitleniyorlar), dostluktaki eşitliğe göre eşit olanları başka açılardan eşitlemek, eşit olmayanları ise üstünlükteki orana saygı göstererek eşitlemek gerekir. Suçlama ve kınamaların yalnızca, ya da en çok, yarar üzerine kurulmuş dostlukta ortaya çıkması akla uygun. Çünkü erdem nedeniyle dost olanlar biribirlerine iyilik yapmak için can atar (bu erdemin ve dostluğun özelliği); bu konuda yarışanlar için ne suçlama olur ne de çatışma. Hiçkimse kendisini seven ve kendisine iyilik yapan kişiye kötü davranmaz, tersine hoş olduğu ölçüde iyilikle karşılık verir. Bunda aşırıya kaçan ise istediği şeye ulaştığına göre dostunu suçlamasa gerek, çünkü herikisi de iyiyi arıyor. Hazza dayanan dostluklarda da bu görülmez: Birlikte yaşamaktan hoşlanıyorlarsa, aradıkları şey herikisi için aynı anda gerçekleşir. Çünkü onunla gün geçirmemek elindeyken, kendisini eğlendirmediği için dostunu suçlayan kişi gülünç görünse gerek. Ne ki yarar üzerine kurulmuş dostluk suçlanacak bir şey; bu tür dost olanlar yarar açısından biribirlerini kullandıkları için, hep daha çoğuna gereksinim duyarlar, hep gerekenden azını elde ettiklerini düşünürler, buna değer oldukları halde gereksinimleri ölçüsünde elde edemedim diye kızarlar. Oysa iyilik yapanlar, tutku içindeki kişilerin istediklerinin tümünü karşılayamaz. Öyle geliyor ki, nasıl adalet, biri yazılmamış, öteki yasayla belirlenmiş olmak üzere iki tür ise; yarar üzerine

χρήσιμον φιλίας ἡ μὲν ἠθικὴ ἡ δὲ νομικὴ εἶναι. γίνεται οὖν τὰ ἐγκλήματα μάλισθ' ὅταν μὴ κατὰ τὴν αὐτὴν συν-
25 αλλάξωσι καὶ διαλύωνται. ἔστι δ' ἡ νομικὴ μὲν ἡ ἐπὶ 6
ῥητοῖς, ἡ μὲν πάμπαν ἀγοραία ἐκ χειρὸς εἰς χεῖρα, ἡ δὲ ἐλευθεριωτέρα εἰς χρόνον, καθ' ὁμολογίαν δὲ τί ἀντὶ τίνος. δῆλον δ' ἐν ταύτῃ τὸ ὀφείλημα κοὐκ ἀμφίλογον, φιλικὸν δὲ τὴν ἀναβολὴν ἔχει· διόπερ ἐνίοις οὐκ εἰσὶ τούτων
30 δίκαι, ἀλλ' οἴονται δεῖν στέργειν τοὺς κατὰ πίστιν συναλλά-
ξαντας. ἡ δ' ἠθικὴ οὐκ ἐπὶ ῥητοῖς, ἀλλ' ὡς φίλῳ δωρεῖται 7
ἢ ὁτιδήποτε ἄλλο· κομίζεσθαι δὲ ἀξιοῖ τὸ ἴσον ἢ πλέον, ὡς οὐ δεδωκὼς ἀλλὰ χρήσας· οὐχ ὁμοίως δὲ συναλ- 8
λάξας καὶ διαλυόμενος ἐγκαλέσει. τοῦτο δὲ συμβαίνει
35 διὰ τὸ βούλεσθαι μὲν πάντας ἢ τοὺς πλείστους τὰ καλά, προαιρεῖσθαι δὲ τὰ ὠφέλιμα· καλὸν δὲ τὸ εὖ ποιεῖν μὴ
1163ª ἵνα ἀντιπάθῃ, ὠφέλιμον δὲ τὸ εὐεργετεῖσθαι. δυναμένῳ 9
δὴ ἀνταποδοτέον τὴν ἀξίαν ὧν ἔπαθεν [καὶ ἑκόντι] (ἄκοντα γὰρ φίλου οὐ ποιητέον· ὡς δὴ διαμαρτόντα ἐν τῇ ἀρχῇ καὶ εὖ παθόντα ὑφ' οὗ οὐκ ἔδει—οὐ γὰρ ὑπὸ φίλου, οὐδὲ δι'
5 αὐτὸ τοῦτο δρῶντος—καθάπερ οὖν ἐπὶ ῥητοῖς εὐεργετηθέντα διαλυτέον)· καὶ † ὁμολογήσαι δ' † ἂν δυνάμενος ἀποδώσειν· ἀδυνατοῦντα δ' οὐδ' ὁ διδοὺς ἠξίωσεν ἄν. ὥστ' εἰ δυνατόν, ἀποδοτέον. ἐν ἀρχῇ δ' ἐπισκεπτέον ὑφ' οὗ εὐεργετεῖται καὶ ἐπὶ τίνι, ὅπως ἐπὶ τούτοις ὑπομένῃ ἢ μή. ἀμφισβήτησιν 10
10 δ' ἔχει πότερα δεῖ τῇ τοῦ παθόντος ὠφελείᾳ μετρεῖν καὶ πρὸς ταύτην ποιεῖσθαι τὴν ἀνταπόδοσιν, ἢ τῇ τοῦ δράσαντος εὐεργεσίᾳ. οἱ μὲν γὰρ παθόντες τοιαῦτά φασι λαβεῖν

---

23. φιλίας K^b Asp.: ὠφελείας vulg. 25. δ' ἡ M^b: δὴ K^b; δὲ L^b ἡ om. M^b 29. φιλικὸν pr. K^b: φιλικὴν vulg. δὴ pr. K^b διόπερ pr. K^b: διὸ παρ' vulg. 1163ª 2. καὶ ἑκόντι om. K^b Asp. 6. ὁμολογήσαι δ'] fort. ὃ ὡμολόγησεν 7. διδοὺς K^b: δοὺς vulg. δυνατόν K^b: δυνατός vulg. 9. μένῃ fort. Asp.

kurulmuş dostluğun da bir türü etik, bir türü yasaya bağlı. İmdi suçlamalar en çok, birleşmelerle ayrılmalar aynı şeye uygun olmadığında ortaya çıkıyor. Yasayla ilgili dostluk sözleşmelere bağlı, ya elden ele değişim biçiminde tecimsel ya da 'bir şeye karşılık bir şey' uzlaşmasına göre zaman bakımından daha serbest. Burada ödev açık, tartışmasız; dostluk öğesi de taşır, bu nedenle bazılarına göre, bunların davası olmaz, tersine güvene dayanarak uzlaşanların biribirlerini sevmeleri gerektiğine inanılır. Etik dostluk ise sözleşmeler üzerine kurulmaz, dosta dost olarak armağan verilir ya da herhangi başka bir şey yapılır. Sanki vermiş değil de, ödünç vermiş gibi, bunun eşiti ya da daha çoğu beklenir. Karşılık böyle olmazsa suçlama gelecektir. Bu durum, herkesin ya da çoğunluğun, güzel şeyleri isteyip yararlı şeyleri tercih etmesinden ileri geliyor: Karşılık görmek amacıyla olmayan iyilik güzeldir, iyilik görmek ise yararlı. Bunun için yapabilen kişi aldığının değerini karşılamalı <hem de isteyerek> (istemeyerek yapıyorsa dost olarak yapmış sayılmamalı. İlkede bir yanlış yapmış ve haketmediği birinden iyilik görmüş gibidir - yani bir dosttan ya da dostluk için bunu yapan birinden değil-. Demek, sözleşmelere dayananlardaki gibi, iyilik görenin karşılık vermesi gerekir). Karşılık verebilen vermeli, karşılık veremiyorsa, ısrar etmemeli. Dolayısıyla, olanaklıysa geri vermeli. Kabul edip etmemek için, başlangıçta kimden iyiliğin kabul edilebileceği, hangi koşul içinde iyilik görülebileceği incelenmeli. İmdi bir sorun var: Acaba iyilik görenin sağladığı yarar açısından mı, yoksa iyilik yapanın yaptığı iyilik açısından mı bir ölçüye vurup, buna göre karşılık vermeli? İyilik görenler, iyilik eden

παρὰ τῶν εὐεργετῶν ἃ μικρὰ ἦν ἐκείνοις καὶ ἐξῆν παρ' ἑτέρων λαβεῖν, κατασμικρίζοντες· οἱ δ' ἀνάπαλιν τὰ μέγιστα τῶν παρ' αὐτοῖς, καὶ ἃ παρ' ἄλλων οὐκ ἦν, καὶ ἐν κινδύνοις ἢ τοιαύταις χρείαις. ἆρ' οὖν διὰ μὲν τὸ χρήσιμον τῆς φιλίας οὔσης ἡ τοῦ παθόντος ὠφέλεια μέτρον ἐστίν; οὗτος γὰρ ὁ δεόμενος, καὶ ἐπαρκεῖ αὐτῷ ὡς κομιούμενος τὴν ἴσην· τοσαύτη οὖν γεγένηται ἡ ἐπικουρία ὅσον οὗτος ὠφέληται, καὶ ἀποδοτέον δὴ αὐτῷ ὅσον ἐπηύρετο, ἢ καὶ πλέον· κάλλιον γάρ. ἐν δὲ ταῖς κατ' ἀρετὴν ἐγκλήματα μὲν οὐκ ἔστιν, μέτρῳ δ' ἔοικεν ἡ τοῦ δράσαντος προαίρεσις· τῆς ἀρετῆς γὰρ καὶ τοῦ ἤθους ἐν τῇ προαιρέσει τὸ κύριον.

XIV. Διαφέρονται δὲ καὶ ἐν ταῖς καθ' ὑπεροχὴν φιλίαις· ἀξιοῖ γὰρ ἑκάτερος πλέον ἔχειν, ὅταν δὲ τοῦτο γίνηται, διαλύεται ἡ φιλία. οἴεται γὰρ ὅ τε βελτίων προσήκειν αὐτῷ πλέον ἔχειν· τῷ γὰρ ἀγαθῷ νέμεσθαι πλέον· ὁμοίως δὲ καὶ ὁ ὠφελιμώτερος· ἀχρεῖον γὰρ ὄντα οὗ φασι δεῖν ἴσον ἔχειν· λειτουργίαν τε γὰρ γίνεσθαι καὶ οὐ φιλίαν, εἰ μὴ κατ' ἀξίαν τῶν ἔργων ἔσται τὰ ἐκ τῆς φιλίας. οἴονται γάρ, καθάπερ ἐν χρημάτων κοινωνίᾳ πλεῖον λαμβάνουσιν οἱ συμβαλλόμενοι πλεῖον, οὕτω δεῖν καὶ ἐν τῇ φιλίᾳ. ὁ δ' ἐνδεὴς καὶ ὁ χείρων ἀνάπαλιν· φίλου γὰρ ἀγαθοῦ εἶναι τὸ ἐπαρκεῖν τοῖς ἐνδεέσιν· τί γάρ, φασίν, ὄφελος σπουδαίῳ ἢ δυνάστῃ φίλον εἶναι, μηδέν γε μέλλοντα ἀπολαύειν; ἔοικε δ' οὖν ἑκάτερος ὀρθῶς ἀξιοῦν, καὶ δεῖν ἑκατέρῳ πλέον νέμειν ἐκ τῆς φιλίας, οὐ τοῦ αὐτοῦ δέ, ἀλλὰ τῷ μὲν ὑπερέχοντι τιμῆς τῷ δ' ἐνδεεῖ κέρδους· τῆς μὲν γὰρ ἀρετῆς καὶ τῆς εὐεργεσίας ἡ τιμὴ γέρας, τῆς δ' ἐνδείας ἐπικουρία

---

19. ὠφελεῖται L^b M^b Γ 20. ἐπηύρετο L Dindorf: ἐφεύρετο pr. K^b: ἀπηύρατο L^b M^b ἢ καὶ] ἢ K^b: καὶ Γ 28. ὁ om. K^b M^b 29. τε om. Γ 31. πλείω L^b Γ 32. πλείω Γ 34. φασὶν om. K^b
1163^b 1. οὖν add. K^b 2. δέ om. pr. K^b 4. ταῖς ἐνδείαις δὲ K^b

kişilerden aldıklarını küçümseyerek kendileri için önemsiz olduğunu, bunları başkalarından da almalarının olanaklı olduğunu söyler; iyilik yapanlar ise en önemli şeyleri kendilerinin verdiğini, bunların tehlikelerde ve benzeri gereksinimlerde başkalarından alınamayacağını ileri sürer. İmdi acaba yarar üzerine kurulan dostlukta, ölçüt iyilik gören kişinin sağladığı çıkar değil mi? O da gereksinimi olan kişi. İyilik yapan ise eş bir karşılık bekleyerek ona yardım ediyordur. Demek ki, yardım, iyilik gören ne kadar çıkar sağlamışsa o kadar büyük olur, iyilik yapana elde ettiği kadar, hatta daha çoğu geri verilmeli, bu daha güzel. Erdeme dayanan dostluklarda ise suçlama olmaz, iyilik yapanın tercihi ölçüt gibi, çünkü erdem ve karakterde asıl olan şey tercihte.

Üstünlüğe göre olan dostluklarda da farklılıklar var. Dostlardan herbiri daha çok sahip olmayı bekler, böyle olunca da dostluk bozulur. Daha iyi olan daha çoğa sahip olmanın kendisi için uygun olduğunu düşünür, "çünkü iyinin payına daha çok düşer"der. Daha yararlı olan kişi de aynı şekilde düşünür: "Yararlı olmayan eş pay almamalı, dostluktan kaynaklananlar işlerin değerine göre olmazsa bir dostluk değil, bir kamu görevi olur; nasıl parasal ortaklıklarda daha çok sermaye ile katılan daha çok alırsa, dostlukta da böyle olmalı" der. Gereksinimde olan ve daha aşağı bulunan kişi ise tersini düşünür: "gereksinimde olanlara yardım etmek iyi bir dostun görevidir, hiçbir çıkar elde edemeyecek olduktan sonra erdemli ya da güçlü biri ile dost olmanın ne yararı var" der. İmdi öyle geliyor ki, herikisi de kendi açısından haklı, herikisine de dostluktan daha çok bir şey kalmalı: Ama bu aynı şey olmaz, üstün olana daha çok saygı, gereksinimde olana daha çok kazanç. Nitekim erdem ve iyiliğin ödülü saygı, gereksinimin destekcisi ise

τὸ κέρδος. οὕτω δ' ἔχειν τοῦτο καὶ ἐν ταῖς πολιτείαις φαί- 3
νεται· οὐ γὰρ τιμᾶται ὁ μηδὲν ἀγαθὸν τῷ κοινῷ πορίζων·
τὸ κοινὸν γὰρ δίδοται τῷ τὰ κοινὸν εὐεργετοῦντι, ἡ τιμὴ δὲ
κοινόν. οὐ γὰρ ἔστιν ἅμα χρηματίζεσθαι ἀπὸ τῶν κοινῶν
καὶ τιμᾶσθαι. ἐν πᾶσι γὰρ τὸ ἔλαττον οὐδεὶς ὑπομένει·
τῷ δὴ περὶ χρήματα ἐλαττουμένῳ τιμὴν ἀπονέμουσι καὶ
τῷ δωροδόκῳ χρήματα· τὸ κατ' ἀξίαν γὰρ ἐπανισοῖ καὶ
σῴζει τὴν φιλίαν, καθάπερ εἴρηται. οὕτω δὴ καὶ τοῖς ἀνί-
σοις ὁμιλητέον, καὶ τῷ εἰς χρήματα ὠφελουμένῳ ἢ εἰς
ἀρετὴν τιμὴν ἀνταποδοτέον, ἀποδιδόντα τὰ ἐνδεχόμενα.
τὸ δυνατὸν γὰρ ἡ φιλία ἐπιζητεῖ, οὐ τὸ κατ' ἀξίαν· οὐδὲ 4
γὰρ ἔστιν ἐν πᾶσι, καθάπερ ἐν ταῖς πρὸς τοὺς θεοὺς τιμαῖς
καὶ τοὺς γονεῖς· οὐδεὶς γὰρ τὴν ἀξίαν ποτ' ἂν ἀποδοίη, εἰς
δύναμιν δὲ ὁ θεραπεύων ἐπιεικὴς εἶναι δοκεῖ. διὸ κἂν δό-
ξειεν οὐκ ἐξεῖναι υἱῷ πατέρα ἀπειπασθαι, πατρὶ δ' υἱόν·
ὀφείλοντα γὰρ ἀποδοτέον, οὐδὲν δὲ ποιήσας ἄξιον τῶν
ὑπηργμένων δέδρακεν, ὥστ' ἀεὶ ὀφείλει. οἷς δ' ὀφείλεται,
ἐξουσία ἀφεῖναι· καὶ τῷ πατρὶ δή. ἅμα δ' ἴσως οὐδείς ποτ'
ἂν ἀποστῆναι δοκεῖ μὴ ὑπερβάλλοντος μοχθηρίᾳ· χωρὶς
γὰρ τῆς φυσικῆς φιλίας τὴν ἐπικουρίαν ἀνθρωπικὸν μὴ
διωθεῖσθαι. τῷ δὲ φευκτὸν ἢ οὐ σπουδαστὸν τὸ ἐπαρκεῖν,
μοχθηρῷ ὄντι· εὖ πάσχειν γὰρ οἱ πολλοὶ βούλονται, τὸ
δὲ ποιεῖν φεύγουσιν ὡς ἀλυσιτελές. περὶ μὲν οὖν τούτων
ἐπὶ τοσοῦτον εἰρήσθω.

I.

Ἐν πάσαις δὲ ταῖς ἀνομοιοειδέσι φιλίαις τὸ ἀνάλογον
ἰσάζει καὶ σῴζει τὴν φιλίαν, καθάπερ εἴρηται, οἷον καὶ

---

8. γὰρ] δὴ pr. K^b 14. ἀποδιδόντα K^b (et fort. Γ): ἀνταποδιδόντα vulg. τὸ ἐνδεχόμενον M^b Γ 17. ἂν ποτε τὴν ἀξίαν L^b 22. ἀφιέναι K^b M^b 24. ὠφελείας K^b

kazançtır. Öyle görünüyor ki, yönetim biçimlerinde de bu böyle: Kamu için hiçbir 'iyi' sağlamayan kişi onurlandırılmaz, çünkü kamuya bir iyilik yapana kamusal bir şey verilir, onur da kamusal bir şey. Kamudan elde edilenlerle aynı anda hem zenginleşmek hem de onurlandırılmak olanaksız. Her konuda, hiçkimse daha aza razı olmaz. İmdi paradan yana az alana onur, parayı isteyene para. Dediğimiz gibi, değere göre olan şey, dostluğu eşitler ve onu korur. Demek ki, eş olmayanları düzeltmeli, paraca ve erdemce yararlanılan kişiye olabildiğince karşılık vermeli, çünkü dostluk olanaklıyı gerektirir, değere göre olanı değil. Tanrılar ve ana - babalar ile ilgili onurlarda olduğu gibi, her durumda da bu olanaklı olmaz. Bunlara hiç kimse değere göre karşılık veremez, gücünce saygı gösteren kişinin doğru olduğu düşünülür. Bunun için çocuğa babayı geri çevirme izni verilmezken, babaya oğlunu geri çevirme izni verilebilir, diye düşünülür. Çünkü borçlu olan geri vermek zorunda; çocuk gördüğü iyiliklere değer karşılığı hiçbir zaman veremeyeceğine göre de hep borçlu kalacaktır. Borçlanılan kişiye de, yani babaya, geri çevirme izni verilir. Ne ki, hiçkimse kötülükte aşırıya kaçmadıkca oğluna böyle davranmaz gibi görünüyor (doğal dostluk bir yana, yardımı esirgememek insanca bir şey). Ama oğul kötü biriyse, yardımdan kaçınacak ya da buna çaba göstermeyecektir. Pek çok kişi iyilik görmek istiyor ama çıkar olmadığında iyilik yapmaktan kaçınıyor. İmdi bunlar üzerine söylediklerimiz de yeter.

DOKUZUNCU KİTAP

Dediğimiz gibi farklı kişiler arasındaki bütün dostluklarda orantı eşitliği sağlar, dostluğu korur: Toplumda d-

ἐν τῇ πολιτικῇ τῷ σκυτοτόμῳ ἀντὶ τῶν ὑποδημάτων ἀμοιβὴ γίνεται κατ' ἀξίαν, καὶ τῷ ὑφάντῃ καὶ τοῖς λοιποῖς.
2 ἐνταῦθα μὲν οὖν πεπόρισται κοινὸν μέτρον τὸ νόμισμα, καὶ 1164ᵃ
πρὸς τοῦτο δὴ πάντα ἀναφέρεται καὶ τούτῳ μετρεῖται· ἐν
δὲ τῇ ἐρωτικῇ ἐνίοτε μὲν ὁ ἐραστὴς ἐγκαλεῖ ὅτι ὑπερφιλῶν οὐκ ἀντιφιλεῖται, οὐδὲν ἔχων φιλητόν, εἰ οὕτως ἔτυχεν,
πολλάκις δ' ὁ ἐρώμενος ὅτι πρότερον ἐπαγγελλόμενος
3 πάντα νῦν οὐδὲν ἐπιτελεῖ. συμβαίνει δὲ τὰ τοιαῦτα, ἐπειδὰν ὁ μὲν δι' ἡδονὴν τὸν ἐρώμενον φιλῇ, ὁ δὲ διὰ τὸ χρήσιμον τὸν ἐραστήν, ταῦτα δὲ μὴ ἀμφοῖν ὑπάρχῃ. διὰ ταῦτα γὰρ τῆς φιλίας οὔσης διάλυσις γίνεται, ἐπειδὰν μὴ γίνηται ὧν ἕνεκα ἐφίλουν· οὐ γὰρ αὐτοὺς ἔστεργον ἀλλὰ
τὰ ὑπάρχοντα, οὐ μόνιμα ὄντα· διὸ τοιαῦται καὶ αἱ φιλίαι. ἡ δὲ τῶν ἠθῶν καθ' αὑτὴν οὖσα μένει, καθάπερ εἴρη-
4 ται. διαφέρουται δ' ὅταν ἕτερα γίνηται αὐτοῖς καὶ μὴ ὧν ὀρέγονται· ὅμοιον γὰρ τῷ μηδὲν γίνεσθαι, ὅταν οὗ ἐφίεται μὴ τυγχάνῃ, οἷον καὶ τῷ κιθαρῳδῷ ὁ ἐπαγγελλόμενος, καὶ ὅσῳ ἄμεινον ᾄσειεν, τοσούτῳ πλείω· εἰς ἕω δ' ἀπαιτοῦντι τὰς ὑποσχέσεις ἀνθ' ἡδονῆς ἡδονὴν ἀποδεδωκέναι ἔφη. εἰ μὲν οὖν ἑκάτερος τοῦτο ἐβούλετο, ἱκανῶς ἂν εἶχεν· εἰ δ' ὁ μὲν τέρψιν ὁ δὲ κέρδος, καὶ ὁ μὲν ἔχει ὁ δὲ μή, οὐκ ἂν εἴη τὰ κατὰ τὴν κοινωνίαν καλῶς· ὧν γὰρ δεόμενος τυγχάνει, τούτοις καὶ προσέχει, κἀκείνου
5 γε χάριν ταῦτα δώσει. τὴν ἀξίαν δὲ ποτέρου τάξαι ἐστί, τοῦ προϊεμένου ἢ τοῦ προλαβόντος; ὁ γὰρ προϊέμενος ἔοικ' ἐπιτρέπειν ἐκείνῳ. ὅπερ φασὶ καὶ Πρωταγόραν ποιεῖν· ὅτε γὰρ διδάξειεν ἀδήποτε, τιμῆσαι τὸν μαθόντα ἐκέλευεν ὅσου δοκεῖ ἄξια ἐπίστασθαι, καὶ ἐλάμβανε τοσοῦτον. ἐν

1164ᵃ 1. καὶ add. L^b Γ 10. γένηται K^b αὐτοὺς ed. Bekker 13. δ' K^b: δὲ καὶ vulg. 14. τοῦ K^b 20. τὰ K^b: τὸ vulg. 23. fort. προλαμβάνοντος 25. μανθάνοντα L^b

kunduracının, yaptığı ayakkabılar karşılığında değere göre bir karşılık almasına ya da terzi ve ötekiler için de söz konusu olan şeye benzer bu. Bunun için ortak bir ölçü olarak 1164a 'para' belirlenmiştir; herşey ona çevrilir, onunla ölçülür. Aşkta ise kimi kez seven, kendisi çok sevmesine karşın, sanki kendisinin hiç sevilecek yanı yokmuş gibi karşılık görmediğinden yakınır. Çoğu kez de sevilen, önce her söz verilmişken, şimdi hiçbiri yerine gelmiyor, diye yakınır. Bunlar, biri haz nedeniyle sevileni, öteki de yarar nedeniyle seveni severse ve herikisi de artık bunları elde etmezse ortaya çıkar. İmdi bunlar nedeniyle kurulmuş dostluklarda, ne için seviyorlardıysa o oluşmayınca çözülme oluyor; çünkü birbirlerini değil, kalıcı olmayan çıkarları seviyorlardı, bunun için bu tür dostluklar kalıcı olmaz. Oysa sözünü ettiğimiz, karakterler, alışkanlıklar üzerine kurulmuş dostluk, 'kendi başına' olmasıyla kalıcı: Onların istediklerinden değişik şeyler oluştuğunda ise görüş farklılıkları ortaya çıkıyor.

Aradığını elde etmeyince, sanki hiçbir şey elde etmemiş gibi oluyor. Bu şuna benzer: Gitarcıya ne denli iyi çalarsa o denli çok ücret sözü verilmiştir; ertesi gün sözün yerine getirilmesini istediğinde ona, hazza karşılık haz elde ettiği yanıtı verilmiştir. İmdi herikisi de bunu istemiş olsaydı bu yeterdi ama biri eğlenceyi öteki kazancı arıyor; biri istediğini elde edip öteki etmeyince onların ilişkisi bakımından bu yerinde olmasa gerek, çünkü neye gereksinim varsa ona bakılır, onun için verilecek şey verilir. Ne ki, değeri belirlemek kime düşer; alana mı, verene mi? Veren ötekine güveniyor gibi görünüyor. Bu Protagoras'ın yaptığını söyledikleri gibi:[73] O birine bir şey öğrettiğinde, öğrencinin, bilgisinin değeri kendisine göre ne kadarsa o kadar ödemesini ister ve o kadar alırmış.

τοῖς τοιούτοις δ' ἐνίοις ἀρέσκει τὸ "μισθὸς δ' ἀνδρί." οἱ δὲ 6
προλαμβάνοντες τὸ ἀργύριον, εἶτα μηδὲν ποιοῦντες ὧν ἔφα-
σαν διὰ τὰς ὑπερβολὰς τῶν ἐπαγγελιῶν, εἰκότως ἐν ἐγ-
κλήμασι γίνονται· οὐ γὰρ ἐπιτελοῦσιν ἃ ὡμολόγησαν. τοῦτο 7
δ' ἴσως ποιεῖν οἱ σοφισταὶ ἀναγκάζονται διὰ τὸ μηδένα ἂν
δοῦναι ἀργύριον ὧν ἐπίστανται. οὗτοι μὲν οὖν ὧν ἔλαβον τὸν
μισθόν, μὴ ποιοῦντες εἰκότως ἐν ἐγκλήμασίν εἰσιν. ἐν οἷς
δὲ μὴ γίνεται διομολογία τῆς ὑπουργίας, οἱ μὲν δι' αὐτοὺς
προϊέμενοι εἴρηται ὅτι ἀνέγκλητοι (τοιαύτη γὰρ ἡ κατ'
1164 b ἀρετὴν φιλία), τὴν ἀμοιβὴν τε ποιητέον κατὰ τὴν προαί-
ρεσιν (αὕτη γὰρ τοῦ φίλου καὶ τῆς ἀρετῆς)· οὕτω δ' ἔοικε
καὶ τοῖς φιλοσοφίας κοινωνήσασιν· οὐ γὰρ πρὸς χρήμαθ'
ἡ ἀξία μετρεῖται, τιμή τ' ἰσόρροπος οὐκ ἂν γένοιτο, ἀλλ'
ἴσως ἱκανόν, καθάπερ καὶ πρὸς θεοὺς καὶ πρὸς γονεῖς, τὸ
ἐνδεχόμενον. μὴ τοιαύτης δ' οὔσης τῆς δόσεως ἀλλ' ἐπί 8
τινι, μάλιστα μὲν ἴσως δεῖ τὴν ἀνταπόδοσιν γίνεσθαι δο-
κοῦσαν ἀμφοῖν κατ' ἀξίαν εἶναι, εἰ δὲ τοῦτο μὴ συμβαίνοι,
οὐ μόνον ἀναγκαῖον δόξειεν ἂν τὸν προέχοντα τάττειν,
ἀλλὰ καὶ δίκαιον· ὅσον γὰρ οὗτος ὠφελήθη ἢ ἀνθ' ὅσου
τὴν ἡδονὴν εἵλετ' ἄν, τοσοῦτον ἀντιλαβὼν ἔξει τὴν παρὰ
τούτου ἀξίαν. καὶ γὰρ ἐν τοῖς ὠνίοις οὕτω φαίνεται γινόμε-
νον, ἐνιαχοῦ τ' εἰσὶ νόμοι τῶν ἑκουσίων συμβολαίων δίκας 9
μὴ εἶναι, ὡς δέον, ᾧ ἐπίστευσε, διαλυθῆναι πρὸς τοῦτον
καθάπερ ἐκοινώνησεν. ᾧ γὰρ ἐπετράφθη, τοῦτον οἴεται δι-
καιότερον εἶναι τάξαι τοῦ ἐπιτρέψαντος. τὰ πολλὰ γὰρ οὐ
τοῦ ἴσου τιμῶσιν οἱ ἔχοντες καὶ οἱ βουλόμενοι λαβεῖν· τὰ
γὰρ οἰκεῖα καὶ ἃ διδόασιν ἑκάστοις φαίνεται πολλοῦ ἄξια·

---

27. ἀρκεῖ M^b Γ post ἀνδρί add. ἄρκιος ἔστω L^b M^b (in K^b lacuna)
28. προλαβόντες M^b 34. αὐτοὺς Bonitz : αὑτοὺς codd. 1164b 5. ἴσως ὁ ἱκανόν K^b Γ καὶ post καθάπερ om. K^b Γ 10. γὰρ] γὰρ ἂν K^b Γ

Bu tür durumlarda kiminin hoşuna giden "adamına göre ücret".[74] Öte yandan önce para alan, sonra da abarta abarta verdiği sözlerden hiçbirini yerine getirmeyenler haklı olarak suçlanır. Çünkü onlar anlaşmalarını yerine getirmiyor. - Belki de bildikleri şeyler için hiç para verilemeyecek sofistler böyle yapmak zorunda kalıyor.- İmdi bunların, ücretini aldıkları şeyi yapmayınca suçlanmaları haklı. Aralarında görev dağılımı belirlenmemiş olanlar içinde, kendileri nedeniyle verenlerin suçlanmadığını söylemiştik (erdeme dayanan dostluk böyle). Burada tercihe göre karşılık vermek gerekir (budur dosta ve erdeme yakışan). Öyle geliyor ki, felsefe yapmak için biraraya gelenler için de böyle olmalı: Burada değer, para ile ölçülemez ve ona eşdeğerde bir onur da olmasa gerek. Ama belki tanrılar ve ana-babalar için olduğu gibi, olanaklı olan yeterli. Buna karşın verme böyle değil de bir amaç içinse, belki de bu durumda karşılığın her iki tarafca saptanan değere göre olması gerekiyor. Eğer bu gerçekleşmezse ilk alanın karşılığı belirlemesi yalnız zorunlu değil, aynı zamanda adildir gibi görünüyor. Nitekim biri ötekinin yarar sağladığı ya da haz aldığı ölçüde alırsa bunun değerinde bir karşılık almış olacaktır. Alışverişlerde de böyle olduğu görünüyor. Kimi yerlerde "isteyerek yapılan sözleşmeler için dava olmaz, birine güvenildiğinde ilişki ne şekilde oluşmuşsa o şekilde uzlaşsınlar" diyen yasalar var. Ücret belirlemesini, veren değil, güvenilen kişi yaparsa daha adil olur diye düşünülür. Çünkü çoğu kez bir şeye sahip olanlar ile onu elde etmek isteyenler eş değer biçmez ona. Herbir kişi için kendilerine ait şeyler ve verdikleri şeyler daha değerlidir.

ἀλλ' ὅμως ἡ ἀμοιβὴ γίνεται πρὸς τοσοῦτον ὅσον ἂν τάττωσιν οἱ λαμβάνοντες. δεῖ δ' ἴσως οὐ τοσούτου τιμᾶν ὅσου ἔχοντι φαίνεται ἄξιον, ἀλλ' ὅσου πρὶν ἔχειν ἐτίμα.

II. Ἀπορίαν δ' ἔχει καὶ τὰ τοιαῦτα, οἷον πότερον δεῖ πάντα τῷ πατρὶ ἀπονέμειν καὶ πείθεσθαι, ἢ κάμνοντα μὲν ἰατρῷ πιστεύειν, στρατηγὸν δὲ χειροτονητέον τὸν πολεμικόν· ὁμοίως δὲ φίλῳ μᾶλλον ἢ σπουδαίῳ ὑπηρετητέον, καὶ εὐεργέτῃ ἀνταποδοτέον χάριν μᾶλλον ἢ ἑταίρῳ προετέον, 2 ἐὰν ἄμφω μὴ ἐνδέχηται. ἆρ' οὖν πάντα τὰ τοιαῦτα ἀκριβῶς μὲν διορίσαι οὐ ῥᾴδιον; πολλὰς γὰρ καὶ παντοίας ἔχει διαφορὰς καὶ μεγέθει καὶ μικρότητι καὶ τῷ καλῷ καὶ 3 ἀναγκαίῳ. ὅτι δ' οὐ πάντα τῷ αὐτῷ ἀποδοτέον, οὐκ ἄδηλον· καὶ τὰς μὲν εὐεργεσίας ἀνταποδοτέον ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ μᾶλλον ἢ χαριστέον ἑταίροις, ὥσπερ καὶ δάνειον ᾧ ὀφεί- 4 λει ἀποδοτέον μᾶλλον ἢ ἑταίρῳ δοτέον. ἴσως δ' οὐδὲ τοῦτ' ἀεί, οἷον τῷ λυτρωθέντι παρὰ λῃστῶν πότερα τὸν λυσάμενον ἀντιλυτρωτέον, κἂν ὁστισοῦν ᾖ, ἢ μὴ ἐαλωκότι ἀπαιτοῦντι δὲ ἀποδοτέον, ἢ τὸν πατέρα λυτρωτέον; δόξειε 1165ᵃ 5 γὰρ ἂν καὶ ἑαυτοῦ μᾶλλον τὸν πατέρα. ὅπερ οὖν εἴρηται, καθόλου μὲν τὸ ὀφείλημα ἀποδοτέον, ἐὰν δ' ὑπερτείνῃ ἡ δόσις τῷ καλῷ ἢ τῷ ἀναγκαίῳ, πρὸς ταῦτ' ἀποκλιτέον. ἐνίοτε γὰρ οὐδ' ἐστὶν ἴσον τὸ τὴν προϋπαρχὴν ἀμείψασθαι, 5 ἐπειδὰν ὁ μὲν σπουδαῖον εἰδὼς εὖ ποιήσῃ, τῷ δὲ ἡ ἀνταπόδοσις γίνηται ὃν οἴεται μοχθηρὸν εἶναι. οὐδὲ γὰρ τῷ δανείσαντι ἐνίοτε ἀντιδανειστέον· ὁ μὲν γὰρ οἰόμενος κομιεῖσθαι ἐδάνεισεν ἐπιεικεῖ ὄντι, ὁ δ' οὐκ ἐλπίζει κομιεῖσθαι παρὰ πονηροῦ. εἴτε τοίνυν τῇ ἀληθείᾳ οὕτως ἔχει, οὐκ ἴσον 10

---

20. λαβόντες M^b 22. τοιάδε M^b 24. πιστευτέον L^b: πειστέον M^b Γ 26. προετέον K^b: δοτέον vulg. 27. ἄμφω K^b: ἀμφοῖν vulg. 32. ὅσπερ καὶ Argyropylus: ὅσπερ K^b: καὶ ὅσπερ vulg.
35. ἢ] ἢ καὶ Aldina

Ne ki, gene de karşılık, alan kişilerin belirlediği kadar olmalı. Ama belki de bir şeye sahip olan kişiye görünen değerle değil, bu kişinin buna sahip olmadan önce biçtiği değerle ölçmek gerekir.

Şu tür sorunlar da var: Herşeyi babaya mı bırakmalı, ona hepten boyun mu eğmeli; hastalıkta doktora, savaşla ilgili işlerde komutana mı güvenmeli? Yine erdemli bir adam yerine bir dosta mı yardım etmeli? Herikisi birarada olanaklı değilse, bir arkadaşa yardım etmektense, kendine yardım eden birine mi karşılık vermeli? Acaba bütün bunları kesince belirlemek kolay değil mi? Aslında büyüklük, küçüklük, güzellik, zorunluluk açılarından her çeşitten pek çok farklılıklar var. Herşeyi aynı kişiye vermemek gerektiği açık. Nasıl ödünç alınan şey arkadaştan önce borçlu olunan kişiye verilmeliyse, arkadaşları hoşnut etmek yerine iyilik yapanlara karşılık vermeli. Ama belki de her zaman böyle yapmak gerekmeyebilir: Örneğin kendisini kaçıranlarca fidye istenen biri, kim olursa olsun kim kendini kurtardıysa, o kaçırıldığında onun mu fidyesini ödemeli; beriki kaçırılmamışsa ama fidye karşılığını istemişse ona hemen parayı vermeli mi, yoksa önce babasınının mı fidyesini ödemeli? Daha çok kendi babasını kurtarması gerekir, diye düşünülebilir. İmdi dediğimiz gibi, genellikle borç geri verilmeli; verilen, güzellik ve zorunluluk açısından üstün bir şey ise, karşılık buna göre olmalı, nitekim kimi zaman görülen iyiliğin karşılığı eşit olmayabiliyor: Erdemli biri olduğunu bilerek ona iyilik yapılan birine, onun kötü olduğunu düşünerek karşılık verilebilir. Kimi zaman da verene karşılık vermek gerekmeyebilir: Biri doğru kişi olduğu için geri geleceğini düşünerek vermiştir, öteki onu kötü sandığı için ondan geri geleceğini ummamaktadır; durum gerçekten böyle ise

τὸ ἀξίωμα· εἶτ' ἔχει μὲν μὴ οὕτως οἴονται δέ, οὐκ ἂν δό-
ξαιεν ἄτοπα ποιεῖν. ὅπερ οὖν πολλάκις εἴρηται, οἱ περὶ τὰ 6
πάθη καὶ τὰς πράξεις λόγοι ὁμοίως ἔχουσι τὸ ὡρισμένον
τοῖς περὶ ἃ εἰσιν. ὅτι μὲν οὖν οὐ ταὐτὰ πᾶσιν ἀποδοτέον,
οὐδὲ τῷ πατρὶ πάντα, καθάπερ οὐδὲ τῷ Διὶ θύεται, οὐκ
ἄδηλον· ἐπεὶ δ' ἕτερα γονεῦσι καὶ ἀδελφοῖς καὶ ἑταίροις 7
καὶ εὐεργέταις, ἑκάστοις τὰ οἰκεῖα καὶ τὰ ἁρμόττοντα
ἀπονεμητέον. οὕτω δὲ καὶ ποιεῖν φαίνονται· εἰς γάμους
μὲν γὰρ καλοῦσι τοὺς συγγενεῖς· τούτοις γὰρ κοινὸν τὸ γένος
καὶ αἱ περὶ τοῦτο δὴ πράξεις· καὶ εἰς τὰ κήδη δὲ μάλιστ'
οἴονται δεῖν τοὺς συγγενεῖς ἀπαντᾶν διὰ ταὐτό. δόξειε δ' 8
ἂν τροφῆς μὲν γονεῦσι δεῖν μάλιστ' ἐπαρκεῖν, ὡς ὀφείλον-
τας, καὶ τοῖς αἰτίοις τοῦ εἶναι κάλλιον ὂν ἢ ἑαυτοῖς εἰς
ταὐτ' ἐπαρκεῖν· καὶ τιμὴν δὲ γονεῦσι καθάπερ θεοῖς, οὐ
πᾶσαν δέ· οὐδὲ γὰρ τὴν αὐτὴν πατρὶ καὶ μητρί, οὐδ' αὖ
τὴν τοῦ σοφοῦ ἢ τὴν τοῦ στρατηγοῦ, ἀλλὰ τὴν πατρικήν,
ὁμοίως δὲ καὶ μητρικήν. καὶ παντὶ δὲ τῷ πρεσβυτέρῳ τιμὴν 9
καθ' ἡλικίαν, ὑπαναστάσει καὶ κατακλίσει καὶ τοῖς τοιού-
τοις· πρὸς ἑταίρους δ' αὖ καὶ ἀδελφοὺς παρρησίαν καὶ
ἁπάντων κοινότητα. καὶ συγγενέσι δὲ καὶ φυλέταις καὶ
πολίταις καὶ τοῖς λοιποῖς ἅπασιν ἀεὶ πειρατέον τὸ οἰκεῖον
ἀπονέμειν, καὶ συγκρίνειν τὰ ἑκάστοις ὑπάρχοντα κατ'
οἰκειότητα καὶ ἀρετὴν ἢ χρῆσιν. τῶν μὲν οὖν ὁμογενῶν ῥᾴων 10
ἡ σύγκρισις, τῶν δὲ διαφερόντων ἐργωδεστέρα. οὐ μὴν διά
γε τοῦτο ἀποστατέον, ἀλλ' ὡς ἂν ἐνδέχηται, οὕτω διοριστέον.

3 Ἔχει δ' ἀπορίαν καὶ περὶ τοῦ διαλύεσθαι τὰς φιλίας III.

1165ᵃ 11. *δόξειεν* M^b Γ 23. *ὂν* add. L^b 24. *τιμὰς* K^b *γο-
νεῦσι* om. L^b Γ 25. *δέ*] *δὲ γονεῦσιν* L^b M^b Γ 26. *τὴν* post *ἢ*
add. K^b 27. *καὶ τὴν μητρικήν* L^b M^b *δὴ* K^b 28. *καθ'* K^b:
τὴν καθ' vulg. *ὑπαναστάσει ἢ καὶ* K^b 30. *δὲ* M^b Γ: *δὴ* vulg.
34. *σύγκρισις* Ruelle : *κρίσις* codd.

değerlendirme eşit değil; ama durum böyle değilse, yalnızca onlar böyle olduğunu sanmışlarsa anlamsız davranıyorlar gibi görünmese gerek. Demek ki, sık sık söylediğimiz gibi, tutkular ve eylemler konusundaki temellendirmeler bağlı oldukları koşullara göre belirleme taşımalı. İmdi herkese aynı şeyleri vermemeli; her şeyin Zeus için kurban edilmemesi gerektiği gibi, her şeyi de babaya bırakmamalı, bu açık. Ana-babaya, kardeşe, arkadaşa, iyilik yapana farklı şeyler vermek gerekir, herbiri için ona yakışan, uyan şeyler. Kaldı ki, böyle yapıldığı görünüyor: Düğünlere akrabalar çağrılıyor, çünkü bunlar için soy ortak, soyu ilgilendiren eylemler de ortak olacaktır; aynı nedenle cenazelere en çok akrabaların katılması gerekir, diye düşünülür. Öyle görünüyor ki, özellikle ana-babaya destek olmalı, çünkü onlara borçluyuz, varoluşumuzun nedeni olan kişilere destek olmak, kendimize yarar sağlamaktan daha güzel. Tanrıları olduğu gibi, ana-babayı da saymalı; ama her saygı aynı değil: Bir anaya gösterilen saygı ile bir babaya gösterilen saygı aynı olmaz, bir bilgeye, bir komutana gösterilen saygı da. Babaya uyan, anaya uyan var, her yaşlıya yaşına uyan saygı gösterilmeli: Ayağa kalkma, yer verme vb. Yine arkadaşlar ve kardeşler arasında sırdaşlık, her şeyde ortaklık olmalı. Akrabalara, aşiret üyelerine, yurttaşlara ve başka insanlara uygun olanı vermeye, herbiri için yakınlığa, erdeme ya da ilişkilere göre değerlendirme yapmaya çalışmalı. Aynı soydan gelenler arasında bu değerlendirme daha kolay, farklı soydan olanlar arasında daha zor. Ne ki, bu yüzden işten kaçmamalı, olabildiğince belirlemeli.

Aynı kalmayan kişilerle dostluk bozulmalı mı, bozulmamalı

ἢ μὴ πρὸς τοὺς μὴ διαμένοντας. ἢ πρὸς μὲν τοὺς διὰ τὸ 1165ᵇ
χρήσιμον ἢ τὸ ἡδὺ φίλους ὄντας, ὅταν μηκέτι ταῦτ' ἔχω-
σιν, οὐδὲν ἄτοπον διαλύεσθαι ; ἐκείνων γὰρ ἦσαν φίλοι· ὧν
ἀπολιπόντων εὔλογον τὸ μὴ φιλεῖν. ἐγκαλέσειε δ' ἄν τις,
εἰ διὰ τὸ χρήσιμον ἢ τὸ ἡδὺ ἀγαπῶν προσεποιεῖτο διὰ 5
τὸ ἦθος. ὃ γὰρ ἐν ἀρχῇ εἴπομεν, πλεῖσται διαφοραὶ
γίνονται τοῖς φίλοις, ὅταν μὴ ὁμοίως οἴωνται καὶ ὦσι
2 φίλοι. ὅταν μὲν οὖν διαψευσθῇ τις καὶ ὑπολάβῃ φιλεῖ-
σθαι διὰ τὸ ἦθος, μηδὲν τοιοῦτον ἐκείνου πράττοντος, ἑαυτὸν
αἰτιᾶτ' ἄν· ὅταν δ' ὑπὸ τῆς ἐκείνου προσποιήσεως ἀπατηθῇ, 10
δίκαιον ἐγκαλεῖν τῷ ἀπατήσαντι, καὶ μᾶλλον ἢ τοῖς τὸ
νόμισμα κιβδηλεύουσιν, ὅσῳ περὶ τιμιώτερον ἡ κακουργία.
3 ἐὰν δ' ἀποδέχηται ὡς ἀγαθόν, γένηται δὲ μοχθηρὸς καὶ
δοκῇ, ἆρ' ἔτι φιλητέον ; ἢ οὐ δυνατόν, εἴπερ μὴ πᾶν φιλη-
τὸν ἀλλὰ τἀγαθόν ; οὔτε δὲ φιλητὸν ⟨τὸ⟩ πονηρὸν οὔτε δεῖ· 15
φιλοπόνηρον γὰρ οὐ χρὴ εἶναι, οὐδ' ὁμοιοῦσθαι φαύλῳ· εἴρη-
ται δ' ὅτι τὸ ὅμοιον τῷ ὁμοίῳ φίλον. ἆρ' οὖν εὐθὺς διαλυ-
τέον ; ἢ οὐ πᾶσιν, ἀλλὰ τοῖς ἀνιάτοις κατὰ τὴν μοχθηρίαν ;
ἐπανόρθωσιν δ' ἔχουσι μᾶλλον βοηθητέον εἰς τὸ ἦθος ἢ τὴν
οὐσίαν, ὅσῳ βέλτιον καὶ τῆς φιλίας οἰκειότερον. δόξειε δ' 20
ἂν ὁ διαλυόμενος οὐδὲν ἄτοπον ποιεῖν· οὐ γὰρ τῷ τοιούτῳ
φίλος ἦν· ἀλλοιωθέντα οὖν ἀδυνατῶν ἀνασῶσαι ἀφίσταται.
4 εἰ δ' ὁ μὲν διαμένοι ὁ δ' ἐπιεικέστερος γίνοιτο καὶ πολὺ
διαλλάττοι τῇ ἀρετῇ, ἆρα χρηστέον φίλῳ ; ἢ οὐκ ἐνδέχεται ;
ἐν μεγάλῃ δὲ διαστάσει μάλιστα δῆλον γίνεται, οἷον ἐν 25
ταῖς παιδικαῖς φιλίαις· εἰ γὰρ ὁ μὲν διαμένοι τὴν διά-
νοιαν παῖς ὁ δ' ἀνὴρ εἴη οἷος κράτιστος, πῶς ἂν εἶεν φίλοι
μήτ' ἀρεσκόμενοι τοῖς αὐτοῖς μήτε χαίροντες καὶ λυπού-

1165ᵇ 6. ὅπερ M^b 13. fort. γίνηται 15. φιλητὸν ⟨τὸ⟩ Stahr: φιλητέον codd. 21. τῷ] τούτῳ ἢ K^b M^b Γ 23. γένοιτο L^b

mı, bu da sorun. Acaba yarar ya da hoşluk nedeniyle dost olanlarla ilgili olarak, bu artık elde edilmeyince, dostluğun bozulması hiç garip değil mi? Çünkü bunlar için dost idiler, bunlar ortadan kalkınca dost da olmamak akla uygun. Yarar ya da hoşluk nedeniyle seven birinin, karakteri için seviyormuş gibi göründüğünden yakınılabilir, çünkü başta dediğimiz gibi, en çok farklılıklar, dost olduklarına inandıkları biçimde dost olmayan kişiler arasında oluşuyor. Demek biri, karşısındaki hiç de böyle davranmazken, yanılıp da karakteri için sevildiğine inanırsa, kendini suçlasın; ama öteki yapmacık davrandığı için aldanmışsa aldatanı suçlaması haklı. Üstelik daha değerli bir şeyle ilgili kötü bir eylem olduğundan, onu para ile ilgili hile yapandan daha çok suçlasın. İyi bir kişi olarak kabul ediliyorsa, kötü olunca ya da böyle görününce hala dost kalmalı mı? Acaba her şey değil, ama iyi olan sevilir olduğundan ötürü, bu olanaksız mı? Kötü olan, ne sevilir bir şey ne de onu sevmek gerekir. Kötü kişiyle dost olmamalı, kötü kişiye benzememeli; kaldı ki, benzerin benzeriyle dost olduğunu söylemiştik. İmdi hemen mi kesmeli dostluğu? Yoksa herkesle değil, yalnızca kötülükleri açısından iyileşmeyecek kişilerle mi? En çok düzeltilebilecek kişilere etik ya da maddi yardım sağlanmalı, çünkü bu daha iyi ve dostluğa daha çok yakışır. Yine de dostluğu kesen kişi hiç de anlamsız davranmıyor gibi geliyor, çünkü onunla böyle biri olduğu için dost değildi. Demek ki, değişen kişiyle dostluğu yürütmek olanaksız olunca ayrılınır. Öte yandan dostlardan biri aynı kalır, öteki daha doğru olursa ve erdemce farklılık çoğalırsa dostluk korunmalı mı? Yoksa olanaksız mı? Bu durum, en çok, farklılık büyük olunca açıklık kazanıyor, sözgelişi çocukluktaki dostluklarda. Biri kafaca çocuk kalır, öteki olabildiğince güçlü bir "adam" olursa, aynı şeylerden hoşlanmayıp, aynı şeylerden haz ve acı duymadıklarına göre, nasıl dost

1165b

μενοι; οὐδὲ γὰρ περὶ ἀλλήλους ταῦθ' ὑπάρξει αὐτοῖς, ἄνευ
30 δὲ τούτων οὐκ ἦν φίλους εἶναι· συμβιοῦν γὰρ οὐχ οἷόν
τε. εἴρηται δὲ περὶ τούτων. ἆρ' οὖν οὐθὲν ἀλλοιότερον πρὸς 5
αὐτὸν ἐκτέον ἢ εἰ μὴ ἐγεγόνει φίλος μηδέποτε; ἢ δεῖ
μνείαν ἔχειν τῆς γενομένης συνηθείας, καὶ καθάπερ φίλοις
μᾶλλον ἢ ὀθνείοις οἰόμεθα δεῖν χαρίζεσθαι, οὕτω καὶ τοῖς
35 γενομένοις ἀπονεμητέον τι διὰ τὴν προγενομένην φιλίαν,
ὅταν μὴ δι' ὑπερβολὴν μοχθηρίας διάλυσις γένηται.

1166ᵃ Τὰ φιλικὰ δὲ τὰ πρὸς τοὺς πέλας, καὶ οἷς αἱ φιλίαι IV.
4 ὁρίζονται, ἔοικεν ἐκ τῶν πρὸς ἑαυτὸν ἐληλυθέναι. τι-
θέασι γὰρ φίλον τὸν βουλόμενον καὶ πράττοντα τἀγαθὰ
ἢ τὰ φαινόμενα ἐκείνου ἕνεκα, ἢ τὸν βουλόμενον εἶναι καὶ
5 ζῆν τὸν φίλον αὐτοῦ χάριν· ὅπερ αἱ μητέρες πρὸς τὰ τέκ-
να πεπόνθασι, καὶ τῶν φίλων οἱ προσκεκρουκότες. οἱ δὲ
τὸν συνδιάγοντα καὶ ταὐτὰ αἱρούμενον, ἢ τὸν συναλγοῦντα
καὶ συγχαίροντα τῷ φίλῳ· μάλιστα δὲ καὶ τοῦτο περὶ
τὰς μητέρας συμβαίνει. τούτων δέ τινι καὶ τὴν φιλίαν
10 ὁρίζονται. πρὸς ἑαυτὸν δὲ τούτων ἕκαστον τῷ ἐπιεικεῖ ὑπάρ- 2
χει (τοῖς δὲ λοιποῖς, ᾗ τοιοῦτοι ὑπολαμβάνουσιν εἶναι·
ἔοικε δέ, καθάπερ εἴρηται, μέτρον ἑκάστων ἡ ἀρετὴ καὶ
ὁ σπουδαῖος εἶναι)· οὗτος γὰρ ὁμογνωμονεῖ ἑαυτῷ, καὶ τῶν 3
αὐτῶν ὀρέγεται κατὰ πᾶσαν τὴν ψυχήν· καὶ βούλεται
15 δὴ ἑαυτῷ τἀγαθὰ καὶ τὰ φαινόμενα καὶ πράττει (τοῦ
γὰρ ἀγαθοῦ τἀγαθὸν διαπονεῖν) καὶ ἑαυτοῦ ἕνεκα (τοῦ
γὰρ διανοητικοῦ χάριν, ὅπερ ἕκαστος εἶναι δοκεῖ)· καὶ ζῆν
δὲ βούλεται ἑαυτὸν καὶ σῴζεσθαι, καὶ μάλιστα τοῦτο ᾧ
φρονεῖ. ἀγαθὸν γὰρ τῷ σπουδαίῳ τὸ εἶναι, ἕκαστος δ' 4

---

35. τι om. K^b προγεγενημένην L^b 36. διάλυσις] ἡ διάλυσις N^b Heliodorus 1166ᵃ 1. πέλας] φίλους πέλας K^b: φίλους vulg. 2. αὐτὸν K^b 6. καὶ—προσκεκρουκότες seclus. Ramsauer οἱ] οἱ μὴ L^b 12. δὲ K^b M^b: γὰρ L^b Γ ἑκάστων K^b: ἑκάστῳ vulg.

kalabilirler? Nitekim biribirleri için bunlar aynı şeyler olmayacak, bunlar olmayınca dostluk da olmayacaktır. Çünkü yaşam paylaşılamaz artık. Ama bunlardan söz etmiştik. İmdi bu durumda, hiç tanışmamış olsalardı, yapılabilecek olan başka bir şey de mi yapılmamalı? Yoksa geçmişteki yakınlığın anısını korumalı mı, nasıl yabancılardan çok dostlardan hoşlanmak gerektiğini düşünüyorsak, aşırı bir kötülük yüzünden kopma olmamışsa, önceki dostluk adına bize dost olanlara bir şeyler ayırmalı mı?

Yakınlarla ilgili sevilir şeyler, dostlukları belirleyen şeyler kendimizle ilgili olanlara bağlı görünüyor. İnsanlar iyi şeyleri ya da dost için böyle görünenleri isteyen ve yapan kişiyi; ya da dostun varolmasını, yaşamasını sırf onun adına isteyen kişiyi dost sayar. Yani annelerin çocukları için, ayrı düşen dostların biribirleri için duydukları gibi. Kimileri de birlikte yaşayan ve aynı şeyleri tercih eden; ya da dostla birlikte neşelenen, acı duyan kişiyi dost sayar. En çok anneler için böyle oluyor. Dostluğu da bunlardan birine göre belirliyorlar. İmdi bunlardan herbiri doğru kişide kendisiyle ilgili olarak bulunur (başka kişilerde ise böyle olduklarını varsaydıkları için: Dediğimiz gibi, öyle görünüyor ki, her birinin ölçüsü erdem ve erdemli kişi). O kendiyle uyumludur, ruhunun bütünü aynı şeylere iştah duyar. İyi olanları ve böyle görünenleri kendisi için ister, yapar (iyiyi aramak iyi kişinin işi), ve bu kendi adınadır (herbirimizi o kişi kılan düşünceyle ilgili yanı adına). Kendisinin yaşamasını, korunmasını ister; düşündüğü şey en çok bu olur, çünkü erdemli kişi için varolmak iyi bir şeydir. Her kişi iyi olanları

ἑαυτῷ βούλεται τἀγαθά, γενόμενος δ' ἄλλος αἱρεῖται οὐ- 20
δεὶς πάντ' ἔχειν [ἐκεῖνο τὸ γενόμενον] (ἔχει γὰρ καὶ νῦν ὁ
θεὸς τἀγαθόν) ἀλλ' ὧν ὅ τι ποτ' ἐστίν· δόξειε δ' ἂν τὸ νοοῦν
5 ἕκαστος εἶναι ἢ μάλιστα. συνδιάγειν τε ὁ τοιοῦτος ἑαυτῷ
βούλεται· ἡδέως γὰρ αὐτὸ ποιεῖ· τῶν τε γὰρ πεπραγμέ-
νων ἐπιτερπεῖς αἱ μνῆμαι, καὶ τῶν μελλόντων ἐλπίδες 25
ἀγαθαί, αἱ τοιαῦται δ' ἡδεῖαι. καὶ θεωρημάτων δ' εὐπορεῖ
τῇ διανοίᾳ. συναλγεῖ τε καὶ συνήδεται μάλισθ' ἑαυτῷ·
πάντοτε γάρ ἐστι τὸ αὐτὸ λυπηρόν τε καὶ ἡδύ, καὶ οὐκ
ἄλλοτ' ἄλλο· ἀμεταμέλητος γὰρ ὡς εἰπεῖν. τῷ δὴ πρὸς
αὐτὸν ἕκαστα τούτων ὑπάρχειν τῷ ἐπιεικεῖ, πρὸς δὲ 30
τὸν φίλον ἔχειν ὥσπερ πρὸς αὐτόν (ἔστι γὰρ ὁ φίλος
ἄλλος αὐτός), καὶ ἡ φιλία τούτων εἶναί τι δοκεῖ, καὶ
6 φίλοι οἷς ταῦθ' ὑπάρχει. πρὸς αὐτὸν δὲ πότερον ἔστιν ἢ
οὐκ ἔστι φιλία, ἀφείσθω ἐπὶ τοῦ παρόντος· δόξειε δ' ἂν
ταύτῃ εἶναι φιλία, ᾗ ἐστὶ δύο ἢ πλείω, ἐκ τῶν εἰρημέ- 35
νων, καὶ ὅτι ἡ ὑπερβολὴ τῆς φιλίας τῇ πρὸς αὐτὸν ὁμοιοῦ- 1166ᵇ
7 ται. φαίνεται δὲ τὰ εἰρημένα καὶ τοῖς πολλοῖς ὑπάρχειν,
καίπερ οὖσι φαύλοις. ἆρ' οὖν ᾗ τ' ἀρέσκουσιν ἑαυτοῖς καὶ
ὑπολαμβάνουσιν ἐπιεικεῖς εἶναι, ταύτῃ μετέχουσιν αὐτῶν;
ἐπεὶ τῶν γε κομιδῇ φαύλων καὶ ἀνοσιουργῶν οὐδενὶ ταῦθ' 5
8 ὑπάρχει, ἀλλ' οὐδὲ φαίνεται. σχεδὸν δὲ οὐδὲ τοῖς φαύ-
λοις· διαφέρονται γὰρ ἑαυτοῖς, καὶ ἑτέρων μὲν ἐπιθυμοῦ-
σιν ἄλλα δὲ βούλονται, οἷον οἱ ἀκρατεῖς· αἱροῦνται γὰρ
ἀντὶ τῶν δοκούντων ἑαυτοῖς ἀγαθῶν εἶναι τὰ ἡδέα βλα-
βερὰ ὄντα· οἱ δ' αὖ διὰ δειλίαν καὶ ἀργίαν ἀφίστανται 10
τοῦ πράττειν ἃ οἴονται ἑαυτοῖς βέλτιστα εἶναι. οἷς δὲ πολλὰ

---

20. οὐδεὶς αἱρεῖται Lᵇ Mᵇ Γ 21. ἐκεῖνο τὸ γενόμενον seclus. Vermehren 22. ἀλλ' οἷον ὁπότ' Kᵇ 23. ἢ om. Kᵇ Mᵇ 25. μνεῖαι Kᵇ Mᵇ 30. αὐτὸν] αὐτὸν μὲν Mᵇ 32. καὶ ante ἡ om. Kᵇ 35. ἐκ] ἢ ἐκ pr. Kᵇ: fort. ἓξ ⟨τε⟩ 1166ᵇ 3. τ' add. Kᵇ

kendisi için ister; hiçkimse bütün iyilere sahip olmayı ola- 20
naklı kılacak diye, bir başkası olmayı kabul etmez; tanrı da şimdi iyiye sahiptir ama daha önce olduğu şey olarak kaldıkça. Öte yandan her bireyin usuyla varolduğu ya da en çok onunla varolduğu görülse gerek. Böyle biri kendiyle yaşamak ister; bunu hoş bir biçimde yapar; yapmış olduklarının anıları eğlendirici, gelecekte yapacaklarının umudu iyi- 25
dir; bunlarsa hoş. Düşünce açısından zengin kurguları vardır, en çok kendi kendine acı çeker, haz alır. Onun için acı, hoş olan şey hep aynıdır, bugün bu, yarın şu değildir. Deyim yerindeyse o "pişman olamayan" biri. İmdi doğru kişide bunlardan herbiri kendi başına bulunduğundan ve dos- 30
tuyla ilişkisi kendi kendisiyle ilişkisi gibi olduğundan (dostu bir başka kendidir), bunların dostluğu da bunlara benzer bir şey olur ve bu özellikleri taşıyan kişilerle dost olurlar. İnsanın kendisiyle dostluğu olur mu, sorusunu bırakalım. Söylediklerimizden iki ya da daha çoğu olduğu ölçüde dostluğun 35
olduğu görülse gerek. Yine dostluk aşırılığı, kişinin kendi- 1166b
siyle olan dostluğuna benzer. Söylediklerimiz, kötü olsalar bile, bir çok kişide bulunuyor, diye düşünülse gerek. Ama, acaba kendilerinden hoşlandıkları için ve kendilerinin doğru kişi olduğunu varsaydıkları için, bunların arasına katılmamaları mı gerekir? Nitekim bu tür nitelikler kötü ve üçka- 5
ğıtçı kişilerde bulunmaz, diye de düşünülemez, herhalde aşağılık kişilerde de. Ama onlar kendi içlerinde tutarlı olmaz, kendine egemen olmayan kişiler gibi başka şeyler arzulayıp, başka şeyler isterler, kendilerine iyi görünenler yerine, zararlı bile olsalar hoş şeyleri tercih ederler. Kimileri ise kendileri için daha iyi olduğunu düşündükleri şeyleri yap- 10
maktan, korkaklık ya da tembellik yüzünden alıkonur. Öte

καὶ δεινὰ πέπρακται καὶ διὰ τὴν μοχθηρίαν μισοῦνται, καὶ φεύγουσι τὸ ζῆν καὶ ἀναιροῦσιν ἑαυτούς. ζητοῦσί τε οἱ 9
μοχθηροὶ μεθ' ὧν συνημερεύσουσιν, ἑαυτοὺς δὲ φεύγουσιν·
15 ἀναμιμνήσκονται γὰρ πολλῶν καὶ δυσχερῶν, καὶ τοιαῦθ' ἕτερα ἐλπίζουσι, καθ' ἑαυτοὺς ὄντες, μεθ' ἑτέρων δ' ὄντες ἐπιλανθάνονται. οὐδέν τε φιλητὸν ἔχοντες οὐδὲν φιλικὸν πάσχουσι πρὸς ἑαυτούς. οὐδὲ δὴ συγχαίρουσιν οὐδὲ συναλγοῦσιν οἱ τοιοῦτοι ἑαυτοῖς· στασιάζει γὰρ αὐτῶν ἡ ψυχή,
20 καὶ τὸ μὲν διὰ μοχθηρίαν ἀλγεῖ ἀπεχόμενόν τινων, τὸ δ' ἥδεται, καὶ τὸ μὲν δεῦρο τὸ δ' ἐκεῖσε ἕλκει ὥσπερ διασπῶντα. εἰ δὲ μὴ οἷόν τε ἅμα λυπεῖσθαι καὶ ἥδεσθαι, 10
ἀλλὰ μετὰ μικρόν γε λυπεῖται ὅτι ἥσθη, καὶ οὐκ ἂν ἐβούλετο ἡδέα ταῦτα γενέσθαι αὐτῷ· μεταμελείας γὰρ
25 οἱ φαῦλοι γέμουσιν. οὐ δὴ φαίνεται ὁ φαῦλος οὐδὲ πρὸς ἑαυτὸν φιλικῶς διακεῖσθαι διὰ τὸ μηδὲν ἔχειν φιλητόν. εἰ δὴ τὸ οὕτως ἔχειν λίαν ἐστὶν ἄθλιον, φευκτέον τὴν μοχθηρίαν διατεταμένως καὶ πειρατέον ἐπιεικῆ εἶναι· οὕτω γὰρ καὶ πρὸς ἑαυτὸν φιλικῶς ἂν ἔχοι καὶ ἑτέρῳ φίλος γένοιτο.

5 Ἡ δ' εὔνοια φιλικῷ μὲν ἔοικεν, οὐ μὴν ἔστι γε φιλία· V.
γίνεται γὰρ εὔνοια καὶ πρὸς ἀγνῶτας καὶ λανθάνουσα, φιλία δ' οὔ. καὶ πρότερον δὲ ταῦτ' εἴρηται. ἀλλ' οὐδὲ φίλησίς ἐστιν. οὐ γὰρ ἔχει διάτασιν οὐδ' ὄρεξιν, τῇ φιλήσει δὲ ταῦτ' ἀκολουθεῖ· καὶ ἡ μὲν φίλησις μετὰ συνηθείας, ἡ 2
35 δ' εὔνοια καὶ ἐκ προσπαίου, οἷον καὶ περὶ τοὺς ἀγωνιστὰς
1167 a συμβαίνει· εὔνοι γὰρ αὐτοῖς γίνονται καὶ συνθέλουσιν, συμπράξαιεν δ' ἂν οὐδέν· ὅπερ γὰρ εἴπομεν, προσπαίως εὔνοι γίνονται καὶ ἐπιπολαίως στέργουσιν. ἔοικε δὴ ἀρχὴ φιλίας 3

---

12. καὶ ante διὰ om. L^b μισοῦνται] μισοῦσί τε L^b καὶ om. M^b Γ
14. συνημερεύσουσιν K^b: συνδιημερεύσουσιν vulg. 20. τὸ μὲν om. K^b 26. αὐτὸν K^b 29. καὶ ante πρὸς om. K^b M^b 30. φιλικῶι K^b: φιλίᾳ vulg. 32. τοιαῦτ' K^b M^b Γ

yandan pek çok, korkunç şeyler yapmış olan kişiler, kötülük yüzünden kendinden nefret eder, yaşamdan kaçar, hatta kendini öldürür. Kötü kişiler hem birlikte gün geçirebilecekleri kişileri arar hem de kendilerinden kaçarlar. Kendi başlarına olduklarında pek çok talihsizlikleri anımsayıp bu tür başka şeyler kurarlar, başkalarıyla birlikte olduklarında, bunları unuturlar. Ne ki, sevilir hiçbir yanları olmadığından kendilerince bile sevilir değillerdir. İmdi bu tür kişiler kendi başlarına ne haz alır ne de acı duyar; ruhları karmakarışıktır, ruhlarının bir yanı kötülük yüzünden böylesi kimi şeylerden yoksun olduğu için acı çekerken, öteki parçası bundan hoşlanır; sanki bölmek ister gibi biri bir yandan, öteki öte yandan çeker. Aynı anda hem acı çekmek hem de haz almak olanaklı olmazsa, haz aldıktan sonra az haz aldığı için acı çeker, kendisi için hoş şeylerin olmamasını bile isteyebilir, çünkü kötü kişiler pişmanlık küpüdür. İmdi kötü kişi sevilir hiçbir yanı olmadığından, kendisine bile dostça yaklaşmaz. Demek ki, böyle olmak son derece sefilce bir şeyse, tüm gücümüzle kötülükten kaçmalı, doğru kişi olmaya çalışmalıyız. Ancak bu şekilde kendimizle dost olabilir, başka biriyle dostluk kurabiliriz.

Yakınlık duyma dostluğa benzer, ama dostluk değil: Tanımadık kişilere de yakınlık duyulur, bu dostluk saklı kalır, oysa dostluk böyle değil; daha önce de bunu söylemiştik. Ne ki, yakınlık duyma sevgi de değil, çünkü yakınlık duyma bir eğilim ya da iştah taşımaz, oysa bunlar sevgiye uyan şeyler. Ayrıca sevgi tanışıklıkla birlikte, yakınlık duyma ise beklenmedik biçimde olabilir, sözgelişi yarışmacılarla ilgili olabilir, onlara yakınlık duyulur, onlarla aynı şey istenir ama onlarla hiçbir ortak eylem yapılamaz. Çünkü dediğimiz gibi, insanlar beklenmedik biçimde yakınlık duyar, yüzeysel sever. İmdi

εἶναι, ὥσπερ τοῦ ἐρᾶν ἡ διὰ τῆς ὄψεως ἡδονή· μὴ γὰρ προησθεὶς τῇ ἰδέᾳ οὐδεὶς ἐρᾷ, ὁ δὲ χαίρων τῷ εἴδει οὐδὲν μᾶλλον ἐρᾷ, ἀλλ' ὅταν καὶ ἀπόντα ποθῇ καὶ τῆς παρουσίας ἐπιθυμῇ· οὕτω δὴ καὶ φίλους οὐχ οἷόν τ' εἶναι μὴ εὔνους γενομένους, οἱ δ' εὔνοι οὐδὲν μᾶλλον φιλοῦσιν· βούλονται γὰρ μόνον τἀγαθὰ οἷς εἰσὶν εὔνοι, συμπράξαιεν δ' ἂν οὐδέν, οὐδ' ὀχληθεῖεν ὑπὲρ αὐτῶν. διὸ μεταφέρων φαίη τις ἂν αὐτὴν ἀργὴν εἶναι φιλίαν, χρονιζομένην δὲ καὶ εἰς συνήθειαν ἀφικνουμένην γίνεσθαι φιλίαν, οὐ τὴν διὰ τὸ χρήσιμον οὐδὲ τὴν διὰ τὸ ἡδύ· οὐδὲ γὰρ εὔνοια ἐπὶ τούτοις γίνεται. ὁ μὲν γὰρ εὐεργετηθεὶς ἀνθ' ὧν πέπονθεν ἀπονέμει τὴν εὔνοιαν, τὰ δίκαια δρῶν· ὁ δὲ βουλόμενός τιν' εὐπραγεῖν, ἐλπίδα ἔχων εὐπορίας δι' ἐκείνου, οὐκ ἔοικ' εὔνους ἐκείνῳ εἶναι, ἀλλὰ μᾶλλον ἑαυτῷ, καθάπερ οὐδὲ φίλος, εἰ θεραπεύει αὐτὸν διά τινα χρῆσιν. ὅλως δ' εὔνοια δι' ἀρετὴν καὶ ἐπιείκειάν τινα γίνεται, ὅταν τῳ φανῇ καλός τις ἢ ἀνδρεῖος ἤ τι τοιοῦτον, καθάπερ καὶ ἐπὶ τῶν ἀγωνιστῶν εἴπομεν.

VI. Φιλικὸν δὲ καὶ ἡ ὁμόνοια φαίνεται. διόπερ οὐκ ἔστιν ὁμοδοξία· τοῦτο μὲν γὰρ καὶ ἀγνοοῦσιν ἀλλήλους ὑπάρξειεν ἄν· οὐδὲ τοὺς περὶ ὁτουοῦν ὁμογνωμονοῦντας ὁμονοεῖν φασίν, οἷον τοὺς περὶ τῶν οὐρανίων (οὐ γὰρ φιλικὸν τὸ περὶ τούτων ὁμονοεῖν), ἀλλὰ τὰς πόλεις ὁμονοεῖν φασίν, ὅταν περὶ τῶν συμφερόντων ὁμογνωμονῶσι καὶ ταὐτὰ προαιρῶνται καὶ πράττωσι τὰ κοινῇ δόξαντα. περὶ τὰ πρακτὰ δὴ ὁμονοοῦσιν, καὶ τούτων περὶ τὰ ἐν μεγέθει καὶ ἐνδεχόμενα ἀμφοῖν ὑπάρχειν ἢ πᾶσιν, οἷον αἱ πόλεις, ὅταν πᾶσι δοκῇ τὰς ἀρχὰς αἱρετὰς εἶναι, ἢ συμμαχεῖν Λακεδαιμονίοις, ἢ ἄρχειν Πιττακὸν ὅτε καὶ αὐτὸς ἤθελεν. ὅταν

1167ᵃ 18. δ' K^b M^b : δ' ἡ L^b 29. καὶ τὰ ἐνδεχόμενα L^b

öyle geliyor ki, nasıl aşkın başlangıcı görmekle doğan haz ise, yakınlık da bir dostluk başlangıcı. Hiçkimse önce ötekinin görünüşünden hoşlanmadıysa aşık olmuyor; ötekinin görünüşünden hoşlandığı için değil de, daha çok o olmadığında eksikliğini duyduğunda, yanında olmasını arzuladığından aşık oluyor. Demek bu biçimde yakınlık duymayanların dost olması olanaksız, ama yakınlık duydukları için de daha çok severler anlamına gelmez bu. İnsanlar yakınlık duydukları kişiler için iyi şeyler ister, ama ne onlarla ortak eylemde bulunabilir ne de onlar adına sıkıntıya katlanabilir. Bunun için eğretileme yoluyla, yakınlık duymanın "uyuşuk bir dostluk" olduğu söylenebilir. Ne ki uzun sürelidir, tanışma olursa yarar ya da hoşluğa dayanmayan bir dostluk haline gelebilir, çünkü yakınlık duyma bunlara dayanmaz. Yakınlık gören hakca davranırsa elde ettiğine karşılık olarak yakınlık duyar; ne ki, ondan gelecek bir çıkar beklentisiyle birisine iyilik yapmak isteyen kişinin, ona değil, daha çok kendine yakınlık duyduğu görünür: Tıpkı bir yarar adına özen gösteren kişinin dost olmaması gibi. Kısaca yarışmacılar için de söylediğimiz gibi, biri bir başkasına güzel, yiğit vb. göründüğünde erdem ya da belli bir doğruluk ile oluşuyor yakınlık.

Uzlaşma da sevilir görünüyor, bunun için de fikir birliğiyle eş tutulamaz; çünkü beriki biribirlerini tanımayan kişiler arasında da olabilir. Herhangi bir şey konusunda, sözgelişi gökyüzü ile ilgili konularda aynı düşüncede olanların uzlaştıkları söylenemez (bunlar üzerine uzlaşmak bir dostluk ilişkisi değil). Buna karşın yararlı olan şeylerde anlaştıkları, bunları tercih ettikleri, ortak olarak uygun gördükleri şeyleri yaptıklarında devletlerin uzlaştıkları söylenebilir. Demek ki, yapılan işler konusunda uzlaşılır: Önemli olanlar, heriki tarafla ya da herkesle ilgili olanlar konusunda: Sözgelişi devletler ne zaman yöneticilerin seçilmesi gerektiğinin hepsi için uygun olduğu konusunda; Spartalılarla müttefik olmak konusunda; kendisi istediğinde Pittakos'un yönetici olması konusunda uzlaşabilirler. Ama

δ' ἑκάτερος ἑαυτὸν βούληται, ὥσπερ οἱ ἐν ταῖς Φοινίσσαις, στασιάζουσιν· οὐ γάρ ἐστιν ὁμονοεῖν τὸ αὐτὸ ἑκάτερον ἐννοεῖν ὁδήποτε, ἀλλὰ τὸ ἐν τῷ αὐτῷ, οἷον ὅταν καὶ ὁ δῆμος 1167 b καὶ οἱ ἐπιεικεῖς τοὺς ἀρίστους ἄρχειν· οὕτω γὰρ πᾶσι γίνεται οὗ ἐφίενται. πολιτικὴ δὴ φιλία φαίνεται ἡ ὁμόνοια, καθάπερ καὶ λέγεται· περὶ τὰ συμφέροντα γάρ ἐστι καὶ τὰ εἰς τὸν βίον ἥκοντα. ἔστι δ' ἡ τοιαύτη ὁμόνοια 3 ἐν τοῖς ἐπιεικέσιν· οὗτοι γὰρ καὶ ἑαυτοῖς ὁμονοοῦσι καὶ ἀλλήλοις, ἐπὶ τῶν αὐτῶν ὄντες ὡς εἰπεῖν (τῶν τοιούτων γὰρ μένει τὰ βουλήματα καὶ οὐ μεταρρεῖ ὥσπερ εὔριπος), βούλονταί τε τὰ δίκαια καὶ τὰ συμφέροντα, τούτων δὲ καὶ κοινῇ ἐφίενται. τοὺς δὲ φαύλους οὐχ οἷόν τε ὁμονοεῖν 4 πλὴν ἐπὶ μικρόν, καθάπερ καὶ φίλους εἶναι, πλεονεξίας ἐφιεμένους ἐν τοῖς ὠφελίμοις, ἐν δὲ τοῖς πόνοις καὶ ταῖς λειτουργίαις ἐλλείποντας· ἑαυτῷ δ' ἕκαστος βουλόμενος ταῦτα τὸν πέλας ἐξετάζει καὶ κωλύει· μὴ γὰρ τηρούντων τὸ κοινὸν ἀπόλλυται. συμβαίνει οὖν αὐτοῖς στασιάζειν, ἀλλήλους μὲν ἐπαναγκάζοντας, αὐτοὺς δὲ μὴ βουλομένους τὰ δίκαια ποιεῖν.

7 Οἱ δ' εὐεργέται τοὺς εὐεργετηθέντας δοκοῦσι μᾶλλον VII. φιλεῖν ἢ οἱ εὖ παθόντες τοὺς δράσαντας, καὶ ὡς παρὰ λόγον γινόμενον ἐπιζητεῖται. τοῖς μὲν οὖν πλείστοις φαίνεται ὅτι οἱ μὲν ὀφείλουσι τοῖς δὲ ὀφείλεται· καθάπερ οὖν ἐπὶ τῶν δανείων οἱ μὲν ὀφείλοντες βούλονται μὴ εἶναι οἷς ὀφείλουσιν, οἱ δὲ δανείσαντες καὶ ἐπιμελοῦνται τῆς τῶν ὀφειλόντων σωτηρίας, οὕτω καὶ τοὺς εὐεργετήσαντας βούλεσθαι εἶναι τοὺς παθόντας ὡς κομιουμένους τὰς χάριτας,

---

33. ἑκάτερος καὶ ἑαυτὸν K^b 34. αὐτῷ K^b L^b M^b Γ ἐυνοεῖν K^b L^b Γ 1167 b 2. δὴ Ramsauer (et ut videtur Heliodorus) : δὲ codd. 4. ἥκοντα M^b : εἰκότα K^b Γ : ἀνήκοντα L^b 18. οἱ om. K^b M^b 22. οἱ δανείσαντες δὲ K^b M^b ἐπιμέλονται L^b

Phoinissai'da[75] olduğu gibi, herbiri kendi adayını isterse anlaşmazlığa düşerler. Uzlaşma iki taraftan herbirinin ne olursa olsun aynı şeyi önermesi değil, bir şeyi aynı şekilde önermesidir: Sözgelişi halkın ve doğru insanların aristokrasi yönetiminde uzlaşmaları! Ancak bu şekilde herkesin istediği olur. Demek söylediğimiz gibi, uzlaşma toplumsal bir dostluk gibi görünüyor; yararlı olanlarla, yaşam için uygun olanlarla ilgili. Bu tür bir uzlaşma doğru kişilerde olur, çünkü onlar kendileri ile, başkaları ile uzlaşma içindedir. Deyim yerindeyse "aynı yöne dönüktürler" (bu tür kişilerin istekleri kalıcıdır, bir sarkaç gibi yön değiştirip durmazlar); adil ve yararlı olanları ister, bunları kamu adına ararlar. Oysa kötü kişiler zorluklarda ve kamu işlerinde geride kalıp, yararlı olanlarda daha çoğu aradıklarından, dostluklarında da olduğu gibi, pek azı dışında, uzlaşamazlar. Herbiri bunları kendisi için istediğinden yakınındakini ezer, ona çelme atar, ortaklık gözetilmeyince ortaklık ortadan kalkar. İmdi biribirlerine fırsat vermedikleri, kendileri de adil şeyler yapmak istemedikleri için bunlarda anlaşmazlık ortaya çıkıyor.

Öyle görünüyor ki, iyilik yapanlar iyilik yaptıkları kişileri, iyilik görenlerin onları sevdiklerinden çok sever, akla aykırı olan bu durum araştırılır. Çoğu kişiye göre, biri borç verdiği için, öteki borçlandığı için bu böyle, çünkü nasıl ödünç verme konusunda, borçlu olanlar borçlu oldukları kimselerin olmamasını isterlerse, ödünç verenler de borçlu olanların "selamet"leriyle ilgilenirlerse; aynı biçimde iyilik yapanlar da iyilik görenlerin varolmasını ister, çünkü onlar şükran borcu taşıyacaklardır,

τοῖς δ' οὐκ εἶναι ἐπιμελὲς τὸ ἀνταποδοῦναι. Ἐπίχαρμος 25
μὲν οὖν τάχ' ἂν φαίη ταῦτα λέγειν αὐτοὺς ἐκ πονηροῦ
θεωμένους, ἔοικε δ' ἀνθρωπικῷ· ἀμνήμονες γὰρ οἱ πολλοί,
2 καὶ μᾶλλον εὖ πάσχειν ἢ ποιεῖν ἐφίενται. δόξειε δ' ἂν
φυσικώτερον εἶναι τὸ αἴτιον, καὶ οὐδ' ὅμοιον τὸ περὶ τοὺς
δανείσαντας· οὐ γάρ ἐστι φίλησις περὶ ἐκείνους, ἀλλὰ τοῦ 30
σῴζεσθαι βούλησις τῆς κομιδῆς ἕνεκα· οἱ δ' εὖ πεποιηκότες
φιλοῦσι καὶ ἀγαπῶσι τοὺς πεπονθότας κἂν μηδὲν ὦσι
3 χρήσιμοι μηδ' εἰς ὕστερον γένοιντ' ἄν. ὅπερ καὶ ἐπὶ τῶν
τεχνιτῶν συμβέβηκεν· πᾶς γὰρ τὸ οἰκεῖον ἔργον ἀγαπᾷ
μᾶλλον ἢ ἀγαπηθείη ἂν ὑπὸ τοῦ ἔργου ἐμψύχου γενομένου· 35
μάλιστα δ' ἴσως τοῦτο περὶ τοὺς ποιητὰς συμβαίνει· ὑπερα- 1168
γαπῶσι γὰρ οὗτοι τὰ οἰκεῖα ποιήματα, στέργοντες ὥσπερ
4 τέκνα. τοιούτῳ δὴ ἔοικε καὶ τὸ τῶν εὐεργετῶν· τὸ γὰρ εὖ
πεπονθὸς ἔργον ἐστὶν αὐτῶν· τοῦτο δὴ ἀγαπῶσι μᾶλλον ἢ
τὸ ἔργον τὸν ποιήσαντα. τούτου δ' αἴτιον ὅτι τὸ εἶναι πᾶσιν 5
αἱρετὸν καὶ φιλητόν, ἐσμὲν δ' ἐνεργείᾳ (τῷ ζῆν γὰρ καὶ
πράττειν), ἐνεργείᾳ δὲ ὁ ποιήσας τὸ ἔργον ἔστι πως· στέργει
δὴ τὸ ἔργον, διότι καὶ τὸ εἶναι. τοῦτο δὲ φυσικόν· ὃ γάρ
5 ἐστι δυνάμει, τοῦτο ἐνεργείᾳ τὸ ἔργον μηνύει. ἅμα δὲ καὶ
τῷ μὲν εὐεργέτῃ καλὸν τὸ κατὰ τὴν πρᾶξιν, ὥστε χαίρειν 10
ἐν ᾧ τοῦτο, τῷ δὲ παθόντι οὐδὲν καλὸν ἐν τῷ δράσαντι,
ἀλλ' εἴπερ, συμφέρον· τοῦτο δ' ἧττον ἡδὺ καὶ φιλητόν.
6 ἡδεῖα δ' ἐστὶ τοῦ μὲν παρόντος ἡ ἐνέργεια, τοῦ δὲ μέλλοντος
ἡ ἐλπίς, τοῦ δὲ γεγενημένου ἡ μνήμη· ἥδιστον δὲ τὸ κατὰ
τὴν ἐνέργειαν, καὶ φιλητὸν ὁμοίως. τῷ μὲν οὖν πεποιηκότι 15
μένει τὸ ἔργον (τὸ καλὸν γὰρ πολυχρόνιον), τῷ δὲ παθόντι
τὸ χρήσιμον παροίχεται. ἥ τε μνήμη τῶν μὲν καλῶν ἡδεῖα,

---

28. ἂν] ἂν καὶ Γ 29. οὐχ L^b Γ τὸ scripsi : τῷ codd. : καὶ τὰ (ut videtur) Γ 32. πεπονθότας] εὖ πεπονθότας Γ : εὐεργετηθέντας L^b
1168ª 7. δὴ K^b Γ

oysa ötekiler buna aldırmaz. Epikharmos herhalde bunları söyleyenlerin kötümser bir görüşten yola çıktıklarını söyleyecek, ama "insanca" görünüyor, çünkü pek çok kişinin belleği kıt, iyilik yapmaktan çok iyilik görmeye bakıyor. Ne ki, nedenin daha doğal olduğu, ödünç verme konusuyla bir benzerlik taşımadığı görünse gerek. Nitekim borç alana karşı sevgi değil, yalnızca -geri verme bakımından- korunması adına bir istek var. Oysa iyilik yapanlar dostluk duyar, kendileri için hiç yararlı olmasalar bile, daha sonra da yararlı olamayacak olsalar bile, iyilik görenleri sever. Bu, sanatçılarda da böyle olmuştur; sanatçı kendi eserini, eser canlı olsaydı onun tarafından sevileceğinden çok sever. Bu herhalde en çok ozanlarda böyle oluyor; onlar şiirlerini çocukları gibi seviyor, onların üzerine titriyorlar. İyilikseverlerinki de buna benziyor; görülen iyilik onların eseri. İmdi bunlar eserin yapıcısını sevdiğinden daha çok onu seviyor. Bunun nedeni şu: Herkes için varolma tercih edilecek, sevilecek bir şey, biz "etkinlikle" varız (yaşamakla, eylemekle); bir eser ortaya çıkaran kişi bir biçimde etkinlik içinde: Eserini sever, çünkü varolmayı sever, bu da doğal bir şey; nitekim olanak halinde varolanı, eser etkinlik halinde kılmakta. Aynı anda iyilik yapan için eylemine ilişkin olan şey de güzel; dolayısıyla bu kimdeyse ondan da hoşlanacaktır, oysa iyilik gören için iyilik yapanda güzel bir şey değil, olsa olsa yararlı bir şey olur. Bu daha az hoş, daha az sevilecek bir şey. Aslında hoş olan, şimdikinin etkinliği, gelecektekinin beklentisi, geçmiştekinin anısı. En hoş olan ise etkinlikle ilgili olan şey: Sevilecek olan şey de öyle. İmdi eylemi gerçekleştirmiş olan için 'eser' kalıcı (güzel olan şey kalıcı olur), eyleme uğrayan için ise yarar geçmişte kalır. Oysa güzel şeylerin anısı hoş,

τῶν δὲ χρησίμων οὐ πάνυ ἢ ἧττον· ἡ προσδοκία δ' ἀνάπαλιν ἔχειν ἔοικεν. καὶ ἡ μὲν φίλησις ποιήσει ἔοικεν, τὸ φιλεῖσθαι δὲ τῷ πάσχειν· τοῖς ὑπερέχουσι δὲ περὶ τὴν πρᾶξιν ἔπεται τὸ φιλεῖν καὶ τὰ φιλικά. ἔτι δὲ τὰ ἐπιπόνως γενόμενα πάντες μᾶλλον στέργουσιν, οἷον καὶ τὰ χρήματα οἱ κτησάμενοι τῶν παραλαβόντων· δοκεῖ δὲ τὸ μὲν εὖ πάσχειν ἄπονον εἶναι, τὸ δ' εὖ ποιεῖν ἐργῶδες. διὰ ταῦτα δὲ καὶ αἱ μητέρες φιλοτεκνότεραι· ἐπιπονωτέρα γὰρ ἡ γένησις, καὶ μᾶλλον ἴσασιν ὅτι αὐτῶν. δόξειε δ' ἂν τοῦτο καὶ τοῖς εὐεργέταις οἰκεῖον εἶναι. 7

8 Ἀπορεῖται δὲ καὶ πότερον δεῖ φιλεῖν ἑαυτὸν μάλιστα ἢ ἄλλον τινά. ἐπιτιμῶσι γὰρ τοῖς ἑαυτοὺς μάλιστ' ἀγαπῶσι, καὶ ὡς ἐν αἰσχρῷ φιλαύτους ἀποκαλοῦσι, δοκεῖ τε ὁ μὲν φαῦλος ἑαυτοῦ χάριν πάντα πράττειν, καὶ ὅσῳ ἂν μοχθηρότερος ᾖ, τοσούτῳ μᾶλλον—ἐγκαλοῦσι δὴ αὐτῷ οἷον ὅτι οὐδὲν ἀφ' ἑαυτοῦ πράττει—ὁ δ' ἐπιεικὴς διὰ τὸ καλόν, καὶ ὅσῳ ἂν βελτίων ᾖ, μᾶλλον διὰ τὸ καλόν, καὶ φίλου ἕνεκα, τὸ δ' αὑτοῦ παρίησιν. τοῖς λόγοις δὲ τούτοις τὰ ἔργα διαφωνεῖ, οὐκ ἀλόγως. φασὶ γὰρ δεῖν φιλεῖν μάλιστα τὸν μάλιστα φίλον, φίλος δὲ μάλιστα ὁ βουλόμενος ᾧ βούλεται τἀγαθὰ ἐκείνου ἕνεκα, καὶ εἰ μηδεὶς εἴσεται· ταῦτα δ' ὑπάρχει μάλιστ' αὐτῷ πρὸς αὑτόν, καὶ τὰ λοιπὰ δὴ πάνθ' οἷς ὁ φίλος ὁρίζεται· εἴρηται γὰρ ὅτι ἀπ' αὐτοῦ πάντα τὰ φιλικὰ καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους διήκει. καὶ αἱ παροιμίαι δὲ πᾶσαι ὁμογνωμονοῦσιν, οἷον τὸ "μία ψυχή" καὶ "κοινὰ τὰ φίλων" καὶ "ἰσότης φιλότης" καὶ "γόνυ κνήμης ἔγγιον·" πάντα γὰρ ταῦτα πρὸς αὐτὸν μάλιστ' ἂν ὑπάρχοι· μάλιστα VII 2

---

20. δὲ περὶ M^b: δὲ δὴ περὶ Γ: δὴ περὶ vulg. 21. τὸ φιλεῖν om. K^b
23. δὲ M^b: δὴ vulg. 28. καὶ om. L^b Γ 30. τε K^b Γ: δὲ vulg.
32. οἷον add. K^b Γ 1168b 2. ᾧ] ἢ ὦ K^b: fort. ἢν ᾧ 9. μάλισθ' ὑπάρχει L^b Γ

yararlı şeylerinki ya hiç hoş değildir ya da daha az hoştur; yine bunun da pek beklenir bir şey olmadığı görünüyor. Ayrıca sevgi bir etkinlik, sevilmek ise edilginlik gibi görünüyor; sevilecek şeyler, dostlukla ilgili şeyler de eylemde daha üstün olan kişinin peşinden gelir. Öte yandan, nasıl zenginliği kazananlar, mirasa konanlardan daha üstünse, herkes zorlukla olanları daha çok sever. Öyle görünüyor ki, iyilik görmek zahmetsiz, oysa iyilik etmek çaba ister. Bunun için anneler de çocuklarını daha çok seviyor, doğum zor, çocuklarının kendi 'eserleri' olduğunu daha iyi biliyorlar. İmdi bunun iyiliksever kişilere yakıştığı görülse gerek.

Acaba en çok kendini mi sevmeli, yoksa başka birini mi, diye sorulabilir. En çok kendini sevenler kınanır, kötüleyici anlamda "bencil" diye adlandırılır. Öyle görünüyor ki, kötü kişi her şeyi kendisi için yapıyor ve bu ne denli çoksa o denli kötü oluyor - kendisi için olmayan hiçbir şey yapmamakla suçlanır-. Oysa doğru kişi 'güzel'den ötürü, ne denli iyi ise o denli güzel bir şeyden ötürü ve dostu adına eyler, kendi yararını gözardı eder. Ne ki yine de olan bitenler, temellendirmelere uymuyor, bu da akla uygun. 1168b
En çok dost olanı en çok sevmek gerektiği söylenir; en çok dost olan kişi de, hiç kimse bilmeyecek olsa bile, iyi şeyleri kimin için istiyorsa, sırf onun adına isteyendir. Bunlar, dostun niteliği olarak belirlenen bütün öteki şeyler bizde daha çok kendimizle ilgili olarak bulunur. Sevilecek her şeyin kendimize bağlı olduğunu ve başkalarına yüklendiğini de söylediydik. Bütün atasözleri de bu konuda uzlaşıyor: "tek ruh", "dostların malı ortaktır", "dostluk eşitliktir", "diz kaval kemiğinden yakındır" gibi. Bütün bu atasözleri en çok kendi kendimize uyar, kişi en çok

γὰρ φίλος αὐτῷ· καὶ φιλητέον δὴ μάλισθ' ἑαυτόν. ἀπο- 10
ρεῖται δὴ εἰκότως ποτέροις χρεὼν ἕπεσθαι, ἀμφοῖν ἐχόντοιν
3 τὸ πιστόν. ἴσως οὖν τοὺς τοιούτους δεῖ τῶν λόγων διαιρεῖν
καὶ διορίζειν ἐφ' ὅσον ἑκάτεροι καὶ πῇ ἀληθεύουσιν. εἰ δὴ
λάβοιμεν τὸ φίλαυτον πῶς ἑκάτεροι λέγουσιν, τάχ' ἂν γένοιτο
4 δῆλον. οἱ μὲν οὖν εἰς ἄνειδος ἄγοντες αὐτὸ φιλαύτους καλοῦσι 15
τοὺς ἑαυτοῖς ἀπονέμοντας τὸ πλεῖον ἐν χρήμασι καὶ τιμαῖς
καὶ ἡδοναῖς ταῖς σωματικαῖς· τούτων γὰρ οἱ πολλοὶ ὀρέ-
γονται, καὶ ἐσπουδάκασι περὶ αὐτὰ ὡς ἄριστα ὄντα, διὸ καὶ
περιμάχητά ἐστιν. οἱ δὴ περὶ ταῦτα πλεονέκται χαρίζονται
ταῖς ἐπιθυμίαις καὶ ὅλως τοῖς πάθεσι καὶ τῷ ἀλόγῳ τῆς 20
ψυχῆς· τοιοῦτοι δ' εἰσὶν οἱ πολλοί· διὸ καὶ ἡ προσηγορία
γεγένηται ἀπὸ τοῦ πολλοῦ φαύλου ὄντος· δικαίως δὴ τοῖς
5 οὕτω φιλαύτοις ὀνειδίζεται. ὅτι δὲ τοὺς τὰ τοιαῦθ' αὑτοῖς
ἀπονέμοντας εἰώθασι λέγειν οἱ πολλοὶ φιλαύτους, οὐκ ἄδη-
λον· εἰ γάρ τις ἀεὶ σπουδάζοι τὰ δίκαια πράττειν αὐτὸς 25
μάλιστα πάντων ἢ τὰ σώφρονα ἢ ὁποιαοῦν ἄλλα τῶν κατὰ
τὰς ἀρετάς, καὶ ὅλως ἀεὶ τὸ καλὸν ἑαυτῷ περιποιοῖτο, οὐδεὶς
6 ἐρεῖ τοῦτον φίλαυτον οὐδὲ ψέξει. δόξειε δ' ἂν ὁ τοιοῦτος
μᾶλλον εἶναι φίλαυτος· ἀπονέμει γοῦν ἑαυτῷ τὰ κάλλιστα
καὶ μάλιστ' ἀγαθά, καὶ χαρίζεται ἑαυτοῦ τῷ κυριωτάτῳ, 30
καὶ πάντα τούτῳ πείθεται· ὥσπερ δὲ καὶ πόλις τὸ κυριώ-
τατον μάλιστ' εἶναι δοκεῖ καὶ πᾶν ἄλλο σύστημα, οὕτω καὶ
ἄνθρωπος· καὶ φίλαυτος δὴ μάλιστα ὁ τοῦτο ἀγαπῶν καὶ
τούτῳ χαριζόμενος. καὶ ἐγκρατὴς δὲ καὶ ἀκρατὴς λέγεται
τῷ κρατεῖν τὸν νοῦν ἢ μή, ὡς τούτου ἑκάστου ὄντος· καὶ πε- 35
πραγέναι δοκοῦσιν αὐτοὶ καὶ ἑκουσίως τὰ μετὰ λόγου μάλιστα. 1169ᵃ
ὅτι μὲν οὖν τοῦθ' ἕκαστός ἐστιν ἢ μάλιστα, οὐκ ἄδηλον, καὶ

---

11. δὴ scripsi : δ' codd. 15. οὖν om. K^b M^b 19. δὲ L^b 34. δὴ Γ 35. τοῦτο K^b M^b

kendi kendisiyle dost olur, en çok kendini sevmek gerekir. İmdi madem heriki görüş de ikna edici, "hangisine uyacağız" sorusu haklı olarak sorulsa gerek. Herhalde, temellendirmelerin herbiri ne dereceye kadar, ne tarzda doğru, bunu belirlemek gerekir. Herikisinin de "bencil"i nasıl tanımladığını ele alırsak belki bu açılabilir. Bu sözcüğü yerici anlamda kullananlar; zenginlikte, onurda, bedensel hazlarda daha büyük kısmı kendine ayıranlara "bencil" diyor; çünkü bunların pek çoğu sanki 'en iyi' bunlarmış gibi, bunlara iştah duyuyor, bunlara özen gösteriyor, bunun için bu tür şeyler arzulanır şeyler oluyor. Bunlarla ilgili çıkar sağlayanlar arzulardan; genel olarak tutkulardan, ruhun akla aykırı yanından hoşlanır, çoğunluk böyledir. Bunun için "bencil" adı kötü olan çoğunluğa bağlı olarak konmuştur. İmdi bu biçimde bencil olanlar haklı olarak yerilir, çünkü bu tür şeyleri kendine ayıranlara çoğunluk "bencil" deyegelmektedir, bu açık. Biri her zaman daha çok adil, ölçülü ya da erdeme uygun başka eylemler yapmaya çalışırsa, genellikle hep kendisi için güzel olana özen gösterirse, kimse ona bencil demeyecek, kınamayacaktır. Ama böyle biri çok daha bencildir, diye de düşünülebilir, çünkü en güzel şeyleri, daha iyi olanları kendine ayırıyor, kişinin kendisiyle ilgili en önemli şeyden hoşlanıyor, buna ikna olmuş. Devlet ve bütün öteki kurumlar, nasıl özellikle en baştaki kısmıyla kurulursa, insan da böyle. Demek ki, en çok bu yanını seven, bundan hoşlanan kişi bencil bir kişi! Herbir kişi kendi usu ile varolduğundan, usuna egemen olup olmamasına göre "kendine egemen", "kendine egemen değil" diye adlandırılır. Öyle görünüyor ki, özellikle isteyerek ve aklın katıldığı eylemlerde bulunmakla *biz* eylemde bulunmuş oluruz. Demek herbir kişiyi o kişi yapan ustur, ya da en çok odur, bu açık.

ὅτι ὁ ἐπιεικὴς μάλιστα τοῦτ' ἀγαπᾷ. διὸ φίλαυτος μάλιστ' ἂν εἴη, καθ' ἕτερον εἶδος τοῦ ὀνειδιζομένου, καὶ διαφέρων τοσοῦτον ὅσον τὸ κατὰ λόγον ζῆν τοῦ κατὰ πάθος, καὶ ὀρέγεσθαι ἢ τοῦ καλοῦ ἢ τοῦ δοκοῦντος συμφέρειν. τοὺς μὲν οὖν περὶ τὰς καλὰς πράξεις διαφερόντως σπουδάζοντας πάντες ἀποδέχονται καὶ ἐπαινοῦσιν· πάντων δὲ ἀμιλλωμένων πρὸς τὸ καλὸν καὶ διατεινομένων τὰ κάλλιστα πράττειν κοινῇ τ' ἂν πάντ' εἴη τὰ δέοντα καὶ ἰδίᾳ ἑκάστῳ τὰ μέγιστα τῶν ἀγαθῶν, εἴπερ ἡ ἀρετὴ τοιοῦτόν ἐστιν. ὥστε τὸν μὲν ἀγαθὸν δεῖ φίλαυτον εἶναι (καὶ γὰρ αὐτὸς ὀνήσεται τὰ καλὰ πράττων καὶ τοὺς ἄλλους ὠφελήσει), τὸν δὲ μοχθηρὸν οὐ δεῖ· βλάψει γὰρ καὶ ἑαυτὸν καὶ τοὺς πέλας, φαύλοις πάθεσιν ἑπόμενος. τῷ μοχθηρῷ μὲν οὖν διαφωνεῖ ἃ δεῖ πράττειν καὶ ἃ πράττει· ὁ δ' ἐπιεικής, ἃ δεῖ, ταῦτα καὶ πράττει· πᾶς γὰρ νοῦς αἱρεῖται τὸ βέλτιστον ἑαυτῷ, ὁ δ' ἐπιεικὴς πειθαρχεῖ τῷ νῷ. ἀληθὲς δὲ περὶ τοῦ σπουδαίου καὶ τὸ τῶν φίλων ἕνεκα πολλὰ πράττειν καὶ τῆς πατρίδος, κἂν δέῃ ὑπεραποθνήσκειν· προήσεται γὰρ καὶ χρήματα καὶ τιμὰς καὶ ὅλως τὰ περιμάχητα ἀγαθά, περιποιούμενος ἑαυτῷ τὸ καλόν· ὀλίγον γὰρ χρόνον ἡσθῆναι σφόδρα μᾶλλον ἕλοιτ' ἂν ἢ πολὺν ἠρέμα, καὶ βιῶσαι καλῶς ἐνιαυτὸν ἢ πόλλ' ἔτη τυχόντως, καὶ μίαν πρᾶξιν καλὴν καὶ μεγάλην ἢ πολλὰς καὶ μικράς. τοῖς δ' ὑπεραποθνήσκουσι τοῦτ' ἴσως συμβαίνει· αἱροῦνται δὴ μέγα καλὸν ἑαυτοῖς. καὶ χρήματα προοῖντ' ἂν ἐφ' ᾧ πλείονα λήψονται οἱ φίλοι· γίνεται γὰρ τῷ μὲν φίλῳ χρήματα, αὐτῷ δὲ τὸ καλόν· τὸ δὴ μεῖζον ἀγαθὸν ἑαυτῷ ἀπονέμει. καὶ περὶ τιμὰς δὲ καὶ ἀρχὰς ὁ αὐτὸς τρόπος· πάντα γὰρ τῷ φίλῳ ταῦτα προήσεται· κα-

---

1169ᵃ 6. ἡ ante τοῦ καλοῦ om. L^b 15. πράττειν om. K^b M^b 16. ἃ om. K^b ταῦτα ἃ δεῖ K^b M^b καὶ] ἀεὶ K^b 29. δὴ K^b

Doğru kişi en çok usu sever, bu da açık. Bunun için o yerilenlerden farklı biçimde bir "bencil" olsa gerek: Akla uygun yaşamak tutkuya göre yaşamaktan; güzele iştah duymak yararlı görünene iştah duymaktan ne denli farklı ise o denli farklı biçimde. İmdi özellikle güzel eylemler için çalışanları herkes destekler, över. Erdem böyle ise, herkes *güzel* için yarışınca, en güzel şeyleri yapmaya eğilimli olunca, hem kamuya gerekli olan her şey hem de herbir kişiye özgü en önemli iyiler varolabilir. Dolayısıyla iyi kişinin bencil olması gerekir (güzel şeyler yaptığı için sevinecek, başkalarına yararlı olacak), oysa kötü kişi bencil olmamalı, çünkü o çirkin tutkuları izlemekle hem kendine hem de yakınlarına zarar verecektir. Kötü kişinin yapması gerekenler ile yaptıkları arasında tutarsızlık olur, doğru kişi yapması gerekenler ne ise onları yapar. Her us kendisi için en iyi olanı tercih eder, doğru kişi usa boyun eğer. Erdemli kişiye gelince: onun dostları için, vatanı için, uğruna canını vermek bile gerekse, pek çok şey yaptığı doğru: Kendisi için güzel olanı sağlamak istediğinden, zenginliği, onuru, kısaca arzulanan iyileri bir yana bırakır; az az uzun süre yerine, kısa süre çok güçlü haz almayı; uzun yıllar gelişigüzel yaşamak yerine tek bir yıl güzel yaşamayı; sayısız, önemsiz eylemler yerine güzel, önemli tek eylemi tercih edebilir. Herhalde kendi yaşamlarını feda edenler için bu sonuncusu söz konusu, çünkü onlar kendileri için büyük, güzel tek şeyi tercih ediyor. Dostlarının payına onlardan daha çok düşsün diye para harcarlar, çünkü dosta para, kendisi içinse *güzel* oluşuyor, daha büyük iyi kendine kalıyor. Onurlar, yönetimler konusunda da bu böyle: onlar bütün bunları dostlara bırakacaklardır.

λὸν γὰρ αὐτῷ τοῦτο καὶ ἐπαινετόν. εἰκότως δὴ δοκεῖ σπουδαῖος εἶναι, ἀντὶ πάντων αἱρούμενος τὸ καλόν. ἐνδέχεται δὲ καὶ πράξεις τῷ φίλῳ προΐεσθαι, καὶ εἶναι κάλλιον τοῦ
11 αὐτὸν πρᾶξαι τὸ αἴτιον τῷ φίλῳ γενέσθαι. ἐν πᾶσι δὴ τοῖς ἐπαινετοῖς ὁ σπουδαῖος φαίνεται ἑαυτῷ τοῦ καλοῦ πλέον 35
νέμων. οὕτω μὲν οὖν φίλαυτον εἶναι δεῖ, καθάπερ εἴρηται· 1169ᵇ
ὡς δ' οἱ πολλοί, οὐ χρή.

IX. Ἀμφισβητεῖται δὲ καὶ περὶ τὸν εὐδαίμονα, εἰ δεήσε- 9
ται φίλων ἢ μή. οὐθὲν γάρ φασι δεῖν φίλων τοῖς μακαρίοις καὶ αὐτάρκεσιν· ὑπάρχειν γὰρ αὐτοῖς τἀγαθά· αὐτάρ- 5
κεις οὖν ὄντας οὐδενὸς προσδεῖσθαι, τὸν δὲ φίλον, ἕτερον αὐτὸν ὄντα, πορίζειν ἃ δι' αὐτοῦ ἀδυνατεῖ· ὅθεν "ὅταν ὁ
2 δαίμων εὖ διδῷ, τί δεῖ φίλων;" ἔοικε δ' ἀτόπῳ τὸ πάντ' ἀπονέμοντας τἀγαθὰ τῷ εὐδαίμονι φίλους μὴ ἀποδιδόναι, ὃ
δοκεῖ τῶν ἐκτὸς ἀγαθῶν μέγιστον εἶναι. εἴ τε φίλου μᾶλλόν 10
ἐστι τὸ εὖ ποιεῖν ἢ πάσχειν, καὶ ἔστι τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τῆς ἀρετῆς τὸ εὐεργετεῖν, κάλλιον δ' εὖ ποιεῖν φίλους ὀθνείων,
τῶν εὖ πεισομένων δεήσεται ὁ σπουδαῖος. διὸ καὶ ἐπιζητεῖται πότερον ἐν εὐτυχίαις μᾶλλον δεῖ φίλων ἢ ἐν ἀτυχίαις, 15
ὡς καὶ τοῦ ἀτυχοῦντος δεομένου τῶν εὐεργετησόντων καὶ τῶν
3 εὐτυχούντων οὓς εὖ ποιήσουσιν. ἄτοπον δ' ἴσως καὶ τὸ μονώτην ποιεῖν τὸν μακάριον· οὐδεὶς γὰρ ἕλοιτ' ἂν καθ' αὐτὸν
τὰ πάντ' ἔχειν ἀγαθά· πολιτικὸν γὰρ ὁ ἄνθρωπος καὶ συζῆν πεφυκός. καὶ τῷ εὐδαίμονι δὴ τοῦθ' ὑπάρχει· τὰ γὰρ 20
τῇ φύσει ἀγαθὰ ἔχει, δῆλον δ' ὡς μετὰ φίλων καὶ ἐπιεικῶν κρεῖττον ἢ μετ' ὀθνείων καὶ τῶν τυχόντων συνημερεύειν.
4 δεῖ ἄρα τῷ εὐδαίμονι φίλων. τί οὖν λέγουσιν οἱ πρῶτοι, καὶ πῇ ἀληθεύουσιν; ἢ ὅτι οἱ πολλοὶ φίλους οἴονται τοὺς χρησίμους εἶναι; τῶν τοιούτων μὲν οὖν οὐδὲν δεήσεται ὁ μακάριος,

---

1169ᵇ 5. ὑπάρχειν Nᵇ : ὑπάρχει vulg. αὐτοῖς om. Kᵇ ἀγαθά Kᵇ
18. τὰ πάντ' ἔχειν ἀγαθά] πάντ' ἔχειν τἀγαθὰ Lᵇ

çünkü kendileri için güzel, övülmesi gereken bu. Demek erdemli kişinin güzel olanı her şeye tercih eden böyle biri olması akla uygun. Ne ki, kimi eylemler de dosta bırakılabilir: Dostun bunları yapmasına neden olmak, bizzat yapmaktan daha güzel. İmdi bütün övülecek şeylerde erdemli kişinin, güzel olanın daha çoğunu kendine ayırdığı görünüyor. İmdi dediğimiz gibi, bu anlamda bencil olunmalı, çoğunluğun olduğu biçimde bencil olmamalı. 35 1169b

Mutlu kişi ile ilgili olarak, dostlara gereksinimi var mı, yok mu diye de tartışılır. Nitekim kutlu, kendine yeter kişilerin hiç de dostlara gereksinimi olmadığını söylerler, çünkü iyi şeyler onlarda bulunuyor, kendilerine yeter olduklarından hiçbir şeye gereksinim duymuyorlar. Ne ki, bir başka "kendi" olduğundan ötürü dost, tek başına elde edilemeyen şeyi sağlar. Bundan, "tanrı yardım ederse dostlara ne gerek var" derler.[76] Ne ki, bütün iyileri mutlu kişiye ayırmak, sonra da dostları bunun dışında tutmak garip görünüyor: Oysa dışa ait iyilerin en büyüğü dostlar olsa gerek. İyi davranmak ve iyilik görmek daha çok bir dostun görevi ise, iyilik etmek iyi kişinin, erdemin niteliği ise; dostlara iyilik etmek yabancılara iyilik etmekten daha güzelse, erdemli kişi iyilik edeceği kişilere gereksinim duyacaktır. Bunun için, madem talihsizliğe uğrayan kişi iyilik göreceği, talihliler ise iyilik yapacakları kimselere gereksinim duyuyor, acaba talihli durumda mı yoksa talihsizlikte mi dostlara daha çok gereksinim var, diye sorulur. Belki de 'tek kişiyi' mutlu saymak anlamsız; nitekim hiç kimse bütün iyilere sahip olmayı tek kendisi için tercih etmese gerek, çünkü insan toplumsal, doğa gereği birlikte yaşamaya yatkın. Bu, mutlu kişi için de böyle: O doğal olarak iyilere sahip; dostlarla, doğru kişilerle gün geçirmek, yabancı, sıradan kişilerle gün geçirmekten daha iyi, bu açık. Demek ki, mutlu kişiye dostlar gerekiyor. İmdi acaba dediklerimiz ne anlama geliyor? Ne anlamda doğru? Yoksa çoğunluğun dost diye yararlı kişileri düşündükleri sonucu mu çıkıyor? Oysa kutlu kişi bu tür dostlara hiç gerek duymayacaktır, 5 10 15 20

ἐπειδὴ τἀγαθὰ ὑπάρχει αὐτῷ· οὐδὲ δὴ τῶν διὰ τὸ ἡδύ, ἢ ἐπὶ μικρόν (ἡδὺς γὰρ ὁ βίος ὢν οὐδὲν δεῖται ἐπεισάκτου ἡδονῆς)· οὐ δεόμενος δὲ τῶν τοιούτων φίλων οὐ δοκεῖ δεῖσθαι φίλων. τὸ δ' οὐκ ἔστιν ἴσως ἀληθές. ἐν ἀρχῇ γὰρ εἴρηται ὅτι ἡ εὐδαιμονία ἐνέργειά τις ἐστίν, ἡ δ' ἐνέργεια δῆλον ὅτι γίνεται καὶ οὐχ ὑπάρχει ὥσπερ κτῆμά τι. εἰ δὲ τὸ εὐδαιμονεῖν ἐστὶν ἐν τῷ ζῆν καὶ ἐνεργεῖν, τοῦ δ' ἀγαθοῦ ἡ ἐνέργεια σπουδαία καὶ ἡδεῖα καθ' αὑτήν, καθάπερ ἐν ἀρχῇ εἴρηται, ἔστι δὲ καὶ τὸ οἰκεῖον τῶν ἡδέων, θεωρεῖν δὲ μᾶλλον τοὺς πέλας δυνάμεθα ἢ ἑαυτοὺς καὶ τὰς ἐκείνων πράξεις ἢ τὰς οἰκείας, αἱ τῶν σπουδαίων δὲ πράξεις φίλων ὄντων 1170ᵃ ἡδεῖαι τοῖς ἀγαθοῖς (ἄμφω γὰρ ἔχουσι τὰ τῇ φύσει ἡδέα)· ὁ μακάριος δὴ φίλων τοιούτων δεήσεται, εἴπερ θεωρεῖν προαιρεῖται πράξεις ἐπιεικεῖς καὶ οἰκείας, τοιαῦται δ' αἱ τοῦ ἀγαθοῦ φίλου ὄντος. οἴονταί τε δεῖν ἡδέως ζῆν τὸν εὐδαίμονα. μονώτῃ μὲν οὖν χαλεπὸς ὁ βίος· οὐ γὰρ ῥᾴδιον καθ' αὐτὸν ἐνεργεῖν συνεχῶς, μεθ' ἑτέρων δὲ καὶ πρὸς ἄλλους ῥᾷον. ἔσται οὖν ἡ ἐνέργεια συνεχεστέρα, ἡδεῖα οὖσα καθ' αὑτήν, ὃ δεῖ περὶ τὸν μακάριον εἶναι· ὁ γὰρ σπουδαῖος, ᾗ σπουδαῖος, ταῖς κατ' ἀρετὴν πράξεσι χαίρει, ταῖς δ' ἀπὸ κακίας δυσχεραίνει, καθάπερ ὁ μουσικὸς τοῖς καλοῖς μέλεσιν ἥδεται, ἐπὶ δὲ τοῖς φαύλοις λυπεῖται. γίνοιτο δ' ἂν καὶ ἄσκησίς τις τῆς ἀρετῆς ἐκ τοῦ συζῆν τοῖς ἀγαθοῖς, καθάπερ καὶ Θέογνίς φησιν. φυσικώτερον δ' ἐπισκοποῦσιν ἔοικεν ὁ σπουδαῖος φίλος τῷ σπουδαίῳ τῇ φύσει αἱρετὸς εἶναι. τὸ γὰρ τῇ φύσει ἀγαθὸν εἴρηται ὅτι τῷ σπουδαίῳ ἀγαθὸν καὶ ἡδύ ἐστι καθ' αὐτό. τὸ δὲ ζῆν ὁρίζονται τοῖς ζῴοις δυνάμει αἰσθήσεως, ἀνθρώποις δ' αἰσθήσεως ἢ νοήσεως· ἡ δὲ δύναμις εἰς τὴν

---

35. δὲ cod. Coll. Corp. Chr. Oxon. : δὴ vulg. 1170ᵃ 4. τε] δὲ Γ
15. ἀγαθὸν καὶ] καὶ ἀγαθὸν καὶ L^b: om. K^b

çünkü iyi şeyler zaten onda bulunur. Hoşluktan ötürü dost olanlara da ya gereksinim duymayacaktır ya da çok az duyacaktır (madem yaşamı hoş, buna ek bir hazza hiç gerek yok). Bu tür dostlara gereksinim duymayan biri için dostlara gerek olmadığı düşünülebilir. Ne ki, bu herhalde doğru değil! Nitekim başlangıçta "mutluluk belli bir etkinliktir", demiştik: Etkinlik bir mal gibi bulunan bir şey değil, bir oluştur, bu açık. İmdi başta dediğimiz gibi, mutlu olmak yaşamakta, etkinlikte bulunmakta ise, iyi kişinin etkinliği kendi başına erdemli, hoş ise; bu hoş şey de bize yakışır bir şeyse; biz kendimizden çok yakınlarımızı ve bizim eylemlerimizden çok onların eylemlerini gözleyebiliyorsak, dost olan erdemli kişilerin eylemleri iyi kişiler için hoş ise (herikisi de hoş şeylere doğal olarak sahip); kutlu kişi, doğru, yakışır eylemleri gözlemeyi tercih ediyorsa; bu tür eylemler dost olan iyi birinin eylemleri ise, o bu tür dostlara gerek duyacaktır. Mutlu kişinin hoş biçimde yaşaması gerektiği de düşünülür; tek başına yaşayan birinin yaşamı güç olur; sürekli olarak kendi başına etkinlikte bulunmak kolay değil, başkalarıyla birlikte, başkaları adına bunu yapmak daha kolay. Demek ki, etkinlik, tam da mutlu kişi için olması gerektiği gibi, 'kendi başına' hoş olduğundan, daha sürekli olacaktır. Nasıl bir müzisyen güzel ezgilerden hoşlanırsa, kötülerden acı duyarsa; erdemli olmakla erdemli kişi de erdeme uygun eylemlerden hoşlanır, kötülüğe bağlı olanlardan nefret eder. Ayrıca Theoginis'in dediği gibi, bir erdem uygulaması, iyi kişilerle birlikte yaşamakla oluşabilir. Daha doğallığı arayanlar ise, erdemli kişi doğal olarak erdemli kişi tarafından tercih edilecek bir dosttur, diye düşünür. Kaldı ki, doğal olarak iyi olanın erdemli kimse için 'kendi başına' iyi, hoş olduğunu söylemiştik. Hayvanlar için yaşamak duyu olanağına göre, insanlar için ise duyu ya da düşünme olanağına göre belirlenir. Olanak

ἐνέργειαν ἀνάγεται, τὸ δὲ κύριον ἐν τῇ ἐνεργείᾳ· ἔοικε δὴ τὸ ζῆν εἶναι κυρίως τὸ αἰσθάνεσθαι ἢ νοεῖν. τὸ δὲ ζῆν τῶν καθ' αὐτὸ ἀγαθῶν καὶ ἡδέων· ὡρισμένον γάρ, τὸ δ' ὡρισμένον τῆς τἀγαθοῦ φύσεως· τὸ δὲ τῇ φύσει ἀγαθὸν καὶ
8 τῷ ἐπιεικεῖ· διόπερ ἔοικε πᾶσιν ἡδὺ εἶναι· οὐ δεῖ δὲ λαμβάνειν μοχθηρὰν ζωὴν καὶ διεφθαρμένην, οὐδ' ἐν. λύπαις· ἀόριστος γὰρ ἡ τοιαύτη, καθάπερ τὰ ὑπάρχοντα αὐτῇ. ἐν
9 τοῖς ἐχομένοις δὲ περὶ τῆς λύπης ἔσται φανερώτερον. εἰ δ' αὐτὸ τὸ ζῆν ἀγαθὸν καὶ ἡδύ (ἔοικε δὲ καὶ ἐκ τοῦ πάντας ὀρέγεσθαι αὐτοῦ, καὶ μάλιστα τοὺς ἐπιεικεῖς καὶ μακαρίους· τούτοις γὰρ ὁ βίος αἱρετώτατος, καὶ ἡ τούτων μακαριωτάτη ζωή), ὁ δ' ὁρῶν ὅτι ὁρᾷ αἰσθάνεται καὶ ὁ ἀκούων ὅτι ἀκούει καὶ ὁ βαδίζων ὅτι βαδίζει, καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ὁμοίως ἔστι τι τὸ αἰσθανόμενον ὅτι ἐνεργοῦμεν, ὥστε ἂν αἰσθανώμεθ', ὅτι αἰσθανόμεθα, κἂν νοῶμεν, ὅτι νοοῦμεν, τὸ δ' ὅτι αἰσθανόμεθα ἢ νοοῦμεν, ὅτι ἐσμέν (τὸ γὰρ εἶναι ἦν αἰσθάνεσθαι ἢ νοεῖν), τὸ δ' αἰσθάνεσθαι ὅτι ζῇ, τῶν ἡδέων καθ' αὑτό (φύ- 1170 b
σει γὰρ ἀγαθὸν ζωή, τὸ δ' ἀγαθὸν ὑπάρχον ἐν ἑαυτῷ αἰσθάνεσθαι ἡδύ), αἱρετὸν δὲ τὸ ζῆν καὶ μάλιστα τοῖς ἀγαθοῖς, ὅτι τὸ εἶναι ἀγαθόν ἐστιν αὐτοῖς καὶ ἡδύ (συναισθανό-
10 μενοι γὰρ τοῦ καθ' αὑτὸ ἀγαθοῦ ἥδονται), ὡς δὲ πρὸς ἑαυτὸν 5
ἔχει ὁ σπουδαῖος, καὶ πρὸς τὸν φίλον (ἕτερος γὰρ αὐτὸς ὁ φίλος ἐστίν)· καθάπερ οὖν τὸ αὐτὸν εἶναι αἱρετόν ἐστιν ἑκάστῳ, οὕτω καὶ τὸ τὸν φίλον, ἢ παραπλησίως. τὸ δ' εἶναι ἦν αἱρετὸν διὰ τὸ αἰσθάνεσθαι αὐτοῦ ἀγαθοῦ ὄντος, ἡ δὲ τοιαύτη αἴσθησις ἡδεῖα καθ' ἑαυτήν. συναισθάνεσθαι ἄρα δεῖ καὶ τοῦ 10
φίλου ὅτι ἔστιν, τοῦτο δὲ γίνοιτ' ἂν ἐν τῷ συζῆν καὶ κοινωνεῖν λόγων καὶ διανοίας· οὕτω γὰρ ἂν δόξειε τὸ συζῆν ἐπὶ τῶν

---

18. δὲ] δὴ K^b 25. ἑπομένοις L^b M^b Γ 31. ὥστε ἂν αἰσθανώμεθ' scripsi: ὥστε αἰσθανόμεθ' ἂν K^b: ὥστε αἰσθανοίμεθ' ἂν Γ: αἰσθανοίμεθα δ' ἂν L^b M^b 32. κἂν νοῶμεν scripsi: καὶ νοοῦμεν K^b: καὶ νοοῖμεν vulg.

etkinliğe geçer, asıl olan etkinliktedir. Öyle görünüyor ki, yaşamak asıl anlamda ya duyumsamaktır ya da düşünmektir. Yaşamak, 'kendi başına' iyi, hoş bir şey; çünkü yaşamak belirli bir şey; belirlenmiş olan şey ise 'iyi'nin doğasına özgü. doğal olarak iyi olan, doğru kişi için de böyledir; işte bundan ötürü herkes için hoş görünüyor. Ne ki burada kötü, bozuk ya da acı içinde yaşamı düşünmemek gerekir, çünkü nasıl onun nitelikleri belirli değilse, bu tür bir yaşam da belirlenmiş değildir. Bu konu ilerde acı konusundan söz ederken açıklık kazanacak. İmdi yaşamanın kendisi iyi, hoşsa (herkesin, en çok da doğru, kutlu kişilerin onu istemelerinden de bu görünüyor: Onlar için yaşam en çok tercih edilmesi gerekli olan şey, onlarınki en kutlu yaşam); gören gördüğünü, işiten işittiğini, yürüyen yürüdüğünü duyumsuyorsa, öteki durumlarda da aynı şekilde bizim etkinlikte olduğumuzu duyumsadığımız bir şey varsa; dolayısıyla duyumsamakta olduğumuzu duyumsuyor, düşünmekte olduğumuzu düşünüyorsak, duyumsamamız ve düşünmemiz varolmamız demekse (varolmak düşünmek ya da duyumsamaktır, demiştik) ve duyumsamak 'kendi başına' hoş bir şeyse (yaşam doğal olarak bir iyi, bizde bir iyinin varolduğunu duyumsamak hoş); yaşamak tercih edilmesi gereken bir şeydir ve onlar için varolmak iyi, hoş olduğundan ötürü en çok iyi kişiler için böyledir (onlar kendi başına 'iyi'yi duyumsamaktan hoşlanır), erdemli kişi de dostuna karşı, kendine nasıl davranıyorsa öyle davranır (dost bir başka 'kendi'dir). İmdi nasıl herbir kişi için kendi varlığı tercih edilecek bir şeyse, aynen böyle ya da buna yakın biçimde dostun varlığı da tercih edilecek bir şeydir. Varolmak, kendini iyi olarak duyumsamak olmakla, tercih edilir; bu tür bir duyumsama kendi başına hoş olur, bunu söylemiştik. Demek ki, dostun varlığını da birlikte duyumsamak gerekir; bu ise birlikte yaşamakta, söz ve fikir alışverişinde oluşsa gerek. İnsanlarla ilgili olarak, birlikte yaşamaktan bu şekilde söz edildiği görünüyor,

ἀνθρώπων λέγεσθαι, καὶ οὐχ ὥσπερ ἐπὶ τῶν βοσκημάτων τὸ ἐν τῷ αὐτῷ νέμεσθαι. εἰ δὴ τῷ μακαρίῳ τὸ εἶναι αἱρε-
15 τόν ἐστι καθ' αὑτό, ἀγαθὸν τῇ φύσει ὂν καὶ ἡδύ, παραπλήσιον δὲ καὶ τὸ τοῦ φίλου ἐστίν, κἂν ὁ φίλος τῶν αἱρετῶν εἴη. ὃ δ' ἐστὶν αὐτῷ αἱρετόν, τοῦτο δεῖ ὑπάρχειν αὐτῷ, ἢ ταύτῃ ἐνδεὴς ἔσται. δεήσει ἄρα τῷ εὐδαιμονήσοντι φίλων σπουδαίων.

10 Ἆρ' οὖν ὡς πλείστους φίλους ποιητέον, ἢ καθάπερ ἐπὶ X.
τῆς ξενίας ἐμμελῶς εἰρῆσθαι δοκεῖ "μήτε πολύξεινος μήτ' ἄξεινος," καὶ ἐπὶ τῆς φιλίας ἁρμόσει μήτ' ἄφιλον εἶναι μήτ' αὖ πολύφιλον καθ' ὑπερβολήν; τοῖς μὲν δὴ πρὸς χρῆ- 2
σιν κἂν πάνυ δόξειεν ἁρμόζειν τὸ λεχθέν· πολλοῖς γὰρ
25 ἀνθυπηρετεῖν ἐπίπονον, καὶ οὐχ ἱκανὸς ὁ βίος αὐτὸ [τοῦτο] πράττειν. οἱ πλείους δὴ τῶν πρὸς τὸν οἰκεῖον βίον ἱκανῶν περίεργοι καὶ ἐμπόδιοι πρὸς τὸ καλῶς ζῆν· οὐθὲν οὖν δεῖ αὐτῶν. καὶ οἱ πρὸς ἡδονὴν δὲ ἀρκοῦσιν ὀλίγοι, καθάπερ ἐν τῇ τροφῇ τὸ ἥδυσμα. τοὺς δὲ σπουδαίους πότερον πλείστους 3
30 κατ' ἀριθμόν, ἢ ἔστι τι μέτρον καὶ φιλικοῦ πλήθους, ὥσπερ πόλεως; οὔτε γὰρ ἐκ δέκα ἀνθρώπων γένοιτ' ἂν πόλις, οὔτ' ἐκ δέκα μυριάδων ἔτι πόλις ἐστίν. τὸ δὲ ποσὸν οὐκ ἔστιν ἴσως ἕν τι, ἀλλὰ πᾶν τὸ μεταξὺ τινῶν ὡρισμένων. καὶ φίλων
1171ª δή ἐστι πλῆθος ὡρισμένον, καὶ ἴσως οἱ πλεῖστοι μεθ' ὧν ἂν δύναιτό τις συζῆν (τοῦτο γὰρ ἐδόκει φιλικώτατον εἶναι)· ὅτι 4
δ' οὐχ οἷόν τε πολλοῖς συζῆν καὶ διανέμειν ἑαυτόν, οὐκ ἄδηλον. ἔτι δὲ κἀκείνους δεῖ ἀλλήλοις φίλους εἶναι, εἰ μέλλουσι 5
πάντες μετ' ἀλλήλων συνημερεύειν· τοῦτο δ' ἐργῶδες ἐν

1170ᵇ 14. τὸ ἐν] fort. τῷ ἐν 16. κἂν—17. εἴη] καὶ—ἂν εἴη L^b: καὶ—εἴη Γ 22. post ἄξεινος add. καλεοίμην L^b Γ 24. κἂν scripsi: καὶ codd. post δόξειεν add. ἂν O^b 25. αὐτὸ K^b: αὐτῷ M^b Γ: αὐτοῖς L^b τοῦτο seclusi 26. δὲ M^b ἱκανῶν O^b Γ: ἱκανῶς vulg. 30. καὶ om. K^b 1171ª 2. δύναιντο συζῆν K^b διότι K^b

ama bu aynı yerde otlamaları yüzünden sürülerle ilgili kullanımdaki anlamı taşımaz. İmdi kutlu kişi için varolmak doğal olarak iyi, hoş olduğundan ötürü, 'kendi başına' tercih ediliyorsa, aynı şekilde dost da tercih ediliyorsa, dostun varolması da öyle olur. Onun için tercih edilecek şeyin kendisinde bulunması gerekir, yoksa bundan yoksun kalacaktır. Demek ki, mutlu kişinin erdemli dostlara gereksinimi olacaktır.

İmdi olabildiğince çok mu dost edinmeli, yoksa konukluk konusunda nasıl "ne çok konuk ne de konuksuz" demek yerinde görünürse, dostluk konusunda da "ne dostsuz olmak ne de aşırı sayıda çok dostu olmak"[77] mı demek uygun olacak? Yarar üzerine kurulan dostluklara bu söylediğimiz şeyin çok uyduğu görünebilir, çünkü pek çok kişiye hizmet etmek zahmetli; bunu gerçekleştirmek için yaşam yeterli değil. Demek ki, yakışır bir yaşama yeterli olandan daha çok sayıda dost fazla; ayrıca güzel bir yaşam için engelleyici. Öyleyse buna gerek yok. Haz üzerine kurulanlarda da, yemekteki tuz-biber gibi az dost yeter.Erdemli kişilere gelince, acaba çok olabilirler mi, yoksa kentteki yurttaşların sayısı gibi, dost sayısında da bir ölçü var mı? On kişiyle bir kent kurulamaz, onbin kişiyle kurulan bir kent de artık bir kent olmaz. Herhalde nicelik belli bir sayı değil, belirli iki sayı arasındaki her sayı. İmdi dostların çokluğu belirli, herhalde bir kişinin birlikte yaşayabileceği en çok kişi sayısı kadar olsa gerek (nitekim bu, en dostca şey diye düşünülüyor); pek çok kişiyle bir arada yaşamak, kendini onlara ayırmak olanaksız, bu açık. Ayrıca hepsi birlikte günlerini geçirmek zorunda iseler onların da biribirleriyle dost olması gerekir, oysa

πολλοῖς ὑπάρχειν. χαλεπὸν δὲ γίνεται καὶ τὸ συγχαίρειν καὶ τὸ συναλγεῖν οἰκείως πολλοῖς· εἰκὸς γὰρ συμπίπτειν ἅμα τῷ μὲν συνήδεσθαι τῷ δὲ συνάχθεσθαι. ἴσως οὖν εὖ ἔχει μὴ ζητεῖν ὡς πολυφιλώτατον εἶναι, ἀλλὰ τοσούτους ὅσοι εἰς τὸ συζῆν ἱκανοί· οὐδὲ γὰρ ἐνδέχεσθαι δόξειεν ἂν πολλοῖς εἶναι φίλον σφόδρα. διόπερ οὐδ' ἐρᾶν πλειόνων· ὑπερβολὴ γάρ τις εἶναι βούλεται φιλίας, τοῦτο δὲ πρὸς ἕνα· καὶ τὸ σφόδρα δὴ πρὸς ὀλίγους. οὕτω δ' ἔχειν ἔοικε καὶ ἐπὶ τῶν πραγμάτων· οὐ γίνονται γὰρ φίλοι πολλοὶ κατὰ τὴν ἑταιρικὴν φιλίαν, αἱ δ' ὑμνούμεναι ἐν δυσὶ λέγονται. οἱ δὲ πολύφιλοι καὶ πᾶσιν οἰκείως ἐντυγχάνοντες οὐδενὶ δοκοῦσιν εἶναι φίλοι, πλὴν πολιτικῶς, οὓς καὶ καλοῦσιν ἀρέσκους. πολιτικῶς μὲν οὖν ἔστι πολλοῖς εἶναι φίλον καὶ μὴ ἄρεσκον ὄντα, ἀλλ' ὡς ἀληθῶς ἐπιεικῆ· δι' ἀρετὴν δὲ καὶ δι' αὐτοὺς οὐκ ἔστι πρὸς πολλούς, ἀγαπητὸν δὲ καὶ ὀλίγους εὑρεῖν τοιούτους.

XI. Πότερον δ' ἐν εὐτυχίαις μᾶλλον φίλων δεῖ ἢ ἐν δυστυχίαις; ἐν ἀμφοῖν γὰρ ἐπιζητοῦνται· οἵ τε γὰρ ἀτυχοῦντες δέονται ἐπικουρίας, οἵ τ' εὐτυχοῦντες συμβίων καὶ οὓς εὖ ποιήσουσιν· βούλονται γὰρ εὖ ὁρᾶν. ἀναγκαιότερον μὲν δὴ ἐν ταῖς ἀτυχίαις, διὸ τῶν χρησίμων ἐνταῦθα δεῖ, κάλλιον δ' ἐν ταῖς εὐτυχίαις, διὸ καὶ τοὺς ἐπιεικεῖς ζητοῦσιν· τούτους γὰρ αἱρετώτερον εὐεργετεῖν καὶ μετὰ τούτων διάγειν. ἔστι γὰρ καὶ ἡ παρουσία αὐτὴ τῶν φίλων ἡδεῖα καὶ ἐν ταῖς εὐτυχίαις καὶ ἐν ταῖς δυστυχίαις. κουφίζονται γὰρ οἱ λυπούμενοι συναλγούντων τῶν φίλων. διὸ κἂν ἀπορήσειέν τις πότερον ὥσπερ βάρους μεταλαμβάνουσιν, ἢ τοῦτο μὲν οὔ, ἡ παρουσία δ' αὐτῶν ἡδεῖα οὖσα καὶ ἡ ἔννοια τοῦ συναλγεῖν ἐλάττω τὴν λύπην ποιεῖ. εἰ μὲν οὖν διὰ ταῦτα ἢ δι' ἄλλο τι κουφίζονται,

---

10. οὐ K^b M^b 12. τισιν K^b 15. πολλοὶ φίλοι K^b 19. αὐτοὺς scripsi : αὐτοὺς codd. 23. δ' K^b M^b 26. καὶ om. K^b M^b 28. καὶ ἐν ταῖς εὐτυχίαις om. K^b

pek çok kişide bunun olması zorlu bir şey. Pek çok kişiyle birlikte yakışır biçimde haz ve acı paylaşmak da zor: Aynı anda biriyle haz, ötekiyle acı paylaşmak zorunda kalınabilir. Demek olabildiğince çok dostsever olmak için değil, birlikte yaşamaya yeterli olacak kadarıyla dost olmak için çalışmak herhalde iyi olur. Nitekim çok kişiyle sıkı dost olmak olası görünmese gerek. Bunun için çok kişiye aşık da olmamalı: Aşk bir dostluk aşırılığı olması demektir, bu da yalnızca bir kişiyle olabilir; öyleyse sıkı dostluk da pek az kişiyle söz konusu. Olan bitenlerde de bu böyle görünüyor: Pek çok kişi arkadaş dostluğuna göre dost olmuyor; şiirler de iki kişi arasındaki dostluklardan sözediyor. Çok dostu olanlar, herkese yakın davrananlar ise, toplumsal anlam dışında, hiç kimseyle dost değil, bu görünüyor; bunlara "koltukçu" derler, ama koltukçu olmadan da birçok kişiyle dost olunabilir: Ancak gerçekten doğru kişi olunduğu ölçüde! Ne ki, erdem açısından ve bizzat kendisinden ötürü pek çok kişiyle dost olunamaz: İstenecek bir şey ama bu tür pek az kişi bulunabilir.

Acaba iyi günlerde mi, yoksa kötü günlerde mi dostlara daha çok gerek var? Nitekim heriki durumda da aranıyorlar:Talihsizliğe uğrayanlar yardıma gerek duyuyor, talihliler ise iyilik yapacakları yaşam arkadaşlarına, çünkü berikiler iyi bir şey yapmak ister. Demek ki, talihsizliklerde daha zorunlu; bunun için beriki durumda yararlı kişilere gerek olur; talihli durumlarda ise daha güzel. Bunun için insanlar doğru kişiler arar, çünkü onlara iyilik yapmak ve onlarla zaman geçirmek daha çok tercih edilen bir şey. Dostların varlığı gerek iyi günlerde, gerekse kötü günlerde kendi başına da hoş; çünkü acı çekenler dostları da onlarla birlikte acı çekince teselli bulur. Bunun için, acaba dostlar ağırlığın bir parçasını üzerlerinden aldıklarınadan ötürü mü, yoksa bundan değil de, onların varlığı hoş olduğu için ve birlikte acı çekmenin verdiği duygu acıyı daha aza indirdiği için mi bu böyle, diye sorulsa gerek. Ne ki, bununla mı yoksa başka bir nedenle mi teselli buluyorlar, sorusunu

ἀφείσθω· συμβαίνειν δ' οὖν φαίνεται τὸ λεχθέν. ἔοικε δ' 8
ἡ παρουσία μικτή τις αὐτῶν εἶναι. αὐτὸ μὲν γὰρ τὸ ὁρᾶν
1171[b] τοὺς φίλους ἡδύ, ἄλλως τε καὶ ἀτυχοῦντι, καὶ γίνεταί τις
ἐπικουρία πρὸς τὸ μὴ λυπεῖσθαι (παραμυθητικὸν γὰρ ὁ φίλος
καὶ τῇ ὄψει καὶ τῷ λόγῳ, ἐὰν ᾖ ἐπιδέξιος· οἶδε γὰρ τὸ ἦθος
καὶ ἐφ' οἷς ἥδεται καὶ λυπεῖται)· τὸ δὲ λυπούμενον αἰσθά- 4
νεσθαι ἐπὶ ταῖς αὑτοῦ ἀτυχίαις λυπηρόν· πᾶς γὰρ φεύγει
λύπης αἴτιος εἶναι τοῖς φίλοις. διόπερ οἱ μὲν ἀνδρώδεις τὴν
φύσιν εὐλαβοῦνται συλλυπεῖν τοὺς φίλους αὑτοῖς, κἂν μὴ
ὑπερτείνῃ τῇ ἀλυπίᾳ, τὴν ἐκείνοις γινομένην λύπην οὐχ ὑπο-
μένει, ὅλως τε συνθρήνους οὐ προσίεται διὰ τὸ μηδ' αὐτὸς
εἶναι θρηνητικός· γύναια δὲ καὶ οἱ τοιοῦτοι ἄνδρες τοῖς συ-
στένουσι χαίρουσι, καὶ φιλοῦσιν ὡς φίλους καὶ συναλγοῦντας.
μιμεῖσθαι δ' ἐν ἅπασι δεῖ δῆλον ὅτι τὸν βελτίω. ἡ δ' ἐν 5
ταῖς εὐτυχίαις τῶν φίλων παρουσία τήν τε διαγωγὴν ἡδεῖαν
ἔχει καὶ τὴν ἔννοιαν ὅτι ἥδονται ἐπὶ τοῖς αὑτοῦ ἀγαθοῖς.
διὸ δόξειεν ἂν δεῖν εἰς μὲν τὰς εὐτυχίας καλεῖν τοὺς φίλους
προθύμως (εὐεργετικὸν γὰρ εἶναι καλόν), εἰς δὲ τὰς ἀτυ-
χίας ὀκνοῦντα· μεταδιδόναι γὰρ ὡς ἥκιστα δεῖ τῶν κακῶν,
ὅθεν τὸ "ἄλις ἐγὼ δυστυχῶν." μάλιστα δὲ παρακλητέον
ὅταν μέλλωσιν ὀλίγα ὀχληθέντες μεγάλ' αὐτὸν ὠφελήσειν.
εἶναι δ' ἀνάπαλιν ἴσως ἁρμόζει πρὸς μὲν τοὺς ἀτυχοῦντας 6
ἄκλητον καὶ προθύμως (φίλου γὰρ εὖ ποιεῖν, καὶ μάλιστα
τοὺς ἐν χρείᾳ καὶ [τὸ] μὴ ἀξιώσαντας· ἀμφοῖν γὰρ κάλλιον
καὶ ἥδιον), εἰς δὲ τὰς εὐτυχίας συνεργοῦντα μὲν προθύμως
(καὶ γὰρ εἰς ταῦτα χρεία φίλων), πρὸς εὐπάθειαν δὲ σχο-
λαίως· οὐ γὰρ καλὸν τὸ προθυμεῖσθαι ὠφελεῖσθαι. δόξαν
δ' ἀηδίας ἐν τῷ διωθεῖσθαι ἴσως εὐλαβητέον· ἐνίοτε γὰρ

1171[b] 6. διόπερ—7. αὐτοῖς fort. infra post 10. θρηνητικός ponenda 14. ἔννοιαν Γ : εὔνοιαν codd. 16. εὐεργετητικὸν O[b] 21. fort. ⟨τὸ⟩ εὖ 22. τὸ] τοῦτο Γ : om. M[b] ἀξιώσαντος K[b]

bırakalım. Kısaca, söylenen şey oluyor, görünen bu! Onların varlığı ise karmaşık bir şeye benziyor: Dostları görmek hoş ama talihsiz biri için özellikle hoş; acıyla ilgili olarak da bir yardım oluşuyor (nitekim dost, yapabildiğince, varlığıyla ve sözleriyle teselli eder, çünkü o karakterini, neden hoşlanıp neden acı çektiğini bilir). Öte yandan bizim talihsizliklerimiz yüzünden bir dostun acı çektiğini hissetmek acı verici; herkes dostlar için bir acı nedeni olmaktan kaçınır. Bundan ötürü, doğa gereği cesur kişi, kendisi acıya katlanamasa bile, kendisiyle birlikte dostlarının acı çekmesine razı olmaz; onlar için acı veren bir şey olmaya dayanamaz. Aslında kendisi yakınan biri olamadığından ötürü, yakınan kişilere pek yanaşmaz. Kadınlar ve kadınsı adamlar ise kendilerine destek olan kişilerden hoşlanır, birlikte acı çekenleri dost gibi sever. Demek her durumda daha iyiye öykünmek gerekir, bu açık. İyi günlerde dostların varlığı bizim yaşamımızı hoş kılar; onların da bizim iyiliğimizden hoşnut olduklarını hissettirir. Bunun için iyi günlerde dostları gönülden çağırmak (iyilik yapmak güzel), kötü günlerde ise onları istemeye istemeye çağırmak gerekli görülse gerek: Onları bizim talihsizliklerimize olabildiğince az ortak etmeli; bunun için "bir tek benim mutsuz olmam yeter" denegelmiştir. Ne ki, küçük bir özveriyle bize çok yardımları dokunacaksa onları çağırmalı. Talihsizliğe uğrayanlara ise çağrılmadan, seve seve koşmak uygun (çünkü iyilik yapmak dostun görevi, beklemeseler bile en çok gereksinimde olanlara: Çünkü heriki durumda da daha güzel, daha hoş); talihli kişilere ise yalnızca iş bölümü yapmak için koşa koşa gitmeli (bu bakımdan da dostlara gerek var), ama iyilik görmeye ayaklarını sürüyerek, çünkü iyilik görmeye can atmak güzel değil. Yine de yardımı geri çevirerek "musibet, yanına yanaşılmaz" ününü de herhalde kazanmamak gerekiyor. Kimi kez bu

35 1171b 5 10 15 20 25

συμβαίνει. ἡ παρουσία δὴ τῶν φίλων ἐν ἅπασιν αἱρετὴ φαίνεται.

XII. Ἆρ' οὖν, ὥσπερ τοῖς ἐρῶσι τὸ ὁρᾶν ἀγαπητότατόν ἐστι καὶ μᾶλλον αἱροῦνται ταύτην τὴν αἴσθησιν ἢ τὰς λοιπὰς ὡς κατὰ ταύτην μάλιστα τοῦ ἔρωτος ὄντος καὶ γινομένου, οὕτω καὶ τοῖς φίλοις αἱρετώτατόν ἐστι τὸ συζῆν; κοινωνία γὰρ ἡ φιλία, καὶ ὡς πρὸς ἑαυτὸν ἔχει, οὕτω καὶ πρὸς τὸν φίλον· περὶ αὐτὸν δ' ἡ αἴσθησις ὅτι ἔστιν αἱρετή, καὶ περὶ τὸν φίλον δή· ἡ δ' ἐνέργεια γίνεται αὐτῆς ἐν τῷ συζῆν, 12 30 35

2 ὥστ' εἰκότως τούτου ἐφίενται. καὶ ὅ ποτ' ἐστὶν ἑκάστοις τὸ εἶναι ἡ οὗ χάριν αἱροῦνται τὸ ζῆν, ἐν τούτῳ μετὰ τῶν φίλων βούλονται διάγειν· διόπερ οἱ μὲν συμπίνουσιν, οἱ δὲ συγκυβεύουσιν, ἄλλοι δὲ συγγυμνάζονται καὶ συγκυνηγοῦσιν ἢ συμφιλοσοφοῦσιν, ἕκαστοι ἐν τούτῳ συνημερεύοντες ὅ τι περ μάλιστ' ἀγαπῶσι τῶν ἐν τῷ βίῳ· συζῆν γὰρ βουλόμενοι μετὰ τῶν φίλων, ταῦτα ποιοῦσι καὶ τούτων κοινωνοῦσιν 1172ᵃ 5

3 οἷς οἴονται συζῆν. γίνεται οὖν ἡ μὲν τῶν φαύλων φιλία μοχθηρά (κοινωνοῦσι γὰρ φαύλων ἀβέβαιοι ὄντες, καὶ μοχθηροὶ δὲ γίνονται ὁμοιούμενοι ἀλλήλοις), ἡ δὲ τῶν ἐπιεικῶν ἐπιεικής, συναυξανομένη ταῖς ὁμιλίαις· δοκοῦσι δὲ καὶ βελτίους γίνεσθαι ἐνεργοῦντες καὶ διορθοῦντες ἀλλήλους· ἀπομάττονται γὰρ παρ' ἀλλήλων οἷς ἀρέσκονται, ὅθεν "ἐσθλῶν 10

4 μὲν γὰρ ἄπ' ἐσθλά." περὶ μὲν οὖν φιλίας ἐπὶ τοσοῦτον εἰρήσθω· ἑπόμενον δ' ἂν εἴη διελθεῖν περὶ ἡδονῆς. 15

K.

Μετὰ δὲ ταῦτα περὶ ἡδονῆς ἴσως ἕπεται διελθεῖν. μά-

27. δὲ Mᵇ : δ' ἡ Kᵇ 35. αὐτοῖς Aretinus 1172ᵃ 1. ὅ] ὅ τι Mᵇ 8. οἷς οἴονται] ὡς οἷόν τε Kᵇ συζῆν] εὖ ζῆν coni. Bekker 14. ἐπὶ om. Kᵇ

oluyor. İmdi her durumda dostların varlığı tercih edilecek bir şey.

İmdi acaba nasıl aşıklar için görmek en çok istenen şeyse; aşk en çok bunda ve bundan doğduğundan ötürü, bu duyumu bütün ötekilerden daha çok tercih ediyorlarsa, aynı şekilde dostlar için de en çok tercih edilecek şey, birlikte yaşamak mı? Dostluk bir ilişki; biri kendine karşı nasılsa dostuna karşı da öyle. Kendimizle ilgili varlık tercih edilecek bir duyum; demek ki dost ile ilgili olarak da öyle. Bu duygunun etkinliği birlikte yaşamakla oluşur, dolayısıyla bunun aranması usa uygun. Herbir kişi varolmayı ya da yaşamayı ne adına tercih ediyorsa, onda dostlarla birlikte yaşamak ister. Bunun için kimi birlikte içer, kimi birlikte zar atar, kimi birlikte spor yapar, avlanır ya da felsefe yapar: Herkes yaşamda en çok sevdiği şeyle gününü geçirir. Dostlarla birlikte yaşamak istedikleri için bunları yapar ve birlikte ne ile zaman geçireceklerini düşünüyorlarsa onlara katılır. Demek ki, kötü kişilerin dostluğu kötü olur (nitekim onlar sağlam olmadıklarından kötü şeylere katılırlar, biribirlerine benzeyerek kötü olurlar), oysa doğru kişilerinki doğru olur ve onlarla ilişkilerde bu olgunluk pekişir. Hatta etkinliklerini uygulayarak, biribirlerini düzelterek daha da iyi oldukları görünür. Biribirlerinin hoşuna gidenleri öğrenirler: Bu nedenle "soylulardan soyluca şeyler kazanılır"[78] denmiştir. İmdi dostluk üzerine söylediklerimiz yeter. Şimdi haz üzerine konuşarak yol alalım.

ONUNCU KİTAP

Bunlardan sonra hazdan sözederek konuyu sürdürelim. Bizim

λιστα γὰρ δοκεῖ συνφκειῶσθαι τῷ γένει ἡμῶν, διὸ παιδεύουσι τοὺς νέους οἰακίζοντες ἡδονῇ καὶ λύπῃ· δοκεῖ δὲ καὶ πρὸς τὴν τοῦ ἤθους ἀρετὴν μέγιστον εἶναι τὸ χαίρειν οἷς δεῖ καὶ μισεῖν ἃ δεῖ. διατείνει γὰρ ταῦτα διὰ παντὸς τοῦ βίου, ῥοπὴν ἔχοντα καὶ δύναμιν πρὸς ἀρετήν τε καὶ τὸν εὐδαίμονα βίον· τὰ μὲν γὰρ ἡδέα προαιροῦνται, τὰ δὲ λυπηρὰ φεύγουσιν· ὑπὲρ δὲ τῶν τοιούτων ἥκιστ' ἂν δόξειε παρετέον εἶναι, 2 ἄλλως τε καὶ πολλὴν ἐχόντων ἀμφισβήτησιν. οἱ μὲν γὰρ τἀγαθὸν ἡδονὴν λέγουσιν, οἱ δ' ἐξ ἐναντίας κομιδῇ φαῦλον, οἱ μὲν ἴσως πεπεισμένοι οὕτω καὶ ἔχειν, οἱ δὲ οἰόμενοι βέλτιον εἶναι πρὸς τὸν βίον ἡμῶν ἀποφαίνειν τὴν ἡδονὴν τῶν φαύλων, καὶ εἰ μὴ ἐστίν· ῥέπειν γὰρ τοὺς πολλοὺς πρὸς αὐτὴν καὶ δουλεύειν ταῖς ἡδοναῖς, διὸ δεῖν εἰς τοὐναντίον ἄγειν· ἐλθεῖν γὰρ ἂν οὕτως ἐπὶ τὸ μέσον. μή ποτε δὲ οὐ 3 καλῶς τοῦτο λέγεται. οἱ γὰρ περὶ τῶν ἐν τοῖς πάθεσι καὶ ταῖς πράξεσι λόγοι ἧττόν εἰσι πιστοὶ τῶν ἔργων· ὅταν οὖν διαφωνῶσι τοῖς κατὰ τὴν αἴσθησιν, καταφρονούμενοι καὶ 1172 b τἀληθὲς προσαναιροῦσιν· ὁ γὰρ ψέγων τὴν ἡδονήν, ὀφθείς ποτ' ἐφιέμενος, ἀποκλίνειν δοκεῖ πρὸς αὐτὴν ὡς τοιαύτην οὖσαν ἅπασαν· τὸ διορίζειν γὰρ οὐκ ἔστι τῶν πολλῶν. ἐοί- 4 κασιν οὖν οἱ ἀληθεῖς τῶν λόγων οὐ μόνον πρὸς τὸ εἰδέναι χρησιμώτατοι εἶναι, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸν βίον· συνῳδοὶ γὰρ ὄντες τοῖς ἔργοις πιστεύονται, διὸ προτρέπονται τοὺς συνιέντας ζῆν κατ' αὐτούς. τῶν μὲν οὖν τοιούτων ἅλις· τὰ δ' εἰρημένα περὶ τῆς ἡδονῆς ἐπέλθωμεν.

2 Εὔδοξος μὲν οὖν τὴν ἡδονὴν τἀγαθὸν ᾤετ' εἶναι διὰ τὸ **II.** πάνθ' ὁρᾶν ἐφιέμενα αὐτῆς, καὶ ἔλλογα καὶ ἄλογα, ἐν πᾶσι δ' εἶναι τὸ αἱρετὸν τὸ ἐπιεικές, καὶ τὸ μάλιστα κράτιστον· τὸ δὴ πάντ' ἐπὶ ταὐτὸ φέρεσθαι μηνύειν ὡς πᾶσι τοῦτο ἄρι-

22. ἀρχὴν K^b M^b 26. δὴ M^b 1172 b 11. τὸ ante ἐπιεικές add. K^b 12. δὴ K^b: δὲ vulg. ταῦτα K^b τοῦτο om. L^b Γ

cinsimizle son derece içiçe olduğu görünüyor, bunun için gençleri eğitenler onlara haz ve acı ile yön veriyor. Öyle görünüyor ki, karakter erdemiyle ilgili en önemli şey gerekenden hoşlanmak, gerekenden nefret etmek. Bunlar erdemle, mutlu bir yaşamla ilgi içinde güç, olanak taşıdıklarından ötürü bütün yaşam boyunca etkili oluyorlar, çünkü insanlar hoş şeyleri tercih ediyor, acı verenlerden kaçıyor. Özellikle pek çok tartışmaya yol açan bu tür konulardan sözetmeden geçmemeli: Kimi, hazzın 'iyi' olduğunu söylüyor, kimi tam karşıtı büsbütün kötü olduğunu. Berikilerden kimi herhalde öyle olduğuna gerçekten inandıklarından, kimi de öyle olmasa da, bizim yaşamımız için hazzı kötü göstermenin daha iyi olacağını düşündüklerinden ötürü bunu ileri sürüyor. Nitekim çoğunluk ona eğilimli, hazların kölesi; bunun için onları karşı tarafa geçirmek gerekiyor, böylece ***orta***ya gidilecektir. Ne ki bu uslamlama doğru olmayabilir, çünkü tutku ile eylemler konusunda sözler işlerden daha az inandırıcı olur. İnsanlar duyuma göre olanlarda aykırı düştüklerinde aşağılandıkları için doğruyu da saptırıyor. Hazzı aşağılayan kişinin onun peşinde koştuğu görülürse, bu tür her şey gibi buna da eğilimli olduğu düşünülecektir. Belirleme yapmak ise çoğunluğun işi değil. İmdi şu görülüyor: Uslamlamalardaki doğruluklar yalnız bilmek için değil, yaşam için de son derece yararlı. Nitekim insanlar yapıp ettiklerinde tutarlı olduklarında güven verirler, onları izleyerek yaşamayı düşünenlere bundan ötürü yön verebilirler. Ama bunlar üzerine bu kadar yeter, haz konusunda söylenenlere gelelim.

Eudoksos hem akıllı hem de akıldan yoksun her canlının ona yöneldiğini gördüğünden ötürü, hazzın 'iyi' olduğuna; her şey içinde doğru olanın tercih edilir şey olduğuna, en çok da en güçlü şeyin tercih edildiğine inanıyordu. O herkesin aynı şeye yönelmesinin, bu şeyin en iyi olması anlamına geldiğini

στον ὄν (ἕκαστον γὰρ τὸ αὑτῷ ἀγαθὸν εὑρίσκειν, ὥσπερ καὶ τροφήν), τὸ δὲ πᾶσιν ἀγαθόν, καὶ οὗ πάντ' ἐφίεται, τἀγαθὸν εἶναι. ἐπιστεύοντο δ' οἱ λόγοι διὰ τὴν τοῦ ἤθους ἀρετὴν 15
μᾶλλον ἢ δι' αὑτούς· διαφερόντως γὰρ ἐδόκει σώφρων εἶναι· οὐ δὴ ὡς φίλος τῆς ἡδονῆς ἐδόκει ταῦτα λέγειν, ἀλλ' οὕτως
2 ἔχειν κατ' ἀλήθειαν. οὐχ ἧττον δ' ᾧετ' εἶναι φανερὸν ἐκ τοῦ ἐναντίου· τὴν γὰρ λύπην καθ' αὑτὸ πᾶσι φευκτὸν εἶναι, ὁμοίως δὴ τοὐναντίον αἱρετόν· μάλιστα δ' εἶναι αἱρετὸν ὃ μὴ 20
δι' ἕτερον μηδ' ἑτέρου χάριν αἱρούμεθα· τοιοῦτο δ' ὁμολογουμένως εἶναι τὴν ἡδονήν· οὐδένα γὰρ ἐπερωτᾶν τίνος ἕνεκα ἥδεται, ὡς καθ' αὑτὴν οὖσαν αἱρετὴν τὴν ἡδονήν. προστιθεμένην τε ὀτῳοῦν τῶν ἀγαθῶν αἱρετώτερον ποιεῖν, οἷον τῷ δικαιοπραγεῖν καὶ σωφρονεῖν, αὔξεσθαι δὲ τὸ ἀγαθὸν αὑτῷ. 25
3 ἔοικε δὴ οὗτός γε ὁ λόγος τῶν ἀγαθῶν αὐτὴν ἀποφαίνειν, καὶ οὐδὲν μᾶλλον ἑτέρου· πᾶν γὰρ μεθ' ἑτέρου ἀγαθοῦ αἱρετώτερον ἢ μονούμενον. τοιούτῳ δὴ λόγῳ καὶ Πλάτων ἀναιρεῖ ὅτι οὐκ ἔστιν ἡδονὴ τἀγαθόν· αἱρετώτερον γὰρ εἶναι τὸν ἡδὺν βίον μετὰ φρονήσεως ἢ χωρίς, εἰ δὲ τὸ μικτὸν 30
κρεῖττον, οὐκ εἶναι τὴν ἡδονὴν τἀγαθόν· οὐδενὸς γὰρ προστεθέντος αὐτῷ τἀγαθὸν αἱρετώτερον γίνεσθαι. δῆλον δ' ὡς οὐδ' ἄλλο οὐδὲν τἀγαθὸν ἂν εἴη, ὃ μετά τινος τῶν καθ' αὑτὸ
4 ἀγαθῶν αἱρετώτερον γίνεται. τί οὖν ἐστὶ τοιοῦτον, οὗ καὶ ἡμεῖς κοινωνοῦμεν; τοιοῦτον γὰρ ἐπιζητεῖται. οἱ δ' ἐνιστά- 35
μενοι ὡς οὐκ ἀγαθὸν οὗ πάντ' ἐφίεται, μὴ οὐθὲν λέγουσιν. ἃ γὰρ πᾶσι δοκεῖ, ταῦτ' εἶναί φαμεν· ὁ δ' ἀναιρῶν ταύτην τὴν 1173
πίστιν οὐ πάνυ πιστότερα ἐρεῖ. εἰ μὲν γὰρ τὰ ἀνόητα ὀρέγεται

---

13. ὄν om. L^b Γ 14. δὲ Heliodorus: δὴ codd. 24. τῶν ἀγαθῶν] ἀγαθὸν K^b 25. ante αὔξεσθαι add. καὶ M^b δὲ Ramsauer: δὴ codd. αὑτῷ] αὐτὸ αὑτῷ M^b 26. δὲ Γ 32. αὐτὸ pr. K^b 36. λέγωσιν K^b M^b ἃ] ὃ L^b Γ 1173ª 1. τοῦτ' L^b Γ 2. εἰ] fort. ᾗ ὀρέγεται L^b

(beslenmede de olduğu gibi, her kişinin kendisi için iyi olanı bulduğunu); dolayısıyla herkesin yöneldiği şeyin, herkes için en iyi olan şeyin 'iyi' olduğunu düşünüyordu. Onun bu sözlerine, sözlerinin değerinden çok, karakterinin erdemi dolayısıyla inanılıyordu: Çünkü son derece ölçülü biri olduğu düşünülürdü. Dolayısıyla onun bunları, hazzın dostu olduğu için değil, gerçekten böyle olduğu için söylediği sanılıyordu. Eudoksos karşıt bir uslamlama ile de bunun daha az açık olmadığını düşünüyordu: Acı, kendi başına, herkesce kaçınılması gereken bir şey; aynı şekilde karşıtı da tercih edilmesi gereken bir şey olacaktır. Yine bir başka şeyden ötürü, bir başka şey adına tercih etmediğimiz şey en çok tercih edilesi olandır; hazzın böyle olduğunda uzlaşılır, haz kendi bakımından tercih edildiğinden ötürü hiç kimse hangi amaçla haz aldığını sormaz. Ama öte yandan, bir 'iyi'ye herhangi bir iyi eklenince, sözgelişi adil davranmaya ölçülü olma eklenince, onu daha tercih edilir kılar. Oysa 'iyi', kendi başına artar. Demek ki bu uslamlama hazzın bir 'iyi' olduğunu, ama başka bir 'iyi'den daha iyi de olmadığını gösteriyor. Çünkü her 'iyi' başlıbaşına 'iyi' değilse, başka iyinin katılmasıyla daha tercih edilir olur. Kaldı ki Platon, bu tür bir uslamlama ile hazzın bir 'iyi' olmadığını belirlemiştir:[79] Aklıbaşındalıkla birlikte giden hoş yaşamın ondan ayrı olmasından daha tercih edilir olduğunu, bu birleşik olan daha iyi ise, hazzın bir 'iyi' olmadığını; çünkü 'iyi'nin kendisinin bir şey eklenmeden daha tercih edilir olduğunu söyler O. Açık ki, kendi başına iyi olanlardan herhangi biri ile birlikte daha tercih edilir hale gelen başka hiçbir şey de 'iyi' olmaz. İmdi bizim pay alabileceğimiz bu tür bir iyi ne? Biz işte bu tür bir şeyi araştırıyoruz. Ne ki, herkesin peşine düştüğü şeyin 'iyi' olmadığında direnenler, anlamlı konuşmuyor, çünkü herkesin öyle olduğunu düşündüğü şeylerin öyle olduğunu ileri sürüyoruz. Bu inancı ortadan kaldıran kişi, daha inandırıcı bir şey söyleyemeyecektir. Nitekim yalnızca akıldan yoksun varlıklar onlara iştah duysa,

αὐτῶν, ἦν ἄν τι λεγόμενον, εἰ δὲ καὶ τὰ φρόνιμα, πῶς λέγοιεν ἄν τι; ἴσως δὲ καὶ ἐν τοῖς φαύλοις ἔστι τι φυσικὸν ἀγαθὸν κρεῖττον ἢ καθ' αὑτά, ὃ ἐφίεται τοῦ οἰκείου ἀγαθοῦ. οὐκ ἔοικε δὲ οὐδὲ περὶ τοῦ ἐναντίου καλῶς λέγεσθαι. οὐ γάρ φασιν, εἰ ἡ λύπη κακόν ἐστι, τὴν ἡδονὴν ἀγαθὸν εἶναι· ἀντικεῖσθαι γὰρ καὶ κακὸν κακῷ καὶ ἄμφω τῷ μηδετέρῳ — λέγοντες ταῦτα οὐ κακῶς, οὐ μὴν ἐπί γε τῶν εἰρημένων ἀληθεύοντες. ἀμφοῖν γὰρ ὄντοιν ⟨τῶν⟩ κακῶν καὶ φευκτὰ ἔδει ἄμφω εἶναι, τῶν μηδετέρων δὲ μηδέτερον ἢ ὁμοίως· νῦν δὲ φαίνονται τὴν μὲν φεύγοντες ὡς κακόν, τὴν δ' αἱρούμενοι ὡς ἀγαθόν· οὕτω δὴ καὶ ἀντίκειται. Οὐ μὴν οὐδ' εἰ μὴ τῶν ποιοτήτων III. ἐστὶν ἡ ἡδονή, διὰ τοῦτ' οὐδὲ τῶν ἀγαθῶν· οὐδὲ γὰρ αἱ τῆς ἀρετῆς ἐνέργειαι ποιότητές εἰσιν, οὐδ' ἡ εὐδαιμονία. λέγουσι 2 δὲ τὸ μὲν ἀγαθὸν ὡρίσθαι, τὴν δ' ἡδονὴν ἀόριστον εἶναι, ὅτι δέχεται τὸ μᾶλλον καὶ [τὸ] ἧττον. εἰ μὲν οὖν ἐκ τοῦ ἥδεσθαι τοῦτο κρίνουσι, καὶ περὶ τὴν δικαιοσύνην καὶ τὰς ἄλλας ἀρετάς, καθ' ἃς ἐναργῶς φασὶ μᾶλλον καὶ ἧττον τοὺς ποιοὺς ὑπάρχειν καὶ ⟨πράττειν⟩ κατὰ τὰς ἀρετάς, ἔσται ταὐτά· δίκαιοι γάρ εἰσι μᾶλλον καὶ ἀνδρεῖοι, ἔστι δὲ καὶ δικαιοπραγεῖν καὶ σωφρονεῖν μᾶλλον καὶ ἧττον. εἰ δὲ ταῖς ἡδοναῖς, μή ποτ' οὐ λέγουσι τὸ αἴτιον, ἂν ὦσιν αἱ μὲν ἀμιγεῖς αἱ δὲ μικταί. καὶ 3 τί κωλύει, καθάπερ ὑγίεια ὡρισμένη οὖσα δέχεται τὸ μᾶλλον καὶ [τὸ] ἧττον, οὕτω καὶ τὴν ἡδονήν; οὐ γὰρ ἡ αὐτὴ συμμετρία ἐν πᾶσίν ἐστιν, οὐδ' ἐν τῷ αὐτῷ μία τις ἀεί, ἀλλ'

---

3. ante λεγόμενον add. τὸ Γ εἰ] fort. ᾗ καὶ om. K^b M^b 4. φυσικὸν ἀγαθὸν fort. secludenda 8. καὶ post γὰρ add. L^b Γ μηδετέρῳ Γ: μηδέτερα K^b L^b: μηδέτερον M^b 9. ταῦτα δ' οὐ K^b Γ 10. γὰρ] μὲν γὰρ L^b ὄντων K^b τῶν addidi 11. μηδέτερον] ἢ ἕτερον K^b Γ 13. ἀντίκεινται M^b 14. ἡ om. K^b 17. τὸ om. L^b 20. καὶ om. K^b πράττειν add. Vahlen ταῦτα K^b M^b: τὸ αὐτὸ L^b Γ 22. δὲ K^b: δ' ἐν vulg. 23. καὶ τί κωλύεται K^b: τί δὲ κωλύει Γ: τί κωλύει δὲ L^b: τί γὰρ κωλύει M^b 25. τὸ om. O^b

bu söylenenin bir anlamı olurdu, ama aklı başında varlıklar da iştah duyuyorsa, bu söylenenin ne anlamı olabilir? Belki erdemsiz varlıklarda bile, onlara özgü bir iyi arayan, kendi başına daha güçlü doğal bir 'iyi' var. Yine karşıt görüşle ilgili olarak da onların pek yerinde konuşmadığı görülüyor: Onlar "acı kötü ise, haz iyidir" demeyip "kötü kötüye karşıt olabilir, herikisi de kötü ya da iyi olmayan bir şeye karşıt olabilir" derken pek yersiz konuşmuyorlar.-ama yine de sözünü ettiğimiz konularda söyledikleri doğru değil. Çünkü herikisi de <hem haz hem de acı> kötü olsa, herikisinin de kaçılacak şey olması gerekir; herikisi de kaçılacak şey değilse, ikisinden hiçbiri de kaçılacak şey olmaz, ya da aynı ölçüde kaçılacak şeyler olurlar. İmdi şu açık: Biz birinden bir 'kötü' diye kaçıyoruz, ötekini bir 'iyi' diye tercih ediyoruz. Demek ki, onlar bu anlamda karşıt. Ne ki, "haz bir nitelik olmadığından ötürü 'iyi' değildir" de denemez. Çünkü ne erdemin etkinlikleri niteliktir ne de mutluluk. Ayrıca 'iyi"nin sınırlandırılmış olduğunu, hazzın ise az ya da çok olabilmesinden ötürü sınırlanmamış olduğunu ileri sürerler. Ama hoşlanma derecesinden yola çıkarak bu biçimde değerlendirilirse, bu, adalet ile öteki erdemler için de geçerli olur: Onlara ilişkin olarak da açıkca insanların daha az ya da daha çok nitelik taşıdıkları, erdemlere uygun iş gördükleri ileri sürülür. Nitekim daha adil, daha yiğit olunabiliyor; daha az ya da daha çok adil, ölçülü davranılabiliyor. Bu hazlarda da gözleniyorsa bile, yine de nedeni söylemiş olmuyorlar, çünkü kimi hazlar saf kimi de katışık. Nasıl sağlık belirli bir şey olmasına karşın daha az ya da daha çok olabiliyorsa, hazzın da böyle olmasına ne engel var? Nitekim sağlık herkeste aynı oranda değil, aynı kişide bile her zaman belli bir oranda değil, tersine

ἀνιεμένη διαμένει ἕως τινός, καὶ διαφέρει τῷ μᾶλλον καὶ ἧττον. τοιοῦτον δὴ καὶ τὸ περὶ τὴν ἡδονὴν ἐνδέχεται εἶναι.
4 τέλειόν τε τἀγαθὸν τιθέντες, τὰς δὲ κινήσεις καὶ τὰς γενέσεις ἀτελεῖς, τὴν ἡδονὴν κίνησιν καὶ γένεσιν ἀποφαίνειν πειρῶνται. οὐ καλῶς δ' ἐοίκασι λέγειν οὐδ' εἶναι κίνησιν. πάσῃ γὰρ οἰκεῖον εἶναι δοκεῖ τάχος καὶ βραδυτής, καὶ εἰ μὴ καθ' αὑτήν, οἷον τῇ τοῦ κόσμου, πρὸς ἄλλο· τῇ δ' ἡδονῇ τούτων οὐδέτερον ὑπάρχει. ἡσθῆναι μὲν γὰρ ἔστι ταχέως ὥσπερ ὀργισθῆναι, ἥδεσθαι δ' οὔ, οὐδὲ πρὸς ἕτερον, βαδίζειν δὲ καὶ 1173b αὐξεσθαι καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα. μεταβάλλειν μὲν οὖν εἰς τὴν ἡδονὴν ταχέως καὶ βραδέως ἔστιν, ἐνεργεῖν δὲ κατ' αὐτὴν
5 οὐκ ἔστι ταχέως, λέγω δ' ἥδεσθαι. γένεσίς τε πῶς ἂν εἴη; δοκεῖ γὰρ οὐκ ἐκ τοῦ τυχόντος τὸ τυχὸν γίνεσθαι, ἀλλ' ἐξ οὗ γίνεται, εἰς τοῦτο διαλύεσθαι· καὶ οὗ γένεσις ἡ ἡδονή, τού-
6 του ἡ λύπη φθορά. καὶ λέγουσι δὲ τὴν μὲν λύπην ἔνδειαν τοῦ κατὰ φύσιν εἶναι, τὴν δ' ἡδονὴν ἀναπλήρωσιν. ταῦτα δὲ σωματικά ἐστι τὰ πάθη. εἰ δή ἐστι τοῦ κατὰ φύσιν ἀναπλήρωσις ἡ ἡδονή, ἐν ᾧ ἡ ἀναπλήρωσις, τοῦτ' ἂν καὶ ἥδοιτο· τὸ σῶμα ἄρα· οὐ δοκεῖ δέ· οὐδ' ἔστιν ἄρα ἡ ἀναπλήρωσις ἡδονή, ἀλλὰ γινομένης μὲν ἀναπληρώσεως ἥδοιτ' ἄν τις, καὶ †τεμνόμενος† λυποῖτο. ἡ δόξα δ' αὕτη δοκεῖ γεγενῆσθαι ἐκ τῶν περὶ τὴν τροφὴν λυπῶν καὶ ἡδονῶν· ἐνδεεῖς γὰρ γενο-
7 μένους καὶ προλυπηθέντας ἥδεσθαι τῇ ἀναπληρώσει. τοῦτο δ' οὐ περὶ πάσας συμβαίνει τὰς ἡδονάς· ἄλυποι γάρ εἰσιν αἵ τε μαθηματικαὶ καὶ τῶν κατὰ τὰς αἰσθήσεις αἱ διὰ τῆς ὀσφρήσεως, καὶ ἀκροάματα δὲ καὶ ὁράματα πολλὰ καὶ μνῆμαι καὶ ἐλπίδες. τίνος οὖν αὗται γενέσεις ἔσονται; οὐδενὸς

---

27. ἀνειμένη K^b 31. κινήσεις K^b 33. τῇ τοῦ K^b: τὸ τοῦ vulg.
1173b 5. γενέσθαι K^b 10. ἡ post ᾧ add. L^b 11. οὐδ'] οὐκ L^b Γ ἀναπλήρωσις ἡ ἡδονή L^b 12. τεμνόμενος] fort. ⟨ἐνδεὴς⟩ γινόμενος
14. γενομένους M^b: γινομένους vulg. 18. πολλὰ K^b: πολλαὶ δὲ vulg.

belli bir dereceye kadar esneklik taşıyor, daha çok ve daha az olmakla farklı. Öyleyse haz konusunda da böyle olması olası. Öte yandan 'iyi'yi tam, devinimleri, oluşları ise tam olmayan şeyler olarak anlayanlar, hazzı bir devinim ve oluş diye göstermeye çalışıyorlar; ama hazzın bir devinim olduğunu ileri sürmek pek yerinde görünmüyor. Çünkü öyle görünüyor ki, her devinime özgü bir hızlılık ve yavaşlık var; kendi başına olmasa da, bir başkasına göre, sözgelişi evrenin devinimi açısından, bu böyle. Oysa hazda bunlardan hiçbiri bulunmaz: Öfkelenmekte de olduğu gibi, çabucak sevinmek olanaklı, ama çabucak haz almak; yürümek, büyümek vb. gibi şeylerde olduğu gibi, bir başkasına bağlı düşünülse de olanaksız. İmdi hazza yönelmek hızlı ya da yavaş olabilir, ama haz içinde etkinlikte olmak, yani haz almak hızlı olamaz. Öte yandan nasıl haz bir oluş olabilir? Çünkü gelişigüzel bir şeyden gelişigüzel bir şey oluşmuyor, tersine nesne neden oluşuyorsa onda yokoluyor; haz bir oluş olsa, hazzın oluşu olan şey, acının yokoluşu olurdu. "Acı, doğaya uygun bir şeyin eksikliği, haz ise bu eksikliğin doyurulmasıdır" da derler. Oysa bunlar bedenle ilgili duygulanımlar. İmdi haz doğaya uygun bir şeyin doyurulması olsa, doygunluk nede ise o haz verecektir - doygunluk da bedende -. Ama böyle görünmüyor. Demek ki, haz doygunluk değil, doygunluğun oluşması haz veriyor; olmayınca da acı. Öyle görünüyor ki, bu karı beslenme konusundaki haz ve acılar dolayısıyla oluşuyor: Nitekim yoksun olunca acı duyuluyor, doyunca haz. Ne ki bu, hazların hepsinde söz konusu değil: Bilgiye dayananlar, duyumla ilgili olanlar, yani koku alma, işitme, görme ile ilgili olanlar; anılar, umutlar acıdan bağımsız hazlar. Bunlar neyin oluşları olacak? Ondan

30

1173b

5

10

15

γὰρ ἔνδεια γεγένηται, οὗ γένοιτ' ἂν ἀναπλήρωσις. πρὸς δὲ 8
τοὺς προφέροντας τὰς ἐπονειδίστους τῶν ἡδονῶν λέγοι τις ἂν
ὅτι οὐκ ἔστι ταῦθ' ἡδέα (οὐ γὰρ εἰ τοῖς κακῶς διακειμένοις
ἡδέα ἐστίν, οἰητέον αὐτὰ καὶ ἡδέα εἶναι πλὴν τούτοις, καθάπερ
οὐδὲ τὰ τοῖς κάμνουσιν ὑγιεινὰ ἢ γλυκέα ἢ πικρά, οὐδ' αὖ
λευκὰ τὰ φαινόμενα τοῖς ὀφθαλμιῶσιν)· ἢ οὕτω λέγοι τις ἄν, 9
ὅτι αἱ μὲν ἡδοναὶ αἱρεταί εἰσιν, οὐ μὴν ἀπό γε τούτων, ὥσπερ
καὶ τὸ πλουτεῖν, προδόντι δ' οὔ, καὶ τὸ ὑγιαίνειν, οὐ μὴν ὁτιοῦν
φαγόντι· ἢ τῷ εἴδει διαφέρουσιν αἱ ἡδοναί· ἕτεραι γὰρ αἱ 10
ἀπὸ τῶν καλῶν τῶν ἀπὸ τῶν αἰσχρῶν, καὶ οὐκ ἔστιν ἡσθῆναι
τὴν τοῦ δικαίου μὴ ὄντα δίκαιον οὐδὲ τὴν τοῦ μουσικοῦ μὴ
ὄντα μουσικόν, ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων. ἐμφανίζειν δὲ 11
δοκεῖ καὶ ὁ φίλος ἕτερος ὢν τοῦ κόλακος οὐκ οὖσαν ἀγαθὸν
τὴν ἡδονὴν ἡ διαφόρους εἴδει· ὁ μὲν γὰρ πρὸς τἀγαθὸν ὁμι-
λεῖν δοκεῖ, ὁ δὲ πρὸς ἡδονήν, καὶ τῷ μὲν ὀνειδίζεται, τὸν δ'
1174ª ἐπαινοῦσιν ὡς πρὸς ἕτερα ὁμιλοῦντα. οὐδείς τ' ἂν ἕλοιτο ζῆν 12
παιδίου διάνοιαν ἔχων διὰ βίου, ἡδόμενος ἐφ' οἷς τὰ παιδία
ὡς οἷόν τε μάλιστα, οὐδὲ χαίρειν ποιῶν τι τῶν αἰσχίστων,
μηδέποτε μέλλων λυπηθῆναι. περὶ πολλά τε σπουδὴν ποιη-
σαίμεθ' ἂν καὶ εἰ μηδεμίαν ἐπιφέροι ἡδονήν, οἷον ὁρᾶν,
μνημονεύειν, εἰδέναι, τὰς ἀρετὰς ἔχειν. εἰ δ' ἐξ ἀνάγκης
ἕπονται τούτοις ἡδοναί, οὐδὲν διαφέρει· ἑλοίμεθα γὰρ ἂν
ταῦτα καὶ εἰ μὴ γίνοιτ' ἀπ' αὐτῶν ἡδονή. ὅτι μὲν οὖν οὔτε 13
τἀγαθὸν ἡ ἡδονὴ οὔτε πᾶσα αἱρετή, δῆλον ἔοικεν εἶναι, καὶ
ὅτι εἰσί τινες αἱρεταὶ καθ' αὑτὰς διαφέρουσαι τῷ εἴδει ἢ ἀφ'
ὧν. τὰ μὲν οὖν λεγόμενα περὶ τῆς ἡδονῆς καὶ λύπης ἱκα-
νῶς εἰρήσθω.

---

20. ἔνδειαι γεγένηνται L^b Γ 21. λέγοιτ' ἄν τις L^b 25. λέγοι τις scripsi: λέγοιτ' codd. 32. ὁ om. K^b 33. ἢ] ἀνὴ K^b 34. τῷ] τὸ L^b: ὁ Γ 1174ª 1. τ' L^b: δ' K^b M^b: om. Γ 9. ἀγαθὸν K^b M^b 11. ἱκανῶς om. K^b

doygunluğun oluşacağı hiçbir şeyin eksikliği yoktur bunlarda. Daha çirkin hazları önümüze sürenlere ise, bunların hiç de hoş olmadıkları söylenebilir (kötü yatkınlıkları olanlar için hoş iseler, onların dışındaki kişiler için de hoş olduğu sanılmamalı: Tıpkı hasta kimseler için sağlıklı, tatlı, acı şeyler; ya da gözleri iyi görmeyenler için ak görünen şeyler gibi). Yine hazların tercih edilesi şeyler olduğu, ama bunların tercih ettiklerinin böyle olmadığı söylenebilir. Sözgelişi zenginleşmek tercih edilecek bir şeydir ama bir hainin zenginleşmesi değil: Sağlıklı olmak tercih edilecek bir şeydir ama ne olursa olsun yiyerek değil. Yine "hazlar türce farklıdır" denebilir. Nitekim güzel şeylerden kaynaklananlar, çirkin şeylerden kaynaklananlardan farklıdır; adil olmayan bir kişinin adaletten hoşlanması, müziksever olmayanın müzikten haz alması olanaklı değil; başka şeylerde de bu böyledir. Dost, dalkavuktan farklı biri olduğundan ötürü, hazzın da bir 'iyi' olmadığının ya da değişik cinsten hazlar olduğunun açığa çıktığı düşünülüyor. Nitekim biri 'iyi' ile, öteki haz ile ilgili olarak ilişki içinde; biri kınanır, öteki farklı bir amaç için ilişkide olmasından ötürü övülür. Öte yandan hiçkimse çocukların haz aldıkları şeylerden olabildiğince çok haz alarak yaşam boyu bir çocuk zekası taşımayı tercih etmese gerek. Bir acı gelecek olmasa bile, çok çirkin bir şey yaparak haz almak da tercih edilmese gerek. Ayrıca biz hiçbir haz getirmese bile, pek çok konuda çaba gösteriyoruz: Sözgelişi görmek, anımsamak, bilmek, erdemlere sahip olmak. Zorunlu olarak bunların peşinden hazların gelmesi de hiç farketmez, çünkü biz bunlardan bir haz oluşmasa bile, bunları tercih ederiz. İmdi şu açıkca görünüyor: Haz 'iyi' değil, her haz da tercih edilesi bir şey değil; biçim ya da kaynak bakımından farklı olan bazı hazlar kendi başına tercih edilesi hazlar. İmdi haz ve acı konusunda yeterince konuştuk.

IV. Τί δ' ἐστὶν ἡ ποιόν τι, καταφανέστερον γένοιτ' ἂν ἀπ' 3
ἀρχῆς ἀναλαβοῦσιν. δοκεῖ γὰρ ἡ μὲν ὅρασις καθ' ὁντινοῦν
χρόνον τελεία εἶναι· οὐ γάρ ἐστιν ἐνδεὴς οὐδενὸς ὃ εἰς ὕστερον 15
γινόμενον τελειώσει αὐτῆς τὸ εἶδος· τοιούτῳ δ' ἔοικε καὶ
ἡ ἡδονή. ὅλον γάρ τι ἐστί, καὶ κατ' οὐδένα χρόνον λάβοι τις
ἂν ἡδονὴν ἧς ἐπὶ πλείω χρόνον γινομένης τελειωθήσεται τὸ
2 εἶδος. διόπερ οὐδὲ κίνησίς ἐστιν. ἐν χρόνῳ γὰρ πᾶσα κίνησις
καὶ τέλους τινός, οἷον ἡ οἰκοδομική, καὶ τελεία ὅταν ποιήσῃ 20
οὗ ἐφίεται. ἢ ἐν ἅπαντι δὴ τῷ χρόνῳ ἢ τούτῳ. ἐν δὲ τοῖς
μέρεσι καὶ τῷ χρόνῳ πᾶσαι ἀτελεῖς, καὶ ἕτεραι τῷ εἴδει τῆς
ὅλης καὶ ἀλλήλων. ἡ γὰρ τῶν λίθων σύνθεσις ἑτέρα τῆς
τοῦ κίονος ῥαβδώσεως, καὶ αὗται τῆς τοῦ ναοῦ ποιήσεως· καὶ
ἡ μὲν τοῦ ναοῦ τελεία (οὐδενὸς γὰρ ἐνδεὴς πρὸς τὸ προκείμε- 25
νον), ἡ δὲ τῆς κρηπῖδος καὶ τοῦ τριγλύφου ἀτελής· μέρους
γὰρ ἑκατέρα. τῷ εἴδει οὖν διαφέρουσι, καὶ οὐκ ἔστιν ἐν
ὁτῳοῦν χρόνῳ λαβεῖν κίνησιν τελείαν τῷ εἴδει, ἀλλ' εἴπερ, ἐν
3 τῷ ἅπαντι. ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ βαδίσεως καὶ τῶν λοιπῶν. εἰ
γάρ ἐστιν ἡ φορὰ κίνησις πόθεν ποῖ, καὶ ταύτης διαφοραὶ 30
κατ' εἴδη, πτῆσις βάδισις ἅλσις καὶ τὰ τοιαῦτα. οὐ μόνον
δ' οὕτως, ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ βαδίσει· τὸ γὰρ πόθεν ποῖ
οὐ τὸ αὐτὸ ἐν τῷ σταδίῳ καὶ ἐν τῷ μέρει, καὶ ἐν ἑτέρῳ μέρει
καὶ ἐν ἑτέρῳ, οὐδὲ τὸ διεξιέναι τὴν γραμμὴν τήνδε κἀκείνην·
οὐ μόνον γὰρ γραμμὴν διαπορεύεται, ἀλλὰ καὶ ἐν τόπῳ 1174 b
οὖσαν, ἐν ἑτέρῳ δ' αὕτη ἐκείνης. δι' ἀκριβείας μὲν οὖν περὶ
κινήσεως ἐν ἄλλοις εἴρηται, ἔοικε δ' οὐκ ἐν ἅπαντι χρόνῳ
τελεία εἶναι, ἀλλ' αἱ πολλαὶ ἀτελεῖς καὶ διαφέρουσαι τῷ

---

16. *γινόμενον* K^b : *γενόμενον* vulg. 17. *ὅλον*] *τέλειον* K^b M^b *τι γάρ* K^b 20. *ἡ* om. K^b M^b *καὶ* add. K^b 21. *δὴ* om. K^b *ἢ* om. L^b M^b 22. *καὶ τῷ χρόνῳ* K^b : *τοῦ χρόνου* vulg. (fort. *τῷ χρόνῳ* secludendum) 25. *γὰρ* om. K^b 29. *βαδίσεων* K^b M^b 31. *καὶ* om. K^b M^b 34. *ἐν* add. K^b 1174^b 1. *γὰρ* om. K^b

Baştan alırsak, ne olduğu, nasıl bir şey olduğu daha açık olabilir: Görme, her zaman tam, bu görünüyor, çünkü onun biçimini tam kılacak, daha sonra oluşacak bir şeyden yoksun değil. Haz da bu tür bir şeye benziyor, çünkü o bir bütün ve hiçbir zaman, zaman geçince onun biçiminin daha kusursuz olacağı bir haz alınamaz. İşte bu yüzden bir devinim de değil: Her devinim, bir evin inşaatı gibi, zaman içinde belli bir amaca ilişkindir, aradığını gerçekleştirince, her zaman için ya da o zaman için tam olur. Devinim parçaları ise her zaman, tam değildir; biçim bakımından tüm devinimden, ayrıca biribirlerinden farklıdır bu parçalar: Taşların yerleştirilmesi, kolonların dikilmesinden, bunlar da bitmiş bir tapınaktan farklıdır. Tapınağınki ise tam: Öngörülen durumla ilgili hiçbir şey eksik değil. Oysa kolon ayaklarınınki, kemerinki tam değil, çünkü herikisi de parça, biçimce de farklı: Devinimin herhangi bir anı içinde biçimce tam devinimi almak olanaksız; bu ancak devinimin tümü içinde olanaklı. Yürüme ile öteki devinimlerinkinde de bu böyle: Nitekim yer değiştirme bir yerden bir yere devinim ise, bunun biçim bakımından farklılıkları, uçma, yürüme, atlama vb.dir. Yalnız bu kadarla kalmaz, aynı zamanda yürümenin kendisi de farklılıklar taşır: Bir yerden bir yere yürümek, bir stadion yürümek ile, bunun bir parçası kadar yürümek aynı değil; kaldı ki, bir parçasıyla öteki parçası da aynı değil; şu ya da öteki şeritten yürümek de aynı değil: Yalnızca tek şeritten yürünmez, aynı zamanda biri ötekinden farklı bir yerde bulunan bir şeritten yürümek söz konusu olur. Aslında devinim konusunda başka yerde ayrıntılı sözetmiştik[80]. O her an içinde tam değil, bir biçimi bir yerden başka bir yere gitmek ise, pek çok, biçim ...mından farklı, tam olmayan devinimler var görünüyor.

εἶδει, εἴπερ τὸ πόθεν ποῖ εἰδοποιόν. τῆς ἡδονῆς δ' ἐν ὁτῳοῦν 4
χρόνῳ τέλειον τὸ εἶδος. δῆλον οὖν ὡς ἕτεραί τ' ἂν εἶεν ἀλ-
λήλων, καὶ τῶν ὅλων τι καὶ τελείων ἡ ἡδονή. δόξειε δ' ἂν
τοῦτο καὶ ἐκ τοῦ μὴ ἐνδέχεσθαι κινεῖσθαι μὴ ἐν χρόνῳ, ἥδε-
σθαι δέ· τὸ γὰρ ἐν τῷ νῦν ὅλον τι. ἐκ τούτων δὲ δῆλον καὶ
ὅτι οὐ καλῶς λέγουσι κίνησιν ἢ γένεσιν εἶναι τὴν ἡδονήν. οὐ
γὰρ πάντων ταῦτα λέγεται, ἀλλὰ τῶν μεριστῶν καὶ μὴ
ὅλων· οὐδὲ γὰρ ὁράσεώς ἐστι γένεσις οὐδὲ στιγμῆς οὐδὲ μονά-
δος, οὐδὲ τούτων οὐθὲν κίνησις οὐδὲ γένεσις· οὐδὲ δὴ ἡδονῆς· 5
ὅλον γάρ τι. Αἰσθήσεως δὲ πάσης πρὸς τὸ αἰσθητὸν ἐνεργούσης,
τελείως δὲ τῆς εὖ διακειμένης πρὸς τὸ κάλλιστον τῶν ὑπὸ
τὴν αἴσθησιν (τοιοῦτον γὰρ μάλιστ' εἶναι δοκεῖ ἡ τελεία ἐνέρ-
γεια· αὐτὴν δὲ λέγειν ἐνεργεῖν, ἢ ἐν ᾧ ἐστί, μηθὲν διαφε-
ρέτω), καθ' ἑκάστην δὴ βελτίστη ἐστὶν ἡ ἐνέργεια τοῦ ἄριστα
διακειμένου πρὸς τὸ κράτιστον τῶν ὑπ' αὐτήν. αὕτη δ' ἂν
τελειοτάτη εἴη καὶ ἡδίστη. κατὰ πᾶσαν γὰρ αἴσθησίν ἐστιν
ἡδονή, ὁμοίως δὲ καὶ διάνοιαν καὶ θεωρίαν, ἡδίστη δ' ἡ τε-
λειοτάτη, τελειοτάτη δ' ἡ τοῦ εὖ ἔχοντος πρὸς τὸ σπουδαιό-
τατον τῶν ὑπ' αὐτήν· τελειοῖ δὲ τὴν ἐνέργειαν ἡ ἡδονή. οὐ 6
τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον ἥ τε ἡδονὴ τελειοῖ καὶ τὸ αἰσθητόν τε
καὶ ἡ αἴσθησις, σπουδαῖα ὄντα, ὥσπερ οὐδ' ἡ ὑγίεια καὶ ὁ
ἰατρὸς ὁμοίως αἰτία ἐστὶ τοῦ ὑγιαίνειν. καθ' ἑκάστην δ' αἴσ- 7
θησιν ὅτι γίνεται ἡδονή, δῆλον (φαμὲν γὰρ ὁράματα καὶ
ἀκούσματα εἶναι ἡδέα)· δῆλον δὲ καὶ ὅτι μάλιστα, ἐπειδὰν ἥ
τε αἴσθησις ᾖ κρατίστη καὶ πρὸς τοιοῦτον ἐνεργῇ· τοιούτων δ'
ὄντων τοῦ τε αἰσθητοῦ καὶ τοῦ αἰσθανομένου, ἀεὶ ἔσται ἡδονὴ

---

6. ἑτέρα τ' ἂν εἴη K^b 17. μὴ K^b M^b 18. ἑκάστην M^b Alexander Aphrod.: ἕκαστον vulg. δὴ Lambinus: δὲ codd. 19. ὑπ' αὐτήν K^b Γ: ὑφ' αὐτήν vulg. 22. εὖ om. K^b 23. ὑπ' αὐτήν Γ: ὑφ' αὐτήν codd. 26. αἰτία ἐστὶ K^b Γ: αἴτιά εἰσι L^b: ἔστιν αἰτία M^b

Hazzın biçimi ise her zaman tam. İmdi şu açık: Devinim ile haz biribirlerinden farklı olsa gerek: Haz tam, bütün. Bu şuradan da görünebilir: Devinmek ancak belli bir zaman içinde olası, oysa haz alma öyle değil, çünkü o 'an' içindeki bütün bir şey. Şuradan da hazzın bir devinim ya da oluş olduğunu söylemenin yerinde olmadığı açık: Berikiler her şeyde değil, yalnızca parçalara bölünebilen, bütün olmayan nesnelerde söz konusu; nitekim ne görmenin bir oluşu var ne bir noktanın ne de 'tekliğin' oluşu; yine bunların hiçbiri bir devinim de değil bir oluş da. Demek ki, hazzın da devinimi, oluşu yok, çünkü bir bütün. Madem her duyum duyu nesnesine göre etkinlikte olur, duyum altına girenlerin en güzeline göre iyi durumda olunca da tam etkinlik olur (nitekim böyle bir şeyin özellikle tam etkinlik olduğu görünüyor; duyumun etkinlikte olduğunu ya da içinde onun bulunduğu şeyin etkinlikte olduğunu söylemek farketmez), demek ki, herbir duyuma göre en iyi etkinlik onun altındaki şeylerin en iyisiyle ilgili en iyi durumun etkinliğidir. Bu da tam, son derece hoş olacaktır. Nitekim her duyuma göre bir haz var; aynı şekilde her düşünme gücüne, her 'teori'ye ilişkin bir haz var. En hoş etkinlik ise en tam olan; en tam etkinlik de o etkinliğin altına girenlerin en erdemlisiyle ilgili iyi durumda olanınki. Haz da etkinliği tamamlar. Nasıl sağlık ile hekim aynı açıdan sağlıklı olma nedeni değilse, haz ile duyum da erdemli olduklarında duyu nesnesini aynı açıdan tamamlamaz. Demek ki, herbir duyuma göre bir hazzın oluştuğu açık (görmenin, işitmenin hoş olduğunu söyleriz). Şu da açık: Ne zaman ki duyum en iyidir, en çok o zaman en iyi şeyle ilgili etkinlikte bulunur. Duyan ile duyulan

8 ὑπάρχοντός γε τοῦ τε ποιήσοντος καὶ τοῦ πεισομένου. τελειοῖ δὲ τὴν ἐνέργειαν ἡ ἡδονὴ οὐχ ὡς ἡ ἕξις ἐνυπάρχουσα, ἀλλ' ὡς ἐπιγινόμενόν τι τέλος, οἷον τοῖς ἀκμαίοις ἡ ὥρα. ἕως ἂν οὖν τό τε νοητὸν ἢ αἰσθητὸν ᾖ οἷον δεῖ καὶ τὸ κρῖνον ἢ θεωροῦν, ἔσται ἐν τῇ ἐνεργείᾳ ἡ ἡδονή· ὁμοίων γὰρ ὄντων καὶ 1175ᵃ
πρὸς ἄλληλα τὸν αὐτὸν τρόπον ἐχόντων τοῦ τε παθητικοῦ
9 καὶ τοῦ ποιητικοῦ ταὐτὸ πέφυκε γίνεσθαι. πῶς οὖν οὐδεὶς συνεχῶς ἥδεται; ἢ κάμνει; πάντα γὰρ τὰ ἀνθρώπεια ἀδυνατεῖ συνεχῶς ἐνεργεῖν. οὐ γίνεται οὖν οὐδ' ἡδονή· ἕπεται γὰρ 5
τῇ ἐνεργείᾳ. ἔνια δὲ τέρπει καινὰ ὄντα, ὕστερον δὲ οὐχ ὁμοίως διὰ ταὐτό· τὸ μὲν γὰρ πρῶτον παρακέκληται ἡ διάνοια καὶ διατεταμένως περὶ αὐτὰ ἐνεργεῖ, ὥσπερ κατὰ τὴν ὄψιν οἱ ἐμβλέποντες, μετέπειτα δ' οὐ τοιαύτη ἡ ἐνέργεια ἀλλὰ
10 παρημελημένη· διὸ καὶ ἡ ἡδονὴ ἀμαυροῦται. ὀρέγεσθαι δὲ 10
τῆς ἡδονῆς οἰηθείη τις ἂν ἅπαντας, ὅτι καὶ τοῦ ζῆν ἅπαντες ἐφίενται· ἡ δὲ ζωὴ ἐνέργειά τις ἐστί, καὶ ἕκαστος περὶ ταῦτα καὶ τούτοις ἐνεργεῖ ἃ καὶ μάλιστ' ἀγαπᾷ, οἷον ὁ μὲν μουσικὸς τῇ ἀκοῇ περὶ τὰ μέλη, ὁ δὲ φιλομαθὴς τῇ διανοίᾳ περὶ τὰ θεωρήματα, οὕτω δὲ καὶ τῶν λοιπῶν ἕκαστος· ἡ δ' ἡδονὴ τελει- 15
οῖ τὰς ἐνεργείας, καὶ τὸ ζῆν δή, οὗ ὀρέγονται. εὐλόγως οὖν καὶ τῆς ἡδονῆς ἐφίενται· τελειοῖ γὰρ ἑκάστῳ τὸ ζῆν, αἱρετὸν ὄν.
11 Πότερον δὲ διὰ τὴν ἡδονὴν τὸ ζῆν αἱρούμεθα ἢ διὰ τὸ ζῆν τὴν 5
ἡδονήν, ἀφείσθω ἐν τῷ παρόντι. συνεζεῦχθαι μὲν γὰρ ταῦτα φαίνεται καὶ χωρισμὸν οὐ δέχεσθαι· ἄνευ τε γὰρ ἐνεργείας οὐ 20
V. γίνεται ἡδονή, πᾶσάν τε ἐνέργειαν τελειοῖ ἡ ἡδονή. Ὅθεν δοκοῦσι καὶ τῷ εἴδει διαφέρειν. τὰ γὰρ ἕτερα τῷ εἴδει ὑφ' ἑτέρων

---

31. τε scripsi: γε L^b: om. vulg. 32. ἡ post ὡς om. L^b M^b 34. τε add. K^b αἰσθητὸν ἢ νοητὸν L^b Γ 1175ᵃ 1. ἡ fort. secludendum 3. ταὐτὴ M^b 7. ταῦτα L^b M^b 9. δὴ οὐ τοιαύτη ἐνέργεια K^b: δὲ (om. Γ) οὐ γίνεται τοιαύτη ἡ ἐνέργεια L^b Γ: δ' ἡ τοιαύτη ἐνέργεια οὐ γίνεται M^b 16. δή Aretinus: δέ codd. 21. τε L^b: γὰρ M^b: τε γὰρ K^b

böyle olduğunda, yapan ve uğrayan olduğundan ötürü her zaman bir haz olacaktır. Ayrıca haz, etkinliği, içinde bulunan bir huy olarak değil, eklenen bir amaç olarak tamamlar: Sözgelişi güçlü kişilere zeka eklenmesi gibi. Demek ki düşünülen ya da duyulan, hem de karar verilen ya da teori yapılan şey gerektiği gibi olduğu sürece haz etkinlik halinde olacaktır. Nitekim madem aynı şekildedirler ve biribirleriyle 1175a
ilgili aynı tarzı taşıyorlar, hem yapanın hem de uğrayanın hazzının aynı olması doğal. O halde nasıl oluyor da hiç kimse sürekli olarak haz almıyor? Yoksa yorulduğu için mi? Nitekim insanca olan hiçbir şeyin sürekli etkinlik halinde olması olanaklı değil, demek ki, haz da böyle değil. Haz et- 5
kinliği izler. Kimi şeyler de yeni olduklarından ötürü haz verir ama daha sonra yine aynı nedenle aynı şekilde haz vermez. Nitekim ilkin düşünce uyarılır, onla ilgili olarak dikkatle etkinlikte bulunulur - tıpkı görme konusunda, dikkatle bakan- 10
lar gibi - ama sonra etkinlik böyle kalmaz, ilgi azalır. Haz da bunun için ortadan kalkar. Herkes yaşamayı aradığından ötürü, herkesin hazzı da aradığı düşünülebilir, oysa yaşam belli bir etkinliktir; herbir kişi en çok sevdiği şeylerle ilgili olarak, onlar için etkinlikte bulunur: Sözgelişi müzisyen melodilerle ilgili olarak işitme gücü bakımından, öğrenmeyi seven teori yapılacak şeyler konusunda düşünme gücü bakımından etkinlikte bulunur, ötekilerden herbiri de öyle. 15
Haz ise etkinlikleri tamamlar, dolayısıyla aranan yaşamı da. İmdi hazzın aranması ussal, çünkü her bir kişi için tercih edilesi olan yaşamı tamamlıyor. Bu durumda, acaba yaşamı mı hazdan ötürü yoksa hazzı mı yaşamdan ötürü tercih ediyoruz, sorusunu bir yana bırakalım, çünkü bunların biribirine bağlı oldukları, ayrılmadıkları görünüyor: Etkinlikten bağımsız haz oluşmuyor, haz ise etkinliği tamamlı- 20
yor. Buradan biçim bakımından da farklı oldukları görünüyor, çünkü biçim bakımından farklı şeylerin biçim

οἰόμεθα τελειοῦσθαι (οὕτω γὰρ φαίνεται καὶ τὰ φυσικὰ καὶ τὰ ὑπὸ τέχνης, οἷον ζῷα καὶ δένδρα καὶ γραφὴ καὶ ἄγαλμα καὶ οἰκία καὶ σκεῦος)· ὁμοίως δὲ καὶ τὰς ἐνεργείας τὰς διαφερούσας τῷ εἴδει ὑπὸ διαφερόντων εἴδει τελειοῦσθαι. διαφέρουσι δ' αἱ τῆς διανοίας τῶν κατὰ τὰς αἰσθήσεις καὶ αὐταὶ ἀλλήλων κατ' εἶδος· καὶ αἱ τελειοῦσαι δὴ ἡδοναί. φανείη δ' ἂν τοῦτο καὶ ἐκ τοῦ συνῳκειῶσθαι τῶν ἡδονῶν ἑκάστην τῇ ἐνεργείᾳ ἣν τελειοῖ. συναύξει γὰρ τὴν ἐνέργειαν ἡ οἰκεία ἡδονή. μᾶλλον γὰρ ἕκαστα κρίνουσι καὶ ἐξακριβοῦσιν οἱ μεθ' ἡδονῆς ἐνεργοῦντες, οἷον γεωμετρικοὶ γίνονται οἱ χαίροντες τῷ γεωμετρεῖν, καὶ κατανοοῦσιν ἕκαστα μᾶλλον, ὁμοίως δὲ καὶ οἱ φιλόμουσοι καὶ φιλοικοδόμοι καὶ τῶν ἄλλων ἕκαστοι ἐπιδιδόασιν εἰς τὸ οἰκεῖον ἔργον χαίροντες αὐτῷ· συναύξουσι δὲ αἱ ἡδοναί, τὰ δὲ συναύξοντα οἰκεῖα· τοῖς 1175 b ἑτέροις δὲ τῷ εἴδει καὶ τὰ οἰκεῖα ἕτερα τῷ εἴδει. ἔτι δὲ μᾶλλον τοῦτ' ἂν φανείη ἐκ τοῦ τὰς ἀφ' ἑτέρων ἡδονὰς ἐμποδίους ταῖς ἐνεργείαις εἶναι. οἱ γὰρ φίλαυλοι ἀδυνατοῦσι τοῖς λόγοις προσέχειν, ἐὰν κατακούσωσιν αὐλοῦντος, μᾶλλον χαίροντες αὐλητικῇ τῆς παρούσης ἐνεργείας· ἡ κατὰ τὴν αὐλητικὴν οὖν ἡδονὴ τὴν περὶ τὸν λόγον ἐνέργειαν φθείρει. ὁμοίως δὲ τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων συμβαίνει, ὅταν ἅμα περὶ δύο ἐνεργῇ· ἡ γὰρ ἡδίων τὴν ἑτέραν ἐκκρούει, κἂν πολὺ διαφέρῃ κατὰ τὴν ἡδονήν, μᾶλλον, ὥστε μηδ' ἐνεργεῖν κατὰ τὴν ἑτέραν. διὸ χαίροντες ὀτῳοῦν σφόδρα οὐ πάνυ δρῶμεν ἕτερον, καὶ ἄλλα ποιοῦμεν ἄλλοις ἡρέμα ἀρεσκόμενοι, οἷον καὶ ἐν τοῖς θεάτροις οἱ τραγηματίζοντες, ὅταν φαῦλοι οἱ ἀγωνιζόμενοι ὦσι, τότε μάλιστ' αὐτὸ δρῶσιν. ἐπεὶ δ' ἡ μὲν

---

24. γραφαὶ Γ ἄγαλμα K^b: ἀγάλματα vulg. 25. τὰς post ἐνεργείας om. K^b M^b 28. αἱ αἱ K^b: αὗται L^b M^b: αὗται αἱ αἱ Γ 29. τῶν] τῃ τῶν pr. K^b: fort. τῇ τῶν 31. μᾶλλον] μόνον K^b 1175b 4. κατακούσωσιν K^b M^b 10. διορῶμεν K^b M^b 11. οἷον om. K^b M^b

bakımından farklı şeyler tarafından tamamlandığını düşünüyoruz (hem doğal olanlar hem de sanata bağlı olanlar böyle görünüyor: sözgelişi canlılar, ağaçlar, resimler, heykeller, ev, araç-gereç). Aynı şekilde biçim bakımından farklı etkinliklerin de biçim bakımından farklı şeyler tarafından tamamlandığı görünüyor: Düşünce etkinlikleri duyumlara bağlı olanlardan, berikiler de biribirlerinden biçimce farklı. İmdi onları tamamlayan hazlar da biçimce farklı. Bu şuradan da görünse gerek: Hazlardan herbiri hangi etkinliği tamamlıyorsa o etkinlikle aynı doğada: Etkinliği, etkinliğe özgü olan haz artırır: İnsanlar hazla etkinlikte bulunduklarında herbir şeyi daha iyi değerlendirir, daha kesince iş görür; sözgelişi geometriden hoşlananlar geometrici olur, bu konudaki herbir şeyi daha iyi kavrar. Aynı şekilde müziği, mimarlığı sevenler, öteki sanatlara düşkün olanların herbiri ondan haz aldıkları için alanlarında ilerler. Haz da artar, çünkü birlikte artan şeyler biribirine uyar. Biçim bakımından farklı şeylere ise biçimce farklı olanlar uyar. Öte yandan bu, etkinliklerin değişik etkinliklere dayanan hazlarca engellenmesinden de daha açıkça görülebilir: Flüte düşkün olanlar etkinlik halinde iken flüt çalan birini işitirlerse dikkatlerini uslamlamaya vermeleri olanaksızlaşır; demek ki, flüt sesindeki haz uslamlamadaki etkinliği bozar. Bu aynı anda iki değişik şeyle ilgili etkinlik olduğu zaman başka durumlarda da böyle: Daha hoş şeylerin etkinliği ötekini azaltır, bu, hazza bağlı farklılık ne denli çoksa o denli çok olur; dolayısıyla ötekine göre hiç etkinlikte bulunamayacak hale gelinebilir. Bunun için bir şeyden çok fazla hoşlanıyorsak artık başka bir şey yapmayalım; bir şeyi az hoşlanarak yapıyorsak başka bir şeyi yapmaya girişelim. Örneğin tiyatroda yemiş yiyenler, oyuncular kötü oynadıklarında bunu daha çok yapar.

οἰκεία ἡδονὴ ἐξακριβοῖ τὰς ἐνεργείας καὶ χρονιωτέρας καὶ βελτίους ποιεῖ, αἱ δ' ἀλλότριαι λυμαίνονται, δῆλον ὡς πολὺ διεστᾶσιν. σχεδὸν γὰρ αἱ ἀλλότριαι ἡδοναὶ ποιοῦσιν ὅπερ αἱ οἰκεῖαι λῦπαι· φθείρουσι γὰρ τὰς ἐνεργείας αἱ οἰκεῖαι λῦπαι, οἷον εἴ τῳ τὸ γράφειν ἀηδὲς καὶ ἐπίλυπον ἢ τὸ λογίζεσθαι· ὃ μὲν γὰρ οὐ γράφει, ὃ δ' οὐ λογίζεται, λυπηρᾶς οὔσης τῆς ἐνεργείας. συμβαίνει δὴ περὶ τῆς ἐνεργείας τοὐναντίον ἀπὸ τῶν οἰκείων ἡδονῶν τε καὶ λυπῶν· οἰκεῖαι δ' εἰσὶν αἱ ἐπὶ τῇ ἐνεργείᾳ καθ' αὐτὴν γινόμεναι. αἱ δ' ἀλλότριαι ἡδοναὶ εἴρηνται ὅτι παραπλήσιόν τι τῇ λύπῃ ποιοῦσιν· φθείρουσι γάρ, πλὴν οὐχ ὁμοίως. διαφερουσῶν δὲ τῶν ἐνεργειῶν ἐπιεικείᾳ καὶ φαυλότητι, καὶ τῶν μὲν αἱρετῶν οὐσῶν τῶν δὲ φευκτῶν τῶν δ' οὐδετέρων, ὁμοίως ἔχουσι καὶ αἱ ἡδοναί· καθ' ἑκάστην γὰρ ἐνέργειαν οἰκεία ἡδονὴ ἔστιν. ἡ μὲν οὖν τῇ σπουδαίᾳ οἰκεία ἐπιεικής, ἡ δὲ τῇ φαύλῃ μοχθηρά· καὶ γὰρ αἱ ἐπιθυμίαι τῶν μὲν καλῶν ἐπαινεταί, τῶν δ' αἰσχρῶν ψεκταί. οἰκειότεραι δὲ ταῖς ἐνεργείαις αἱ ἐν αὐταῖς ἡδοναὶ τῶν ὀρέξεων· αἱ μὲν γὰρ διωρισμέναι εἰσὶ καὶ τοῖς χρόνοις καὶ τῇ φύσει, αἱ δὲ σύνεγγυς ταῖς ἐνεργείαις, καὶ ἀδιόριστοι οὕτως ὥστ' ἔχειν ἀμφισβήτησιν εἰ ταὐτόν ἐστιν ἡ ἐνέργεια τῇ ἡδονῇ. οὐ μὴν ἔοικέ γε ἡ ἡδονὴ διάνοια εἶναι οὐδ' αἴσθησις (ἄτοπον γάρ), ἀλλὰ διὰ τὸ μὴ χωρίζεσθαι φαίνεταί τισι ταὐτόν. ὥσπερ οὖν αἱ ἐνέργειαι ἕτεραι, καὶ αἱ ἡδοναί. διαφέρει δὲ ἡ ὄψις ἁφῆς καθαρειότητι, καὶ ἀκοὴ καὶ ὄσφρησις γεύσεως· 1176a
ὁμοίως δὴ διαφέρουσι καὶ αἱ ἡδοναί, καὶ τούτων αἱ περὶ τὴν διάνοιαν, καὶ ἑκάτεραι ἀλλήλων. δοκεῖ δ' εἶναι ἑκάστῳ ζῴῳ καὶ ἡδονὴ οἰκεία, ὥσπερ καὶ ἔργον· ἡ γὰρ κατὰ τὴν ἐνέργειαν. καὶ ἐφ' ἑκάστῳ δὲ θεωροῦντι τοῦτ' ἂν φανείη· ἑτέρα

19. γὰρ om. L^b Γ 20. τῆς pr. K^b: τὰς vulg. 22. εἴρηνται K^b M^b Γ 29. αἰσχρῶν δὲ K^b 1176a 1. καθαριότητι codd. 2. δὲ K^b M^b

Madem uygun haz etkinliklere kesinlik kazandırıyor, daha uzun süreli, daha iyi kılıyor; ona uymayan haz ise etkinliklere zarar veriyor, hazlar arasında çok fark var demektir, bu açık. Etkinliğe yabancı hazlar hemen hemen ona özgü olan acıların yaptığı etkiyi yapar; çünkü ona özgü acılar etkinlikleri ortadan kaldırır: Sözgelişi biri için yazmak ya da hesap yapmak sıkıcı, yorucu ise: Etkinlik sıkıcı olduğunda, biri yazmayacak, öteki hesap yapmayacaktır. Demek ki, etkinliğe özgü, ona uyan haz ve acılar etkinlikler üzerinde karşıt etkide bulunuyor. Ona özgü hazlar ise, 'kendi başına' etkinlikle ilgili olarak oluşanlar: Etkinliğe özgü olmayan hazların hemen hemen acının uyandırdığı etkiyi uyandırdığını söyledik, çünkü onlar aynı şekilde olmasa da etkinliğe zarar veriyor. Madem etkinlikler doğruluk, eğrilik bakımından farklı ve onlardan kimi tercih edilecek, kimi kaçılacak, kimi de ne kaçılacak ne de tercih edilecek etkinlikler, hazlar da öyle olur. Nitekim her etkinliğe özgü bir haz var: Erdemli bir etkinliğe özgü doğru bir haz, kötü bir etkinliğe özgü eğri bir haz olur. Güzel şeylere duyulan tutkular övülür, çirkin şeylere duyulanlar ise yerilir. Etkinliklerin kendilerindeki hazlar, onlara duyulan iştahlardan daha özgüdür onlara. Çünkü iştahlar zaman ve doğa bakımından farklı, oysa etkinliklere özgü hazlar onlardan öylesine ayrılamazlar ki, etkinliğin hazla aynı şey olup olmadığı bir tartışma taşır. Aslında haz ne düşünme gücü ne de duyumdur (bu saçma olur), ama hazlar bunlardan ayrılmadıklarından bazı kişilere bunlarla aynı gibi görünür. İmdi nasıl etkinlikler farklı ise hazlar da farklı: Görme duyumu dokunma duyumundan arılık bakımından farklı; işitme ile koku alma ise tad alma duyumundan. Aynı şekilde bunlara ilişkin hazlar da farklı: Düşünme gücüyle ilgili olanlar bunlardan, herbiri de biribirinden farklı. Ayrıca nasıl yaşamını sürdüren herbir canlıya özgü bir iş varsa, ona özgü bir haz da var görünüyor, çünkü haz etkinliğe bağlı. Bu her araştırıcıya böyle görünse gerek: Bir atın,

γὰρ ἵππου ἡδονὴ καὶ κυνὸς καὶ ἀνθρώπου, καθάπερ Ἡράκλειτός φησιν ὄνους σύρματ' ἂν ἐλέσθαι μᾶλλον ἢ χρυσόν· ἥδιον γὰρ χρυσοῦ τροφὴ ὄνοις. αἱ μὲν οὖν τῶν ἐτέρων τῷ εἴδει διαφέρουσιν εἴδει, τὰς δὲ τῶν αὐτῶν ἀδιαφόρους εὔλογον εἶναι. διαλλάττουσι δ' οὐ σμικρὸν ἐπί γε τῶν ἀνθρώπων· τὰ γὰρ 9
αὐτὰ τοὺς μὲν τέρπει τοὺς δὲ λυπεῖ, καὶ τοῖς μὲν λυπηρὰ καὶ μισητά ἐστι τοῖς δὲ ἡδέα καὶ φιλητά. καὶ ἐπὶ γλυκέων δὲ τοῦτο συμβαίνει· οὐ γὰρ τὰ αὐτὰ δοκεῖ τῷ πυρέττοντι καὶ τῷ ὑγιαίνοντι, οὐδὲ θερμὸν εἶναι τῷ ἀσθενεῖ καὶ τῷ εὐεκτικῷ. ὁμοίως δὲ τοῦτο καὶ ἐφ' ἑτέρων συμβαίνει. δοκεῖ 10
δ' ἐν ἅπασι τοῖς τοιούτοις εἶναι τὸ φαινόμενον τῷ σπουδαίῳ. εἰ δὲ τοῦτο καλῶς λέγεται, καθάπερ δοκεῖ, καὶ ἔστιν ἑκάστου μέτρον ἡ ἀρετὴ καὶ ἀγαθός, ᾗ τοιοῦτος, καὶ ἡδοναὶ εἶεν ἂν αἱ τούτῳ φαινόμεναι καὶ ἡδέα οἷς οὗτος χαίρει. τὰ δὲ τούτῳ δυσχερῆ εἴ τῳ φαίνεται ἡδέα, οὐδὲν θαυμαστόν· πολλαὶ γὰρ φθοραὶ καὶ λῦμαι ἀνθρώπων γίνονται· ἡδέα δ' οὐκ ἔστιν, ἀλλὰ τούτοις καὶ οὕτω διακειμένοις. τὰς μὲν οὖν ὁμο- 11
λογουμένως αἰσχρὰς δῆλον ὡς οὐ φατέον ἡδονὰς εἶναι, πλὴν τοῖς διεφθαρμένοις· τῶν δ' ἐπιεικῶν εἶναι δοκουσῶν ποίαν ἢ τίνα φατέον τοῦ ἀνθρώπου εἶναι; ἢ ἐκ τῶν ἐνεργειῶν δῆλον; ταύταις γὰρ ἕπονται αἱ ἡδοναί. εἴτ' οὖν μία ἐστὶν εἴτε πλείους αἱ τοῦ τελείου καὶ μακαρίου ἀνδρός, αἱ ταύτας τελειοῦσαι ἡδοναὶ κυρίως λέγοιντ' ἂν ἀνθρώπου ἡδοναὶ εἶναι, αἱ δὲ λοιπαὶ δευτέρως καὶ πολλοστῶς, ὥσπερ αἱ ἐνέργειαι.

6 Εἰρημένων δὲ τῶν περὶ τὰς ἀρετάς τε καὶ φιλίας καὶ VI.
ἡδονάς, λοιπὸν περὶ εὐδαιμονίας τύπῳ διελθεῖν, ἐπειδὴ τέλος αὐτὴν τίθεμεν τῶν ἀνθρωπίνων. ἀναλαβοῦσι δὴ τὰ προει-

---

7. ὄνον L^b Γ 10. μικρὸν L^b: σμικροῖς K^b 11. τέρπει—1177ᵃ 30. ἱκανῶς om. K^b 18. ἀγαθός scripsi: ὁ ἀγαθός Aldina: ἀγαθός codd. 22. τούτοις] fort. τοῖς vel τοιούτοις καὶ τοῖς οὕτω M^b ὁμολογουμένας M^b Γ 30. τε om. L^b Γ 32. δὲ L^b Γ

bir köpeğin, bir insanın hazzı farklı. Herakleitos'un dediği gibi "eşekler samanı altına tercih eder",[81] çünkü eşekler için yiyecek altından daha hoş. Demek ki, tür bakımından değişik olanların hazları, biçim bakımından farklı olur; aynı türden olanların farklı olmaması da usa uygun. Ne ki, insanları ilgilendiren şey bakımından da hazlarda farklılık yok değil: Aynı şeyler kimini sevindiriyor, kimini üzüyor; kimi için acı, nefret uyandıran şeyler, kimi için hoş, sevilen şeyler oluyor. Tatlı şeyler konusunda da bu böyle: Ateşi olan biri ile sağlıklı biri için aynı değil. Sıcak da, zayıf olan için ile sağlığı yerinde olan için aynı değil. Bu başka konularda da böyle. Ama öyle görünüyor ki, bütün bu konularda durum, erdemli kişi için nasılsa öyle olmalı. Göründüğü gibi, bunu söylemek yerinde ise, herbir şeyin ölçüsü erdemdir. Erdemli biri olduğu için kişi iyi olur, iyi kişiye öyle görünenler haz, onun hoşlandığı şeyler hoş şeylerdir. Herhangi birine hoş görünen şeyler erdemli kişiye hoş görünmüyorsa şaşmamalı. İnsanlarda pek çok bozulma, sapkınlık var. Bunlar gerçekten hoş şeyler değil, yalnızca böyle kişiler için, bu tür yatkınlığı olanlar için böyle. Demek ki, çirkin oldukları konusunda anlaştığımız hazların, bozulmuş kişiler için böyle olmaları dışında, haz olduğunu söylememek gerekiyor, bu açık. Ne ki, doğru görünen hazlardan hangisi ya da nasıl olanı insana özgü, bunu söylemek gerekiyor. Acaba açıkca etkinliklere bağlı olanlar mı? Çünkü hazlar bunların peşinden geliyor. İmdi tam, kutlu bir adamın etkinliği ister bir olsun ister daha çok, bu etkinlikleri tamamlayan hazlar asıl anlamıyla insana özgü hazlar olur, bunu söyleyebiliriz. Nasıl etkinlikler öyleyse, ötekiler de ikinci sırada, çok geride kalırlar.

Madem erdem, dostluk, haz üzerine konuştuk; onu 'insanca şeylerin hedefi' diye düşündüğümüze göre, mutluluk üzerine biçimsel olarak sözetmek kalıyor geriye. Önceden söylediklerimizi ele alırsak sözümüz daha kısa

2 ρημένα συντομώτερος ἂν εἴη ὁ λόγος. εἴπομεν δὴ ὅτι οὐκ
ἔστιν ἕξις· καὶ γὰρ τῷ καθεύδοντι διὰ βίου ὑπάρχοι ἄν, φυ-
τῶν ζῶντι βίον, καὶ τῷ δυστυχοῦντι τὰ μέγιστα. εἰ δὴ ταῦτα 35
μὴ ἀρέσκει, ἀλλὰ μᾶλλον εἰς ἐνέργειάν τινα θετέον, καθά- 1176 b
περ ἐν τοῖς πρότερον εἴρηται, τῶν δ' ἐνεργειῶν αἱ μέν εἰσιν
ἀναγκαῖαι καὶ δι' ἕτερα αἱρεταί αἱ δὲ καθ' αὑτάς, δῆλον
ὅτι τὴν εὐδαιμονίαν τῶν καθ' αὑτὰς αἱρετῶν τινὰ θετέον καὶ
οὐ τῶν δι' ἄλλο· οὐδενὸς γὰρ ἐνδεὴς ἡ εὐδαιμονία ἀλλ' αὐτάρ- 5
3 κης. καθ' αὑτὰς δ' εἰσὶν αἱρεταὶ ἀφ' ὧν μηδὲν ἐπιζητεῖται
παρὰ τὴν ἐνέργειαν. τοιαῦται δ' εἶναι δοκοῦσιν αἱ κατ' ἀρε-
τὴν πράξεις· τὰ γὰρ καλὰ καὶ σπουδαῖα πράττειν τῶν δι'
αὑτὰ αἱρετῶν. καὶ τῶν παιδιῶν δὲ αἱ ἡδεῖαι· οὐ γὰρ δι'
ἕτερα αὐτὰς αἱροῦνται· βλάπτονται γὰρ ἀπ' αὐτῶν μᾶλλον 10
ἢ ὠφελοῦνται, ἀμελοῦντες τῶν σωμάτων καὶ τῆς κτήσεως.
καταφεύγουσι δ' ἐπὶ τὰς τοιαύτας διαγωγὰς τῶν εὐδαιμονι-
ζομένων οἱ πολλοί, διὸ παρὰ τοῖς τυράννοις εὐδοκιμοῦσιν
οἱ ἐν ταῖς τοιαύταις διαγωγαῖς εὐτράπελοι· ὧν γὰρ ἐφίεν-
ται, ἐν τούτοις παρέχουσι σφᾶς αὐτοὺς ἡδεῖς, δέονται δὲ τοιού- 15
των. δοκεῖ μὲν οὖν εὐδαιμονικὰ ταῦτα εἶναι διὰ τὸ τοὺς ἐν
4 δυναστείαις ἐν τούτοις ἀποσχολάζειν, οὐδὲν δ' ἴσως σημεῖον
οἱ τοιοῦτοί εἰσιν· οὐ γὰρ ἐν τῷ δυναστεύειν ἡ ἀρετὴ οὐδ' ὁ νοῦς,
ἀφ' ὧν αἱ σπουδαῖαι ἐνέργειαι· οὐδ' εἰ ἄγευστοι οὗτοι ὄντες
ἡδονῆς εἰλικρινοῦς καὶ ἐλευθερίου ἐπὶ τὰς σωματικὰς κατα- 20
φεύγουσιν, διὰ τοῦτο ταύτας οἰητέον αἱρετωτέρας εἶναι· καὶ
γὰρ οἱ παῖδες τὰ παρ' αὑτοῖς τιμώμενα κράτιστα οἴονται
εἶναι. εὔλογον δή, ὥσπερ παισὶ καὶ ἀνδράσιν ἕτερα φαί-
5 νεται τίμια, οὕτω καὶ φαύλοις καὶ ἐπιεικέσιν. καθάπερ οὖν
πολλάκις εἴρηται, καὶ τίμια καὶ ἡδέα ἐστὶ τὰ τῷ σπουδαίῳ 25

---

33. δὴ scripsi : δ' codd. 34. φυτοῦ Γ 1176 b 15. τοιούτων] τούτων
L b 18. οὐδ' ὁ L b : ὁ δὲ M b : οὐδὲ vel οὐδ' ὁ Γ

olacak. Mutluluk bir huy değil, bunu söyledik. Çünkü bu durumda yaşam boyu uyuyan, bitki gibi yaşam süren, en büyük felaketlere uğrayan bir kişide de bulunabilirdi. Bu kabul edilmiyorsa, daha önce dediğimiz gibi, özellikle bir etkinlikle ilgili ele almak gerekiyorsa; etkinliklerden kimi zorunlu, bir başkası için tercih edilen etkinliklerse, kimi de 'kendi başına' tercih edilen etkinliklerse, şu açık: Mutluluğu bir başkası için değil, 'kendi başına' tercih edilen bir şey olarak anlamak gerekiyor. Mutluluk hiçbir şeyden yoksun değildir, kendine yeter. 'Kendi başına ' tercih edilenler, onlardan etkinliğin dışında hiçbir şey beklenmeyen etkinliklerdir. Bu tür olanların da erdeme uygun eylemler olduğu görünüyor. Çünkü güzel, erdemli şeyler yapmak kendisinden ötürü tercih edilen eylemlerin işi. Hoş eğlenceler de böyle; onlar başka şeyler için tercih edilmiyor. Nitekim bedenlerini ve elindekileri onlar için ihmal edenler, onlardan yarardan çok zarar görüyor. Mutlu sayılan pek çok kişi ise bu tür yaşantıya sığınıyor; bunun için bu tür şölenlerde eğlendirici olan kişiler tiranlar yanında iyi yer ediniyor. Çünkü onlar berikilerin aradıkları şeylerde hoşluk sağlıyor, berikilerin gereksindiği de bu. Demek ki, iktidarda bulunanlar boş zamanlarını bunlarla geçirdikleri için bunların mutluluk verici olduğu düşünülüyor, ama bu tür kişiler hiçbir şeyin kanıtı değil; çünkü erdemli etkinliklerin kaynağı olan, erdem de us da 'iktidarda olmak'ta değil. Yine bunlar saf ve özgür bir kişiye özgü hazdan anlamaz kişiler olduklarından bedensel hazlara saparlarsa, bu nedenle bedensel hazların daha tercih edilesi olduğunu da düşünmemeli. Çocuklar da kendilerince daha değerli olanların en önde gelenler olduğunu sanır. İmdi nasıl çocuklara, büyüklere farklı şeyler değerli görünüyorsa, eğri kişi ile doğru kişi için de böyle olması usa uygun. İmdi sık sık dediğimiz gibi, değerli olanlar, erdemli kişiye böyle görünenlerdir. Her-

35 1176b

5

10

15

20

25

τοιαῦτα ὄντα· ἑκάστῳ δ' ἡ κατὰ τὴν οἰκείαν ἕξιν αἱρετωτάτη ἐνέργεια, καὶ τῷ σπουδαίῳ δὴ ἡ κατὰ τὴν ἀρετήν. οὐκ 6
ἐν παιδιᾷ ἄρα ἡ εὐδαιμονία· καὶ γὰρ ἄτοπον τὸ τέλος εἶναι παιδιάν, καὶ πραγματεύεσθαι καὶ κακοπαθεῖν τὸν βίον
30 ἅπαντα τοῦ παίζειν χάριν. ἅπαντα γὰρ ὡς εἰπεῖν ἑτέρου ἕνεκα αἱρούμεθα πλὴν τῆς εὐδαιμονίας· τέλος γὰρ αὕτη. σπουδάζειν δὲ καὶ πονεῖν παιδιᾶς χάριν ἠλίθιον φαίνεται καὶ λίαν παιδικόν. παίζειν δ' ὅπως σπουδάζῃ, κατ' Ἀνάχαρσιν, ὀρθῶς ἔχειν δοκεῖ· ἀναπαύσει γὰρ ἔοικεν ἡ παιδιά, ἀδυνα-
35 τοῦντες δὲ συνεχῶς πονεῖν ἀναπαύσεως δέονται. οὐ δὴ τέλος
1177 a ἡ ἀνάπαυσις· γίνεται γὰρ ἕνεκα τῆς ἐνεργείας. δοκεῖ δ' ὁ εὐδαίμων βίος κατ' ἀρετὴν εἶναι· οὗτος δὲ μετὰ σπουδῆς, ἀλλ' οὐκ ἐν παιδιᾷ. βελτίω τε λέγομεν τὰ σπουδαῖα τῶν 7
γελοίων καὶ μετὰ παιδιᾶς, καὶ τοῦ βελτίονος ἀεὶ καὶ
5 μορίου καὶ ἀνθρώπου σπουδαιοτέραν τὴν ἐνέργειαν· ἡ δὲ τοῦ βελτίονος κρείττων καὶ εὐδαιμονικωτέρα ἤδη. ἀπολαύσειέ 8
τ' ἂν τῶν σωματικῶν ἡδονῶν ὁ τυχὼν καὶ ἀνδράποδον οὐχ ἧττον τοῦ ἀρίστου· εὐδαιμονίας δ' οὐδεὶς ἀνδραπόδῳ μεταδίδωσιν, εἰ μὴ καὶ βίου. οὐ γὰρ ἐν ταῖς τοιαύταις διαγωγαῖς ἡ
10 εὐδαιμονία, ἀλλ' ἐν ταῖς κατ' ἀρετὴν ἐνεργείαις, καθάπερ καὶ πρότερον εἴρηται.

7 Εἰ δ' ἐστὶν ἡ εὐδαιμονία κατ' ἀρετὴν ἐνέργεια, εὔλογον VII.
κατὰ τὴν κρατίστην· αὕτη δ' ἂν εἴη τοῦ ἀρίστου. εἴτε δὴ νοῦς τοῦτο εἴτε ἄλλο τι, ὃ δὴ κατὰ φύσιν δοκεῖ ἄρχειν καὶ ἡγεῖ-
15 σθαι καὶ ἔννοιαν ἔχειν περὶ καλῶν καὶ θείων, εἴτε θεῖον ὂν καὶ αὐτὸ εἴτε τῶν ἐν ἡμῖν τὸ θειότατον, ἡ τούτου ἐνέργεια κατὰ τὴν οἰκείαν ἀρετὴν εἴη ἂν ἡ τελεία εὐδαιμονία. ὅτι δ' ἐστὶ θεωρητική, εἴρηται. ὁμολογούμενον δὲ τοῦτ' ἂν δόξειεν 2

---

27. δὴ ἡ cod. Par. 1417 : δὲ ἡ O^{b} : δὲ L^{b} M^{b} 28. τὸ om. M^{b} 1177^{a} 4. καὶ τῶν μετὰ L^{b}

bir kişi için ise en çok tercih edilen etkinlik kendi huyuna uygun olandır; erdemli kişi için erdeme uygun etkinlik en çok tercih edilen etkinliktir. O halde mutluluk, eğlencede değil; hedefin eğlence olması, tüm yaşam boyu eğlence uğruna çalışıp didinmek saçma. Nitekim, söylemek gerekirse, mutluluk dışında her şeyi bir başka şey uğruna tercih ediyoruz, çünkü hedef o. Oysa eğlence uğruna çabalamak, didinmek aptalca, çok çocukca görünüyor. Anakharsis'in dediği gibi, çalışıp didinmek amacıyla eğlenmek yerinde görünüyor. Nitekim eğlence bir dinlenmeye benziyor; kişiler sürekli didinip duramadıkları için dinlenmeye gereksinim duyuyor, dolayısıyla hedef dinlenme değil; çünkü amacı etkinlik. Mutlu yaşam erdeme uygun olandır, diye düşünülüyor; erdemse eğlenmede değil, çalışmakla birlikte olan bir şey. Yine erdemli şeylerin gülünç, eğlenceli şeylerden daha iyi olduğunu da söyleriz; insanın daha iyi yanının etkinliğini daha erdemli sayarız; daha iyi yanının etkinliği daha değerli, daha mutluluk vericidir. Herhangi bir insan ya da bir köle, bedensel hazlardan en iyi kişiden daha az hoşlanmayacaktır. Oysa hiç kimse, onu özgür yaşama bağlı tutmukça, mutluluğu bir köleyle bağdaştıramaz. Mutluluk bu tür eğlencelerde değildir, daha önce de dediğimiz gibi, mutluluk erdeme uygun etkinliklerdedir.

Mutluluk erdeme uygun bir etkinlik ise, en yüksek erdeme uygun olması ussal. Bu etkinlik de en iyiye özgü olsa gerek. İmdi bu ister us olsun, ister doğal olarak bizi yönettiği, yol gösterdiği, güzel, tanrısal şeylere özen gösterdiği düşünülen başka bir şey olsun; ister kendisi tanrısal bir şey olsun, ister bizdeki en tanrısal şey olsun, onun kendine özgü erdeme uygun etkinliği tam mutluluk olsa gerek. Bu etkinliğin ise teori etkinliği olduğunu söylemiştik. Bunun

εἶναι καὶ τοῖς πρότερον καὶ τῷ ἀληθεῖ. κρατίστη τε γὰρ
αὕτη ἐστὶν ἡ ἐνέργεια (καὶ γὰρ ὁ νοῦς τῶν ἐν ἡμῖν, καὶ τῶν
γνωστῶν, περὶ ἃ ὁ νοῦς)· ἔτι δὲ συνεχεστάτη· θεωρεῖν [τε]
3 γὰρ δυνάμεθα συνεχῶς μᾶλλον ἢ πράττειν ὁτιοῦν. οἰόμεθά
τε δεῖν ἡδονὴν παραμεμῖχθαι τῇ εὐδαιμονίᾳ, ἡδίστη δὲ τῶν
κατ' ἀρετὴν ἐνεργειῶν ἡ κατὰ τὴν σοφίαν ὁμολογουμένως
ἐστίν· δοκεῖ γοῦν ἡ φιλοσοφία θαυμαστὰς ἡδονὰς ἔχειν
καθαρειότητι καὶ τῷ βεβαίῳ, εὔλογον δὲ τοῖς εἰδόσι τῶν ζη-
4 τούντων ἡδίω τὴν διαγωγὴν εἶναι. ἥ τε λεγομένη αὐτάρκεια·
περὶ τὴν θεωρητικὴν μάλιστ' ἂν εἴη· τῶν μὲν γὰρ πρὸς τὸ
ζῆν ἀναγκαίων καὶ σοφὸς καὶ δίκαιος καὶ οἱ λοιποὶ δέονται,
τοῖς δὲ τοιούτοις ἱκανῶς κεχορηγημένων ὁ μὲν δίκαιος δεῖται
πρὸς οὓς δικαιοπραγήσει καὶ μεθ' ὧν, ὁμοίως δὲ καὶ ὁ σώ-
φρων καὶ ὁ ἀνδρεῖος καὶ τῶν ἄλλων ἕκαστος, ὁ δὲ σοφὸς
καὶ καθ' αὑτὸν ὢν δύναται θεωρεῖν, καὶ ὅσῳ ἂν σοφώτερος
ᾖ, μᾶλλον· βέλτιον δ' ἴσως συνεργοὺς ἔχων, ἀλλ' ὅμως
5 αὐταρκέστατος. δόξαι τ' ἂν αὐτὴ μόνη δι' αὑτὴν ἀγαπᾶ- 1177 b
σθαι· οὐδὲν γὰρ ἀπ' αὐτῆς γίνεται παρὰ τὸ θεωρῆσαι, ἀπὸ
δὲ τῶν πρακτικῶν ἢ πλεῖον ἢ ἔλαττον περιποιούμεθα παρὰ τὴν
6 πρᾶξιν. δοκεῖ τε ἡ εὐδαιμονία ἐν τῇ σχολῇ εἶναι· ἀσχο-
λούμεθα γὰρ ἵνα σχολάζωμεν, καὶ πολεμοῦμεν ἵν' εἰρήνην
ἄγωμεν. τῶν μὲν οὖν πρακτικῶν ἀρετῶν ἐν τοῖς πολιτικοῖς
ἡ ἐν τοῖς πολεμικοῖς ἡ ἐνέργεια, αἱ δὲ περὶ ταῦτα πράξεις
δοκοῦσιν ἄσχολοι εἶναι, αἱ μὲν πολεμικαὶ καὶ παντελῶς
(οὐδεὶς γὰρ αἱρεῖται τὸ πολεμεῖν τοῦ πολεμεῖν ἕνεκα, οὐδὲ
παρασκευάζει πόλεμον· δόξαι γὰρ ἂν παντελῶς μιαιφόνος
τις εἶναι, εἰ τοὺς φίλους πολεμίους ποιοῖτο, ἵνα μάχαι καὶ
φόνοι γίνοιντο)· ἔστι δὲ καὶ ἡ τοῦ πολιτικοῦ ἄσχολος, καὶ

---

19. τε om. M^b 21. τε om. Γ 30. τῶν δὲ τοιούτων L^b Γ 1177 b
1. τ' K^b: δ' vulg. 3. πρακτικῶν K^b: πρακτῶν vulg. 12. γίνηται
K^b: γίνωνται M^b

daha önce söylediklerimize, hakikate uygun olduğu görünse gerek, çünkü o en yüksek etkinlik (us, bizdeki en yüksek şey, bilinen şeylerin en yüksekleri de us nelerle ilgili ise onlar). Ayrıca o en sürekli etkinlik: Biz bir şeyi yapmaktan çok daha sürekli olarak teori yapabiliriz. Mutluluğa hazzın da katılması gerektiğine inanıyoruz; erdeme uygun etkinliklerin en hoşu ise bilgeliğe uygun etkinlik, bunda uzlaşılıyor. Aslında felsefenin arılık, sağlamlık açısından en hayranlık verici hazlan taşıdığı görünüyor; yaşamak, hakikati bilenler için, onu arayanlardan daha hoş, bu da usa uygun. 'Kendine yeterlik' dediğimiz şey de en çok teori etkinliği ile ilgili olsa gerek. Nitekim yaşam için zorunlu olan şeyleri hem bir bilge hem adil bir kişi hem de öteki insanlar gereksinir. Bu tür kişiler bunlara yeterince sahip olsalar bile, adil kişi onlara karşı, onlarla adil eylemde bulunacağı kişilere gereksinim duyar; ölçülü kişi, yiğit kişi, ötekilerin herbiri de öyle. Oysa bilge kişi kendi başına olsa bile teori etkinliğinde bulunabilir: Ne denli bilgeyse o denli çok. Birlikte çalışacağı kişilere sahip olursa belki daha iyi, ama yine de kendine en yeter kişi o. Yalnızca bu etkinliğin 'kendi başına' sevildiği görünse gerek: Çünkü ondan, teori etkinliğinin dışında hiçbir şey oluşmaz; yapılanlarda ise eylemin kendisi dışında az çok bir şey elde ederiz. Mutluluğun, dinginlik içinde olduğu da görünüyor: Dinginliğe ermek amacıyla dinginliği feda eder, barışı sürdürmek amacıyla savaşırız. İmdi uygulamalı erdemlerin etkinliği siyasal ya da askeri işlerde; ama birincilerle ilgili eylemler dinginee değil, diye düşünülür. Savaşla ilgili olanlar ise büsbütün böyle (nitekim hiçkimse savaş yapmak adına savaşı tercih etmiyor, ya da savaşa yol açmıyor; biri çatışma, ölüm olsun diye dostlarını düşman ediyorsa, hepten 'cani' diye düşünülse gerek). Siyasetçinin etkinliği

παρ' αὐτὸ τὸ πολιτεύεσθαι περιποιουμένη δυναστείας καὶ τιμὰς ἢ τήν γε εὐδαιμονίαν αὐτῷ καὶ τοῖς πολίταις, ἑτέραν οὖσαν τῆς πολιτικῆς, ἣν καὶ ζητοῦμεν δῆλον ὡς ἑτέραν οὖσαν. εἰ δὴ τῶν μὲν κατὰ τὰς ἀρετὰς πράξεων αἱ πολιτικαὶ καὶ 7
πολεμικαὶ κάλλει καὶ μεγέθει προέχουσιν, αὗται δ' ἄσχολοι καὶ τέλους τινὸς ἐφίενται καὶ οὐ δι' αὑτὰς αἱρεταί εἰσιν, ἡ δὲ τοῦ νοῦ ἐνέργεια σπουδῇ τε διαφέρειν δοκεῖ θεωρητικὴ οὖσα, καὶ παρ' αὐτὴν οὐδενὸς ἐφίεσθαι τέλους, καὶ ἔχειν τὴν ἡδονὴν οἰκείαν (αὕτη δὲ συναύξει τὴν ἐνέργειαν), καὶ τὸ αὐταρκες δὴ καὶ σχολαστικὸν καὶ ἄτρυτον ὡς ἀνθρώπῳ, καὶ ὅσα ἄλλα τῷ μακαρίῳ ἀπονέμεται, τὰ κατὰ ταύτην τὴν ἐνέργειαν φαίνεται ὄντα· ἡ τελεία δὴ εὐδαιμονία αὕτη ἂν εἴη ἀνθρώπου, λαβοῦσα μῆκος βίου τέλειον· οὐδὲν γὰρ ἀτελές ἐστι τῶν τῆς εὐδαιμονίας. ὁ δὲ τοιοῦτος ἂν εἴη βίος κρείττων ἢ 8
κατ' ἄνθρωπον· οὐ γὰρ ᾗ ἄνθρωπός ἐστιν οὕτω βιώσεται, ἀλλ' ᾗ θεῖόν τι ἐν αὐτῷ ὑπάρχει· ὅσον δὲ διαφέρει τοῦτο τοῦ συνθέτου, τοσοῦτον καὶ ἡ ἐνέργεια τῆς κατὰ τὴν ἄλλην ἀρετήν. εἰ δὴ θεῖον ὁ νοῦς πρὸς τὸν ἄνθρωπον, καὶ ὁ κατὰ τοῦτον βίος θεῖος πρὸς τὸν ἀνθρώπινον βίον. οὐ χρὴ δὲ κατὰ τοὺς παραινοῦντας ἀνθρώπινα φρονεῖν ἄνθρωπον ὄντα οὐδὲ θνητὰ τὸν θνητόν, ἀλλ' ἐφ' ὅσον ἐνδέχεται ἀθανατίζειν καὶ πάντα ποιεῖν πρὸς τὸ ζῆν κατὰ τὸ κράτιστον τῶν ἐν αὐτῷ· εἰ γὰρ καὶ
1178 τῷ ὄγκῳ μικρόν ἐστι, δυνάμει καὶ τιμιότητι πολὺ μᾶλλον πάντων ὑπερέχει. δόξειε δ' ἂν καὶ εἶναι ἕκαστος τοῦτο, εἴπερ 9
τὸ κύριον καὶ ἄμεινον. ἄτοπον οὖν γίνοιτ' ἄν, εἰ μὴ τὸν αὐτοῦ βίον αἱροῖτο ἀλλά τινος ἄλλου. τὸ λεχθέν τε πρότερον ἁρμόσει καὶ νῦν· τὸ γὰρ οἰκεῖον ἑκάστῳ τῇ φύσει κρά-

---

20. καὶ ἔχειν τὴν K^b: ἔχειν τε vulg. 21. οἰκείαν] τελείαν οἰκείαν K^b M^b 22. δὲ M^b ἀνθρώπινον L^b Γ 23. τὰ om. L^b 24. ἀνθρώπῳ K^b 28. ὅσον—29. τοσοῦτον K^b: ὅσῳ—τοσούτῳ vulg.
1178ª 1. ποιότητι K^b 2. δ' om. K^b M^b ἕκαστος (-ον Γ) εἶναι L^b Γ

de dinginlik içinde değil. Devlet yönetimiyle uğraşmak dışında, iktidar, onur ya da kendisi için ve yurttaşlar için siyasetten farklı olan bir mutluluk sağlamaya çalışır; mutluluğu siyasetten farklı bir şey olarak incelediğimiz de açık. İmdi erdeme uygun eylemlerden siyasetle ve savaşla ilgili olanlar büyüklük bakımından öne çıkıyorsa, bunlar dinginlikle ilgili değildir, bir amaca yönelir, kendilerinden ötürü tercih edilesi eylemler değildir. Oysa us etkinliği teori ile ilgili olduğundan ötürü, erdemce farklılık taşır, kendisi dışında hiçbir hedefe yönelmez, kendine özgü bir haz taşır (bu da etkinliği kamçılar), kendine yeterlidir, dingincedir, bir insan için olabildiğince kesintisizdir, mutlu bir kişiye yakışan bütün öteki özellikler, bu etkinliğe uygun görünür. Demek ki, bir insanın tam mutluluğu bu olsa gerek: Ama yaşamın tamamını kapsarsa, çünkü mutlulukla ilgili konularda tam olmayan bir şey olmaz. Ne ki, bu tür bir yaşam bir insanın doğasını aşacaktır, çünkü bir insan olmakla değil, onda tanrıca bir özellik bulunmakla, böyle yaşayacaktır; bu, insan yapısında ne denli farklı ise, onun etkinliği de öteki erdemlere uygun olan etkinliklerden o denli farklı olur. İmdi us, insandaki tanrıca bir şey ise, usa uygun yaşam da insan yaşamındaki tanrıca bir şey olacaktır. İmdi, insan olduğumuzdan insanla ilgili şeylerle, ölümlü olduğumuzdan ölümlülerle ilgili olan şeylerle ilgilenmemizi öğütleyenleri dinlememeli; kendimizi olabildiğince ölümsüzleştirmeli, bizdeki en üstün şeye uygun yaşamak için her şeyi yapmalı. Nitekim o, kütlece küçük olsa bile, olanak, değer bakımından her şeyi çok çok aşar. Asıl olan, en iyi olan o ise, herbir kişiyi o kişi yapanın da us olduğu görülse gerek. İmdi insan kendi yaşamını değil, başka birininkini tercih etse, bu saçma olacaktır. Daha önce söylediğimiz de şimdi söylediğimize uyuyor: Doğal olarak herbir kişiye özgü olan şey, onun için en asıl

τιστον καὶ ἥδιστόν ἐστιν ἑκάστῳ· καὶ τῷ ἀνθρώπῳ δὴ ὁ κατὰ τὸν νοῦν βίος, εἴπερ τοῦτο μάλιστα ἄνθρωπος. οὗτος ἄρα καὶ εὐδαιμονέστατος.

VIII. Δευτέρως δ' ὁ κατὰ τὴν ἄλλην ἀρετήν· αἱ γὰρ κατὰ 8
ταύτην ἐνέργειαι ἀνθρωπικαί. δίκαια γὰρ καὶ ἀνδρεῖα καὶ τὰ 10
ἄλλα τὰ κατὰ τὰς ἀρετὰς πρὸς ἀλλήλους πράττομεν ἐν
συναλλάγμασι καὶ χρείαις καὶ πράξεσι παντοίαις ἔν τε
τοῖς πάθεσι διατηροῦντες τὸ πρέπον ἑκάστῳ· ταῦτα δ' εἶναι
2 φαίνεται πάντα ἀνθρωπικά. ἔνια δὲ καὶ συμβαίνειν ἀπὸ
τοῦ σώματος δοκεῖ, καὶ πολλὰ συνῳκειῶσθαι τοῖς πάθεσιν 15
3 ἡ τοῦ ἤθους ἀρετή. συνέζευκται δὲ καὶ ἡ φρόνησις τῇ τοῦ
ἤθους ἀρετῇ, καὶ αὕτη τῇ φρονήσει, εἴπερ αἱ μὲν τῆς φρο-
νήσεως ἀρχαὶ κατὰ τὰς ἠθικάς εἰσιν ἀρετάς, τὸ δ' ὀρθὸν
τῶν ἠθικῶν κατὰ τὴν φρόνησιν. συνηρτημέναι δ' αὗται καὶ
τοῖς πάθεσι περὶ τὸ σύνθετον ἂν εἶεν· αἱ δὲ τοῦ συνθέτου ἀρε- 20
ταὶ ἀνθρωπικαί· καὶ ὁ βίος δὴ ὁ κατὰ ταύτας καὶ ἡ εὐδαι-
μονία. ἡ δὲ τοῦ νοῦ κεχωρισμένη· τοσοῦτον γὰρ περὶ αὐτῆς
4 εἰρήσθω· διακριβῶσαι γὰρ μεῖζον τοῦ προκειμένου ἐστίν. δόξειε
δ' ἂν καὶ τῆς ἐκτὸς χορηγίας ἐπὶ μικρὸν ἡ ἐπ' ἔλαττον δεῖ-
σθαι τῆς ἠθικῆς. τῶν μὲν γὰρ ἀναγκαίων ἀμφοῖν χρεία 25
καὶ ἐξ ἴσου ἔστω, εἰ καὶ μᾶλλον διαπονεῖ περὶ τὸ σῶμα ὁ
πολιτικός, καὶ ὅσα τοιαῦτα· μικρὸν γὰρ ἄν τι διαφέροι·
πρὸς δὲ τὰς ἐνεργείας πολὺ διοίσει. τῷ μὲν γὰρ ἐλευθερίῳ
δεήσει χρημάτων πρὸς τὸ πράττειν τὰ ἐλευθέρια, καὶ τῷ
δικαίῳ δὴ εἰς τὰς ἀνταποδόσεις (αἱ γὰρ βουλήσεις ἄδηλοι, 30
προσποιοῦνται δὲ καὶ οἱ μὴ δίκαιοι βούλεσθαι δικαιοπραγεῖν),
τῷ ἀνδρείῳ δὲ δυνάμεως, εἴπερ ἐπιτελεῖ τι τῶν κατὰ τὴν

---

9. *κατ' αὐτὴν* L^b Γ 10. *τὰ* add. L^b 19. *συνηρτημένη δ' αἱ ταῖς* K^b 21. *κατ' αὐτὰς* L^b 23. *εἰρήσθω* Aretinus : *εἴρηται* codd. *ἀκριβῶσαι* K^b *γὰρ*] *δὲ* codex Victorii 24. *ἐπὶ*] *ἢ ἐπὶ* K^b M^b 27. *διαφέρειν* K^b 28. *συνδιοίσει* K^b 32. *τὴν* add. K^b

olan, en hoş olandır. O halde bir insan özellikle o olduğundan ötürü, "insan" için bu, 'akla göre yaşam'dır. Demek ki en mutlu yaşam da budur.

Karakter erdemine uygun yaşam ikinci sırada gelir, çünkü buna uygun etkinlikler 'insanıl'. Alışverişlerde, hizmetlerde, her tür eylemlerde, tutkularda herbir kişiye özgü olanı gözönüne alarak biribirimize karşı adil, cesur, erdemlere uygun başka şeyler yapıyoruz; bütün bunların da insanıl olduğu görünüyor. Karakter erdemi kimi durumlarda bedene bağlı, çoğu durumda da tutkularla içiçe diye düşünülür. Aklı başındalık karakter erdemiyle, beriki de aklı başındalıkla içiçe: Aklı başındalığın ilkeleri karakter erdemlerine uyuyor; karakter erdemlerindeki doğruluk aklı başındalığa. Erdemler tutkulara bağlı olduğundan ötürü insanın birleşik yapısıyla ilgili olsalar gerek. Bu birleşik yapının erdemleri de insanıl. Demek ki, yaşam ile mutluluk da onlara bağlı. Usunki ise ayrıbaşına; ama onun üzerine söylediklerimiz yeter, bunu daha kesince belirlemek elimizdeki konuyu aşıyor. Ne ki, usa bağlı mutluluğun dışa ait iyilere pek az gereksinim duyduğu, ya da karakter erdemine bağlı olanlardan daha az gereksinim duyduğu görünse gerek. Nitekim siyasetçi bedenle, bu tür pek çok şeyle daha çok ilgilense bile, herikisinin de zorunlu şeylere gereksinimleri eşit olacaktır, çünkü berikilerde çok az fark olur. Ama etkinliklerle ilgili fark büyük olacaktır. Nitekim cömert kişi cömertçe şeyler yapmak için, adil kişi yapılanın karşılığını verebilmek için parayı gereksenecek (çünkü 'niyet' belirsiz bir şey; adil olmayanlar da adil davranmaya niyetliymiş gibi görünebiliyorlar); yiğit kişi kendi erdemine uygun bir şey yapacaksa güce gereksinim duyacak,

ἀρετήν, καὶ τῷ σώφρονι ἐξουσίας· πῶς γὰρ δῆλος ἔσται ἢ οὗτος ἢ τῶν ἄλλων τις; ἀμφισβητεῖταί τε πότερον κυριώτε- 5
ρον τῆς ἀρετῆς ἡ προαίρεσις ἢ αἱ πράξεις, ὡς ἐν ἀμφοῖν
1178b οὔσης· τὸ δὴ τέλειον δῆλον ὡς ἐν ἀμφοῖν ἂν εἴη· πρὸς δὲ
τὰς πράξεις πολλῶν δεῖται, καὶ ὅσῳ ἂν μείζους ὦσι καὶ
καλλίους, πλειόνων. τῷ δὲ θεωροῦντι οὐδενὸς τῶν τοιούτων 6
πρός γε τὴν ἐνέργειαν χρεία, ἀλλ' ὡς εἰπεῖν καὶ ἐμπόδιά ἐστι
5 πρός γε τὴν θεωρίαν· ἢ δ' ἄνθρωπός ἐστι καὶ πλείοσι συζῇ,
αἱρεῖται τὰ κατὰ τὴν ἀρετὴν πράττειν· δεήσεται οὖν τῶν τοιού-
των πρὸς τὸ ἀνθρωπεύεσθαι. ἡ δὲ τελεία εὐδαιμονία ὅτι θεωρη- 7
τική τις ἐστὶν ἐνέργεια, καὶ ἐντεῦθεν ἂν φανείη. τοὺς θεοὺς
γὰρ μάλιστα ὑπειλήφαμεν μακαρίους καὶ εὐδαίμονας εἶναι·
10 πράξεις δὲ ποίας ἀπονεῖμαι χρεὼν αὐτοῖς; πότερα τὰς δι-
καίας; ἢ γελοῖοι φανοῦνται συναλλάττοντες καὶ παρακατα-
θήκας ἀποδιδόντες καὶ ὅσα τοιαῦτα; ἀλλὰ τὰς ἀνδρείους**
ὑπομένοντας τὰ φοβερὰ καὶ κινδυνεύοντας ὅτι καλόν; ἢ
τὰς ἐλευθερίους; τίνι δὲ δώσουσιν; ἄτοπον δ' εἰ καὶ ἔσται
15 αὐτοῖς νόμισμα ἤ τι τοιοῦτον. αἱ δὲ σώφρονες τί ἂν εἶεν;
ἢ φορτικὸς ὁ ἔπαινος, ὅτι οὐκ ἔχουσι φαύλας ἐπιθυμίας;
διεξιοῦσι δὲ πάντα φαίνοιτ' ἂν τὰ περὶ τὰς πράξεις μικρὰ
καὶ ἀνάξια θεῶν. ἀλλὰ μὴν ζῆν γε πάντες ὑπειλήφασιν
αὐτοὺς καὶ ἐνεργεῖν ἄρα· οὐ γὰρ δὴ καθεύδειν ὥσπερ τὸν
20 Ἐνδυμίωνα. τῷ δὴ ζῶντι τοῦ πράττειν ἀφαιρουμένου, ἔτι δὲ
μᾶλλον τοῦ ποιεῖν, τί λείπεται πλὴν θεωρία; ὥστε ἡ τοῦ θεοῦ
ἐνέργεια, μακαριότητι διαφέρουσα, θεωρητικὴ ἂν εἴη· καὶ
τῶν ἀνθρωπίνων δὴ ἡ ταύτῃ συγγενεστάτη εὐδαιμονικωτάτη.
σημεῖον δὲ καὶ τὸ μὴ μετέχειν τὰ λοιπὰ ζῷα εὐδαιμονίας, 8

---

34. δὲ L^b: δέ γε Γ 1178b 6. τὸ M^b Γ τὴν add. K^b 12. ὅσα] ὅσα ἄλλα L^b Γ post ἀνδρείους excidisse nonnihil videtur 13. ὑπο-
μένοντας K^b 15. αἱ L^b: εἰ vulg. 18. γε Coraes: τε $K^b L^b$: om. M^b Γ 20. δὲ Heliodorus 21. θεωρίας L^b Γ 23. δὴ ἂν εἴη ἡ K^b

ölçülü kişi de istenç özgürlüğüne.[82] Yoksa öyle ya da başka türlü biri olduğu nasıl belli olacak? Madem herikisinde de var, acaba erdemi tercih mi asıl olan şey, yoksa erdemli eylem mi asıl olan şey, sorusu da tartışılır. Açık ki, tamlık herikisinde de olacak. Eylemler konusunda pek çok şeye gerek var: Ne denli önemli iseler o denli çok. Oysa teori yapmakta olan birine etkinliği için bunlardan hiçbiri gerekli değil, hatta bunların teoriye engel olduğu söylenebilir. İnsan olduğu için ve pek çok kişiyle birlikte yaşadığı için erdeme uygun olanları yapmayı tercih eder; demek ki, 'insanca' yaşamak için böyle şeylere gerek var. Tam mutluluğun bir teori etkinliği olduğu şuradan da açık olsa gerek: Biz en çok tanrıların bahtlı, mutlu olduklarını kabul ederiz. Öyleyse onlara hangi eylemleri yakıştırmak gerekiyor? Acaba adil eylemleri mi? Ama onlar sözleşme yaparlarsa, güvence parası verirlerse ya da buna benzer şeyler yapárlarsa gülünç olmazlar mı? Acaba yiğitce [eylemleri mi onlara yakıştıracağız]? Güzel olduğu için korkutucu işler yapıp, tehlikelere mi girerler? Yoksa cömertce eylemleri mi? Kime verecekler? Onların parası ya da buna benzer şeyleri olsa, bu saçma olur. Ölçülü eylemleri neler olabilirdi? Çirkin arzuları olmadığından onları övmek densizlik olmaz mı? Eylemlerle ilgili şeyler düşünülecek olursa, hepsi tanrılar için küçük, değersiz görünecektir. Ne ki, herkes onların yaşadıklarını, etkinlikte bulunduklarını, Endymion[83] gibi uyumadıklarını kabul ediyor. İmdi bir canlı olarak eylemek çekilip alındıkta geriye teoriden başka ne kalır? Dolayısıyla tanrının etkinliği, madem mutluluk bakımından farklı, olsa olsa bir teori etkinliği olur. Demek ki, insanıl etkinlikler arasında bu etkinliğe türce en yakın etkinlik en mutluluk verici olur. Öteki canlıların bu tür bir etkinlikten bütünüyle yoksun

35 1178b 5 10 15 20

τῆς τοιαύτης ἐνεργείας ἐστερημένα τελείως. τοῖς μὲν γὰρ θεοῖς ἅπας ὁ βίος μακάριος, τοῖς δ' ἀνθρώποις, ἐφ' ὅσον ὁμοίωμά τι τῆς τοιαύτης ἐνεργείας ὑπάρχει· τῶν δ' ἄλλων ζῴων οὐδὲν εὐδαιμονεῖ, ἐπειδὴ οὐδαμῇ κοινωνεῖ θεωρίας. ἐφ' ὅσον δὴ διατείνει ἡ θεωρία, καὶ ἡ εὐδαιμονία, καὶ οἷς μᾶλλον ὑπάρχει τὸ θεωρεῖν, καὶ εὐδαιμονεῖν, οὐ κατὰ συμβεβηκὸς ἀλλὰ κατὰ τὴν θεωρίαν· αὕτη γὰρ καθ' αὑτὴν τιμία. ὥστ' εἴη ἂν ἡ εὐδαιμονία θεωρία τις.

9 Δεήσει δὲ καὶ τῆς ἐκτὸς εὐημερίας ἀνθρώπῳ ὄντι· οὐ γὰρ αὐτάρκης ἡ φύσις πρὸς τὸ θεωρεῖν, ἀλλὰ δεῖ καὶ τὸ σῶμα ὑγιαίνειν καὶ τροφὴν καὶ τὴν λοιπὴν θεραπείαν ὑπάρχειν. οὐ μὴν οἰητέον γε πολλῶν καὶ μεγάλων δεήσεσθαι τὸν εὐδαιμονήσοντα, εἰ μὴ ἐνδέχεται ἄνευ τῶν ἐκτὸς ἀγαθῶν μακάριον εἶναι· οὐ γὰρ ἐν τῇ ὑπερβολῇ τὸ αὔταρκες οὐδ' ἡ πρᾶξις, δυνατὸν δὲ καὶ μὴ ἄρχοντα γῆς καὶ θαλάττης πράττειν τὰ καλά· καὶ γὰρ ἀπὸ μετρίων δύναιτ' ἄν τις πράττειν κατὰ τὴν ἀρετήν (τοῦτο δ' ἔστιν ἰδεῖν ἐναργῶς· οἱ γὰρ ἰδιῶται τῶν δυναστῶν οὐχ ἧττον δοκοῦσι τὰ ἐπιεικῆ πράττειν, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον)· ἱκανὸν δὲ τοσαῦθ' ὑπάρχειν· ἔσται γὰρ ὁ 11 βίος εὐδαίμων τοῦ κατὰ τὴν ἀρετὴν ἐνεργοῦντος. καὶ Σόλων δὲ τοὺς εὐδαίμονας ἴσως ἀπεφαίνετο καλῶς, εἰπὼν μετρίως τοῖς ἐκτὸς κεχορηγημένους, πεπραγότας δὲ τὰ κάλλιστ', ὡς ᾤετο, καὶ βεβιωκότας σωφρόνως· ἐνδέχεται γὰρ μέτρια κεκτημένους πράττειν ἃ δεῖ. ἔοικε δὲ καὶ Ἀναξαγόρας οὐ πλούσιον οὐδὲ δυνάστην ὑπολαβεῖν τὸν εὐδαίμονα, εἰπὼν ὅτι οὐκ ἂν θαυμάσειεν εἴ τις ἄτοπος φανείη τοῖς πολλοῖς· οὗτοι 12 γὰρ κρίνουσι τοῖς ἐκτός, τούτων αἰσθανόμενοι μόνων. συμφω-

---

31. κατ' αὐτὴν K^b κρίσις οὐδ' αἱ πράξεις M^b M^b 11. τὰ om. K^b

1179ᵃ 3. πρᾶξις K^b: κρίσις οὐδ' ἡ πρᾶξις L^b Γ: 4. ἄρχοντας L^b Γ 6. κατὰ] τὰ κατὰ κάλλιστ', ὡς] κάλλιστ' K^b Γ 12. ᾤετο] οἷόν τε coni. Lambinus

olmaları yüzünden mutluluktan pay almamaları da bunun kanıtı. Tanrılar için yaşamın bütünü mutludur, insanlar içinse, bu tür bir etkinliğe benzer bir etkinlikleri bulunduğu ölçüde. Oysa hiçbir teori etkinliğinden pay almadıkları için, öteki canlılardan hiçbiri mutlu olamaz. İmdi, teori olduğu ölçüde mutluluk olur; daha çok teori etkinliğinde olan kişiler için mutluluk söz konusudur; bu da rastgele değil, teori yaşamına göre olur. O kendi başına değerli. Dolayısıyla mutluluk bir tür teori olsa gerek.

Ne ki, insan olduğu için dış iyilere de gerek duyacaktır, çünkü doğası, teori yaşamıyla ilgisi içinde 'kendine yeter' değil: Bedenin sağlıklı olması, beslenme, öteki gerekenler de bulunmalı. Dış iyiler olmaksızın mutlu olunamasa bile, sanılmamalı ki, mutlu kişi olmak için pek çok, büyük şeylere gerek duyulacak: Kendine yeterlik ile eylem ise aşırılıkta değildir; "denize-karaya egemen olmadan" da iyi şeyler yapmak olanaklı. Dozunda olanakla da erdeme göre davranılabilir (bunu açıkça görmek olanaklı: Sıradan yurttaşın iktidarda olanlardan hiç de daha az değil, üstelik daha çok doğru şeyler yaptığı görünüyor), bu yeter. Erdeme göre etkinlikte bulunan kişinin yaşamı mutlu olacaktır. Solon da dış iyileri dozunca elde etmiş, en güzel şeyleri düşündüğü gibi gerçekleştirmiş, ölçülü bir biçimde yaşamış kişilere "mutlu" derken, herhalde bunu gereğince onaylar: ancak dozunca iyi elde etmiş olanların gerekenleri yapmaları olası. Öyle görünüyor ki, mutlu kişi pek çoklarına garip biri görünüyorsa, buna şaşmamak gerektiğini söyleyen Anaksagoras da, zengin ya da iktidardaki birini 'mutlu' diye ele almıyor.[84] Oysa çoğunluk yalnızca bunları farkedebildiğinden, mutluluğu dış iyilere göre değerlendiriyor. İmdi

νεῖν δὴ τοῖς λόγοις ἐοίκασιν αἱ τῶν σοφῶν δόξαι. πίστιν μὲν οὖν καὶ τὰ τοιαῦτα ἔχει τινά, τὸ δ' ἀληθὲς ἐν τοῖς πρακτικοῖς ἐκ τῶν ἔργων καὶ τοῦ βίου κρίνεται· ἐν τούτοις γὰρ τὸ κύριον. σκοπεῖν δὴ τὰ προειρημένα χρὴ ἐπὶ τὰ ἔργα καὶ τὸν βίον φέροντας, καὶ συνᾳδόντων μὲν τοῖς ἔργοις ἀποδεκτέον, διαφωνούντων δὲ λόγους ὑπολητέον. ὁ δὲ κατὰ 13 νοῦν ἐνεργῶν καὶ τοῦτον θεραπεύων καὶ διακείμενος ἄριστα καὶ θεοφιλέστατος ἔοικεν. εἰ γάρ τις ἐπιμέλεια τῶν ἀνθρωπίνων ὑπὸ θεῶν γίνεται, ὥσπερ δοκεῖ, καὶ εἴη ἂν εὔλογον χαίρειν τε αὐτοὺς τῷ ἀρίστῳ καὶ συγγενεστάτῳ (τοῦτο δ' ἂν εἴη ὁ νοῦς) καὶ τοὺς ἀγαπῶντας μάλιστα τοῦτο καὶ τιμῶντας ἀντευποιεῖν ὡς τῶν φίλων αὐτοῖς ἐπιμελουμένους καὶ ὀρθῶς τε καὶ καλῶς πράττοντας. ὅτι δὲ πάντα ταῦτα τῷ σοφῷ μάλισθ' ὑπάρχει, οὐκ ἄδηλον. θεοφιλέστατος ἄρα. τὸν αὐτὸν δ' εἰκὸς καὶ εὐδαιμονέστατον· ὥστε κἂν οὕτως εἴη ὁ σοφὸς μάλιστ' εὐδαίμων.

10 Ἆρ' οὖν εἰ περί τε τούτων καὶ τῶν ἀρετῶν, ἔτι δὲ καὶ φι- IX.
λίας καὶ ἡδονῆς, ἱκανῶς εἴρηται τοῖς τύποις, τέλος ἔχειν οἰητέον τὴν προαίρεσιν; ἢ καθάπερ λέγεται, οὐκ ἔστιν ἐν τοῖς 1179 b πρακτοῖς τέλος τὸ θεωρῆσαι ἕκαστα καὶ γνῶναι, ἀλλὰ μᾶλλον τὸ πράττειν αὐτά· οὐδὲ δὴ περὶ ἀρετῆς ἱκανὸν τὸ 2 εἰδέναι, ἀλλ' ἔχειν καὶ χρῆσθαι πειρατέον, ἢ εἴ πως ἄλλως ἀγαθοὶ γινόμεθα; εἰ μὲν οὖν ἦσαν οἱ λόγοι αὐτάρκεις πρὸς 3 τὸ ποιῆσαι ἐπιεικεῖς, πολλοὺς ἂν μισθοὺς καὶ μεγάλους δικαίως ἔφερον κατὰ τὸν Θέογνιν, καὶ ἔδει ἂν τούτους πορίσασθαι· νῦν δὲ φαίνονται προτρέψασθαι μὲν καὶ παρορμῆσαι

---

18. τὰ om. K^b 19. πρακτοῖς L^b 20. δὴ K^b: δὲ vulg. 21. ἐπιφέροντας L^b Γ 24. ἔοικεν εἶναι· εἰ L^b Γ ἀνθρώπων K^b 26. καὶ] καὶ τῷ L^b M^b 30. θεοφιλέστατον K^b M^b 31. δ' om. K^b M^b 33. τε om. K^b M^b καὶ post δὲ om. K^b Γ 1179 b 4. γινόμεθα K^b Γ 5. μεγάλους om. K^b

bilgelerin kanıları da bizim dediklerimize uyar görünüyor. Bunlar belli bir inandırıcılık taşıyor, ama yapılanlardaki doğruluk işlere ve yaşama göre değerlendirilir: Çünkü asıl olan bunlarda. Demek ki, önceden söylediklerini işlerine, yaşamlarına taşıyorlar mı, buna bakmalı: Sözler işlere uyuyorsa onları kabul etmeli, uymuyorlarsa "lafta" kaldığını düşünmeli. Ne ki, usa uygun etkinlikte bulunan, buna özen gösteren kişinin, en iyi şeylere yatkın ve tanrılarca en çok sevilen kişi olduğu görünüyor. Çünkü düşünüldüğü gibi, tanrıların insanıl şeylere bir ilgisi varsa; onların en iyiden, kendilerine en yakın olandan (bu da us olsa gerek) hoşlanmaları; en çok usu sevenleri, ona değer verenleri; onlarca sevilenlere özen gösterdikleri için; doğru, güzel davrandıkları için ödüllendirmeleri usa uygun. Bütün bunların ise en çok bir bilgede bulunduğu açık: İmdi tanrılarca en sevilen kişi de o. Onun en mutlu kişi olması da doğal; dolayısıyla bilge kişi bu açıdan da son derece mutlu olsa gerek.

İmdi bunlar üzerine, erdemler üzerine, yine dostluk, haz üzerine biçimsel olarak yeterince sözettiysek, acaba bizim tercihimizin hedefine ulaştığını mı düşünmeliyiz? Yoksa dediğimiz gibi, yapılan işlerde hedef tek tek şeyleri araştırmak, bilmek değildir de, daha çok bunları yapmak mı? Erdemi bilmek yeterli değildir de, elde etmeye, onu kullanmaya mı çalışmalı? Acaba başkaca nasıl "iyi" olabiliriz? Sözler kişileri doğru kılmak için yeterli olsalardı, Theognis'in dediği gibi, haklı olarak sözlere pek çok, önemli ödüller verilirdi, bunun sağlanması gerekirdi. Ne ki sözler özgür gençleri güçlü olmaya;

τῶν νέων τοὺς ἐλευθερίους ἰσχύειν, ἤθός τ' εὐγενὲς καὶ ὡς ἀληθῶς φιλόκαλον ποιῆσαι ἂν κατοκώχιμον ἐκ τῆς ἀρετῆς, τοὺς δὲ πολλοὺς ἀδυνατεῖν πρὸς καλοκαγαθίαν προτρέψασθαι· 10
4 οὐ γὰρ πεφύκασιν αἰδοῖ πειθαρχεῖν ἀλλὰ φόβῳ, οὐδ' ἀπέχεσθαι τῶν φαύλων διὰ τὸ αἰσχρὸν ἀλλὰ διὰ τὰς τιμωρίας· πάθει γὰρ ζῶντες τὰς οἰκείας ἡδονὰς διώκουσι καὶ δι' ὧν αὖται ἔσονται, φεύγουσι δὲ τὰς ἀντικειμένας λύπας, τοῦ δὲ καλοῦ καὶ ὡς ἀληθῶς ἡδέος οὐδ' ἔννοιαν ἔχουσιν, ἄγευ- 15
5 στοι ὄντες. τοὺς δὴ τοιούτους τίς ἂν λόγος μεταρρυθμίσαι; οὐ γὰρ οἷόν τε ἢ οὐ ῥᾴδιον τὰ ἐκ παλαιοῦ τοῖς ἤθεσι κατειλημμένα λόγῳ μεταστῆσαι· ἀγαπητὸν δ' ἴσως ἐστὶν εἰ πάντων ὑπαρχόντων δι' ὧν ἐπιεικεῖς δοκοῦμεν γίνεσθαι, μεταλάβοι-
6 μεν τῆς ἀρετῆς. γίνεσθαι δ' ἀγαθοὺς οἴονται οἱ μὲν φύσει 20 οἱ δ' ἔθει οἱ δὲ διδαχῇ. τὸ μὲν οὖν τῆς φύσεως δῆλον ὡς οὐκ ἐφ' ἡμῖν ὑπάρχει, ἀλλὰ διά τινας θείας αἰτίας τοῖς ὡς ἀληθῶς εὐτυχέσιν ὑπάρχει· ὁ δὲ λόγος καὶ ἡ διδαχὴ μή ποτ' οὐκ ἐν ἅπασιν ἰσχύει, ἀλλὰ δεῖ προδιειργάσθαι τοῖς ἔθεσι τὴν τοῦ ἀκροατοῦ ψυχὴν πρὸς τὸ καλῶς χαίρειν καὶ 25
7 μισεῖν, ὥσπερ γῆν τὴν θρέψουσαν τὸ σπέρμα. οὐ γὰρ ἂν ἀκούσειε λόγου ἀποτρέποντος οὐδ' αὖ συνείη ὁ κατὰ πάθος ζῶν· τὸν δ' οὕτως ἔχοντα πῶς οἷόν τε μεταπεῖσαι; ὅλως τ'
8 οὐ δοκεῖ λόγῳ ὑπείκειν τὸ πάθος ἀλλὰ βίᾳ. δεῖ δὴ τὸ ἦθος προϋπάρχειν πως οἰκεῖον τῆς ἀρετῆς, στέργον τὸ καλὸν καὶ 30 δυσχεραῖνον τὸ αἰσχρόν. ἐκ νέου δ' ἀγωγῆς ὀρθῆς τυχεῖν πρὸς ἀρετὴν χαλεπὸν μὴ ὑπὸ τοιούτοις τραφέντα νόμοις· τὸ γὰρ σωφρόνως καὶ καρτερικῶς ζῆν οὐχ ἡδὺ τοῖς πολλοῖς, ἄλλως τε καὶ νέοις. διὸ νόμοις δεῖ τετάχθαι τὴν τροφὴν καὶ τὰ ἐπιτηδεύματα· οὐκ ἔσται γὰρ λυπηρὰ συνήθη γενό- 35

---

17. ἤθεσι Γ L^b: δέῃ K^b 22. ὡς om. K^b 25. ἤθεσι L^b 24. ἐνισχύῃ M^b δεῖ M^b Γ: δέει 35. γενόμενα O^b: γινόμενα vulg.

alışkanlıklarını soylu, gerçekten güzeli sever, erdemlere bağlı kılmaya yüreklendiriyor, özendiriyor ama pek çoğunu "**iyi-güzel**"e ulaştıramıyor. Çünkü onlar doğal olarak utanma duygusuna değil, korkuya baş eğer; kötüden çirkinlikler yüzünden değil, cezalar yüzünden uzak dururlar. Tutkuyla yaşadıklarından kendilerine özgü hazların, bunları sağlayacak şeylerin peşinde koşuyorlar; bunlara karşıt acılardan kaçıyorlar; oysa 'güzel'i, gerçekten hoş olanı- tadına varamadıklarından-, bunları düşünmüyorlar bile. İmdi böyle insanları hangi söz değiştirebilir? Nicedir karaktere işlemiş şeyleri bir sözle değiştirmek ya olanaklı değildir ya da kolay değildir. Ama belki de istenecek şey şu: Onlar aracılığıyla doğru kişiler olarak göründüğümüz her şey bizde bulunursa erdemden pay alabiliriz. Öte yandan kimi doğal olarak, kimi alışkanlıkla, kimi de eğitimle "iyi" olur, diye düşünülüyor. İmdi doğadan kaynaklananın bize bağlı olmadığı, onun gerçekten şanslı kişilerde tanrısal bir nedenle bulunduğu açık. Söz ile eğitim ise her zaman, herkes üzerinde etkili değil; tıpkı toprağın tohumu yeşertmesi gibi, dinleyenin ruhunu güzelce hoşlanacak, gerekenden nefret edecek şekilde alışkanlıklarla işlemelidir. Çünkü tutkuya göre yaşayan kişi onu bundan vazgeçirecek söze kulak vermeyebilir. İmdi bu tür birini değiştirmek nasıl olanaklı? Genellikle tutkunun söze değil, zora başeğdiği görünüyor. Demek ki güzeli seven, çirkinin düşmanı olan, belli bir şekilde erdeme özgü bir karakterin oluşması gerekiyor. Bunu gerçekleştirebilecek yasalarla yetiştirilmemişse, gençliğinden itibaren erdeme yönelen doğru bir eğitim alması zor olur. Ölçülü bir şekilde, sağlam karakterli yaşamak çoğunluk için, özellikle de gençler için pek hoş değil. Bundan ötürü eğitim ve uğraşlar yasalarla belirlenmeli: Alışkanlık haline gelen şeyler artık

1180ª μενα. οὐχ ἱκανὸν δ' ἴσως νέους ὄντας τροφῆς καὶ ἐπιμελείας 9
τυχεῖν ὀρθῆς, ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ ἀνδρωθέντας δεῖ ἐπιτηδεύειν
αὐτὰ καὶ ἐθίζεσθαι, καὶ περὶ ταῦτα δεοίμεθ' ἂν νόμων,
καὶ ὅλως δὴ περὶ πάντα τὸν βίον· οἱ γὰρ πολλοὶ ἀνάγκῃ
μᾶλλον ἢ λόγῳ πειθαρχοῦσι καὶ ζημίαις ἢ τῷ καλῷ. διόπερ 10
οἵονταί τινες τοὺς νομοθετοῦντας δεῖν μὲν παρακαλεῖν ἐπὶ τὴν
ἀρετὴν καὶ προτρέπεσθαι τοῦ καλοῦ χάριν, ὡς ἐπακουσομένων
τῶν ἐπιεικῶς τοῖς ἔθεσι προηγμένων, ἀπειθοῦσι δὲ καὶ ἀφυε-
στέροις οὖσι κολάσεις τε καὶ τιμωρίας ἐπιτιθέναι, τοὺς δ' ἀνιά-
τους ὅλως ἐξορίζειν· τὸν μὲν γὰρ ἐπιεικῆ πρὸς τὸ καλὸν
ζῶντα τῷ λόγῳ πειθαρχήσειν, τὸν δὲ φαῦλον ἡδονῆς ὀρε-
γόμενον λύπῃ κολάζεσθαι ὥσπερ ὑποζύγιον. διὸ καί φασι
δεῖν τοιαύτας γίνεσθαι τὰς λύπας αἳ μάλιστ' ἐναντιοῦνται
ταῖς ἀγαπωμέναις ἡδοναῖς. εἰ δ' οὖν, καθάπερ εἴρηται, τὸν 11
ἐσόμενον ἀγαθὸν τραφῆναι καλῶς δεῖ καὶ ἐθισθῆναι, εἶθ'
οὕτως ἐν ἐπιτηδεύμασιν ἐπιεικέσι ζῆν καὶ μήτ' ἄκοντα μήθ'
ἑκόντα πράττειν τὰ φαῦλα, ταῦτα δὲ γίνοιτ' ἂν βιουμέ-
νοις κατά τινα νοῦν καὶ τάξιν ὀρθήν, ἔχουσαν ἰσχύν· ἡ μὲν 12
οὖν πατρικὴ πρόσταξις οὐκ ἔχει τὸ ἰσχυρὸν οὐδὲ [δὴ] τὸ ἀναγ-
καῖον, οὐδὲ δὴ ὅλως ἡ ἑνὸς ἀνδρός, μὴ βασιλέως ὄντος ἤ τινος
τοιούτου· ὁ δὲ νόμος ἀναγκαστικὴν ἔχει δύναμιν, λόγος ὢν ἀπό
τινος φρονήσεως καὶ νοῦ. καὶ τῶν μὲν ἀνθρώπων ἐχθαίρουσι
τοὺς ἐναντιουμένους ταῖς ὁρμαῖς, κἂν ὀρθῶς αὐτὸ ὀρῶσιν· ὁ δὲ
νόμος οὐκ ἔστιν ἐπαχθὴς τάττων τὸ ἐπιεικές. ἐν μόνῃ δὲ τῇ 13
Λακεδαιμονίων πόλει ⟨ἢ⟩ μετ' ὀλίγων ὁ νομοθέτης ἐπιμέλειαν
δοκεῖ πεποιῆσθαι τροφῆς τε καὶ ἐπιτηδευμάτων· ἐν δὲ ταῖς
πλείσταις τῶν πόλεων ἐξημέληται περὶ τῶν τοιούτων, καὶ ζῇ

1180ª 4. δὴ καὶ ὅλως K^b 7. ὑπακουσομένων O^b 8. προηγμένων K^b: προηγμένοις M^b: προηγουμένως L^b: προηγουμένων (vel -οις) Γ 9. τε Γ: om. K^b L^b M^b 10. πρὸς] καὶ πρὸς L^b Γ 19. δὴ om. Γ 25. ἢ addidi

acı verici olmayacaktır. Ama genç oldukları için doğru bir 1180a
eğitim ve doğru bir kılavuz bulmak herhalde yeterli değil;
'adam' olduktan sonra bunları gözetmesi, alışkanlık haline
getirmesi de gerekir; işte bunlar için yasalara gerek var; ge-
nelde tüm yaşam için de yasalara gerek var. Çoğunluk söz-
den çok zorunluluğa, güzelden çok cezalara başeğiyor. Bu- 5
nun için kimileri, yasa koyucuların onları dinleyecek olan-
lar erdemli alışkanlıklar bakımından doğru kişiler olsunlar
diye, onları 'güzel'i gözeterek erdeme yöneltmeleri, teşvik
etmeleri gerektiğine; baş eğmeyenlere, yola gelmeyenlere
cezalar, caydırıcılar koymaları; ıslah olmayanları da hepten
ortadan kaldırmaları gerektiğine inanırlar. Güzel için yaşa- 10
yan doğru kişinin söze baş eğeceğini, hazza iştah duyan
kötü kişinin ise bir yük hayvanı gibi acı ile cezalandırılacağı-
nı düşünürler. Bunun için, hangi hazlar en çok isteniyorsa,
o hazlara karşıt olan acıların ceza olarak konması gerektiği-
ni de söylerler. İmdi dediğimiz gibi, iyi olacak insanı gü-
zelce yetiştirmek, alıştırmak gerekiyorsa; sonra da onun er- 15
demli uğraşlarla yaşaması, isteyerek ya da istemeden kötü
şeyler yapmaması gerekiyorsa; bu, bir usa, gücü olan doğru
bir düzene uygun yaşayanlar için sözkonusu olabilir. Baba-
nın vereceği emirler ne güç taşır ne de zorlayıcılık; kral ya
da bu tür biri değilse genel olarak tek bir insanınkiler de
öyle. Ama "aklı başındalık ile usa bağlı bir söz" olan yasa, 20
zorlayıcı güç taşır. Ayrıca karşısındakiler doğru yapsalar
bile, insanlar girişimlerine karşı çıkanlara düşman olur; oysa
yasa 'doğru'yu buyurduğundan ötürü ağır gelmez. Ama
öyle görünüyor ki, yalnızca Spartalıların devletinde ya
da pek az başka devlette; yasa koyucu eğitim ve uğ- 25
raşlarla ilgilenmiş. Pek çok devlette ise bu tür konular

ἕκαστος ὡς βούλεται, κυκλωπικῶς θεμιστεύων παίδων ἠδ'
14 ἀλόχου. κράτιστον μὲν οὖν τὸ γίνεσθαι κοινὴν ἐπιμέλειαν καὶ
ὀρθὴν [καὶ δρᾶν αὐτὸ δύνασθαι]· κοινῇ δ' ἐξαμελουμένων 30
ἑκάστῳ δόξειεν ἂν προσήκειν τοῖς σφετέροις τέκνοις καὶ φί-
λοις εἰς ἀρετὴν συμβάλλεσθαι, ** ἢ προαιρεῖσθαί γε. μᾶλλον
δ' ἂν τοῦτο δύνασθαι δόξειεν ἐκ τῶν εἰρημένων νομοθετικὸς
γενόμενος. αἱ μὲν γὰρ κοιναὶ ἐπιμέλειαι δῆλον ὅτι διὰ νό-
μων γίνονται, ἐπιεικεῖς δ' αἱ διὰ τῶν σπουδαίων· γεγραμ- 35
μένων δ' ἢ ἀγράφων, οὐδὲν ἂν δόξειε διαφέρειν, οὐδὲ δι' ὧν 1180 b
εἷς ἢ πολλοὶ παιδευθήσονται, ὥσπερ οὐδ' ἐπὶ μουσικῆς ἢ
γυμναστικῆς καὶ τῶν ἄλλων ἐπιτηδευμάτων. ὥσπερ γὰρ ἐν
ταῖς πόλεσιν ἐνισχύει τὰ νόμιμα καὶ τὰ ἤθη, οὕτω καὶ ἐν
οἰκίαις οἱ πατρικοὶ λόγοι καὶ τὰ ἔθη, καὶ ἔτι μᾶλλον διὰ 5
τὴν συγγένειαν καὶ τὰς εὐεργεσίας· προϋπάρχουσι γὰρ στέρ-
15 γοντες καὶ εὐπειθεῖς τῇ φύσει. ἔτι δὲ καὶ διαφέρουσιν αἱ
καθ' ἕκαστον παιδεῖαι τῶν κοινῶν, ὥσπερ ἐπ' ἰατρικῆς· κα-
θόλου μὲν γὰρ τῷ πυρέττοντι συμφέρει ἡσυχία καὶ ἀσιτία,
τινὶ δ' ἴσως οὔ, ὅ τε πυκτικὸς ἴσως οὐ πᾶσι τὴν αὐτὴν μάχην 10
περιτίθησιν. ἐξακριβοῦσθαι δὴ δόξειεν ἂν μᾶλλον τὸ καθ' ἕκα-
στον ἰδίας τῆς ἐπιμελείας γινομένης· μᾶλλον γὰρ τοῦ προσφό-
ρου τυγχάνει ἕκαστος. ἀλλ' ἐπιμεληθείη μὲν ⟨ἂν⟩ ἄριστα καθ'
ἓν καὶ ἰατρὸς καὶ γυμναστὴς καὶ πᾶς ἄλλος ὁ καθόλου εἰδώς, τί
πᾶσιν ἢ τοῖς τοιοισδί (τοῦ κοινοῦ γὰρ αἱ ἐπιστῆμαι λέγονταί τε 15
16 καὶ εἰσίν)· οὐ μὴν ἀλλ' ἑνός τινος οὐδὲν ἴσως κωλύει καλῶς
ἐπιμεληθῆναι καὶ ἀνεπιστήμονα ὄντα, τεθεαμένον δ' ἀκριβῶς

---

29. *γενέσθαι* K^b M^b 30. *καὶ δρᾶν αὐτὸ δύνασθαι* infra post 32 *συμβάλ-λεσθαι* ponenda videntur 32. *μέλιστα* L^b Γ 1180 b 1. *δ'* om. K^b 2. *μουσικῆς καὶ γυμναστικῆς* L^b Γ 4. *ἔθη* M^b 5. *ἤθη* L^b Γ 9. *ἀσιτία καὶ ἡσυχία* L^b Γ 11. *δὲ* L^b Γ 13. *ἂν* add. Bekker 14. *καθόλου* K^b: *τὸ καθόλου* vulg. *τί* K^b: *ὅτι* vulg. 15. *τοιοισδί* corr.^{2} K^b: *τοιοῖς δεῖ* pr. K^b: *τοιοῖσδε* vulg. 16. *ἀλλ'* K^b: *ἀλλὰ καὶ* vulg.

savsanıyor, herkes Kykloplar gibi, karısı ile çocuklarına yasa koyarak dileğince yaşıyor. Demek ki en iyi şey, kamusal, doğru bir denetim olması <bunun gerçekleştirilebilmesi>. Kamusal denetim olmazsa, herbir kişinin kendi çocukları ve dostlarına erdeme yönelmeleri için yardım etmesi ya da **hiç olmazsa bunu tercih etmesi uygun görünse gerek. Ne ki söylediklerimizden görünen şu: Bunu daha çok, yasamacı olan biri yapabilir. Nitekim ortak denetim yasalarla oluşur, doğru denetim de erdemli yasalarla, bu açık.. Yazılı ya da yazılmamış olmaları veya müzik, beden eğitimi ve öteki uğraşlardaki gibi, bunlar aracılığıyla bir ya da pek çok kişinin eğitilmesi arasında da hiç fark olmadığı görülse gerek. Nitekim nasıl devletlerde yasalar ile gelenekler yürürlükte ise, aynı şekilde evlerde de babanın sözü, alışkanlıkları yürürlüktedir; üstelik akrabalığa dayanarak yapılan iyilikten ötürü daha çoktur bu; çünkü sevgi, itaat duyguları doğa gereği ağır basar. Öte yandan tek tek kişilerin eğitimi, hekimlikte olduğu gibi, kamusal olandan farklı: Ateşi olan birine genel olarak dinlenme, perhiz iyi gelir ama belli bir kişi için bu uygun olmayabilir; bir boks çalıştırıcısı da her öğrencisine herhalde aynı mücadele yöntemini öğretmez. Demek ki, tek tek kişilere göre özel bir denetim olunca daha kesin sonuç alınacağı görünse gerek. Çünkü herbir kişi kendine yararlı olana daha çok ulaşacaktır. Ama herbir kişiye göre en iyi denetimde bulunabilecek olan kimse de, bir hekim, bir beden öğretmeni; herkes için veya belli kişiler için neyin genel olarak uygun olduğunu bilen başka biridir (nitekim bilimlerin ortak olana özgü olduklarını söylerler, böyledir de). Ama yine de tıpkı kendisi için son derece iyi hekim olan kimselerin bir başkası için hiç de yararlı olmayabileceğinin

30 35 1180b 5 10 15

τὰ συμβαίνοντα ἐφ' ἑκάστῳ δι' ἐμπειρίαν, καθάπερ καὶ ἰατροὶ ἔνιοι δοκοῦσιν ἑαυτῶν ἄριστοι εἶναι, ἑτέρῳ οὐδὲν ἂν δυνάμενοι ἐπαρκέσαι. οὐδὲν δ' ἧττον ἴσως τῷ γε βουλομένῳ τεχνικῷ γενέσθαι καὶ θεωρητικῷ ἐπὶ τὸ καθόλου βαδιστέον εἶναι δόξειεν ἄν, κἀκεῖνο γνωριστέον ὡς ἐνδέχεται· εἴρηται γὰρ ὅτι περὶ τοῦθ' αἱ ἐπιστῆμαι. τάχα δὲ καὶ τῷ βουλομένῳ δι' ἐπιμελείας 17
βελτίους ποιεῖν, εἴτε πολλοὺς εἴτ' ὀλίγους, νομοθετικῷ πειρατέον γενέσθαι, εἰ διὰ νόμων ἀγαθοὶ γενοίμεθ' ἄν. ὄντινα γὰρ οὖν καὶ τὸν προτεθέντα διαθεῖναι καλῶς οὐκ ἔστι τοῦ τυχόντος, ἀλλ' εἴπερ τινός, τοῦ εἰδότος, ὥσπερ ἐπ' ἰατρικῆς καὶ τῶν λοιπῶν ὧν ἔστιν ἐπιμέλειά τις καὶ φρόνησις. ἆρ' οὖν μετὰ τοῦτο ἐπι- 18
σκεπτέον πόθεν ἢ πῶς νομοθετικὸς γένοιτ' ἄν τις; ἢ καθάπερ ἐπὶ τῶν ἄλλων, παρὰ τῶν πολιτικῶν; μόριον γὰρ ἐδόκει τῆς πολιτικῆς εἶναι. ἢ οὐχ ὅμοιον φαίνεται ἐπὶ τῆς πολιτικῆς καὶ τῶν λοιπῶν ἐπιστημῶν τε καὶ δυνάμεων; ἐν μὲν γὰρ ταῖς ἄλλαις οἱ αὐτοὶ φαίνονται τάς τε δυνάμεις παραδιδόντες καὶ ἐνεργοῦντες ἀπ' αὐτῶν, οἷον ἰατροὶ γραφεῖς· τὰ δὲ πολιτικὰ ἐπαγγέλλονται μὲν διδάσκειν οἱ σοφισταί,
1181ª πράττει δ' αὐτῶν οὐδείς, ἀλλ' οἱ πολιτευόμενοι, οἳ δόξαιεν ἂν δυνάμει τινὶ τοῦτο πράττειν καὶ ἐμπειρίᾳ μᾶλλον ἢ διανοίᾳ· οὔτε γὰρ γράφοντες οὔτε λέγοντες περὶ τῶν τοιούτων φαίνονται (καίτοι κάλλιον ἦν ἴσως ἢ λόγους δικανικούς τε καὶ δημηγορικούς), οὐδ' αὖ πολιτικοὺς πεποιηκότες τοὺς σφετέρους υἱεῖς ἤ τινας ἄλλους τῶν φίλων. εὔλογον δ' ἦν, εἴπερ 19
ἐδύναντο· οὔτε γὰρ ταῖς πόλεσιν ἄμεινον οὐδὲν κατέλιπον ἄν, οὔθ' αὑτοῖς ὑπάρξαι προέλοιντ' ἂν μᾶλλον τῆς τοιαύτης δυνάμεως, οὐδὲ δὴ τοῖς φιλτάτοις. οὐ μὴν μικρόν γε ἔοικεν ἡ ἐμπειρία συμβάλλεσθαι· οὐδὲ γὰρ ἐγίνοντ' ἂν διὰ τῆς

---

23. δ' ἂν καὶ L^b Γ 33. τοῖς ἄλλοις L^b 34. ἰατροὶ M^b Γ: ἰατρικοὶ K^b L^b: ἰατροὶ καὶ Bekker 1181ª 4. ἢ] καὶ ἢ pr. K^b 8. προείλοντ' Γ

görünmesi gibi, bilgiden bağımsız olmasına karşın deneyimiyle herbir kişi için uygun olanı seçikçe gören birinin güzel bir denetimde bulunmasına da hiç engel yok. Yine sanatçı, teorici olmak isteyen birinin genele yönelmesi ve onu olabildiğince bilmesi gerektiği de görünse gerek, çünkü bilimler genelle,tümelle ilgili, bunu söylemiştik. Demek ki, yasalar aracılığıyla iyi oluyorsak, deneyimi ile ister çok sayıda ister az sayıda kişiyi daha iyi kılmak isteyen biri yasa koyucu olmaya çalışmalı. Nitekim birini iyi alışkanlıklara yöneltmek rastgele birinin işi değildir; hekimlikte, bir denetim ile aklı başındalık sözkonusu olan bütün öteki alanlarda olduğu gibi, bilen birinin işidir bu. İmdi bundan sonra şunu araştırmak gerekiyor: Ne yolla, nasıl yasa koyucu olunabilir? Yoksa öteki alanlarda olduğu gibi siyaset adamları aracılığıyla mı olur bu? Bunun siyasetin bir alanı olduğunu düşünüyorduk. Yoksa siyasette durumun öteki bilim ve uğraşlarla aynı olmadığı mı düşünülüyor? Nitekim öteki alanlarda uğraşları öğretenler ile o alanda etkinlikte bulunanlar aynı kişiler, bu görünüyor; sözgelişi hekimler, yazmanlar. Oysa siyaset öğrettikleri söylenen sofistlerin hiçbiri uğraşmıyor da, düşünme gücünden çok deneyimle ve belli bir yetiyle uygulamada bulunan siyasetçiler uğraşıyor bu alanda. Berikiler bu tür konuları ne yazıyor ne de onlar üzerine konuşuyorlar (gerçi bu, mahkemelerdeki, halk meclislerindeki konuşmalarından daha iyi bir uğraş olsa bile); yine çocuklarını ya da dostlarını siyasetçi yaptıkları da görünmüyor. Oysa bunu yapmaları usa uygun olurdu, onlar devlet için bundan daha iyi bir şey bırakamazlardı; kendileri ya da en yakın dostları için hiçbir şeyi bu tür bir uğraştan daha çok tercih etmeselerdi! Öte yandan deneyimin de az yardımı olmadığı görünüyor; yoksa siyasetle içiçe

πολιτικῆς συνηθείας πολιτικοί· διὸ τοῖς ἐφιεμένοις περὶ πολιτικῆς εἰδέναι προσδεῖν ἔοικεν ἐμπειρίας. τῶν δὲ σοφιστῶν οἱ ἐπαγγελλόμενοι λίαν φαίνονται πόρρω εἶναι τοῦ διδάξαι. ὅλως γὰρ οὐδὲ ποιόν τι ἐστὶν ἢ περὶ ποῖα ἴσασιν· οὐ γὰρ ἂν τὴν αὐτὴν τῇ ῥητορικῇ οὐδὲ χείρω ἐτίθεσαν, οὐδ' ἂν ᾠοντο ῥᾴδιον εἶναι τὸ νομοθετῆσαι συναγαγόντι τοὺς εὐδοκιμοῦντας τῶν νόμων· ἐκλέξασθαι γὰρ εἶναι τοὺς ἀρίστους, ὥσπερ οὐδὲ τὴν ἐκλογὴν οὖσαν συνέσεως καὶ τὸ κρῖναι ὀρθῶς μέγιστον, ὥσπερ ἐν τοῖς κατὰ μουσικήν. οἱ γὰρ ἔμπειροι περὶ ἕκαστα κρίνουσιν ὀρθῶς τὰ ἔργα, καὶ δι' ὧν ἢ πῶς ἐπιτελεῖται συνιᾶσιν, καὶ ποῖα ποίοις συνᾴδει· τοῖς δ' ἀπείροις ἀγαπητὸν τὸ μὴ διαλανθάνειν εἰ εὖ ἢ κακῶς πεποίηται τὸ ἔργον, ὥσπερ ἐπὶ γραφικῆς. οἱ δὲ νόμοι τῆς πολιτικῆς ἔργοις ἐοίκασιν· πῶς οὖν ἐκ τούτων νομοθετικὸς γένοιτ' ἄν τις, ἢ τοὺς ἀρίστους 1181ᵇ
κρίναι; οὐ γὰρ φαίνονται οὐδ' ἰατρικοὶ ἐκ τῶν συγγραμμάτων γίνεσθαι. καίτοι πειρῶνταί γε λέγειν οὐ μόνον τὰ θεραπεύματα, ἀλλὰ καὶ ὡς ἰαθεῖεν ἂν καὶ ὡς δεῖ θεραπεύειν ἑκάστους, διελόμενοι τὰς ἕξεις· ταῦτα δὲ τοῖς μὲν ἐμπείροις ὠφέλιμα εἶναι δοκεῖ, τοῖς δ' ἀνεπιστήμοσιν ἀχρεῖα. ἴσως οὖν καὶ τῶν νόμων καὶ τῶν πολιτειῶν αἱ συναγωγαὶ τοῖς μὲν δυναμένοις θεωρῆσαι καὶ κρῖναί τί καλῶς ἢ τοὐναντίον καὶ ποῖα ποίοις ἁρμόττει εὔχρηστ' ἂν εἴη· τοῖς δ' ἄνευ ἕξεως τὰ τοιαῦτα διεξιοῦσι τὸ μὲν κρίνειν καλῶς οὐκ ἂν ὑπάρχοι, εἰ μὴ ἄρα αὐτόματον, εὐσυνετώτεροι δ' εἰς ταῦτα
τάχ' ἂν γένοιντο. παραλιπόντων οὖν τῶν προτέρων ἀνερεύνητον τὸ περὶ τῆς νομοθεσίας, αὐτοὺς ἐπισκέψασθαι μᾶλλον βέλτιον ἴσως, καὶ ὅλως δὴ περὶ πολιτείας, ὅπως εἰς δύνα-

---

11. συνηθείας μᾶλλον πολιτικοί L^b Γ 20. συνίσασιν K^b M^b: συνιᾶσιν ἃ δεῖ Γ 22. τὸ om. K^b M^b ἢ εὖ ἢ ἐὲ K^b 23. τοῖς πολιτικοῖς L^b M^b Γ 1181ᵇ 3. γε om. K^b 10. τὰ om. K^b 14. δὴ L^b Γ: om. vulg.

olmakla siyasetçi olunmazdı. Bundan ötürü siyaset konusunda bilgi edinmek isteyen kişilerin deneyime gereksinimi olduğu düşünülüyor. Oysa bunları öğretmeye çalışan sofistler, öğretmekten çok uzak görünüyorlar, çünkü onlar siyasetin nasıl bir şey olduğunu, nelerle ilgili olduğunu hiç bilmiyorlar. Yoksa siyaseti retorikle eş, hatta ondan değersiz saymazlardı;[85] ün kazanmış yasaları bir araya koyarken kolayca yasa koyucu olunduğunu düşünmezlerdi. Onlar sanki, müzikte olduğu gibi, seçmek bir doğru yargılama edimi değilmiş gibi; doğru değerlendirme çok önemli değilmiş gibi en iyilerini seçebileceklerini sanıyorlardı. Tek tek şeylerde deneyimleri olanlar işleri doğru değerlendirir; neler aracılığıyla, nasıl tamamlandığını, nelerin nelere uyduğunu bilirler; deneyimsiz kişilere göre aranacak şey ise, yazmanlıkta olduğu gibi, iş iyi mi kötü mü yapılmış, bunu gözden kaçırmamak. Yasalar siyasetin işi gibi görünüyor. İmdi biri bunlarla nasıl yasamacı olabilir ya da en iyi yasaları seçebilir? Nitekim yazılmış olanları bir araya getirerek hekim de olunmuyor, bu belli. Gerçi hekimler yalnızca tedavileri söylemeye değil, aynı zamanda nasıl iyileşilebileceğini, beden huylarını ayırdederek tek tek kişileri nasıl tedavi etmek gerektiğini de söylemeye çalışırlar, ama bunlar ancak deneyimliler için yararlıdır, bilgisizler içinse bir yararı olmaz, bu görünüyor. Demek ki, aynı şekilde, yasa ile devlet yönetimi derlemeleri de, neyin iyi ya da karşıtı olduğunu, nelerin nelere uygun olduğunu değerlendirebilenler, teori yapabilenler için yararlı olabilir. Bu huydan uzak olmalarına karşın, bunlardan söz edenler için ise, doğru değerlendirmek, bir rastlantı sonucu değilse, söz konusu olamaz, ama belki bunlara göre daha doğru yargılayan kişiler olabilirler. Madem bizden öncekiler yasama konusundan pek sözetmeden konuyu bize bıraktılar, insanca şeyler konusundaki felsefemiz olabildiğince tamamlansın diye, devlet yönetimlerini

μιν ἡ περὶ τὰ ἀνθρώπεια φιλοσοφία τελειωθῇ. πρῶτον μὲν 23
οὖν εἴ τι κατὰ μέρος εἴρηται καλῶς ὑπὸ τῶν προγενεστέρων
πειραθῶμεν ἐπελθεῖν, εἶτα ἐκ τῶν συνηγμένων πολιτειῶν
θεωρῆσαι τὰ ποῖα σῴζει καὶ φθείρει τὰς πόλεις καὶ τὰ
ποῖα ἑκάστας τῶν πολιτειῶν, καὶ διὰ τίνας αἰτίας αἱ μὲν
καλῶς αἱ δὲ τοὐναντίον πολιτεύονται. θεωρηθέντων γὰρ τού-
των τάχ' ἂν μᾶλλον συνίδοιμεν καὶ ποία πολιτεία ἀρίστη,
καὶ πῶς ἑκάστη ταχθεῖσα, καὶ τίσι νόμοις καὶ ἔθεσι χρωμένη.
λέγωμεν οὖν ἀρξάμενοι.

15. ἀνθρώπινα L[b] 22. ἤθεσι M[b]

incelememiz herhalde çok daha iyi olacaktır. İmdi ilkin bizden öncekiler tarafından parça parça iyi bir şey söylenmiş mi, bunu incelemeye çalışalım. İkincileyin değişik devlet yönetim biçimlerinden hangileri devletleri kurtarıyor, hangileri yok ediyor; ne gibi nedenlerle kimi yönetim biçimleri iyi, kimi de kötü yönetiyor, bunları tek tek görmeye çalışalım. Bunlar üzerine teori yaparken hangi devlet yönetimi en iyi, herbiri nasıl düzenleniyor, hangi yasaları, gelenekleri kullanmışlar, bunları da belki daha iyi bilebiliriz. İmdi baştan alalım.

INDEX

94ª—99ᵇ=1094ª—1099ᵇ.
100ª—181ᵇ=1100ª—1181ᵇ.
\+ = *recurrit non semel in contextu.*

ἀβέβαιοι 172ª9
ἀβλαβεῖς ἡδοναί 154ᵇ4
ἀγαθὸς ἁπλῶς 130ᵇ27 *κυρίως* 144ᵇ31 καλὰ καγαθά 99ª6 ἀγαθαὶ καὶ καλαὶ πράξεις 99ª22 ἀγαθόν, dist. ἡδύ, χρήσιμον 155ᵇ19 τἀγαθόν def. 94ª3. 97ª18. 172ᵇ14 τἀγαθὸν καὶ τὸ εὖ 97ᵇ27 τὸ ἄριστον 97ª28. ᵇ22. 98ᵇ32. 152ᵇ12+. 153ᵇ7+ τὸ ἄριστον καὶ τὸ εὖ 107ª8 τἀγαθὸν καὶ τὸ ἄριστον 94ª22 τὸ τέλειον ἀγαθόν 97ᵇ8 τὸ κυρίως ἀγαθὸν 144ᵇ7 τὸ κατ' ἀλήθειαν ἀγαθόν 114ᵇ7 τὸ φαινόμενον ἀγαθὸν 113ª16. 114ª32. 155ᵇ19 τἀγαθὸν ἰσαχῶς λέγεται τῷ ὄντι 96ª23 τἀγαθὸν Platonis 95ª27. 96ª11 sqq. τὸ οἰκεῖον ἀγαθόν 173ª5 τὸ ἀνθρώπινον ἀγαθόν 94ᵇ7. 98ª16. 102ª14 τὰ ἀνθρώπινα ἀγαθά 140ᵇ21. 141ᵇ8 τὸ πρακτὸν ἀγαθόν 97ª23. 141ᵇ12 τὸ ἀκρότατον τῶν πρακτῶν ἀγαθῶν 95ª16 τὰ πρακτὰ καὶ κτητὰ ἀγαθά 97ª1 (cf. 96ᵇ34) τὰ περιμάχητα ἀγαθά 169ª21 τἀγαθὰ τὰ μὲν καθ' αὑτὰ θάτερα δὲ διὰ ταῦτα (= ὠφέλιμα) 96ᵇ14 τὸ ἀγαθὸν τὸ μὲν ἁπλῶς τὸ δὲ τινί 152ᵇ26 τὰ ἀγαθὰ τὰ μὲν ἐκτὸς τὰ δὲ περὶ ψυχὴν καὶ σῶμα 98ᵇ13 τὰ ἐν σώματι ἀγαθὰ καὶ τὰ ἐκτὸς καὶ τῆς τύχης 153ᵇ17 τὰ σωματικὰ ἀγαθά 154ª15 τοῦ ἀγαθοῦ τὸ μὲν ἐνέργεια τὸ δ' ἕξις 152ᵇ33 ἀλλότριον ἀγαθόν 130ᵇ27. 134ᵇ5 ἡ τῶν ἀγαθῶν συστοιχία 96ᵇ6
Ἀγάθων 139ᵇ4. 140ª19
ἄγαλμα 175ª24
ἀγαλματοποιός 97ᵇ25
Ἀγαμέμνων 161ª14
τὸ ἄγαν 146ª12
αἱ ἀγαπώμεναι ἡδοναί 180ª14
ἀγασθῆναί τον 145ª29
ἀγένητα καὶ ἄφθαρτα 139ᵇ24
ἀγεννήτη 121ª26. 124ᵇ22
ἄγευστοι 176ᵇ19. 179ᵇ15
ἀγνοεῖν 110ᵇ24+. 113ᵇ33+. 117ª23. 135ᵇ33. 141ᵇ19 ἀγνοεῖν τὰ συμφέροντα 110ᵇ31. 141ᵇ5 ἑαυτόν 125ª22, 28 ἀγνοῶν πράττειν 110ᵇ25. 135ª24 ἁμαρτάνειν 136ª6 κρίνειν 136ᵇ32 τὸ ἀγνοούμενον 135ª32
ἄγνοια 145ᵇ29. 147ᵇ6 ἄγνοια τοῦ τέλους 114ᵇ4 ἡ ἐν τῇ προαιρέσει 110ᵇ31 ἡ καθόλου 110ᵇ32 δι' ἄγνοιαν 110ª1. ᵇ18+. 144ª16. 145ᵇ27 δι' ἄγνοιαν ἁμαρτάνειν 136ª7 δι' ἄγνοιαν ἧς μὴ αὐτοὶ αἴτιοι 113ᵇ24
ἀγνῶτες 126ᵇ25. 166ᵇ31
ἀγοραῖοι 158ª21 ἀγοραία φιλία 162ᵇ26
ἀγορεύειν 129ᵇ14
ἄγραφον δίκαιον 162ᵇ22 ἄγραφοι νόμοι 180ᵇ1
ἀγροικία 108ª26

ἄγροικος 104ᵃ24. 108ᵃ26. 128ᵃ9. ᵇ2. 151ᵇ13
ἀγρὸν κρίνας 137ᵃ4
ἀγυμνασία 114ᵃ24
ἀγχίνοια 142ᵇ5
ἀγωγὴ ὀρθή 179ᵇ31
ἀγών 116ᵇ13. 117ᵇ2
ἀγωνία 114ᵃ8
ἀγωνιζόμενοι 99ᵃ5. 175ᵇ13
ἀγωνισταί 166ᵇ35. 167ᵃ21
ἀδεής 115ᵃ33. ᵇ1
ἄδεια 132ᵇ15
ἀδέκαστοι 109ᵇ8
ἀδελφικὴ φιλία 161ᵃ6. ᵇ35. 162ᵃ10
ἀδελφός, opp. ὀθνεῖος 160ᵃ6 ἀδελφοί 100ᵃ1. 161ᵃ4, 25. 161ᵇ30. 165ᵃ16, 29
ἀδέσποτοι οἰκήσεις 161ᵃ7
ἄδηλα πῶς ἀποβήσεται 112ᵇ9 αἱ βουλήσεις ἄδηλοι 178ᵃ30
ἀδιάβλητος 157ᵃ21. 158ᵇ9
ἀδιάφορος 176ᵃ9
ἀδικεῖν ἑαυτόν 136ᵇ1. 138ᵃ4 + πότερον ἔστιν ἑκόντα ἀδικεῖσθαι 136ᵃ15
ἀδίκημα dist. ἄδικον 135ᵃ8 sqq. τὰ κατὰ μέρος ἀδικήματα 138ᵃ24
ἀδικία 129ᵃ3 sqq. πρὸς αὐτόν 134ᵇ12
ἄδικος ποσαχῶς λέγεται 129ᵃ3
ἀδιόριστος 112ᵇ9. 175ᵇ32
ἀδολέσχαι 117ᵇ35
ἀδοξία 115ᵃ10, 13. 128ᵇ12
ἀδυναμία 121ᵇ14
ἀδύνατα ἄλλως ἔχειν 140ᵃ32. 141ᵇ11 τὰ ἀδύνατα 111ᵇ22, 32
ἀηδής 108ᵃ30. 175ᵇ18 ἀηδῶς 124ᵇ15
ἀηδία 171ᵇ26
ἀθανασία 111ᵇ23
ἀθανατίζειν 177ᵇ33
Ἀθηναῖοι 124ᵇ17
ἀθλητής 111ᵇ24. 116ᵇ13
ἄθλιος 100ᵃ29. ᵇ5, 34. 101ᵃ6. 102ᵇ7. 150ᵇ5. 166ᵇ27 ἀθλίως 100ᵃ9
ἀπὸ τῶν ἀθλοθετῶν 95ᵇ1
ἆθλον 99ᵇ17. 123ᵇ20, 35
αἶγα θύειν 134ᵇ22
αἰδήμων 108ᵃ32, 35. 115ᵃ14. 128ᵇ17
αἰδιος 96ᵇ3. 139ᵇ24 τὰ ἀίδια 111ᵇ32. 112ᵃ21
αἰδώς 108ᵃ32. 116ᵃ28, 31. 128ᵇ10+. 179ᵇ11
αἰκία 131ᵃ8
αἷμα ταὐτόν 161ᵇ32
αἴρειν opp. ἕλκειν τὸ ἱμάτιον 150ᵇ4
αἱρέσεις opp. φυγαί 104ᵇ30 τὰ ὑπὸ τὴν αἵρεσιν 104ᵇ35
αἱρετέον 110ᵃ30. ᵇ7
αἱρετόν, opp. φευκτόν 119ᵃ22. 148ᵇ3. 172ᵇ20 αἱρετὰ καθ' αὑτά, opp. ἀναγκαῖα 147ᵇ24. 176ᵇ3 τὸ αἱρετὸν ἀγαθόν 131ᵇ23 τὸ αἱρετὸν τὸ ἐπιεικές 172ᵇ11
αἰσθάνεσθαι 118ᵃ21. 126ᵃ6. 170ᵃ29+. 171ᵇ4. 179ᵃ16 αἰσθάνεσθαι ἢ νοεῖν 170ᵃ19, 33 τὸ αἰσθανόμενον 174ᵇ30 τῷ ζῶντι μὴ αἰσθανομένῳ δέ 100ᵃ20
αἴσθησις 118ᵃ19. 170ᵇ10. 174ᵇ+ δύναμις αἰσθήσεως 170ᵃ16 τὰ κατὰ τὴν αἴσθησιν 172ᵃ36 τὰς αἰσθήσεις λαβεῖν 103ᵃ29 κοινοτάτη τῶν αἰσθήσεων 118ᵇ1 αἴσθησις οὐχ ἡ τῶν ἰδίων ἀλλ' οἷᾳ αἰσθανόμεθα ὅτι τρίγωνον 142ᵃ27 ἡ αἴσθησις ὅτι ἔστιν 171ᵇ34 αἱ κατὰ τὰς αἰσθήσεις ἐνέργειαι 175ᵃ27 αἰσθήσεως τὰ καθ' ἕκαστα 113ᵃ1 ἐν τῇ αἰσθήσει ἡ κρίσις 109ᵇ23. 126ᵇ4 αἴσθησις κυρία τῶν καθ' ἕκαστα 147ᵃ26 αἴσθησις coni. ἐπαγωγή, ἐθισμός 98ᵇ3 coni. νοῦς, ὄρεξις 139ᵃ18 αἴσθησις = νοῦς 143ᵇ5 αἴσθησις ἢ νόησις 170ᵃ17 ὁ λόγος ἢ ἡ αἴσθησις 149ᵃ35 σύνεσιν ἢ αἴσθησιν λαβών 161ᵇ26 τῇ αἰσθήσει ζῆν 149ᵃ10
αἰσθητικὴ ζωή 98ᵃ2 ἐπιστήμη 147ᵇ17
τὸ αἰσθητόν 174ᵇ14+ δόξα αἰσθητοῦ 147ᵇ10 τὰ αἰσθητά 109ᵇ22 γένεσις αἰσθητή 152ᵇ13. 153ᵃ13 νοητὸν ἢ αἰσθητόν 174ᵇ34
αἰσχροκέρδεια 122ᵃ2
αἰσχροκερδής 122ᵃ8, 12
αἰσχρολογία 128ᵃ23
αἰσχροπραγεῖν 120ᵃ15
Αἰσχύλος 111ᵃ10
αἰσχύνη 128ᵇ21
αἰσχυντέον 128ᵇ25
αἰσχυντηλός 128ᵇ20
αἰτητικός 120ᵃ33
αἰτία 98ᵇ1. 99ᵇ23. 100ᵃ2. 109ᵃ12. 110ᵇ2, 32. 112ᵃ25. 174ᵇ26 αἰτίαι φύσις ἀνάγκη τύχη νοῦς 112ᵃ31

θεία αἰτία 179b22 ἡ ἀρχὴ τῆς αἰτίας 135b19
αἰτιᾶσθαι 110b13. 165b10
αἴτιος 113b25+. 114b2+ αἴτιος τῆς ἀγνοίας 113b30 τοῦ εἶναι 161a16. 162a7. 165a23 τὸ αἴτιον τοῦ ψεύδους 154a22 τὸ πρῶτον αἴτιον 112b19
αἰφνίδιοι φόβοι 117a18
ἄκαρπα 125a11
ἀκίνδυνοι 119a27
ἀκινησία 154b27
ἀκίνητος 134b25. 143a5. b2
ἄκλητον εἶναι 171b21
ἀκμάζων 118b11
ἀκμαῖοι 174b33
ἐν ἀκμῇ 155a14. 156a26
ἀκοή 118a7. 175a14. 176a1
ἀκολασία 107b6. 109a4, 16. 114a28. 117b27. 118a24. b1+. 119a20. b31. 121b9. 130a30. 147b28. 148b12. 149a5, 22. b30. 150a10. 151b31 ἡ ἀνθρωπίνη ἀκολασία 149a20 τὸ ὄνομα τῆς ἀκολασίας καὶ ἐπὶ τὰς παιδικὰς ἁμαρτίας φέρομεν 119a33
ἀκόλαστος 103b19. 104a23. b6. 108b21. 114a5, 20. 117b32, 35. 118a4+. b7, 24. 119a1+. 121b8. 130a26. 145b16+. 146b20. 148a6, 13. 149b31. 150b29. 152a4. 153a4. 154a10. b15 δοκεῖ καὶ ὁ παιδιῶδης ἀκόλαστος εἶναι 150b16
ἀκολασταίνειν 107a19. 114a12
ἀκολουθεῖν 103b23. 129a23. 149b1, 4. 151b34. 152b28. 160a29
ἀκολουθητικός 95a4. 150b28
ἀκόλουθος 122a18
ἀκούειν dist. παρακούειν 149a26 τὸ ἀκούειν λυπηρόν 154b8 coni. λέγειν 128a1+
ἀκούσιον 110b18. 111a24+. 132b31. 135a33. b2. 136a16+ ἀκούσια τὰ βίᾳ ἢ δι' ἄγνοιαν δοκεῖ 109b35 ἀκούσια συναλλάγματα 131a3. b26 ἀκούσια συγγνωμονικά, οὐ συγγνωμονικά 136a5 ἀκουσίως 111a2, 28
ἀκούσματα 174b28
ἀκουστικός 103a3
ἀκρασία 136b2 περὶ ἀκρασίας 145a16 sqq. ἁπλῆ ἀκρασία 149a2 ἀκρασίας τὸ μὲν προπέτεια τὸ δ' ἀσθένεια 150b19
ἀκρατεύεσθαι 145b21, 30. 146b25. 147a24. b1, 18. 152a28
ἀκρατής 95a9. 102b14, 21. 111b13. 119b31. 136a32. b6. 145b11 sqq. 166b8. 168b34 ἀκρατὴς ἁπλῶς 146b3, 19. 147b20 ἀκρατῶς 114a15
ἀκρίβεια 98a27 δι' ἀκριβείας 174b2
ἀκριβής 106b14. 141a9, 16 τὸ ἀκριβές 94b13, 24. 104a6 ἀκριβὴς ἐπιστήμη 112b1 ὁρισμὸς 159a3 ἀκριβῶς 104a2. 146b27. 164b27. 180b27 ἀκριβέστερον 107b15
ἀκριβοδίκαιος 138a1
ἀκριβολογεῖσθαι 139b19
ἀκριβολογία 122b8
ἀκροάματα 173b18
ἀκροατής 95a2. 179b25
ἄκρος 107a23. 123b14. 134a1 οἱ ἄκροι 108a7. b24. 125b25 τὰ ἄκρα 106a30. 108a16. b27. 109a33. 125b18. 127a11 ἄκραι διαθέσεις 108b14 τὸ ἀκρότατον τῶν ἀγαθῶν 95a16 ἄκρως 109a34
ἀκρότης 107a8
ἀκροχειριζόμενοι 111a15
ἀκρόχολοι 126a18
ἄκυρα 151b15
ἄκων 110b21. 113b15. 117b8. 135a17. 144a15
ἀλαζονεία 108a21. 127a13. b28
ἀλαζονεύεσθαι 127b17, 21
ἀλαζονικόν 127b29
ἀλαζών 108a22. 115b29. 127a21+
ἀλγεῖν 113b28. 117a6. 166b20
ἀλγηδών 116b34. 117a3
ἀλέα 148a8
ἀλείπτης 106b1
ἅλας συναναλῶσαι 156b27
ἀλήθεια 139a18, 26. b12 def. ὀρθότης δόξης 142b11 opp. δόξα 124b28. 128b23 opp. τὸ ἡδύ 128b6 dist. ἀλαζονεία, εἰρωνεία 108a20
ἀληθεύειν 127a19+. 139b13, 15. 141a3. 151b20. 168b13. 169b23. 173a9
ἀληθευτικός 124b30. 127a24+. b32
ἀληθής 140a10, 21. 143a24 ἀληθὴς ὑπόληψις 142b33 λόγος 151a34 ἕξις ἀληθής 140b5, 21 δόξα

146b24. 151b4 τἀληθὲς καὶ ψεῦδος 139a28 τἀληθές, opp. τὸ ἡδύ 108a12, 19 περὶ τὸ ἀληθὲς ὁ μέσος ἀληθής τις λεγέσθω 108a20
ἀληθινός 107a31. 114b11
ἀλκή 115b4
Ἀλκμαίων ὁ Εὐριπίδου 110a28
ἀλλαγή 133a19+. b18+ ἑκούσιος ἀλλαγή 132b13
ἀλλακτικαὶ κοινωνίαι 132b32
ἀλλάττεσθαι 133b1, 8
ἀλλοιότερον 165b31
ἀλλοιωθέντα 165b22
ἀλλότριος opp. οἰκεῖος 120a18. 162a3 ἀλλότριον ἀγαθόν 130a3. 134b5 ἀλλότριαι ἡδοναί 153a22. 175b15+ ἀλλοτριώτερα 159b24
ἀλόγιστοι 149a9
ἄλογος φύσις 102b13 τὰ ἄλογα 111b13. 172b10 τὰ ἄλογα πάθη 111b1 τὰ ἄλογα μέρη 117b24 τὸ ἄλογον τῆς ψυχῆς 168b20 τὸ ἄλογον 102a28. b29. 138b9. 139a4 ἀλόγως 95b15. 120b18. 168b1
Ἀλόπη ἡ Καρκίνου 150b10
ἀλόχου 180a29
ἅλσις 174a31
ἀλυπία 153a31. 171b8
ἄλυπος 119a29. 120a27. 126b14. 152b16. 153a28. 173b16 ἀλύπως 120a26
ἀλυσιτελές 163b27
ἀμαθής 151b13. 159b13
ἁμαρτάνειν πολλαχῶς ἔστιν 106b28 opp. κατορθοῦν 106b28. 107a15 opp. ὀρθῶς ποιεῖν 126a34 dist. ἀτυχεῖν 135b18 ἁμαρτάνεσθαι 106b25. 107a23. 111a34. 125a19. 137b16. 160b31
ἁμάρτημα 137b17, 25 def. 135b12
ἁμαρτητικός 104b33
ἁμαρτία 110b29. 115b15. 141a21 opp. ὀρθότης 142b11 dist. κακία 148a3 παιδικαὶ ἁμαρτίαι 119a34
ἁμαρτωλότερον 109a33
ἀμαυροῦται 175a10
ἀμείψασθαι τὴν προῦπαρχήν 165a5
δι' ἀμέλειαν 114a1, 25
ἀμελεῖν 120b2. 124b27. 176b11
ἀμετακινήτως ἔχων 105a33
ἀμεταμέλητος 150a22. 166a29
ἀμήχανον ὅσον 147a8
ἀμιγεῖς ἡδοναί 173a23
ἀμνήμονες οἱ πολλοί 167b27
ἀμοιβή 163b34. 164b1, 19
ἄμοιρος 102b12
ἀμυντικός 126a7
ἀμφιδέξιος 134b34
ἀμφίλογον 162b28
ἀναβολή 162b29
ἀναγγέλλειν 113a9
ἀναγκάζειν 110a28. b10. 116a33 ἀναγκάζεσθαι 110a26, 32. b1. 116a30. 121a34. b26. 135b6. 164a31
ἀναγκαῖον opp. δίκαιον 164b9. 165a4 opp. καλόν 120b1. 155a29. 171a24 opp. αἱρετὸν καθ' αὑτό 147b24. 176b3 ἀναγκαῖα ἢ μικρά 125a9 ἀναγκαῖα ἢ φυσικά 135b21 τὸ ἀναγκαῖον ἔχειν 180a19 ἀναγκαιότερον οἰκία πόλεως 162a18
ἀναγκαστικὴ δύναμις 180a21
ἀνάγκη opp. φύσις, τύχη 112a32 opp. λόγος 180a4 δι' ἀνάγκην 116b2 ἐξ ἀνάγκης 112a24. 139b22. 140b32
ἀναγράψαι 98a21
ἀναθήματα 122b20. 123a5
ἀναιρεῖν 96a15. 132b10. 133a14. 146b7. 172b29. 173a1 ἀναιρεῖν ἑαυτούς 166b13
ἀναισθησία 109a4. 119a7
ἀναίσθητος 104a24. 107b8. 108b21. 114a10
ἀναισχυντία 107a11. 128b31
ἀναίσχυντος 108a35. 115a14
ἀνακυκλεῖσθαι 100b3
ἀναλγησία 100b32
ἀνάλγητος 115b26
ἀναλογία def. 131a31 ἀριθμητική 106a36. 132a2+ γεωμετρική 131b12 διῃρημένη, συνεχής 131a32 κατ' ἀναλογίαν 96b28. 132b33. 133a6, 11. 134a6 dist. κατ' ἀριθμόν 134a27 εἰς σχῆμα ἀναλογίας ἄγειν 133b1
ἀνάλογον 103b9. 108b26. 131a30+. 132b34. 134b4. 148b10. 158a35. b23. 162a15. b4. 163b32 παρὰ τὸ ἀνάλογον 131b11+. 134a8, 12. 136a3 ἀνάλογα 131b3
ἀναλύειν 112b20

ἀνάλυσις 112b23
ἐν τοῖς ἀναλυτικοῖς 139b27, 32
τὸ ἀναμάρτητον 155a13
ἀνάμνησις 118a13
Ἀναξαγόρας 141b3. 179a13
Ἀναξανδρίδης 152a22
ἀνάπαυσις 127b33. 150b17. 160a24 coni. παιδιά 128b3. 176b34+
ἀναπληρουμένη 153a2
ἀναπλήρωσις 118b18. 173b8+
ἀναπόδεικτοι φάσεις 143b12
ἀναστρέφεσθαι 103b20
ἀνασχίζουσαν τὰς κυούσας 148b20
ἀνασῶσαι 165b22
ἀνατολαί 112a25
δι' ἀναφορᾶς 101b21
Ἀνάχαρσις 176b33
ἀνδράποδον 145b24. 177a7, 8
ἀνδραποδώδης 95b19. 118a25. b21. 126a8. 128a21
ἀνδρεία 104a18. 105b1. 107a33. 108b32. 109a2 περὶ ἀνδρείας 115a6 sqq.
ἀνδρεῖος 102b28. 103b17. 108b19. 115a11+. 137a20. 144b5. 167a20. 177a32. 178a10, 32. b12 ἀνδρεῖον ἔργα 129b19
ἀνδριαντοποιός 141a11
ἀνδρίζονται 115b4
ἀνδροφονία 107a12
ἀνδρώδης 109b18. 125b12. 126b1. 171b6
ἀνδρωθέντας 180a2
ἀνέγκλητοι 164a35
ἀνέδην διώκειν 151a23
ἀνειμένως 105b27. 114a5
ἀνέκπληκτος 115b11
ἀνελευθερία 107b10. 119b27+. 121a11+. b13+. 122a14. 130a19
ἀνελεύθερος 107b13. 108b22. 121a20. 121b14+. 122a5+. 133a16
ἀνεμπόδιστος ἐνέργεια 153a15. b10
ἀνεπιστήμων 180b17. 181b6
ἀνεπιτίμητον 154b4
ἀνερεύνητον 181b12
ἄνεσις 150b17
ἀνεψιοί 162a1
ἀνήρ opp. παῖς 176b23 dist. πολίτης 130b29
ἀνθεκτέον 126b9
ἀνθράκων τρώξεις 148b28
ἀνθρώπεια 175a4. 181b15
ἀνθρωπεύεσθαι 178b7
ἀνθρωπικός 111b1. 119a7. 126a30. 163b24. 167b27. 178a14, 21 ἀνθρωπικά, opp. φυσικά 155b9 ἀνθρωπικὴ ἀρετή 102b12 ἐνέργεια 178a10
ἀνθρώπινος 137a30 opp. φυσικός 135a4. 136a9 ὁ ἀνθρώπινος βίος 100b9. 177b31 ἀνθρωπίνη ἀρετή 102a14. b3 εὐδαιμονία 102a14 φύσις 110a25 ἐνέργεια 178b23 ἐπιθυμία 149b28 ἀκολασία 149a20 ἀνθρώπινον ἀγαθόν 94b7. 98a16. 102a14. 140b21. 141b8 ἔργον 100b12 τὰ ἀνθρώπινα 99b15. 112a28. 179a24 τέλος τῶν ἀνθρωπίνων 176a32 ἀνθρώπινα φρονεῖν 177b32
ἀνθρωπολόγος 125a5
ἄνθρωπος 118b2. 170b13 coni. πόλις, σύστημα 168b33 ἄνθρωπος πολιτικόν 97b11. 169b18 συνδυαστικόν 162a17 ἀνθρώπου ἄλλα θειότερα 141a34 ἀνθρώπου ἔργον 97b25 ἄνθρωπος ἀρχὴ τῶν πράξεων 112b31. 113b16 ὑπὲρ ἄνθρωπον opp. κατ' ἄνθρωπον 115b8 ἡ ἄνθρωπος 148b20 ἀνθρώπων κρέασιν χαίρειν 148b22
ἀνθυπηρετεῖν 133a4. 170b25
ἀνίατος 121b13. 150a22. b32. 165b18. 180a9 ἀνιάτως 137a29
ἀνίησιν 138b23 ἀνιεμένη 173a27
ἄνισος 129b1+. 132a7+ ὁ ἄνισος ἄδικος 129a33 οἱ ἄνισοι 159b2. 162b4
ἀνόητος 119b9. 123b4 τὰ ἀνόητα 173a2
ἀνομοιοειδεῖς φιλίαι 163b32
ἀνομοιότης 108b33. 158b5, 11
ἀνόνητος 95a9
ἀνόπλοις ὡπλισμένοι μάχονται 116b12
ἀνοσιουργοί 166b5
ἀνταποδιδόναι 126a17, 21. 157b35. 167b25 ἀνταποδοτέον 163a2. b14. 164b26, 31
ἀνταπόδοσις 133a3. 163a11. 164b7. 165a6. 178a30
ἀντευεργετικός 124b11
ἀντευποιεῖν 179a28
ἀντιβλάπτων 138a8
ἀντιδανειστέον 165a8
ἀντίδοσις ἡ κατ' ἀναλογίαν 133a6

ἀντιδωρεαί 123ᵃ3
ἀντιδωρεῖται 159ᵇ14
ἀντικαταλλαττόμενοι 157ᵃ12
ἀντιλαβών 164ᵇ11
ἀντιλυτρωτέον 164ᵇ35
τὸ ἀντίξουν 155ᵇ5
ἀντιπάσχειν 133ᵇ6. 163ᵃ1 ἐν ἀντιπεπονθόσι 155ᵇ33 τὸ ἀντιπεπονθός 132ᵇ21 +
ἀντιπληγῆναι 132ᵇ29
ἀντιποιεῖν 138ᵃ22
ἀντιφιλεῖν 157ᵇ30 ἀντιφιλεῖσθαι 159ᵃ30. 164ᵃ4
ἀντιφίλησις 155ᵇ28. 156ᵃ8
ὁ ἄνωθεν 149ᵇ9
ἀνώνυμος 107ᵇ1, 30. 108ᵃ5. 115ᵇ25. 125ᵇ17, 28. 127ᵃ12, 14
ἀνώτερον ἐπιζητεῖν 155ᵇ2
ἀνωφελῶς 95ᵃ5
ἄξεινος 170ᵇ22
ἀξία 123ᵇ17. 131ᵃ26. 163ᵃ2, 30. 164ᵃ22. ᵇ4 + ὅσων ἡ ἀξία νομίσματι μετρεῖται 119ᵇ26 μᾶλλον τῆς ἀξίας 119ᵃ20 κατ' ἀξίαν 122ᵃ26. 123ᵃ18. ᵇ3. 131ᵃ24. 158ᵇ27. 159ᵃ35. 160ᵇ33. 163ᵇ11, 35 τὸ κατ' ἀξίαν opp. τὸ κατὰ ποσόν 158ᵇ31 opp. ταὐτό 161ᵃ22 dist. τὸ δυνατόν 161ᵃ22 παρὰ τὴν ἀξίαν 122ᵇ29. 136ᵇ16. 160ᵇ13, 36
ἀξίωμα 123ᵇ25. 165ᵃ11 ἀξίωμα ἔχειν 117ᵃ24. 122ᵇ33 οἱ ἐν ἀξιώματι 123ᵃ2. ᵇ19. 124ᵇ19 οἱ ἐν ἀξιώμασι 126ᵇ36
ἀξιωτέον 159ᵇ18
ἀξύνετοι 151ᵃ9
ἀοργησία 108ᵃ8. 126ᵃ3
ἀόργητος 108ᵃ8
ἀόριστος 128ᵃ27. 170ᵃ24. 173ᵃ16 τοῦ ἀορίστου ἀόριστος ὁ κανών 137ᵇ29
ἀπαγορεύειν 129ᵇ24. 138ᵃ6
ἀπηγριωμένοι 148ᵇ21
ἀπάθειαι 104ᵇ24
ἀπαιδαγώγητος 121ᵇ11
ἀπαίδευτος 128ᵃ21
ἀπαρνοῦνται τὰ ἔνδοξα 127ᵇ25
ἀπαρχαί 160ᵃ27
ἀπάτη 113ᵃ34
ἀπειθεῖν 114ᵃ16. 180ᵃ8
ἀπείπασθαι υἱόν 163ᵇ19
ἀπειροκαλία 107ᵇ19. 122ᵃ31
ἄπειρος 95ᵃ3. 120ᵇ12. 181ᵃ21 εἰς ἄπειρον 94ᵃ20. 97ᵇ13. 113ᵃ2 τὸ κακὸν τοῦ ἀπείρου 106ᵇ29
ἀπέραντον 101ᵃ26
ἀπιστεῖν 112ᵇ10
ἄπληστος 119ᵇ8
ἁπλοῦν 136ᵇ22 ἁπλῇ ἀκρασία 149ᵃ2 ἡδονή 154ᵇ26 φύσις 154ᵇ21 +
ἁπλῶς λέγομεν τὸ καθ' αὑτό 151ᵇ2 ἁπλῶς opp. παντοδαπῶς 105ᵇ35 opp. πῶς 105ᵃ33 opp. ὡδί 146ᵇ21 opp. κατὰ μεταφοράν 149ᵃ23 opp. κατὰ πρόσθεσιν 148ᵃ11 opp. κατὰ συμβεβηκός 157ᵇ4 opp. κατά τι 148ᵃ4. ᵇ16 opp. πρός τι 139ᵇ2. 142ᵇ29 opp. πρὸς ἕτερον 129ᵇ26. 130ᵃ13 opp. τινί 129ᵇ3. 152ᵇ27 opp. ἡμῖν 95ᵇ3 opp. ἑκάστῳ 113ᵃ23. 155ᵇ24. 157ᵇ27
ἀποβάλλεται 110ᵃ9
ἀποβολὴ χρημάτων 115ᵃ21
ἀπεγνώκασι τὴν σωτηρίαν 115ᵇ2
ἀπόγονοι 97ᵇ12. 100ᵃ21. 101ᵃ22
ἀποδεικτικὴ ἕξις 139ᵇ31
ἀποδεικτόν 140ᵇ32, 35
ἀπόδειξις 94ᵇ27. 140ᵃ33. 141ᵃ2. 143ᵇ10. 147ᵃ20 ὁ κατὰ τὰς ἀποδείξεις νοῦς 143ᵇ1
ἀποδοτέον 163ᵃ7, 20. ᵇ20. 164ᵇ33. 165ᵃ1, 14
ἀποθανετέον 110ᵃ27
ἀποκτινύναι ἑαυτόν 138ᵃ6
ἀπόλαυσις 118ᵃ30. 127ᵇ19. 148ᵃ5. 149ᵇ1
ἀπολαυστικὸς βίος 95ᵇ17
ἀπολλύμενος δι' αὑτόν 120ᵃ1
ἀπομάττονται 172ᵃ12
ἀπομνημονεύειν 125ᵃ4
ἄπονον 168ᵃ24
ἀποπεμπόμενοι 109ᵇ11
ἀπορία 146ᵃ22 sqq. ὑπὸ τῆς ἀπορίας εὐλατος 121ᵃ21
ἀπόρρητα 111ᵃ9
ἀποστήμασι 100ᵃ26
ἀποστολαὶ ξένων 123ᵃ3
ἀπεσχεδιασμένος νόμος 129ᵇ25
ἀποσχολάζειν 176ᵇ17
ἀποτρίψασθαι 105ᵃ2
ἀποτυγχάνων 119ᵃ3
ἀπουσία 118ᵇ33. 157ᵇ11
ἀποφάναι opp. καταφάναι 139ᵇ15
ἀπόφασις opp. κατάφασις 139ᵃ21
ἀπρακτεῖν διὰ βίου 95ᵇ33

ἀπροαίρετα 135ᵇ10 ἀπροαιρέτως 106ᵃ3
ἀπροβούλευτος 135ᵇ11. 151ᵃ3
ἀπροσηγορία 157ᵇ13
ἀπωθοῦνται 108ᵇ23
ἀπώλειά τις αὐτοῦ 120ᵃ2
Ἀργεῖοι 117ᵃ26
ἀργία 102ᵇ7. 166ᵇ10
ἀργός 97ᵇ30. 124ᵇ24 ἀργὴ φιλία 167ᵃ11
ἀργύριον 109ᵃ27. 127ᵇ13. 137ᵃ4. 164ᵃ28, 32
ἀρέσκεσθαι 121ᵃ7. 165ᵇ28. 172ᵃ13. 175ᵇ11
ἄρεσκος 108ᵃ28. 126ᵇ12. 127ᵃ8. 171ᵃ17, 18
ἀρετή = ἕξις ἐπαινετή 103ᵃ9 = ἡ βελτίστη ἕξις 139ᵃ16 ἡ οἰκεία ἀρετή 98ᵃ15. 177ᵃ17 ἀρετὴ ὀφθαλμοῦ, ἵππου 106ᵃ17 κτήματος καὶ ἔργου 122ᵇ15 τέχνης 141ᵃ12 ἀνθρώπου 106ᵃ22 ἀρετὴ ἀνθρωπίνη 102ᵃ14. ᵇ3 ἀνθρωπικὴ 102ᵇ12 διττὴ ἡ ἀρετή, ἡ μὲν διανοητικὴ ἡ δὲ ἠθικὴ 103ᵃ14 ἀρεταὶ διανοητικαί 103ᵃ5 λογικαί 108ᵇ9 τῆς διανοίας 139ᵃ1 ἠθικαὶ ἀρεταί 103ᵃ5. 178ᵃ18 αἱ τοῦ ἤθους 139ᵃ1 αἱ τοῦ συνθέτου 178ᵃ20 αἱ πρακτικαὶ ἀρεταί 177ᵇ6 ἠθικὴ ἀρετή 103ᵃ15. 104ᵇ9. 139ᵃ22. 144ᵃ7. 152ᵇ5 ἡ τοῦ ἤθους ἀρετή 172ᵃ22. ᵇ15. 178ᵃ16 ἀρετή, def. 106ᵇ36 (cf. 139ᵃ22) ἀρίστη καὶ τελειοτάτη ἀρετή 98ᵃ17 ἀρετὴ τελεία 100ᵃ4. 102ᵃ6. 121ᵇ26 παντελὴς 124ᵃ7, 28 τῆς τελείας ἀρετῆς χρῆσις δικαιοσύνη 129ᵇ31 ὅλη ἀρετή 130ᵃ9. 144ᵃ5 dist. δικαιοσύνη 130ᵃ13 ἀρετὴ φυσική, dist. κυρία 144ᵇ3 ἀρετὴ ἡ φυσικὴ ἢ ἐθιστή 151ᵃ18 ἡ ὑπὲρ ἡμᾶς ἀρετή 145ᵃ19 ἡ περὶ χρήματα ἀρετή 120ᵃ7. 122ᵃ19 φίλων ἀρετή 159ᵃ35 ἡ κατ' ἀρετὴν φιλία 164ᵇ1 ἀρετῆς ἐνέργειαι 173ᵃ14 ἀρετῶν ἐνέργειαι 113ᵇ5. 177ᵇ6 τὸ καλὸν τέλος τῆς ἀρετῆς 115ᵇ13
ἀριθμητικὴ ἀναλογία 106ᵃ35
ἀριθμὸς μοναδικός 131ᵃ30 εἷς ἀριθμῷ 131ᵇ16 κατ' ἀριθμόν 170ᵇ30 dist. κατ' ἀναλογίαν 134ᵃ28 οὐδὲ τῶν ἀριθμῶν ἰδέαν κατεσκεύαζον 96ᵃ19
ἀριστεῖα 101ᵇ28
τὰ ἀριστερά 102ᵇ20
οἱ ἄριστοι 129ᵇ16. 167ᵇ1
ἀριστοκρατία 160ᵃ32. ᵇ10. 161ᵃ23
ἀριστοκρατικοὶ 131ᵃ29 ἀριστοκρατικὴ κοινωνία 160ᵇ32
ἀρκούντως 95ᵇ6. 102ᵃ27
ἀρκτέον 95ᵇ2. 144ᵃ13
ἁρμονία 155ᵇ5
ἁρπαγή 131ᵃ8
τὸ ἄρρεν 150ᵇ16 ἀφροδίσια τοῖς ἄρρεσιν 148ᵇ29
ἀρρωστίαι 113ᵃ2
ἠρτῆσθαι ἐκ τῆς πατρικῆς 161ᵇ17
ἄρτος 113ᵃ1
ἀρτύοντες τὰ ὄψα 118ᵃ29
ἀρχαῖος 113ᵃ8. 160ᵃ25
ἄρχειν 134ᵃ35 coni. ἄρχεσθαι 134ᵇ15 ἄρχων coni. ἀρχόμενος 138ᵇ12. 155ᵇ13. 161ᵃ33 ὁ ἄρχων φύλαξ τοῦ δικαίου 134ᵇ1 τὸ ἄρχον 119ᵇ7
ἀρχὴ φιλίας 167ᵃ3 ἀρχὴ ἥμισυ παντός 98ᵇ7
ἀρχή (= principium) 95ᵇ6. 98ᵇ2, 3. 139ᵃ7. ᵇ5, 28, 34. 140ᵃ34. ᵇ18. 141ᵃ18. 142ᵃ19. 144ᵃ32, 35. 150ᵃ5. 151ᵃ15, 26 οἱ ἀπὸ τῶν ἀρχῶν λόγοι, οἱ ἐπὶ τὰς ἀρχάς 95ᵃ31 ὀρθοδοξεῖν περὶ τὴν ἀρχήν 151ᵃ19 ἀρχαὶ ἐξ ὧν ὁ συλλογισμός, ὧν οὐκ ἔστι συλλογισμός 139ᵇ30 (cf. 151ᵃ15) ἀρχαὶ τῶν ἀποδεικτῶν 140ᵇ32 τοῦ ἐπιστητοῦ 142ᵇ34 τῶν πρακτῶν 140ᵇ16 νοῦς ἐστὶ τῶν ἀρχῶν 141ᵃ8 ὁ νοῦς ἀρχή 150ᵃ5 (cf. 143ᵇ10) αἱ τῆς φρονήσεως ἀρχαὶ 178ᵃ18 τὰ ἐκ τῶν ἀρχῶν 141ᵃ17 ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ αἴτιον 102ᵃ4 εἰς ἀρχὰς ἀνάγειν 134ᵃ21 τὴν ἀρχὴν εἰς αὑτὸν ἀνάγειν 113ᵃ6 τὸ οὗ ἕνεκα ἀρχή 151ᵃ15 (cf. 139ᵃ32) ἀρχαὶ τοῦ οὗ ἕνεκα 143ᵇ4 ὅθεν ἡ κίνησις 139ᵃ31 ἀρχὴ τοῦ κινεῖν 110ᵃ15 ἐν αὐτοῖς ἔχουσι τὴν ἀρχὴν τὰ κατὰ φύσιν 140ᵃ15 ὧν ἡ ἀρχὴ ἐν τῷ ποιοῦντι 140ᵃ13 ἐν τῷ πράττοντι 110ᵇ4 (cf. 110ᵃ17. 111ᵃ23. 112ᵇ28. 113ᵇ32) ἔξωθεν 110ᵃ1 ἀρχὴ πράξεως 136ᵇ28. 139ᵃ19 πράξεων 112ᵇ32. 113ᵇ18 διὰ προαιρέσεως ἀρχήν 134ᵃ21 ἀρχὴ τῆς αἰτίας 135ᵇ19

ἀρχή (= magistratus) 130ª1. 155ª6. 160ᵇ14+. 161ª2. 167ª31. 169ª 29 ἀρχὴν ἔχων 132ᵇ28
ἀρχηγός 162ª4
ἀρχιθέωρος 122ª25
ἀρχικόν 161ª18
ἀρχιτεκτονικός 94ª14, 27. 141ᵇ22, 25
ἀρχιτέκτων τοῦ τέλους 152ᵇ2
ἀσεβής 122ª6
ἀσθένεια 114ª25. 150ᵇ19. 155ª14
ἀσθενής 124ᵇ22. 146ª15. 161ª8. 176ª14
ἀσινεστέρα 150ª4
ἀσιτία 180ᵇ9
ἄσκησις 99ᵇ16. 170ª11
ἀσκητόν 99ᵇ10
ἀσπίδα ῥίψαι 130ª18 ἀφεῖναι 137ª 21
ἀστεῖοι 123ᵇ7
ἀσύμμετροι 112ª23
ἀσυνήθεις 126ᵇ26
ἀσφαλῶς 100ª16
ἀσχημονεῖν 119ª30
ἀσχημοσύνην φέρει 126ᵇ33
ἀσχήμων 123ª33. 127ᵇ13
ἀσχολεῖσθαι 177ᵇ4
ἄσχολος 177ᵇ8+
ἀσωτία 107ᵇ10. 108ᵇ31. 119ᵇ27+. 121ª11+. 122ª15
ἄσωτος 107ᵇ12. 108ᵇ22. 119ᵇ32+. 120ᵇ25. 121ª8+. 151ᵇ7
ἀτάραχος 117ª19, 31. 125ᵇ34
ἄτεκνος 99ᵇ4. 162ª28
ἀτελής 95ᵇ32. 173ª30. 174ª22+. 177ᵇ25
ἀτεχνία 140ª21
ἀτιμία 100ª20. 107ᵇ22. 123ᵇ21. 124ª5. 138ª13
ἄτιμος opp. ἔντιμος 116ª21
ἄτοπος 179ª15 ἄτοπος ἡδονή 149ª 15
ἄτρυτον 177ᵇ22
ἀτύχημα 101ª10, 28 def. 135ᵇ17
αὐθαίρετος 114ᵇ6
αὐθέκαστος 127ª23
αὐλητής 97ᵇ25
αὐλητική 175ᵇ5
αὐλούς 97ª27
αὔξησις 103ª16. 104ª27. 119ᵇ4. 154ᵇ10. 160ª4
αὐξητικὴ ζωή 98ª1
αὐτάρκεια 97ᵇ7. 134ª27. 177ª27
αὐτάρκης 125ª12. 160ᵇ4. 169ᵇ5. 177ᵇ1. 178ᵇ34. 179ᵇ4 τὸ αὔταρκες 97ᵇ8, 14. 177ᵇ21. 179ª3 αὐτάρκης coni. ἀκριβής 112ᵇ1
αὐτοάνθρωπος 96ª35
αὐτοέκαστον 96ª35
αὐτόματον 181ᵇ11
ἄλλος αὐτὸς ὁ φίλος 166ª32 ἕτερος αὐτός 169ᵇ7. 170ᵇ6 ἕτεροι αὐτοί 161ᵇ29
τὰ αὑτῶν ἔχειν 132ᵇ17. 133ᵇ3
αὐχμοί 112ª26
δι' ἀφαιρέσεως 142ª18
ἀφανές 101ª18 τὰ ἀφανῆ 104ª13
ἀφανίζεσθαι 117ᵇ2
ἀφαυρόν 101ᵇ2
ἀφειδὴς τοῦ βίου 124ᵇ8
ἀφεῖναι 111ª11. 114ª17. 137ª21. 163ᵇ22
ἀφέλκειν εἰς τοὐναντίον 109ᵇ5
ἀφή 118ª26, 31. ᵇ1+. 148ª9. 150ª9. 176ª1
ἄφθαρτα 139ᵇ24
ἀφιλία 115ª11
ἄφιλος 170ᵇ22 ἄφιλον 101ª23
ἀφιλοτιμία 125ᵇ22
ἀφιλότιμος 107ᵇ29+. 125ᵇ10
ἀφίστασθαι 163ᵇ23. 165ᵇ22. 166ᵇ 10
ἀφοβία 107ᵇ1. 115ᵇ24
ἄφοβος 115ª16, 19. 117ª19
ἀφόρητος 126ª13
ἀφωρισμένος 113ª3. 146ᵇ11. 159ᵇ 33 ἀφοριστέον 97ᵇ34
ἀφροδίσια 118ª31. 147ª15. ᵇ27. 148ᵇ29. 149ª14. 152ᵇ17. 154ª 18
Ἀφροδίτη 149ᵇ15
ἀφροσύνη 146ª27. 149ª5
ἄφρων 149ª9
ἀφυέστεροι 180ª8
ἀχθόμενος 104ᵇ6. 121ª6
ἀχορήγητος 99ª33
ἀχρεῖος 128ᵇ2. 163ª28. 181ᵇ6
ἄχρηστος 133ª31. 141ᵇ7
ἀχώριστος 102ª30
ἄψυχος 136ᵇ30. 150ª3. 155ᵇ27. 157ᵇ30. 161ᵇ2, 4

βαδίζειν 129ª16. 173ᵇ1
βάδισις 174ª29+
βάλλειν 135ᵇ14
βανανσία 107ᵇ19. 122ª31

βάναυσος 123ᵃ19
βάρβαροι 145ᵃ31. 149ᵃ11
βάρος 126ᵃ23. 171ᵃ31
βαρύσταθμον ὕδωρ 142ᵃ23
βασιλεία 160ᵃ32+. ᵇ24+
βασιλευόμενοι 161ᵃ11+
βασιλεύς 113ᵃ8. 150ᵇ14. 159ᵃ1. 160ᵇ3.+. 161ᵃ11+. 180ᵃ20
βαυκοπανοῦργοι 127ᵇ27
βέβαιος 162ᵃ15 τὸ βέβαιον 159ᵇ8. 177ᵃ26 βεβαίως 105ᵃ33
βεβαιότης 100ᵇ13
βεβαιῶσαι 159ᵃ22
τὸ βέλτιον 145ᵇ33. 150ᵃ2. 154ᵃ14 τὸ βέλτιον μόριον 177ᵃ4 τὸ βέλτιστον 145ᵇ27. 151ᵃ25
βίᾳ 135ᵃ33. 179ᵇ29 τὰ βίᾳ ἢ δι' ἄγνοιαν 109ᵇ35
ὁ βιασθείς 110ᵇ17
βίαιος 96ᵃ6. 110ᵇ1. 119ᵃ31 τὸ βίαιον def. 110ᵃ6. ᵇ15
Βίας 130ᵃ1
βιοτεύειν 114ᵃ16
βιωτέον 162ᵃ29
βλαβερός 123ᵃ32. 144ᵇ9. 152ᵇ21. 154ᵇ5. 166ᵇ9 βλαβερόν, opp. συμφέρον 104ᵇ32 opp. αἱρετόν 134ᵃ5 opp. ὠφέλιμον 134ᵃ8
βλάβη 94ᵇ18. 126ᵇ34. 135ᵇ11+
βλάβος 132ᵃ4
βοήθειαι 155ᵃ14
βοήθημα 97ᵃ6
βοηθὸν ἔχων τὸν νόμον 138ᵃ2
βορὰν ἔχειν 118ᵃ23
βοσκήματα 95ᵇ20. 170ᵇ13
βουλεύεσθαι 112ᵃ18 sqq. 139ᵃ12. 140ᵃ26+. 141ᵇ9+. 142ᵃ31+. 152ᵃ19
βούλευσις 112ᵇ22+
βουλευτικός 140ᵃ31. 141ᵇ27, 33. 152ᵃ19 βουλευτικὴ ὄρεξις 113ᵃ11. 139ᵃ23
βουλευτόν 112ᵃ18, 19. ᵇ33+. 113ᵇ3
βουλή 112ᵃ19+. 142ᵇ1, 21
βούλημα 103ᵇ4. 167ᵇ7
βούλησις 111ᵇ11+. 113ᵃ15. 155ᵇ29. 156ᵇ31. 157ᵇ36. 178ᵃ30 παρὰ τὴν βούλησιν 136ᵇ5, 7, 24
βουλητόν 113ᵃ17+. 113ᵇ3
βοῦς 98ᵃ3. 99ᵇ32. 118ᵃ20. 161ᵇ3
βραδυτής 173ᵃ32
Βρασίδᾳ θύειν 134ᵇ23
βρῖθος ἔχειν 101ᵃ29
βρώματα 118ᵃ15. 119ᵃ8
βρῶσις 118ᵃ19
βωμολοχία 108ᵃ24
βωμολόχος 108ᵃ25. 128ᵃ4+

γαλῆν δεδιέναι 149ᵃ8
γαμικῶς ἐστιᾶν 123ᵃ22
γάμος 123ᵃ1. 165ᵃ18
γαργαλίζεσθαι 150ᵇ22
γαστρίμαργοι 118ᵇ19
γείτων 137ᵃ7
γελοῖος 101ᵇ19. 123ᵇ33. 159ᵇ17. 162ᵇ14. 178ᵇ11 τὸ γελοῖον 128ᵃ4
γέλωτα κατέχειν 150ᵇ11 ποιεῖν 128ᵃ6, 35
γένεσις 173ᵇ4+. 174ᵇ12 coni. αὔξησις 103ᵃ16. 104ᵃ27. 143ᵇ20 coni. κίνησις 173ᵃ30. 174ᵇ10 dist. ἐνέργεια 153ᵃ16 opp. τέλος 152ᵇ23. 153ᵃ9 γένεσις αἰσθητή 152ᵇ13. 153ᵃ13 περὶ γένεσιν τέχνη 140ᵃ11 ἐν τῇ γενέσει πρῶτον 112ᵇ24
ἐκ γενετῆς 144ᵇ6. 154ᵃ33. 162ᵃ12
γεννάδας 100ᵇ32
τὸ γεννῆσαν opp. τὸ γεγεννημένον 155ᵃ17 τὸ γεννηθέν 155ᵃ17. 161ᵇ20
γέννησις 168ᵃ25
γεννητὴς τῶν πράξεων 113ᵇ18
γένος 94ᵇ25. 137ᵇ9. 140ᵇ4. 145ᵃ27. 150ᵇ35 τῷ γένει 98ᵃ8. 106ᵃ12. 137ᵃ34. 139ᵃ9. 148ᵃ23. 149ᵇ28 ἐν τῷ γένει 123ᵃ11 ἐν τῷ αὐτῷ γένει 130ᵇ1
γέρανος 118ᵃ33
γέρας 134ᵇ7. 163ᵇ4
γεῦσις 118ᵃ26. 148ᵃ9. 150ᵃ9. 176ᵃ1
γεωμετρεῖν 175ᵃ33
γεωμέτρης 98ᵃ29
γεωμετρία 143ᵃ3
γεωμετρικοί 142ᵃ12. 175ᵃ32 γεωμετρικὴ ἀναλογία 131ᵇ12
γεωργός 133ᵃ17, 33. ᵇ4
γῆ 179ᵇ26 γῆς τρόξεις 148ᵇ28 γῆς καὶ θαλάττης ἄρχειν 179ᵃ4
γηρᾶν 135ᵇ2
γῆρας 100ᵃ7, 23. 121ᵇ13
γίνεσθαι dist. ὑπάρχειν 169ᵇ30 dist. ἔχειν 154ᵇ1
γινώσκειν τὰ δίκαια 137ᵃ10 τὰ καθ'

ἕκαστα 143ª34 θεωρῆσαι καὶ γνῶναι 179ᵇ1 γινώσκων ἔκρινεν 136ᵇ34
Γλαῦκος 136ᵇ10
γλίσχροι 121ᵇ22
γλυκύ 147ª29, 31. 154ᵇ29 γλυκέα 113ª28. 173ᵇ24. 176ª12
γνώμη 143ᵇ7 def. 143ª19
γνωρίζειν 96ᵇ35. 129ª17. 132ᵇ2. 141ᵇ15. 155ᵇ17. 180ᵇ22
γνώριμος 115ª1. 126ᵇ25. 139ᵇ33. 153ᵇ35 τὰ γνώριμα διττῶς 95ᵇ2
γνῶσις 95ª6+. 97ª6. 102ª22. 139ª11. 141ᵇ34
γνωστά 177ª21
γονεῖς 97ᵇ9, 12. 100ª26, 30. 110ª6. 120ᵇ14. 148ª31. 158ᵇ15+. 160ª1. ᵇ18+. 161ª21. 163ᵇ17. 164ᵇ5. 165ª16, 24
γόνυ κνήμης ἔγγιον 168ᵇ8
γράμματα 112ᵇ2
γραμματικός 105ª20+
γραμμή 132ª25. 174ᵇ1
γράφειν coni. λογίζεσθαι 175ᵇ18 coni. λέγειν 181ª3 γεγραμμένοι νόμοι 180ª35 γραπτέον 112ᵇ2
γραφεῖς 180ᵇ34
γραφή 118ª4. 175ª24
γραφική 180ª23
γυμνάσια 104ª15. 106ᵇ4
γυμναστής 180ᵇ14
γυμναστική 96ª34. 112ᵇ5. 138ª31. 143ᵇ27. 180ᵇ3
γυμνικοὶ ἀγῶνες 117ᵇ2
γύναια 171ᵇ10
γυνή 97ᵇ10. 115ª22. 134ª20. ᵇ16. 137ª20. 148ᵇ32. 158ᵇ13+. 160ᵇ33+. 161ª23. 162ª16+

δαιμόνιος 122ᵇ21. 141ᵇ7
δαίμων 169ᵇ8
δακνόμενον διατελεῖ τὸ σῶμα 154ᵇ12
δανείζειν 148ᵇ23. 165ª8, 9. 167ᵇ22
δάνειον 164ᵇ32. 167ᵇ21, 30
δανεισμός 131ª3
δαπάνη 120ª8. ᵇ27. 121ª12. 122ª23. ᵇ2+
δαπάνημα 122ª24. ᵇ4, 34. 123ª11+ τῶν δαπανημάτων τὰ τίμια 122ᵇ19
δαπανηρός 119ᵇ31. 121ᵇ9. 122ª21. 123ª4
δεητικός 125ª10
δεῖζαι βουλόμενος ἀφεῖναι 111ª10
δειλαίνειν 107ª18. 137ª22
δειλία 109ª3. 119ª21, 28. 130ª18, 31. 166ᵇ10 θηριώδης δειλία 149ª8
δειλός 103ᵇ17. 104ª21. ᵇ8. 107ᵇ4. 108ᵇ19, 25. 115ª20, 23. ᵇ34+. 116ᵇ16. 138ª17
δέδεται ἡ διάνοια 146ª24
δεῖν 152ª6 δέον 107ª32. 145ᵇ28 τὸ δέον 94ª24. 107ª4. 121ª1. ᵇ12. 122ᵇ29 παρὰ τὸ δέον 118ᵇ20. 123ª20 τὰ δέοντα 152ª21. 169ª10
ὁ δεινός 152ª10 δεινοί 144ª27. 145ᵇ19. 146ª23. 158ª32 δεινά 101ª33. 103ᵇ16. 115ª26. 166ᵇ12 δεινότατα 110ª27
δεινότης 144ª23 sqq. 152ª11
ἡ δεξιὰ φύσει κρείττων 134ᵇ34 τὰ δεξιά 102ᵇ19
δεσμός 131ª8
δεσπότης 160ᵇ29. 161ª35
δεσποτικὸν δίκαιον 134ᵇ8. 138ᵇ8
κατὰ τὸν δεύτερον πλοῦν 109ª34 δευτέρως, opp. πρώτως 158ᵇ31 opp. κυρίως 176ª29
Δηλιακὸν ἐπίγραμμα 99ª25
δημηγορικοὶ λόγοι 181ª5
τὰ δημιουργούμενα 94ᵇ14
δημιογέροντες 109ᵇ9
Δημόδοκος 151ª8
δημοκρατία 160ᵇ17, 20. 161ª6. ᵇ9
δημοκρατικοί 131ª27
δῆμος 112ª9. 167ª35
δημόται 160ª18
δι' αὑτοῦ 111ᵇ26 δι' αὑτῶν 112ª34 δι' ἡμῶν 112ª30. ᵇ28 τὸ δι' ἀνθρώπου 112ª33
διάγειν ἐν πότοις 113ª6 (cf. 172ª3)
διάγραμμα 112ᵇ21
διαγραφή 107ª33
διαγωγή 127ᵇ34. 171ᵇ13. 177ª27
διαγωγαί 176ᵇ12, 14. 177ª9
διάδηλοι 102ᵇ5
διάθεσις 107ᵇ16, 30. 108ª24. ᵇ11. 145ª33
διαιρεῖν 148ª25. 168ᵇ12 διαιρεῖσθαι 111ᵇ33. 117ᵇ28. 131ᵇ5. 132ª28. 162ª22 διελόμενοι 138ᵇ35 διῃρημένη ἀναλογία 131ª32 διῃρημένοι 158ª28. 161ᵇ33 διαιρετέον 139ª5
διαιρετόν 106ª26

δίαιτα 96ᵃ27
διακεῖσθαι dist. κινεῖσθαι 106ᵃ5
διάκονοι 149ᵃ27
διακριβῶσαι 178ᵃ23 διηκρίβωται 112ᵇ6
διαλεχθείη 144ᵇ33
διαλλάττειν 164ᵇ24. 176ᵃ10 διαλλαττόμενοι 126ᵃ28
διαλύεσθαι opp. γίνεσθαι 173ᵇ6 διαλυτέον 165ᵇ17
διάλυσις 164ᵃ9. 165ᵇ36
διάμετρος 112ᵃ22. 133ᵃ6
διανέμειν ἑαυτόν 171ᵃ2 ὁ διανέμων 136ᵇ18 +
διανεμητικός 134ᵃ3 διανεμητικὸν δίκαιον 131ᵇ27
διανοούμενον 98ᵃ5
διανοητικὴ ἀρετή 103ᵃ5, 14 + ὄρεξις 139ᵇ5 τὸ πρακτικὸν καὶ διανοητικόν 139ᵃ29 τὸ διανοητικὸν ἕκαστος εἶναι δοκεῖ 166ᵃ17
διάνοια 139ᵃ21 sqq. 142ᵇ12. 146ᵃ25. 175ᵃ7 +. ᵇ34. 176ᵃ3 opp. σῶμα 117ᵇ31 coni. λόγος 112ᵃ16. 170ᵇ12 coni. θεωρία 174ᵇ21 coni. προαίρεσις 148ᵃ10 dist. ἐμπειρία 181ᵃ2 ἀρεταὶ τῆς διανοίας 139ᵃ1 αἱ περὶ τὴν διάνοιαν ἡδοναί 176ᵃ3 τὴν διάνοιαν ταῖς 165ᵇ26 (cf. 174ᵃ2)
διανομή 131ᵇ30 τὸ ἐν ταῖς διανομαῖς δίκαιον 130ᵇ31 τὸ ἐν διανομῇ δίκαιον 131ᵇ10
διαρθρῶσαι 98ᵃ22
διασπῶντα 166ᵇ22
διάστασις 165ᵇ25
διάστημα 158ᵇ33
διαστρέφειν 140ᵇ13. 144ᵃ34 διεστραμμένα ξύλα 109ᵇ6
διάτασις 166ᵇ33
διατεταμένως 166ᵇ28. 175ᵃ8
διατιθέναι 125ᵇ5. 180ᵇ26 διατίθεσθαι 147ᵃ14
διαφέρονται ἑαυτοῖς 116ᵇ7
διαφθείρειν 140ᵇ13 διαφθείρειν ἑαυτόν 138ᵃ13 διέφθαρται τὸ βέλτιστον 150ᵃ2 διεφθαρμένος 140ᵇ17. 170ᵃ23. 176ᵃ24
διαφορά 94ᵇ15. 101ᵃ24, 34. 103ᵃ23. 110ᵇ8. 127ᵃ2. 132ᵃ4. 141ᵇ34. 149ᵇ27. 164ᵇ29 διαφορὰ ἡ κατὰ τὴν ἰδέαν 129ᵃ29 διαφοραὶ κατ' εἴδη 174ᵃ30
διαψεύδεσθαι 139ᵇ17. 141ᵃ3. 144ᵃ35 διαψευσθῇ 165ᵇ8
διδακτὴ πᾶσα ἐπιστήμη 139ᵇ25
διδασκαλία 103ᵃ15. 139ᵇ26
διδασκαλικὸς ἀρχῶν 151ᵃ17
ὁ διδάξων 103ᵇ12
διδαχή, opp. φύσις ἔθος 179ᵇ21, 23
διηγητικός 117ᵇ34
διικνεῖσθαι 101ᵇ1. 102ᵇ9
δικαιοπραγεῖν 99ᵃ19. 129ᵃ8. 135ᵃ16. ᵇ5. 136ᵃ4 +. 172ᵇ25. 173ᵃ21. 177ᵃ31. 178ᵃ31
δικαιοπράγημα 135ᵃ12, 20
δικαιοπραγία 133ᵇ30
δίκαιος 103ᵇ1, 15. 105ᵃ18 + τὸ δίκαιον 129ᵃ5 +. 159ᵇ26 +. 161ᵃ11 + τὸ δίκαιον διττόν, ἄγραφον, κατὰ νόμον 162ᵇ21 τῶν δικαίων τὸ μάλιστα φιλικόν 155ᵃ28 δικαίως 105ᵃ29. 124ᵃ27. 131ᵇ8
δικαιοσύνη 108ᵇ16. 120ᵃ20. 127ᵃ34. 155ᵃ24, 27. 173ᵃ18 αἱ δικαιοσύναι πλείους 130ᵇ6 περὶ δικαιοσύνης καὶ ἀδικίας 129ᵃ3 sqq.
δικαιοῦσθαι 136ᵃ18 +
δικαίωμα 135ᵃ9 +
δικανικοὶ λόγοι 181ᵃ4
δικαστής 132ᵃ7 +
δικαστική 141ᵇ33
δίκη 132ᵇ27. 134ᵃ31 δίκαι 162ᵇ30. 164ᵇ13
Διομήδης 116ᵃ22. 136ᵇ10
διομολογία 164ᵃ34
διορθοῦντες ἀλλήλους 172ᵃ12
διορθωτικὸν δίκαιον 131ᵃ1. ᵇ25. 132ᵇ24
διορίζειν 168ᵇ1 τὸ διορίζειν οὐκ ἔστι τῶν πολλῶν 172ᵇ3 διορίζεσθαι 98ᵇ6. 102ᵃ29. 103ᵃ3. 175ᵇ31
διορισμός 134ᵇ33. 136ᵇ3, 23. 138ᵃ27
τὸ διότι opp. τὸ ὅτι 95ᵇ7
διστάζειν 112ᵇ2, 8. 146ᵃ1. ᵇ26
δίχα 132ᵃ31
δίχαιον 132ᵃ32
διχαστὴς ὁ δικαστής 132ᵃ32
δίψα 148ᵃ8. 154ᵇ3
διώκειν dist. φάναι 139ᵃ26
διωκτόν 97ᵃ31
δίωξις καὶ φυγή 139ᵃ22
τὸ δοκοῦν 113ᵃ21 τὸ δόξαν βέλτιον 145ᵇ33 τὰ κοινῇ δόξαντα 167ᵃ28

δοκιμάζοντες τοὺς οἴνους 118ᵃ28 δεδοκιμασμένον 157ᵃ22
δοκιμασία 162ᵃ14
δολοφονία 131ᵃ7
δόξα 139ᵇ17. 140ᵇ27. 142ᵃ8. ᵇ7+. 143ᵃ2. 147ᵇ1, 3 dist. ἐπιστήμη 145ᵇ36. 146ᵇ24 καθόλου δόξα 147ᵃ25 δόξα αἰσθητοῦ 147ᵇ9 δόξα τις 111ᵇ11, 31+ δόξης ὀρθότης ἀλήθεια 142ᵇ12 χρῆσθαι τῇ δόξῃ 143ᵃ14 ἀναπόδεικτοι φάσεις καὶ δόξαι 143ᵇ13 αἱ τῶν σοφῶν δόξαι 179ᵃ17 ταῖς δόξαις ἐναντίον 101ᵃ24 ἡ οἰκεία δόξα 159ᵃ23 coni. τιμή 127ᵇ12 coni. κέρδος 127ᵇ16 (cf. 136ᵇ22) dist. ἀλήθεια 124ᵇ12 δόξα ἀηδίας 171ᵇ25 κατὰ δόξαν, opp. κατ' ἀλήθειαν 128ᵇ24
δοξάζειν 112ᵃ3+. 124ᵇ6. 146ᵇ26+
τὸ δοξαστικόν 140ᵇ26. 144ᵇ15
δόρυ 111ᵃ13
δόσις 120ᵃ23, 26. ᵇ5+. 121ᵃ12. ᵇ4 opp. λῆψις χρημάτων 107ᵇ9. 119ᵇ25. 120ᵃ9, 14. ᵇ28. 121ᵇ18, 20. 125ᵇ6. 164ᵇ6. 165ᵃ4
δοτέος 134ᵇ7 δοτέον 164ᵇ33
δοτικοί 121ᵇ16
δουλαπατία 131ᵃ7
δουλεία 133ᵃ1
δουλεύειν 172ᵃ32
δουλικόν 125ᵃ1
δοῦλος 160ᵇ28, 29. 161ᵃ35+
δρομικός 101ᵇ16
δρόμος καὶ πάλη 106ᵇ4
δύναμις ἀναγκαστική 180ᵃ21 εἰς ἀρετήν 172ᵃ24 ἡ τῶν πλείστων 152ᵃ27 δύναμις coni. πλοῦτος 99ᵇ2. 161ᵃ3 τὴν αὐτὴν δύναμιν ἔχειν 134ᵇ26 τὴν δύναμιν ἔχειν ἐν τῷ πρὸς ἕτερον 130ᵇ1 δύναμις τῆς ψυχῆς 102ᵃ34 synon. μόριον 102ᵇ5 dist. πάθος, ἕξις 105ᵇ20 sqq. dist. ἕξις 127ᵇ14. 129ᵃ12. 144ᵃ29 synon. ἕξις 143ᵃ28 dist. ἐνέργεια 103ᵃ26. 153ᵃ25. 168ᵃ7 ἡ δύναμις εἰς τὴν ἐνέργειαν ἀνάγεται 170ᵃ17 δύναμις coni. ἐπιστήμη 94ᵃ26. 129ᵃ13. 180ᵇ32 ὑπὸ μίαν δύναμιν 94ᵃ10 αἱ ἐντιμόταται τῶν δυνάμεων 94ᵇ4 δύναμις προνοητική 141ᵃ28 τῶν δυνάμεων οὐκ ἔστιν ἡ εὐδαιμονία 101ᵇ12 ἐν τῇ δυνάμει, opp. ἐν τῇ προαιρέσει 127ᵇ14
δυναστεία 124ᵃ14, 17. 155ᵃ6. 176ᵇ17. 177ᵇ13.
δυναστεύειν 124ᵃ22. 176ᵇ18
δυνάστης 163ᵃ35. 179ᵃ7, 14
δυνατοί ἐσμεν φύσει 106ᵃ9 δυνατὰ & δι' ἡμῶν γένοιτ' ἄν 112ᵇ27 τὸ δυνατόν, dist. τὸ κατ' ἀξίαν 163ᵇ15
δυσαφαίρετον 95ᵇ26
δυσγενής 99ᵇ4
δυσδιάλυτοι 126ᵃ20
δύσελπις 116ᵃ2
δύσερις 108ᵃ30. 126ᵇ16, 127ᵃ11
δύσκολος 108ᵃ30. 126ᵇ16. 127ᵃ10. 158ᵃ3
δύσπειστοι 151ᵇ6
δυσπραξίαι 101ᵇ7
δυστυχήματα 100ᵃ17
δυστυχίαι 100ᵃ21. 153ᵇ19. 155ᵃ11. 171ᵃ21, 29
δυσχεραίνειν 110ᵇ20. 115ᵇ3. 119ᵃ13. 126ᵇ19+. 128ᵃ8. ᵇ3. 162ᵇ10. 170ᵃ9. 179ᵇ31
δυσχερής 166ᵇ15. 176ᵃ20 τὰ δυσχερῆ λύειν 145ᵇ6
δωρεαί 123ᵃ3
δώρημα 99ᵇ11
δωροδόκος 163ᵇ11
δῶρον 123ᵃ5, 15

ἐᾶν 138ᵃ10
ἔαρ 98ᵃ18
ἐγγύη 131ᵃ4
ἐγγυητής 133ᵇ12
ἔγερσις θυμοῦ 116ᵇ30
ἐγκαλεῖν 162ᵇ12+. 165ᵇ4, 11. 168ᵃ32 ἐγκαλεῖσθαι τῇ τύχῃ 120ᵇ17
ἐγκαταλείπειν παραστάτην 130ᵃ30
ἐγκλήματα 131ᵃ23. 162ᵇ5+. 163ᵃ21. 164ᵃ29, 33
ἐγκληματική 162ᵇ16
ἐγκράτεια 128ᵇ34. 145ᵃ18. ᵇ8. 146ᵃ14, 17. ᵇ18. 150ᵃ34. 151ᵇ28+. 152ᵃ25
ἐγκρατής 102ᵇ14, 27. 145ᵇ10+. 146ᵃ10+. ᵇ10+. 147ᵇ22. 148ᵃ14. 151ᵃ29. ᵇ25+. 168ᵇ34
τὰ ἐγκύκλια 96ᵃ3
ἐγκώμια 101ᵇ33, 35
ἐγκεχρωσμένον 105ᵃ3
ἐδωδή 118ᵃ20

ἐθίζειν 103ᵃ22. ᵇ3 ἐθίζεσθαι 103ᵃ 20+. ᵇ16, 24. 104ᵇ1. 119ᵃ25. 121ᵃ23. 180ᵃ3, 15
ἐθισμός 98ᵇ4. 119ᵃ27 δι' ἐθισμοῦ ἀκρατεῖς 152ᵃ29
ἐθιστός 99ᵇ9. 151ᵃ10
ἔθος 103ᵃ17, 26. 180ᵇ5. 181ᵇ22 ἔθει, opp. φύσει διδαχῇ 179ᵇ21 ἔθεσιν ἤχθαι 95ᵇ4 ἔθεσι προηγμένοι 180ᵃ8 (cf. 179ᵇ25) δι' ἔθος 154ᵃ 33 δι' ἔθη 148ᵇ17, 34 ἐξ ἔθους 148ᵇ27, 30 ἔθος ῥᾷον μετακινῆσαι φύσεως 152ᵃ30
εἰδῆσαι 156ᵇ27 εἰδέναι coni. ὁρᾶν μνημονεύειν 174ᵃ6 τὸ εἰδέναι 105ᵇ 2. 152ᵃ8. 172ᵇ4. 179ᵇ3 εἰδὼς καὶ ἐκὼν 136ᵇ19 εἰδὼς καὶ θεωρῶν 152ᵃ14 εἰδώς, opp. ἀγνοῶν 110ᵇ 27 opp. ἀμαθής 159ᵇ14 dist. προβουλεύσας 135ᵇ20 dist. διὰ προαιρέσεως ἀρχήν 134ᵃ20 ὁ εἰδώς 109ᵃ20. 180ᵇ27 οἱ εἰδότες, dist. οἱ ζητοῦντες 177ᵃ26
εἰδοποιός 174ᵇ5
εἶδος τέλειον 174ᵇ6 τελειοῦν τὸ εἶδος 174ᵃ16, 19 τῷ εἴδει τέλειος 174ᵃ28 τῷ εἴδει ἕτερα 155ᵇ15. 174ᵃ21. 175ᵃ22. ᵇ1. 176ᵃ9 εἴδει διαφορὰ 173ᵇ33 εἴδει διαφέρειν 156ᵃ6. 173ᵇ28. 174ᵃ10, 27. ᵇ5. 175ᵃ22+. 176ᵃ9 κατ' εἶδη διαφοραί 174ᵃ30 διαφέρειν κατ' εἴδος 175ᵃ28 καθ' ἓν εἶδος λέγεσθαι 96ᵇ10 τὰ εἴδη Platonis 96ᵃ13 ὁ χαίρων τῷ εἴδει 167ᵃ5
εἰλικρινὴς ἡδονή 176ᵇ20
εἶναι καὶ ζῆν 166ᵃ4 (cf. 168ᵃ6) τὸ εἶναι 166ᵃ19. 168ᵃ5. 170ᵇ8. 172ᵃ 2 αἴτιος τοῦ εἶναι 161ᵃ17. 162ᵃ 6. 165ᵃ23 τὸ εἶναι ταὐτὸ 130ᵃ 12. 141ᵇ24 τὸ τί ἦν εἶναι 107ᵃ 7
εἰρήνη 177ᵇ5
εἴρων 108ᵃ22. 127ᵃ22. ᵇ22
εἰρωνεία 108ᵃ22. 124ᵇ30. 127ᵃ14. ᵇ30
εἰρωνευόμενοι 127ᵇ31
εἰς opp. πόλις 94ᵇ7 (cf. 141ᵇ30) τὸ ἓν 96ᵇ6
ἡ εἰσαῦθις ἡδονή 127ᵃ6
τὰ εἰσενεχθέντα 131ᵇ31
τὸ καθ' ἕκαστον 142ᵃ22 τὰ καθ' ἕκαστα 109ᵇ23. 110ᵇ6. 126ᵇ4. 142ᵃ14. 143ᵃ29, 32. ᵇ4. 147ᵃ3, 26. ᵇ5 ἐν τοῖς καθ' ἕκαστα πολλαὶ διαφοραί 110ᵇ8 ἡ καθ' ἕκαστα ἄγνοια 110ᵇ33
ἐκβολαί 110ᵃ9
ἔκγονοι 100ᵃ24, 30. 161ᵃ19
ἐκκαγχάζουσιν 150ᵇ11
ἐκκρούειν 119ᵇ10. 154ᵃ27. 175ᵃ8
ἐκλέξασθαι 181ᵃ17
ἐκλογή 181ᵃ18
τὸ ἑκούσιον καὶ ἀκούσιον 109ᵇ32 sqq. 135ᵃ23. ᵇ1, 9. 136ᵃ16+ ἑκούσιον, dist. κατὰ προαίρεσιν 111ᵇ7 ἑκούσιος ἀλλαγή 132ᵇ13 ἑκούσια συμβόλαια 164ᵇ13 συναλλάγματα 131ᵃsqq. ἐπὶ τοῖς ἑκουσίοις ἡ αἰδώς 128ᵇ28 τὸ παρὰ τὸ ἑκούσιον 132ᵇ19 ἑκουσίως 111ᵃ26. 114ᵇ18. 169ᵃ1
ἐκπεσεῖν αὐτούς 111ᵃ9
ἐκστατικός 145ᵇ11. 146ᵃ18. 151ᵃ 1+
ἐκτὸς εἶναι 100ᵃ17 ἡ ἐκτὸς εὐετηρία 98ᵇ26 εὐημερία 178ᵇ33 χορηγία 178ᵃ24 τὰ ἐκτὸς ἀγαθά 98ᵇ13. 99ᵃ31. 101ᵃ15. 123ᵇ17, 20. 125ᵃ27. 153ᵇ18
Ἕκτωρ 116ᵃ22, 33. 145ᵃ20
ἑκών 110ᵇ20. 113ᵇ14. 114ᵃ13, 21. 135ᵃ4. 136ᵃ31+. 138ᵃ12. 146ᵃ 7 οὐχ ἑκών 110ᵇ23. 136ᵃ23 εἰδὼς καὶ ἑκών 136ᵇ19 ἑκών= εἰδὼς καὶ ὃν καὶ ᾧ καὶ ὅς 136ᵃ32 (cf. 138ᵃ9. 152ᵃ15)
ἐλαττούμενος 163ᵇ10
ἐλαττωτικός 136ᵇ18
ἐλαφρότερος 101ᵃ30
ἐν ἐλαχίστοις δυσίν 131ᵃ15 τέτταρσιν 131ᵃ19+
ἐλέγχειν 146ᵃ23
ἐλεῆσαι 105ᵇ25. 106ᵇ19 114ᵃ27
Ἑλένη 109ᵇ9
ἔλεος 105ᵇ23. 109ᵇ32. 111ᵃ1
ἐλευθερία 131ᵃ28
ἐλεύθερος 99ᵃ19. 107ᵇ18. 108ᵇ22. 115ᵃ20. 119ᵇ23. 120ᵃ8+. 122ᵃ 28. ᵇ10. 158ᵃ21. 162ᵇ27. 179ᵇ8 coni. ἐπιεικής 128ᵃ18 coni. χαρίεις 128ᵃ32 ἡ τοῦ ἐλευθερίου παιδιά 128ᵃ20 (cf. 26) ἐλεύθερος ἡδονή 118ᵇ4. 176ᵇ20
ἐλευθεριότης 103ᵃ6. 107ᵇ9, 21.

108b32. 125b3 περὶ ἐλευθεριότητος 119b22 sqq. dist. μεγαλοπρέπεια 122a20 sqq.
ἐλεύθεροι καὶ ἴσοι 134a27
ἑλλέβορος 137a15
τὸ ἐλλεῖπον τῆς πράξεως 155a13
ἡ λίαν ἔλλειψις 127b29
ἔλλογα καὶ ἄλογα 172b10
ἐλπίς 100a3. 156a30. 159a20. 166a25. 167a16. 168a14. 173b19
ἔμβρυα 102b1
ἐμμελής 127b8. 128a1 ἐμμελῶς 100b21. 122a35. 124a31. 128a9. 170b21
ἐμμένειν 110a31. 146b20. 150b30. 151a32, 35. b3+
ἐμμενετικός 145b11. 146a17. 151a26. b5. 152a18
Ἐμπεδοκλῆς 147a20. b12. 155b7
ἐμπειρία 115b4. 116b3, 9. 142a19. 143b14. 158a14. 180b18. 181a10, 20 coni. χρόνος 103a16. 142a16 dist. διάνοια 181a2
ἔμπειροι 141b18. 181a19. b5 coni. πρεσβύτεροι 143b11 ἔμπειρος οὐκ ἔστι νέος 142a15
ἐμποδίζειν 100b29. 153a20 ἐμποδίζεσθαι 153b16, 18
ἐμπόδιος 152b16. 153b23. 170b27. 175b2. 178b4
ἐμποδιστική 153b2
ἐμποδών 127b30. 133a3
ἔμφρων 101a1
ἔμψυχος 132a22. 150a4. 161b4. 167b35
ἐναλλάξ 131b6
ἐναντίος 109a11+ ἐναντία τὰ πλεῖστον ἀπέχοντα ἀπ' ἀλλήλων 108b34 τῶν ἐναντίων ἡ αὐτὴ δύναμις καὶ ἐπιστήμη 129a13 τὸ ἐναντίον τοῦ ἐναντίου ἐφίεται 159b19
ἐναντιότης 108b27
ἐναντιοῦσθαι 102b24. 111b16. 119b12. 180a13, 23
ἐναντίωσις 126b34
ἐναργῆ καὶ φανερά 95a22 ἐναργῶς 145b28. 173a19. 179a6 ἐναργέστερον 97b23
ἐνδεής 97b15. 118b10. 153a1. 154a34. 157b20. 159b14. 163a33+. 170b18. 173b14. 174a15, 25. 176b5 τὸ ἐνδεές 97a5
ἔνδεια 118b18. 120b13. 163b4 opp. ὑπερβολή 104a12. 109a4, 10 opp. ἀναπλήρωσις 173b7, 20
ἐνδέχεσθαι ἄλλως ἔχειν 140a34. b2 ἐνδεχόμενον ἄλλως ἔχειν 134b31. 139b21. 140a1, 22. 141a1 τὰ μὴ ἐνδεχόμενα ἄλλως ἔχειν 139a14 τὰ ἐνδεχόμενα καὶ εἶναι καὶ μὴ εἶναι 140a12 ἐνδεχόμενον 139a8. b8. 143b3
ἔνδοξος 98b28. 122b32 τὰ ἔνδοξα 127a21. b25 τὰ ἔνδοξα, dist. τὰ δυσχερῆ 145b5, 7
Ἐνδυμίων 178b20
τὸ οὗ ἕνεκα ἀρχή 151a16 τὸ οὗ ἕνεκα προσλαβεῖν 117a5 ἀρχαὶ τοῦ οὗ ἕνεκα 143b4
ἐνέργειαι 104a29. 122b1. 168a6+ dist. ἔργα 94a4 dist. δύναμις 103a27 (cf. 170a17) dist. ἕξεις 98b33. 103b21, 22. 153b33 κατ' ἐνέργειαν, dist. καθ' ἕξιν 157b6 τέλος πάσης ἐνεργείας τὸ κατὰ τὴν ἕξιν 115b20 dist. γενέσεις 153a16 ἐνέργεια ψυχῆς 98a7 (cf. b15) ἐπιθυμίας 119b9 ἡ τοῦ νοῦ 177b19 ἡ περὶ τὸν λόγον 175b6 τελεία ἐνέργεια 174b16 ἀνεμπόδιστος 153b10 ἡ τῶν θεῶν 178b21 ἐνέργειαι ἀναγκαῖαι, καθ' αὐτὰς αἱρεταί 176b2 διαφέρουσαι ἐπιεικείᾳ καὶ φαυλότητι 175b24 αἱ ἄριστοι ἐνέργειαι 99a29 αἱ κατ' ἀρετὴν ἐνέργειαι 100b10, 13. 177a10 (cf. 178a10) αἱ τῆς ἀρετῆς 173a15 αἱ τῶν ἀρετῶν 113b5. 177b7 ἡ ἐνέργεια τοῦ παρόντος 168a13 αἱ ἐνέργειαι κύριαι τῆς ζωῆς 100b33 ἐνέργεια οὐ μόνον κινήσεως ἀλλὰ καὶ ἀκινησίας 154b27 ἐνέργεια γίνεται καὶ οὐχ ὑπάρχει 169a29
ἐνεργεῖν 103a31. 114a10 ἐνεργεῖν κατὰ νοῦν 179a23 φιλικῶς 157b10 συνεχῶς 170a6. 175a5
ἐνιαυτὸν βιῶσαι καλῶς 169a23
ἐνιστάμενοι 172b35
ἐνισχύειν 180b4
ἐννοεῖν 167a34
ἔννοια 171a32. b14. 177a15. 179b15
ἔνοχος 146a34
ἔντιμος 94b2. 116a21. 122b35. 124a23. b23. 125a29
ἐνυπάρχειν 155a16

ἐξαγωγὴν σίτου διδόναι 133b9
τὰ ἐξαίφνης 111b9. 117a22
ἐξακριβοῦν 96b30. 101b34. 102a25. 175a31. b14. 180b11
ἐξαμελεῖσθαι 180a27, 30
ἐξηρτημένος 99a2
ἐξελαύνειν 154b13. 155a26
ἐξελέγχεσθαι 125a29
ἐξετάζειν 167b13
ἕξις 104b19. 104a10. 114a10. b2, 31. 115b21. 129a14+. 147a12. 174b32 coni. κίνησις 154a13 dist. πάθος, δύναμις 105b20 sqq. dist. πάθος 128b11. 157b29, 32. dist. ἐνέργεια 98b33. 103b21, 23. 117a20. 152b33 ἡ ἕξις ταῖς ἐνεργείαις ὁρίζεται καὶ ὧν ἐστὶν 122b1 καθ' ἕξιν, opp. κατ' ἐνέργειαν 157b6 ὁ κατὰ τὴν ἕξιν 123b1. 126b21 ἡ αὐτὴ ἕξις 141b24 ἡ ἐναντία ἕξις 129a14 ἕξις φυσικὴ 144b9. 152b34 ἠθικὴ 139a34 πρακτικὴ 140a4. b5, 20 ποιητικὴ 140a4+ ἀποδεικτικὴ 140a4. b5 ἕξεις μετὰ λόγου 140b20, 28 ἕξις ἀληθὴς 140b20 ἕξις ἡ κατὰ τὴν φρόνησιν 144b25 ἕξεις προαιρετικαὶ 106b36. 139a22 ἡ μέση 126b5+. 128a17 ἡ βελτίστη 139a16 ἐπαινεταὶ ἕξεις 103a9 ἡ κατὰ φύσιν ἕξις 153a14 ἡ τῶν πλείστων ἕξις 150a15 (cf. 152a26) ἀπὸ τῆς ἕξεως εἶναι 143b26 ἄνευ ἕξεως 181b10
ἐξίστησιν ἡ λύπη 119a23, 29 ἐξίσταται, opp. ἐμμένει 151b4 ἐξέστηκε 149b35
ἐξορίζειν 180a10
ἐξουσία 161a9. 163b22. 178a33 οἱ ἐν ταῖς ἐξουσίαις 95b21. 158a28. 159a19
οἱ ἐξωτερικοὶ λόγοι 102a27. 140a3
ἐπαγγελίαι 164a29
ἐπαγωγή 98b3. 139b27+
ἐπαινετικός 125a7
ἐπαινετός 101b11, 30. 108a15. 109a29. 126b5. 127a30. b7. 137b3. 144a26. 146a20. 169a31, 35. 175b29 dist. τίμιος 101b12 ἐπαινεταὶ ἕξεις 103a9
ἔπαινος 101b19. 109b31. 110a23, 33. 120a16. 127b18. 178b16
ἐπαναγκάζειν 167b15
ἐπαναφορά 130a29
ἐπανισοῖ 132a25. 163b11
ἐπανορθοῦν 137b22
ἐπανόρθωμα 135a13. 137b12, 26
ἐπανορθωτικὸν δίκαιον 132a18. b24
ἐπανόρθωσιν ἔχειν 165b19
ἐπαχθής 127b8. 180a24
ἐπείσακτος ἡδονή 169b26
ἐπεκτείνοντι 97b12
ἔπη Ἐμπεδοκλέους 147a20
ἐπήβολος 99a6. 101a13
ἐπηύρετο 163a20
ἐπ' αὐτῷ 114a18 ἐφ' ἡμῖν 113b7+ τὰ ἐφ' ἡμῖν 111b30. 112a31. 113a10. 114a29 opp. τὰ ἀΐδια καὶ τὰ ἀδύνατα 111b32
ἐπιβάτης 106a20
ἐπιβουλεύσας 135b33
ἐπίβουλος 149b13, 14. 152a18
ἐπιγινόμενον τέλος 174b33
ἐπιδεικνύμενος 123a25
ἐπιδέξιος 128a17, 33. 171b3
ἐπιδεξιότης 128a17
ἐπιδόδασιν 175a35
ἐπιδικάζονται τῆς μέσης χώρας 107b31
ἐπίδοσις 98a25. 109a17
ἐπιδυσφημεῖν 145a33
ἐπιείκεια 121b24 opp. φαυλότης 175b24 περὶ ἐπιεικείας καὶ τοῦ ἐπιεικοῦς 137a31 sqq.
ἐπιεικής 128b21+. 132a2. 136b20. 143a20+. 169a3, 16 ὁ ἐπιεικὴς def. 137b34 ὁ ἐπιεικὴς φίλος 126b21 ἐπιεικὴς καὶ ἐλευθέριος 128a18 οἱ ἐπιεικεῖς, opp. οἱ τυχόντες 102b11 opp. ὁ δῆμος 167b1 ἡ ἐπιεικὴς δόσις 120b32 τὸ ἐπιεικὲς 137a31 sqq. τὸ αἱρετὸν τὸ ἐπιεικές 172b11
ἐπίθετοι ἐπιθυμίαι 118b9
ἐπιθυμήματα 118a13, 16
τὸ ἐπιθυμητικόν 102b30. 119b14, 15
ἐπιθυμία 103b18. 111b11+. 117a1. 119a4. b5+. 147a15. 148a21. 149a26+ ἐπιθυμίαι κοιναί, ἴδιοι 118b8 sqq. φυσικαὶ 118b15, 19 τὰ δι' ἐπιθυμίαν 111a25 sqq.
ἐπίκληροι 161a1
ἐπικουρία 163a19. b4, 24. 171a23. b2
ἐπιλείπειν 121a17, 34
ἐπιληπτικός 149a11. 150b34

ἐπίλυπος 110b19. 111b17. 117a33. 175b18
ἐπιμέλεια 99b20. 121b12. 179a24. 180a1, 25. b28 ἐπιμέλεια κοινή 180a29, 34 ἴδια 180b12 ἐπιμέλειαν ποιεῖσθαι 99b30 ἐπιμέλειαι περὶ ὅσας ἐπιστήμη 138b26
ἐπιμελεῖσθαι 114a3, 4. 120b19. 161a13. 167b22. 179a28. 180b13, 17
ἐπιμελές 167b25 ἐπιμελῶς 105b15
ἐπίνοσοι 113a28
ἐπιπειθὲς λόγῳ 98a4
ἐπιπίνειν 146b35
ἐπιπολάζειν 95a30. 128a12
ἐπιπολαίως 95b24. 167a3
ἐπίπονος 116a14. 168a25. 170b25 ἐπιπόνως 168a21
ἐπίσκεψιν ποιεῖσθαι 96b5
ἐπίστασθαι 139b21, 34. 146b28, 30 τὸ ἐπίστασθαι διχῶς λέγομεν 146b31 ἐπιστάμενον 145b21
ἐπιστήμη 139b16+. 141a19. b3. 142a34. b10 coni. δύναμις 94a26. 129a13. 180b32 coni. τέχνη 94a7 (cf. 18). 97a4 coni. ἔργον 106b8 ἐπιστῆμαι φαῦλαι 153b8 ἀκριβεῖς 112b1 ἀκριβεστάτη τῶν ἐπιστημῶν ἡ σοφία 141a16 αἱ κατὰ μέρος ἐπιστῆμαι 143a3 ἐπιστήμη, dist. τέχνη φρόνησις σοφία νοῦς 139b16 dist. τέχνη 112b7 dist. αἴσθησις 142a27 ἡ κυρίως ἐπιστήμη, dist. ἡ αἰσθητική 147b15 ἐπιστήμη, dist. δόξα 145b36 dist. δόξα ἀληθής 146b24 dist. φρόνησις 140b2. 142a24 dist. νοῦς 140b31 dist. σύνεσις 143a1 ἡ σοφία νοῦς καὶ ἐπιστήμη, ὥσπερ κεφαλὴν ἔχουσα ἐπιστήμη τῶν τιμιωτάτων 141a19 τῶν κατὰ μίαν ἰδέαν μία ἐπιστήμη 96a30 ἐπιστήμη τῶν ἐναντίων ἡ αὐτή 129a13 τοῦ κοινοῦ αἱ ἐπιστῆμαι 180b15 περὶ τὸ καθόλου αἱ ἐπιστῆμαι 180b23 ἔχειν τὴν ἐπιστήμην, dist. χρῆσθαι 146b32 (cf. 143a11) παρὰ τὴν ἐπιστήμην πράττειν 147a2 (cf. 145b23+) Σωκράτης ᾤήθη ἐπιστήμην εἶναι τὴν ἀνδρείαν 116b5 (cf. 144b29)
ἐπιστημονικός 147b13 τὸ ἐπιστημονικόν, dist. τὸ λογιστικόν 139a12
ἐπιστήμων 106b5. 147b6 ἐπιστήμονι ἔοικεν ὁ μεγαλοπρεπὴς 122a34
ἐπιστητόν 139b23, 25. 140b34
ἐπισφαλεστέρα 155a10
ἐπίταγμα 149a31
ἐπιτακτική 143a8
ἐπιτάττειν 143b35. 145a9, 11 τὸ ἐπιταχθέν 158a32
ἐπιτείνει καὶ ἀνίησι 138b23
ἐπιτερπεῖς μνῆμαι 166a25
ἐπιτιμᾶν 114a23+. 168a29
ἐπιτίμησις 102b34
ἐπιτίμια 113b31. 116a19
ἐπιτρέπειν 164a24. b15
ἐπιτυγχάνειν 97a3. 146a23
ἐπιφανές 126a23 ἐπιφανῶς 125a28
ἐπιχαιρεκακία 107a10. 108b1
ἐπιχαιρέκακος 108b5
Ἐπίχαρμος 167b25
ἐπονείδιστος 118b2. 119a25 ἐπονειδιστοι ἡδοναί 173b21
ἐρᾶν 155b3. 158a11. 167a4+. 171a11. b29 ἐρώμενος 157a6. 159b16. 164a5, 7
ἐρανισταί 123a22. 160a20
ἐραστής, opp. ἐρώμενος 157a6, 8. 159b15, 17. 164a3
ἐργασία χρημάτων 160a16 ἐργασίαι ἀνελεύθεροι 121b33
ἔργον dist. κτῆμα 122b15 sqq. τὰ τοῦ ἀνδρείου ἔργα 129b20 (cf. 104b5) ἔργα, coni. πράξεις 97b29. 101b15 ἔργον ὀφθαλμοῦ 106a18 ἀνθρώπου 97b24+. 98a7, 13. 106a23 (cf. 144a6) ἀνδρός, γυναικός 162a22 τοῦ φρονίμου 141b10 διανοητικοῦ 139a29 (cf. b12) ἡ ἀρετὴ πρὸς τὸ ἔργον τὸ οἰκεῖον 139a17 ἔργα, dist. ἐνέργειαι 94a5 ἔργα σωματικά, ψυχικά 101b33 ὅ ἐστι δυνάμει, τοῦτο ἐνεργείᾳ τὸ ἔργον μηνύει 168a9 τέχνης ἔργον 152a19. 153a23 τὰ αὐτῶν ἔργον ἀγαπᾶν 120b13 τὸ οἰκεῖον ἔργον ἀγαπᾶν 167b34 ἔργα πολυχρόνια 123a8 (cf. 168a16) εὖ ἔχοντα 106b19 τὸ ἔργον τοῦ σκυτοτόμου 133a9 (cf. 13, 33. b5) ἔργα, opp. λόγοι 168a35. 172a35. b6. 179a21 ἔργον ἐστὶ σπουδαῖον εἶναι 109a24 (cf. 25) πρὸ ἔργου εἶναι 113b28

ἐργώδης 102ᵃ25. 165ᵃ34. 168ᵃ24. 171ᵃ5
ὡς ἐρήμης ἀμφισβητεῖν 125ᵇ17
κατ' ἔριν γίνεσθαι 155ᵇ6
ἐπὶ τῷ Ἑρμαίῳ 116ᵇ19
ἐρυθραίνεσθαι 128ᵇ13
ἔρως 116ᵃ13. 171ᵇ31
ἐρωτικός 156ᵇ1, 3. 157ᵃ13. 164ᵃ3
ἑσθής 125ᵃ30. 127ᵇ28
ἑσθλῶν ἄπ' ἐσθλά 172ᵃ13
ἕσπερος 129ᵇ28
ἑστιᾶν 122ᵇ23. 123ᵃ22
ἔσχατον 143ᵃ35 ἔσχατος ὅρος 143ᵃ36. 147ᵇ14 τὸ ἔσχατον 141ᵇ28. 142ᵃ24+ coni. ἐνδεχόμενον 143ᵇ3 coni. τὸ καθ' ἕκαστον 143ᵃ29, 33 τῶν ἐσχάτων τις 146ᵃ9 τὸ ἔσχατον ἐν τῇ εὑρέσει 112ᵇ19 ἐν τῇ ἀναλύσει 112ᵇ23
ἑταιρικὴ φιλία 157ᵇ23. 161ᵃ25. 161ᵇ12, 35. 162ᵃ10. 171ᵃ14
ἑταῖρος 159ᵇ32. 160ᵃ2, 5. 161ᵇ35. 162ᵃ32. 164ᵇ26+. 165ᵃ16, 29
ἔτη πολλὰ βιῶσαι 169ᵃ23
τὸ εὖ 105ᵃ10. 107ᵃ15. 109ᵃ29. ᵇ25. 139ᵃ28. 141ᵃ25 τὸ αὑτοῦ εὖ 142ᵃ9 τὸ εὖ τῷ καλῶς ταὐτό 143ᵃ16
εὐβουλία 142ᵃ32 sqq. def. 142ᵇ32
εὔβουλος 141ᵇ13
εὐγένεια 99ᵇ3. 131ᵃ28
οἱ εὐγενεῖς 122ᵇ31. 124ᵃ21 ἦθος εὐγενές 179ᵇ8
εὐγνώμων 143ᵃ30
εὐδαιμονεῖν 95ᵃ20. 97ᵇ5. 99ᵇ20. 111ᵇ28. 169ᵇ30. 170ᵇ18. 178ᵇ28, 30. 179ᵃ1
εὐδαιμονία 95ᵃ18 sqq. 144ᵃ5. 152ᵇ6. 153ᵇ11+. 169ᵇ29. 176ᵃ31 sqq. εὐδαιμονία καὶ τὰ μόρια αὐτῆς 129ᵇ18
εὐδαιμονίζειν 96ᵃ2. 100ᵃ9, 10. ᵇ1. 101ᵇ24 τῶν εὐδαιμονιζομένων οἱ πολλοὶ 176ᵇ12
εὐδαιμονικός 99ᵇ3. 176ᵇ16. 177ᵃ6. 178ᵇ23
εὐδαιμονισμός 127ᵇ18
εὐδαίμων 143ᵇ19. 153ᵇ14+ opp. ἄθλιος 100ᵇ6. 101ᵃ7. 102ᵇ7. 169ᵇ3+ ὁ εὐδαίμων βίος 177ᵃ2 εὐδαιμονέστερος 117ᵇ10 εὐδαιμονέστατος 178ᵃ8. 179ᵃ31
εὐδιάλυτοι 156ᵃ19
εὐδοκιμεῖν 176ᵇ13. 181ᵃ16
Εὔδοξος 101ᵇ27. 172ᵇ9
εὐεκτικός 129ᵃ20, 23. 138ᵃ31. 143ᵇ25. 176ᵃ15
εὐέλπις 115ᵇ3. 116ᵃ4. 117ᵃ9+
εὐεξία 119ᵃ16. 129ᵃ19
εὐεργεσία 124ᵇ16. 155ᵃ8. 161ᵃ12. 163ᵃ13. ᵇ4. 164ᵇ31. 180ᵇ6
εὐεργετεῖν 163ᵇ7. 167ᵇ23. 169ᵇ12, 15. 171ᵃ27 εὐεργετεῖσθαι 120ᵃ34. 124ᵇ9. 163ᵃ1+. 167ᵃ14. ᵇ17
εὐεργέτημα 161ᵃ16
εὐεργέτης 163ᵃ13. 164ᵇ26. 165ᵃ17. 167ᵇ17+
εὐεργετικός 171ᵇ16
εὐετηρία 98ᵇ26. 155ᵃ8
εὐζωία 98ᵇ21
εὐηκοώτερον 102ᵇ27
εὐημερία 99ᵇ7. 178ᵇ33
Εὔηνος 152ᵃ31
εὐθαρσῶς ἔχειν 115ᵃ21
εὐθηνοῦντα 100ᵃ6
εὐθήρατος 110ᵇ14
εὐίατος 121ᵃ20. 146ᵃ33. 152ᵃ27
εὐκατάφορος 109ᵃ15. ᵇ2
εὐκαταφρονητότεροι 127ᵇ27
εὐκοινώνητος 121ᵃ4
εὐκόλως 100ᵇ31
εὐλάβεια τῶν αἰσχρῶν 121ᵇ24
εὐλαβεῖσθαι 127ᵃ3. ᵇ6. 171ᵇ7, 26
εὐμετάβολος 100ᵇ3. 101ᵃ9. 154ᵇ30
εὐμετάπειστος 151ᵃ14. ᵇ6
εὐνή 118ᵇ11
εὐνοεῖν 156ᵃ4
εὔνοι 155ᵇ32+. 157ᵇ18. 158ᵃ7. 167ᵃ2+
εὔνοια 155ᵇ33. 166ᵇ25 sqq.
εὐνομίαν ποιεῖν 112ᵇ14
εὐπάθεια 159ᵃ21. 171ᵇ24
εὐπαρακολούθητος 108ᵃ19
εὐπειθής 119ᵇ7, 12. 180ᵇ7
εὔπειστος 151ᵇ10
εὔπεπτα κρέα 141ᵇ18
εὐπορία 158ᵇ34. 167ᵃ16
εὐπραγεῖν 167ᵃ16
εὐπραξία 98ᵇ22. 139ᵃ34. ᵇ3. 140ᵇ7 εὐπραξίαι 100ᵃ21. 101ᵇ6
εὕρεσις 112ᵃ27. ᵇ19. 146ᵇ8
εὑρετής 98ᵃ24
Εὐριπίδης 110ᵃ28. 136ᵃ11. 142ᵃ2. 155ᵇ2
εὔριπος 167ᵇ7

εὐστοχία 142ª33. ᵇ2
εὐσυνεσία 142ᵇ34. 143ª10
εὐσύνετοι 143ª1, 11, 17. 181ᵇ11
εὐσχημοσύνη 128ª25
εὐσχήμων 128ª7 εὐσχημόνως 101ª1
εὐτεκνία 99ᵇ3
εὐτραπελία 108ª24
εὐτράπελος 108ª24. 128ª10+. 156ª13. 157ª6. 158ª31. 176ᵇ14
εὔτροποι 128ª10
εὐτύχημα 100ᵇ23. 124ª20, 31. 125ª31
εὐτυχία 99ᵇ8. 124ª14. 153ᵇ22, 24. 1'9ᵇ14. 171ª21+ οἱ ἐν εὐτυχίαις 124ᵇ19 ἀγαθὰ περὶ ὅσα εὐτυχία καὶ ἀτυχία 129ᵇ3
εὐυπέρβλητον 123ª17
εὐφιλοτίμητα 122ᵇ22
εὐφυής 114ᵇ8. 144ᵇ34
εὐφυΐα 114ᵇ12
εὐχερῶς 120ª34. 121ª33. ᵇ8
εὔχεσθαι, dist. αἱρεῖσθαι 129ᵇ5
εὔχρηστα 181ᵇ9
εὐωχία 148ᵇ23
ἔφεσις 114ᵇ6
ἐφήμερος 96ᵇ5
ἐπιστήσασι 144ª23
ἔχειν, dist. γίνεσθαι 154ª34 dist. χρῆσθαι 146ᵇ33. 147ª11
ἐχθαίρειν 126ᵇ24. 180ª22
ἔχθρα 155ª26
ἕξις 150ᵇ9
ἕως 129ᵇ28

Διί 124ᵇ16. 165ª15 Δία 160ᵇ26
ζῆλος 105ᵇ23
ζημία 132ª10+. 180ª5 opp. κέρδος 132ᵇ18
ζημιοῦν 138ª13 ζημιοῦσθαι 130ª25 opp. κερδαίνειν 132ᵇ14, 18
ζῆν καὶ ἐνεργεῖν 169ᵇ31 (cf. 178ᵇ18) τὸ ζῆν κοινόν 97ᵇ33 def. 170ª16 ζῆν πρὸς ἄλλον 124ᵇ31 εὖ ζῆν 95ª19. 98ᵇ21. 140ª28 καλῶς ζῆν 170ᵇ27 φεύγειν τὸ ζῆν 166ᵇ13
ζητεῖν 112ᵇ20 dist. βουλεύεσθαι 142ª31
ζήτησις 96ª12. 102ª13. 112ᵇ22. 142ᵇ14
ζωή 98ª1, 13. 100ᵇ33. 170ª23, 29 ἡ κατ' ἐνέργειαν ζωή 98ª6 ἡ ζωὴ ἐνέργειά τις 175ª12 φύσει ἀγαθόν 170ᵇ2
ζῷον 99ᵇ34. 104ᵇ35. 118ᵇ3. 141ª31. 155ª19. 162ª19. 176ª3 dist. ἄνθρωπος 148ᵇ16. 170ª16 τἄλλα ζῷα 111ª26. ᵇ9. 118ª17. 141ª34. 178ᵇ28 τὰ λοιπὰ ζῷα 118ª25. 119ª8. 178ᵇ24 ἀεὶ πονεῖ τὸ ζῷον 154ᵇ7

ἡγεῖσθαι 177ª14 τὸ ἡγούμενον 113ª6
ἥδεσθαι, dist. ἡσθῆναι 173ª34
ἡδονή 96ᵇ18, 24. 99ª15. 101ᵇ28. 104ª23, 34. ᵇ4+. 107ᵇ4. 108ᵇ2. 109ᵇ8. 113ª34. 117ᵇ25. 118ª17, 23. ᵇ27. 119ª5+ περὶ ἡδονῆς καὶ λύπης 152ᵇ1 sqq. περὶ ἡδονῆς 172ª19 sqq. ἡδοναὶ ἴδιαι 118ᵇ21 σωματικαί 104ᵇ6. 149ᵇ26. 151ª35. 153ᵇ34+ opp. ψυχικαί 117ᵇ28 ἀναγκαῖαι, οὐκ ἀναγκαῖαι 150ª16 αἱ δι' ἁφῆς καὶ γεύσεως 150ª9 καλαί 148ª22 (cf. 151ᵇ19) ἡδονὴ ἐλικρινὴς καὶ ἐλευθέριος, opp. σωματικαί 176ᵇ20 τὰ ποιοῦντα ἡδονήν 147ᵇ24 οἱ δι' ἡδονὴν φίλοι 156ª12 sqq. καθ' ἡδονήν 156ᵇ16 πρὸς ἡδονὴν ἐπαινεῖν 126ᵇ13 ἡδοναὶ καὶ λῦπαι αἱ ἐν ταῖς ὁμιλίαις 126ᵇ30 (cf. 128ᵇ8)
ἡδὺς φίλος 108ª27 ὁ ἡδὺς βίος 172ᵇ30 ἡ διὰ τὸ ἡδὺ φιλία 157ª1 ἡδύ, coni. καλόν, συμφέρον 104ᵇ32. 105ª1 coni. ἀγαθύν 155ᵇ21. 156ᵇ23 opp. τἀληθές 108ª13. 128ᵇ7 τὰ σωματικὰ ἡδέα 152ª5 ἡδέα φύσει, opp. κατὰ συμβεβηκός 154ᵇ16 τὸ παρὸν ἡδὺ διώκειν 146ᵇ23
ἥδυσμα 170ᵇ29
ἦθος 95ª7. 111ᵇ6. 121ª26. ᵇ6. 127ᵇ23. 139ª1. 155ᵇ10. 165ᵇ6+. 172ª22. ᵇ15. 178ª16, 17. 180ᵇ5 δοκεῖ ἕκαστα τῶν ἠθῶν ὑπάρχειν φύσει 144ᵇ4 (cf. 179ᵇ29) κινήσεις τοῦ ἤθους 128ª11 τοῦ ἤθους τὸ κύριον 163ª23 τοῖς ἤθεσι κατειλημμένα 179ᵇ17 τὰ περὶ τὸ ἦθος 127ª16 τὰ περὶ τὰ ἤθη φευκτά 145ª16 ἡ τῶν ἠθῶν φιλία 164ª12
ἠθικὴ ἕξις 139ª34 ἀρετὴ καὶ κακία ἠθική 152ᵇ5 ἠθικὴ φιλία 162ᵇ23, 31 τὸ ἠθικόν, opp. τὸ δοξαστικόν 144ᵇ15

ἡλίθιος 111b22. 112a20. 121a27. 122b28. 123b4. 125a23, 28. 126a5. 176b32
ἡλικία 95a6. 100a3. 121a20. 128b16. 143b8. 156a33. 161a5. b34. 165a28
ἡλικιῶται 161a26
ἥλιξ ἥλικα 161b34
μία ἡμέρα 98a19 τὰς ἡμέρας κατατρίβειν 117b35
ἡμιπόνηρος 152a17
ἦπαρ 148b27
Ἡράκλειτος 105a8. 146b30. 155b4. 176a6
ἠρέμα 150a28. 169a23. 175b11 opp. σφόδρα 111a6. 126b8. 148a18
ἠρεμαία ὑπόληψις 146a1
ἠρεμία 104b25. 154b28
ἠρωική τις ἀρετή 145a20
Ἡσίοδος 95b9
ἡσυχία 180b9
ἡσύχιοι 116a9
δι' ἧτταν 150a24
ἥττᾶσθαι 149b3. 150a12, 36. 150b7, 24. 151a3

ἐν θαλάττῃ 115a29 γῆς καὶ θαλάττης ἄρχειν 179a4
θαλάττιοι 115b1
Θαλῆς 141b4
θάνατος 115a11+. 116b20, 22. 117b7, 11. 128b13 coni. δεσμός 131a8
θαρραλέος 117a12, 13. 151b8 τὰ θαρραλέα 115b10, 17. 117a32
θαρρεῖν 103b17. 106b18. 107b2, 4. 115a23. b19+. 117a11
θάρρη 107a33. 115a7. 117a29 θάρσος 105b22
θαυμάζεσθαι 123a26
θαυμαστικός 125a2
θαυμαστός 122b17. 129b29. 147a9. 150b8. 176a20. 177a25 περιττὰ καὶ θαυμαστὰ εἰδέναι 141b6
θέαμα 99a9
θεᾶσθαι ἐκ πονηροῦ 167b27 τεθεαμένος 97a10. 180b17
θεατής 98a31
ἐν θεάτροις τραγῳδίζειν 175b12
θεῖος 94b10. 99b16, 17. 101b24, 27. 102a4. 141b1. 145a20, 27. 153b32. 177a15, 16. b28 θεία μοῖρα 99b10 αἰτία 179b22
θεμιστεύων 180a28
Θέογνις 170a12. 179b6
Θεοδέκτου ὁ Φιλοκτήτης 150b9
θεόπεμπτος 99b15
θεός 96a24. 101b30. 145a26. 154b26. 159a5. 166a22 θεοί 101b19, 23. 122b20. 123a10. b18. 134b28. 137a28. 145a23. 158b35. 159a7. 160a24. 162a5. 164b5. 178b8+. 179a25 θεῶν δώρημα 99b11
θεόσδοτος 99b12
θεοφιλέστατος 179a24, 30
θεραπεία 155a13. 157a10. 178b35
θεραπεύειν 102a19. 163b18. 167a18. 179a23. 181b4 θεραπεύεσθαι 105b17. 157a8
θεραπεύματα 181b3
θερμαίνεσθαι 113b28
θερμασία 118b6
θερμός 113a29. 176a14
θερμότης καὶ ταχυτής 149a30
θέσιν διαφυλάττων 96a2
Θέτις 124b15
θεωρεῖν 139a7. 140a11. 141a25. 143b19. 153a20+. 169b33. 170a2. 177a33. b2. 178b3, 34. 181b18, 20 coni. πράττειν 100b19 = χρῆσθαι ἐπιστήμῃ 146b34 θεωρῆσαι καὶ γνῶναι 179b1 αἱ ἀπὸ τοῦ θεωρεῖν καὶ μανθάνειν ἡδοναί 153a22 (cf. 1) ἕξω τοῦ θεωρεῖν γενέσθαι 139b22 τὸ κρῖνον ἢ θεωροῦν 175a1
θεωρήματα 166a26. 175a15
θεωρητικός, coni. τεχνικός 180b21 ὁ θεωρητικὸς βίος 95b19. 96a4 θεωρητικὴ διάνοια 139a27 ἐνέργεια 177a18, 28. b19. 178b7, 22
θεωρία 122b17. 174b21. 178b5+ θεωρίας ἕνεκα 103b26
τὸ θῆλυ, opp. τὸ ἄρρεν 150b15
θηρίον 150a8. 154a33 θηρία 116b25, 32. 141a27. 144b8. 152b20. 153a28, 31 θηρίον οὐκ ἔστι κακία οὐδ' ἀρετή 145a25 (cf. 139a20. 149b31)
θηριότης, dist. κακία, ἀκρασία 145a17. 149a1. 150a1
ὑπεριώδης 118b4. 149a6+. b29 ὁ θηριώδης 145a30 θηριώδης ἕξις 145a25. 148b19, 24 δειλία 149a8 (cf. 6) ἡδονή 118a25

θησαυροῦ εὕρεσις 112ª27
θητικοί 125ª2
θιασωτῶν κοινωνίαι 160ª19
θίξαι βουλόμενος πατάξειεν ἄν 111ª14
θλίβει καὶ λυμαίνεται 100ᵇ28
ὁ τεθνεώς 100ª15+. 115ª27
θνητὰ φρονεῖν 177ᵇ32
θρασύδειλοι 115ᵇ32
θρασυνόμενοι 115ᵇ33
θρασύς 104ª22. 107ᵇ3. 108ᵇ19, 25. 115ᵇ29+. 151ᵇ7
θρασύτης 108ᵇ31. 109ª1, 9
θρεπτικὴ ζωή 98ª1 τὸ θρεπτικόν 102ᵇ11. 144ª10
θρηνητικός 171ᵇ10
θρίξ 161ᵇ23 τριχῶν τίλσεις 148ᵇ27
θύειν 134ᵇ22, 23. 165ª15
θυμιαμάτων ὀσμαί 118ª10
θυμοειδής 116ᵇ26
θυμός 105ª8. 111ᵇ11+. 116ᵇ23+. 147ª15. 149ª3, 26+ ἀκρατὴς θυμοῦ 145ᵇ20. 147ᵇ34. 148ᵇ13 τὸν θυμὸν κατέχειν 126ª21 τὰ διὰ θυμόν 111ª25 sqq. ᵇ18. 135ᵇ21 τὰ ἐκ θυμοῦ οὐκ ἐκ προνοίας κρίνεται 135ᵇ26
θυμώδης 149ᵇ14
θύραι 129ª31. 149ᵇ12
θυσίαι 122ᵇ20. 160ª23, 25 θυσίας ἕνεκα καὶ συνουσίας 160ª20

ἰατός 150ᵇ32
ἰατρεία 152ᵇ32. 154ª28. ᵇ12 ἰατρεῖαι 104ᵇ17. 154ª30, 34
ἰατρεύειν 97ª13. 137ª24. 154ᵇ18
ἰατρικός 97ª10. 181ª2 ἰατρική 94ª8. 96ª33. 97ª17, 19. 102ª21. 104ª9. 112ᵇ4. 138ª31. ᵇ31. 141ª32. 143ª3. ᵇ27, 33. 144ª4. 145ª8. 180ᵇ8, 27
ἰατρός 97ª12. 102ª21. 105ᵇ15. 112ᵇ13. 114ª16. 127ᵇ20. 133ª17. 137ª17. 148ᵇ8. 164ᵇ24. 174ᵇ26. 180ᵇ14+
ἰδέα 99ᵇ4. 129ª29. 167ª5 ἰδέα Platonis 96ª17 sqq.
ἰδιογνώμονες 151ᵇ12, 13
ἴδια (αἰσθητά) 142ª27
ἰδιῶται 121ª18 opp. δυνάσται 179ª6 opp. ἀθληταί 116ᵇ13
ἱερόν 123ª10 ἱερὰ συλᾶν 122ª6
Ἴλιον 139ᵇ7

ἱππική 94ª11 ἱππικὰ ὄργανα 94ª11
ἵππος 98ª2. 99ª9. ᵇ32. 106ª19. 161ᵇ2. 176ª6
ἰσάζειν 132ª7, 10. 133ᵇ16. 154ᵇ24. 158ª35. 162ᵇ2, 3. 163ᵇ33 ἰσάζεσθαι 133ª14+. ᵇ5, 10. 159ᵇ2
ἰσάριθμα 156ª7
ἰσαχῶς τῷ ὄντι λέγεσθαι 96ª23
ἰσόρροπος 164ᵇ4
ἴσοι, coni. ἐλεύθεροι 134ª27 ἴσοι οἱ ἐν τῷ τιμήματι 160ᵇ18 τὸ ἴσον, opp. τὸ πλεῖον, τὸ ἔλαττον 106ª27+. 131ª12 opp. τὸ μεῖζον, τὸ ἔλαττον 108ᵇ15 (cf. 30). 153ᵇ6 τὸ κατ' ἀξίαν, opp. τὸ κατὰ ποσόν 158ᵇ30 τὸ ἴσον = τὸ δίκαιον 129ª34. 130ᵇ9 sqq. 131ª11 sqq. παρὰ τὸ ἴσον εἶναι 136ª3
ἰσότης 131ª22. 133ᵇ4, 18. 158ᵇ1, 28. 162ª35. ᵇ2 ἰσότης λόγων 131ª31 κατ' ἰσότητα, opp. κατ' ἀναλογίαν 132ᵇ33 ἰσότης τοῦ ἄρχειν καὶ ἄρχεσθαι 134ᵇ15 φιλότης ἰσότης 157ᵇ36. 168ᵇ8 (cf. 159ᵇ1)
ἑστηκὸς οὐδὲν ἔχειν 104ª4 στήσεται κἀκεῖ 142ª29
ἰσχύειν 105ᵇ3. 116ᵇ15. 179ᵇ8, 24
ἰσχυρίζεσθαι 124ᵇ23
ἰσχυρογνώμονες 151ᵇ5, 12
ἰσχυρός 99ª4. 101ᵇ16. 104ª33. 144ᵇ10. 146ª5 ἰσχυρὰ ἐπιθυμία 146ª3, 10 ἡδονή 150ᵇ7. 154ᵇ14 λύπη 148ª22 τὸ ἰσχυρὸν ἔχειν 180ª19 ἰσχυρῶς 144ᵇ11
ἰσχύς 104ª14+. 140ª28. 180ª18
ἰτητικώτατον 116ᵇ26
ἰχθύς 141ª23

καθαρειότης 176ª1. 177ª26
καθεύδειν 95ᵇ32. 178ᵇ19 ὁ καθεύδων 99ª1. 147ª13. ᵇ7. 176ª34
καθόλου 107ª28. 137ᵇ13+. 139ᵇ29. 147ª4. ᵇ13, 14 opp. καθ' ἕκαστα 104ª5. 135ª6, 8. 141ᵇ15. 143ᵇ5 opp. ἐπὶ μέρους 107ª30 opp. κατὰ μέρος 147ª3 opp. τινί 180ᵇ8 περὶ τῶν καθόλου ὑπόληψις ἡ ἐπιστήμη 140ᵇ31 (cf. 180ᵇ22) ὁ καθόλου ὅρος 147ᵇ14 λόγος 104ª5 ἡ καθόλου ἄγνοια 110ᵇ32 δόξα 147ª25, 32 πρότασις 147ª3 τὸ καθόλου (scil. ἀγαθόν) 96ª11 sqq.

καιρός 96ᵃ32 κατὰ τὸν καιρόν 110ᵃ14
κακηγορεῖν 129ᵇ23
κακηγορία 131ᵃ9
ἡ κακία φθαρτικὴ ἀρχῆς 140ᵇ19 αἱ τοῦ σώματος κακίαι 114ᵃ22
κακολόγος 125ᵃ8
κακοπαθεῖν 96ᵃ1. 176ᵇ29
κακοποιεῖν 114ᵇ4
κακοποιός 125ᵃ19
κακὸς ἰατρὸς καὶ κακὸς ὑποκριτής 148ᵇ8 τὸ κακὸν τοῦ ἀπείρου 106ᵇ29 ἑαυτὸ ἀπόλλυσι 126ᵃ12 τὸ μεῖον κακόν 129ᵇ12 κακῶς εἰπεῖν 130ᵃ18
κακουργεῖν 114ᵃ6
κακουργία 165ᵇ12
κάλλος 99ᵇ3 coni. μέγεθος 177ᵇ17 τὸ κάλλος ἐν μεγάλῳ σώματι 123ᵇ7
καλοκαγαθία 124ᵃ4. 179ᵇ10
καλὰ κἀγαθά 99ᵃ6 ἀγαθαὶ καὶ καλαὶ πράξεις 99ᵃ22 κάλλιστοι καὶ ἰσχυρότατοι 99ᵃ4 μεγάλα καὶ καλά 101ᵃ13 καλόν, dist. συμφέρον, ἡδύ 104ᵇ32 τὸ ἁπλῶς καλόν 136ᵇ22 τὸ καλὸν τέλος τῆς ἀρετῆς 115ᵇ12 (cf. 132ᵇ6) καλῶς ἔχον synon. δέον 121ᵃ1
Καλυψώ 109ᵃ31
κάμνειν 164ᵇ23. 175ᵃ4 ὁ κάμνων 150ᵇ5 οἱ κάμνοντες 105ᵇ15. 152ᵇ33. 173ᵇ24 οἱ κεκμηκότες 101ᵃ35. ᵇ6
κανονίζειν 105ᵃ4
κανών 137ᵇ30+ coni. μέτρον 113ᵃ33
ὁ Καρκίνου Κερκύων 150ᵇ10
κάρπιμα, opp. ἄκαρπα 125ᵃ12
καρπῶν συγκομιδαί 160ᵃ26
καρτερεῖν 150ᵃ34
καρτερία 145ᵃ36. ᵇ8. 150ᵇ1
καρτερικός 145ᵇ15. 146ᵇ12. 147ᵇ22. 150ᵃ14, 33 καρτερικῶς 179ᵇ33
καταβέβληται 96ᵃ10
καταδεέστεροι 159ᵃ2
κατάκλισις 165ᵃ28
καταλλάττεσθαι 117ᵇ20. 158ᵇ3
κατανοεῖν 175ᵃ33
κατακέλτης 111ᵃ11
καταπλήξ 108ᵃ34
κατασκευαί 122ᵇ20
κατασμικρίζοντες 163ᵃ14
καταφάναι 139ᵇ15
καταφανής 116ᵃ2. 174ᵃ13
κατάφασις 139ᵃ21
καταφεύγειν 105ᵇ13. 132ᵃ20. 176ᵇ12, 20
καταφρονεῖν 104ᵇ1. 124ᵇ4, 5 καταφρονούμενοι 172ᵃ36
καταφρονητικός 124ᵇ29
καταφυγή 155ᵃ12
κατηγορούμενον 96ᵇ32
κατηγορία 96ᵃ29, 32
κατήκοον 102ᵇ31
κατοκώχιμον 179ᵇ9
κατορθοῦν 98ᵇ29. 106ᵇ31. 107ᵃ14. 142ᵇ30 κατορθοῦσθαι 106ᵇ26
κατορθωτικός 104ᵇ33
καῦσις καὶ τομή 137ᵃ15
καχεξία 129ᵃ20, 22
κελεύειν 129ᵇ24. 138ᵃ7. ᵇ31. 149ᵇ12
Κελτοί 115ᵇ28
κενὴ ὄρεξις 94ᵃ21 κενά 116ᵇ7
κεντῆσαι, dist. τρῶσαι 135ᵇ16
κεραμεῖς 155ᵃ35
κερδαίνειν 122ᵃ11, 12. 130ᵃ24+. 132ᵇ14, 18
κέρδος 117ᵇ20. 122ᵃ3, 8. 127ᵇ17+. 130ᵇ4. 132ᵃ10+. ᵇ12, 18. 148ᵃ26. 163ᵇ3, 5. 164ᵃ19 ἀκρατὴς κέρδους 145ᵇ20. 147ᵇ33. 148ᵇ14
κεστὸς ἱμάς 149ᵇ16
ἐπὶ κεφαλαίου 107ᵇ14 ἐν κεφαλαίῳ 109ᵇ12
κεφαλὴν ἔχουσα ἐπιστήμη 141ᵃ19
κήδη 165ᵃ20
κιθαριστής 98ᵃ9+. 103ᵃ34. ᵇ9
κιθαρῳδός 164ᵃ15
κίμβικες 121ᵇ22
κινεῖ οὐθὲν διάνοια αὐτή 139ᵃ36 ἀρχὴ τοῦ κινεῖν 139ᵃ36 (cf. 147ᵃ35) κινεῖσθαι, dist. διακεῖσθαι 106ᵃ5 dist. ἥδεσθαι 174ᵇ8 κινούμενα τὰ δίκαια ὁρῶσιν 134ᵇ27
κίνησις 173ᵃ31. 174ᵃ19+ ἀτελής, τελεία 174ᵃ22, 28 opp. ἀκινησία, ἠρεμία 154ᵇ27, 28 coni. γένεσις 173ᵃ29, 30. 174ᵇ13 τὰ ἐν κινήσει 112ᵃ23 κίνησις (τῆς ψυχῆς) 102ᵇ9 του ἤθους 128ᵃ11 dist. ἕξις 152ᵇ28. 154ᵃ13 κίνησις βραδεῖα τοῦ μεγαλοψύχου 125ᵃ13. 128ᵃ12
κινητός 134ᵇ29, 32

κίσηρις 111ᵃ13
κίονος ῥάβδωσις 174ᵃ24
κλεῖς 129ᵃ30
κλέπτης 134ᵃ18, 22
κληρονομία 153ᵇ33
κληρωτὸς βασιλεύς 160ᵇ6
κλίνη 133ᵇ24+
κλοπή 107ᵃ11. 131ᵃ6
κνήμης ἔγγιον γόνυ 168ᵇ8
κοινός, opp. ἴδιος λόγος 148ᵃ1 κοινότεροι, dist. ἀληθινώτεροι λόγοι 107ᵃ30 κοινὸς βίος 162ᵃ9 (cf. 19) κοινὰ τὰ φίλων 159ᵇ31. 168ᵇ8 τὰ κοινὰ 123ᵃ5. 163ᵇ8 τὸ κοινόν 122ᵇ21. 130ᵇ26. 162ᵃ29. 163ᵇ7. 167ᵇ13 τὰ κοινῇ δόξαντα 167ᵃ28 τὸ κοινῇ συμφέρον δίκαιον 160ᵃ14 κοινῇ κατηγορεῖσθαι 96ᵇ32 κοινόν τι καθόλου 96ᵃ28 κατὰ μίαν ἰδέαν 96ᵇ25 τοῦ κοινοῦ αἱ ἐπιστῆμαι 180ᵇ15
κοινότης ἁπάντων 165ᵃ30
κοινωνία 130ᵃ2. 133ᵃ17, 24. ᵇ6+. 135ᵇ12. 159ᵇ27+. 160ᵃ9+. ᵇ24. 161ᵇ11. 162ᵃ20. 163ᵃ31. 164ᵃ20. 171ᵇ32 πολιτική 129ᵇ19. 160ᵃ9+ ἀλλακτική 132ᵇ31 κοινωνία λόγων καὶ πράξεων 108ᵃ11. 128ᵇ6
κοινωνικαὶ φιλίαι 161ᵇ14
κοινωνός 130ᵃ5. 133ᵇ3. 134ᵃ26
κολάζειν 113ᵇ23+. 119ᵇ3, 12. 132ᵇ30. 180ᵃ12
κόλαξ 108ᵃ29. 121ᵇ7. 125ᵃ2. 127ᵃ10. 159ᵃ15. 173ᵇ32
κόλασις 104ᵇ16. 109ᵇ35 coni. τιμωρία 126ᵃ28. 180ᵃ9
κολοιὸν ποτὶ κολοιόν 155ᵃ34
κομιδῆς ἕνεκα 167ᵇ31
κοσμιότης 109ᵃ16
κόσμος 112ᵃ22. 141ᵃ22. ᵇ1 ἡ τοῦ κόσμου κίνησις 173ᵃ33 κόσμος τῶν ἀρετῶν 124ᵃ1 (οἴκου) 123ᵃ7
κουφίζανται 171ᵃ29, 33
κοῦφα κρέα 141ᵇ18
κρᾶσις 154ᵇ13
κρατεῖν 145ᵇ24. 149ᵃ2. 150ᵃ12, 35. 151ᵃ22, 24. 168ᵇ34 κρατεῖσθαι 145ᵇ35. 148ᵃ29. 149ᵃ2+
κρέα 141ᵇ19. 148ᵇ23
κρείττων 116ᵇ21. 150ᵃ12. 177ᵃ6. ᵇ26 κρεῖττον 133ᵃ13. 137ᵇ11. 145ᵇ32. 172ᵇ31. 173ᵃ5 κράτιστος 116ᵇ12. 117ᵃ13. 129ᵇ26. 172ᵇ11. 174ᵇ19, 29. 176ᵇ22. 177ᵃ13, 19. ᵇ34. 178ᵃ5. 180ᵃ29
κρηπῖδος ποίησις 174ᵃ26
Κρητῶν καὶ Λακεδαιμονίων νομοθέται 102ᵃ10
κρίνειν 94ᵇ27. 99ᵃ23. 109ᵇ8. 111ᵇ6. 113ᵃ4, 12, 30. 114ᵇ7. 128ᵃ12. 135ᵇ26. 136ᵇ32+. 143ᵃ14. 173ᵃ18. 175ᵃ31. 179ᵃ16, 19. 181ᵃ18, 20. ᵇ1+ τὸ κρῖνον ἢ θεωροῦν 174ᵇ34
κρίσις 119ᵇ24. 134ᵃ31. 136ᵇ33. 143ᵃ20. 159ᵃ24 κρίσις τῶν χυμῶν 118ᵃ28 ἐν τῇ αἰσθήσει ἡ κρίσις 109ᵇ23. 126ᵇ4
κριτής 94ᵇ28
κριτικός 143ᵃ10, 23, 30
κτησάμενοι, opp. παραλαβόντες 120ᵇ11
κτῆμα 120ᵇ1. 122ᵇ15. 134ᵇ10, 16
κτῆσις 98ᵇ32. 120ᵃ9. ᵇ26. 176ᵇ11
κτητόν 96ᵇ34. 97ᵃ1
κυβερνητική 104ᵃ10. 112ᵇ5
κυβευτής 122ᵃ7
κύκλου τὸ μέσον 109ᵃ25 τὰ κύκλῳ 117ᵇ2
κυκλωπικῶς 180ᵃ28
κύματα 115ᵇ27
κυμινοπρίστης 121ᵇ27
κυριεύων 160ᵇ35
κύριος 110ᵃ3, 6. 113ᵇ32. 114ᵃ3, 32. ᵇ32. 116ᵃ33. 129ᵇ16. 139ᵃ18. 147ᵃ26. ᵇ10. 178ᵃ34 τὸ κύριον 163ᵃ23. 178ᵃ3. 179ᵃ20 τὸ κυριώτατον 168ᵇ30, 31 τὰ κυριώτατα 111ᵃ8. 145ᵇ6 κυρία ἀρετή, 144ᵇ4, 17 κυριωτάτη ἐπιστήμη 94ᵃ26 ἡ κυρίως ἐπιστήμη 147ᵇ15 κυρίως ἀγαθός 144ᵇ7, 31 κυρίως synon. πρώτως 157ᵃ31 opp. δευτέρως 176ᵃ28 κυριώτατα, coni. μάλιστα 98ᵇ14
τὸ κυρτὸν καὶ τὸ κοῖλον 102ᵃ31
κυνὸς ἡδονή 176ᵃ6 κύνες 118ᵃ18. 149ᵃ28
κωλυτικά 96ᵇ12
κωμῳδίαι αἱ παλαιαὶ καὶ αἱ καιναί 128ᵃ22
κωμῳδοῖς χορηγῶν 123ᵃ23

λαβεῖν, opp. φυγεῖν 112ᵃ3
λαγωῶν ὀσμαί 118ᵃ18
λαθραῖα συναλλάγματα 131ᵃ6
Λακεδαιμόνιοι 102ᵃ11. 112ᵃ29. 167ᵃ31. 180ᵃ25
Λάκωνες 117ᵃ27. 124ᵇ16. 127ᵇ28. 145ᵃ28
λαμπρύνεσθαι 122ᵃ33. 123ᵃ22
λανθάνειν 109ᵇ20. 124ᵇ27. 129ᵃ28. 139ᵇ22. 150ᵇ36 ἀντιφίλησις οὐ λανθάνουσα 156ᵃ8 (cf. 155ᵇ34+. 166ᵇ31)
λέγειν, dist. πιστεύειν 142ᵃ20 τὰ λεγόμενα 98ᵇ10. 145ᵇ20. 152ᵇ23. 174ᵃ11
λειτουργία 163ᵃ29. 167ᵇ12
λέξις στάσιμος 125ᵃ14
Λεσβία οἰκοδομία 137ᵇ30
λευκότης 96ᵇ23
λέων 118ᵃ20
λήθη 100ᵇ17. 135ᵇ31. 140ᵇ29. 157ᵇ12
λήκυθος 123ᵃ14
λῆμμα 122ᵃ10
ληπτικός 120ᵇ15. 121ᵃ32
λῃστής 122ᵃ7. 134ᵃ19. 164ᵇ34
λῆψις v. δόσις
λίθος 103ᵃ20. 111ᵃ13. 114ᵃ17. 137ᵇ31. 174ᵃ23
λιθουργός 141ᵃ10
λογίζεσθαι 175ᵇ18, 19 coni. ζητεῖν 142ᵇ15 = βουλεύεσθαι 139ᵃ13 εὖ λογίζεσθαι 140ᵃ30
λογικαὶ ἀρεταί 108ᵇ9
λογισμός 111ᵃ34. 119ᵇ10. 141ᵇ14. 142ᵇ19. 145ᵇ11, 12. 146ᵃ33. 149ᵇ35. 150ᵇ24 ἐκ λογισμοῦ καὶ λόγου 117ᵃ21
λογιστικόν 139ᵃ12, 14
λόγος 102ᵇ15+. 104ᵃ1+. ᵇ23. 105ᵇ13. 107ᵃ1. 109ᵇ21. 112ᵃ16. 117ᵃ21. 119ᵇ11+. 131ᵇ21. 134ᵃ35. 139ᵃ24. 142ᵃ26. 144ᵇ32. 145ᵇ14. 149ᵃ26, 32. ᵇ1, 3. 150ᵇ28. 151ᵃ1, 17, 29+. ᵇ10, 26. 180ᵃ21 λόγοι δικανικοί 181ᵃ4 λόγος, coni. βίος 127ᵃ24. ᵇ2 coni. πρᾶξις 108ᵃ11. 127ᵃ20. 128ᵇ5 coni. πράγματα· 126ᵇ11 coni. διάνοια 170ᵇ12 ἡ περὶ τὸν λόγον ἐνέργεια 175ᵇ6 (cf. 4) λόγοι ἀπὸ τῶν ἀρχῶν, ἐπὶ τὰς ἀρχάς 95ᵃ31 σοφιστικὸς λόγος 146ᵃ22 λόγος ὁ ἕνεκά τινος 139ᵃ32 ὀρθὸς λόγος 103ᵇ33. 138ᵇ34. 147ᵇ3 = φρόνησις 144ᵇ28 κατὰ λόγον 95ᵃ10. 98ᵃ7. 101ᵃ17. 169ᵃ5 κατὰ τὸν λόγον 119ᵇ15 κατὰ τὸν ὀρθὸν λόγον 103ᵇ32. 138ᵇ25. 144ᵇ23, 26. 151ᵃ22 παρὰ λόγον 167ᵇ19 παρὰ τὸν λόγον 102ᵇ17, 24. 148ᵃ29. 151ᵇ35. 152ᵃ3 παρὰ τὸν ὀρθὸν λόγον 138ᵃ10. 147ᵇ31. 151ᵃ12, 21 ἄνευ λόγου 142ᵇ3, 12 μετὰ λόγου 98ᵃ14. 140ᵃ4+. ᵇ5, 28, 33. 144ᵇ30. 169ᵃ1 μετὰ λόγου ἀληθοῦς, ψευδοῦς 140ᵃ10, 22 μετὰ τοῦ ὀρθοῦ λόγου 144ᵇ27 ὡς ὁ λόγος 115ᵇ12. 117ᵃ8 ὡς ἂν ὁ λόγος 115ᵇ19 ὡς ἂν ὁ λόγος τάξῃ 125ᵇ35 (cf. 119ᵇ18) ὡς ὁ ὀρθὸς λόγος 119ᵃ20. 138ᵇ29 ὡς ἂν ὁ ὀρθὸς λόγος προστάξῃ 114ᵇ29 ὡς ὁ λόγος ὁ ὀρθὸς λέγει 138ᵇ20 ἐπιπειθὴς λόγῳ, opp. ἔχον καὶ διανοούμενον 98ᵃ5 (cf. 102ᵇ31) τῷ λόγῳ πειθαρχεῖν 180ᵃ12 ὁ τὸν λόγον ἔχων 138ᵇ22 λόγον ἔχειν 98ᵃ3. 102ᵃ28. ᵇ32. 103ᵃ2 λόγου μετέχειν 102ᵇ14, 25, 30 τὸ λόγον ἔχον τῆς ψυχῆς 102ᵇ15 τὸ λόγον ἔχον μέρος 138ᵇ9. 139ᵃ4+ ἔχειν τινα λόγον 95ᵃ30 λόγου τυγχάνειν 95ᵇ21 ὑπὸ λόγου καὶ δόξης ἀκρατεύεσθαι 147ᵇ1 τῷ λόγῳ δύο 102ᵃ30 κατὰ τὸν λόγον ἐγγὺς εἶναι 152ᵃ13 ὁ κοινός, ὁ ἴδιος λόγος 148ᵃ1 ὁ τοῦ ἀνθρώπου λόγος 96ᵇ1 (cf. 21 sqq.) ἰσότης λόγων 131ᵃ31 (cf. ᵇ4, 30) λόγους τὰς ἀρετὰς ᾤετο Σωκράτης 144ᵇ29
λελογχωμένον δόρυ 111ᵃ13
λοιδορεῖν 128ᵃ31
λοιδόρημα 128ᵃ30
λυσάμενος 164ᵇ34
λυμαίνεσθαι 100ᵇ28. 175ᵇ15
λῦμαι, coni. φθοραί 176ᵃ21
λύπη ἐξίστησι καὶ φθείρει τὴν φύσιν 119ᵃ23 (cf. 29) v. ἡδονή
λύσις 146ᵇ7. 153ᵇ5
λυσιτελές 157ᵃ16
λυτροῦσθαι 134ᵇ22. 164ᵇ34 λυτρωτέον 165ᵃ1
λωποδύτης 122ᵃ7

μαθηματικός 94^{b}26. 102^{b}33. 131^{b}13. 142^{a}12, 17 *μαθηματικαὶ ζητήσεις* 112^{b}22 *ἡδοναὶ* 173^{b}17 *τὰ μαθηματικά* 142^{a}28. 151^{a}17
μάθησις 99^{b}15, 19
μαθητόν 99^{b}9. 139^{b}26
μαινόμενος 111^{a}7. 112^{a}20. 115^{b}26. 147^{a}13. 149^{b}35
μακαρίζειν 100^{a}4, 16, 33. 101^{b}24, 27
μακάριος 98^{a}19. 99^{b}18. 100^{a}33. ^{b}16+. 101^{a}7, 19. 113^{b}15, 16. 152^{b}7. 157^{b}21. 158^{a}22. 169^{b}4+. 170^{a}2, 8, 27, 28. ^{b}14. 177^{b}23. 178^{b}9, 26. 179^{a}2 coni. *τέλειος* 176^{a}27 *τὸ μακάριον* 99^{b}2. 100^{b}29. 101^{b}5 *μακαρίως* 100^{a}22
μακαριότης 178^{b}22
μαλακία 116^{a}14. 145^{a}35. ^{b}9. 150^{a}31. ^{b}3, 15
μαλακός 147^{b}23. 148^{a}12. 150^{a}14, 33. ^{b}2, 17
τὸ μᾶλλον καὶ [τὸ] ἧττον δέχεσθαι 155^{b}15. 173^{a}17, 24 *ἐπιδέχεσθαι* 155^{b}13 *τῷ μᾶλλον καὶ ἧττον* 115^{b}10. 173^{a}27
μανθάνειν 94^{b}1. 103^{a}32. 114^{b}10. 143^{b}33. 164^{a}25 =*συνιέναι* 143^{a}12+ coni. *θεωρεῖν* 153^{a}22, 23
μανία 147^{a}17. 148^{b}25. 149^{a}12
μανότης σαρκός 129^{a}22
μαντευόμεθα 95^{b}26
μάντις 127^{b}20
ἐν τῷ Μαργίτῃ 141^{a}14
μαρτύρια φανερά 104^{a}13
μαστιγοῦσθαι 115^{a}24
μάταιος 94^{a}21. 96^{b}22 dist. *κακός* 127^{b}11 *ματαίως* 95^{a}5
μάχην περιτίθησιν 180^{b}10 *μάχαι* 131^{a}23. 162^{b}9. 177^{b}11
μάχιμος 116^{b}14. 117^{a}7
μεγαλοκίνδυνος 124^{b}8
μεγαλοπρέπεια 107^{b}17. 122^{a}18 sqq. 125^{b}3
μεγαλοπρεπής 107^{b}17. 122^{a}27+ *μεγαλοπρεπῶς* 123^{a}17
μεγαλοψυχία 107^{b}22, 26. 123^{a}34 sqq. 125^{a}33, 34. ^{b}3
μεγαλόψυχος 100^{b}32. 123^{b}2+
οἱ Μεγαροῖ (scil. *χορηγοῦντες*) 123^{a}24
μέγας, dist. *μέτριος* 124^{b}19 *τὸ μέγα τοῦ μεγαλοπρεποῦς* 122^{b}12 *τὸ μέγα ἔργον* 122^{b}16 *τὸ ἐν τῷ ἔργῳ μέγα* 123^{a}13 *τὸ ἐν ἑκάστῃ ἀρετῇ μέγα* 123^{b}30 *τὸ ἐν μεγάλῳ μέγα* 123^{a}12 *μέγα τι καὶ ὑπὲρ αὐτούς* 95^{a}25 *μεγάλα*, coni. *καλά* 101^{a}13. 110^{a}21 (cf. 178^{b}2) coni. *ὀνομαστά* 124^{b}25 *μέγιστος*, coni. *κάλλιστος* 114^{b}9. 115^{a}31 coni. *ἐντιμότατος* 122^{b}35 (cf. 123^{b}16 sqq.)
μέγεθος 122^{a}24. ^{b}12, 32. 117^{b}17 *μεγέθει καὶ μικρότητι* 100^{b}23. 164^{b}29 *τῷ μεγέθει* 115^{b}9. 122^{a}22, 32. 123^{b}13 *ἐν μεγέθει* 122^{a}23. ^{b}18. 123^{b}6. 167^{a}29 *γεωμετρία περὶ μεγέθη* 143^{a}4
μέθοδος 94^{a}1. ^{b}11. 98^{a}29. 129^{a}6
μεθύειν 110^{b}26. 113^{b}31
μεθύσκεσθαι 113^{b}32. 117^{a}14. 151^{a}4
μελαγχολικός 150^{b}25. 152^{a}19, 28. 154^{b}11
μελετᾶν 114^{a}8
μέλι 137^{a}14
μελλητής 124^{b}25
μέλη 118^{a}8. 170^{a}10. 175^{a}14 *παρὰ μέλος* 123^{a}22
μέμψεις 162^{b}5 (cf. 18)
μερίσασθαι 137^{a}2
μεριστόν 102^{a}30. 130^{b}32. 174^{b}11
Μερόπη 111^{a}12
μέρος αὐτοῦ 134^{b}11 *ὀργανικὰ μέρη* 110^{a}16 (cf. 118^{b}8) *μέρη ψυχῆς* 138^{b}9. 139^{a}4 *μέρος ἀρετῆς, κακίας* 130^{a}9, 10. 144^{a}5 *ἐπὶ μέρους*, opp. *καθόλου* 107^{a}31 *ἡ ἐν μέρει ἀρετῆς δικαιοσύνη* 130^{a}14 *ἡ ἐν μέρει δικαιοσύνη, ἀδικία* 130^{b}16 *κατὰ μέρος ἀκρατής* 147^{b}20 *ἡ κατὰ μέρος ἀδικία* 130^{a}15 sqq. *τὰ κατὰ μέρος ἀδικήματα* 138^{a}24 *αἱ κατὰ μέρος ἐπιστῆμαι* 143^{a}3 *μέρη (κινήσεως?)* 174^{a}22 *ἐν παιδιᾶς μέρει* 128^{a}20
μεσίδιοι 132^{a}23
ὁ μέσος, opp. *οἱ ἄκροι* 107^{b}32. 108^{a}5+. ^{b}24 *ἡ μέση χώρα* 107^{b}32 *ἕξις* 108^{b}16. 109^{b}24. 126^{b}5+. 128^{a}16 *διάθεσις* 108^{b}14 *τὸ μέσον ὑπερβολῆς καὶ ἐλλείψεως* 106^{a}28 sqq. *κατὰ τὸ πρᾶγμα, πρὸς ἡμᾶς* 106^{a}34 sqq. *τὸ μέσον* 108^{b}28+. 109^{a}23+. 121^{a}21 synon. *τὸ δέον* 121^{b}12 *τὸ μέσον*

ζημίας καὶ κέρδους 132ᵃ19 μέσου ἐστὶν ἡ δικαιοσύνη 133ᵇ33 μέσος ὅρος 142ᵇ24 τὸ μέσον κύκλου 109ᵃ25 πρὸς τοὺς μέσους μέτριος 124ᵇ20 μέσως ἔχειν 105ᵇ28. 116ᵃ6. 119ᵃ11
μεσότης 104ᵃ26. 106ᵇ12+. 107ᵃ33+. 108ᵃ15+. 133ᵇ32 ἐν μεσότητι οὖσα 106ᵇ36
μεταβάλλειν 121ᵃ24. 133ᵃ31. 151ᵇ9. 160ᵇ21. 173ᵇ2
μεταβολή 100ᵃ4, 24. ᵇ1. 154ᵇ28, 31. 156ᵇ1
μετάδοσις 133ᵃ2 (cf. 10)
μετακινῆσαι 152ᵃ30
μεταμέλεια 110ᵇ19, 22. 111ᵃ20. 166ᵇ12
μεταμελόμενος 110ᵇ23
μεταμελητικός 150ᵃ21. ᵇ29, 30
μεταπεῖσαι 179ᵇ28 μεταπείθεσθαι 146ᵃ34. ᵇ1. 151ᵇ14
μεταπίπτειν 156ᵃ35. ᵇ4. 157ᵇ10
μεταρρεῖ ὥσπερ εὔριπος 167ᵇ7
μεταρρυθμίσαι 179ᵇ16
μεταφέρειν 119ᵇ3. 137ᵇ1. 167ᵃ10
κατὰ μεταφοράν 115ᵃ15. 138ᵇ5. 149ᵃ23. ᵇ32
μέτεστι 122ᵇ31. 137ᵃ26
μέτριος 110ᵃ23. 124ᵇ20. 125ᵇ13 synon. ἐπιεικής 136ᵇ20 τὸ μέτριον 96ᵃ25, 33 μέτρια κεκτημένος 179ᵃ12 (cf. 5) μέτρια καὶ μικρά 125ᵇ5 μετρίως 119ᵃ14, 17. 121ᵃ2. 124ᵃ6, 15. 127ᵇ30. 179ᵃ10
μέτρον 133ᵇ16. 163ᵃ17, 22. 166ᵃ12. 170ᵇ30. 176ᵃ18 coni. κανών 113ᵃ33 κοινὸν μέτρον 164ᵃ1 μέτρα οἰνηρὰ καὶ σιτηρά 135ᵃ1, 2
τὸ μή, opp. τὸ ναί 113ᵇ8
μηδέτερος 157ᵃ18. 173ᵃ8, 11
μῆκος τέλειον 177ᵇ25
μήλων δσμαί 118ᵃ10
μήτηρ 148ᵇ26. 159ᵃ28. 161ᵇ27. 165ᵃ25. 166ᵃ5, 9
μητρικὴ τίμη 165ᵃ27
μητροκτονῆσαι 110ᵃ29
μιαιφόνος 177ᵇ10
μικροκίνδυνος 124ᵇ7
μικροπρεπής 122ᵇ8. 123ᵃ27
μικροπρέπεια 107ᵇ20. 122ᵃ30
οἱ μικροὶ οὐ καλοί 123ᵇ7 ἐν μικρῷ ἀπολεῖ 123ᵃ29
μικροψυχία 107ᵇ23. 125ᵃ33
μικρόψυχος 123ᵇ10, 24. 125ᵃ17, 19
μικτός 110ᵃ11. 128ᵇ34. 171ᵃ35. 172ᵇ30 μικταὶ ἡδοναί 173ᵃ23
Μιλήσιοι 151ᵃ9
Μίλων 106ᵇ3
μισοῦνται 166ᵇ12
μισητόν 100ᵇ35. 118ᵇ25. 128ᵃ28. 176ᵃ12
μισθός 134ᵇ6. 164ᵃ27, 33. 179ᵇ5
μίσθωσις 131ᵃ4
μῖσος 105ᵇ22
μνᾶ 106ᵇ1, 2. 133ᵇ23, 24. 134ᵇ22
μνεία 145ᵃ34. 165ᵇ33
μνήμη, coni. φαντασία 147ᵇ5 μνῆμαι 166ᵃ25. 168ᵃ14, 17. 173ᵇ18
μνημονεύειν 124ᵇ12 coni. ὁρᾶν, εἰδέναι 174ᵃ6
μνησίκακος 125ᵃ3
μοῖρα 99ᵇ10
μοιχεία 107ᵃ11. 131ᵃ6
μοιχεύειν 107ᵃ16. 129ᵇ21. 130ᵃ29. 132ᵃ3. 134ᵃ22. 138ᵃ25
μοιχός 117ᵃ1. 134ᵃ19, 22
μολίβδινος κανών 137ᵇ30
μοναδικὸς ἀριθμός 131ᵃ30
μοναρχία 160ᵇ1, 11
μόναρχοι 115ᵃ32
μονάδος οὐκ ἔστι γένεσις 174ᵇ12
μοναχῶς 106ᵇ31
μόνιμος 100ᵇ2, 14, 15. 156ᵇ12, 18. 158ᵇ9, 22. 159ᵇ1, 4. 164ᵃ11
μονούμενος 96ᵇ17. 97ᵇ14. 173ᵇ28
μονώτης 97ᵇ9. 99ᵇ4. 157ᵇ21. 169ᵇ16. 170ᵃ5
μόρια τοῦ σώματος 102ᵃ29. ᵇ19. 147ᵃ35 μόριον τῆς ψυχῆς 102ᵇ4. 139ᵃ9. 143ᵇ16. 144ᵃ2, 9. 145ᵃ3 νοητικὰ μόρια 139ᵇ12 τὸ βέλτιον μόριον 145ᵃ7. 177ᵃ5 μόρια τῆς πολιτικῆς 180ᵇ3 εὐδαιμονία καὶ τὰ μόρια αὐτῆς 129ᵇ18
μουσικός 105ᵃ21. 170ᵃ10. 173ᵇ30, 31. 175ᵃ13 μουσική 180ᵇ2. 181ᵃ19
μοχθηρία 110ᵇ32. 113ᵇ16. 129ᵇ24. 130ᵃ7+. ᵇ24. 135ᵇ24. 144ᵃ35. 145ᵇ1. 148ᵇ2. 149ᵃ16, 17. 150ᵇ32. 159ᵇ10. 163ᵇ23. 165ᵇ18, 36. 166ᵇ20, 27
μυθεύεται 100ᵃ8
μυρεψικὴ τέχνη 153ᵃ26
μύρων δσμαί 118ᵃ12

μῦς 149ᵃ8
μυστικά 111ᵃ10
μωραίνειν 148ᵇ2

τὸ ναί, opp. τὸ μή 113ᵇ8
ναοῦ ποίησις 174ᵃ24, 25
ναυπηγική 94ᵃ8
νεαρός 95ᵃ7
νέμειν 134ᵃ34. ᵇ3. 136ᵇ19. 137ᵃ16. 160ᵇ13. 163ᵇ2. 169ᵇ1 δ νείμας 136ᵇ16 νέμεσθαι 98ᵇ12. 137ᵃ13. 157ᵇ1. 163ᵃ27. 170ᵇ14 ἔχειν καὶ νέμεσθαι 131ᵃ24
νεμεσητικός 108ᵇ3
νέμεσις 108ᵃ35
νεμητικὸν δίκαιον 132ᵇ24
Νεοπτόλεμος 146ᵃ19. 151ᵇ18
νέος 95ᵃ3, 6. 118ᵇ11. 128ᵇ19. 142ᵃ12, 20. 155ᵃ12. 156ᵃ26+. 158ᵃ5, 20. ᵇ13. 179ᵇ8, 34. 180ᵃ1. ἐκ νέου 179ᵇ31 νέα ἡλικία 128ᵇ16
νεότης 154ᵇ10, 11
ἐκ νηπίου 105ᵃ2
νικᾶν 95ᵃ5. 111ᵇ24. 117ᵃ11. 150ᵃ36. 151ᵇ14
νίκη 94ᵃ9. 97ᵃ20. 148ᵃ26. 160ᵃ17
Νιόβη 148ᵃ33
νοεῖν 170ᵃ19, 32+ νοῆσαι 152ᵇ18. 155ᵃ16 τὸ νοοῦν ἕκαστος εἶναι δοκεῖ 166ᵃ22
νόησις 170ᵃ17
νοητικὰ μόρια 139ᵇ12
νοητόν 174ᵇ34
νομεύς 161ᵃ14
νομή 117ᵃ1. 131ᵃ25. ᵇ8
νομικὸν δίκαιον 134ᵇ19+ opp. τὸ πρῶτον 136ᵇ34 νομικὴ φιλία 162ᵇ23, 25
νόμιμος 129ᵃ33. ᵇ11+. 130ᵇ9+. 135ᵃ6. 180ᵇ4
νόμισμα 119ᵇ26. 133ᵃ20+. ᵇ11+. 164ᵃ1. 178ᵇ15 νόμισμα κιβδηλεύειν 165ᵇ12
νομοθεσία 141ᵇ32. 181ᵇ13
νομοθετεῖν 94ᵇ5. 109ᵇ34. 130ᵇ25. 134ᵇ23. 137ᵇ23. 180ᵃ6. 181ᵃ16
νομοθέτης 102ᵃ11. 103ᵇ3. 113ᵇ23. 128ᵃ30. 137ᵇ18+. 155ᵃ23. 160ᵃ13. 180ᵃ25
νομοθετικός 180ᵃ33. ᵇ24, 29 νομοθετική 129ᵇ13. 141ᵇ25
νόμος 129ᵇ19. 130ᵇ24. 132ᵃ5. ᵇ16 134ᵃ30, 31. ᵇ14. 137ᵇ13+. 138ᵃ2+. 180ᵃ24. ᵇ25. 181ᵃ17, 23. ᵇ7, 22 νόμοι 102ᵃ10. 113ᵇ34. 116ᵃ19. 129ᵇ14. 137ᵃ11. 144ᵃ15. 152ᵃ21, 24. 164ᵇ13. 179ᵇ32, 34. 180ᵃ3, 34 τὸ κατὰ νόμον 137ᵇ12 τὸ παρὰ τὸν νόμον 130ᵃ24 νόμος λόγος ἀπό τινος φρονήσεως καὶ νοῦ 180ᵃ21 νόμου καὶ συνθήκης κοινωνεῖν 161ᵇ7 νόμος ὢν ἑαυτῷ 128ᵃ32 νόμῳ, opp. φύσει 94ᵇ16. 133ᵃ30
νοσεῖν 95ᵃ24. 114ᵃ15, 17
νοσήματα 149ᵇ29. 150ᵇ33
νοσηματώδης 148ᵇ27. 149ᵃ6+ νοσηματώδως ἔχειν 148ᵇ33
νόσος 96ᵃ33. 114ᵃ26. 115ᵃ11, 17. 138ᵇ3. 149ᵃ9. 150ᵇ14 νόσοι 115ᵇ1. 148ᵇ25. 149ᵃ11
νοσώδη ἔνια ἡδέα 152ᵇ22. 153ᵃ17
νουθέτησις 102ᵇ34
νοῦς 96ᵃ25. ᵇ29. 97ᵇ2. 112ᵃ33. 139ᵃ18, 33. ᵇ4, 17. 141ᵃ5, 7, 19. ᵇ3. 142ᵃ25+. ᵇ7, 10. 150ᵃ5. 168ᵇ35. 169ᵃ17, 18. 176ᵃ18. 177ᵃ13+. 177ᵇ30. 178ᵃ22. 179ᵃ27 νοῦς, dist. λόγος 143ᵇ1, 5 ὁ νοῦν ἔχων 110ᵃ11. 112ᵃ21. 115ᵇ9 νοῦν ἤδη ἔχειν 142ᵃ27 (cf. ᵇ9 νοῦν λαβεῖν 144ᵇ12 νοῦς ἕκαστός ἐστιν 169ᵃ2. 178ᵃ2 (cf. 7) κατὰ νοῦν ἐνεργεῖν 179ᵃ23 βιοῦσθαι 180ᵃ18 ὁ κατὰ τὸν νοῦν βίος 177ᵇ30. 178ᵃ7
τὸ ἐν τῷ νῦν ὅλον τι 174ᵇ9

ξενία 170ᵇ21
ξενικὴ φιλία 156ᵃ31. 161ᵇ16
ξένων ὑποδοχαί 123ᵃ3
Ξενόφαντος 150ᵇ12
ξηρός 118ᵇ10. 147ᵃ6. 159ᵇ21
ξύλα διεστραμμένα ὀρθοῦν 109ᵇ7

τὸ ὀγκηρὸν φεύγοντες 127ᵇ24
ὄγκῳ μικρόν 178ᵃ1
ὀδούς 161ᵇ23
ὀδυρόμενος 123ᵃ30
Ὀδυσσεύς 146ᵃ21. 151ᵇ20
ὀθνεῖος 126ᵇ27. 160ᵃ6. 162ᵃ8, 32. 165ᵇ34. 169ᵇ12, 21
οἰακίζειν ἡδονῇ καὶ λύπῃ 172ᵃ21
οἰκεῖος 155ᵃ21. 161ᵇ22. 175ᵃ36

οἰκεῖος βίος 170b26 οἰκεία ἀρετή 98a15. 177a17 ἕξις 176b26 ἡδονή 175a31. b14+. 176a4 λύπη 175b17, 21 πρᾶξις 156b16. 170a3 δόξα 159a23 οἰκεῖον ἔργον 167b34 ποίημα 168a2 ἀγαθόν 173a5 τὸ οἰκεῖον 120a17. 124a7. 129b33. 169b33. 178a5 τὸ οἰκεῖον ἀπονέμειν 165a17, 31 οἰκειότεροι, opp. ἀλλοτριώτεροι 162a3, 11 οἰκείως 119b33. 171a7, 16
οἰκειότης 139a11. 165a33
οἰκέτης 136b31
οἰκήσεις ἀδέσποτοι 161a7
οἰκία 97a20. 133a7, 23. b23+. 152b15. 160b24. 175a25 οἰκία, dist. πόλις 180b4 οἰκία πρότερον πόλεως 162a18
οἰκοδομεῖν 103a33. b11
οἰκοδόμησις 152b14
οἰκοδομία ἡ Λεσβία 137b30
οἰκοδομική 97a20. 140a7. 174a20
οἰκοδόμος 103a33. b10, 11. 133a7+
οἰκονομία 141b32. 142a9
οἰκονομικοί 140b10 οἰκονομική 94a9. b3 οἰκονομικὸν δίκαιον 134b17. 138b8
οἰνηρὰ καὶ σιτηρὰ μέτρα 135a2
οἶνος 118a28. 133b9. 137a14. 151a5. 154a18. 155b29
οἰνωμένος 147a14. b7, 12. 152a15. 154b10
οἰνοφλυγία 114a27
ὀκνηροί 125a24
ὀλιγαρχία 160b12, 35. 161a3
ὀλιγαρχικοί 131a28
ὀλιγωρεῖν 124a10
ὀλιγωρία 149a32
ὀλιγώρως 121b1
ὁλόκληρος 121b19. 126a12
ὅλη ἀρετή, κακία 130a9. 144a5 ἀδικία 130b15 πονηρία 138a17 ὅλον τι 174b9, 14 ὅλα καὶ τέλειά 174b7
ὁλοφυρτικός 125a9
Ὀλυμπίασιν 99a3 ὁ τὰ Ὀλύμπια νικῶν 147b35
Ὅμηρος 113a8. 116a21. b27. 118b11. 136b9. 141a14. 145a20. 149b17. 160b26. 161a14
ὁμιλεῖν πρὸς ἡδονὴν καὶ λύπην 126a18 πρὸς τἀγαθόν, πρὸς ἡδονήν 173b33
ὁμιλία 127b34. 156a29 ὁμιλίαι 126b11, 31. 128b2, 9. 158a3. 172a11
ὅμμα τῆς ψυχῆς 144a30 ὅμμα ἔχειν ἐκ τῆς ἐμπειρίας 143b14
ὁμογενῶν σύγκρισις 165a33
ὁμογνωμονεῖν 166a13. 167a24, 27. 168b7
ὁμοδοξία 167a23
ὁμοεθνεῖς 155a19
ὁμοήθεις 157a11. 161a27. 162a12
ὁμοιοπαθεῖν Σαρδαναπάλλῳ 95b22
ὁμοιότης 108b31. 139a10. b19. 148b6. 155a33. 156b20. 159b3, 4 κατ' ὁμοιότητα 115a19. 119b1. 134a30. 138b6. 147b35. 148b13. 149a3. 151b33
ὁμοίωμα 157b1. 160b22. 178b27
ὁμολογίαι 127a33 καθ' ὁμολογίαν 161b15. 162b27
ὁμόλογοι 115a31 ὁμολόγως 139a30
ὁμονοεῖν 167a24+
ὁμόνοια 155a24. 167a22 sqq.
ὁμοπαθεῖς 161a26
ὁμωνυμία 129a27
ὁμώνυμα 96b27 ὁμωνύμως 129a30 τῷ ὄντι ἰσαχῶς λέγεσθαι 96a24
ὀνειδιζόμεναι ἡδοναί 152b21
ὄνειδος 116a19, 29. 122a3, 9. 123a32. 168b15
ὀνήσεται 169a12
ὀνομαστά 124b26
ὀνοματοποιεῖν 108a18
ὄνοι 116b36. 176a7, 8
ὀξεῖς 116a9. 126a18. 150b25 ὀξέσι χαίρειν 153a5
ὀξύτης 126a17
ὀξυφωνία 125a15
ὠπλισμένοι 116b12
ὅπλα 116b10 ὅπλα ῥιπτεῖν 119a36. 129b21
ὀπύειν, ὀπύεσθαι 148b32, 33
ὁράματα 173b18. 174b27
ὁρᾶν 96b17. 106a19. 171a35. 174a5 ὁρᾶν (τὸν ἐρώμενον) 157a7. 171b29 (cf. 167a4) ὁ ὁρῶν ὅτι ὁρᾷ αἰσθάνεται 170a29 τὸ ὁρᾶν λυπηρόν 154b8
ὅρασις 174a14. b12
ὀργανικὰ μέρη 110a16 ὀργανικῶς 99b25
ὄργανον 94a12. 97a27. 99b1. 111a5. 112b29. 161a34. b4
ὀργή 105b22. 108a4. 125b30. 126a

22. 130a31. 135b29. 138a9. 149b20 ὀργαί 103b18. 125b26 αἱ περὶ ὀργὴν ἕξεις 126b10 ὀργὴν κατέχειν 126a16 πέψαι 126a24 ὀργῆς ἀκρατής 148a11
ὁ ὀργίσας 135b27 ὀργιστέον 109b16. 126a34
ὀργίλος 103b19. 108a7. 126a13, 19
ὀργιλότης 108a7. 125b29
ὀρεκτικὸς νοῦς 139b4 τὸ ὀρεκτικόν 102b30
ὀρεκτόν 113a10
ὄρεξις 94a21. 95a10. 107b29. 116a28. 119b7, 8. 125b7. 138b11. 139a18+. 159b20. 166b33. 175b30 coni. αἴσθησις νοῦς 139a18 ὄρεξις βουλευτική 113a11. 139a23 διανοητική 139b5 ὀρθή 139a24 σφοδρά 154b13
ὀρθοδοξεῖν 151a19
ὀρθή (scil. γωνία) 98a30. 140b15 ὀρθὴ δόσις 123a26 ὀρθὸς λόγος v. λόγος ὀρθῶς, dist. ἀληθῶς 112a6 κατ' ἀρετὴν τὸ ὀρθῶς 122b29
ὀρθότης 142b8+
ὁρίζειν 107a2 ὁρίζεσθαι 115b22. 122b1. 128b11. 166a2. 168b5 ὡρίσθαι 135a20. 142b11. 173a16 ὡρισμένος 107a1. 129b13. 170a20. b33. 171a1. 173a24 τὸ ὡρισμένον 165a13. 170a20 ὁρίζεσθαι (med.) 108b34. 115a9. 132b22. 166a10. 170a16 ὁριστέον 128a25
ὁρισμός 130a33. 159a4
ὁρμή 102b21. 116b30. 180a23
ὀρνίθεια κρέα 141b20
ἐν ὄρνισι 155a18
ὅρος 97b12 ἔξω τῶν ὅρων τῆς κακίας 149a1 ὅρος μεσοτήτων 138b23 (cf. 34) εὐτυχίας 153b25 ὅροι πρῶτοι, ἔσχατοι 143a36 ἀκίνητοι καὶ πρῶτοι 143b2 ὧν οὐκ ἔστι λόγος 142a26 ὁ μέσος ὅρος 142b24 ὁ ἔσχατος 147b14 ὅρος (mathem.) 131b5+
ὀσμή 118a9+
ὄσφρησις 176a1 αἱ διὰ τῆς ὀσφρήσεως ἡδοναί 173b18
τὸ ὅτι, dist. τὸ διότι 95b6 (cf. 98b2)
οὐδέτερα, opp. αἱρετὰ καὶ φευκτά 175b26
τὰ οὐράνια 167a25
οὐσία 120b12. 121a18. 165b20 κατὰ τὴν οὐσίαν 120b7, 9 ὑπὲρ τὴν οὐσίαν 119a18 οὐσίαν φθείρειν 120a1 (cf. 2) οὐσία synon. τὸ καθ' αὐτό 96a20 coni. λόγος ὁ τὸ τί ἦν εἶναι λέγων 107a6
ὀφείλειν 167b20+
ὀφείλημα 162b28. 165a3
ὀφθαλμιῶντες 173b25
ὀφθαλμός 97b30. 102a19. 106a17, 18
ὀχληρότατοι 126a25
ὄψις 96b29. 114b7. 144b11, 12. 171b3. 175a8 τὰ διὰ τῆς ὄψεως 118a3 ἡ διὰ τῆς ὄψεως ἡδονή 167a4
ὄψων ὀσμαί 118a12 ὄψα ἀρτύειν 118a29 ὄψοις χαίρειν 154a18
ὀψοποιητική 153a26
ὀψοφάγος τις 118a32

πάγκακοι παῖδες 99b5
ἐν τοῖς παθήμασι καὶ περὶ τὰ πάθη μεσότητες 108a31
παθητικοί 105b24 τὸ παθητικὸν καὶ τὸ ποιητικόν 175a2
πάθος, opp. πρᾶξις 132a9 τὸ πάθος μετρεῖν 132a13 τὰ πάθη καὶ τὸ ἄλογον τῆς ψυχῆς 168b20 πάθη, dist. δυνάμεις ἕξεις 105b20 sqq. πάθος, opp. ἕξις 128b11, 15 τὰ ἄλογα πάθη 111b1 πάθη ἀναγκαῖα ἢ φυσικά 135b21 διὰ πάθος μήτε φυσικὸν μήτ' ἀνθρώπινον 136a8 ἄνευ πάθους 126b23 πάθει ζῆν 128b17. 179b13 κατὰ πάθος ζῆν 95a8. 156a32. 179b27 πάθεσιν ἀκολουθητικός 95a4
παιδαγωγός 119b14
παιδεία 104b13. 161a17 παιδεία ἡ πρὸς τὸ κοινόν, ἡ καθ' ἕκαστον 130b26 αἱ καθ' ἕκαστον παιδεῖαι, αἱ κοιναί 180b8
παιδεύειν 172a20 παιδεύεσθαι 162a7. 180b2 πεπαιδευμένος 94b23. 95a1. 128a21
παιδιά 108a13, 23. 127b34. 128a14, 20. b4, 6. 150b17. 176b9, 28+
παιδικόν 176b33 παιδικὸν δῶρον 123a15 παιδικαὶ ἁμαρτίαι 119b34 φιλίαι 165b26
παιδίον 119b6. 148b21, 23. 149a14. b10. 152b19. 153a28, 31 παιδίου διάνοιαν ἔχειν 174a2

παιδιώδης 150b16, 18
παίζειν 128a10. 176b30, 33
παῖς 100a2. 142a17. 165b27 παῖδες 99b5. 111a26. 115a22. 144b8. 176b23
παλαιός 98b17, 27. 128a22 ἐκ παλαιοῦ 179b17
πάλη, coni. δρόμος 106b5
παμφάγον 149b34
παναίσχης 99b4
πανουργία 144a27
πανοῦργοι, coni. δεινοί 144a28
παντελὴς ἀρετή 124a8, 29
παραγγελία 104a7
παράδειγμα 97a2. 102a10. 160b23
παράδοξα ἐλέγχειν 146a22
παρακαταθήκη 131a4. 135b4, 7. 178b11
παράκλησις 103a1
παρακούειν 149a26
παραλόγως 135b16, 17
παραλελυμένα μόρια 102b18
παρημελημένη ἐνέργεια 175a10
παραμεῖχθαι 177a23
παράνομος 129a32. b11 παράνομον 101a32. 129b1. 130b8+
παρασείσαντι φεύγειν 123b31
παρασκευαί 116b17 ἐκ παρασκευῆς 117a20
παραστάτην ἐγκαταλιπεῖν 130a30
παραφέρεσθαι 102b20, 22
παραφυάς 96a21
παρέκβασις 160a31, 36. 161a30
παρεκκλῖνον 103a18
πάρεργα, dist. ἔργα 98a33
πάροδος 123a23
παροιμία 146a34. 156b26. 159b31. 168b6
παροιμιαζόμενοι 129b29
τοῦ παρόντος ἡ ἐνέργεια 168a13
παρουσία (φίλων) 167a6. 171a28+. 171b13, 27
παρρησία 165a29
παρρησιαστής 124b29
πατάξαι, opp. θῖξαι 111a15
πατήρ 135a29. 148b1. 149b8, 13. 158b12, 16. 160a6. b24+. 161a19. 163b19, 22. 165a1+ πατρὸς ἔχειν λόγον 102b32 (cf. 103a3)
πατρικοὶ λόγοι 180b5 πατρικὴ ἀρχή 160b26 φιλία 161a15. b17 τιμή 165a26 πρόσταξις 180a19 πατρικὸν δίκαιον 134b9
πατρίδος ἕνεκα πράττειν 169a19
παῦλα γίνεται 126a21
παχυλῶς καὶ τύπῳ 94b20
πειθαρχεῖν 102b26. 169a18. 179b11. 180a5, 11
πειθαρχικός 102b31
πεπεῖσθαι 146a31. b1. 151a11, 13 πεπεισμένος 146b2. 172a29
πεινῆν 113b29. 116b36. 118a14
ὁ πέλας 123a33. 167b13 οἱ πέλας 108b2. 127b19. 166a1. 169a14. b34
πένης 122b27. 159b13
πενία 115a10, 17. 116a13. 155a11
πεπερασμένον 106b30
πέρας 95b1. 115a26
περίαπτον 99a16
περιγεγράφθω 98a20
περιγραφή 98a23
περιέλκειν 145b24. 147b16
περίεργοι 170b27
Περικλῆς 140b8
περίλυπος 124a16
περιμάχητα 168b19. 169a21
περιττὰ εἰδέναι 141b6
περιφέρεια 102a31
περιχαρής 124a15
ἐν Πέρσαις 134b26. 160b27
ἡ Περσικὴ (πρὸς υἱεῖς κοινωνία) 160b31
πεπηρωμένοι πρὸς ἀρετήν 99b19
πήρωσις 114a25. 131a8. 145a31. 148b17. 149b29
πιθανολογῶν 94b26
πιθανώτερον λέγειν 96b5
πιθανότητα ἔχειν 97a3
πικρά 113a28. 153a5. 173b24 οἱ πικροὶ 126a19
πίσας ἐπὶ σωτηρίᾳ 111a14
πιστεύειν 139b33. 142a19. 146b29. 155b14. 159a24. 164b14, 24 ἠρέμα πιστεύειν 146b27 πιστεύεσθαι 156b29. 172b6, 15
πίστις 154a23. 173a1. 179a17 κατὰ πίστιν συναλλάττειν 162b30
πιστός 168b12. 172a35. 173a2
Πιττακός 167a32
πλάναι 155a21 πλάνην ἔχειν 94b16
Πλάτων 95a32. 104b12. 172b28
πλεονάζειν 106a31
πλεοναχῶς λέγεσθαι 125b14. 129 24+. 142b17
πλεονεκτεῖν 130a17, 20. 136b22. 137a1

πλεονέκτης 129ᵃ32. ᵇ1, 10. 130ᵃ 26. 168ᵇ19
πλεονεξία 129ᵇ9. 167ᵇ10
πλευρά 112ᵃ23
πλευρῖτις 138ᵇ2
ἐκ πληγῆς 114ᵃ26
πλῆθος 116ᵇ17. 118ᵇ18. 120ᵇ8, 25 πλῆθος χρόνου 142ᵃ15. 161ᵇ24 φιλικοῦ πλήθους μέτρον 170ᵇ30 πλῆθος ὡρισμένον 171ᵃ1
πλημμελές 99ᵇ24
ὁ πλησίον 134ᵃ5. 137ᵃ7
πλοῖον 94ᵃ9
πλοῦς 109ᵃ35. 160ᵃ16
πλούσιος 121ᵇ5. 159ᵇ13. 179ᵃ14
πλουτεῖν 120ᵇ14, 18. 124ᵃ22. 155ᵃ 6. 160ᵇ15. 173ᵇ27
πλοῦτος 94ᵃ9. ᵇ19. 95ᵃ23, 25. 96ᵃ 6. 97ᵇ27. 99ᵇ1. 120ᵃ5, 6. 123ᵃ 7. 124ᵃ14, 17. 131ᵃ28. 147ᵇ30. 161ᵃ2 πλοῦτον ἐπιδεικνύμενος 123ᵃ25
πλωτῆρες 160ᵃ15
πνεῦμα 110ᵃ3
τὸ πόθεν ποῖ 174ᵃ32. ᵇ5
πόθος 105ᵇ22
τὸ ποιεῖν πολλαχῶς λέγεται 136ᵇ29 ποιῆσαι, opp. παθεῖν 116ᵇ9, 11. 174ᵇ31 τὸ ποιοῦν, opp. τὸ πάσχον 132ᵇ10. 133ᵃ15 opp. τὸ ποιούμενον 140ᵃ13
ποιήματα 168ᵃ2
ποίησις ναοῦ 174ᵃ24 ποίησις, dist. πρᾶξις 140ᵃ2. ᵇ4, 6
ποιηταί 120ᵇ14. 168ᵃ1 κατὰ τὸν ποιητήν 154ᵇ29
ποιητικός 96ᵇ11. 129ᵃ23. 129ᵇ17. 130ᵇ25 opp. παθητικός 175ᵃ3 ποιητικὴ διάνοια 139ᵃ28. ᵇ1 ἕξις 140ᵃ4+ ἐν ταῖς ποιητικαῖς (scil. δόξαις?) 147ᵃ28
τὸ ποιητόν, dist. τὸ πρακτόν 139ᵇ3. 140ᵃ1
ποικίλος 101ᵃ8
ποιμὴν λαῶν 161ᵃ15
ποιότης 173ᵃ13, 15
πολεμικός 94ᵃ12. 115ᵃ20. 116ᵇ6. 119ᵇ24. 164ᵇ24. 177ᵇ7+ πολεμικώτατα 101ᵃ4
πολέμιος 106ᵃ21. 111ᵃ12. 138ᵇ5. 177ᵇ11
πόλεμος 96ᵃ32. 115ᵃ30, 35. 117ᵇ 14. 160ᵃ17. 177ᵇ10
πόλις 103ᵇ3. 123ᵃ2. 134ᵇ34. 167ᵃ 26, 30. 170ᵇ30, 31. 180ᵃ27. 181ᵃ7. ᵇ18 πόλις, dist. οἰκία 162ᵃ19. 180ᵇ4 dist. μόναρχος 115ᵃ32 dist. εἷς 94ᵇ8 coni. σύστημα 168ᵇ31 τὴν πόλιν ἀδικεῖν αὐτὸν δ' οὗ 138ᵃ11 ἡ περὶ πόλιν φρόνησις 141ᵇ25
πολιτεία 103ᵇ6. 160ᵃ31+. ᵇ20, 21. 161ᵃ10. 163ᵇ5. 181ᵇ7+ μία πανταχοῦ ἡ ἀρίστη 135ᵃ5 πολιτείας εἴδη καὶ παρεκβάσεις 160ᵃ31 πολιτειῶν συναγωγαί 181ᵇ7 αἱ ἀρχαῖαι πολιτεῖαι 113ᵃ8 πολιτείας κοινωνεῖν 130ᵇ32 ἄνευ πολιτείας 142ᵃ10 πολιτείαν τὴν ἀπὸ τιμημάτων εἰώθασι λέγειν 160ᵃ34
πολιτεύεσθαι 112ᵃ29. 141ᵇ28. 177ᵇ 13. 181ᵃ1. ᵇ20
πολίτης 97ᵇ10. 99ᵇ31. 102ᵃ9. 103ᵇ 3. 116ᵃ18. 130ᵇ29. 160ᵃ2, 5. 165ᵃ31. 177ᵇ14
ὁ πολιτικός 102ᵃ18, 23. 112ᵇ14. 140ᵇ11. 142ᵃ2. 177ᵇ12. 178ᵃ27. 180ᵇ30 ὁ κατ' ἀλήθειαν πολιτικός 102ᵃ8 ἡ πολιτικὴ 94ᵃ27. ᵇ11, 15. 95ᵃ2, 16. 99ᵇ29. 102ᵃ12, 21. 105ᵃ12. 130ᵇ28. 141ᵃ20, 29. ᵇ23+. 145ᵃ10. 152ᵇ1. 177ᵇ 15. 180ᵇ31. 181ᵃ11 ἔργα τῆς πολιτικῆς 181ᵃ23 τὰ πολιτικά 95ᵇ 5. 180ᵇ35 ὁ πολιτικὸς βίος 95ᵇ 18 πολιτικὴ δύναμις 99ᵇ1 συνήθεια 181ᵃ11 πολιτικαὶ πράξεις 177ᵇ16 ἡ πολιτικὴ κοινωνία 129ᵇ 19. 160ᵃ11, 21+ φιλία 161ᵇ 13. 163ᵇ34. 167ᵇ2 ἀνδρεία 116ᵃ 17 τὸ πολιτικὸν δίκαιον 134ᵃ26, 29. ᵇ13+ πολιτικὸν ὁ ἄνθρωπος 97ᵇ11. 169ᵇ18 (cf. 162ᵃ18) τὰ πολιτικὰ μένοντα ἀποθνήσκει 116ᵇ 18 πολιτικῶς 171ᵃ17
πολλαχῶς ἁμαρτάνειν 106ᵇ29. 118ᵇ 22 λέγεσθαι 136ᵇ29
οἱ πολλοί, coni. φορτικώτατοι 95ᵇ16 opp. οἱ χαρίεντες, σοφοί 95ᵃ18, 21 ὡς οἱ πολλοί 118ᵇ23, 27. 151ᵃ5 (cf. 125ᵇ16. 150ᵃ12. ᵇ1) ἡ τῶν πολλῶν ἕξις 152ᵃ26 (synon. ἡ τῶν πλείστων δύναμις 152ᵃ27) ἀπὸ τοῦ πολλοῦ φαύλου ὄντος ἡ προσηγορία 168ᵇ22
πολλοστῶς 176ᵃ29

πολυειδής 121b16. 161b17
Πολύκλειτος 141a11
πολύκοινον 99b18
πολύξεινος 170b21
πολυπράγμονες 142a2
πολυφιλία 155a30
πολύφιλος 170b23. 171a9, 15
πολυχρόνιος 96b4. 123a8. 168a16
πολυωφελές 95a11
πονεῖ τὸ ζῷον 154b7
πονηρία 130a21. 154b29 ὅλη πονηρία 138a17 συνεχὴς 150b35
πονηρός 113b15. 135b24. 138a16. 152a16, 24. 154b30. 165a10. b15 coni. ἀσεβής 122a6 ἐκ πονηροῦ θεώμενοι 167b26
πόνος 117b5 πόνοι 96a34. 104a32. 167b11
οἱ περὶ τὸν Πόντον 148b22
πεπορθηκέναι 139b7
πορνοβοσκοί 121b33
πορφύραν ἐν τῇ παρόδῳ εἰσφέρων 123a23
τὸ ποσὸν οὐκ ἔστιν ἕν τι 170b32
ποτά, coni. σιτία 104a16. 118a31
ἐν πότοις διάγειν 114a6
κατὰ τὸ πρᾶγμα, opp. πρὸς ἡμᾶς 106a28 (cf. b7) ἐξ αὐτοῦ τοῦ πράγματος, opp. ἐξ ἡμῶν 109a6, 12 ἐπὶ τοῦ πράγματος, opp. ἐφ' ἑαυτοῦ 147a5 ἐπὶ τῶν πραγμάτων 171a13
πραγματεία 103b26. 105a6, 11
πραγματεύεσθαι 102a22. 122a9. 176b29
πρακτικὸς ὁ φρόνιμος 146a8 (cf. 152a9) πρακτικώτεροι 141b17. 143b24, 27. 144a11 οἱ χαρίεντες καὶ πρακτικοί 95b22 πρακτικὸς κατὰ προαίρεσιν τοῦ δικαίου 134a2 τὸ πρακτικὸν καὶ διανοητικόν 139a29 πρακτικὴ ζωή 98a3 διάνοια 139a27, 36 ἕξεις 140a4. b5, 21 πρακτικαὶ ἀρχαί 144a35 ἀρεταί 177b6 ὁ ἐν ταῖς πρακτικαῖς (scil. ἀποδείξεσι?) νοῦς 143b2
πρακτὰ τὰ καθ' ἕκαστα 147a3 τὸ πρακτόν, dist. τὸ ποιητόν 139b3. 140a1. b3, 16 coni. ἔσχατον 141b27. 142a25 (cf. 143a35) οἱ συλλογισμοὶ τῶν πρακτῶν 144a31
πρᾶξις, coni. ἀγωνία 114a8 dist. ποίησις 140a2 sqq. b4, 6 πράξεως κοινωνεῖν 139a20 πράξεων γενητής 113b18 αἱ πράξεις ἐν τοῖς καθ' ἕκαστα 110b6 (cf. 141b16) ἐν ταῖς πράξεσι τὸ οὗ ἕνεκα ἀρχή 151a16 (cf. 139a31) τὰ κύρια πράξεως 139a18 τὰ περὶ τὰς πράξεις ἀνάξια θεῶν 178b17 πράξεις προῆσθαι φίλῳ 169a33 φαύλης φύσεως πράξεις 154a32
πρᾶος 103a8. b19, 108a6. 109b17. 125b32, 34. 126a2. b1. 129b22
πραότης 108a6. 125b26 sqq. 126a29
πρᾶσις 131a3
πράττειν, opp. θεωρεῖν καὶ γνῶναι 179b2 dist. φάναι 147a28 ὁ πράττων 111a7. 122b24 πρακτέον 128b23, 24
πρέπειν 122b26, 29 πρέπων 122a23. b3, 4. 128a19 τὸ πρέπον 122a34. 123a9. 127a2. 178a13 πρεπόντως 122b28. 123a6
πρεπωδέστατον 122b9
πρεσβύτερος 128b19. 143b12. 155a13. 158b12. 165a27
πρεσβῦται 156a24. 158a5
πρεσβυτικοί 158a2
Πριαμικαὶ τύχαι 101a8
Πρίαμος 100a8. 145a21
προάγειν 98a22 προηγμένοι 180a8
προαγωγεία 131a7
προαιρεῖσθαι, dist. βούλεσθαι 162b36
προαίρεσις, coni. πρᾶξις 94a1. 97a21 coni. γνῶσις 95a14 περὶ προαιρέσεως 111b5 sqq. 139a33 sqq. προαίρεσις ὀρθή 144a20. 145a4 ἐπιεικής 152a17 προαίρεσιν (coni. λογισμόν) ἔχειν 149b34 προαίρεσιν καὶ τὸ οὗ ἕνεκα λαβεῖν 117a5 ἐν τῇ προαιρέσει, opp. ἐν τῇ δυνάμει 127b14 ἡ ἐν τῇ προαιρέσει ἄγνοια 110b31 ἐν τῇ προαιρέσει τὸ κύριον 163a23 (cf. 164b1. 178a35) διὰ προαιρέσεως ἀρχήν, opp. διὰ πάθος 134a20 κατὰ προαίρεσιν 113b5. 134a2 ἐκ προαιρέσεως 135b25. 136a1. 138a21 τῇ προαιρέσει ἐμμένειν 150b30. 151a30 sqq. προαιρέσεις τινὲς ἢ οὐκ ἄνευ προαιρέσεως αἱ ἀρεταί 106a3
προαιρετικός 137b35 ἕξις προαιρετική 106b36. 139a23
προαιρετόν 112a14 (cf. 17). 113a4+. b4. 139b6

προαισθόμενοι καὶ προϊδόντες 150b23
πρόβατα δύο θύειν 134b22 νομεὺς προβάτων 161a14
προβουλεύσας 135b20 προβουλευσάμενοι 135b10 τὸ προβεβουλευμένον 112a15
προγαργαλίσαντες 150b22
προγενέστεροι 181b16
προγίνεσθαι 112a11. 165b35
ἐκ προγινωσκομένων 139b26
πρόγονοι 122b31. 161a18
πρόδηλοι, opp. αἰφνίδιοι φόβοι 117a19
προδιειργάσθαι τοῖς ἔθεσι 179b24
πρόεσις, opp. λῆψις 107b12, 13
προετικός 120b15 προετικῶς 122b8
ὁ προέχων 164b9
προησθεῖς 167a5
προΐεσθαι 114a17. 120a18. 169a20 + ὁ προϊέμενος 164a23, 35 προετέον 164b26
οἱ προλαμβάνοντες 164a28 ὁ προλαβών 164a23
προλυπηθέντες 173b15
προνοητικὴ δύναμις 141a28
ἐκ προνοίας 135b26
προπέτεια 150b19
προπετής 116a7. 150b26
προπηλακιζόμενον ἀνέχεσθαι 126a7
προπηλακισμός 131a9
προσαναιρεῖν 172b1
προσδιορίζεσθαι 139b32
προσδοκία 115a9. 168a18
προσεπιτιθέντες 148b6
προσηγορία 121b21. 168b21
τὸ προσῆκον 162b18
πρόσθεσις 115a1 κατὰ πρόσθεσιν 148a10. 149a17
προσκεκρουκότες φίλοι 166a6
προσλαμβάνων 130a25
προσοφλήσει 124b11
ἐκ προσπαίου 166b35 προσπαίως 167a2
προσποιεῖσθαι 127b9, 18 +. 159a15. 165b5. 178a31
προσποίημα 127a20
προσποίησις 108a21. 165b10
προσποιητικός 115b30. 127a21
πρόσπταισμα 138b4
πρόσταγμα 119b13
πρόσταξις 149a28. 180a19
προστιθεὶς 130a25 προσθετέον 101a16. 136b3. 155b34
τὸ πρόσφορον 180b12
πρότασις 143b3. 147b9 δύο τρόποι τῶν προτάσεων 147a1
τὸ πρότερον καὶ ὕστερον 96a18 πρότερον τῇ φύσει 96a21 πρότερον καὶ ἀναγκαιότερον 162a18 τὸ ὕστερον ἀπὸ τοῦ προτέρου καλεῖται 119b2
προτρέπειν 113b26, 27 προτρέπεσθαι 172b6. 179b7, 10. 180a7
προϋπάρχειν 101a33. 122b30. 179b30. 180b6
προϋπαρχὴν ἀμείψασθαι 165a5
τὰ προφανῆ, opp. τὰ ἐξαίφνης 117a22
Πρωταγόρας 164a24
πρωτεύειν 124b23
τὸ πρῶτον δίκαιον 136b34 πρῶτοι ὅροι 143b2 πρώτως 157a30. 158b31
πτῆσις 174a31
Πυθαγόρειοι 96b5. 106b30. 132b22
πυκνότης 129a21, 23
πύκται 117b3
ὁ πυκτικός 180b10
πῦρ 103a22. 134b26
ὁ πυρέττων 176a13. 180b9
πωλεῖν 132b15. 135a3

ῥάβδωσις κίονος 174a24
τὸ Ῥαδαμάνθυος δίκαιον 132b25
ῥαθυμεῖν 138b28
ῥέπειν 150a15. 172a31
ἐπὶ ῥητοῖς 162b26, 31. 163a5
ῥητορικός 94b27 ῥητορική 94b3. 181a15
ῥήτωρ 112b13
ῥίζα 161b32
ῥόδων ὀσμαί 118a10
ῥοπή 94a23. 98b6. 100b25. 101a29. 172a23
ῥυπαίνουσι τὸ μακάριον 99b2

σαθρῶς ἱδρυμένος 100b7
Σαρδαναπάλλῳ ὁμοιοπαθεῖν 95b22
σάρκινοι 117b5
σάρξ 129a22, 23
Σάτυρος ὁ φιλοπάτωρ 148a34
σαφές, dist. ἀληθές 138b26
σεῖος ἀνήρ 145a29
σεισμός 115b27
σεμνόν 124b21. 146a15
σεμνύνεσθαι 124b21
Σικυώνιοι 117a27

Σιμωνίδης 121ª7
σιναμωρία 149ᵇ33
σιτηρὰ μέτρα 135ª2
σιτία 104ª16. 118ª31
σίτου ἐξαγωγή 133ᵇ9
σκεῦος 175ª25
σκληροί, coni. ἄγροικοι 128ª9
σκοπός 106ᵇ32. 119ᵇ16. 138ᵇ22. 144ª8, 26 σκοπὸν ἔχων 94ª24 τὰ πρὸς τὸν σκοπόν 144ª8 τὰ πρὸς τὸν ὑποτεθέντα σκοπόν 144ª25
Σκύθαι 112ª28 Σκυθῶν βασιλεῖς 150ᵇ14
σκυτεύς 97ᵇ29
σκύτη τὰ δοθέντα 101ª5
σκυτοτόμος 101ª4. 133ª7+. ᵇ5. 163ᵇ34
σκῶμμα 128ª30
σκώπτειν 128ª7, 14, 31. 152ª22 ὁ εὖ σκώπτων 128ª25
Σόλων 100ª11, 15. 179ª9
σοφία 98ᵇ24. 103ª5. 139ᵇ17. 141ª2+, 9 sqq. 143ᵇ19, 34. 144ª5. 145ª7. 177ª24 def. 141ª19. ᵇ2
σοφισταί 164ª31. 180ᵇ35. 181ª12
ὁ σοφιστικὸς λόγος 146ª21
Σοφοκλῆς 146ª19. 151ᵇ18
σοφός 103ª7. 127ᵇ20. 137ª10. 141ª10+. ᵇ4. 142ª13, 17. 143ᵇ6. 177ª29, 33 ὁ σοφός 103ª9. 141ª2, 17. 165ª26. 177ª32. 179ª30, 32 οἱ σοφοί 95ª21. 179ª17 οἱ σοφώτατοι 159ª2
σπέρμα 179ᵇ26
Σπεύσιππος 96ᵇ7. 153ᵇ5
σπευστικός 125ª14
σπουδάζειν 125ª10, 15 opp. παίζειν 176ᵇ32
σπουδαῖος 109ª24. 136ᵇ8. 137ᵇ4+. 140ª29. 141ª21. 143ᵇ29. 145ᵇ8. 146ª15, 19. 148ª23. 151ª27. 154ª31. ᵇ2. 163ª35. 164ᵇ25. 165ª6 ὁ σπουδαῖος 99ª23. 113ª25+. 114ᵇ19. 130ᵇ5. 144ª17. 154ª6. 166ª13, 19. 169ª18, 35. ᵇ13, 35. 170ª15. ᵇ6. 176ª16. ᵇ25 ὁ σπουδαῖος ἢ σπουδαῖος 170ª8 σπουδαῖος ἀνήρ 98ª14 φίλος 170ª13. ᵇ19, 29 κιθαριστής 98ᵇ9 ἵππος 106ª20 νόμος 152ª21. 180ª35 σπουδαία ἡδονή 152ᵇ20 ἐνέργεια 175ᵇ27. 176ᵇ19. 177ª5 αἴσθησις 174ᵇ25 σπουδαῖον αἰσθητόν 174ᵇ25 (cf. 22) τὰ σπουδαῖα, opp. τὰ γελοῖα 177ª3
σπουδαστόν 163ᵇ25
σπουδή 174ª4. 177ᵇ19 μετὰ σπουδῆς, opp. ἐν παιδιᾷ 177ª2
ἐν τῷ σταδίῳ 95ᵇ1. 174ª33
στασιάζειν 167ª34. ᵇ14 στασιάζει ἡ ψυχή 166ᵇ19
στάσιμος λέξις 125ª14
στάσιν ἐξελαύνειν 155ª25
τὸ στέργειν προσλαβών 126ᵇ22 (cf. 23)
στέφανος 117ᵇ4
στεφανοῦνται 99ª4
στιγμῆς οὐκ ἔστι γένεσις 174ᵇ12
ὁ στοχαζόμενος τοῦ μέσου 109ª30
στοχαστικός 106ᵇ15, 28. 109ª23. 141ᵇ13
στρατηγικός 97ª10 στρατηγική 94ª9, 13. ᵇ3. 96ª32. 97ª19
στρατηγός 101ª3. 164ᵇ24. 165ª26
στρατιῶται 116ᵇ7, 15. 117ᵇ17
στρατόπεδον 101ª3
στρυφνοί 157ᵇ14. 158ª2, 6
συγγένεια 180ᵇ6
συγγενής 146ᵇ13. 149ᵇ11. 152ᵇ14. 178ᵇ23. 179ª26 συγγενεῖς 162ª1. 162ª15. 165ª19, 30 τὸ συγγενές 119ᵇ9
συγγενικὴ φιλία 161ᵇ12, 16
συγγίνεσθαι γυναικί 134ª20. 137ª6, 20
συγγνώμη 109ᵇ32. 110ª24. 111ª2. 143ª22. 146ª2, 3. 149ᵇ4 def. 143ª23
συγγνωμονικός 126ª3. 136ª5+. 143ª21. 150ᵇ8
συγγνώμων 143ª19, 31
συγγράμματα 181ᵇ2
συγγυμνάζεσθαι 172ª4
συγκεχυμένως 145ᵇ16
συγκομιδαὶ καρπῶν 160ª26
συγκρίνειν 165ª32
σύγκρισις 165ª34
συγκυβεύειν 172ª4
συγκυνηγεῖν 172ª4
συγχαίρειν 166ª8. ᵇ18. 171ª6
συνεζεῦχθαι 175ª19. 178ª16
σύζευξις 131ᵇ9. 133ª6
συζῆν 126ᵇ11. 127ª18. 156ª27. ᵇ5. 157ᵇ7, 18, 19. 158ª23. 169ᵇ18. 170ª12. ᵇ11, 12. 171ª2+. ᵇ32, 35. 172ª6, 8. 178ᵇ5

συνειλημμένα 107ᵃ10
συλλογισάμενος 149ᵃ33 συλλογιστέον 101ᵃ34
συλλογισμός 130ᵇ28+. 142ᵇ23. 146ᵃ24 συλλογισμοὶ τῶν πρακτῶν 144ᵃ31
συλλυπεῖν 171ᵇ7
συμβεβηκός, coni. παραφυάς 96ᵃ21 κατὰ συμβεβηκός 135ᵃ18 κατὰ συμβεβηκὸς δίκαιον, ἄδικον 135ᵇ3 sqq. opp. φύσει 154ᵇ17 οὐ πάνυ συνδυάζεται τὰ κατὰ συμβεβηκός 157ᵃ35
συμβίων δεῖσθαι 171ᵃ23
συμβιοῦν 126ᵃ31. 165ᵇ30
συμβλητά 133ᵃ19
συμβάλαια ἑκούσια 164ᵇ13
συμβούλους παραλαμβάνειν 112ᵇ10
συμμαχίαι 157ᵃ27
συμμένειν 132ᵇ34. 133ᵃ2, 12
συμμεταβάλλειν 100ᵃ28
συμμετρία 133ᵇ18. 173ᵃ26
σύμμετρος 104ᵃ18. 123ᵇ7. 133ᵇ16+
συμπείθειν 126ᵇ24
συμπεραίνεσθαι 94ᵇ2 τὸ συμπεραινθέν 146ᵃ26. 147ᵃ27
συμπέρασμα 98ᵇ9. 139ᵇ34
συμπίνειν 172ᵃ3
συμπλοϊκαὶ φιλίαι 161ᵇ13
σύμπλοι 159ᵇ28
συμπορεύεσθαι 160ᵃ9
συμπράττειν 167ᵃ1, 9
συμφέρον, dist. καλόν, ἡδύ 104ᵇ31 dist. καλόν 168ᵃ12 coni. καλόν 126ᵇ29. 127ᵃ5 coni. ἀγαθόν 140ᵃ27 τὸ κοινῇ συμφέρον 129ᵇ15. 160ᵃ14 τὸ ἄλλῳ 130ᵃ5 τὸ ἑαυτῷ 141ᵇ5. 160ᵇ2 τὸ παρόν 160ᵃ22 τὰ κατὰ τὸ συμφέρον 134ᵇ35 τὸ συμφέρον διώκειν 156ᵃ27 τὰ συμφέροντα ἀγνοεῖν 110ᵇ31. 141ᵇ5 τὸ ἀντίξουν συμφέρον 155ᵇ5 τὸ δοκοῦν συμφέρειν, dist. τὸ καλόν 169ᵃ6
συμφιλοσοφεῖν 172ᵃ5
συμφοιτητής 162ᵃ33
συμφοραῖς περιπεσεῖν 100ᵃ7
συμφυῆναι 147ᵃ22
συμφυέστερον 121ᵇ14
συναγωγαὶ νόμων καὶ πολιτειῶν 181ᵇ7 (cf. 181ᵃ16. ᵇ17)
συναισθάνεσθαι 170ᵇ4, 10
συναίτιοι 114ᵇ23
συναλγεῖν 166ᵃ7, 27. ᵇ18. 171ᵃ7, 30, 32. ᵇ11
συναλλάγματα 103ᵇ14. 131ᵃ1+. ᵇ25, 33. 135ᵇ29. 178ᵃ12
συναλλάττειν 162ᵇ25+. 178ᵇ11
συνάπτειν 156ᵇ18. 157ᵃ34
συναριθμεῖσθαι 97ᵇ17. 105ᵇ1
συνηρτημένα 178ᵃ19
συναύξειν 175ᵃ30, 36. 177ᵇ21 συναυξάνεσθαι 172ᵃ11
συνάχθεσθαι 171ᵃ8
σύνδεσμος 162ᵃ27
συνδιάγειν 157ᵇ22. 162ᵇ14. 166ᵃ7, 23
σύνδουλος 148ᵇ26
συνδυάζειν 134ᵇ8 συνδυάζεσθαι 121ᵃ16. 157ᵃ35
συνδυαστικόν 162ᵃ17
σύνεγγυς 111ᵇ20. 129ᵃ27. 162ᵃ3. 175ᵇ32
συνείρειν λόγους 147ᵃ21
συνεπικοσμεῖν 100ᵇ26
συνεργεῖν 116ᵇ31. 171ᵇ23
συνεργός 98ᵃ24. 99ᵇ28. 177ᵃ34
σύνεσις 103ᵃ5. 142ᵇ34 sqq. 143ᵃ26, 34. ᵇ7. 161ᵇ26. 181ᵃ18
συνετός 103ᵃ8. 143ᵃ1+, 28, 30
συνέχειν 132ᵇ32. 133ᵃ27. ᵇ7. 155ᵃ23. 162ᵃ29
συνεχής 106ᵃ26. 131ᵃ33. ᵇ15. 150ᵇ34. 170ᵃ7. 177ᵃ21 συνεχῶς 170ᵃ6. 175ᵃ4, 5. 176ᵇ35. 177ᵃ22 συνεχέστατα 100ᵇ16
συνηγορῆσαι 101ᵇ28
συνήδεσθαι 166ᵃ27. 171ᵃ8
συνηδύνειν 126ᵇ30+
συνήθεια 156ᵇ26. 157ᵃ11. 158ᵃ17. 165ᵇ33. 166ᵇ34. 167ᵃ12. 181ᵃ11
συνήθεις 126ᵇ25, 27. 154ᵇ9. 161ᵇ35 συνήθη γενόμενα 179ᵇ35
συνημερεύειν 156ᵇ4. 157ᵇ15, 20. 158ᵃ9. 162ᵇ16. 166ᵇ14. 169ᵇ21. 171ᵃ5. 172ᵃ5
συνθέλειν 167ᵃ1
σύνθεσις λίθων 174ᵃ23
τὸ σύνθετον 177ᵇ28. 178ᵃ20
συνθήκη 161ᵇ7 συνθήκῃ 134ᵇ32 κατὰ συνθήκην 133ᵃ29. 134ᵇ35
σύνθρηνοι 171ᵇ9
συνιέναι 137ᵃ11. 143ᵃ13, 18. 172ᵇ6. 179ᵇ27. 181ᵃ20
συνικνεῖσθαι 100ᵃ30. 101ᵃ25
σύνοδοι 160ᵃ24, 26

συνοικεῖν 162ᵃ21
συνῳκειῶσθαι 161ᵇ21. 162ᵃ2. 172ᵃ20. 175ᵃ29. 178ᵃ15
συνορᾶν 116ᵇ7. 127ᵃ17. 181ᵇ21
σύνοροι 160ᵇ17
συνουσία 160ᵃ20
συντελεῖν πρὸς ἕν 96ᵇ28
σύντονος 125ᵃ15
συντέθραπται 105ᵃ2
σύντροφος 161ᵇ34. 162ᵃ13
συνῳδός 98ᵇ30. 172ᵇ5
συνώνυμος 130ᵃ33
σύρματα ἐλέσθαι 176ᵃ7
συστένειν 171ᵇ10
σύστημα 168ᵇ32
συστοιχία τῶν ἀγαθῶν 96ᵇ6
συστρατιῶται 159ᵇ28. 160ᵃ16
σφαῖρα 123ᵃ14
ἐσφαιρῶσθαι 111ᵃ12
σφάλλεσθαι ἰσχυρῶς 144ᵇ11
σφάττειν ἑαυτόν 138ᵃ10
τὸ σφόδρα πρὸς ὀλίγους 171ᵃ12
σφοδρός 119ᵇ10. 154ᵃ29. ᵇ2, 13
σφοδρῶς 105ᵇ27
σφοδρότης 150ᵇ27
σχῆμα 137ᵇ31. 160ᵇ25 *σχήματα* 118ᵃ4. 125ᵃ30 *εἰς σχῆμα ἀναλογίας ἄγειν* 133ᵇ1
σχολάζειν 160ᵃ27. 177ᵇ5
σχολαίως 171ᵇ24
τὸ σχολαστικόν 177ᵇ22
σχολή 177ᵇ4
Σωκράτης 116ᵇ4. 127ᵇ25. 144ᵇ18, 28. 145ᵇ23, 25. 147ᵇ15
σῶμα 113ᵇ26. 116ᵇ15. 118ᵇ7. 123ᵇ7. 138ᵇ31. 144ᵇ10. 154ᵇ12. 173ᵇ11. 176ᵇ11. 178ᵃ15, 26. ᵇ34 opp. *ψυχή* 161ᵃ35 opp. *διάνοια* 117ᵇ30 *σώματος κακίαι* 114ᵃ23, 28 *τὰ σώματα ἐκ τῶν κινήσεων κρίνεται* 128ᵃ12
σωματικά 128ᵇ14. 173ᵇ9 *τὰ σωματικά* 151ᵇ23 *σωματικὰ ἔργα* 101ᵇ33 *ἀγαθά* 154ᵃ15 *ἡδέα* 152ᵃ5 (cf. 147ᵇ25, 27) *σωματικαὶ ἀπολαύσεις* 148ᵃ5 *ἡδοναί* 104ᵇ5. 117ᵇ22 (cf. 33). 118ᵃ2. 149ᵇ26. 151ᵃ12. ᵇ35. 153ᵃ32. ᵇ33. 154ᵃ8, 26. 168ᵇ17. 176ᵇ20. 177ᵃ7 *λῦπαι* 150ᵃ24
σωτηρία 111ᵃ5. 115ᵇ2. 116ᵇ20. 130ᵇ2. 167ᵇ23 *ἐπὶ σωτηρίᾳ* 96ᵃ14. 110ᵃ10. 111ᵃ14
σωφρονεῖν 172ᵇ25. 173ᵃ22
σωφρονικοί 144ᵇ5
σωφροσύνη 103ᵃ6. 104ᵃ19, 25. 107ᵇ5. 109ᵃ3, 19. 140ᵇ11. 147ᵇ28. 148ᵇ13. 149ᵃ22. ᵇ30. 151ᵇ31 *περὶ σωφροσύνης* 117ᵇ23 sqq.
σώφρων 102ᵇ27. 103ᵃ8. ᵇ1, 19. 104ᵃ34. ᵇ6. 105ᵃ18+. 108ᵇ20. 117ᵇ33. 118ᵇ32. 119ᵃ11, 20. ᵇ15, 17, 24. 123ᵇ5. 125ᵇ13. 129ᵇ21. 145ᵇ14, 15. 146ᵃ11, 12. 148ᵃ6, 14. 149ᵇ31. 150ᵃ23. 151ᵃ19. ᵇ34. 152ᵃ1. 152ᵇ15. 153ᵃ27+. 177ᵃ31. 178ᵃ33. ᵇ15 *σωφρόνως* 105ᵃ30. 179ᵃ12. ᵇ33

τάξιν λείπειν 129ᵇ20 *κατὰ τάξιν ὀρθὴν βιούμενοι* 180ᵃ18 *τάξει*, opp. *φύσει* 135ᵃ10
ταπεινοί 124ᵇ22. 125ᵃ2
ταυτότης 161ᵇ31
τάφος 123ᵃ10
πρὸ τάφρων παρατάττειν 116ᵇ1
τάχος καὶ βραδυτής 173ᵃ32
ταχυτής 125ᵃ16. 149ᵃ30 (cf. 27). 150ᵇ27
τέκνον 97ᵇ10. 100ᵃ20. 110ᵃ6. 113ᵇ19. 148ᵃ31. 158ᵇ15+. 160ᵃ1. ᵇ25. 161ᵇ18. 162ᵃ27, 28. 166ᵃ5. 168ᵃ3. 180ᵃ31 coni. *κτῆμα* 134ᵇ10, 16
τεκνοποιία 162ᵃ19, 21
τέκτων 97ᵃ9. ᵇ28. 98ᵃ29
τέλειος 94ᵇ8. 97ᵃ28+. 101ᵃ19. 102ᵃ1. 153ᵇ16, 17. 156ᵇ34. 173ᵃ29. 174ᵃ15+. ᵇ4+ coni. *ἀληθινός* 114ᵇ11 *ὁ τέλειος καὶ μακάριος ἀνήρ* 176ᵃ27 *τέλειος κατὰ χρόνον* 156ᵇ34 *τέλειος χρόνος* 101ᵃ13 *βίος* 98ᵃ18. 100ᵃ5. 101ᵃ16 *τέλειον μῆκος βίου* 177ᵇ25 *τελεία ἀρετή* 100ᵃ4. 102ᵃ6. 129ᵇ26 *κακία* 138ᵃ33 *κίνησις* 174ᵃ20 *ἐνέργεια* 174ᵇ16+ *τὸ τέλειον* 178ᵇ1 *τέλεια*, opp. *ἔμβρυα* 102ᵇ2 *τελείως ἐνεργεῖν* 174ᵇ15
τελειοῦν 174ᵃ16, 18. ᵇ23+. 175ᵃ15+. 176ᵃ27 *τελειοῦσθαι* 103ᵃ25. 175ᵃ23, 26 *τελουμένων* 154ᵇ1
τελευταία πρότασις 147ᵇ9
τελέωσις τῆς φύσεως 153ᵃ12
τέλος ὁρᾶν 100ᵃ11, 32 *τέλος*, opp.

ἀρχή 114b31. 143b19 opp. γένεσις 152b14, 23. 153a9 τέλος σπουδαῖον 140a29 τέλειον 97a 28 sqq. ἐπιγινόμενον 174b33 τὸ τέλος synon. τὸ ἄριστον 144a32 (cf. 94a22) τέλη τὰ μὲν ἐνέργειαι τὰ δὲ ἔργα 94a4 τέλος, coni. ἐνέργειαι 153a10 τὸ τέλος, opp. τὰ πρὸς τὸ τέλος 111b26. 112b12, 33. 113b3. 145a5 dist. αἱ πράξεις 114b21 τὸ τέλος τῆς πράξεως κατὰ τὸν καιρόν 110a13 τὸ κατὰ τὴν ἀνδρείαν τέλος 117b1 τέλος πάσης ἐνεργείας τὸ κατὰ τὴν ἕξιν 115b20 ὁρίζεται ἕκαστον τῷ τέλει 115b22 ἄγνοια τοῦ τέλους 114b4 ἡ τοῦ τέλους ἔφεσις 114b6 τέλους ἐφάπτεσθαι 117b16 τέλος τίθεσθαι 112b15. 114b24 τοῦ τέλους ἀρχιτέκτων 152b2
τέμνειν 132a25. 137a24, 25. 173b12
τέρπειν 128a27. 162b15. 175a6. 176a11
τέρψις 164a19
τετράγωνος ἄνευ ψόγου 100b22
τευκτικὴ ἀγαθοῦ 142b22
τεχνάζειν 140a11
τέχνη 97a17. 103a32. 132b9. 133a 14. 139b14. 140a7 +, 30. 141a10. 152b18. 153a25, 26 def. 140a 30 synon. μέθοδος 94a1 synon. παραγγελία 104a7 synon. ἐπιστήμη 94a7 dist. ἐπιστήμη 112b 7. 140b2, 34 dist. φρόνησις 140b3, 22 dist. ἀρετή 105a26 sqq. (cf. 106b14). 140b25 dist. φύσις 99b23. 106b14 (cf. 175a 24) dist. τύχη 105a22. 140a18 τέχνης ἀρετή 140b22. 141a12 τέχνης ἔργον 152b19. 153a23 αἱ τῶν τεχνῶν ἐπιδόσεις 98a24
τεχνικὸς καὶ θεωρητικός 180b20
τεχνίτης 97a7. b26. 101a6. 106b 13. 161a34. 167b34
τητώμενοι 99b2
τιμᾶν (= aestimare) 133b15. 164b 17 +
τιμή (= pretium) 123a15 τιμή (= honor) 95a23. b23, 27. 96b23. 97b2. 107b22 +. 116a28. 123b 20 +. 124a8 +. 125a25. b7 +. 127b12. 130b2, 31. 134b7. 147b 30. 148a26, 30. 159a18 +. 163b 3 +. 164b4. 165a24, 27. 168b 16 τιμαί 96b18. 100a20. 115a 31. 116a19. 117b4. 123b21. 124a5, 13. 169a20, 29. 177b13 opp. κολάσεις 109b35 τιμῆς ἀκρατεῖς 145b20. 147b34. 148b14
τίμημα 160a33. b19
τιμητός 124a25
τίμιος 101b11. 102a1, 4, 20. 122b 16, 19. 145a26. 165b12. 176b 25. 178b31 τὰ τιμιώτατα τῇ φύσει 141b3 (cf. a20)
τιμιότης 178a1
τιμοκρατία 160a36. b17, 18
τιμοκρατική 160a34. 161a3, 28
τιμωρεῖσθαι 113b23. 117a6. 126a30
τιμωρητικός 126a2
τιμωρία 126a22, 28. 137a1. 149a31. 179b12. 180a9
τμῆμα 132a26, 27
τοῖχος 138a26
τοιχωρυχεῖν 138a25
τοκισταί 121b34
τομή, coni. καῦσις 137a15
τοξόται 94a23
ἐν τόπῳ 96a27. 174b1 τόποι 157–9, 10
τραγηματίζοντες 175b12
τραγῳδίαι 101a33
τραύματα 117b8
τραφῆναι, coni. ἐθισθῆναι 180a15 coni. παιδευθῆναι 162a6
τριγλύφου ποίησις 174a26
τρίγωνον 140b14. 142a29
τριπραρχεῖν 122b23
τριήραρχος 122a24
ἡ διὰ τρίψεως ἡδονή 118b6
τροπαὶ καὶ ἀνατολαί 112a25
τροφή 96a33. 104a31. 118b9, 10. 133a22, 24. b4. 147b26. 165a22. 170b29. 172b14. 173b14. 176a8. 178b35 coni. παιδεία 161a17 coni. ἐπιμέλεια 180a1 coni. ἐπιτηδεύματα 179b35. 180a26
τροχιζόμενος 153b19
τρυφῶν, coni. μαλακός 150b2
τρυφή 145a35. 150b3
ἐν τοῖς Τρωικοῖς 100a8
τυγχάνειν τοῦ δέοντος 94a24 τοῦ μέσου 109b13. 132a23 τοῦ εὖ 109b26 τοῦ δικαίου 132a23 τῶν ἡδέων 118b31 ὀνόματος 107b7. 119a10 λόγου 95b21 ὁ τυχών

120ᵇ3. 124ᵃ10. 169ᵇ21. 177ᵃ7 opp. *ὁ εἰδώς* 180ᵇ26 *οἱ τυχόντες*, opp. *οἱ ἐν ἀξιώμασι* 126ᵇ36 *οὐκ ἐκ τοῦ τυχόντος τὸ τυχὸν γίνεται* 173ᵇ5 *τυχόντως* 124ᵇ6. 169ᵃ24
τύπῳ synon. *παχυλῶς* 94ᵇ20 synon. *καθόλου* 101ᵃ27 opp. *ἀκριβῶς* 104ᵃ1. 107ᵇ14 *ἐν τύπῳ* 129ᵃ11 *τοῖς τύποις ἱκανῶς εἴρηται* 179ᵃ34
τυραννικός 160ᵇ28, 30
τυραννίς 160ᵇ1+. 161ᵃ32. ᵇ9
τύραννος 110ᵃ5. 120ᵇ25. 122ᵃ5. 134ᵇ1, 8. 160ᵇ2, 11. 176ᵇ13
τυφλὸς φύσει 114ᵃ26
τύχη 99ᵇ10+. 100ᵇ22. 120ᵇ17. 153ᵇ22 coni. *τέχνῃ* 105ᵃ23. 140ᵃ18 dist. *φύσις ἀνάγκη νοῦς* 112ᵃ32 *ἀπὸ τύχης* 96ᵇ27. 112ᵃ27 *τὰ τῆς τύχης ἀγαθά* 153ᵇ18 *τύχαι* 100ᵃ6, 9. ᵇ3+. 101ᵃ1+

ὑβρίζειν 129ᵇ22. 149ᵇ20, 21 *ὑβριζόμενοι* 148ᵇ30
ὕβρις 115ᵃ22. 125ᵃ9. 149ᵃ32. ᵇ23, 33
ὑβρισταί 124ᵃ29
ὑγιάζειν 112ᵇ13. 137ᵃ24
ὑγιαίνειν 111ᵇ27, 28. 129ᵃ17. 143ᵇ32. 173ᵇ27. 174ᵇ26. 176ᵃ14. 178ᵇ35
ὑγίεια 94ᵃ8. 95ᵃ24. 97ᵃ11, 19. 104ᵃ14, 17. 111ᵃ31. 119ᵃ16. 129ᵃ15. 137ᵃ16. 141ᵇ19. 143ᵇ32. 144ᵃ4. 145ᵃ8. 153ᵃ20. 173ᵃ24. 174ᵇ25
ὑγιεινόν 104ᵃ5. 113ᵃ27. 129ᵃ16. 138ᵃ30. 141ᵃ22. ᵇ19, 20. 143ᵃ3. ᵇ25. 153ᵃ18. 173ᵇ24 *ὑγιεινῶς* 129ᵃ16
ὑγιὴς 114ᵃ15 *τὸ ὑπομένον ὑγιές* 154ᵇ19
ὑγρὰ τροφή 118ᵇ10
ὕδερος 150ᵇ33
ὕδατα βαρύσταθμα 142ᵃ22 *ὅταν τὸ ὕδωρ πίνῃ* 146ᵃ35
υἱός 111ᵃ12. 149ᵇ11. 158ᵇ12, 16. 160ᵇ24, 29. 161ᵃ19. 163ᵇ19. 181ᵃ6
ἐν ὕλῃ 116ᵇ33 *ὕλη ὑποκειμένη* 94ᵇ12. 98ᵃ28 *ἡ τῶν πρακτῶν ὕλη* 137ᵇ19 *κατὰ τὴν ὕλην* 104ᵃ3
ὑμνούμεναι φιλίαι 171ᵃ15
ὑπάλλαγμα τῆς χρείας 133ᵃ29
ὑπαναστάσει καὶ κατακλίσει 165ᵃ28
ὁ ὑπάρξας 124ᵇ12 *τὰ ὑπηργμένα* 163ᵇ21 *τὸ ὑπάρχον* 100ᵃ35 *τὰ ὑπάρχοντα* 98ᵇ11. 121ᵃ34. 127ᵃ23, 25. ᵇ9. 164ᵃ11. 165ᵃ32. 170ᵃ24
ὑπεραγαπᾶν 168ᵃ1
ὑπεραποθνήσκειν 169ᵃ20, 25
ὑπερβεβλημένως 118ᵃ7
ὑπερβολὴ ἀρετῆς 145ᵃ24 *μοχθηρίας* 165ᵇ36 *φιλίας* 166ᵇ1. 171ᵃ11 *ἐπαγγελιῶν* 164ᵃ29 *αἱ ὑπερβολαὶ ἐπαχθεῖς* 127ᵇ9 *οὐκ ἐν τῇ ὑπερβολῇ τὸ αὔταρκες* 179ᵃ3
ὑπερέχειν, opp. *ὑπερέχεσθαι* 106ᵃ34. 124ᵇ10. 132ᵇ4. 158ᵃ34 *ὁ ὑπερέχων περὶ τὴν πρᾶξιν* 108ᵃ20 *ὑπερεχόμενος φίλος* 159ᵃ14
ὑπερόπται 124ᵃ20, 29
ὑπεροχή 98ᵃ11. 124ᵃ22. 133ᵃ21. ᵇ2. 161ᵃ12, 20. 164ᵇ4 *καθ' ὑπεροχήν* 158ᵇ12, 24. 162ᵃ36. 163ᵃ24
ὑπερφιλῶν 164ᵃ3
ὑπήκοοι τῶν νόμων 102ᵃ10
ὑπηρεσίαι 158ᵃ17
ὑπηρετεῖν 124ᵇ18. 159ᵇ5 *ὑπηρετητέον* 164ᵇ25
ὕπνος 102ᵇ4+
ὑπόγυια 115ᵃ34
ὑπόδημα 101ᵃ5. 133ᵃ8, 22, 23. 163ᵇ34
ὑποδοχαὶ ξένων 123ᵃ3
ὑποζύγιον 180ᵃ12
ὑποθέσεις 151ᵃ17 *ἐξ ὑποθέσεως* 128ᵇ30. 133ᵇ21
ὑποκρινόμενοι 147ᵃ23
ὑποκρίσει χαίρειν 118ᵃ8
ὑποκριτής 111ᵇ24. 148ᵇ8
ὑπολαμβάνων 145ᵇ26 (cf. 21)
ὑπόληψις 139ᵇ17. 140ᵇ13, 31. 142ᵇ33. 145ᵇ36. 147ᵇ4 *παρὰ τὴν ὑπόληψιν πράττειν* 146ᵇ28
ἡ ὑπόλοιπος ἕξις 152ᵇ35
ὑπομενετικώτερος 115ᵃ25
ὑπόνοια 128ᵃ24
ὑποσχέσεις 164ᵃ17
ὑποθεμένου ἄλλου 105ᵃ23 *ὁ ὑποτεθεὶς σκοπός* 114ᵃ24
ὑποτυπῶσαι 98ᵃ21
ὑπουργία 164ᵃ34
ὑφάντης 97ᵃ8. 163ᵇ35

φαίνεσθαι, opp. *εἶναι* 152ᵇ32 *φαινόμενον*, opp. *ὄν* 113ᵃ16+. 155ᵇ26.

166ᵃ4, 15 τὰ φαινόμενα 145ᵇ3, 28
Φάλαρις 148ᵇ24. 149ᵃ14
φάναι, dist. διώκειν 139ᵃ25 dist. πράττειν 147ᵃ27
φανερομισής 124ᵃ26
φανερός 125ᵃ31. 126ᵃ17. 129ᵃ19, 20. 149ᵇ15 φανερά, coni. ἐναργῆ 95ᵃ22 coni. μικρά 127ᵇ26 (cf. 31) opp. ἀφανῆ 104ᵃ13
φανερόφιλος 124ᵇ27
φαντασία 114ᵃ32. ᵇ3. 147ᵇ5. 149ᵃ32. 150ᵇ28
φαντάσματα 102ᵇ10
φαρμακεία 131ᵃ6
φαρμακεύειν 137ᵃ25
φάρυγξ 118ᵃ32
φάσις 142ᵇ13, 14 φάσεις 143ᵇ12
φαῦλος τὸ ἦθος 121ᵃ25 φαῦλος ὅλως 138ᵃ15 ἁπλῶς 151ᵃ25 πρός τι 153ᵃ18 opp. σπουδαῖος 151ᵃ28 opp. ἐπιεικής 113ᵇ14. 128ᵃ25. 132ᵃ2. 157ᵃ17. 176ᵇ24 coni. φευκτός 148ᵇ4 coni. ψεκτός 145ᵇ10 φαῦλα πάθη 169ᵃ14 ὕδατα 142ᵃ23 μέλη 170ᵃ11
φαυλότης 107ᵃ10. 150ᵃ5. 160ᵇ10. 175ᵃ25
Φειδίας 141ᵃ10
φειδωλοί 121ᵇ22
φευκτέον 166ᵇ27
φευκτός 111ᵃ34. 119ᵃ23. 148ᵇ4, 5. 153ᵇ2, 3. 163ᵇ25. 172ᵇ19. 173ᵃ10. 175ᵇ25 τῶν περὶ τὰ ἤθη φευκτῶν εἴδη 145ᵃ16
φθαρτικὴ ἀρχῆς ἡ κακία 140ᵇ19
φθαρτοί 154ᵇ22
φθίσις 150ᵇ33
φθονερός 108ᵇ4
φθόνος 105ᵇ22. 107ᵃ11. 108ᵇ1. 115ᵃ23
φθορά 104ᵃ28. 115ᵇ5. 120ᵃ2. 160ᵃ32. 173ᵃ7. 176ᵃ21
φιλαλήθης 127ᵇ4
φιλάνθρωπος 155ᵃ20
φιλάρετος 99ᵃ11
φίλαυλοι 175ᵇ3
φίλαυτος 168ᵃ30. ᵇ15+. 169ᵃ3 τὸ φίλαυτον 168ᵇ14 sqq.
φιλεῖσθαι, opp. φίλησις 169ᵃ19 φιλητέον 165ᵇ14. 168ᵇ10
φιληδεῖς 157ᵃ33
φίλησις 155ᵇ28. 156ᵃ6. 158ᵇ19+. 166ᵇ33, 34. 167ᵇ30. 168ᵃ19 dist. φιλία 157ᵇ28
φιλητικός 117ᵇ30
φιλητός 156ᵇ29, 31. 159ᵇ18 φιλητόν 156ᵇ23. 157ᵇ26. 164ᵃ4. 165ᵇ14, 15. 168ᵃ6+. 176ᵃ12 τὸ φιλητόν 155ᵇ18 sqq. (cf. 156ᵃ8)
φιλία 105ᵇ22. 108ᵃ28. 126ᵇ20, 22 περὶ φιλίας 155ᵃ3 sqq.
φιλικός 155ᵃ28. 157ᵇ14. 158ᵃ4, 10. 162ᵇ29. 166ᵇ17, 30. 167ᵃ22, 25. 171ᵃ2 φιλικὸν πλῆθος 170ᵇ30 τὰ φιλικά 156ᵇ30. 162ᵃ16. 166ᵃ1. 168ᵃ21. ᵇ6 φιλικῶς 157ᵇ10. 166ᵇ26, 29
φίλιππος 99ᵃ9
φιλοδίκαιος 99ᵃ11
φιλοθέωρος 99ᵃ10
φιλοικοδόμοι 175ᵃ34
φιλόκαλος 99ᵃ13. 125ᵇ12. 179ᵇ9
φιλοκίνδυνος 124ᵇ7
φιλοκόλακες οἱ πολλοί 159ᵃ14 ἐν τῷ Φιλοκτήτῃ τοῦ Σοφοκλέους 146ᵃ20. 151ᵇ18 ὁ Θεοδέκτου Φιλοκτήτης 150ᵇ9
φιλομάθεια 117ᵇ29
φιλομαθής 175ᵃ14
φιλόμουσοι 175ᵃ34
φιλόμυθοι 117ᵇ34
φιλοπάτωρ 148ᵃ34
φιλοπόνηρος 165ᵇ16
φίλος 108ᵃ27. 126ᵇ21. 149ᵃ29 coni. πολίτης 97ᵇ10 φίλοι ἄνδρες 96ᵃ13 οἱ φίλτατοι 181ᵃ9 ἀπὸ φίλων κερδαίνειν 122ᵃ11 τὰ διὰ φίλων δι' ἡμῶν πως 112ᵇ28 φίλος, dist. κόλαξ 173ᵇ32 φίλος τῆς ἡδονῆς 172ᵇ17
φιλοσοφεῖν 105ᵇ13, 18. 152ᵇ2 οἱ φιλοσοφοῦντες 98ᵇ18
φιλοσοφία 96ᵇ31. 164ᵇ3. 177ᵃ25. 181ᵇ15
φιλόσοφοι 96ᵃ15
φιλοτεκνότεραι αἱ μητέρες 168ᵃ25
φιλότης 157ᵇ36. 159ᵇ3. 168ᵇ8
φιλοτιμία 107ᵇ31. 117ᵇ29. 125ᵇ22, 23. 159ᵃ13
φιλότιμος 107ᵇ29+. 125ᵇ9+
φιλοτοιοῦτος 99ᵃ9. 118ᵇ22. 125ᵇ14
φιλόφιλοι 155ᵃ29. 159ᵃ34
φιλοχρήματοι 121ᵇ15
τὸ φοβερόν 115ᵇ7 τὰ φοβερά 104ᵇ1, 3. 115ᵃ8, 24. ᵇ29+. 116ᵃ11.

178b13 φοβερώτερον 150a1 φοβερώτατον ὁ θάνατος 115a26
φόβος 105b22. 110a4. 116a31. 117a10. 121b28. 128b11, 12. 135b5. 179b11 def. 115a9 φόβοι καὶ θάρρη 107a33. 115a7. 117a29
ἐν ταῖς Φοινίσσαις 167a33
φόνοι 177b11
φορά 174a30
φορτικός 95b16. 124b22. 125a5. 178b16
φρονεῖν 96b17. 142a3. 152b16. 177b32 τοῦτο ᾧ φρονεῖ 166a19
φρόνησις 96b24. 98b24. 103a6. 139b16. 140b35. 141a5, 7, 21. b8+. 142a14, 23, 30. b33. 143a7+, 26. b20, 21. 144a7+. b2, 15+. 146a4. 152a12. 153a21. 172b30. 178a16+. 180a22. b28 περὶ φρονήσεως 140a24 sqq. φρονήσεις τὰς ἀρετάς φασι 144b18 sqq.
φρόνιμος 140a25+. 141a24+. b9. 142a1+. 143a28. b12, 28. 144a36. b32. 146a6. 152a6+ ὁ φρόνιμος 107a1. 141b9. 143a30, 33. 145b17. 146a8. 152b15. 153a27, 32 οἱ φρόνιμοι 95b28. 140a25. 142b31. 144a27 τὰ φρόνιμα, opp. τὰ ἀνόητα 173a3
φυγή, opp. αἵρεσις 104b31 opp. δίωξις 139a22 opp. ὄρεξις 116a29 opp. ἐπιθυμία 150a10
φυλακή 120a9
φυλακτικός 96b11. 120b15. 129b18
φύλαξ τοῦ δικαίου 134b1
φυλάττειν 121b25 φυλακτέον 109b7
φυλέται 160a18. 165a30
φυλετικαὶ φιλίαι 161b13
φῦναι 114b6 πεφυκέναι εἶναι 134b14 γίνεσθαι 104b18 καλῶς 114b8, 11 πρός τι 109a13, 15. b3. 139a10
φυσικός 114b18. 117a4. 118b9+. 136a8. 143b6. 149b6, 28. 167b29. 168a8 φυσικός, coni. σοφός 142a18 τὰ φυσικά, dist. τὰ ὑπὸ τέχνης 175a23 φυσικὴ ἀρετή 144b3. 151a18 φιλία 163b24 ὄρεξις 149b4 ἕξις 144b8. 152b34 φυσικὸν δίκαιον 134b18. 135a3 πάθος 136a8 ἀπόρημα 155b8 φυσικῶς 147a24 φυσικώτερον 155b2. 170a13
φυσιολόγοι 147b8. 154b7
φύσις, dist. ἀνάγκη τύχη νοῦς 112a25 dist. τέχνη 99b21. 106b15 φύσις αἰτία 143b9. 148b31 (cf. 114a24, 26) τὰ φύσει ὄντα 103a20 sqq. τὰ κατὰ φύσιν 99b21. 140a15 τὸ κατὰ φύσιν 118b18 τὸ φύσει ἀκίνητον 134b25 πρότερον τῇ φύσει 96a21 φύσις, opp. ἔθος 148b20. 152a30. 179b30 (cf. 103a20) φύσει 103a19. 114b14, 16 opp. νόμῳ 94b16. 133a30 opp. τάξει 135a10 opp. ἕθει διδαχῇ 179b23 opp. κατὰ συμβεβηκός 154b17 synon. κατ' ἀλήθειαν 113a21 ἡ τἀγαθοῦ φύσις 170a21 ἡ τοῦ ἐπιεικοῦς φύσις 137b26 ἡ τοῦ ἔχοντος φύσις 119a24 ἡ τοῦ πράγματος φύσις 94b25. 137b18 ἄλλη τις φύσις τῆς ψυχῆς 102b13 (cf. 154b23, 30) φύσιν ἔχειν πρός τι 104b20 γένεσις εἰς φύσιν 152b13 ἐξεστάναι τῆς φύσεως 149b35 παρὰ φύσιν 154b23 φύσις ἀναπληρουμένη, καθεστηκυῖα 153a2 φύσις, coni. ἕξις 152b27, 36. 153b29 φύσις μοχθηρά 148b18 φαύλης φύσεως πράξεις 154a32
φυτικόν 102a32. b29
φυτά 97b34 φυτῶν βίος 176a34
φωνή 109b11. 118a20, 21. 125a13

χαλεποί 126a26, 31
χαλεπότης 130a18. 149a6. b7
χαλινοποιική 94a11
χαμαιλέων 100b6
χαρά 105b22
χαρίεις 127b23, 31. 128a15. 162b10 ὁ χαρίεις 128a31. b1 οἱ χαριέντες 95a18. b22. 102a21
χαρίζεσθαι 135a5. 164b32. 168b19+
χάρις 120a15. 133a4. 137a1. 167b24 Χαρίτων ἱερόν 133a3
χαῦνος 123b9, 25. 125a18, 27
χαυνότης 107b23. 125a33
χείρ 97b31. 135a27. 136b30. 137a7 ἐκ χειρὸς εἰς χεῖρα 162b26
χειροτέχναι 141b29
χειροτονητέον 164b24
μία χελιδὼν 98a18
χιών 96b23
χορηγεῖν 122b22. 123a23 κεχορηγημένος 101a15. 177a30. 179a11

χορηγία 178ᵃ24
χρήσας, opp. δεδωκώς 162ᵇ33
χρεία 133ᵃ27, 29. ᵇ6, 7. 163ᵃ16. 171ᵇ24. 178ᵃ12, 25 χρεία ὀργάνων 112ᵇ29 ἀφροδισίων 147ᵇ27 ὧν ἐστὶ χρεία (=χρήσιμα) 120ᵃ4
χρήματα 107ᵇ9, 16. 148ᵃ25. 163ᵇ10+. 178ᵃ29 def. 119ᵇ26 ἡ περὶ χρήματα μεσότης 119ᵇ23 sqq. (cf. 107ᵇ9. 120ᵇ28) αἱ ἐν χρήμασι πράξεις 122ᵃ21 χρήματα καὶ ὅσα διὰ χρημάτων 127ᵃ9 χρήματα κτήσασθαι, παραλαβεῖν 168ᵃ23 ἀποστερῆσαι 160ᵃ4 προΐεσθαι 169ᵃ20, 26 τιμᾶν 120ᵃ32. ᵇ16. 121ᵃ5 χρημάτων ἐργασία 160ᵃ16 κοινωνία 163ᵃ31 χρημάτων ἀκρατεῖς 147ᵇ33
χρηματίζεσθαι 163ᵇ8
χρηματισμός 153ᵃ18
χρηματιστὴς βίος 96ᵃ5
χρηματιστική 112ᵇ4
χρήσιμον = δι' οὗ γίνεται ἀγαθόν τι ἢ ἡδύ 115ᵇ19 τὸ χρήσιμον ἐν τῷ πρός τι 96ᵃ26 ἡ διὰ τὸ χρήσιμον φιλία 157ᵃ2. 159ᵇ13 (cf. 156ᵃ14) ἡ κατὰ τ[illegible]χρήσιμον φιλία 162ᵇ6, 22
χρῆσις 100ᵇ[illegible]. 129ᵇ31. 130ᵇ20. 165ᵃ33. 167ᵃ18 dist. κτῆσις 98ᵇ32. 120ᵃ8 οἱ πρὸς χρῆσιν φίλοι 170ᵇ23 χρῆσις, coni. ἐγγύη 131ᵃ4
χρησταί 146ᵃ13
χρονιζομένη 167ᵃ11
χρόνιος 157ᵇ11. 175ᵇ14
χρόνος 98ᵃ23 ἐν χρόνῳ 96ᵃ26. 174ᵇ8 εἰς χρόνον 162ᵇ27 ταῖς χρόνοις διωρισμέναι 175ᵇ31 τέλειος χρόνος 101ᵃ12 κατὰ τὸν χρόνον τέλειος 156ᵇ33 τῷ χρόνῳ ἀτελής 174ᵃ22
χρυσός 122ᵇ16. 176ᵃ7, 8
χρώματα καὶ σχήματα 118ᵃ4
χυμῶν κρίσις 118ᵃ28
χωρίζειν 96ᵇ14 χωρίζεσθαι 121ᵇ19. 134ᵇ11. 144ᵇ33. 157ᵇ8. 159ᵃ5. 161ᵇ29. 175ᵇ35. 178ᵃ32
χωρισμὸν δέχεσθαι 175ᵃ20
χωριστόν 96ᵇ33

ψεκτός 108ᵃ16. 109ᵇ21. 118ᵇ28. 126ᵇ7, 17. 127ᵃ29, 31. ᵇ12. 138ᵃ32. 145ᵇ10. 146ᵃ4. 148ᵇ6. 175ᵇ29
ψεύδεσθαι 127ᵃ19, 31 ψευδόμενος 146ᵃ21
ψευδὴς λόγος 140ᵃ22. 151ᵃ32 συλλογισμός 142ᵇ22 ὅρος 142ᵇ24 δόξα 146ᵃ18 τῷ ψευδεῖ καὶ ἀληθεῖ διαιρεῖσθαι 111ᵇ33
ψευδομαρτυρία 131ᵃ7
ψεῦδος 127ᵃ29. ᵇ5+. 139ᵃ28 τὸ αἴτιον τοῦ ψεύδους 154ᵃ23
ψεύστης 127ᵇ16
ψηφίζεται 152ᵃ20
ψήφισμα 137ᵇ29, 32. 141ᵇ27. 151ᵇ16
ψηφισματώδη 134ᵇ24
ψιμύθιον 96ᵇ23
ψόγος 100ᵇ22. 109ᵇ31. 110ᵃ33
ψυχή 105ᵇ17, 20. 139ᵃ18. ᵇ15. 147ᵃ27. 166ᵃ14 περὶ ψυχῆς 102ᵃ23 sqq. 139ᵃ2 sqq. μόρια τῆς ψυχῆς 139ᵃ9. 143ᵇ11. 144ᵃ9. 145ᵃ3 μέρος τῆς ψυχῆς 138ᵇ9 τὸ ἄλογον τῆς ψυχῆς 168ᵇ21 ἕξις ψυχῆς 104ᵇ19. 138ᵇ32 ἐνέργεια 98ᵃ7+. 99ᵇ26. 102ᵃ5, 17 ἀρετὴ 102ᵃ17 ἀρεταὶ 138ᵇ35 κακίαι 114ᵃ22 ἀργία 102ᵇ8 ὄμμα τῆς ψυχῆς 144ᵃ30 (cf. 96ᵇ29) τὰ περὶ ψυχὴν ἀγαθά 98ᵇ14, 19 ψυχὴ πρὸς σῶμα, coni. τεχνίτης πρὸς ὄργανον 161ᵃ35 ἡ ψυχὴ (τῶν μοχθηρῶν) στασιάζει 166ᵇ19 μία ψυχή 168ᵇ7
ψυχικός 98ᵇ16. 99ᵃ8. 101ᵇ34 ψυχικαὶ ἡδοναί 117ᵇ28
ψῦχος 148ᵃ8

ὠμοῖς κρέασι χαίρειν 148ᵇ22
ὠνεῖσθαι 132ᵇ15. 135ᵃ2
ὠνή 131ᵃ3
ἐν τοῖς ὠνίοις 164ᵇ12
ὥρα 157ᵃ8. 174ᵇ33
ὠφέλεια 108ᵃ29. 157ᵃ20. ᵇ3, 12. 162ᵇ17. 163ᵃ10, 17 ὠφέλεια εἰς χρήματα 127ᵃ9 ὠφελείαις ἰσάζειν 162ᵇ2
τὸ ὠφέλιμον, opp. τὸ βλαβερόν 134ᵃ8, 10 opp. τὸ ἡδύ 156ᵃ26 τὰ ὠφέλιμα, opp. τὸ καθ' αὑτὰ ἀγαθά 96ᵇ15 opp. τὰ καλά 162ᵇ36 τὰ αὑτοῖς ὠφέλιμα 141ᵃ30 ὁ ὠφελιμώτερος (φίλος) 158ᵇ26. 163ᵃ28
ὠχριῶσιν 128ᵇ14

NOTLAR

1. (1095^{b} 10-13)
   Hesiodos, *İşler ve Günler*, 291-295.

2. (1095^{b} 24)
   Sardanapallos: Eski Asur hanedanının zevk ve eğlenceye düşkünlüğüyle tanınmış son kralı. Ayaklanan generallerinden Belesios ve Arbakos tarafından Ninos kentinde kuşatılmış, iki yıllık bir kuşatmadan sonra, kendini, hazinesini, karılarını ve kölelerini yakmış (İ.Ö. 823).

3. (1096^{a} 2)
   Thesis: Aristoteles için 'thesis' (tez) kanıtlanması olanaksız olan bir şeyin öne sürülmesidir (Topika, 104b 19).

4. 1098^{a} 9...)
   'Spoudaios'un karşılığı olarak erdemli sözcüğünü Aristoteles'in kendi açıklamasına dayanarak kullanıyoruz. Nitekim Aristoteles, sözcük türetmelerinde kimi kez aynı kökün kullanılmadığını belirtirken "erdeme sahip olmak açısından 'spoudaios' denir, ama 'spoudaios' (erdemli), 'arete' (erdem) sözcüğünden türetilmez" (Arist., *Kategoriai*, 10b 7) demektedir.

5. (1099^{a} 27-28)
   "Eudem. Eth. A 1 1214a 1"de de bulunan bu dizeler Leto tapınağının girişinde yazılıymış. Krş.: Diels-Kranz, Die Fragmente der Vorsokratiker, I, 64, 7, dipnot.

6. (1100^{a} 8)
Priamos: Troia kralı. Oğullarının ölümünü; kızlarının, gelinlerinin esir olarak götürülüşünü görmüş.

7. (1101^{b} 27)
Knidos'lu Eudoksos: İ.Ö. 367 yılında Platon'un Akademia'sına katılmış ve Platon'un öğrencisi olmuştur. Özellikle astronomi ve matematik üzerine yaptığı çalışmalarla tanınır.

8. (1102^{b} 9; 1137^{b} 31 ...)
Doğru (epieikes): 'Epieikes' bütün erdemlerle ilgili olarak o andaki duruma en uygun davranışı seçebilen kişidir; en önemli özelliği ise adaletle ilgili olan özelliğidir: Aristoteles'in belirttiğine göre 'epieikes', aynı zamanda adildir ama onun adaleti yasaya tıpa tıp uyan bir adalet değildir. Yasa, genel olduğu için, kimi ayrıntılarda yetersiz kalır; işte 'epieikes', bu durumda yasa koyucunun o özel durumda ne yapabileceğini kestiren ve onu uygulayıp, hakkı sağlayandır.

9. (1105^{a} 7)
Krş.: Diels-Kranz, I, 170.

10. (1105^{a} 8)
Öfke: *Thymos*

11. (1106^{b} 3)
Milon: İ.Ö. VI. yüzyılda yaşamış olan ünlü bir atlet.

12. (1106^{b} 35)
Kaynağı bilinmemektedir.

13. (1109^{a} 33)
Homeros, *Odysseia,* XII. 219.

14. (1109^{b} 9)
Homeros, *İliada,* III. 156 vd.

"Yüzüne bakan ölümsüz tanrıçalara benzetir onu.
Ama gene de binse gemiye keşke gitse,
Gitse de, bizi, çocuklarımızı belâya sokmasa"

(Çev. A. Erhat - A. Kadir)

15. (1110^{a} 28)
Euripies, Alkmaion?

16. (1111^{a} 10)
İskenderiye'li Clemens, *Stromata,* II, 387: Aiskhylos, tragedyalarında kimi sırları açıkladığı için suçlanınca, Areopag Meclisinde kendini böyle savunmuş.

17. (1113^{a} 13)
Euripides'in Kresphontes adlı yapıtında geçen bir kişi.

18. (1112^{a} 16)
Proairesis: 'Pro' (önce, önde) öntakısı ile "haireo' (seçiyorum, alıyorum) fiilinden oluşmuş bir sözcüktür.

19. (1116^{a} 24)
Homeros, *İliada,* XXII, 100.

20. (1116^{a} 25-26)
Homeros, *İliada,* VII, 148.

21. (1116^{a} 35)
Homeros, *İliada,* II, 391.

22. (1116^{a} 17)
Hermaion: Khaironeia yakınlarında bir kent.

23. (1116^{b} 28)
Bu bölümde 'öfke' diye karşılanan sözcük, 'orge' değil, 'thymos'-tur.

24. (1116^{b} 28-30)
Buralarda geçen cümleler sırasıyla Homeros'un şu yapıtlarında geçer: *İliada,* XIV, 151; XVI, 259; V, 470; *Odysseia,* XXIV, 318.

25. (1119^{a} 34)
Akolasia: Kolazo (cezalandırıyorum) sözcüğü ile 'alpha' privativum'dan oluşturulmuştur. Tek başına anlamı 'cezalandırmama'.

26. (1119^{b} 32)
Hovarda: asotos.

27. (1121ª 7)
"Bilge mi yoksa zengin mi olmalı?" sorusuna Simonides şöyle yanıt vermiş: "Zengin olmak daha iyi, çünkü zenginlerin kapısı önünde dolanıp duran bilgeleri görebilirsin." (Arist., *Rhetorika* B 1391a 10.).

28. (1121ª 31)
Bu bölümde 'aneleutheros' sözcüğü Türkçe'de 'cimri'nin kapsamadığı pek çok anlamda kullanılmaktadır.

29. (1122ª 23)
Megaloprepeia (ihtişam), 'megas-megale-mega' (büyük) ile 'prepei' (yakışır) sözcüklerinden oluşmuştur.

30. (1122ª 25)
Savaş gemisi finanse eden.

31. Arkhitheoros: Eski Yunanistan'da bir şölen için, oyunlar için ya da Delphoi tapınağındaki biliciye danışmak için seçilen delegelerin başkanı.

32. (1122ª 28)
Homeros, *Odysseia,* XVII, 420.

33. (1122ᵇ 13)
Büyüklük: *Mega.*

34. (1123ª 15)
Şişe: *Lekythos* =İçine genellikle yağ konan kap.

35. (1123ª 23)
Parodos: Burada koronun sahneye girdiği yer değil, koronun kendisinin sahneye girmesi anlamında kullanılmıştır. Geleneksel Yunan komedyalarında koro oldukça mütevazi giyinirmiş; Megaralıların Atina'daki takma adı "köylü" imiş.

36. (1123ª 34)
Megalopsykhia (yüce gönüllülük), 'megas-megale-mega' (büyük) ile 'Psykhe' (ruh, gönül) sözcüklerinden oluşmuştur.

37. (1124^{b} 15)
Homeros, *İliada*, I, 503.

38. (1126^{a} 20)
Öfke: *Thymos.*

39. (1129^{a} 31)
Türkçede de hem kapıları kilitleyen araca hem de test sorularının yanıtlarını içeren metne 'anahtar' denir.

40. (1129^{b} 30)
Politik toplum: *Politike koinonia.*

41. (1129^{b} 30)
Theogn., 147.

42. (1130^{a} 1)
Bias, ünlü yedi bilgeden biridir. İ.Ö. VI. yüzyılda yaşamıştır. Metinde geçen sözlerin Solon'a ait olduğu da söylenir.

43. (1131^{a} 33)
Bölünmüş oranlama: *Analogia diereməne.*

44. (1132^{a} 33)
Aristoteles burada, yazılışları birbirine çok yakın olan bu sözcükler arasında anlam ilgisi de kurmaya çalışmaktadır.

45. (1132^{b} 9)
Burada anlatılmak isteneni şu şemayla gösterebiliriz:

a _____ e _____ a'
b _____ b'
d _____ c _____ f _____ c'.

46. (1132^{b} 9-11)
Burada neden yer aldığı pek anlaşılmayan köşeli ayraç içindeki bu cümle "1133^{a} 14-16"da yinelenmektedir.

47. (1132^{b} 22)
Krş.: Diels-Kranz, 58 B 4 (I, 452, 26).

48. (1133^{a} 3)
Kharislerin tapınağı.

49. (1133^{a} 30)
Nomo: Uylaşımla, yasa gereği.

50. (1133^{b} 23)
Mna: Eski Yunanistan'da para birimi. 60 gümüş mna bir talent değerindeymiş.

51. (1134^{b} 24)
Ispartalı komutan Brasidas'a sunu sunma geleneğine Thoukydides de Amphipolis halkının gelenekleri üzerine bilgi verirken değinmektedir (*Peleponnesos Savaşı*, V, 9).

52. (1135^{b} 21)
Öfke: *Thymos.*

53. (1136^{a} 13-14)
Euripides, Alkmaion?

54. (1136^{b} 12)
Homeros, *İlıada*, VI, 236.

55. (1137^{a} 1)
Olumlu: *Kharis;* olumsuz: *Timoria.*

56. (1139^{b} 10)
Agathon, fr., 5, Dindorf.

57. (1139^{b} 27)
Krş.: *Analytika Hystera*, 71b 21.

58. (1140^{a} 19)
Agathon, fr., 5, Dindorf.

59. (1142^{a} 5)
Philoktetes'de kayıp dizeler.

60. (1143^{a} 19)
Anlayış: *Gnome.*

61. (1145^{a} 22)
Homeros, *İlıada*, XXIV, 258.

62. (1145^{b} 25)
Krş.: Platon, *Protagoras*, 352.

63. (1148^{a} 34)
Niobe: Bir tragedia kahramanı.

64. (1140^{a} 35)
Satyros: Babası öldüğü için kendini öldürmüş.

65. Phalaris için bkz.: 1149^{a} 14.

66. (1149^{b} 16)
Homeros, *Iliada*, XIV, 214.

67. (1150^{b} 9)
Theodektes: İ.Ö. 4. yy.'da yaşamış bir tragedia ozanı; Karkinos adında iki tragedia ozanı var; biri İ.Ö. 5. yy.'da, öteki İ.Ö. 4. yy.'da yaşamış.

68. (1153^{b} 27)
Hesiodos, *İşler ve Günler*, 763.

69. (1154^{b} 29)
Euripides, *Orestes*, 243.

70. (1155^{a} 15)
Homeros, *Iliada*, X, 224.

71. (1155^{b} 3)
Euripides, fr., 890 Dindorf.

72. (1155^{b} 4)
Krş.: Diels-Kranz, 22 B 8 (I, 152, 8).

73. (1164^{a} 24)
Krş.: Platon, *Protagoras*, 328b.

74. (1164^{a} 27)
Hesiodos'tan alınmış. Burada ne amaçla kullanıldığı açık değil.

75. (1167^{a} 34)
Euripides'in *Phonissai* adlı tregadiasına gönderi.

76. (1169^{b} 8)
Euripides, *Orestes*, 667.

77. (1170^{b} 22)
Hesiodos, *İşler ve Günler*, 660.

78. (1172^{a} 14)
Theognis'den alınmış.

79. (1172^{b} 29)
Platon, *Philebos*, 60 c-d.

80. (1174^{b} 3)
Fizik, 4 ve 7. kitaplar.

81. (1176^{b} 6)
Krş.: Diels-Kranz, 22 B 9.

82. (1178^{a} 33)
heksousia: özgür istenç.

83. (1178^{b} 20)
Endymion, Aphrodite'nin aşık olduğu çoban. Aphrodite bu çobanın güzelliğinin ebedi bir uyku içinde korunmasını sağlamış.

84. (1179^{a} 13)
Krş.: Diels-Kranz, 59 A 30.

85 (1181^{a} 15)
Aristoteles burada İsokrates'i eleştiriyor olmalı.

TÜRKÇE SÖZLÜK

acı: λύπη–*lpye*
açık saçık söz: αἰσχρολογία–*aiskhrologia*
adalet: δικαιοσύνη–*dikaiosyne*
adaletli: δίκαιος–*dikaios*
adaletsizlik: ἀδικία–*adikia*
ad bulmak: ὀνοματοποιεῖν–*onomatopoiein*
adil eylem: δικαιοπραγία–*dikaiopragia*
ağzı bozuk: φορτικός–*phortikos*
ahlâk: ἦθος–*ethos*
aile hukuku: δίκαιον οἰκονόμικον–*dikaion oikonomikon*
akıl: λογισμός; λόγος–*logismos; logos*
akıldan pay almayan: ἄλογος–*alogos*
akıl erdemleri: ἀρεταὶ λογικαί–*aretai logikai*
aklı başında: φρόνιμος–*phronimos*
aklı başındalık: φρόνησις–*phronesis*
alan: γένος–*genos*
alaylı şaka: σκῶμμα–*skomma*
alçak gönüllü: μέτριος–*metrios*
algılama: αἰσθησις–*aisthesis*
alışkanlık: ἔθος–*ethos*
alışveriş: συνάλλαγμα; ἀλλαγη–*synallagma; allage*
alma: λῆψις–*lepsis*
amaç: τέλος–*telos*
ana çizgiler: διαγραφή–*diagraphe*
anımsama: ἀνάμνησις–*anamnesis*
anlayış: γνῶμη–*gnome*
araç: ὄργανον–*organon*

arakçı: λωποδύτης–*lopodytes*
araştırma: μέθοδος–πραγματεία–ζήτησις–*methodos; pragmateia; zetesis*
arsızlık: ἀναισχυντία–*anaiskhyntia*
arzu: ἐπιθυμία; ὄρεξις–*epithymia; oreksis*
arzu edilen şey: ὀρεκτόν–*orekton*
aşağılık: ταπεινός–*tapeinos*
ayıp: ὄνειδος–*oneidos*
ayrıcalık: γέρας –*geras*
ayrım: διαφορά–*diaphora*
ayyaşlık: οἰνοφλυγία–*oinophlygia*
az önem vermek: ὀλιγωρεῖν–*oligorein*
bağırma: ὀξυφωνία–*oksyphonia*
bağışlama: συγγνώμη–*syggnome*
bağışlanabilir nitelikte: συγγνωμονικός–*yggnomonikos*
barbutçu: κυβευτής–*kybeutes*
başarılı: κατορθωτικός–*katorthotikos*
başkalarıyla ilişki: ὁμιλία–*(h)omilia*
başlangıç: ἀρχή–*arkhe*
baş sanat: ἀρχιτεκτονική–*arkhitektonike*
baştan çıkarma: προαγωγεία–*proagogeia*
beceriklilik: δεινότης–*deinotes*
beden eğitim: γυμνασία–*gymnasia*
bedenin sağlam olmaması: καχεξία–*kakheksia*
belirleme: διορισμός–*diorismos*
belirlemek: ὁρίζειν–*(h)orizein*
belirsiz: ἀόριστος–*aoristos*
benzerlik: ὁμοιότης–*(h)omoiotes*
beşin maddesi: τροφή–*trophe*
bezeme: κόσμος–*kosmos*
biçimsel olarak: τύπῳ–*typo*
bilen kişi: ἐπιστήμων–*epistemon*
bilge: σοφός–*sophos*
bilgelik: σοφία–*sophia*
bilgi: γνῶσις–*gnosis*

bilgisizlik: ἀγνοία–*agnoia*
bilim: ἐπιστήμη–*episteme*
birarada olma: κοινωνία–*koinonia*
birincilik ödülü: ἀριστεῖα–*aristeia*
borç verme: δανεισμός–*daneismos*
boş: μάταιος–*mataios*
bulma: εὕρεσις–*(h)euresis*
bütün: ὁλόκληρος–*(h)olokleros*
büyüklük: μέγεθος–*megethos*
büyük tehlikeleri göze alan: μεγαλοκίνδυνος–*megalokindynos*
canavarlık: θηριότης–*theriotes*
canlı: ζῳ̃ν–*zoon*
çekingen: ὀκνηρός–*okneros*
cezalandırma: κόλασις–*kolasis*
çıkarcılık: πλεονεξία–*pleoneksia*
cimrilik: ἀνελευθερία–*aneleutheria*
cins: γένος–*genos*
cömert: ἐλευθέριος–*eleutherios*
cömertlik: ἐλευθεριότης–*eleutheriotes*
cüretli: θρασύς–*thrasys*
cüretlilik: θρασύτης–*thrasytes*
çaba: ἐπιμέλεια–*epimeleia*
çamur atma: κακηγορία–*kakegoria*
çetin: δύσκολος–*dyskolos*
çözümleme: ἀνάλυσις–*analysis*
dağdan inme: ἄγροικος–*agroikos*
dağıtma: δαπάνη–*dapane*
dalkavuk: κόλαξ–*kolaks*
değer: ἀξία–*aksia*
değişiklik: μεταβολή–*metabole*
deneyim: ἐμπειρία–*empeiria*
dingin: ἀτάραχος–*ataraknos*
dinginlik: ἠρεμία; σχολή–*eremia; skhole*
doğa: φύσις–*physis*
doğal yapı: φύσις–*physis*

doğru: ἀληθής–*alethes; epieikes; orthos*
doğru eğitim: παιδεία ὀρθή–*paideia orthe*
doğru konuşan: ἀληθευτικός–*aletheutikos*
doğruluk: ἀλήθεια– ἐπιεικεία–*aletheia; epieikeia*
doğru ölçü: μέτριον–*metrion*
doğru yargılama: σύνεσις–*synesis*
dokunma duyusu: ἁφή–*(h)aphe*
dostluk: φιλία–*philia*
dostluksuz: ἀφιλία–*aphilia*
duyarsızlık: ἀναισθησία–*anaisthesia*
duyu: αἴσθησις–*aisthesis*
duyulara verilen: αἰσθητόν–*aistheton*
düşüncesiz: ἀνόητος–*anoetos*
düzeltici adalet: δίκαιον ἐπανορθωτικόν–*dikaion epanorthotikon*
düzenli yaşam: κοσμιότης–*kosmiotes*
edepsiz: ἀσχήμων–*askhemon*
efendilik: εὐσχημοσύνη–*euskhemosyne*
egemenlik: δυναστεία–*dynasteia*
eğitim: παιδεία–*paideia; didaskalia*
eğretileme yoluyla: κατὰ μεταφοράν–*kata metaphoran*
ekonomi: οἰκονομική–*oikonomike*
eksiklik: ἔνδεια– ἔλλειψις–*endeia; elleipsis*
ele geçirme: λῆμμα–*lemma*
eli sıkı: μικροπρεπής–*mikroprepes*
eli sıkılık: μικροπρέπεια–*mikroprepeia*
en başta: κύριος–*kyrios*
enine boyuna düşünme: βούλευσις–*bouleusis*
erdem: ἀρετή–*arete*
erdemli: σπουδαῖος–*spoudaios*
eser: ἔργον–*ergon*
eşanlamlı: ὁμωνύμος–*(h)omonymos*
eşadlılık: ὁμωνυμία–*(h)omonymia*
eşit: ἴσος–*isos*
eşitlik; ἴσον– ἰσότης–*ison; isotes*
eşit olmayan (eşitliğe aykırı): ἄνισος–*anisos*

etkilenim: πάθος–pathos
etkilenimlerle ilgili: παθητικός–*pathetikos*
etkilenmeme: ἀπάθεια–*apatheia*
etkili: ὄξυς–*oksys*
etkinlik: ἐνεργεία–*energeia*
eylem: πρᾶξις–*praksis*
felsefe: φιλοσοφία–*philosophia*
genç: νέος–*neos*
genel: καθόλου–*katholou*
genel anlamda: ἁπλῶς–*(h)aplos*
geveze: ἀδολέσχης–*adoleskhes*
görme: ὄψις–*opsis*
gösteriş budalalığı: ἀπειροκαλία–*apeirokalia*
güç: δύναμις–*dynamis*
güçsüzlük: ἀδυναμία–*adynamia*
güvence parası: παρακαταθήκη–*parakatatheke*
güzellik: κάλλος–*kallos*
güzel ve iyi: καλα κἀγαθά–*kala kagatha*
güzel ve iyi olma: καλοκαγαθία–*kalokagathia*
hak: δίκη– δίκαιον–*dike; dikaion*
hakaret: λοιδόρημα–*loidorema*
hakikat: ἀλήθεια–*aletheia*
haklı: δίκαιος–*dikaios*
haklı eylem: δικαίωμα–*dikaioma*
haksız eylem: ἀδίκημα–*adikema*
halk: δῆμος–*demos*
halk oyu: ψήφισμα–*psephisma*
hareket: κίνησις–*kinesis*
hasetlik: ἐπιχαιρέκακος–*epikhairekakia*
hasis: φειδωλός–*pheidolos*
haydut: λῃστής–*lestes*
hayvan: ζῷόν–*zoon*
haz: ἡδονή–*(h)edone*
haz düşkünü: ἀκόλαστος–*akolastos*
haz düşkünlüğü: ἀκολασία–*akolasia*

haz peşinde koşmak: ἀκολασταίνειν–*akolastainein*
haz yaşamı: ἀπολαυστικὸς βίος–*apolaustikos bios*
hedef: τέλος–*telos*
herkese açık konuşmalar: ἐξωτερικοὶ λόγοι–*logoi eksoterikoi*
hesapla: ἐκ λογισμοῦ–*ek logismou*
hesaplı: κατὰ λογισμόν–*kata logismon*
hınç alma: τιμωρία–*timoria*
hırs: ζῆλος–*zelos*
hırsızlık: κλοπή–*klope*
hoş: ἡδύς–*(h)edys*
huy: ἕξις–*(h)eksis*
iddia: ἀξίωμα–*aksioma*
ide: ἰδέα–*idea*
idea: ἰδέα–*idea*
ihtişam: μεγαλοπρέπεια–*megaloprepeia*
ikiye bölen şey: δίχαιον–*dikhaion*
iktidar: ἐξουσία–*eksousia*
ilgi kurma: ἀναφορά–*anaphora; epanaphora*
ilk: αρχή–*arkhe*
ima: ὑπόνοια–*hyponoia*
incelemek: ἐξακριβοῦν–*eksakriboun*
induksiyon: ἐπαγωγή–*epagoge*
infial duyma: νέμεσις–*nemesis*
insan: ἄνθρωπος–*anthropos*
insanın işi: ἔργον ἀνθρώπου–*ergon anthropou*
insanla ilgili: ἀνθρώπινος–*anthropinos*
isabetli olmak: κατορθοῦν–*katorthoun*
isteme: βούλησις–*boulesis*
istemeyerek: ἄκων–*akon*
istemeyerek yapılan (olan): ἀκούσιον–*akousion*
isteyerek yapılmayan: οὐκ ἑκούσιον–*oukh (h)ekousion*
isteyerek yapmayan: οὐχ ἑκών–*oukh (h)ekon*
isteyen: αἰτητικός–*aitetikos*
istihza: εἰρωνεία–*eironeia*
iş: ἔργον–*ergon*

işe yaramaz: ἀχρεῖος–*akhreios*
iştah duyan: ὀρεκτικόν–*orektikon*
itibar: ἀξίωμα–*aksioma*
iyi: ἀγαθός; το εὖ–*agathos; to eu*
iyi durumda olma: εὐπραξία–*eupraksia*
iyi koşul: εὐημερία–*eueteria; euemeria*
iyilikle karşılık vermeye hazır: ἀντευεργετικός–*anteuergetikos*
iyi yaşam: εὐζωία–*euzoia*
kabasaba: φορτικός–*phortikos*
kabasabalık: βαναυσία–*banausia*
kalıcı: μόνιμος–*monimos*
kamu: τὸ κοινόν–*to koinon*
kamu işlerine ilişkin: κοινόν–*pros to koinon*
kanı: δόξα–*doksa*
kanıt: ἀπόδειξις–*apodeiksis*
karakter: ἦθος–*ethos*
karamsar: δύσελπις–*dyselpis*
karşılık alma: ἀντίδοσις–*antidosis*
karşı olma: ἐναντίωσις–*enantiosis*
karşıt: ἐναντίος–*enantios*
karşıtlık: ἐναντιότης–*enantiotes*
kategori: κατηγορία–*kategoria*
kavgacı: δύσερις–*dyseris*
kayıtsızlık: ἀφιλοτιμία–*aphilotimia*
kazanç: κέρδος–*kerdos*
kendine egemen olma: ἐγκράτεια–*egkrateia*
kendine egemen olmama: ἀκρασία–*akrasia*
kendine egemen olmayan: ἀκρατής–*akrates*
kendine yeter: αὐτάρκης–*autarkes*
kendine yeterlik: αὐτάρκεια–*autarkeia*
kendini beğenmiş: χαῦνος–*khaunos*
kendini beğenmişlik: χαυνότης–*khaunotes*
kendisi amaç: τέλειος–*teleios*
kent: πόλις–*polis*
kesin: ἀκριβής–*akribes*

kesinlik: ἀκρίβεια–*akribeia*
kıskançlık: φθόνος–*phthonos*
kıvrak zekâlı: εὐτράπελος–*eutrapelos*
kin: μῖσος–*misos*
kinci: μνησίκακος–*mnesikakos*
kirli kazanç: αἰσχροκέρδεια–*aiskhrokerdeia*
koku alma duyusu: ὀσμή–*osme*
koltukçu: ἀρεσκος–*areskos*
konu: πρᾶγμα, πραγματεία, ὕλη–pragma; pragmateia; hyle
konuşma: λόγος–*logos*
korkaklık: δειλία–*deilia*
korku: φόβος–*phobos*
korkusuzluk: ἀφοβία–*aphobia*
korkutucu: φοβερός–*phoberos*
kölelerin aklını çelme: δουλαπατία–*doulapatia*
kölelik: δουλεία–*douleia*
köle ruhlu: ἀνδραποδώδης–*andrapododes*
kötü: κακός, πονηρός–*kakos; poneros*
kötü davranmak: αἰσχροπραγεῖν–*aiskhropragein*
kötü durum: δυσπραξία–*dyspraksia*
kötü işler yapmak: κακουργεῖν–*kakourgein*
kötülük: μοχθηρία, πονηρία–*mokhtheria; poneria*
kötü muamele yapmak: αἰκία–*aikia*
kötü ün: ἀδοξία–*adoksia*
kullanış: χρεία–*khreia*
kuru: σκληρός–*skleros*
kuruşu kuruşuna hesap etme: ἀκριβολογία–*akribologia*
kutlu: μακάριος–*makarios*
küçük tehlikelerin adamı: μικροκίνδυνος–*mikrokindynos*
küstahlık: ὕβρις–*hybris*
mal: κτῆμα–*ktema*
mal-mülk: χρήμα–*khrema*
malı-mülkü seven: φιλοχρήματος–*philokhrematos*
muhteşem: μεγαλοπρεπής–*megaloprepes*
mutluluk: εὐδαιμονία–*eudaimonia*

mücadeleci: μάχιμος–*makhimos*
müzik: μέλος–*melos*
neden: αἴτιον, λόγος,τὸ διότι–*aition; logos; to dioti*
nesne: πράγμα–*pragma*
nüktedanlık: εὐτραπελία–*eutrapelia*
obur: γαστρίμαργος–*gastrimargos*
okuryazar: γραμματικός–*grammatikos*
olanak: δύναμις–*dynamis*
olanaklı: δυνατόν–*dynaton*
olanaksızlık: ἀδυναμία–*adynamia*
olumlu: τὸ εὖ–*to eu*
oluş: γένεσις–*genesis*
onur: τιμή–*time*
onur düşkünü: φιλότιμος–*philotimos*
onur düşkünlüğü: φιλοτιμία–*philotimia*
onurlu: ἔντιμος–*entimos*
onursuz: ἄτιμος–*atimos*
onursuzluk: ἀτιμία–*atimia*
onuru umursamazlık: ἀφιλοτιμία–*aphilotimia*
oran: ἀναλογία, λόγος–*analogia; logos*
oranlama: ἀναλογία–*analogia*
orantı: ἀναλογία–*analogia*
orta: μέσος–*mesos*
ortacı: μεσίδιος–*mesidios*
orta olma: μεσότης–*mesotes*
ortak: κοινός–*koinos*
ortak yaşama: συζῆν–*syzen*
ödül: τιμή–*time*
öfke: θυμός, ὀργή–*thymos*
öfkeli: ὀργίλος–*orgilos*
öfkelilik: ὀργιλότης–*orgilotes*
öfkeli mizaçlı: θυμοειδής–*thymoeides*
öfkesizlik: ἀοργησία–*aorgesia*
öğretim: μάθησις–*mathesis*
öğüt verme: νουθέτησις–*nouthetesis*

ölçü: κανών, μέτρον–*kanon; metron*
ölçülü: μέτριος, σώφρων–*metrios; sophron*
ölçülülük: σωφροσύνη–*sophrosyne*
ölüm: θάνατος–*thanatos*
ölümsüzlük: ἀθανασία–*athanasia*
önemli: κύριος–*kyrios*
örnek: παράδειγμα–*paradeigma*
övgüye değer: ἐπαινετός–*epainetos*
övülen: ἐπαινετός–*epainetos*
öz: φύσις–*physis*
özgürlük: ἐλευθερία–*eleutheria*
para: νόμισμα, χρῆμα–*nomisma; khrema*
parça: μέρος–*meros*
paylaştırıcı: νεμητικός–*nemetikos*
paylaştırma: διανομή–*dianome*
pısırık: μικρόψυχος–*mikropsykhos*
pısırıklık: μικροψυχία–*mikropsykhia*
pişmanlık: μεταμέλεια–*metameleia*
rastlantı: τύχη–*tykhe*
rastlantısal: κατὰ το συμβεβηκός–*kata to symbebekos*
resim: γραφή–*graphe*
ruh: ψυχή–*psykhe*
sağ: ὀρθός–*orthos*
sağ akıl: ὀρθὸς λόγος–*orthos logos*
sağlamlık: εὐεξία–*eueksia*
sağlık: ὑγίεια–*hygieia*
sahip olma: κτῆσις–*ktesis*
sakin: πρᾶος–*praos*
sakinlik: πραότης–*praotes*
sanat: τέχνη–*tekhne*
sanı: δόξα–*doksa*
sapan: καταπέλτης–*katapeltes*
sav: λόγος–*logos*
savurganlık: ἀσωτία–*asotia*
saygı: τιμή–*time*

sefil: ἄθλιος–*athlios*
servet: οὐσία–*ousia*
sevgi: φιλία–*philia*
sevimli: χαρίεις–*kharieis*
sevinç: χαρά–*khara*
seyretme: θεωρία–*theoria*
sınır: ὅρος–*(h)oros*
sıradan: ἐμποδών–*empodon*
sinirli: ὀργίλος–*orgilos*
siyasal düzen: πολιτεία–*politeia*
siyaset adamı: πολιτικός–*politikos*
sorun: ἀπορία–*aporia*
soruşturma: ζήτησις–*zetesis*
soylu: ἐλευθέριος–*eleutherios*
soyluluk: εὐγένεια–*eugeneia*
söz: λόγος–*logos*
süs: κόσμος–*kosmos*
şaka: παιδιά–*paidia*
şakacı: εὐτράπελος–*eutrapelos*
şaklabanlık: βωμολοχία–*bomolokhia*
şarlatan: ἀλαζών–*alazon*
şarlatanlık: ἀλαζωνεία–*alazoneia*
şımarıklık: τρυφή–*tryphe*
şiddet: ὁρμή–*horme*
şükran: χάρις–*kharis*
tadalma duyusu: γεῦσις–*geusis*
talih: τύχη–*tykhe*
talihlilik: εὐτυχία–*eutykhia*
talihsizlik: δυστυχία–*atykhema; dystykhia*
talimat: παραγγελία–*paraggelia*
tam: τέλειος–*teleios*
tanım: ὁρισμός–*(h)orismos*
tanrı: θεός–*theos*
tanrı vergisi: θεῖα μοῖρα–*theia moira*
tartışma: λόγος–*logos*

tefeci: τοκιστής–*tokistes*
tek başına olan: μονώτης–*monotes*
telâfi edilme: ἐπανόρθωμα–*epanorthoma*
temellendirme: λόγος–*logos*
teori: θεωρία–*theoria*
tercih: προαίρεσις–*proairesis*
ters adam: χαλεπός–*khalepos*
tez: θέσις–*thesis*
tıp: ἰατρική–*iatrike*
tiran: τύραννος–*tyrannos*
toplum: πολιτεία–*politeia*
toy: νεαρός–*nearos*
tutku: πάθος, θυμός–*pathos; thymos*
tutum: διάθεσις–*diathesis*
tuzağa düşürerek öldürme: δολοφονία–*dolophonia*
tür: εἶδος, γένος–*eidos; genos*
umut: ἐλπίς–*elpis*
unutma: λήθη–*lethe*
us: νοῦς–*nous*
utanç: αἰσχύνη–*aiskhyne*
utanç verici: αἰσχυντηλός–*aiskhyntelos*
utangaç: καταπλήξ–*katapleks*
utanma: αἰδώς–*aidos*
utanmayı bilen: αἰδήμων–*aidemon*
utanmaz: ἀναίσχυντος–*anaiskhyntos*
utku: νίκη–*nike*
uygun: μέτριος, οἰκεῖος–*metrios; oikeios*
uygun zaman: καιρός–*kairos*
uysal: εὐπειθής–*eupeithes*
ün: δόξα–*doksa*
ünlü: ἔνδοξος–*endoksos*
üstünlük: ὑπεροχή–*hyperokhe*
varlık: οὐσία–*ousia*
varsayım: ὑπόθεσις–*hypothesis*
varyemez: κίμβικες–*kimbikes*

verme: δόσις–*dosis*
vurdumduymazlık: ἀναλγησία–*analgesia*
yakın: οἰκεῖος–*oikeios*
yakınlık duyma: εὐνοῖα–*eunoia*
yakınan: ὀλοφυρτικός–*olophyrtikos*
yalancı: ψεύστης–*pseûstes*
yalan yere tanıklık etme: ψευδομαρτυρία–*pseudomartyria*
yanılgı: ἁμαρτία–*(h)amartia*
yan işi: πάρεργον–*parergon*
yapılan iyilik: εὐεργεσία–*euergesia*
yaratma ile ilgili: ποιητικός–*poietikos*
yardım: βοήθημα–*boethema*
yargı: κρίσις–*krisis*
yargıç: κριτής–*krites*
yargıda bulunmak: κρίνειν–*krinein*
yasa: νομος–*nomos*
yasa koyucu: νομοθέτης–*nomothetes*
yasama sanatı: νομοθετική–*nomothetike*
yasaya aykırı: παράνομος–*paranomos*
yasaya uygun: νόμιμος–*nomimos*
yaş: ἡλικία–*(h)elikia*
yaşam: βίος, ζωή–*bios; zoe*
yaşanan çevre: δίαιτα–*dialta*
yer: τόπος–*topos*
yerme: ἐπιτίμησις–*epitimesis*
yetenek: εὐφυία–*euphyia*
yiğit: ἀνδρεῖος–*andreios*
yiğitlik: ἀνδρεία–*andreia*
yol yordam bilme: ἐπιδεξιότης–*epidekstotes*
yönetim: ἀρχή, πολιτεία–*arkhe; politeia*
yurttaş: πολίτης–*polites*
yüce gönüllü: μεγαλόψυχος–*megalopsykhos*
yüce gönüllülük: μεγαλοψυχία–*megalopsykhia*
yüksek mevkide olanlar: οἱ ἐν ἀξιώμασι–*(h)oi en aksiomasi*
yüzsüz: ἀναίσχυντος–*anaiskhyntos*

zafer: νίκη–*nike*
zaman: χρόνος–*khronos*
zarar: βλάβη ζεμία–*blabe; zemia*
zayıflık: μαλακία–*malakia*
zina: μοιχεία–*moikheia*
zor: βία–*bia*
zorla yapılan: βίαιος–*biaios*
zorunlu: ἀναγκαῖος–*anagkaios*
zorunluluk: ἀνάγκη–*anagke*